НАУКА И ИЗКУСТВО

РЕЧНИК НА АНТОНИМИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

РЕЧНИК
НА АНТОНИМИТЕ
В БЪЛГАРСКИЯ
ЕЗИК

Емилия Пернишка
Стефка Василева

РЕЧНИК НА АНТОНИМИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

Второ допълнено и преработено издание

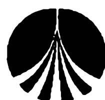

Наука и изкуство
София, 2014

ЕМИЛИЯ ПЕРНИШКА, СТЕФКА ВАСИЛЕВА
РЕЧНИК НА АНТОНИМИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК
Второ допълнено и преработено издание

Художник Кремена Филчева
Коректор Татяна Пунева

Печатни коли 31,75. Формат 32/70/100

Издател НАУКА И ИЗКУСТВО
София 1000, пл. „Славейков“ 11
Тел.: 02/987-24-96 и 02/987-47-90
E-mail: loretaya@gmail.com
www.naukaiizkustvo.com

Предпечатна подготовка „Полистар“, София

ISBN: 978-954-02-0329-4

Аз ***умирам*** и светло **се *раждам*** –
разнолика, нестройна душа,
през ***деня*** неуморно ***изграждам,***
през ***нощта*** без пощада ***руша***.

Димчо Дебелянов

ПРЕДГОВОР

Речник на българските антоними се създава за първи път. В него се представят *лексикалните антоними* – **думите** с противоположни значения. Те отразяват едно от основните логически и смислови отношения, създадени от човешкото мислене за противопоставяне на нещата от действителността – отношението на **противоположност**.

Антонимията е езиково явление – връзка по значение на лингвистични единици (думи или устойчиви словосъчетания), които са в опозиция помежду си не само защото са различни една от друга (по форма или семантика), а защото са знакове за напълно *противоположни понятия.* Тези понятия са взаимно обусловени като две страни или два полюса на една по-обща идея, която ги обединява, например *светъл* ↔ *тъмен,* свързани от понятието ‘наличие на светлина’, *топъл* ↔ *студен* – за обратни състояния на физическото качество ‘температура’, *север* ↔ *юг* – за ‘противопоставени по разположение посоки с оглед на земната ос’.

Антонимната връзка създава лексикална и семантична микросистема, универсална за човешкото мислене и за развитите езици – система със значителна познавателна, комуникативна и естетическа функция.

Българският език съдържа голямо богатство от антоними, които се използват широко в битовата реч, литературата и народното творчество: „Бъди ***бърз*** да слушаш, а ***бавен*** да отговаряш!”, „***Бели*** пари за ***черни*** дни”, „С две ръце мъж да ***внася,*** а жена с малкия пръст да ***изнася,*** къщата пак бива празна” – така блестящо си служи с антонимите народът в пословици и поговорки, за да се изкаже

лаконично и изразително и да внуши своя опит и мъдрост. Големи творци следват и многократно обогатяват народната традиция: „***Криво*** седи, ***право*** съди, стар кадия" (П. П. Славейков), *Стресни се, племе закъсняло!* ***Живейш*** *ли,* ***мреш*** *ли ти не знайш.* (Ив. Вазов) и мн. др.

В антонимите се проявява виждането на човека, и по-конкретно – на българина, за противоположните прояви и явления, *оценката* му за положително и отрицателно, добро и зло, желано и нежелано.

Само в един *антонимен речник* подобни противоположности в езика могат да се проявят и представят в сравнително пълен и систематизиран вид. Предлаганият лексикографски труд включва значителна част от българските антоними, употребявани в книжовния език. В около 1800 заглавни антонимни реда (микросистеми, парадигми) се обхващат близо 5000 думи. След всяка речникова статия са поместени и антонимите – производни или сродни на заглавните думи, така че всъщност представените в речника антонимни редове, системи и лексеми са над три пъти повече от заглавните. Значенията, по които се създава антонимната връзка, са обяснени и ясно противопоставени. Илюстрирани са с кратки примери от художествената литература или от живата реч.

Речникът на антонимите е интересен за писатели, филолози, философи, логици, народопсихолози и културолози, както и за всеки българин. В него за първи път се осъществява противопоставяне на думите по отделните им *значения* (не само основни, но и вторични, преносни), въпреки че самата многозначност е отразена добре в по-новите български речници. Макар че използва данни от тях, този речник е полезен източник за бъдещата лексикографска работа, която може да се обогати благодарение на ясното и богато представяне на антонимните микросистеми и тяхната семантика. В учебната работа на ученици и студенти речникът може да съдейства за разширяване и уточняване на познанията върху българската лексика, да послужи за наблюдения и упражнения върху противоположностите в мисленето, върху антонимното богатство на българския език или системните отношения в лексиката – както между антоними,

така и между *синоними,* каквито доста богато са включени в антонимните редове.

Речникът на българските антоними е колективен труд на двете авторки. Определянето на антонимно-синонимните редове, както и на противоположните значения, систематизирането на илюстративните примери и редакцията на труда са осъществени от Е. Пернишка. Нейно дело е и концепцията за речника. Чл.-кор. проф. Емилия Пернишка, доктор на науките, е дългогодишен съавтор и съредактор в най-значителния труд на българската лексикография – многотомния академичен *Речник на българския език*. В подготовката на същия тълковен речник участва и Стефка Василева-Радославова, авторка още и на *Речник на близкозначни думи (пароними) в българския език* (София, 1988, 1997). Голяма част от използвания материал е извлечена от литературата от нея. Стефка Василева-Радославова взема основно участие и в подреждането на антонимните редове, показалеца и др. Настоящото издание на Речника на антонимите е второ, преработено и допълнено с нови антонимни редове или с нови лексеми в редовете, както и с редица илюстративни примери, главно за противопоставяне на двете думи в един контекст.

Първото издание на предлагания речник (Речник на антонимите в българския език. Изд. къща „Петър Берон", София, 1997 г.) е подготвено от същите авторки в Института за български език при Българската академия на науките (Секция за лексикология и лексикография). Използвани са неговите богати лексикални картотеки и резултатите от описанието на българското словно богатство в трите академични тълковни речника – Речник на българския език (т. 1–13, С., 1977–2008), гл. редактор Кр. Чолакова и др., Речник на съвременния български книжовен език в 3 т. (С., 1955–1959), гл. редактор Ст. Романски, и Български тълковен речник (преиздаван многократно, с последно издание през 1995, допълнено и преработено от Д. Попов) – всички с колективно авторство. За второто издание са използвани и излезлите по-късно томове на Речника на българския език (от 9–13), както и материалите (лексиката) от подготвения от Секцията по лексикология и лексикография в последните години корпус, електронна база от текстове, извлечени от хиляди българ-

ски издания от различни жанрове.

Авторките дължат искрена признателност на лексикографите, създали тези трудове.

Пионерската работа върху Речника на антонимите беше съпроводена с редица трудности от теоретично и лексикографско естество. В световната лексикография се откриват сравнително малко подобни речници, като например: *В. Н. Комиссаров.* Словарь антонимов современного английского языка. М., 1964, *В. М. Завьялова.* Антонимы (пособие по лексике немецкого языка). М., 1969, *Н. П. Колесников.* Словарь антонимов русского языка, Тбилиси. 1972, *Л. А. Введенская.* Словарь антонимов русского языка. Ростов-на-Дону, 1977, *М. Р. Львов.* Словарь антонимов русского языка. М., 1978. От тях само някои може да се намерят в България. По-често антонимите се поместват в синонимни, идеографски или общи речници, като например Webster's new dictionary of synonyms, Springfield, 1968, *J. Casares.* Diccionario ideológico de la lengua española. Desde la idea palabra, desde la palabra a la idea. Barcelona. 1957, *A. Reum.* Petit dictionnaire du style. Leipzig, 1953 и др. Тези трудове не дават еднакъв и непротиворечив отговор на много от лексикографските проблеми на антонимията. Приложеното тук схващане за нея, както и за лексикографското ѝ описание е един вариант, избран от авторките за решаване на сложните въпроси около това лексикосемантично явление, чрез който те се надяват да допринесат за изучаването и представянето му в българския език.

АНТОНИМИТЕ КАТО ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНО ЯВЛЕНИЕ

Човешкото познание се осъществява чрез постоянно съпоставяне – свързване, сближение и противопоставяне – на наблюдаваните предмети, явления и отношения. Следствие от понятийното отражение на тези мисловни процеси в езика са лексикосемантичните системни връзки, между които особено значими са синонимията и антонимията.

Антонимията е семантично отношение между две противоположни значения на различни лексеми – разнокоренни *(млад ↔ стар, бавен ↔ бърз)* или еднокоренни *(усуквам ↔ разсуквам, справедлив ↔ несправедлив).* Думите антоними, свързани в това отношение, образуват *антонимен ред.* Те са от една част на речта. Означават понятия за признаци, предмети, действия, явления или отношения, които са взаимно противоположни поради това, че означават или полярно противопоставените крайности на по-общо (родово) понятие, което има и междинни степени (напр. *малък* – среден – *голям*), или изчерпват, покриват изцяло това понятие като две единствени негови възможности (*вътре ↔ вън, жив ↔ мъртъв*). Антонимите (по-точно антонимните значения) са съотносителни – те взаимно се отричат, изключват, но и се предполагат като знакове на разделеното на противоположности единно цяло. Единият се създава и разбира благодарение на другия (например *високо ↔ ниско, дебел ↔ слаб, способен ↔ неспособен).* Тази опозиция се проявява добре в дефинициите на антонимните значения. Те са почти еднакви – съставени са от едни и същи семантични признаци с изключение обикновено на един, който е най-основен за осъществяване на противоположността.

Общността на антонимите се създава от човешкото мислене, което формира значенията на тези единици, а не от реалните признаци на предметите и явленията: например *бял* и *черен* са толкова противоположни, колкото и *бял* и *червен* или *черен ↔ зелен.* Но мисленето свързва тъкмо тези два цвята като крайни противоположности на понятието 'ахроматичен цвят'. Антонимите са свързани с виждането за нещата и действията, с координацията в пространството и времето, както и с оценъчната дейност на познанието и с емоциите, благодарение на които явленията, същностите се определят като положителни или отрицателни, желани или нежелани. Възприемането на действителността по този начин има субективен характер, определя се от гледната точка на някого в определено време и място. Самата антонимия е обективно и универсално явление, но антонимните значения винаги съдържат относителност, субективност. Те дават възможност за представяне на същностите и при-

значите от определено гледище и в това се състои тяхната огромна комуникативна роля и възможност за оценъчност и експресивност.

Антонимите са номинативни единици (пълнозначни думи) – *прилагателни, съществителни, глаголи, наречия*. Между тях думите за качества, отношения и оценки най-често се групират по противоположност. Но противоположни значения имат и някои *местоимения* (*всички* ↔ *никой*), *предлози* (*над* ↔ *под, зад* ↔ *пред), частици (да* ↔ *не)*. Освен тези лексикални антоними в речника са включени и *словообразувателни* единици, които създават антонимия – основи на сложни думи *(високо* ↔ *ниско-, фил-* ↔ *фоб-)* и морфеми-представки, които образуват антоними *(в-* ↔ *из-, за-* ↔ *до-, пред-* ↔ *зад-)*.

Поради своята тясна семантична връзка – означаване на понятия от един тип – по принцип антонимите имат еднаква съчетаемост с други думи и са взаимозаменими *(бърза* ↔ *бавна* работа, *лек* ↔ *тежък* живот, *приличам си* ↔ *различавам се* по размер, по характер). Не са изключени обаче и някои съчетателни различия и ограничения при единия от тях – от едната или от другата страна на опозицията. (Използваните за примери словосъчетания съзнателно не представят такива различия.)

В семантичната теория понякога се търси разлика (асиметрия) в значенията на антонимите, при което те се разглеждат като положителен и отрицателен или като семантично по-прост и по-сложен член на двойката (А. Вежбицка, М. Бирвиш, И. А. Мелчук – вж. Апресян, 1974, с. 286). Според това единият от тях – положителният или по-простият, следва да има първа позиция. Отбелязаната особеност обаче е не само трудна за установяване и доказване, но и не обхваща значителна част от антонимите, особено от разгледаните по-долу втори, четвърти, нерядко и първи тип. Ето защо обикновено те се приемат като равноправни думи, всяка от които може да заеме първо място.

ВИДОВЕ АНТОНИМИ

Антонимите не са съвсем еднородни поради различния характер на противоположността. В речника е приложено по-широко разбиране за явлението, съобразено с по-общоприетото му схващане в науката *като единно, цялостно явление с различни прояви*. Означаваното от антонимите отношение на противоположност има няколко разновидности (срв. *J. Lyons*. Introduction to Theoretical Linguistic. Cambridge, 1969, p. 460 – 470; *А. А. Уфимцева*. Слово в лексико-семантической системе языка (Антонимические отношения слов). М., 1968, с. 190 – 196; *Л. А. Новиков*. Антонимия в русском языке. М., 1973, с. 33 и др.). За антоними се приемат думи, между които се създават четири вида опозиции:

а) Основният тип антонимия е свързан с противопоставяне на крайни, полярни признаци, обединени от едно родово понятие. Това са т.нар. *качествени* или *степенни (градуални, контрарни)* антоними, например *млад* ↔ *стар* (противопоставяне по възраст), *богат* ↔ *беден* (по наличие на имущество или други неща), *близо* ↔ *далеч* (по разстояние), *добро* ↔ *зло, любов* ↔ *омраза, всеки* ↔ *никой*. Означаваният от тези думи признак може да се градира, тоест да има междинни степени *(млад – немлад – възрастен – стар, любов – симпатия – неприязън – антипатия – омраза)*. Градуалните антоними са най-често прилагателни, наречия за качество, отвлечени съществителни за емоции, състояния, качества или оценки. Всеки от антонимите от този тип има свое собствено „положително" значение, а не е само отрицание на другия. Например *стар* не е 'немлад', а 'който има много години, който е преминал зрялата възраст и е стигнал до период, когато функциите на организма започват да отслабват', *а млад* – 'който няма много години, който е в период на растеж, развитие и сила на жизнените функции'. Поради тази съществена особеност поредното място на такива антоними не може да бъде строго фиксирано един спрямо друг.

б) Ясен и безспорен тип са *антонимите за насоченост (векторни)*. Чрез тях се противопоставят понятия за посока, за движения и признаци с обратна насоченост *(север* ↔ *юг, днес* ↔ *утре,*

горе ↔ долу, оттук ↔ дотук, започвам ↔ свършвам, влизам ↔ излизам, залепвам ↔ отлепвам, пробългарски ↔ антибългарски, входящ ↔ изходящ).

в) Трети тип са *антонимите за взаимодопълващи се понятия,* чиято семантика покрива родовото понятие изцяло, без възможност за средно положение *(жив ↔ мъртъв, женен ↔ неженен, ден ↔ нощ, микрокосмос ↔ макрокосмос, симпатичен ↔ несимпатичен, антипатичен).* Всеки от тези антоними изключва другия. В този тип влизат доста антоними, образувани с представки *не-*, *без-*, *а-*, *анти-* *(логичен ↔ нелогичен, алогичен; органичен ↔ неорганичен; доволен ↔ недоволен, користен ↔ безкористен, симпатичен ↔ антипатичен).* Не всички признаци и явления, отречени по този начин обаче, образуват антонимия с изходната дума. *Понятието отрицание* е по-широко от *противоположността.* Отрицание е налице и при т.нар. *противоречиви* понятия, при които едното само отрича, отхвърля другото (слаба, неостра противоположност), но няма собствено положително съдържание, което да покрие цялата останала част на общото родово понятие; ето защо не се стига до противоположност, например *бял ↔ небял* (втората дума се отнася до всички цветове, които не са *бял*), *студен ↔ нестуден* (вторият признак може да означава *хладък, възтопъл, топъл, горещ).*

г) Към антонимите по-често се отнасят (но не безусловно от всички учени, например не и от Ю. Д. Апресян) и думи за *обратни* или *обратими (конверсивни)* отношения и действия. Това са такива понятия, които означават обратими роли или места в една и съща проява, например в търговска сделка – *купувач ↔ продавач, купувам ↔ продавам,* също *подател ↔ получател, губя ↔ печеля, вземам ↔ давам, победа ↔ поражение.* Езиковата конверсия е развито, но сложно и нееднородно явление. Тя обхваща случаи, които са далеч от антонимията и се сближават със синонимията, полисемията, залоговите отношения, отношенията на преходност и непреходност. Голяма част от проявите на конверсия *нямат място* в явлението антонимия, макар че нерядко образуват ефектни противопоставяния („Не се *гаси* туй, що не *гасне*", Иван Вазов).

От друга страна, опозиции като посочените по-горе са много

близки до отношенията при някои *векторни* антоними (за посока на действие), като *влизам ↔ излизам, качвам ↔ свалям, загубвам ↔ намирам.* Както едните, така и другите понякога образуват повече от едно противопоставяне *(сядам ↔ ставам, лягам ↔ ставам, подавам ↔ поемам, подавам ↔ отдръпвам, загубвам ↔ намирам, търся ↔ намирам, оттук ↔ оттам, оттук ↔ дотук).* Такива конверсиви *имат място* в антонимния речник.

Антонимите от последните три групи, също както и качествените, могат да се съотнасят в различен ред, тъй като всеки от тях предполага другия в еднаква степен. Изключение правят лексемите, чието противопоставяне става благодарение на специална морфема за отричане на признака в другата *(нелогичен, безуспешен, аморален, антимонархически),* което ги прави семантично вторични. Известна последователност предполагат и антоними, съдържащи идея за начало и край *(започвам ↔ свършвам, първи ↔ последен, заигравам ↔ доигравам, вдишвам ↔ издишвам).*

От тези четири типа антоними се отделят *квазиантонимите* – думи, които се противопоставят частично, по повече от един признак, например *разболявам се ↔ излекувам се* (антонимът на *разболявам се* е *оздравявам), труд ↔ почивка* (антоним на *труд* е *безделие), вземам ↔ връщам.* Към квазиантонимите някои отнасят и конверсивите. Тези несъщински антоними се срещат често в речта, особено в художествената: „Буря изви се / над тъмни балкани / – *мрак и блясък* / и гракащи гарвани ято" (Гео Милев); „Витае образът на бъдна *есен, /* но *пролетта* из всеки цвят се смей" (Т. Траянов).

Между словообразувателно сродните думи в българския език, образувани от семантично противоположни основи, има редица антоними *(благовонен ↔ зловонен, малоброен ↔ многоброен),* но и някои, които принадлежат към квазиантонимите – например *злоезичен, злоречив* ('който обича да <u>злослови</u>') и *сладкодумен, сладкоречив* ('който говори <u>приятно</u>' – а не който говори <u>добри думи</u>).

АНТОНИМИЯ И МНОГОЗНАЧНОСТ

Много антоними са многозначни и се противопоставят по няколко или по всички свои значения. Многозначната лексема „се разцепва" на ред еднозначни думи-значения. Това семантично явление понякога се именува полиантонимия (Филипец, с. 32). По-точен би бил терминът полиантисемия. Поради многозначността си често думите образуват антонимна връзка с няколко различни думи по отделните свои значения (например *влажен* ↔ *сух, мокър* ↔ *сух, сочен* ↔ *сух, дъждовен* ↔ *сух).* Полисемията обогатява много българските антоними.

Обикновено в един контекст антонимите се употребяват в обединяващите ги противоположни значения: „Там горе / *далечни* и *близки* хълми / потъмняха, обнизани / с хора" (Гео Милев); „Из *рая* и от *ада* / една молитва чух" (Т. Траянов). Но в художествената литература, както и в сентенции като пословиците и поговорките, се срещат и думи-антоними по преките си значения, употребени в *различни* свои преки или преносни смисли. При това противопоставянето не се нарушава, тъй като в преносното значение се отразяват конотациите (допълнителните, съпровождащи основното значение смисли) на прякото значение: „Над есенната вечер / самотен облак плува / към синкавия *север,* /.../ А в тебе детска песен / унесено жадува, / към светъл *юг* се носи, / към пролетни страни" (Т. Траянов); „Манджите – *безсолни,* / сметките – *солени*" (К. Назъров); „*Широк* щат от *тесни* специалисти". Подобни употреби по-скоро подчертават антонимната връзка, а не я разрушават, въпреки че отчасти излизат от строго научното разбиране за нея като отношение по *едно родово значение.*

ЕЗИКОВА И РЕЧЕВА (КОНТЕКСТОВА) АНТОНИМИЯ

Антонимията, създадена между утвърдени, общонародни значения, регистрирани в тълковните речници, може да се определи като *езикова.* Тя се използва нашироко за създаване на ефектни антитези и контраст със стилистична и експресивна роля: „О, нощ на безименни тайни! – и *тайни,* и *явни*" (Г. Милев); „Тук призрака на твойта алчна *радост* / у мойта *скръб* наново потопи" (Т. Траянов).

Антитези, възникнали в определен контекст, са *речеви.* Те са необозрими и възникват както между езикови антоними в неочаквани преносни употреби (поетични или разговорни), така и между квазиантоними, между дума и словосъчетание, думи от различни части на речта, срв.: „В ръцете – не с бляскави *шпаги,* / а с прости *тояги* ... се спуснаха всички отвред" (Г. Милев); „Завета мълвим на *подземния свят,* / не си спомняме думи във *рая* дочути" (Т. Траянов); „Сънят ѝ е *ледна* пустиня, / но нейният шепот е *плам*" (Т. Траянов). Много често в контекстови антитези се включват доста различни по значения лексеми: „В мен пеят всички маски / на *ярост, гняв* и *ласки,* / на *скръб, любов* и *злъч*" (Т. Траянов); „Ще викнем ние: *„Хляб* или *свинец!*" (Хр. Ботев). От този род е и свързването в игрословия на сродни близкозначни думи, които обаче нямат общо родово понятие, например „Да се греши е *човешко* [= присъщо на човека], ако грешките не са *безчовечни* [= прекалено големи, във вреда на човека]" (Сб. Хумор и сатира).

Не е уместно да се определя като речева, контекстова антонимията между утвърдени речникови вторични или преносни значения на думите и да се приравнява с посочените *случайни, несистемни* връзки.

АНТОНИМИЯ И СИНОНИМИЯ. ВАРИРАНЕ НА АНТОНИМИЯТА

Антонимията е двустранна семантична опозиция. Но тя невинаги свързва само две, а и цели групи думи. Българската лексика се отличава със своето синонимно богатство, което се създава не само от стилистично и емоционално оцветени думи, но и от различни по форма неутрални лексеми. Понякога те не се различават явно дори по честота на употреба, например *почвам* и *започвам, качвам се* и *изкачвам се, губя, загубвам* и *изгубвам, намирам* и *откривам* (паспорта си) и под. Подобни думи са равностойни членове на всяка една от страните на антонимното отношение *(почвам, започвам ↔ свършвам, завършвам, привършвам*; *намърсявам, замърсявам, измърсявам, омърсявам ↔ изчиствам, очиствам, почиствам*; *губя, загубвам, изгубвам ↔ намирам, откривам).*

Стилистично и емоционално маркираните синоними на думите от всяка от двете страни на антонимния ред също са речникови, т.е. лексикализирани, общоупотребителни антоними. Те участват в реда, макар и като второстепенни негови членове поради емоционално-експресивните си конотации, които отчасти ограничават употребата и съчетаемостта им. В речта неутрални и функционално или емоционално обагрени антоними често се използват успоредно, тъй като опозицията е семантична и не се нарушава от другите езикови белези на думите или на отделните им значения (например *щастлив ↔ злощастен, честит ↔ нещастен, радост ↔ печал, радост ↔ горест*). Сравнете: „Език *прекрасен,* кой те не руга / и кой те пощади от думи *гадки* [= отвратителни, хулни]?” (Ив. Вазов).

Така че антоними много често *не са само две думи*, а цели синонимни поредици в противоположни значения („съвкупна антонимия”). В този случай се говори за варианти, вариране на антонимията. По-точно е антонимният ред да се определи като *двучленна* или *многочленна микросистема.*

ОБХВАТ И СТРУКТУРА НА РЕЧНИКА

1. Обхват

1.1. В Речника на антонимите в българския език са включени всички типове антоними. Те се представят в антонимни редове. По този начин речникът може да послужи за всестранното изследване на тези единици и установяване на степента на развитие на отделните им видове в българския език. Включени са и *ограничен брой квазиантоними*, които добре се дефинират един чрез друг, така че силно се доближават до останалите *(вода ↔ суша)*. Поради високата си активност са отразени и някои неградуални опозиции от три члена – два крайни и един среден, които се представят по двойки, например *бъдеще ↔ настояще, бъдеще ↔ минало, минало ↔ настояще; вчера ↔ днес, вчера ↔ утре, днес ↔ утре.*

1.2. Речникът представя книжовните български антоними в съвременния език, включително поетични, книжни, разговорни. Повечето от тях са общонародни, но има и известно количество специални термини от химията, физиката, биологията, медицината, философията, езикознанието, математиката, икономиката и порядко – от други области. За всички тях е използвана общата бележка *спец.*, без да се уточнява специалната сфера (освен когато се характеризира едно от значенията на многозначни думи).

1.3. Като заглавни редове са оформени не само основни, непроизводни, а и редица производни думи – антоними, причастия от антонимни глаголи, наречия от прилагателни и под., поради честата си употреба в езика или наличие на различни думи в състава им в сравнение с основните (например *щастие ↔ нещастие, злощастие,* но *щастлив, <u>честит</u> ↔ нещастен, злощастен, <u>злочест</u>).*

1.4. В редица случаи в антонимните редове са включени в скоби като варианти някои чести фонетични разновидности на една дума – предимно стилистично равностойни *(далеч, далече, далеко; първи, пръв; събирам, сбирам* и под.), както и някои словообразувателни форми на прилагателни имена (на *-ически* или *-ичен)* и глаголи (на *-ам, -ям, -вам),* например *изгасявам, изгасям; закачам, закачвам; долетявам, долитам.* Словообразувателно различните ед-

нокоренни думи се посочват като самостоятелни лексеми – синоними, без скоби (*атипичен, нетипичен*; *изнизвам, разнизвам* и под.).

1.5. Варирането на формата на някои непреходни глаголи – с частица *се* и без нея (*застудявам* и *застудявам се*) е посочено за икономия чрез знак <> за факултативност на частицата (*мръква <се>*).

1.6. Чрез самостоятелно обяснение на семантиката на някои антонимни представки и чрез редица антоними, произведени с тях, са представени няколко противоположни начина на действие в българския език (за започване и завършване на действие – *запявам* ↔ *допявам,* за създаване на някакъв резултат и разрушаване на този резултат от действие – *оцветявам* ↔ *обезцветявам*; *залепям* ↔ *разлепям, отлепям*; *завивам, увивам* ↔ *развивам* и др.).

2. Подреждане и оформяне на редовете

2.1. Антонимите се отделят едни от други чрез специален знак за противопоставяне (↔).

2.2. Подреждането на антонимните редове един след друг и на антонимите вътре във всеки от тях става предимно по азбучен ред. Той е предпочетен като най-практичен за систематизиране на такъв голям брой редове и лексикални единици по следните причини: значителна част от антонимите в реда са равностойни помежду си като изразни средства и в семантично отношение (вж. отбелязаното по-горе по този въпрос), поради което всеки от тях (и там, където са два, и там, където имат синоними) може да заеме първо място в отношението, например *десен* ↔ *ляв* и *ляв* ↔ *десен; губя, загубвам, изгубвам* ↔ *намирам, откривам,* и обратно, *влизам* ↔ *излизам* и обратно. Вариативността на лексемите по място и трудността те да се открият в речника при каквото и да е вътрешно подреждане поражда необходимост от *азбучен показалец* на всички включени думи, в който е посочено мястото им.

Азбучният ред е нарушен в няколко случая:

а) Като първи член на отношението се поставя изходната в словообразувателно отношение дума, когато антонимът ѝ е производен от нея с представка за отричане и се обяснява чрез нея (*грамотен* ↔ *неграмотен, типичен* ↔ *нетипичен, ориентирам* ↔ *дез-*

ориентирам).

б) Когато антонимите означават някаква последователност в пространството или времето, те са съобразени логично с тази последователност, макар и тя да противоречи на формалния азбучен ред *(начало ↔ край, първи ↔ последен, увод ↔ заключение).*

в) Стилистично оцветени, понякога преносни или редки лексеми, които са синоними на неутрални антоними, заемат по-второстепенно място в опозицията независимо от азбучния си ред *(победа ↔ поражение, погром* (поет.), *разгром* (книж.), *почтен ↔ непочтен, низък, долен* (разг.).

2.3. Оформените в речника антонимни редове обединяват найблизките думи в структурно и семантично отношение (включително и по граматично значение за вид – отделно се групират едновидови и двувидови глаголи). Такива думи в най-голяма степен се съотнасят и предполагат взаимно и създават парадигма. Така например самостоятелно (в два отделни реда) се представят поради словообразувателната си връзка *вежлив ↔ невежлив* и *учтив ↔ неучтив, непосредствен ↔ опосредствен* и *пряк ↔ непряк, косвен.* Едновидовите глаголи *градя, строя ↔ руша* или *гъстея ↔ редея* са отделени от префигираните си двувидови синоними *изграждам, построявам ↔ разрушавам* или *сгъстявам ↔ оредявам, разреждам се.* Синонимната връзка между такива антонимни редове се осъществява чрез *тълкуване на единия ред чрез другия*, обикновено – чрез по-предния по място (освен ако той се състои от стилистично оцветени думи). Но речникът няма за задача да представи пълно подобна синонимия.

Когато различни по вид или образуване лексеми не образуват собствен антонимен ред, те се поставят в реда на другите, но се отбелязва видовата ограниченост (несв.): например *женя* (несв.) влиза в реда на *оженвам ↔ разженвам, развеждам* (глаголи, които са двувидови); в статията на *заглозгвам* влиза не само *доглозгвам,* но и *доизглозгвам* (тъй като *заизглозгвам* не съществува).

2.4. Антонимните редове се определят и от полисемията на думите в тях. Ето защо в едни значения антонимният ред има един състав, а в други – по-различен (например в значението ‘правя по-

стройка ↔ развалям, срутвам постройка' се обединяват глаголите *изграждам, издигам, вдигам, построявам* ↔ *разрушавам, развалям, събарям, разтурвам,* но в значение 'правя нещо (изобщо) с труд, усилия ↔ премахвам, правя да не съществува нещо' се обособява само част от тези антоними и някои други: *изграждам, създавам* ↔ *развалям, разрушавам, унищожавам, разтурям.* По тази причина нерядко една дума участва в различни редове, понякога азбучно отдалечени един от друг. Появата на една лексема като заглавна в повече от един ред се означава с индекс (арабска цифра [1],[2]), за да се улесни откриването на думата в показалеца.

2.5. Антонимите са представени в основната форма на думата, която за двувидови глаголи е в 1 л. ед. ч. сегашно време на глагола от несвършен вид. Форми на думите, включително и за свършен вид, както и граматични характеристики не се посочват (освен несвършен вид в отбелязания случай), тъй като това не е необходимо за специален речник като антонимния. Отбелязана е само суплетивната форма за свършен вид *дойда* на глагола *дохождам,* като много по-активна и неутрална от несвършения вид (*дохождам*). Посочва се и преходността / непреходността при някои омоними или значения на един глагол, за да се подпомогне разбирането на семантиката им.

2.6. Лексикалните *омоними* се разграничават чрез означение с римски цифри. При глаголите нерядко омонимия възниква само между формите за несвършен вид, които са представени в речника.

2.7. Стилистично оцветените и редките антоними или отделни техни значения се уточняват с бележки *книж., поет., разг., рядко, спец.,* по-рядко с бележки за емоционалност или с оценка *нежелателни,* като излишни чуждици. Ако бележката се отнася до всички думи в реда, тя се поставя в неговия край без скоби; ако характеризира само една от думите, поставя се в скоби до съответната лексема.

3. Речникова статия

3.1. След антонимния ред, оформен самостоятелно, следва обяснение на значенията на думите, разположени (или групирани) от двете страни на знака ↔, който символизира противоположността.

Дефинирането става по два начина – описателно и синонимно. При описателното тълкуване авторите се стремят да покажат ясно различието на значенията *само по един признак* (обикновено при качествените, векторните и антонимите за обратими отношения – конверсивите). При взаимодопълващите се е посочено взаимното отричане на семантиката. Синонимно тълкуване се осъществява чрез препратка (вж.) и посочване на всички синоними на тълкуваните думи, но на първо място са тези, които са обяснени с дефиниции. По такъв начин се осъществява и връзка между антонимите с еднакви значения (синоними), включени в самостоятелни редове.

3.2. Полисемията на антонимите е посочена с арабски цифри (1. 2. 3) пред всяко значение, което се оформя *на нов ред*. На нов ред са обособени (със знак //) и нюанси към някои значения.

3.3. На първо място се обяснява значението на думата (или думите), с които започва антонимният ред. Ако то е преносно или функционално ограничено, бележка за това се поставя веднага след цифрата. При тълкуването на някои думи се налага уточняване на *субекта* или *обекта* на признака или действието, ограничена съчетаемост с някои думи и под. Това уточняване става еднократно – само при първата дефиниция, и се спестява при втората, но е валидно и за нея, тъй като по принцип употребата в контекста е еднотипна за антонимите. След примери за използване на думите в посоченото значение следва знакът за противопоставяне ↔ и след него – значението на антонима (антонимите), който е след аналогичен знак в заглавния ред. То също се подкрепя с илюстративни примери.

3.4. Всяко значение се илюстрира чрез кратки текстове от художествената литература, народни песни, пословици и поговорки, сентенции, изказани от различни мислители и народи, или чрез създадени от авторите кратки примери, предимно словосъчетания. Посочва се употреба почти за всяка от думите в реда, с редки изключения при много разнообразни форми, които имат аналогична съчетаемост. Ако илюстративните текстове съдържат само един от антонимите, те се подреждат след неговото (или общото за всички) значение. Дава се преднина на литературните употреби, макар и те да не представят винаги първата дума в реда. Примерите, в които се

срещат *и двата* (или повече) антонима, са подредени след останалите. Когато дефинирането е синонимно, примерите се подреждат последователно за думите от двете страни на реда. Примери с употреба и на двата антонима се отбелязват накрая.

Използвани са текстове и фрази от различни български и малко чужди автори, без да е посочена подробна библиографска справка за тях. Не се посочват и произведенията, от които са взети стиховете или прозаичните текстове. Така се постъпва предимно за икономия на общия обем, като авторките се извиняват за тези непълноти.

3.5. В края на речниковата статия след знак ¤ се посочват производни на антонимите от заглавния ред (или изходните думи, от които са произведени думите в него) в тяхната антонимна връзка. Това са обикновено прилагателни, отвлечени съществителни и наречия или отглаголни съществителни. При преходни глаголи (или други производни) са посочени и чести непреходни (със *се*), които не са тълкувани отделно. Производните не се уточняват по част на речта (освен когато прилагателни и наречия формално съвпадат). Понякога в тези допълнителни антонимни редове, с които речникът се обогатява, се явяват и нови членове, които не присъстват в заглавния ред. Производните са подредени обикновено в словообразувателната си последователност.

4. Показалецът в края на речника представя в азбучен ред всички лексеми от антонимните редове. Тези, които не заемат първо място, са препратени с тире (–) към заглавната дума в реда (първата). Когато една дума участва в няколко реда според различни свои значения, посочват се по азбучното си място заглавните думи на съответните редове (например *приемам – изключвам*; *одобрявам*; *отказвам)*.

Е. Пернишка

ОСНОВНА ИЗПОЛЗВАНА НАУЧНА ЛИТЕРАТУРА

Апресян, Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. М., 1974, 256 – 315; Избранные труды. Т. I. М., 1995.

Бояджиев, Т. Българска лексикология (Антоними). С., 1986, 101– 110.

Викторова, К. Към въпроса за антонимията. – Бълг. ез., 1981, № 5, 439 – 443.

Вътов, В. Фонетика и лексикология на българския език. В. Търново, 1995.

Георгиев, Ст. Българска семасиология. В. Търново, 1993, 83 – 87.

Гочев, Г. Антонимите в българския език. С., 1989.

Дорошенко, Н. М. Въпроси от теорията на антонимите в речниковата работа. – Бълг. език и литература, 1961, № 1.

Калдиева-Захариева, Ст. Словообразуване и антонимия. СУ „Кл. Охридски". Факултет Славянски филологии, № 74, 1985, № 1, 261– 268.

Каспартова-Попова, М. Антонимията в естествените езици. Докторска дисертация, 1979; Антонимията като езикова универсалия. II конгрес по българистика. Доклади. Т. 3. С., БАН, 558–561.

Новиков, Л. А. Антонимия в русском языке. М., 1973.

Gilbert, L. Les antonyms. – Cahiers de lexicologie. Vol. 4, 1964 – I.

J. Filipec, Fr. Čermák. Česká lexikologie. Praha, 1985, 129 – 132.

НЯКОИ ИЗТОЧНИЦИ НА ИЛЮСТРАТИВЕН МАТЕРИАЛ

Сб. 5000 български пословици и поговорки. Изд. 2. Съставители М. Григоров, К. Кацаров, С., 1969.

Силата на разума (Мисли и афоризми). Съставител Вл. Воронцов, прев. Сергей Влахов, С., 1984.

Сб. Мъдростта на вековете. Съставен под ръководството на П. Боров. Изд. 3. С., 1979. – съкр. МВ.

СЪКРАЩЕНИЯ

анат. – анатомия
воен. – военно [дело]
грам. – граматика
ед. – единствено [число]
езикозн. – езикознание
зн. – значение
истор. – история
книж. – книжна [дума, знач.]
мат. – математика
местоим. – местоимение
мн. – множествено [число]
муз. – музика
нареч. – наречие
нар. песен – народна песен
нежел. – нежелателна дума
неодобр. – неодобрително [зн.]
непрех. – непреходен [глагол]
несв. – несвършен [вид]
погов. – поговорка
повел. – повелителна [форма]
поет. – поетическа [дума, значение]
послов. – пословица
предл. – предлог
прен. – преносно [знач.]
пренебр. – пренебрежителна [дума]
прех. – преходен [глагол]
разг. – разговорна [дума, знач.]
рел. – религия
св. – свършен [вид]
спец. – специална [дума, знач.]
съчет. – съчетание
същ. – съществително [име]
техн. – технически [термин]
физ. – физика
фил. – философия
финанс. – финанси
хим. – химия
църк. – църковен [термин]
числ. – числително [име]

УСЛОВНИ ЗНАЦИ

↔ за отделяне на антонимни думи

/ за отделяне на стихове

() за ограждане на варианти в заглавката, стилистични бележки към една дума

… за пропуснат текст в пример

¤ за означаване на антонимните производни

[ ] за ограждане на пояснение към някоя дума в илюстративния материал

< > факултативна употреба на частицата *се*

// за нюанс на значение

А

АБДИКИРАМ ↔ ВЪЗЦАРЯВАМ СЕ

За монарх – слизам от престола, отказвам се от наследственото си право на престол. *След I световна война цар Фердинанд **абдикира.*** ↔ Ставам цар, качвам се на престола. *След абдикацията на цар Фердинанд в България **се възцарява** цар Борис III.*

¤ абдикиране, абдикация ↔ възцаряване

АБСТРАКТЕН, ОТВЛЕЧЕН ↔ КОНКРЕТЕН[1]

1. Който е свързан с обобщение, с теоретично мислене. ***Абстрактна** теория. **Отвлечено** мислене.* ↔ Който е точно определен, насочен към отделни факти, предмети, проблеми. ***Конкретно** мислене. **Конкретни** предложения.*

2. Който не съществува реално, а е резултат от абстракция и не може да се възприема със сетивата, или който не е разбираем. ***Абстрактен** символ. **Отвлечено понятие.*** ↔ Който съществува реално, може да се възприема със сетивата и е разбираем. ***Конкретен** предмет. **Конкретно** понятие.*

// Който не е свързан с реални случаи, факти, действия. ***Абстрактно** обвинение. **Отвлечен** пример.* ↔ Който се отнася до реални случаи, факти, действия. ***Конкретни** мерки.*

¤ абстрактно, отвлечено ↔ конкретно; абстрактност, отвлеченост ↔ конкретност

АВАНГАРД ↔ АРИЕРГАРД

1. *Воен.* Част от войска или флота, която по време на поход се движи пред главните сили, обикновено за да ги предпази от неочаквано нападение, да събира сведения за противника и др. ↔ Част от войска или флота, която по време на поход се движи след главните сили, обикновено за да ги охранява. ***Авангардът** завърза бой с противника, докато **ариергардът** се беше откъснал от основната войскова група.*

2. *Прен.* Челна, водеща или ръководна част на обществена група, движение, явление. *Интелигенцията е **авангард** на нацията.* ↔ Най-последна или изоставаща част на обществена група, движение, яв-

ление. *Тази страна беше в **ариергарда** на световните демократични промени.*

¤ авангарден ↔ ариергарден

АВТЕНТИЧЕН[1], ПЪРВООБРАЗЕН ↔ НЕАВТЕНТИЧЕН

Който е свързан с първоизточника, който не е вторичен, а е оригинален. ***Автентичен** документ. **Първообразно** издание.* ↔ Който не е оригинален, не е първоизточник, а е създаден, възникнал вторично. ***Неавтентична** народна песен. **Неавтентични** писма на писател.*

¤ автентично ↔ неавтентично; автентичност, първообразност ↔ неавтентичност

АВТОРИТЕТЕН ↔ НЕАВТОРИТЕТЕН

1. Който има авторитет. ***Авторитетен** професор.* ↔ Който няма авторитет. ***Неавторитетен** учител.*

2. Който заслужава доверие. ***Авторитетно** мнение.* ↔ Който не заслужава доверие. ***Неавторитетна** критика.*

¤ авторитетно ↔ неавторитетно; авторитетност ↔ неавторитетност

АД, ПЪКЪЛ (*разг.*), **ПРЕИЗПОДНЯ** (*книж.*) ↔ **РАЙ**

1. Според християнски и други религиозни представи – място в задгробния свят, където след смъртта душите на грешните са подложени на вечни мъки. ***Преизподнята** има девет кръга според Данте.* ↔ Място, където след смъртта душите на праведните живеят в блаженство. *Излезе душата на бедния учител, остави безжизненото, сухо тяло и седна на вратата да чака небесни пратеници да я приберат, за където ѝ е мястото – за **рая** или за **ада**.* (Елин Пелин) *Аз се върнах пак на света, / че омръзна ми **рая** / и **пъкъла**.* (Хр. Радевски)

2. *Прен.* Място или обстановка, където пребиваването е непоносимо, мъчително. *Вкъщи е **ад**. Превърнаха живота му в **пъкъл**.* ↔ Място, страна, обстановка, където животът е прекрасен, безгрижен, щастлив. *Земята ще бъде **рай** – / ще бъде!* (Гео Милев)

¤ адски, пъклен ↔ райски

АЕРОБИ ↔ АНАЕРОБИ *спец.*

Микроорганизми, които могат да съществуват само при наличие

на свободен кислород. ***Аеробите** обитават среди, до които има достъп на въздух.* ↔ Микроорганизми, които могат да съществуват без въздух, живеят в почвата или в някой организъм, където се хранят с разпадащи се органични вещества. ***Анаеробите** обитават среди, до които няма достъп на въздух.*

¤ аеробен ↔ анаеробен

АКТИВ ↔ ПАСИВ

1. *Спец.* Обикновено мн. Част от баланса, от сметките на предприятие, фирма и под., в която са включени всички видове материални ценности (пари, стоки, инвентар и др.) и вземания. *Проверявам **активите**.* ↔ Съвкупност от дълговете и задълженията на дадено предприятие, фирма и др.под. ***Пасиви** на фирма.*

2. Постижение, успех, заслуга на лице или група лица. *Изпълнението на сложната роля е **актив** на актрисата.* ↔ Отрицателна страна и оценка на някаква дейност. *Преговорите се провалиха и това е **пасив** на партньорите ни.*

АКТИВАЦИЯ ↔ ДЕЗАКТИВАЦИЯ, ИНАКТИВАЦИЯ *спец.*

Усилване, ускоряване на химични, физични или биологични процеси. ***Активация** на атоми.* ↔ Намаляване или отстраняване на активността на нещо. ***Дезактивация** на ензими. **Инактивация** на молекули.*

АКТИВЕН ↔ ПАСИВЕН

1. Който живо, енергично извършва някаква дейност. ***Активен** участник в дискусия.* ↔ Който е бездеен, безучастен. ***Пасивен** ученик.*

2. Който се характеризира с енергична, интензивна дейност. ***Активен** живот.* ↔ Който не се характеризира или изразява с такава дейност. ***Пасивна** съпротива.*

¤ активно ↔ пасивно; активност ↔ пасивност

АКТИВИРАМ СЕ ↔ ДЕЗАКТИВИРАМ СЕ, ИНАКТИВИРАМ СЕ *спец.*

Ставам активен, засилвам активността си. *Когато бацилите **се активират**, причиняват заболяване.* ↔ Губя активността си. *Някои активни центрове при верижна реакция се **дезактивират** при определени условия. Токсините **се инактивират** при високи тем-*

ператури.

¤ активиране ↔ дезактивиране, инактивиране

АКТУАЛЕН ↔ НЕАКТУАЛЕН

Който е от особено значение, интерес или валидност в определен съвременен момент, период. ***Актуални*** *мерки.* ***Актуален*** *сюжет.* ↔ Който не е от значение, интерес или не е валиден в определен съвременен момент, период. ***Неактуална*** *проблематика.*

¤ актуално ↔ неактуално; актуалност ↔ неактуалност

АКУРАТЕН ↔ НЕАКУРАТЕН

Вж. ***грижлив, грижовен, усърден*** ↔ ***небрежен, немарлив, нехаен; прилежен*** ↔ ***неприлежен***. ***Акуратна*** *подготовка.* ***Неакуратно*** *изпълнение на поръчка.*

¤ акуратно ↔ неакуратно; акуратност ↔ неакуратност

АКЦИЗЕН ↔ БЕЗАКЦИЗЕН *спец.*

Който е свързан с плащания на акциз (държавен косвен данък върху потребителски стоки). ***Акцизни*** *стоки.* ↔ За който не се плаща акциз. ***Безакцизни*** *напитки.*

АЛКОХОЛЕН ↔ БЕЗАЛКОХОЛЕН

Който съдържа алкохол. ***Алкохолно*** *питие.* ↔ Който не съдържа алкохол. ***Безалкохолни*** *напитки.*

АЛТРУИЗЪМ (*книж.*) ↔ **ЕГОИЗЪМ, СЕБЕЛЮБИЕ, СЕБИЧНОСТ**

Безкористна грижа за благото на другите, готовност да се жертват личните интереси заради общите. ↔ Поставяне на личните интереси над всичко и незачитане, пренебрегване на другите и на обществото. *Отровен е от* ***себелюбие***. *Проявява* ***себичност***. *Вие твърдите, че борбата между* ***алтруизма*** *и* ***егоизма*** *не е спомогнала за развитието на човешката личност.* (Ем. Станев)

¤ алтруистичен ↔ егоистичен, себелюбив, себичен; алтруистично ↔ егоистично, себелюбиво, себично

АЛТРУИСТ (*книж.*) ↔ **ЕГОИСТ, СЕБЕЛЮБЕЦ**

Човек, който проявява ***алтруизъм*** (вж.). *Истински* ***алтруист.*** ↔ Човек, който проявява егоизъм (вж. ***алтруизъм***). *Голям* ***егоист.*** *Безочлив* ***себелюбец.***

¤ алтруистка ↔ егоистка

АНАЛИЗ (АНАЛИЗА *рядко*) ↔ **СИНТЕЗ (СИНТЕЗА** *рядко*)

Метод на проучване, при който обектът се разчленява мислено на съставните му части. ***Анализ** на фактите. Способност за **анализа.*** ↔ Свързване, обединяване на отделни елементи в едно цяло. ***Синтез** на понятията. Без **анализ** няма **синтез**.*

¤ анализирам ↔ синтезирам; анализиране ↔ синтезиране; аналитичен ↔ синтетичен; аналитически ↔ синтетически; аналитичност ↔ синтетичност

АНАРХИЯ, БЕЗВЛАСТИЕ ↔ ВЛАСТ

Липса на организирана държавна или друга власт. *И пред очите на царя изпъкна страшен призрак: призракът на **безвластието** – и кръв виждаха очите му зад този призрак.* (Н. Райнов) *Откакто се извърши смяна на ръководството, в предприятието цари **анархия.*** ↔ Политическо или друго управление в държава, институция. *Има ли **власт** в тази държава?*

АНГЛОФИЛ ↔ АНГЛОФОБ

Лице – привърженик, поклонник на английската нация, политика и култура. *Убеден **англофил**.* ↔ Лице с отрицателно отношение към английската нация, култура, политика. *Страстен **англофоб**.*

¤ англофилка ↔ англофобка; англофилство ↔ англофобство; англофилски ↔ англофобски

АНИОН ↔ КАТИОН *спец.*

В електричното поле – отрицателно натоварен йон, който се движи към положителния електрод – анода. ↔ Положително натоварен йон, който се движи към отрицателния електрод – катода.

¤ анионен ↔ катионен

АНОД ↔ КАТОД *спец.*

Положителен полюс на източник за електрически ток, положителен електрод. ↔ Отрицателен полюс на източник за електрически ток, отрицателен електрод.

¤ аноден ↔ катоден

АНТИ-, ПРОТИВО- ↔ ПРО-

Първи съставни части на думи със значение: който е против някого или нещо или противоположен на някого, нещо. ↔ Който е за някого или нещо.

АНТИБЪЛГАРСКИ, ПРОТИВОБЪЛГАРСКИ ↔ ПРО-БЪЛГАРСКИ

Който изпитва неприязън към България и българите и е свързан с дейност, вредна за тях. ***Антибългарска*** *кампания.* ***Противобългарска*** *дейност.* ↔ Който се отнася със симпатия към България и българите и защитава интересите им. ***Пробългарски*** *настроения.*

АНТИМОНАРХИЧЕН, ПРОТИВОМОНАРХИЧЕН ↔ ПРО-МОНАРХИЧЕН

Който е против монарх или монархия. ***Антимонархичен*** *преврат.* ***Противомонархични*** *настроения.* ↔ Който е за монарх или монархия. ***Промонархична*** *агитация.*

АПЕТИТ ↔ БЕЗАПЕТИТИЕ

Желание за ядене. *Имам* ***апетит.*** *Ям с* ***апетит.*** ↔ Липса на апетит. ***Безапетитието*** *на детето ме тревожи.*

АПЕТИТЕН ↔ НЕАПЕТИТЕН

Който възбужда апетита. ***Апетитната*** *миризма на печено месо изпълваше въздуха.* (Гр. Угаров) ↔ Който не възбужда апетита. ***Неапетитен*** *вид на ядене.*

¤ апетитно ↔ неапетитно; апетитност ↔ неапетитност

АРГУМЕНТИРАН ↔ НЕАРГУМЕНТИРАН *книж.*

Който е подкрепен, обоснован с убедителни доказателства. ***Аргументирана*** *присъда.* ↔ Който не е подкрепен, обоснован с убедителни доказателства. ***Неаргументирано*** *предложение.*

¤ аргументирано ↔ неаргументирано; аргументираност ↔ неаргументираност

АРЕСТУВАМ, ЗАДЪРЖАМ, ЗАПИРАМ II (*разг.*) **↔ ОСВОБОЖДАВАМ[1], ПУСКАМ[1]** (*разг.*)

Лишавам от свобода, поставям под стража някого. ***Арестувам*** *заподозрян за кражба. Защо ли пък са го* ***запрели***↔ (К. Калчев) ***Задържаха*** *един от младежите снощи, в ареста е.* ↔ Предоставям, давам свобода на някого, който е бил арестуван или затворен. ***Пуснаха*** *затворника за 24 часа. Полицията* ***арестува*** *антикваря Бърлет, но веднага след това го* ***освобождава*** *поради липса на улики.* (Св. Минков)

¤ арестуване, задържане, запиране ↔ освобождаване, пускане

АРОМАТ, УХАНИЕ, БЛАГОУХАНИЕ, БЛАГОВОНИЕ ↔ ВОНЯ, ЗЛОВОНИЕ, СМРАД

Приятна миризма. *Наивната пчела! В труда си тя / не подозирала, че за мухите / е животворен* ***аромат смрадта****!* (Хр. Радевски) ***Ухание*** *на люляк. Пролетно* ***благоухание****. От олтара се носят* ***благовония****.* ↔ Неприятна, противна миризма. ***Воня*** *на мърша.* ***Зловоние*** *от канализацията.*

АРОМАТЕН, УХАНЕН, БЛАГОУХАНЕН, БЛАГОВОНЕН ↔ ЗЛОВОНЕН, ВОНЯЩ, НЕБЛАГОВОНЕН, НЕБЛАГОУХАНЕН, СМРАДЕН, СМРАДЛИВ

Който издава приятна миризма. *Кръглата леха в средата на градината... беше изпъстрена с... карамфили...* и ***ароматен*** *босилек.* (Ив. Карановски) ***Благоуханни*** *поля.* ***Уханни*** *цветя.* ***Благовонно*** *масло.* ↔ Който издава неприятна, противна миризма. *На всяка крачка тук се чувства...* ***смрадният*** *дъх на нещо гниещо.* (Св. Минков) ***Воняще*** *сметище.* ***Зловонни*** *изпарения.* ***Неблаговонна*** *стая. Твърде* ***неблагоуханен*** *препарат.* ***Смрадливо*** *тресавище.*

¤ ароматно, уханно, благоуханно, благовонно ↔ зловонно, неблагоуханно, неблаговонно, неблагоуханно, смрадно, смрадливо

АРХАИЗЪМ ↔ НЕОЛОГИЗЪМ *спец.*

Старинна дума, граматична форма, остаряло словосъчетание или значение в съвременния език. ***Архаизмите*** *са думи, които са излезли от употреба.* ↔ Нова дума, форма, ново словосъчетание или значение в съвременния език. *През последните години в езика навлязоха много* ***неологизми.***

АСИМИЛА́ЦИЯ ↔ ДИСИМИЛАЦИЯ *спец.*

1. Процес в обмяната на веществата, при който се извършва преработка на външни вещества в организма за включването им в говия състав. ***Асимилация*** *на кислород от растенията.* ↔ Процес в обмяната на веществата, при който асимилираните от организма вещества се разпадат на по-прости съединения и се отделя необходимата за организма енергия.

2. *Езикозн.* Приближаване по гласеж на два различни звука, напр. диал. *башча* вм. *бахча* (зеленчукова градина). ↔ Раздалечаване по гласеж на еднакви или сходни звукове, например *Глигор* (диал.)

вместо ***Григор***.

¤ асимилационен ↔ дисимилационен

АСОЦИАЦИЯ ↔ ДИСОЦИАЦИЯ *спец.*

Групиране, съединяване на еднородни неща, обикновено атоми в молекули. ↔ Процес на разпадане на молекули на няколко по-прости частици (атоми, радикали или йони). ***Асоциацията и дисоциацията*** *на атомите са противоположните страни на химичните процеси.* (Хим.)

¤ асоциирам ↔ дисоциирам; асоцииране ↔ дисоцииране

АТАКА, НАПАДЕНИЕ, НАСТЪПЛЕНИЕ, ЩУРМ ↔ ОТСТЪПЛЕНИЕ, ОТТЕГЛЯНЕ

1. Обикн. въоръжено нахвърляне срещу някого или нещо с цел да се унищожи, ограби и под. *Моята рота тръгна в* ***атака****, енергично и с въодушевление.* (П. Вежинов) ***Щурмът*** *е отчаян, отпорът е лют.* (Ив. Вазов) *Въоръжено* ***настъпление.*** ↔ Отдръпване на нападател или нападнат от схватка. *Ротата не можа да отвърне на ударите и предпочете* ***отстъплението. Отстъпление*** *на дивизия.*

2. *Прен.* Бързо и решително нападане (в спор, в спортна игра и др.). *Ето, това се вика безсъвестно* ***нападение*** *и извъртане на фактите.* (П. П. Славейков) *Словесна* ***атака.*** ↔ Отказване от теза, спор и др. под. *След основателните упреци мина в* ***отстъпление*** *и взе да се оправдава.*

¤ атакувам, нападам, настъпвам, щурмувам ↔ отстъпвам

АТМОСФЕРЕН ↔ ИЗВЪНАТМОСФЕРЕН

Който се намира или се извършва в атмосферата (газообразна обвивка около Земята и някои други планети). ***Атмосферно*** *електричество.* ↔ Който се намира или се извършва извън атмосферата. ***Извънатмосферно*** *пространство.*

Б

БАВЕН ↔ БЪРЗ

1. Който действа или се извършва, става с малка, ниска скорост. ***Бавен*** *танц.* ***Бавен*** *отговор.* ↔ Който действа, става или се извършва с голяма бързина, с висока скорост. ***Бърз*** *вървеж.* ***Бърза*** *мисъл.*

// Който се движи с малка бързина, с ниска скорост. ***Бавно*** *превозно средство.* ↔ Който се движи с голяма бързина, с висока скорост. ***Бърза*** *кола.*

2. Който се извършва, протича в относително продължителен период от време. ***Бавна*** *смърт.* ↔ Който става или се извършва в кратък интервал от време. ***Бърз*** *растеж.*

3. Който действа, реагира без бързина, живост, енергия. ↔ Който в кратко време сръчно и умело извършва или се справя с нещо. *Бъди* ***бърз*** *да слушаш, а* ***бавен*** *да отговаряш.* (П. Р. Славейков, Послов.)

¤ бавно ↔ бързо

БАВНОПОДВИЖЕН ↔ БЪРЗОПОДВИЖЕН, БЪРЗОХОДЕН

Който се движи, придвижва или действа бавно. ***Бавноподвижно*** *насекомо.* ***Бавноподвижен*** *мотор.* ↔ Който се движи, действа бързо. ***Бързоподвижен*** *автомобил.* ***Бързоходен*** *катер.*

¤ бавноподвижност ↔ бързоподвижност, бързоходство

БАВЯ ↔ БЪРЗАМ[1] (*прех.* и *непрех.*)

Правя нещо да стане в по-продължителен срок, приготвям, подготвям нещо бавно. ***Бавя*** *написването на статията.* ↔ Старая се нещо да стане бързо, приготвям, подготвям нещо бързо. ***Бързам*** *с жътвата.* ***Бързам*** *тези поръчки, защото клиентката ми заминава.*

¤ бавене ↔ бързане

БАВЯ СЕ ↔ БЪРЗАМ[2] (*непрех.*)

1. За човек, животно или превозно средство – движа се бавно или спирам някъде при движение. ↔ Движа се бързо, с висока скорост. *Не се* ***бави*** *по пътя, а* ***бързай,*** *че ще закъснееш!*

2. Не пристъпвам навреме към извършването на нещо. ***Бавя се*** *и*

не започвам да уча. ↔ Старая се да направя нещо в по-кратък срок. ***Бързам*** *да свърша доклад.*

¤ бавене ↔ бързане

БЕДЕН ↔ БОГАТ

1. Който няма достатъчно материални средства, имот и живее в лишения и недоимък. *А той* ***беден,*** *гол, бос, лишен от имотът, / за да е полезен, дал си бе животът.* (Ив. Вазов) ↔ Който притежава материални блага в голямо количество – пари, имот и други ценности. *Ние сме, Радке,* ***богати,*** */ къщите ни са сараи / двоповете ни са мермери.* (Нар. песен)

// За държава, селище или предприятие, стопанство – който има слабо развита икономика, ниски доходи и малки възможности за развитие. ***Бедна*** *страна.* ↔ Който има силно развита икономика, големи източници на доходи. ***Богат*** *район.*

2. За който се изразходват малко, недостатъчно средства. ***Бедно*** *облекло.* ↔ За който се изразходват много средства. ***Богата*** *мебелировка.*

3. Който се състои от нещо в недостатъчно, в ограничено количество или с малка стойност. ***Бедна*** *библиотека.* ***Бедни*** *залежи.* ↔ Който се състои от нещо в голямо количество или с голяма стойност. ***Богата*** *колекция от марки.* ***Богата*** *зеленина.*

4. За земя, почва – който дава малко плодове, който не е достатъчно плодороден. ***Бедна*** *почва.* ↔ Който дава изобилни плодове. ***Богата*** *земя.*

5. *Прен.* Който няма големи възможности или ценни качества, който не се отличава с голямо разнообразие, широта. ***Бедна*** *реч.* ***Беден*** *ум.* ↔ Който притежава тези качества. ***Богат*** *език.*

6. Като *същ.* Човек с качество беден (в 1 зн.). ↔ Заможен, състоятелен човек. *И наистина, в коя държава силните не държат слабите в ръцете си,* ***богатите*** *–* ***бедните****?* (Хр. Ботев)

¤ бедняк ↔ богаташ; бедничък ↔ богатичък; бедно ↔ богато; бедничко ↔ богатичко

БЕДНЕЯ ↔ БОГАТЕЯ *рядко*

Ставам беден или все по-беден. *И колкото те трупат, толкова вие* ***беднеете.*** (П. Здравков) ↔ Ставам богат или все по-богат. *Ня-*

*кои **богатеят** бързо чрез спекула.*

¤ беднеене ↔ богатеене

БЕДНОСТ[1]**, БЕДНОТА**[1]**, БЕДНОТИЯ** (*разг.*), **НЕМОТИЯ** (*разг.*), **СИРОМАШИЯ** (*разг.*) ↔ **БОГАТСТВО**[1]

Липса на достатъчно материални средства, необходими за съществуване. *Между своите не свой, / аз живея в **беднота.*** (П. Р. Славейков) ***Бедността** не е порок.* (Погов.) *Не мога да се отървa от **беднотията.** Прекара детството си в **немотия. Сиромашия** до шия.* (Погов.) ↔ Материални блага с голяма стойност (пари, имот, ценности), които някой или нещо притежава. *Не щеме ний **богатство,** / не щеме ний пари.* (Ст. Стамболов) ***Богатството** буди винаги завист и недоволство.*

БЕДНОСТ[2]**, БЕДНОТА**[2] ↔ **БОГАТСТВО**[2]

1. Ограниченост в количеството на нещо, недостатъчно количество от нещо. ***Бедност** на библиотека. **Беднота** на почва.* ↔ Изобилие в количеството на нещо. ***Богатство** на художествена галерия. **Богатство** на художествени средства.*

2. *Прен.* Липса на възможности за нещо, ограниченост, недостатъчност на нещо. ***Бедност** на идеи. **Беднота** на ума.* ↔ Наличие на възможности, широта на нещо. ***Богатство** на фантазията. Духовно **богатство**.*

3. *Прен.* Липса на разнообразие във формата и съдържанието на нещо. ***Бедност** на изложението. Тематична **беднота**.* ↔ Наличие на тези качества. *Езиково **богатство**.*

БЕДНЯК, СИРОМАХ, ГОЛТАК (*разг.*) ↔ **БОГАТАШ**

Човек с недостатъчни материални средства. *Доста **бедняци** скитат по площадите. **Сиромах** човек – жив дявол.* (Погов.) *Той помнеше двамата братя като последни **голтаци.*** (Е. Станев) ↔ Богат, състоятелен, заможен човек. ***Бедняк** да се съди с **богаташ** е все едно да се троши камък с тиква.* (Погов.)

¤ бедня̀чка, сиромахкиня, голтачка ↔ богаташка; бедняшки, сиромашки, голташки ↔ богаташки; бедняшки, сиромашки, голташки ↔ богаташки *(нареч.)*

БЕЗ ↔ **СЪС**

За означаване, че някой, нещо липсва, не е налице или няма нещо.

*Дете **без** родители. Човек **без** пари.* ↔ За означаване, че някой, нещо съществува, налице е или че има нещо. *Сандвич **със** салам. Момиче **с** красиво лице.*

БЕЗДЕЛИЕ, ЛЕНОСТ[1], ЛЕНТЯЙСТВО[1], МЪРЗЕЛ[1] (*разг.*) ↔ **РАБОТА, ТРУД**

Незаетост с работа, прекарване на времето без работа. ***Лентяйството** ражда пороци.* ↔ Заетост с физическа или умствена дейност, при която се създава, произвежда нещо. *Отлагай **безделието,** не отлагай **работата**.* (Послов.) ***Леността** прави всичко трудно, **трудът** – лесно.* (Б. Франклин) ***Трудът** носи здраве, **мързелът** – пороци.* (Послов.) ***Трудът** развива нашите способности, а **безделието** ги унищожава.*

БЕЗДЕЛНИК, ЛЕНИВЕЦ, ЛЕНТЯЙ, МЪРЗЕЛИВЕЦ, МЪРЗЕЛАН (*разг.*) ↔ **РАБОТЛИВЕЦ** (*рядко*), **РАБОТЯГА** (*разг.*)

Човек, който не обича да работи, не желае да работи и води празен живот. *Край речица на полянка / **мързелан** и мързеланка / си живели във къщурка.* (Елин Пелин) ***Безделниците, лениврите** не заслужават уважение. Противен **лентяй**. Станал си голям **мързеливец**.* ↔ Човек, който обича да работи, който постоянно се труди. *Обичливи и приятни хора са **работливците**. Той е **работяга** и сам си построи вила.*

¤ безделница, ленивка, лентяйка, мързеливка, мързеланка ↔ работливка; безделнича, лентяйствам, мързелувам ↔ работя; безделничене, лентяйстване, мързелуване ↔ работене

БЕЗПОКОЯ, ТРЕВОЖА (*несв.*) ↔ **УСПОКОЯВАМ[1]**

Създавам, предизвиквам тревога, вълнение у някого. ***Безпокои** ме характерът на това дете. Мисълта за конкурса го **тревожеше.*** ↔ Премахвам, отстранявам тревога, вълнение у някого. *Мама я милва по рамото и мъчи се да я **успокои**.* (Т. Г. Влайков)

¤ безпокоене, тревожене ↔ успокояване; безпокойство, тревога ↔ успокоение

БЕЗРАЗЛИЧЕН, БЕЗУЧАСТЕН, РАВНОДУШЕН, ИНДИФЕРЕНТЕН (*книж.*) ↔ **ЗАИНТЕРЕСУВАН, ЗАИНТРИГУВАН, НЕРАВНОДУШЕН**

Който не проявява или не изразява никакъв интерес или чувства

към някого или нещо. *Външно спокоен и дори* ***безразличен,*** *той даде обикновените разпореждания.* (Г. Караславов) ***Безучастен*** *слушател.* ***Индиферентно*** *отношение.* ***Равнодушен*** *поглед.* ↔ Който проявява или изразява интерес, чувство към някого или нещо. ***Заинтересуван*** *поглед.* ***Заинтригуван*** *съм от съобщението. Той е* ***неравнодушен*** *към проблемите на селското стопанство.*

¤ безразлично, безучастно, равнодушно, индиферентно ↔ заинтересувано, неравнодушно; безразличие, безучастие, равнодушие, индиферентност ↔ заинтересуваност, неравнодушие

БЕЗУКОРЕН, БЕЗУПРЕЧЕН, ИЗРЯДЕН ↔ НЕИЗРЯДЕН, УКОРЕН (*рядко*)

Който отговаря в пълна степен на изискванията, който е такъв, какъвто трябва да бъде. ***Безукорен*** *в отношенията си с колегите.* ***Безупречен*** *съдия.* ***Изрядна*** *домакиня.* ↔ Който не отговаря на изискванията, не е такъв, какъвто трябва. ***Неизрядно*** *състояние на документите.* ***Неизрядно*** *облекло.* ***Укорно*** *поведение.*

¤ безукорно, безупречно, изрядно ↔ неизрядно; безукорност, безупречност, изрядност ↔ неизрядност

БЕЗЦЕЛЕН ↔ ЦЕЛЕНАСОЧЕН

Който се извършва без определена цел или без определено намерение. ***Безцелен*** *труд.* ***Безцелно*** *посещение.* ↔ Който е насочен към постигане на някаква определена цел. ***Целенасочено*** *изказване.*

¤ безцелно ↔ целенасочено; безцелност ↔ целенасоченост

БЕЛЕЖИТ, ВИДЕН, ЗНАТЕН (*рядко*)**, ИЗТЪКНАТ ↔ НЕВЗРАЧЕН**

Вж. ***забележителен*** ↔ ***незабележителен*** (в 1 зн.). ***Бележит*** *художник.* ***Виден*** *писател.* ***Знатен*** *спортист.* ***Изтъкнат*** *учен.* ↔ Който не се отличава, не изпъква с нищо и е непознат. ***Невзрачен*** *човечец.*

¤ бележитост, знатност, изтъкнатост ↔ невзрачност

БЕЛЕН ↔ НЕБЕЛЕН

Който е очистен от външната си обвивка. ***Белен*** *домат.* ↔ Който не е очистен от външната си обвивка. ***Небелен*** *лук.* ***Небелени*** *картофи.*

БЕЛЕЯ <СЕ> ↔ ЧЕРНЕЯ <СЕ>

Изпъквам, откроявам се с белия или по-светлия си цвят. *Тук-там се **белеят** преспи сняг.* ↔ Изпъквам, откроявам се с черния или по-тъмния си цвят. ***Чернеят се** изораните ниви.*

¤ белеене ↔ чернеене

БЕЛО- ↔ ЧЕРНО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който има нещо бяло (означено от втората част), например *белокос.* ↔ Който има нещо черно (означено от втората част), например *чернокос.*

БЕЛОБРАД ↔ ЧЕРНОБРАД

Който е с побеляла брада. *В предсмъртен стон старикът **бело-брад** /.../ крещи, издъхвайки: „Назад! Назад!"* (Хр. Смирненски) ↔ Който е с черна брада. ***Чернобрад** артист.*

БЕЛОВА ↔ ЧЕРНОВА, ЧЕРНОВКА

Ръкопис на произведение, съчинение, писмо и др., написан в окончателен вариант и на чисто. *Предайте на комисията само **белова-та**.* ↔ Ръкопис на заявление, писмо, произведение и др. под., написан в неокончателен вариант и с поправки. *Поправям **черновата**. **Черновката** не се чете.*

БЕЛОГЛАВ ↔ ЧЕРНОГЛАВ

Който е с бял косъм, с бяла коса или кожа и под. на главата. ***Бело-глав** орел.* ↔ Който е с черен косъм, кожа и под. на главата. ***Черно-глав** овен.*

БЕЛОГРИВ, БЕЛОГРИВЕСТ ↔ ЧЕРНОГРИВ, ЧЕРНОГРИВЕСТ

Обикновено за кон – който има бяла грива. ***Белогрива** кобила.* ↔ Който има черна грива. ***Черногрив** жребец.*

БЕЛОДРЕШКО, БЕЛОДРЕШКОВЕЦ ↔ ЧЕРНОДРЕШКО, ЧЕРНОДРЕШКОВЕЦ

Прозвище на жител от Западна България, където народната мъжка носия е от бял домашен вълнен плат. *По едно време между нас се яви **белодрешковец** – селянче от Врачанско.* (А. Страшимиров) *Един **белодрешко** заигра ръченица.* ↔ Прозвище на жител от Източна България, чиято носия обикновено е тъмна, от черен или бозав домашен вълнен плат. *Хорото водеше един **чернодрешко**.*

*На сцената извиха хора **белодрешковци** и **чернодрешковци.***

¤ белодрешковски ↔ чернодрешковски

БЕЛОЗЕМ ↔ ЧЕРНОЗЕМ

Вид почва със светъл, белезникав цвят, бяла почва. *Напукан **белозем.*** ↔ Вид плодородна почва с тъмен цвят, която съдържа повече органични вещества, черна почва. *Плодороден **чернозем.***

¤ белоземен ↔ черноземен

БЕЛОКОЖ ↔ ЧЕРНОКОЖ

1. Който е със светъл цвят на кожата. ***Белокожа** жена.* ↔ Който е с тъмен, мургав цвят на кожата. ***Чернокожо** момиче.*

2. Като *същ.* Човек от бялата раса. ↔ Човек от черната раса. *Населението на страната се състои от **белокожи** и **чернокожи.***

БЕЛОКОС, БЕЛОВЛАС (*поет.*) **↔ ЧЕРНОКОС**

Който е с бяла, побеляла коса. ***Белокос** мъж. **Беловласа** баба.* ↔ Който е с черна или почти черна коса. ***Чернокос** момък.*

БЕЛОКРИЛ ↔ ЧЕРНОКРИЛ

Който има бели крила. ***Белокрила** чайка.* ↔ Който има черни крила. ***Чернокрила** птица.*

БЕЛОЛИК, СВЕТЛОЛИК ↔ МУРГАВ, ТЪМНОЛИК

Който има светло, бяло лице и кожа. ***Белолика** мома. **Светлолик** младеж.* ↔ Който е с тъмно лице и кожа. ***Мургав** селянин. **Мургави** ръце. **Тъмнолика** хубавица.*

БИВШ[1], НЯКОГАШЕН, ПРЕДИШЕН[1] ↔ БЪДЕЩ

Който е бил, съществувал в миналото, обикновено като някакъв или като нещо..***Бивш** министър. **Бивш** околийски център. **Някогашен** кмет. **Предишен** директор.* ↔ Който ще бъде, ще стане някакъв. ***Бъдещ** дипломат. **Бъдещ** център на европейски турнири.*

БИВШ[2], ПРЕДИШЕН[2] ↔ СЕГАШЕН, НАСТОЯЩ

Който е бил, съществувал в миналото. ***Бивш** учител. **Предишен** директор.* ↔ Който става или съществува сега. ***Сегашно** състояние. **Настоящ** управник.Той е убеден в правотата на идеите си! И **сегашните,** и **предишните**.* (К. Костов)

БИНТОВАМ, ЗАБИНТОВАМ ↔ РАЗБИНТОВАМ

Превързвам с бинт някого, нещо. ***Бинтовам** човек. **Забинтовам** крак.* ↔ Отвивам, снемам бинт от някого или нещо. ***Разбинтовам***

ранен.

¤ бинтоване, забинтоване ↔ разбинтоване; бинтован, забинтован ↔ разбинтован

БИСТРЯ ↔ МЪТЯ

1. Правя нещо размътено да стане или да изглежда бистро. ***Бистря** разтвор.* ↔ Правя нещо да стане мътно. ***Мътя** водата.*

2. *Прен.* Правя нещо да стане ясно, разбрано, обсъждам нещо, за да го изясня. ***Бистрят** политиката.* ↔ Правя нещо да стане неясно, неразбрано; обърквам, смущавам. ***Мътя** му главата.*

¤ бистрене ↔ мътене

БИСТЪР[1] ↔ МЪТЕН[1]

За вода, течност – в който няма мътилка, нечистотии, който е прозрачен, без примеси, чист. ***Бистро** езеро.* ↔ В който има мътилка, който е непрозрачен поради примес с нещо. ***Мътен** чай. **Мътна** река.*

БИСТЪР[2], ЯСЕН[1] ↔ МЪТЕН[2], НЕЯСЕН[1] *прен.*

1. За очи, поглед – който е светъл, който излъчва бодрост, жизненост и вижда добре. ***Бистър** поглед. **Ясни** очи.* ↔ Който е помрачен, безжизнен, който изразява физическо или психическо неразположение и не вижда добре, ясно. ***Мътни** очи. **Неясен** поглед.*

2. За ум, мислене – който лесно, бързо се съсредоточава, схваща. ***Бистър** ум. **Ясен** и пъргав ум.* ↔ Който не е способен да се съсредоточи, да мисли добре. ***Мътен** ум. **Неясно** съзнание.*

3. За мисъл – който е разбираем, точен. ***Бистра** мисъл. **Ясно** изказване.* ↔ Който не е ясен, а неразбираем, неточен. ***Мътно** изложение. **Неясна** идея.*

¤ бистро ↔ мътно

БИТ ↔ НЕБИТ

За мляко, сирене – който е обезмаслен. ***Бито** мляко.* ↔ Който е с пълноценна масленост. ***Небито** сирене.*

БИТИЕ ↔ НЕБИТИЕ

1. Съществуване, живот. *И мойто **битие** всецяло слях / със **битието** на народа.* (Ив. Вазов) ↔ Несъществуване, смърт. *Животът* му [на Емилиян Станев] *непрекъснато е зает ... с вечните въпроси на **битието** и **небитието**.* (Ив. Сарандев)

2. Реалната действителност, която съществува независимо от съзнанието. ↔ Според религиозните вярвания – свят, където продължава съществуването след смъртта. *Аз мислех, че заселвам* ***битието****, / заселих син, и втори син, и внук. / Обаче и* ***небитието*** *ето, / излезе, че не го заселва друг.* (М. Ганчев)

БЛАГО- ↔ ЗЛО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е добър, мил, положителен, приятен, например *благонравен, благоприятен.* ↔ Който е зъл, неприятен, лош, например *зловреден, злонамерен.*

БЛАГОДАРЕН ↔ НЕБЛАГОДАРЕН

1. Който изпитва или проявява чувство на благодарност, признателност към някого за сторено добро. ***Благодарен*** *син.* ↔ Който не изпитва или не проявява такова чувство. ***Неблагодарни*** *ученици.*

2. За поглед, очи, думи и др. – който изразява благодарност. ***Благодарен*** *поглед.* ↔ Който изразява липса на благодарност, безразличие за сторено добро. ***Неблагодарно*** *отношение.*

3. За работа, тема и др. под. – който дава възможност за достигане на добър резултат. ***Благодарна*** *тема.* ↔ Който не оправдава усилията. ***Неблагодарен*** *труд.*

¤ благодарно ↔ неблагодарно

БЛАГОДАРНОСТ ↔ НЕБЛАГОДАРНОСТ

Чувство на благодарен човек към този, който му е сторил добро. *Дължа ти голяма* ***благодарност.*** ↔ Чувство на неблагодарен човек към този, който му е сторил добро. *Прояви* ***неблагодарност*** *към вуйчо си, който му осигури квартира като студент.* ***Благодарността*** *е най-малката добродетел,* ***неблагодарността*** *най-лошият порок.* (Погов.)

БЛАГОДАТЕН ↔ НЕБЛАГОДАТЕН

1. Вж. ***плодороден*** ↔ ***неплодороден. Благодатен*** *дъжд.* ***Неблагодатна*** *земя.*

2. Вж. ***благотворен*** ↔ ***неблаготворен. Благодатен*** *въздух.* ***Неблагодатна*** *атмосфера за приятелство.*

БЛАГОЗВУЧЕН, ЗВУЧЕН ↔ НЕБЛАГОЗВУЧЕН

Който звучи приятно, който е приятен за слуха. ***Благозвучен*** *хор.*

Звучен *глас.* ***Звучна*** *песен.* ↔ Който няма това качество. ***Неблагозвучна*** *мелодия.*

¤ благозвучно, звучно ↔ неблагозвучно

БЛАГОЗВУЧИЕ, БЛАГОЗВУЧНОСТ, ЗВУЧНОСТ ↔ НЕБЛАГОЗВУЧИЕ, НЕБЛАГОЗВУЧНОСТ

Приятна съгласуваност на звукове, приятно звучене. ***Благозвучието*** *на поетичното слово се крие в равномерното съчетание на съгласни и гласни.* (Н. Лилиев) ***Благозвучност*** *на езика.* ***Звучност*** *на песен.* ↔ Липса на такава съгласуваност, неприятно звучене. ***Неблагозвучие*** *на акорди.* ***Неблагозвучност*** *на стихове.*

БЛАГОНАДЕЖДЕН ↔ НЕБЛАГОНАДЕЖДЕН

1. Който заслужава доверие, на когото може да се разчита. ***Благонадежден*** *приятел.* ↔ На когото не може да се разчита. ***Неблагонадежден*** *кредитор.*

2. Който заслужава политическо доверие. ***Благонадежден*** *избирател.* ↔ Който не се ползва с доверието на властта. ***Неблагонадеждна*** *личност.*

¤ благонадеждно ↔ неблагонадеждно; благонадеждност ↔ неблагонадеждност

БЛАГОНАМЕРЕН ↔ НЕБЛАГОНАМЕРЕН

1. Който има добри намерение, помисли. ***Благонамерен*** *съдружник.* ↔ Който има лоши намерения, помисли. ***Неблагонамерен*** *колега.*

2. Който е израз, проява на добри намерения. ***Благонамерена*** *усмивка.* ↔ Който е израз, проява на лоши намерения. ***Неблагонамерена*** *постъпка.*

¤ благонамерено ↔ неблагонамерено; благонамереност ↔ неблагонамереност

БЛАГОПОЛУЧЕН ↔ ЗЛОПОЛУЧЕН, НЕБЛАГОПОЛУЧЕН

Който е успешен, с добър резултат, край. ***Благополучна*** *операция.* ↔ Който не завършва с успех, с добър край. ***Злополучен*** *край.* ***Неблагополучно*** *лечение.*

¤ благополучно ↔ злополучно, неблагополучно; благополучност ↔ злополучност, неблагополучност; благополучие ↔ злополучие, неблагополучие

БЛАГОПРИЛИЧЕН ↔ НЕБЛАГОПРИЛИЧЕН

Който е съобразен с изискванията за добро държание в дадена среда, който съответства на изискванията за вежливост, учтивост. ***Благоприличен*** *тон.* ↔ Който не отговаря или нарушава правилата за приличие, приети за дадена среда. ***Неблагоприлично*** *поведение.*

¤ благоприлично ↔ неблагоприлично; благоприличност ↔ неблагоприличност; благоприличие ↔ неблагоприличие

БЛАГОПРИЯТЕН ↔ НЕБЛАГОПРИЯТЕН

1. Който съдейства за успеха, развитието или доброто състояние на нещо. ***Благоприятен*** *случай.* ↔ Който пречи на успеха, развитието или доброто състояние на нещо. ***Неблагоприятно*** *време.*

2. Вж. ***благотворен*** ↔ ***неблаготворен. Благоприятен*** *климат.* ***Неблагоприятна*** *атмосфера.*

¤ благоприятно ↔ неблагоприятно; благоприятност ↔ неблагоприятност

БЛАГОРАЗПОЛОЖЕН ↔ НЕБЛАГОРАЗПОЛОЖЕН

Който е добре разположен, настроен към някого, нещо. ***Благоразположени*** *родители.* ↔ Който няма добро отношение, чувство към някого, нещо. ***Неблагоразположена*** *комисия.*

¤ благоразположено ↔ неблагоразположено; благоразположеност ↔ неблагоразположеност; благоразположение ↔ неблагоразположение

БЛАГОРАЗУМЕН ↔ НЕБЛАГОРАЗУМЕН

1. Който обмисля добре, от всички страни нещо, който не взема прибързани решения. ***Благоразумен*** *съдия.* ↔ Който не обмисля нещата достатъчно добре, прибързва и се поддава на увлечения. ***Неблагоразумна*** *девойка.*

2. Който изразява, показва такова обмисляне. ***Благоразумен*** *отговор.* ↔ Който се извършва против здравия разум. ***Неблагоразумно*** *решение.*

¤ благоразумно ↔ неблагоразумно; благоразумност ↔ неблагоразумност

БЛАГОРАЗУМИЕ ↔ НЕБЛАГОРАЗУМИЕ

Проява на обмисленост, разсъдливост в действия и постъпки. *Проявявам* ***благоразумие.*** ↔ Липса на такава обмисленост. ***Небла-***

горазумието *често се заплаща скъпо.*

БЛАГОРОДЕН ↔ НЕБЛАГОРОДЕН, НИЗЪК[1] (*прен.*)

1. Който притежава и проявява висока нравственост, почтеност, следва високонравствени принципи. ***Благороден*** *мъж.* ***Благородна*** *душа.* ↔ Който не притежава и не проявява такива качества. ***Неблагороден*** *и несериозен човек.Той* [Левски] *биде предаден, и от един поп! / Тоя мръсен червей, тоя* ***низък*** *роб.* (Ив. Вазов)

2. Който е проява на висока нравственост, почтеност, на възвишени подбуди за добро, полезно дело. ***Благородна*** *мисия.* ***Благородни*** *намерения.* ↔ Който е проява на безнравственост, непочтеност. ***Неблагородна*** *постъпка.* ***Низки*** *помисли.* ***Низката*** *душа подозира* ***низки*** *подбуди и в* ***благородните*** *постъпки.* (Цицерон, МВ).

¤ благородно ↔ неблагородно; благородство ↔ низост.

БЛАГОСКЛОНЕН ↔ НЕБЛАГОСКЛОНЕН

1. Вж. ***благоразположен*** ↔ ***неблагоразположен***. ***Благосклонни*** *родители.* ***Неблагосклонни*** *съдебни заседатели.*

2. Който изразява одобрение, съгласие с някого, нещо. ***Благосклонен*** *отзив.*↔ Който не изразява такова отношение. ***Неблагосклонна*** *критика.*

¤ благосклонно ↔ неблагосклонно; благосклонност ↔ неблагосклонност

БЛАГОТВОРЕН ↔ НЕБЛАГОТВОРЕН

Който има или оказва добро въздействие. ***Благотворен*** *климат.* ↔ Който не оказва добро въздействие. ***Неблаготворен*** *влажен въздух.*

¤ благотворно ↔неблаготворно; благотворност ↔ неблаготворност

БЛАГОУСТРОЕН ↔ НЕБЛАГОУСТРОЕН

За селище, град, квартал и др. – който е съобразен с изискванията на благоустройството, добре уреден, удобен за живеене. ***Благоустроен*** *квартал.* ↔ Който не е съобразен с изискванията на благоустройството, който е лишен от удобства, неуреден. ***Неблагоустроено*** *село.*

¤ благоустроеност ↔ неблагоустроеност

БЛАГОУХАЯ, УХАЯ[1]↔ ВОНЯ, СМЪРДЯ (*разг.*)

Издавам приятна миризма. *В двора розите* ***благоухаят****. Отвънка* ***ухае*** *на люляк.* ***Ухаеше*** *на френски парфюм.* ↔ Издавам лоша, неприятна миризма. *В кочината* ***вони*** *силно.* ***Смърдиш*** *на алкохол.*

¤ благоухаене, ухаене, ухание ↔ вонене, смърдене

БЛАГОЧЕСТИВ ↔ НЕБЛАГОЧЕСТИВ

1. Който живее и постъпва според изискванията на християнския морал. ***Благочестив*** *монах.* ↔ Който не постъпва според изискванията на християнския морал, който не е благочестив. ***Неблагочестиви*** *хора.*

2. Който е присъщ на благочестив човек. ***Благочестиви*** *дела.* ↔ Който е присъщ на неблагочестив човек. ***Неблагочестиви*** *помисли.*

¤ благочестиво ↔ неблагочестиво; благочестивост ↔ неблагочестивост; благочестие ↔ неблагочестие

БЛАЖА ↔ ПОСТЯ

Ям блажно през пости (въздържане от блажна храна). ↔ Ям постна храна, въздържам се от блажно (според църковните правила за пост). *Криво съм учил децата, учил съм и хората да не* ***постят*** *и съм* ***блажел*** *през велики пости.* (П. Р. Славейков)

¤ блажене ↔ постене

БЛАЖЕН[1] ↔ ПОСТЕН[1]

1. За храна, ястие – който е от животински произход (месо, мас, мляко, яйца, масло и др.). ***Блажно*** *ястие.* ↔ Който не съдържа животински мазнини (месо, мляко, яйца и др.). ***Постна*** *чорба.*

2. За време – през който се яде храна от животински произход. ***Блажни*** *дни.* ↔ През който не се яде блажно ядене, през който се пости. ***Постни*** *дни.*

¤ блажно ↔ постно; блажничък ↔ постничък

БЛАЖЕН[2], МАЗЕН, ТЛЪСТ[1]↔ ПОСТЕН[2]

Който съдържа мазнина, обикновено в голямо количество. ↔ Който не съдържа в достатъчно количество мазнини, тлъстини. *Качамакът е ядене за гости. При това той бива* ***блажен*** *(пълен с масло) и обикновен* ***постен*** *(само вода, брашно и сол).* (Ив. Хаджийски) ***Постен*** *гювеч –* ***постни*** *приказки,* ***блажен*** *гювеч – цяло блаженство.* (Погов.)

¤ блажно, мазно, тлъсто ↔ постно; блажничък, мазничък, тлъстичък ↔ постничък

БЛИЗКОРОДСТВЕН ↔ ДАЛЕКОРОДСТВЕН

Който е близък по род, роднинство с друг. ***Близкородствени*** *връзки.* ↔ Който е далечен по род, роднинство с друг. ***Далекородствен*** *братовчед.*

БЛИЗО (БЛИЗКО), НЕДАЛЕЧ (НЕДАЛЕЧЕ, НЕДАЛЕКО) ↔ ДАЛЕЧ (ДАЛЕЧЕ, ДАЛЕКО)

1. На малко разстояние от някого, нещо. *Застанах* ***близо*** *до вратата и чух разговора.* ***Недалеч*** *се чу гръм.* ↔ На значително или голямо разстояние от някого, нещо. *И чезнете в мъгли* ***далеко*** */ вий, родни брегове.* (П. К. Яворов) ***Далеч*** *и* ***близо*** *в глъхналата нощ / разлаяха се псета.* (П. П. Славейков)

2. След малко време, скоро. *Свободата днес е* ***близо****!* (В. Георгиев) *И чувам* ***недалеко*** */ все тоз глас: „Ах, помощ иде ли?"* (П. Р. Славейков) *А* ***недалече*** *пролетният вятър / люлее ниви.* (Н. Й. Вапцаров) ↔ След много време. *Времето на пълното овладяване на космоса е* ***далеч.*** *Часът за среща е* ***далече****.* ***Далеко*** *е зимата.*

БЛИЗЪК ↔ ДАЛЕЧЕН

1. Който се намира или става в съседство, на малко разстояние от някого или нещо. ***Близка*** *страна.* ↔ Който се намира или става на голямо разстояние от някого или нещо. ***Далечна*** *планина.* ***Близката*** *сламка е по-добра от* ***далечното*** *сено.* (Погов.)

2. Който е станал, бил или предстои да стане скоро. ***Близки*** *събития.* ***Близко*** *минало.* ↔ Който е свързан с по-продължително време, който е станал преди или ще стане след много време. ***Далечно*** *бъдеще.* ***Далечен*** *спомен.*

3. Който е тясно свързан с някого по произход, чувства, интереси, общуване и под. ***Близък*** *познат.* ↔ Който не е свързан с някого по произход, чувства, интереси, общуване и под. *Възпявал си всичкото хубаво, / ала си останал* ***далечен*** */ за нас и живота ни груби.* (Н. Марангозов) ***Далечният*** *роднина е* ***близък*** *приятел.* (Погов.)

¤ близост ↔ далечност

БЛОНДИН ↔ БРЮНЕТ

Мъж със светла коса. *Другата снимка беше на млад мъж, сигур-*

но ***блондин,*** *със светла коса.* (Кр. Григоров) ↔ Мъж с черна коса. *Стоянов беше висок, строен* ***брюнет*** *с големи тъмни очи.*

¤ блондинка ↔ брюнетка

БОДЪР, ЕНЕРГИЧЕН ↔ ВЯЛ, ОТПУСНАТ

За човек или за настроение, дух на човек – който е в добро разположение, изпълнен с енергия, жизненост, готовност за работа, действие и под. ***Бодър*** *спортист.* ***Бодър*** *глас.* ***Енергична*** *походка.* ↔ Който няма такова настроение или енергия, който е без желание за работа, действие и под. ***Вял*** *отговор.* ***Отпуснат*** *човек.*

¤ бодро, енергично ↔ вяло, отпуснато; бодрост, енергия, енергичност ↔ вялост, отпуснатост

БОДЪРСТВАМ, БУДУВАМ ↔ СПЯ

Стоя буден, не спя, обикновено когато това се налага. *Цяла нощ ще* ***бодърстваме*** *край огъня.* ↔ Намирам се в състояние на сън, не съм буден. *Двамата бегълци останаха в гората. Но те бяха нащрек... Когато единият* ***спеше,*** *другият* ***будуваше.*** (Г. Караславов)

¤ бодърстване, будуване ↔ спане

БОЕСПОСОБЕН ↔ НЕБОЕСПОСОБЕН

Който е годен, способен да участва в бой, в сражение. ***Боеспособна*** *армия.* ↔ Който е негоден за такива действия. ***Небоеспособен*** *отряд.*

¤ боеспособност ↔ небоеспособност

БОЛЕЗНЕН ↔ БЕЗБОЛЕЗНЕН

Който изразява или е съпроводен с физическа или душевна болка, страдание. ***Болезнена*** *инжекция.* ***Болезнена*** *мисъл.* ↔ Който не причинява болка, страдание. ***Безболезнена*** *операция.* ***Безболезнена*** *раздяла.*

¤ болезнено ↔ безболезнено; болезненост ↔ безболезненост

БОЛЕН, НЕЗДРАВ[1] ↔ ЗДРАВ[1]

1. Който боледува, който страда от някаква болест. ***Болно*** *сърце.* ***Нездрав*** *организъм.* ↔ Който не боледува, не страда от болест. ***Здрав*** *стомах.По-добре да спиш на малък креват и да бъдеш* ***здрав,*** *отколкото да лежиш* ***болен*** *на просторна постеля.* (Погов.)

2. *Прен.* Който е извън границите на нормалното, който се поддава на увлечения, крайности. ***Болно*** *въображение.* ***Нездрави*** *увле-*

чения. ↔ Който с нормален, трезв, без крайности. ***Здрав** разум.*

3. Вж. ***здравословен** ↔ **нездравословен. Болно** време. **Нездрав** климат. **Здрав** студ.*

4. Като *същ.* Болен човек. ↔ Здрав човек. ***Болен здрав** носи.* (Нар. прик.) ***Здравите** обичат да дават съвети на **болните**.*

¤ болничък ↔ здравичък

БОЛЕСТ ↔ ЗДРАВЕ

Нарушение на обичайната жизнена дейност и физиологично или психическо състояние на организма. *Наследствени **болести.*** ↔ Нормално, добро физиологично състояние на жив организъм. *В отлично **здраве**. Без пари **здраве** – готова **болест.*** (П. Р. Славейков, послов.)

2. Фактор, който влияе отрицателно на нормалното физиологично или психично състояние. *Такова влажно време е **болест**.* ↔ Фактор, който поддържа добро физиологично или психично състояние. *Радостта е **здраве** за душата.* (Д. Талев)

БОС, БОСОКРАК, БОСОНОГ, НЕОБУТ ↔ ОБУТ

Който е без обувки, чорапи, с голи крака. *Излезе **бос**. **Босокраки** рибари. **Босоного** дете. Ходя **необут**.* ↔ Който има обувки, чорапи и под. на краката си. ***Обут** с ботуши.*

БРАДИКАРДИЯ ↔ ТАХИКАРДИЯ *спец.*

Забавяне на сърдечната честота до 50 удара в минута. *Болният е с **брадикардия**.* ↔ Ускоряване на сърдечната честота над 120 –180 удара в минута. ***Тахикардия** може да се наблюдава при прекомерно физическо или психическо натоварване.*

БРАК[1] ↔ БЕЗБРАЧИЕ

Наличие на узаконена семейна връзка на някого с друг, на съжителство на мъж и жена в семейство. *Щастлив **брак.*** ↔ Липса на семейна връзка на някого с друг, липса на брак. *Обет за **безбрачие. Бракът** често донася огорчения, но **безбрачието** не дава никаква радост.*

¤ брачен ↔ безбрачен

БРАК[2], ЖЕНИТБА ↔ РАЗВОД

Официално узаконено семейно съжителство между мъж и жена. *Сключвам **брак**. Прибързана **женитба**.* ↔ Официално узаконено

прекъсване на семейно съжителство между мъж и жена, на брак. *Получавам* ***развод.***

БРАЧЕН ↔ ИЗВЪНБРАЧЕН

Който става, който се извършва в брачния живот на съпрузи. ***Брачен*** *договор.* ***Брачно*** *съжителство.* ↔ Който става извън узаконени брачни връзки или отношения на съпрузи. ***Извънбрачна*** *връзка.*

БРОЕН ↔ НЕБРОЕН

Който е определен по брой, обикновено малък на брой или в ограничено количество. ***Броени*** *дни.* ↔ Който не може да се преброи, много на брой. ***Неброени*** *години.*

БРУТО ↔ НЕТО *спец.*

За стока, която се тегли заедно с теглото на опаковката. ↔ Без теглото на опаковката. *Ябълките тежат* ***бруто*** *15 килограма, а* ***нето*** *13 килограма.*

¤ брутен ↔ нетен; брутно ↔ нетно

БРЪСНАТ ↔ НЕБРЪСНАТ

1. Който е премахнал, очистил, обикновено брадата или мустаците си, който е без брада, мустаци, косми. ***Бръснат*** *годеник.* ↔ Който не е бръснат скоро и е обрасъл с косми. ***Небръснат*** *старец.*

// За част от тялото – който е изчистен от косми след бръснене. ***Бръснат*** *врат.* ↔ Който е обрасъл с косми. ***Небръснато*** *лице.*

2. За косми – който е премахнат чрез бръснене. ***Бръснати*** *мустаци.* ↔ Който не е премахнат чрез бръснене. ***Небръсната*** *брада.*

БУДЕН, СЪБУДЕН ↔ ЗАСПАЛ, СПЯЩ

1. Който не спи. ***Буден*** *пазач. Отдавна съм* ***събуден.*** ↔ Който спи. ***Заспали*** *деца.* ***Спяща*** *красавица.*

2. Който проявява или изразява интерес, интелигентност, любознателност, жизненост. ***Буден*** *ученик.* ***Събуден*** *поглед.* ↔ Който не проявява или не изразява такива качества. ***Заспало*** *изражение.* ***Спяща*** *физиономия.*

3. *Прен.* Който проявява силно обществено съзнание. ***Събуден*** *гражданин.* ↔ Който не притежава такова качество. *Много* ***заспал*** *народ. Един само* ***буден*** *сред толкова* ***спящи*** */ ти един за всички ... / Работи, бори се.* (Ив. Вазов)

¤ будно, събудено ↔ заспало; будност, събуденост ↔ заспалост

БУДЯ (несв.), **ПРОБУЖДАМ, РАЗБУЖДАМ, СЪБУЖДАМ ↔ ПРИСПИВАМ**

1. Прекъсвам съня на някого. *Той спи, но ще го* ***събудя.*** *– Не, недей го* ***буди.*** ↔ Въздействам на някого да заспи. ***Приспивам*** *дете. Вечно, вечно бих ти пял – / вечер, за да* ***те приспивам,*** */ сутрин пък – да те* ***разбуждам.*** (П. К. Яворов)

2. *Прен.* Ставам причина да се появи някакво чувство, желание. *В тез гърди веч любов не грее / и не можеш я ти* ***събуди.*** (Хр. Ботев) *Ситуацията* ***буди*** *тревога. Нещастието* ***пробуди*** *заспалата му съвест.* ***Разбуждам*** *блян.* ↔ Ставам причина, правя някой да не чувства нещо. ***Приспивам*** *бдителността.*

3. *Прен.* Въздействам на някого, предизвиквам някого или нещо да предприеме, да осъзнае нещо. *Да бъдеш пръв в разгара на борбата, / да* ***будиш,*** *насърчаваш и зовеш.* (Хр. Радевски) Не *мога да те* ***пробудя*** *от летаргията ти.* ***Събуждам*** *за борба.* ↔ Въздействам на някого или ставам причина някой да забрави, нещо да не реагира. *Робството* ***приспива*** *народа за векове.*

¤ будене, пробуждане, разбуждане, събуждане ↔ приспиване

БУЕН, ПАЛАВ ↔ КРОТЪК, СМИРЕН

1. Който е пълен с много сили, енергия, който не се овладява и буйства, прави пакости. ***Буйни*** *деца.* ***Палаво*** *момиче.* ↔ Който е спокоен или овладява енергията и чувствата си и не буйства, не прави пакости. ***Кротки*** *деца.* ***Смирен*** *ученик.*

2. В който се проявява или изразява такова качество. ***Буен*** *танц.* ***Палаво*** *изражение.* ↔ В който се проявява или изразява спокойствие, овладяна енергия или чувства. ***Кротко*** *повикване.* ***Смирено*** *почукване.*

¤ буйно, палаво ↔ кротко, смирено; буйност, палавост ↔ кроткост, смиреност

БУКВАЛЕН, ДОСЛОВЕН, ПРЯК[1] ↔ ПРЕНОСЕН

Който е съвсем точен, без изменение. ***Буквален*** *превод.* ***Дословно*** *предаване на смисъла.* ***Пряко*** *значение.* ↔ Който се употребява не в същинския, основния си, а в по-различен смисъл. ***Преносно*** *значение. Боже мой, така съм се сащисал / и в* ***буквален,*** *и в* ***прено-***

***сен** смисъл! / Страх ме е от всяка моя мисъл, / плюс от тая, дето съм преписал.* (в. Стършел)

¤ буквално, дословно, пряко ↔ преносно

БУРЕН, БУРЛИВ (*поет.*) ↔ **БЕЗБУРЕН**

1. За време – през който бушува буря. ***Бурен** ден. **Бурлива** нощ.* ↔ В който няма буря, който е спокоен. ***Безбурна** пролет.*

// За водна повърхност, вълни и под. – който бушува, който е развълнуван от буря. ***Бурни** вълни. **Бурлив** поток.* ↔ Несмущаван от буря. ***Безбурно** море.*

2. *Прен.* Който се проявява с голяма сила. ***Бурен** живот. **Бурлива** година.* ↔ Който протича без тревоги, спокойно. ***Безбурно** щастие.*

¤ бурно, бурливо ↔ безбурно; бурност ↔ безбурност

БЪБРИВЕЦ, БЪРБОРКО (*разг.*) ↔ **МЪЛЧАЛИВЕЦ**

Бъбрив човек. *Досаден **бъбривец**. Голям **бърборко**.* ↔ Мълчалив човек. ***Мълчаливците** невинаги са приятни хора.*

¤ бъбрив ↔ мълчалив; бъбривост ↔ мълчаливост; бъбря ↔ мълча; бъбрене ↔ мълчане

БЪДЕЩЕ[1], БЪДНИНА (*поет.*) ↔ **МИНАЛО**

Времето, периодът, който идва, настъпва след сегашния. ***Бъдещето** цяло / аз го виждам ясно като в огледало.* (Ив. Вазов) *Върви, народе, възродени, / към светла **беднина** върви!* (Ст. Михайловски) ↔ Времето и случилите се в него събития, които са били по-рано, някога. *Далечно **минало**. **Миналото** се забравя. Между **минало** страшно и **бъдеще** неясно / живее един малък народ.* (К. Ампов)

¤ бъдещ ↔ минал

БЪДЕЩЕ[2] ↔ **НАСТОЯЩЕ**

Времето, периодът, който настъпва след сегашния. ↔ Съвременната действителност, сегашното време. *Спокойно гледам в **бъдещето** ази, / там моите песни все ще се четат.* (Ив. Вазов) ***Настоящето** винаги е пълно с възможности за **бъдещето**.* (Лайбниц, МВ)

¤ бъдещ ↔ настоящ

БЪРЗАМ[3] (*несв.*), **ИЗБЪРЗВАМ** ↔ **ИЗОСТАВАМ, ОСТАВАМ[1]**

За часовник – работя по-бързо от нормалното и показвам времето напред, след реалното време. *Градският часовник **бърза** малко.*

↔ Работя по-бавно от нормалното и показвам времето назад, преди реалното време. *Будилникът ми е **изостанал**. Електронният часовник никога не **избързва** и не **остава** назад.*

¤ бързане, избързване ↔ изоставане, оставане

БЮДЖЕТЕН ↔ ИЗВЪНБЮДЖЕТЕН

Който се отнася до бюджета, който е включен в бюджета (предварителна равносметка за паричните приходи и разходи на държава, предприятие и под.). ***Бюджетен** дефицит.* ↔ Който не е предвиден в бюджета, който е извън бюджета. ***Извънбюджетни** средства.*

БЯЛ ↔ ЧЕРЕН (ЧЕР)

1. Който има цвят на сняг, мляко и др. под. и отразява изцяло светлината. ***Бяла** риза.* ↔ Който има цвят на сажди, на въглен и поглъща изцяло светлината. ***Черен** пипер. **Черна** дъска.*

2. Който е със светъл цвят. ***Бели** череши.* ↔ Който е тъмен на цвят. ***Черно** грозде.*

3. За човек, животно – който има светла кожа. ***Бяла** жена. **Бял** кон.* ↔ Който има тъмна кожа. ***Черна** раса. **Чер** дявол.*

4. Който е светъл, ярък. ***Бели** нощи.* ↔ Който е тъмен, мрачен. ***Черен** облак. **Черно** небе.*

5. *Прен.* Който е свързан с добри прояви, преживявания. ***Бял** ден не видях.* ↔ Който е свързан с нещастия, с неприятни преживявания. *Това беше **черна** година за България. **Бели** пари за **черни** дни.* (Погов.)

¤ беличък ↔ черничък; белота ↔ чернота

В

В ↔ ОТ

1. За означаване на насочване, влизане някъде вътре. *Влизам **в** спалнята.* ↔ За означаване на насочване, излизане навън. *Излизам **от** училище.*

2. За означаване на непосредствена близост до нещо. *Мотае се **в** краката ми.* ↔ За означаване на отдалечаване. *Махни се **от** прозо-*

реца!

3. За означаване на област, сфера, където се проявява, съществува нещо. *Живее **в** спомените ми. Влезе **във** висшето общество.* ↔ За означаване на област, сфера, откъдето се маха, отделя някой, нещо. *Излезе **от** играта.*

ВАЖЕН, НЕМАЛОВАЖЕН ↔ МАЛОВАЖЕН, НЕВАЖЕН

1. Който е от голямо, съществено, решаващо значение за някого или за нещо. ***Важен** документ. **Немаловажна** среща.* ↔ Който няма голямо, съществено, решаващо значение. *За мен това* е *минало, **неважно.*** (Н. Й. Вапцаров) ***Маловажен** въпрос.*

2. Който има високо обществено или служебно положение и е с авторитет, влияние. ***Важен** гост. **Немаловажен** родственик.* ↔ Който няма високо обществено или служебно положение и е без авторитет, влияние. ***Маловажен** чиновник. **Неважно** чиновническо място.*

¤ важно, немаловажно ↔ маловажно, неважно; важност, немаловажност ↔ маловажност, неважност

ВАЛИДЕН ↔ НЕВАЛИДЕН

Обикновено за документ и под. – който е в сила, който важи и е годен за използване. ***Валиден** паспорт.* ↔ Който не е валиден, не е в сила, не е годен за използване. ***Невалидна** карта за пътуване.*

¤ валидност ↔ невалидност

ВАРЕН ↔ НЕВАРЕН

Който е сготвен, приготвен чрез варене. ***Варен** боб.* ↔ Който не е приготвен чрез варене или още не е сварен. ***Неварено** месо.*

ВАРИАНТНОСТ ↔ ИНВАРИАНТНОСТ *спец.*

Видоизменение, вариране на дадена величина, отношение, признак. ***Вариантност** на значения.* ↔ Неизменяемост, постоянство на дадена величина, на отношение, на някакъв признак. ***Инвариантност** на законите на механиката.*

¤ вариант ↔ инвариант; вариантен ↔ инвариантен

ВГОРЧАВАМ ↔ ПОДСЛАЖДАМ (ПОДСЛАДЯВАМ)

1. Придавам горчив вкус на нещо. *Кацата е **вгорчила** маслото.* (Ст. Младенов) ↔ Правя нещо да стане сладко, придавам сладък вкус. ***Подслаждам** чая. **Подсладявам** мляко.*

2. *Прен.* Ставам причина нещо да стане неприятно, мъчително. *Лошото време ми* ***вгорчи*** *почивката.* ↔ Ставам причина нещо да бъде приятно. *С грижите си* ***подслаждам*** *последните дни на болния. Това детенце им* ***подслади*** *старините.*

¤ вгорчаване ↔ подслаждане (подсладяване)

ВДИГАМ[1], ИЗДИГАМ[1], ПОВДИГАМ[1] ↔ СВАЛЯМ[1], СНЕМАМ[1], СПУСКАМ[1] (СПУЩАМ[1])

1. Придвижвам, насочвам нещо нагоре. ***Вдигам*** *ръце.* ***Издигам*** *знаме.* ***Повдигам*** *стол.* ↔ Придвижвам, насочвам нещо надолу. *Ти ни учи да се борим – / ще* ***снемем*** *ние / слънцето при нас.* (Н. Вапцаров) ***Спущам*** *въже. В далечното небе лифтът* ***издигаше*** *и* ***сваляше*** *хора.* (Б. Априлов)

2. Отправям, насочвам нагоре или напред (очи, лице, поглед и др.). ***Вдигам*** *очи.* ***Издигам*** *поглед.* ***Повдигам*** *ръце.* ↔ Отправям, насочвам надолу (очи, лице, поглед и др.). *Другите войници... отдаваха чест, но толкоз... продължително, че дълго не* ***снемаха*** *ръце.* (Й. Йовков) ***Свалям*** *очи.* ***Спускам*** *поглед към земята.*

¤ вдигане, издигане, повдигане ↔ сваляне, снемане, спускане (спущане)

ВДИГАМ[2], КАЧВАМ[1], ПОКАЧВАМ[1] ↔ СВАЛЯМ[2], СМЪКВАМ[1], СНЕМАМ[2]

Поставям нещо нависоко, на място, което е високо. ***Вдигам*** *книгите на по-висок рафт.* ***Качвам*** *дрехи на тавана.* ***Покачвам*** *детето на кон.* ↔ Вземам нещо от по-високо място и го поставям на пониско. ***Смъквам*** *от тавана кашон.* ***Снемам*** *от горния рафт статуетка. Множество асансьори* ***качваха*** и ***сваляха*** *поток от хора.* (Г. Белев)

¤ вдигане, качване, покачване ↔ сваляне, смъкване, снемане

ВДИГАМ[3], КАЧВАМ[2], ПОКАЧВАМ[2] ↔ СВАЛЯМ[3], СМЪКВАМ[2] *прен.*

Вж. ***повишавам*** ↔ ***понижавам, снижавам*** (във 2. зн.). ***Вдигам*** *нормите.* ***Покачвам*** *заплатите.* ***Свалям*** *лихвения процент.* ***Смъквам*** *наем. Концернът е монополист и може да* ***качва*** *и* ***сваля*** *цените на международния пазар.*

¤ вдигане, качване, покачване ↔ сваляне, смъкване

ВДИГАМ[4], ПОВДИГАМ[2] ↔ ПУСКАМ[2], СПУСКАМ (СПУЩАМ)

Правя нещо да не е паднало, увиснало, клюмнало. ***Вдигам** книгата от пода. **Повдигам** полите си.* ↔ Правя нещо да падне, увисне, клюмне. ***Пускам** куфара на земята. **Спускам** ръкави. **Спущам** забрадка над очите си.*

¤ вдигане, повдигане ↔ пускане, спускане (спущане)

ВДИГАМ[5], ПРИБИРАМ[1] ↔ НАРЕЖДАМ I[1], СЛАГАМ[1]

Разтребвам, разчиствам от прибори, храна и др. под. (трапеза, маса). *Аз не дочаквах да **вдигнат** вкъщи вечерята и излизах.* (Ил. Волен) ***Прибирам** масата.* ↔ Поставям необходимите неща за ядене (на трапеза, маса). ***Нареждам** масата. **Слагам** вечеря.*

¤ вдигане, прибиране ↔ нареждане, слагане

ВДИГАМ СЕ[1], ИЗДИГАМ СЕ ↔ ПАДАМ[1], СПУСКАМ СЕ[1] (СПУЩАМ СЕ[1])

1. Отивам нагоре, на по-високо място. *Чучулигата се **вдигна** и с песен се понесе към небето. И колкото по-високо се **издигаше** тя, толкова по-високо ставаше небето.* (Елин Пелин) ↔ Отивам надолу, на по-ниско място. *Завесата **падна.** Орелът **се спуска** от висините.*

2. *Прен.* За поглед, очи – отправям се, насочвам се нагоре. *Погледът му **се вдигна** от работата. Очите ѝ **се издигат** към него с надежда.* ↔ Отправям се, насочвам се надолу. *Погледът ѝ **падна** на подписа. Очите му **се спуснаха** към падналия.*

3. *Прен.* Заемам по-добро, по-високо социално положение, добивам по-голям престиж и др. под. ↔ Загубвам доброто си социално положение, престижа си и под. *Който се **вдига** по-високо, отколкото заслужава, **пада** по-ниско, отколкото се надява.* (Погов.) *За да **се издигна** в очите му, трябва да **падна** под достойнството си.* (А. Хлебарова)

¤ вдигане, издигане ↔ падане, спускане (спущане)

ВДИГАМ СЕ[2], ПОВДИГАМ СЕ, ПОВИШАВАМ СЕ, ПОКАЧВАМ СЕ ↔ ПОНИЖАВАМ СЕ, СНИЖАВАМ СЕ, СПАДАМ, ПАДАМ (*разг.*)

1. Увеличавам се, ставам по-висок. *Температурата **се вдигна.***

Налягането се ***повдигна.*** *Равнището на улицата се* ***повиши.*** *Нивото на реката* ***се покачи*** *от придошлите води.* ↔ Ставам по-нисък, намалявам. *Нивото на реката* ***се понижава.*** *Градусите* ***се снижават.*** *Водата на язовира* ***спадна.*** *Температурите* ***падат.***

2. За стойност, цена – ставам по-висок, по-скъп. *Лихвите* ***се вдигат.*** *Стойността на златото* ***се повиши.*** ***Покачват се*** *цените на стоките.* ↔ Намалявам, ставам по-евтин. *Цените* ***се понижават.*** ***Снижава се*** *качеството на хранителните продукти.* ***Спада*** *цената на златото. Лихвите* ***падат.***

3. *Прен.* Ставам по-голям, значителен по степен. *Авторитетът ми* ***се вдига.*** *Градусът на напрежението* ***се повдига.*** *Самочувствието ми* ***се повишава.*** *Авторитетът му* ***се покачва.*** ↔ Ставам по-малък, незначителен по степен. *Дисциплината* ***се понижи.*** *Мнението ни за него доста* ***се снижи*** *след тази реч. Въздействието от речта* ***спадна.*** *Самочувствието ми* ***пада.***

¤ вдигане, повдигане, повишаване, покачване ↔ понижаване, снижаване, спадане, падане

ВДИШВАМ, ВДЪХВАМ ↔ ИЗДИШВАМ

Вкарвам с дишане в дробовете си (въздух, кислород и др. под.). ***Вдъхвам*** *с удоволствие аромата на рози.* ↔ Изкарвам навън вкарания по този начин въздух. ***Издишвам*** *поетия дим.* ***Вдишваше*** *и* ***издишваше*** *само през носа си.* (Й. Радичков)

¤ вдишване, вдъхване ↔ издишване

ВДЛЪБНАТИНА ↔ ИЗДАТИНА

Вдадено, издълбано навътре в някаква повърхност място. ↔ Издадено, изпъкнало навън място на повърхност. *Каква чудна хубост представлява видът на Витоша..., окото съзира ясно всичките подробности,* ***издатини, вдлъбнатини*** *и игри на линиите и багрите.* (Ив. Вазов)

¤ вдлъбнатинка ↔ издатинка (издадинка); вдлъбнат ↔ издаден; вдлъбнатост ↔ издаденост

ВДЯВАМ ↔ ИЗДЯВАМ, ОТДЯВАМ (*разг.*), **РАЗДЯВАМ**

Вкарвам, провирам конец, нишка в ухото на игла. ***Вдявам*** *конец.* ↔ Правя да излезе, изкарвам из ухото на игла вкаран конец, нишка. ***Издявам*** *конец.* ***Отдявам*** *губерка.* ***Раздявам*** *бримките на плетиво.*

¤ вдяване ↔ издяване, отдяване, раздяване

ВДЯСНО ↔ ВЛЯВО

На или към място откъм дясната страна. *Тя стоеше* ***вдясно*** *от сцената.* ↔ На или към място откъм лявата страна. ***Вляво*** *се чува предупредително шъткане.*

ВЕДНЪЖ ↔ НЕВЕДНЪЖ, МНОГОКРАТНО

Един път. *Идвам* ***веднъж*** *на ден.* ↔ Много пъти. *Казах ти* ***неведнъж*** *да внимаваш, когато пресичаш улицата. Проверявам* ***многократно*** *сигурността на системата.*

ВЕДЪР, СВЕТЪЛ, ЯСЕН[2] ↔ МРАЧЕН, ТЪМЕН[1], ПОТЪМНЯЛ

За изражение, настроение на човек – който изразява радост, спокойствие, добро разположение на духа. ***Ведър*** *вид.* ***Светло*** *лице.* ***Ясен*** *поглед.* ↔ Който изразява лошо настроение, неприятни мисли и чувства. *Мечти* ***мрачни,*** *мисли бурни / са разпнали душа млада.* (Хр. Ботев) ***Тъмен*** *поглед.* ***Потъмняло*** *лице.*

¤ ведрост, яснота ↔ мрачност

ВЕЖЛИВ ↔ НЕВЕЖЛИВ

1. Който има добри обноски, който умее да се държи добре, внимателно с хората. ***Вежлив*** *продавач.* ↔ Който не притежава тези качества. ***Невежлив*** *чиновник.*

2. Който е израз, признак на добри обноски и държание. ***Вежлив*** *поздрав.* ↔ Който не е израз, признак на такива обноски и държание. ***Невежливо*** *подвикване.*

¤ вежливо ↔ невежливо; вежливост ↔ невежливост

ВЕЛИКАН[1], ИСПОЛИН[1] ↔ ДЖУДЖЕ[1], ГНОМ

В приказките – човек с огромен ръст и свръхчовешка сила. *Храбрият шивач надхитрил* ***великаните.*** *Голиат бил* ***исполин.*** ↔ Много дребен на ръст човек, който живее обикновено в горите, планините. ***Гноми*** *с песни и литаври / се тълпят по канари.* (П. П. Славейков) *Снежанка отива при* ***джуджетата.***

¤ великански, исполински ↔ гномски

ВЕЛИКАН[2], ГИГАНТ[1], ИСПОЛИН[2], КОЛОС[1] ↔ ДЖУДЖЕ[2], ЛИЛИПУТ, ПИГМЕЙ[1]

Необикновено висок, едър човек. *Боримечката е* ***гигант.*** *В срав-*

нение с брат си той беше ***исполин. Колос*** *като него е непобедим.* ↔ Необикновено, неестествено нисък, дребен човек. *Гледаш го* ***лилипут****, пък налита на бой. Какъвто е* ***пигмей****, ще го съборя с един удар. Човече мъничко то беше, /* ***джудже*** *си беше, / и странно, хора* ***великани****, а гледаш правят му метани.* (С. Гугалов)

¤ великански, гигантски, исполински, колосален ↔ лилипутски, пигмейски

ВЕЛИКАН[3], ГИГАНТ[2] ↔ ДЖУДЖЕ[3]

Предмет или растение, животно с много големи размери. *Тук весели долини, там планински* ***гиганти****.* (Ив. Вазов) *Краставици* ***великани. Гущер гигант.*** ↔ Предмет или растение, животно с много малки размери. *Държава* ***джудже****.*

ВЕЛИКАН[4], ГИГАНТ[3], ИСПОЛИН[3], КОЛОС[2], ТИТАН ↔ ДЖУДЖЕ[4], ЛИЛИПУТ, ПИГМЕЙ[2]

Човек с изключително ценни духовни качества и значение в някаква област, оказал голямо и благотворно влияние върху живота на обществото. *Сред тия сплашени лица / понякога взорът срещаше* ***титани*** */ на челата* с *тайни слова начертани.* (Ив. Вазов) ↔ Съвсем незначителен, нищожен, бездуховен човек, който не е оказал никакво влияние, не е дал приноси на обществото и обикновено се държи раболепно, покорно. *Чиновниците от канцеларията приличаха на жалки* ***пигмеи****, послушни и раболепни.* (Д. Димов) *Той се е родил* ***лилипут****.*

¤ великански, гигантски, исполински, колосален ↔ лилипутски, пигмейски

ВЕЛИКОЛЕПЕН, ВЪЗХИТИТЕЛЕН, ВЪЛШЕБЕН, ПРЕВЪЗХОДЕН, ПРЕКРАСЕН, ПРЕЛЕСТЕН, РАЗКОШЕН, ЧУДЕН, ЧУДЕСЕН ↔ БЕЗОБРАЗЕН, ОТВРАТИТЕЛЕН, УЖАСЕН

1. Който е много красив, извънредно хубав. ***Великолепен*** *трон.* ***Възхитителен*** *дворец.* ***Вълшебна*** *обстановка.* ***Превъзходен*** *край.* ***Прекрасен*** *пейзаж.* ***Прелестен*** *град.* ***Разкошен*** *изглед.* ***Чудни*** *планини.* ***Чудесен*** *замък.* ↔ Който има много грозен външен вид. ***Безобразна*** *външност.* ***Отвратително*** *лице.* ***Ужасни*** *дрехи.*

2. Който доставя голямо удоволствие, много приятен за сетива-

та. ***Великолепна*** *нощ.* ***Възхитителна*** *утрин.* ***Вълшебен*** *обяд.* ***Превъзходно*** *вино.* ***Прекрасен*** *слънчев ден.* ***Прелестен*** *парфюм.* ***Разкошна*** *книга.* ***Чуден*** *аромат.* ***Чудесен*** *филм.* ↔ Който вдъхва отвращение, неудоволствие, който е неприятен за сетивата. ***Безобразна*** *песен.* ***Отвратителен*** *ден.* ***Ужасен*** *въздух.*

3. Който притежава извънредно ценни качества или високо качество. *Език* ***прекрасен,*** *кой те не руга?* (Ив. Вазов) ***Великолепна*** *реч.* ***Възхитителен*** *рецитал.* ***Вълшебно*** *слово.* ***Превъзходен*** *стил.* ***Прелестни*** *стихове.* ***Разкошен*** *тоалет.* ***Чудни*** *плодове.* ***Чудесни*** *планове.* ↔ Който има лоши качества или много лошо качество. ***Безобразно*** *произношение.* ***Отвратително*** *качество.* ***Ужасен*** *хотел.*

4. Който е добър, благоприятен, полезен, доходен и др. ***Великолепна*** *професия.* ***Възхитителен*** *климат.* ***Вълшебни*** *условия.* ***Превъзходно*** *предложение.* ***Прекрасен*** *занаят.* ***Прелестна*** *работа.* ***Разкошно*** *време за туризъм.* ***Чуден*** *съвет.* ***Чудесен*** *препарат.* ↔ Който предизвиква силно неодобрение, който не е добър, благоприятен, полезен, доходен и др. ***Безобразни*** *условия за работа.* ***Отвратителен*** *труд.* ***Ужасно*** *място.*

¤ великолепно, възхитително, вълшебно, превъзходно, прекрасно, прелестно, разкошно, чудно, чудесно ↔ безобразно, отвратително, ужасно; великолепие, вълшебство, прелест, разкош ↔ безобразие, ужас

ВЕЛИЧИЕ ↔ НИЩОЖЕСТВО, БЕЗЛИЧИЕ (*рядко*)

1. Значително превъзходство на някого, нещо над другите, обикновено по духовни качества, дела, значение, достойнства. ***Величието*** *на Левски.* ↔ Пълна липса на значение или извисеност на някого или нещо, крайна незначителност. ***Нищожество*** *на духа.* ***Безличие*** *на посредствен човек.*

2. *Прен.* Издигнат в обществото човек. *На приема имаше много* ***величия.*** ↔ Съвсем незначителен, неизвестен човек. *Той е* ***нищожество*** *и никой не го зачита. Като* ***безличие*** */ той е* ***величие.*** (Б. Колев)

ВЕРЕН[1], ПРЕДАН ↔ НЕВЕРЕН[1]

Който проявява постоянство в отношението, в чувствата си към някого или към нещо. ***Верен*** *приятел.* ***Предано*** *куче.* ↔ Който не

проявява такива качества, който постъпва подло, коварно към няко-го, нещо. ***Невярна** съпруга.*

¤ вярно, предано ↔ невярно; вярност, преданост ↔ невярност

ВЕРЕН[2] ↔ НЕВЕРЕН[2]

1. Който не съдържа грешка, неточност. ***Верен** отговор.* ↔ Който съдържа грешка, неточност. ***Невярно** решение.*

2. Който съответства на действителността и истината. ***Вярна** представа за живота.* ↔ Който не съответства на действителността, на истината. ***Невярно** отражение на фактите.*

¤ вярно ↔ невярно; вярност ↔невярност

ВЕРОЯТЕН ↔ НЕВЕРОЯТЕН[1]

За който се допуска, че има изгледи да се осъществи. ***Вероятен** изход.* ↔ За който не се допуска, че има изгледи да се осъществи. ***Невероятен** резултат.*

¤ вероятно ↔ невероятно; вероятност ↔ невероятност

ВЕРТИКАЛЕН ↔ ХОРИЗОНТАЛЕН

Който е разположен по права линия отгоре надолу. ***Вертикална** линия.* ↔ Който е разположен по права линия, успоредно на спокойна водна повърхност. ***Хоризонтално** разположение.*

¤ вертикално ↔ хоризонтално; вертикалност ↔ хоризонталност

ВЕСЕЛ ↔ НЕВЕСЕЛ, МРАЧЕН

1. Който е обхванат от радостно настроение. ***Весел** ме гледат мили другари.* (Хр. Ботев) ↔ Който е обхванат от тъжно настроение. ***Невесели** деца. **Мрачен** мъж.*

2. Който изразява радост, бодрост. ***Весела** песен.* ↔ Който не изразява такива чувства, а тъга, неприятно настроение. *А по пътят, виж, треперят / и с **невесели** лица / ходят хлебец да намерят / сиромашките деца.* (П. Р. Славейков) ***Мрачен** поглед.*

3. За период от време – който е изпълнен с радостни, приятни преживявания. ***Весела** ваканция.* ↔ Който е изпълнен с лоши, тъжни преживявания. ***Невесел** празник. **Мрачен** период.*

¤ весело ↔ невесело; веселост ↔ невеселост, мрачност

ВЕХТ, ИЗВЕХТЯЛ, ОВЕХТЯЛ, ОСТАРЯЛ ↔ ЗАПАЗЕН

За дреха, вещ – който е употребяван продължително време и е променил вида си. ***Вехт** костюм. **Извехтял** халат. **Овехтял** чадър.*

***Остарял** каскет.* ↔ Който не е употребяван много и е запазен, не е променил вида си. ***Запазен** килим.*

ВЕЧЕР ↔ СУТРИН, ЗАРАН (*разг.*), **УТРИН (УТРИНА), УТРО**

Част от денонощието от залез слънце до настъпването на нощта. *Приятна майска **вечер**.* ↔ Начало на деня, първите часове през деня. *Пролетна **сутрин**. Всяка **заран** се събуждам рано. Студена **утрин**. **Утрото** е по-мъдро от **вечерта**.* (Погов.) *Работя от **сутрин** до **вечер**.*

¤ вечерен ↔ сутрешен, утринен

ВЕЧНОСТ ↔ МИГ, МИГНОВЕНИЕ (*книж.*)

Според субективното виждане на някого – много продължително време. *Срещата продължи цяла **вечност**.* ↔ Много кратко време. *Радостта им трая **миг**. В **мигновението** преди да натисне спусъка, усети колебание.*

¤ вечен ↔ мигновен; вечно ↔ мигновено

ВЕЩ ↔ НЕВЕЩ, НЕВЕЖ (НЕВЕЖА)

1. Който е много добре подготвен, осведомен в някаква област. ***Вещ** архитект.* ↔ Който не е добре подготвен, осведомен в дадена област. ***Невеж** чиновник. **Невещ** икономист.*

2. Който се отнася до познавач, изкусен майстор или творец в дадена област. ***Вещ** подход.* ↔ Който се отнася до недобре подготвен, осведомен в дадена област. ***Невежа** изработка. **Невеща** критика.*

¤ вещо ↔ невещо

ВЕЩЕСТВЕН ↔ НЕВЕЩЕСТВЕН

Който се състои от вещество, от материя. ***Веществени** доказателства.* ↔ Който не се състои от вещество, материя. *Мисълта е **невеществена.***

ВЗЕМАМ[1] (ВЗИМАМ) ↔ ВРЪЩАМ

1. Получавам (приемам, купувам и под.) нещо от някого, от някъде, за да го ползвам. ***Вземам** заплата. **Взимам** домати от пазара.* ↔ Давам обратно нещо, което съм получил от някого, отнякъде. ***Връщам** костюма в магазина. Обикаляше християнските села..., **вземаше** на заем пари и жито и никога нищо не **връщаше.*** (К. Пет-

канов) ***Взел** плява, а се налага да **връща** зърно.* (Погов.)

2. Отвеждам, откарвам при, със себе си някого. *Тя **взе** децата от майка си. **Взимам** кучето на лов.* ↔ Довеждам, докарвам някого обратно, където е бил. ***Връщам** сина си в предишното училище.*

¤ вземане (взимане) ↔ връщане

ВЗЕМАМ² (ВЗИМАМ) ↔ ДАВАМ

1. Поемам нещо с моята ръка. ***Вземам** нож.* ↔ Поднасям някому нещо, за да го вземе със своята ръка. ***Давам** шоколад на детето. Две ръце човек си има .../ – с лявата ръка да **взима**, с дясната да **дава**.* (Г. Константинов)

2. Поемам с уста. ***Вземам** лекарство. **Взимам** бонбон.* ↔ Поднасям на друг да поеме с уста. ***Давам** сироп на болния.*

3. Получавам пари при продажба. ***Взех** от житото доста пари. **Взимам** голяма комисиона.* ↔ Плащам, предоставям на друг пари за стока. ***Дадох** много средства за учебници.*

4. Приемам от друг нещо, за да го ползвам. ***Вземам** химикалка от колегата. **Взимам** под наем водно колело.* ↔ Предоставям на друг нещо, за да го ползва. ***Давам** квартира.*

// Приемам при себе си някого с някаква цел или по някаква причина. ***Взех** работници от селото. **Взимам** дъщеря ви за жена.* ↔ Предоставям нещо на някого с някаква цел. ***Давам** ви двама помощници.*

5. Получавам от друг, имам възможност да използвам някакво време, някакъв срок с определена цел. ***Вземам** отпуска. **Взимам** две седмици болнични.* ↔ Предоставям на друг някакво време, някакъв срок с определена цел. ***Дадох** им три месеца за написване на книгата.*

6. Получавам знания от друг. ***Вземам** уроци. **Взимам** си поука.* ↔ Правя друг да получи знания от мен. ***Давам** уроци.*

¤ вземане (взимане) ↔ даване

ВЗЕМАМ³ (ВЗИМАМ) ↔ ОСТАВЯМ

1. Поемам с ръка, с инструмент или с превозно средство и др. нещо за някаква цел. ***Вземам** чиниите с поднос. **Взимам** ябълки с камион.* ↔ Поставям на някакво място или обратно нещо. ***Оставям** дървата на сушина.*

// Отвеждам, откарвам със себе си някого. ↔ Правя някой, когото съм отвел, да отиде и да бъде на друго място. ***Взех** детето от детската градина и го **оставих** у дома.*

2. Отвеждам, откарвам при, със себе си някого. ***Вземам** кучето на разходка. **Взимам** майка си на гости.* ↔ Не извършвам това действие. ***Оставям** книгата, не ми трябва.*

¤ вземане (взимане) ↔ оставяне

ВЗИСКАТЕЛЕН ↔ НЕВЗИСКАТЕЛЕН

Който изисква много. ***Взискателен** режисьор.* ↔ Който не изисква много. ***Невзискателна** учителка.*

¤ взискателно ↔ невзискателно; взискателност ↔ невзискателност

ВИДИМ ↔ НЕВИДИМ

Който може да се възприеме със зрението, който може да се види. ***Видимо** отклонение на везните. **Видима** радост.* ↔ Който не може да се възприеме със зрението, да се види. *И след мен **невидими** вървят / жалби за преминалите дни.* (Д. Дебелянов)

¤ видимо ↔ невидимо; видимост ↔ невидимост

ВИЖДАМ[1], ЗАБЕЛЯЗВАМ ↔ НЕДОВИЖДАМ[1], НЕДОГЛЕЖДАМ

1. Със зрение, поглед възприемам, долавям някакъв факт или че нещо съществува. ***Виждам** правописни грешки. **Забелязвам** петно на дрехата.* ↔ Не възприемам, не долавям с очи нещо. ***Недовидях,** че ръкавът е разпран. **Недогледах,** че има стъпало, и се спънах.*

2. С ума си схващам, осъзнавам, че нещо съществува. ***Виждам,** че нещата не вървят. **Забелязвам,** че има неразбирателство между колегите.* ↔ Не схващам, не долавям съществуването на нещо. ***Недовидели,** че има толкова пропуски в отчета. Поради многото ангажименти **недогледах,** че детето си разваля успеха в училище.*

¤ виждане, забелязване ↔ недовиждане, недоглеждане

ВИЖДАМ[2] ↔ НЕДОВИЖДАМ[2]

Имам способност да възприемам добре с очите, със зрението си. ***Виждам** наблизо и надалеч.* ↔ Нямам тази способност, възприемам зле с очите си. *Старецът **недовижда**.*

¤ виждане ↔ недовиждане

ВИНАГИ, ВСЯКОГА ↔ НИКОГА, НИВГА (*поет.*)

Всеки път, във или при всеки случай, постоянно, неизменно. ***Винаги*** *идвам навреме.* ***Всякога*** *е пръв в класа.* ↔ Никой път, в никой случай. ***Нивга*** *майка нежна първенеца свой / тъй не е гледала.* (Ив. Вазов) ***Никога*** *не пия алкохол.*

ВИНОВЕН ↔ НЕВИНЕН

1. Който има вина, който се е провинил в нещо. ↔ Който няма вина, не се е провинил в нещо. *След като имаме косвени доказателства, че е* ***виновен,*** *значи не е съвсем* ***невинен.***

2. Който изразява чувство за вина. ***Виновен*** *поглед.* ↔ Който изразява липса на вина. ***Невинна*** *усмивка.* ***Невинни*** *очи.*

¤ виновно ↔ невинно; виновност ↔ невинност

ВИСОК ↔ НИСЪК

1. Който има голям размер, дължина отдолу нагоре, по права отвесна посока. ***Висока*** *планина.* ↔ Който има малък размер, дължина отдолу нагоре по права, отвесна посока. ***Ниско*** *дърво.*

2. Вж. ***голям ↔ малък*** (във 2. зн.). ***Висок*** *добив.* ***Високо*** *постижение.* ***Нисък*** *наем.* ***Ниска*** *температура.*

3. За говор, смях, шум и др. – силен. *Говоря с* ***висок*** *глас.* ↔ Тих, слаб. *Пея с* ***нисък*** *глас.*

4. За звук, тон – който съдържа повече звукови трептения за единица време и звучи тънко. *Сопраното е* ***висок*** *женски глас.* ↔ Който съдържа по-малко звукови трептения за единица време и звучи дебело, басово. *Контраалтът е* ***нисък*** *женски глас.*

5. *Прен.* Който се отличава с много ценни качества. ***Висока*** *художественост на произведение.* ↔ Който не е достатъчно издържан, няма необходимите ценни качества. ***Ниско*** *качество.*

6. *Прен.* Който е свързан със служебно или социално превъзходство. ***Висок*** *пост.* ↔ Който е свързан с обикновено, незабележително служебно или социално положение. ***Ниски*** *слоеве на населението.*

7. Който се отличава с възвишеност, благородство, благородни цели. ***Високи*** *идеали.* ↔ В който няма тези качества, който е свързан с егоистични, малки цели. ***Нисък*** *морал.*

8. *Прен.* За език, стил – който е изискан, тържествен, свързан с

книжнината. ***Висок** стил.* ↔ Който е разговорен, без изисканост. ***Ниски** изразни средства.*

¤ високичък, височък ↔ нисичък; високо ↔ ниско

ВИСОКО-[1] ↔ МАЛО-[2], НИСКО-[1], СЛАБО-

Първи съставни части на думи със значение: който е висок, голям по размер, количество, степен, например *високодоходен.* ↔ Който е малък, незадоволителен по размер, количество, степен, например *малообразован, нискообразован, слабообразован.*

ВИСОКО-[2] ↔ ДОЛНО-, НИСКО-[2]

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е добър по качества, например *висококачествен.* ↔ Който е лош по качества, например *долнокачествен, нискокачествен.*

ВИСОКОАКТИВЕН ↔ НИСКОАКТИВЕН, СЛАБОАКТИВЕН *спец.*

За химичен елемент, съединение и др. – който е много активен или оказва много силно въздействие. ***Високоактивен** препарат.* ↔ Който е с малка активност, въздействие. ***Нискоактивно** вещество.* ***Слабоактивен** вирус.*

ВИСОКОДОБИВЕН ↔ НИСКОДОБИВЕН *спец.*

Който дава, от който се получават високи добиви. ***Високодобивни** семена.* ↔ Който не дава, от който не се получават високи добиви. ***Нискодобивни** култури.*

¤ високодобивност ↔ нискодобивност

ВИСОКОДОХОДЕН ↔ НИСКОДОХОДЕН *спец.*

Който носи високи, големи доходи. ***Високодоходен** сорт пшеница.* ↔ Който не носи високи, големи доходи. ***Нискодоходна** професия.*

ВИСОКОЕФЕКТИВЕН ↔ НИСКОЕФЕКТИВЕН, СЛАБОЕФЕКТИВЕН *книж.*

Който дава в голяма степен желания резултат. ***Високоефективна** техника.* ↔ Който дава малък, слаб резултат. ***Нискоефективно** производство.* ***Слабоефективно** лекарство.*

ВИСОКОИНТЕЛИГЕНТЕН ↔ НИСКОИНТЕЛИГЕНТЕН, СЛАБОИНТЕЛИГЕНТЕН

Който е много интелигентен, образован, културен, умен. ***Висо-***

коинтелигентен *специалист.* ↔ Който не е твърде интелигентен, образован, културен. ***Нискоинтелигентен*** *продавач.* ***Слабоинтелигентна*** *жена.*

ВИСОКОКАЛОРИЧЕН ↔ НИСКОКАЛОРИЧЕН

Който е много калоричен. ***Висококалорична*** *храна.* ↔ Който е малко калоричен. ***Нискокалорично*** *мляко.*

ВИСОКОКАЧЕСТВЕН ↔ ДОЛНОКАЧЕСТВЕН, НИСКОКАЧЕСТВЕН

Който е с добро, високо качество и задоволява. ***Висококачествен*** *тютюн.* ↔ Който е с ниско качество и не задоволява. ***Долнокачествен*** *материал.* ***Нискокачествена*** *продукция.*

¤ висококачествено ↔ долнокачествено, нискокачествено

ВИСОКОКВАЛИФИЦИРАН ↔ НИСКОКВАЛИФИЦИРАН

1. Който е с много добра, висока квалификация. ***Висококвалифициран*** *инженер.* ↔ Който няма такава квалификация. ***Нискоквалифициран*** *строител.*

2. За който е необходима висока квалификация. ***Висококвалифициран*** *труд.* ↔ За който не е необходима специална квалификация. ***Нискоквалифицирана*** *работа.*

¤ висококвалифицирано ↔ нискоквалифицирано

ВИСОКОКУЛТУРЕН ↔ МАЛОКУЛТУРЕН, НИСКОКУЛТУРЕН

1. *Книж.* Който е с много голяма култура, добро образование, възпитание. ***Висококултурен*** *човек.* ↔ Който е с много малка култура. ***Малокултурен*** *техник.* ***Нискокултурен*** *занаятчия.*

2. В който личи висока култура. ***Висококултурен*** *разговор.* ↔ В който личи липса на култура. ***Малокултурно*** *поведение.* ***Нискокултурни*** *обноски.*

¤ висококултурно ↔ малокултурно, нискокултурно; висококултурност ↔ малокултурност, нискокултурност

ВИСОКОМЕХАНИЗИРАН ↔ СЛАБОМЕХАНИЗИРАН *книж.*

Който е механизиран във висока степен. ***Високомеханизирано*** *производство.* ↔ Който е механизиран в ниска степен. ***Слабомеханизирано*** *предприятие.*

ВИСОКОМЛЕЧЕН ↔ НИСКОМЛЕЧЕН *книж.*

За домашно животно – който дава голямо количество мляко. ***Високомлечна*** *крава.* ↔ Който дава малко количество мляко. ***Нискомлечна*** *овца.*

ВИСОКОНРАВСТВЕН ↔ БЕЗНРАВСТВЕН, НИСКОНРАВСТВЕН *книж.*

1. Който се отличава с висока нравственост. ***Високонравствен*** *треньор.* ↔ Който не притежава такава нравственост. ***Безнравствени*** *хора.* ***Нисконравствен*** *търговец.*

2. Който е израз на висока нравственост. ***Високонравствена*** *проява.* ↔ Който е израз на ниска нравственост. ***Безнравствена*** *постъпка.* ***Нисконравствено*** *поведение.*

ВИСОКООБРАЗОВАН ↔ МАЛООБРАЗОВАН, НИСКООБРАЗОВАН *книж.*

Който е много образован. ***Високообразовано*** *общество.* ↔ Който е малко, слабо образован. ***Малообразован*** *работник.* ***Нискообразован*** *гражданин.*

ВИСОКОПАТРИОТИЧЕН (ВИСОКОПАТРИОТИЧЕСКИ) ↔ НИСКОПАТРИОТИЧЕН (НИСКОПАТРИОТИЧЕСКИ) *книж.*

Който е свързан с висок, искрен, чист патриотизъм. ***Високопатриотично*** *дело.* ***Високопатриотически*** *стихове.* ↔ Който е свързан с липса на патриотизъм или с користен патриотизъм. ***Нископатриотични*** *цели.* ***Нископатриотически*** *подбуди.*

ВИСОКОПЛАНИНСКИ ↔ НИСКОПЛАНИНСКИ *книж.*

Който се намира или става високо в планината. ***Високопланински*** *спорт.* ↔ Който се намира или става ниско в планината. ***Нископланински*** *пасища.*

ВИСОКОПОСТАВЕН ↔ НИСКОПОСТАВЕН

Който заема висок административен или обществено-политически пост. ***Високопоставено*** *лице.* ↔ Който няма такова служебно или обществено-политическо положение. ***Нископоставен*** *служител.*

¤ високопоставеност ↔ нископоставеност

ВИСОКОПРОДУКТИВЕН ↔ МАЛОПРОДУКТИВЕН, НИСКОПРОДУКТИВЕН, СЛАБОПРОДУКТИВЕН *спец.*

Който се отличава с голяма продуктивност, който дава голяма продукция. ***Високопродуктивна*** *порода крави.* ↔ Който няма такова качество, който дава малка, слаба продукция. ***Малопродуктивни*** *култури.* ***Нископродуктивно*** *производство.* ***Слабопродуктивна*** *земя.*

ВИСОКОПРОИЗВОДИТЕЛЕН ↔ НИСКОПРОИЗВОДИТЕЛЕН *книж.*

Който се отличава с голяма производителност, много производителен. ***Високопроизводителна*** *машина.* ↔ Който няма такова качество, малко производителен. ***Нископроизводителен*** *труд.*

ВИСОКОПРОСВЕТЕН ↔ НИСКОПРОСВЕТЕН *книж.*

Вж. ***високообразован*** ↔ ***малообразован, нискообразован. Високопросветен*** *труженик.* ***Нископросветена*** *жена.*

ВИСОКОРАЗВИТ ↔ НИСКОРАЗВИТ, СЛАБОРАЗВИТ *книж.*

Който е достигнал висока степен на развитие. ***Високоразвита*** *икономика.* ↔ Който не е достигнал такава степен. ***Нискоразвита*** *техническа мисъл.* ***Слаборазвита*** *промишленост.*

ВИСОКОРЕНТАБИЛЕН ↔ НИСКОРЕНТАБИЛЕН *книж.*

Вж. ***високоефективен*** ↔ ***нискоефективен, слабоефективен. Високорентабилно*** *предприятие.* ***Нискорентабилна*** *техника.*

ВИСОКОСТЕБЛЕН ↔ НИСКОСТЕБЛЕН *спец.*

За растение – който е с високо стъбло. ***Високостеблена*** *вишна.* ↔ Който е с ниско стъбло. ***Нискостеблена*** *растителност.*

¤ високостебленост ↔ нискостебленост

ВИСОКОСТОЯЩ ↔ НИСКОСТОЯЩ *книж.*

Вж. ***високопоставен*** ↔ ***нископоставен. Високостояща*** *класа.* ***Нискостоящ*** *правителствен служител.*

ВИСОКОСЪЗНАТЕЛЕН ↔ НИСКОСЪЗНАТЕЛЕН *книж.*

Който е много съзнателен. ***Високосъзнателен*** *деец.* ↔ Който е малко, недостатъчно съзнателен. ***Нискосъзнателен*** *гражданин.*

ВИСОКОТЕМПЕРАТУРЕН ↔ НИСКОТЕМПЕРАТУРЕН *спец.*

Който се отнася до използване на висока температура (в произ-

водство). ***Високотемпературна*** *пещ.* ↔ Който се отнася до използването на ниска температура. ***Нискотемпературна*** *обработка.*

ВИСОКОТОПИМ ↔ НИСКОТОПИМ *спец.*

За вещество – който се топи при висока температура. ***Високотопим*** *материал.* ↔ Който се топи при ниски температури. ***Нискотопим*** *метал.*

ВИСОКОУСТОЙЧИВ ↔ НИСКОУСТОЙЧИВ, СЛАБОУСТОЙЧИВ *книж.*

Който се отличава с голяма устойчивост. ***Високоустойчива*** *боя.* ↔ Който няма такова качество. ***Нискоустойчив*** *лак.* ***Слабоустойчив*** *плод.*

¤ високоустойчивост ↔ нискоустойчивост, слабоустойчивост

ВИСОКОХУДОЖЕСТВЕН ↔ НИСКОХУДОЖЕСТВЕН, СЛАБОХУДОЖЕСТВЕН *книж.*

Който се отличава с висока художественост. ***Високохудожествени*** *картини.* ↔ Който няма такова качество. ***Нискохудожествен*** *филм.* ***Слабохудожествена*** *новела.*

ВИСОКОХУМАНЕН ↔ НИСКОХУМАНЕН (*рядко*) *книж.*

1. Който е много хуманен, човечен, човеколюбив. ***Високохуманен*** *писател.* ↔ Който няма такова качество. ***Нискохуманен*** *съсед.*

2. Който е проява, израз на голяма хуманност, човечност, човеколюбие. ***Високохуманно*** *дело.* ↔ В който се проявява липса на хуманност, човечност, човеколюбие. ***Нискохуманни*** *съображения.*

ВИСОКОЧЕСТОТЕН ↔ НИСКОЧЕСТОТЕН *спец.*

Който се отнася до електрически ток с висока честота. ***Високочестотен*** *генѐратор.* ↔ Който се отнася до електрически ток с ниска честота. ***Нискочестотен*** *кабел.*

¤ високочестотност ↔ нискочестотност

ВИСОЧИНА, ВЪЗВИШЕНИЕ ↔ НИЗИНА

Издигната, висока част на земната повърхност. *Влакът тръгва по-бавно по* ***височината.*** *Поле, оградено от* ***възвишения.*** ↔ Ниска част на земната повърхност. *Слънцето се подаде над планината червено, огнено и освети с безбройните си огнени лъчи най-напред* ***височините,*** *а после и* ***низините*** *с всичката им майска ... премяна.* (Ц. Гинчев)

ВИСШ ↔ НИЗШ

1. Който е достигнал много висока степен на развитие. ***Висши*** *бозайници.* ↔ Който се намира на най-ниска степен на развитие. ***Низши*** *растения.*

2. Който заема най-високо, най-важно място в социална или административна йерархия или по качества, значение. ***Висша*** *класа.* ↔ Който заема невисоко, последно или най-долно място в социалната или административната йерархия по качества, значение. ***Низши*** *слоеве. Наистина в деня на боя в душите става нещо странно. Като че престава да има* ***висши*** *и* ***низши*** *чинове, като че всички са равни пред неизвестното, пред смъртта.* (Л. Стоянов)

ВКАРВАМ[1] ↔ ИЗКАРВАМ[1]

1. Като карам или водя нещо, правя го да влезе някъде. ***Вкарвам*** *колата в гаража.* ↔ Като карам, водя нещо, правя го да излезе от някъде. ***Изкарвам*** *коня от конюшнята.*

2. *Разг.* Завеждам, отвеждам някого някъде, обикновено насила или предимно по мое желание. ***Вкарвам*** *арестант в килия.* ↔ Принуждавам или водя по мое желание някого да излезе от някъде. ***Изкарах*** *пияния от бара.*

3. С някакви действия правя така, че някой да отиде, постъпи някъде. ***Вкарах*** *в компанията и братовчед си.* ↔ С някакви действия правя някой да напусне нещо. ***Изкарвам*** *го от лошата среда.*

¤ вкарване ↔ изкарване

ВКАРВАМ[2], ВТИКВАМ, ВЪВИРАМ, МУШВАМ, НАПЪХВАМ, ПЪХАМ (ПЪХВАМ) ↔ ИЗВАЖДАМ, ИЗКАРВАМ[2]

Правя нещо да влезе, да се вмести в друго, обикновено тясно, или между други неща. ***Вкарвам*** *конец в игла.* ***Втиквам*** *нож в пояса.* ***Въвирам*** *шията си в дупката.* ***Мушвам*** *крака си в стремето.* ***Напъхвам*** *глава в дреха.* ***Пъхам*** *пръст в пръстен.* ↔ Правя нещо, което е вътре в друго, да излезе. ***Изваждам*** *ключ от ключалката.* ***Изкарвам*** *пръстен от пръста си.*

¤ вкарване, втикване, въвиране, мушване, напъхване, пъхане (пъхване) ↔ изваждане, изкарване

ВКЛЮЧВАМ ↔ ИЗКЛЮЧВАМ

1. Прибавям нещо в състава на друго нещо. ***Включвам*** *нови дан-*

ни в отчета. ↔ Махам нещо от състава на друго нещо. ***Изключвам*** *подробности от разказа.*

// Вземам под внимание, предвид нещо, някого. ***Включвам*** *в изводите изложените съображения.* ↔ Не вземам под внимание, предвид нещо, някого. *Като* ***изключим*** *някои търговски улици, всички други са крайно занемарени и неугледни.*

2. Приемам някого да участва в обща дейност. ***Включвам*** *лекар в експедицията.* ↔ Отстранявам някого от участие в обща дейност. ***Изключвам*** *от управителния съвет.*

3. Привеждам в действие електрически уред, обикновено чрез създаване на връзка с източник на енергия, механизъм и др. ***Включвам*** *ютия.* ↔ Прекъсвам връзката, спирам действието на електрически уред, машина, механизъм и др. ***Изключвам*** *радио.*

¤ включване ↔ изключване

ВКОПЧВАМ, ВЧЕПКВАМ (*рядко*) ↔ **ОТКОПЧВАМ**

Хващам и стискам здраво нещо или някого (с ръце или пръсти). ***Вкопчвам*** *ръка в рамото му.* ***Вчепквам*** *пръсти в близкия храст.* ↔ Освобождавам, пускам от нещо (ръце или пръсти). ***Откопчвам*** *пръсти от оградата.*

¤ вкопчване, вчепкване ↔ откопчване

ВКОПЧВАМ СЕ, ВЧЕПКВАМ СЕ (*рядко*) ↔ **ИЗКОПЧВАМ СЕ, ОТКОПЧВАМ СЕ**

Хващам се здраво с ръце, с пръсти за някого или за нещо. *Детето* ***се вкопчи*** *в майка си.* ***Вчепквам се*** *в скалата, за да се задържа.* ↔ Освобождавам се, отскубвам се от нечии ръце, които са ме вкопчили, или от някого. *Мъжът* ***се изкопчи*** *от силните ръце на нападателя. Едвам* ***се откопчвам*** *от прегръдките му.*

¤ вкопчване, вчепкване ↔ изкопчване, откопчване

ВКОРЕНЯВАМ ↔ **ИЗКОРЕНЯВАМ**

1. Правя растение да хване корен, да се прихване. ***Вкоренявам*** *лозови пръчки.* ↔ Изтръгвам, изскубвам от земята растение с неговия корен. ***Изкоренявам*** *фиданка.*

2. *Прен.* Правя нещо да проникне дълбоко в съзнанието, в чувствата и др. и да се затвърди. ***Вкоренявам*** *навик.* ↔ Правя нещо да изчезне от съзнанието, да престане да съществува. ***Изкоренявам***

традиция.

¤ вкореняване ↔ изкореняване

ВКУС ↔ БЕЗВКУСНОСТ, БЕЗВКУСИЕ

1. Свойство на храна, питие, вещество и под. да предизвика усещане за сладко, солено, кисело и др. или за някакъв продукт и да е приятно за ядене. *Солен* ***вкус.*** ↔ Неприятна липса на вкус, на усещане за сладко, солено, кисело и др. на храна, питие. ***Безвкусност*** *на супа.* ***Безвкусие*** *на вино.*

2. *Прен.* Усет, чувство за красивото, изящното, естетичното. *В облеклото му личи* ***вкус,*** *разбиране за стил.* ↔ Липса на усет, чувство за красивото, видното, естетичното. ***Безвкусност*** *на облекло. От тази картина лъха* ***безвкусие.***

ВКУСЕН ↔ БЕЗВКУСЕН, БЛУДКАВ

За храна, питие – който има приятен, предизвикващ удоволствие вкус. ***Вкусен*** *гювеч.* ↔ Който няма хубав, приятен вкус. ***Безвкусен*** *хляб.* ***Блудкав*** *бульон.*

¤ вкусно ↔ безвкусно, блудкаво

ВЛАЖЕН ↔ СУХ[1]

1. Който е покрит или просмукан с влага. ***Влажна*** *хавлия.* ↔ Който няма влага, влажност. ***Сухи*** *дърва.*

2. За климат или период от време – който се характеризира с големи количества валежи или много влага във въздуха. ***Влажен*** *есенен ден.* ↔ За който не са присъщи валежи или влага. ***Сухо*** *лято.*

3. Който е покрит или просмукан със сълзи или пот. ***Влажна*** *фланелка.* ↔ Който няма такова качество. ***Сух*** *потник.*

¤ влажно ↔ сухо; влажност ↔ сухост, сухота

ВЛЕДЕНЯВАМ СЕ[1], ЗАЛЕДЯВАМ СЕ[1], ЗАМРЪЗВАМ[1] ↔ ЗАГОРЕЩЯВАМ СЕ, НАГОРЕЩЯВАМ СЕ, СГОРЕЩЯВАМ СЕ

Ставам много студен, леден. *Яденето* ***се вледени.*** *Краката му* ***се заледиха****. Ръцете ми* ***замръзват****.* ↔ Ставам горещ. *Лицето ми* ***се загорещи*** *от тичане. Асфалтът* ***се нагорещи.*** *Водата* ***се сгорещи****.*

¤ вледеняване, заледяване, замръзване ↔ загорещяване, нагорещяване, сгорещяване; вледенен, заледен, замръзнал ↔ загорещен, нагорещен, сгорещен

ВЛЕДЕНЯВАМ СЕ², ЗАЛЕДЯВАМ СЕ ↔ РАЗЛЕДЯВАМ СЕ

Вж. ***замръзвам*** **↔** ***размразявам се (размръзвам се).*** *Водата в кофата* ***се вледени****. Езерото* ***се заледи****. Хладилникът* ***се разледи****.*

¤ вледеняване, заледяване ↔ разледяване

ВЛЕТЯВАМ (ВЛИТАМ) ↔ ИЗЛЕТЯВАМ (ИЗЛИТАМ)

1. Влизам някъде с летене. *В стаята* ***влетя*** *оса.* ↔ Излизам от някъде с летене. *От клона* ***излетя*** *малко птиче.*

2. *Прен.* Влизам някъде много бързо. Децата ***влетяха в*** *клас.* ↔ Излизам много бързо. ***Излетях*** *от къщи, като чух сигнала.*

¤ влетяване (влитане) ↔ излетяване (излитане)

ВЛИЗАМ ↔ ИЗЛИЗАМ

1. Движа се отвън навътре в нещо, в някакво място. ↔ Движа се отвътре на някакво място в посока навън. *Вратата постоянно се отваря,* ***влизат, излизат*** *хора.* (Елин Пелин) *Целият свят е сцена и всички ние сме актьори на нея –* ***влизаме, излизаме****, и за своето време всеки от нас играе различни роли.* (У. Шекспир)

// *Прен.* За светлина, въздух, шум, мирис и под. – прониквам вътре в нещо. *През щорите* ***влизаше*** *светлина.* ↔ Движа се, разпространявам се отвътре навън от нещо. *От комина* ***излиза*** *дим.*

2. Прониквам в територията, района на нещо. ***Влизам*** *в България.* ↔ Преминавам, отивам извън територията, обсега, района на нещо. *Колата* ***излезе*** *от гаража.*

3. Прониквам, минавам, провирам се в нещо. *Конецът* ***влезе*** *в ушите на иглата.* ↔ Преминавам извън границите, рамките на нещо. *Реката* ***излезе*** *от коритото си.*

4. Нанасям се, настанявам се в ново жилище, на ново място, в нова среда. ***Влизам*** *в нов апартамент.* ↔ Изнасям се от старо жилище, място, среда и др. ***Излизам*** *от старата квартира.*

5. Постъпвам за временно пребиваване някъде (в казарма, болница, затвор и пр.). ***Влизам*** *в казарма.* ↔ Напускам място, където временно съм пребивавал (казарма, болница, затвор и др.). ***Излизам*** *от болница.*

// Постъпвам в учебно заведение. ***Влизам*** *в езикова гимназия.* ↔ Напускам учебно заведение. ***Излизам*** *от университета с много идеи.*

6. Започвам някаква възраст, период, състояние. ***Влязохме** в есента.* ↔ Завършвам някаква възраст, период, състояние. ***Излязохме** от кризата.*

7. Ставам член на някое семейство, дом и под. *Във фамилията **влезе** нов човек.* ↔ Преставам да бъда член на някое семейство, дом и под. ***Излезе** от бащиния дом на 16-годишна възраст.*

// Намирам се, включвам се в числото на някаква група, категория. ***Влязохме** в Европейския съюз. **Влизам** в певчески състав.* ↔ Преставам да бъда в числото на някаква група, категория. ***Излизам** от партия.*

8. Започвам да действам, да работя, да бъда използван. ***Влизам** в употреба.* ↔ Преставам да действам, работя. *Машината **излиза** от експлоатация.*

// Ставам модерен, популярен. *Дългите рокли **влизат** в мода.* ↔ Преставам да бъда модерен, популярен. *Минижупите още не са **излезли** от мода.*

¤ влизане ↔ излизане

ВЛОШАВАМ, РАЗВАЛЯМ[1] ↔ ПОДОБРЯВАМ, ОПРАВЯМ[1] (*разг.*)

Правя или ставам причина някакво положение, състояние и др. да стане лошо или по-лошо. ***Влошиха** качеството на хляба. Вятърът ми **развали** прическата.* ↔ Правя, направям някакво положение, състояние и др. да стане по-добро. ***Подобриха** транспортните услуги. **Оправиха** пътищата.*

¤ влошаване, разваляне ↔ подобряване, оправяне

ВЛОШАВАМ СЕ, РАЗВАЛЯМ СЕ (*разг.*) ↔ **ПОДОБРЯВАМ СЕ, ОПРАВЯМ СЕ** (*разг.*)

За нещо – ставам лош или по-лош. *Времето **се развали**.* ↔ Ставам добър или по-добър. *Успехът ви **се подобри**. В началото отношенията им **се влошиха**, но по-късно **се оправиха**.*

// За здравословно състояние – ставам по-лош, опасен за живота. *Състоянието на болния **се влоши**. Здравето ми **се развали** при този климат.* ↔ Навлизам в по-безопасна, по-добра фаза. *След операцията състоянието му бързо **се подобри**. Боледувах, но бързо **се оправих**.*

¤ влошаване, разваляне ↔ подобряване, оправяне

ВЛЮБВАМ СЕ, ЗАЛЮБВАМ ↔ РАЗЛЮБВАМ

Обхваща ме любов към лице от другия пол. ***Влюбвам се*** *в девойка.* ***Залюбвам*** *змей.* ↔ Преставам да изпитвам любов. ***Разлюбвам*** *съпруг.*

¤ влюбване, залюбване ↔ разлюбване

ВМИРИСВАМ СЕ, ЗАМИРИСВАМ, РАЗМИРИСВАМ СЕ, УМИРИСВАМ СЕ (*разг.*) ↔ **ИЗМИРИСВАМ СЕ, ОТМИРИСВАМ СЕ**

Добивам някаква, обикновено неприятна миризма. *Стаята* ***се вмириса*** *на тютюн. Кухнята* ***замириса*** *на изгоряло ядене.* ***Размирисвам се*** *на пот.* ***Умирисах се*** *на риба.* ↔ Преставам да издавам лоша, неприятна миризма. *Тук не може да* ***се измирише*** *от пушенето. Дрехите ми* ***се отмирисаха*** *от нафталина.*

¤ вмирисване, замирисване, размирисване, умирисване ↔ измирисване, отмирисване

ВМЪКВАМ[1], НАМЪКВАМ (*разг.*) ↔ **ИЗМЪКВАМ[1], ИЗТЕГЛЯМ[1]**

Вж. ***вкарвам[2], втиквам, въвирам, мушвам, напъхвам, пъхам (пъхвам)*** ↔ ***изваждам, изкарвам.*** ***Вмъквам*** *глава в прозорчето.* ***Намъквам*** *ябълките в торбата.* ***Измъквам*** *кърпата от джоба.* ***Изтеглям*** *чекмеджето.*

¤ вмъкване, намъкване ↔ измъкване, изтегляне

ВМЪКВАМ[2], ЗАМЪКВАМ (*разг.*)**, НАМЪКВАМ** (*разг.*) ↔ **ИЗМЪКВАМ[2]**

1. Вж. ***вкарвам[1]*** ↔ ***изкарвам*** (във 2. зн.).

2. Вкарвам някого или нещо някъде, обикновено бързо или незабелязано. ***Вмъквам*** *приятеля си в къщата.* ***Замъквам*** *багажа в кухнята.* ***Намъквам*** *детето в килера.* ↔ Изкарвам някого или изнасям нещо от някъде, обикновено бързо и незабелязано. ***Измъквам*** *беглеца от обсадата.*

3. Правя някой да влезе, обикновено тайно, без знанието на някого, в някаква група, колектив, среда или в някаква дейност. ***Вмъквам*** *го в съмнителна компания.* ***Замъквам*** *го в бизнеса.* ***Намъквам*** *някои познати в акцията.* ↔ Правя някой да излезе от

някаква група, колектив, среда. ***Измъквам** го от групата на хулиганите.*

¤ вмъкване, замъкване, намъкване ↔ измъкване

ВМЪКВАМ СЕ, ПРОКРАДВАМ СЕ, ПРОМЪКВАМ СЕ ↔ ИЗМЪКВАМ СЕ

Влизам някъде бързо и незабелязано. ***Вмъквам се** на пръсти в стаята. **Прокраднах се** край оградата и влязох в двора. **Промъкнах се** без билет на концерта.* ↔ Излизам от някъде по същия начин. ***Измъквам се** от училище.*

¤ вмъкване, прокрадване, промъкване ↔ измъкване

ВНАСЯМ[1] ↔ ИЗНАСЯМ

1. Нося нещо отвън навътре, донасям нещо вътре. ***Внасям** стол в стаята.* ↔ Нося нещо отвътре навън, изкарвам нещо навън. ***Изнасям** маса на двора.*

2. Доставям от чужбина (стоки, суровини и др.). ***Внасям** пшеница.* ↔ Откарвам от една държава в друга стоки, суровини и др., за да ги продавам. ***Изнасям** машини.*

3. *Разг.* Нося, принасям вкъщи нещо спечелено. ↔ Изпразвам дом, къща от покъщнина, храна, пари, от нещо спечелено и др. *С лопата **внасям**, с колата **изнасяш**.* (Погов.)

¤ внасяне ↔ изнасяне

ВНАСЯМ[2] ↔ ИЗТЕГЛЯМ[2], ТЕГЛЯ (*несв.*)

Влагам пари, правя вноска в банка, спестовна каса. ***Внасям** сума в спестовен влог.* ↔ Вземам, получавам пари от паричен влог или отпуснат кредит от банка, спестовна каса и др. ***Изтеглям** пари. **Тегля** значителна сума.*

¤ внасяне ↔ изтегляне, теглене

ВНИМАНИЕ ↔ НЕВНИМАНИЕ

1. *Спец.* Насоченост, съсредоточеност на съзнанието на човек към обект, явление, основани на интерес или необходимост нещо да се научи, разбере, опознае. *Слушаха го съсредоточено, с онова дълбоко **внимание,** което поглъща завинаги всяка дума, всеки звук.* (Цв. Ангелов) ↔ Липса на такава насоченост, съсредоточеност. ***Невниманието** на шофьора стана причина за катастрофата.*

2. Любезно, учтиво, грижовно отношение към някого, нещо, по-

ради уважение, почит, добро възпитание. *Той се усмихваше. Беше доволен. Чувстваше се окръжен от* ***внимание,*** *доброта и преданост.* (Н. Антонов) ↔ Липса на такова отношение. ***Невниманието*** *към майка му силно я наскърбява.*

ВНИМАТЕЛЕН ↔ НЕВНИМАТЕЛЕН

1. Който възприема нещо с внимание, съсредоточеност. ***Внимателен*** *слушател.* ↔ Който не възприема нещо по този начин. ***Невнимателен*** *студент.*

2. Който е израз или проява на съсредоточеност, внимание. ***Внимателен*** *поглед.* ↔ Който е израз или проява на липса на внимание, съсредоточеност. ***Невнимателно*** *слушане.* ***Невнимателно*** *решаване на задача.*

3. В който има, който изразява учтивост, любезност, деликатност. ***Внимателни*** *обноски.* ↔ В който няма такова отношение. ***Невнимателен*** *тон.*

¤ внимателно ↔ невнимателно

ВНОС ↔ ИЗНОС

Доставяне, внасяне в страната на стоки и др. от чужда страна. ***Внос*** *на кафе.* ↔ Изнасяне на стоки и др. в чужда страна. ***Износ*** *на жито.*

¤ вносен ↔ износен; вносител ↔ износител; вносителка ↔ износителка

ВОДА ↔ СУША

Цялото количество водна маса, съставна част на морета, океани, езера, реки, блата и под. върху земната повърхност, за разлика от другата част на Земята. *Капитанът беше прекарал по-голяма част от живота си на* ***вода.*** ↔ Останалата част от земната повърхност, която е оградена с водна маса. *Далеко в полето блещяха някакви бели стени и кули до едно дълго езеро, вдадено в* ***сушата*** *като залив.* (Ст. Загорчинов) *И някога за път обратен / едва ли ще удари час:* ***вода*** *и* ***суша*** *– необятен / светът ще бъде сън за нас.* (П. К. Яворов)

¤ воден ↔ сухоземен

ВОДЕН ↔ БЕЗВОДЕН

Който е богат на вода или водоизточници, който е покрит с вода.

Водна *местност.* ↔ Който е лишен от вода. ***Безводна*** *зона.*

ВОДОРАВЕН ↔ ОТВЕСЕН

Вж. ***вертикален*** ↔ ***хоризонтален.*** ***Водоравна*** *посока.* ***Отвесна*** *линия.*

¤ водоравно ↔ отвесно

ВОЕНЕН ↔ ЦИВИЛЕН[1]

1. Който се отнася до воин или войска. ***Военни*** *дрехи.* ↔ Който се отнася до лица, живот извън войската. ***Цивилно*** *облекло.*

2. Като *същ.* ***(военен*** ↔ ***цивилен).*** Лице, което служи във войската. *Столът е за* ***военни.*** ↔ Лице, което е извън войската, не служи в нея. *Баща му сега е* ***цивилен.***

ВОЕННОВРЕМЕНЕН ↔ МИРНОВРЕМЕНЕН

Който съществува, става по време на война. ***Военновременен*** *живот.* ↔ Който съществува, става във време, през което няма война. ***Мирновременна*** *обстановка.*

ВОЙНА ↔ МИР

1. Въоръжен сблъсък между страни (държави, племена или между обществени групи вътре в държавата). ***Война*** *позорна,* ***война*** *проклета!* (Ив. Вазов) ↔ Липса на война. ***Войната*** *руши това, което* ***мирът*** *създава.* (Послов.)

2. Наличие на остри конфликти, сблъсъци, враждебност между отделни лица или групи. *Той беше войнствен и смел ... на всяка низка земна цел / отвори сам* ***война*** *жестока.* (Д. Дебелянов) ↔ Дружелюбни, спокойни отношения, липса на разногласие, конфликти, враждебност между лица или групи лица. *Живей в* ***мир*** *с хората. Любовта има този недостатък, че в нея* ***войната*** *и* ***мирът*** *се сменят непрекъснато.*

¤ военен ↔ мирен; военно ↔ мирно

ВОЙНОЛЮБЕЦ, МИЛИТАРИСТ ↔ МИРОЛЮБЕЦ, ПАЦИФИСТ

Лице, което желае война, което е привърженик на войната. *Той е шовинист и* ***войнолюбец****. Западен* ***милитарист****.* ↔ Лице, което отрича войната и е привърженик на мира, участник в борбата за мир. *Страстен* ***миролюбец****. Убеден* ***пацифист****.*

¤ войнолюбив, милитаристичен ↔ миролюбив, пацифистки; вой-

нолюбие ↔ миролюбие, пацифизъм

ВОЛЕВ[1] ↔ БЕЗВОЛЕВ, БЕЗВОЛЕН

Който притежава, проявява силна воля. ***Волев*** *спортист.* ***Волев*** *и упорит човек.* ↔ Който няма воля. ***Безволева*** *личност.* ***Безволен*** *и бездеен, той не може да постигне нищо.*

¤ волево ↔ безволево, безволно

ВОЛЕВ[2] ↔ НЕВОЛЕН, ИНСТИНКТИВЕН, МАШИНАЛЕН

Който се определя от желанието, волята на някого. ***Волев*** *импулс.* ↔ Който става без участие на волята, желанието. ***Неволна*** *грешка.* ***Инстинктивно*** *трепване.* ***Машинално*** *движение.*

¤ волево ↔ неволно, инстинктивно, машинално

ВОЛЯ ↔ БЕЗВОЛИЕ

Една от основните психични способности у човека съзнателно да насочва, управлява и осъществява своите желания и действия. ***Воля*** *за живот.* ↔ Липса на воля. *Обхванало го беше някакво* ***безволие,*** *неприсъщо на неговия характер.* (И. Петров)

ВПИСВАМ, ЗАПИСВАМ ↔ ОТПИСВАМ

Отбелязвам нещо или името на някого в някакъв документ, за да го включа някъде. ***Вписвам*** *новите ученици в дневника.* ***Записвам*** *за екскурзия.* ↔ Зачерквам, махам нещо или името на някого от списък, документ и др., за да го изключа от някъде. ***Отписах*** *го от състава на експедицията.* ***Отписвам*** *изгубените книги.*

¤ вписване, записване ↔ отписване; вписвам се, записвам се ↔ отписвам се

ВПРИМЧВАМ, ЗАПРИМЧВАМ ↔ ОТПРИМЧВАМ, РАЗПРИМЧВАМ

Вкарвам в примка, улавям с примка някого, нещо. ***Впримчвам*** *кон с ласо.* ***Запримчвам*** *ръка във въже.* ↔ Изваждам, освобождавам от примка някого или нещо. ***Отпримчвам*** *коня.* ***Разпримчвам*** *вързани ръце.*

¤ впримчване, запримчване ↔ отпримчване, разпримчване

ВПРЯГАМ, ЗАПРЯГАМ ↔ ОТПРЯГАМ, РАЗПРЯГАМ

Поставям впрегнато животно във впряг, ярем, за да тегли кола, плуг или друго земеделско приспособление. ***Впрягам*** *кон в каруца.* ***Запрягам*** *волове.* ↔ Освобождавам от впряг, ярем впрегнато жи-

вотно. ***Отпрягам** кон. **Разпрягам** волове.*

¤ впрягане, запрягане ↔ отпрягане, разпрягане

ВПЪЛЗЯВАМ (*рядко*) ↔ **ИЗПЪЛЗЯВАМ**

С пълзене влизам вътре в нещо. *Мравките **впълзяват** под вратата.* ↔ С пълзене излизам, измъквам се от нещо. *Змия **изпълзя** от храста.*

¤ впълзяване ↔ изпълзяване

ВРАГ[1], НЕПРИЯТЕЛ[1], ПРОТИВНИК[1], ДУШМАНИН (*разг.*) ↔ **ПРИЯТЕЛ**

Лице, което има враждебно отношение, изпитва омраза към някого и действа срещу него, за да му навреди и да го унищожи. *Аз бях **противник** на баща ти през царуването му, подир бягството му аз го мразя!* (Ив. Вазов) *Тя има доста **неприятели**.* ↔ Лице, свързано с някого с обич, доброжелателно отношение, доверие и привързаност. *Стари **приятели**. Хиляди **приятели** са малко, един **враг** е много.* (Послов.) ***Приятели** и **душмани**, / пак умирам от глад! / Спешно приемам покани / за работен обяд.* (Т. Расиев)

¤ неприятелка, противница, противничка ↔ приятелка

ВРАГ[2], НЕПРИЯТЕЛ[2], ПРОТИВНИК[2] ↔ **СЪЮЗНИК**

Страна (държава, лице, група лица), която се бори с оръжие или с други средства за някаква кауза, против друга страна. *Мъртвият не ни е **враг**.* (Д. Дебелянов) *Пехотата бе пристигнала и заемаше окопите на **противника**.* (Ив. Мартинов) ***Неприятелят** се готви за настъпление.* ↔ Държава, лице или група лица, които са в отбранителен или нападателен съюз заедно с някого за някаква кауза. ***Съюзниците** обединиха войските си.*

¤ неприятелка, противница, противничка ↔ съюзница, съюзничка; вражески, вражи, неприятелски, противнически ↔ съюзнически

ВРАЖДА ↔ **ДРУЖБА, ПРИЯТЕЛСТВО**

Взаимна омраза, недоброжелателни отношения между лица. *Скрита **вражда**.* ↔ Взаимна привързаност, доброжелателни отношения, доверие, преданост между лица. ***Дружба** от детинство. Старо **приятелство**.*

¤ враждебен ↔ дружески, дружествен, приятелски; враждебно

↔ дружески, приятелски; враждувам ↔ дружа; враждуване ↔ дружене

ВРЕДА ↔ ПОЛЗА

1. Нещо, което е против нечии интереси, което ги накърнява. *Действаш в моя* ***вреда.*** ↔ Нещо, което носи облага, придобивка. *Имам голяма* ***полза*** *от съветите ти. Мързелът носи* ***вреда,*** *а трудът –* ***полза.*** (Погов.)

2. Лошо влияние, въздействие върху някого или нещо. ***Вредата*** *от тютюнопушенето е голяма.* ↔ Благотворно влияние, въздействие върху някого или нещо. *От този речник има голяма* ***полза.***

¤ вреден ↔ полезен; вредно ↔ полезно

ВРЕДЕН[1] ↔ БЕЗВРЕДЕН

Който причинява вреда, щета. ***Вредни*** *птички.* ↔ Който не причинява вреда, щета. ***Безвредно*** *лекарство.*

¤ вредно ↔ безвредно; вредност ↔ безвредност

ВРЕДЕН[2] ↔ ПОЛЕЗЕН

Който причинява вреда, щета. ***Вредна*** *храна.* ↔ Който принася полза, от който се извлича полза. ***Полезен*** *курс по математика.*

¤ вредно ↔ полезно; вредност ↔ полезност

ВРЕМЕНЕН ↔ ПОСТОЯНЕН, ТРАЕН

Който съществува, трае или се използва само до определено време. ***Временно*** *приятелство.* ↔ Който не е временен, който непрекъснато съществува, продължава, използва се. ***Постоянна*** *квартира.* ***Трайна*** *връзка.*

// Вж. ***срочен ↔ безсрочен.*** ***Временна*** *работа.* ***Постоянно*** *назначение.* ***Траен*** *ангажимент.*

Временно ↔ постоянно, трайно

ВРЪЗВАМ, ЗАВЪРЗВАМ ↔ ОТВЪРЗВАМ, РАЗВЪРЗВАМ

1. Съединявам, кръстосвам и стягам краищата на конец, въже, лента и др., за да направя възел. ***Връзвам*** *възел.* ***Завързвам*** *връзки на обувки.* ↔ Правя нещо (конец, лента, въже и под.) да не е вързано, като развалям възела му. ***Отвързвам*** *шнура на пердето.* ***Развързвам*** *панделката си.*

// Чрез същото действие увивам, хващам нещо към друго, за да се държи. ***Връзвам*** *панталоните си.* ***Завързвам*** *престилка на*

кръста си. ↔ Чрез премахване на възел освобождавам нещо вързано, стегнато чрез възел. ***Отвързвам*** *престилка.* ***Развързвам*** *люлка от дърво.*

2. Прибирам, скривам нещо в кърпа, опаковка и под., като съединявам краищата ѝ или краищата на конец, лента, с които е обвита. ***Връзвам*** *погачата в бохча.* ***Завързвам*** *пари в кърпа.* ↔ Разкривам нещо, прибрано в кърпа и под., като освобождавам, развалям възела. ***Отвързвам*** *панделка.* ***Развързвам*** *книгите от пакета.*

3. Прикрепвам или стягам нещо, някого към нещо друго посредством въже, връв и др., за да не се движи, да не е свободен. ***Връзвам*** *ръцете на крадец.* ***Завързвам*** *сноп.* ↔ Освобождавам нещо, някого от въже, връв и др., които го задържат неподвижен или прикрепен. ***Отвързвам*** *арестанти.* ***Развързвам*** *косата си.*

¤ връзване, завързване ↔ отвързване, развързване

ВРЪЩАМ, ВЪЗВРЪЩАМ ↔ ОТНЕМАМ

1. Отново давам на някого нещо, което е взето насила, с принуда. ***Връщам*** *фабрика.* ***Възвръщам*** *право на гласуване.* ↔ Насилствено или със законна принуда вземам нещо от някого. ***Отнемам*** *магазин.*

2. Правя някой да придобие отново нещо, което е загубил. ***Връщам*** *свободата.* ***Възвръщам*** *надеждата.* ↔ Правя някой да загуби нещо. ***Отнемам*** *свободата.*

¤ връщане, възвръщане ↔ отнемане

ВРЪЩАМ СЕ, ДОХОЖДАМ СИ (ДОЙДА СИ *св.*), ЗАВРЪЩАМ СЕ, ИДВАМ <СИ>, ПРИСТИГАМ СИ ↔ НАПУСКАМ[1], ОТИВАМ СИ

Явявам се, съм отново, обратно там, откъдето съм дошъл, където съм бил или където пребивавам постоянно. ***Връщам се*** *в селото си.* ***Дойдох си*** *снощи.* ***Завръщам се*** *от работа. Лястовичките* ***си идват*** *всяка пролет.* ***Пристигам си*** *по тъмно.* ↔ Преставам да бъда някъде, като се отдалечавам от там, обикновено за дълго или завинаги. ***Напускам*** *дома си, за да уча.* ***Отивам си*** *от тържеството обиден. Надеждните автори* ***идват*** *и* ***си отиват,*** *а надеждата остава.* (А. Андреев)

¤ връщане, дохождане, завръщане, идване, пристигане ↔ напус-

кане, отиване

ВРЪЩАМ <СИ>, ВЪЗВРЪЩАМ <СИ>, ВЪЗСТАНОВЯВАМ ↔ ГУБЯ[1], ЗАГУБВАМ, ИЗГУБВАМ

Отново придобивам нещо, което ми е отнето или което съм загубил временно. ***Връщам** си собствеността.* ***Възвръщам** си земите.* ***Възстановявам** си капитала.* ↔ Преставам да притежавам нещо полезно, добро за мен. ***Губя** работата си.* ***Загубвам** имот.* ***Изгубвам** състоянието си.*

2. Получавам, придобивам някакви качества, свойства, състояние, които съм загубил. ***Връщам си** решителността.* ***Възвръщам** настроението си.* ***Възстановявам** паметта си.* ↔ Лишавам се напълно или частично от присъщите ми качества, свойства или състояние. ***Губя** свежестта си.* ***Загубвам** зрението си.* ***Изгубих** смелост.*

3. Придобивам пак, налице са отново нечие внимание, отношение към мен или връзките с някого, нещо, след като са били преустановени. ***Връщам си** доверието на хората.* ***Възвръщам си** самоуважението.* ***Възстановявам** връзките си.* ↔ Лишавам се от нечие внимание, отношение, от връзки с някого, нещо. ***Губя** приятелството им.* ***Загубвам** доверието на избирателите.* ***Изгубвам** влиянието си.*

ВСЕКИ ↔ НИКОЙ[1]

1. Който и да е от всички от дадена общност, съвкупност, без изключение. ***Всеки** ред буди в мен непознати мечти.* (Д. Дебелянов) ***Всяко** зло за добро.* (Погов.) ↔ Нито един от дадена общност, съвкупност. *И **никоя** майка със нежност не ги приласка.* (В. Андреев)

2. Като *същ.* Който и да е човек от дадена общност без изключение. *И **всеки** вдига взор уплашен.* (П. К. Яворов) ↔ Нито един човек от дадена общност. ***Никой** не е безгрешен.*

ВСИЧКИ, ВСИ (*поет.*) **↔ НИКОЙ[2]**

1. Цялото количество лица, предмети и др. от някаква съвкупност без изключение. *Във **всичките** очи пламтеше огън.* (Ив. Вазов) *От **вси** народи в тоя свет / аз българите най-обичам.* (Ив. Вазов) ↔ Нито един от някаква съвкупност, от някакво количество

лица или предмети без изключение. ***Никой** новак не обича да му правят забележки.*

2. Като *същ.* Лицата, предметите от дадена съвкупност без никакво изключение. *Ний **всички** сме деца на майката земя.* (Хр. Смирненски) ↔ Нито едно лице, нито един предмет от дадена съвкупност. *Празна кесия – злочеста тема ... и няма **никой** да я пожали, / **никой** не рачи да я похвали.* (П. Р. Славейков)

ВСИЧКО ↔ НИЩО[1]

Всяко едно нещо от някаква съвкупност, общност без изключение. *В миг **всичко** в заглъхналост странна потъна.* (Д. Дебелянов) ↔ Нито едно нещо (предмет, действие, явление) от някаква съвкупност, общност без изключение. *Гората – майка хубава ... никога **нищо** не казва.* (Нар. песен) *Дворът изметен и изчистен, няма **нищо** да ти се изпречи на пътя: **всичко** прибрано, **всичко** на мястото си.* (Т. Г. Влайков) *В днешно време хората знаят цената на **всичко**, но не знаят стойността на **нищо**.* (О. Уайлд, МВ) *Здравето не е **всичко**, но без здраве всичко е **нищо**.* (А. Шопенхауер, МВ)

ВСТЪПЛЕНИЕ, ВЪВЕДЕНИЕ, УВОД ↔ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Начална част, начало на слово, реч, литературно или музикално произведение и под. *Беседата започна без **въведение**. **Увод** в езикознанието.* ↔ Последна част на някакво изложение, в което се дава обобщение на съдържанието или извод от него. *Кратко **заключение**. Трябва да ви призная, че операцията е в ход. – Тия думи следваше да ги използвате за **увод**, а не за **заключение** – произнесе безчувствено шефът.* (Б. Райнов) *Поемата* [„Песен за човека”] *е съставена от три момента: **встъпление**, лирико-епичен разказ за случката в село Могила, **заключение**.* (Лит. 11. кл.)

¤ встъпителен, уводен ↔ заключителен

ВСЯКАК, ВСЯЧЕСКИ (*книж.*) **↔ НИКАК**

По всеки възможен начин, с всички средства. *Опитвам **всякак**, но не получавам резултат. Мъчим се **всячески** да му помогнем.* ↔ По никакъв начин, с никакви средства. ***Никак** не искам да закъсняваме. Все още **никак** не успявам да открия книгата.*

ВСЯКАКЪВ, ВСЕВЪЗМОЖЕН ↔ НИКАКЪВ

Който е най-разнообразен по вид и по особености, качества. *В*

*моята мала градинка / доста е мене що имам /**всякакви** ружи шарени.* (П. Р. Славейков) *Планинските поляни са покрити с богата постилка от **всевъзможни** горски билки.* (Ив. Вазов) ↔ Който не съществува изобщо, независимо от какъв вид е и с какви особености. *Нямам **никаква** възможност.*

ВТВЪРДЯВАМ, ВКОРАВЯВАМ, ЗАТВЪРДЯВАМ ↔ ОМЕКОТЯВАМ, РАЗМЕКВАМ

Правя нещо меко да стане твърдо, кораво. *Студът **вкорави** снега, **втвърди** земята. Вятърът **затвърди** калта.* ↔ Правя нещо твърдо да омекне, да стане меко. *Кремът **омекотява** кожата. Високата температура **размеква** асфалта.*

¤ втвърдяване, вкоравяване, затвърдяване ↔ омекотяване, размекване

ВТВЪРДЯВАМ СЕ, ВКОРАВЯВАМ СЕ ↔ ОМЕКВАМ, РАЗМЕКВАМ СЕ

1. Ставам твърд или по-твърд. *Циментът **се втвърдява.** Земята **се вкорави.*** ↔ Ставам мек или по-мек, еластичен. *Накиснах хляб да **омекне.** Металът **се размеква** при нагряване.*

2. *Прен.* За изражение, отношение – ставам бездушен или строг, неотстъпчив, недружелюбен. *Чертите на лицето му **се втвърдиха**. Сърцето ѝ **се вкорави**.* ↔ Ставам по-дружелюбен, отстъпчив, приветлив. *Сърцето на стареца **омекна** при вида на внучето. Лицето ѝ **се размекна** от радост.*

¤ втвърдяване, вкоравяване ↔ омекване, размекване

ВТИЧАМ СЕ ↔ ИЗТИЧАМ <СЕ>

1. За вода, течност – влизам, съединявам се с друга течност. *В канала **се втичат** води от полето.* ↔ Излизам от някъде, като тека. *Замърсената вода **се изтича** в пречиствателната станция.*

2. Вж. ***извирам** ↔ **вливам се.*** *Един ручей **се втича** в реката. От Женевското езеро **изтича** река Рона.*

¤ втичане ↔ изтичане

ВХОД ↔ ИЗХОД

Отвор, врата, откъдето се влиза някъде. ***Вход** на кино.* ↔ Отвор, врата, откъдето се излиза някъде. ***Изход** от гара.*

¤ входен ↔ изходен; входче ↔ изходче

ВХОДЯЩ ↔ ИЗХОДЯЩ *спец.*

1. За книжа, документи и др. – който се получава, постъпва в учреждение. ***Входящи*** *писма.* ↔ Който се изпраща от едно учреждение по различни адреси. ***Изходяща*** *преписка.*

2. Който е свързан с отбелязване на такова постъпване в учреждение. ***Входящ*** *номер.* ↔ Който е свързан с отбелязване на изпращане от учреждение. ***Изходящ*** *номер.*

ВЧЕРА[1] ↔ ДНЕС[1], ДНЕСКА[1] *(разг.)*

1. В деня преди днешния, преди днес. ↔ Във, през деня, който тече в момента на говоренето. ***Вчера*** *гледаш, омърлушен, свесил вежди ...* ***днес*** *го срещаш цял сияе.* (Д. Дебелянов) – *Кой бояджия е минал нощес, та е боядисал гората! –* ***Вчера*** *беше зелена, а* ***днес*** *– жълта.* (Й. Йовков) *Не от* ***днес*** *и не от* ***вчера*** */ правиш, брате, кариера.* (в. Стършел)

2. В най-близко минало. ↔ В настоящето. *Като че ли* ***вчера*** *беше дете,* ***днес*** *я гледаш – девойка!*

¤ вчерашен ↔ днешен, днескашен

ВЧЕРА[2] ↔ УТРЕ[1]

1. В деня преди днешния, преди днес. ↔ На следващия ден след днес. ***Вчера*** *и днес времето беше хубаво, но* ***утре*** *ще вали.*

2. В най-близкото минало. *Гдето се казва,* ***вчера*** *минахте под венчило.* (К. Петканов) ↔ В бъдещето. ***Утре*** *ще бъде /живота по-хубав, /живота по-мъдър.* (Н. Й. Вапцаров)

¤ вчерашен ↔ утрешен

ВЧЕСВАМ, СРЕСВАМ ↔ РАЗРОШВАМ, РАЗЧОРЛЯМ

1. Подреждам и приглаждам с гребен или четка (коса, косми). ***Вчесвам*** *къдриците на детето.* ***Сресвам*** *бретона си.* ↔ Разбърквам косата, космите на някого или нещо. ***Разрошвам*** *брадата си. Вятърът ме* ***разчорли.***

2. Правя някой или нещо да има пригладени, подредени коса, косми. ***Вчесах*** *момичето на плитки.* ***Сресах*** *кучето.* ↔ Правя някой да има неподредени, разбъркани коси, косми. *Вятърът я беше* ***разрошил*** *и тя потърси огледало да поправи косата си.* ***Разчорлих*** *детето, докато го обличах.*

¤ вчесване, сресване ↔ разрошване, разчорляне; вчесан, сресан

↔ разрошен, разчорлен, рошав

ВЪВЕЖДАМ ↔ ИЗВЕЖДАМ

Вж. ***вкарвам***[1] ↔ ***изкарвам*** (във 2. зн.). ***Въвеждам*** *група в стадион.* ***Извеждам*** *екскурзианти от хотела.*

¤ въвеждане ↔ извеждане

ВЪВЛИЧАМ, ЗАВЛИЧАМ ↔ ИЗВЛИЧАМ

Вж. ***вкарвам***[1] ↔ ***изкарвам*** (във 2. зн.); ***вмъквам***[2]***, замъквам, намъквам*** ↔ ***измъквам*** (в 1. зн.). ***Въвличам*** *приятел в кафенето.* ***Завличам*** *кучето на тревата.* ***Извличам*** *шкаф от стая.*

¤ въвличане, завличане ↔ извличане

ВЪЗВИШЕН ↔ НИЗЪК[2]**, ДОЛЕН**[1] (*разг.*)

1. Който се издига по своята нравственост и положителни, високи идеали, цели над обикновеното. ***Възвишен*** *мислител.* ↔ Който постъпва крайно безнравствено, непочтено. *Тоя мръсен червяк, тоя* ***низък*** *роб … дякона погуби чрез черна измама.* (Ив. Вазов) ***Долен*** *измамник.*

2. За чувства, прояви – който изразява или съдържа много положителни нравствени качества, идеали, цели. ***Възвишени*** *стремежи.* ↔ Който изразява или съдържа крайна безнравственост, непочтеност. ***Низка*** *клевета.* ***Долно*** *присвояване на пари.*

¤ възвишено ↔ низко, долно; възвишеност ↔ низост

ВЪЗДУШЕН ↔ БЕЗВЪЗДУШЕН

Който съдържа въздух, изпълнен е с въздух. ***Въздушна*** *обвивка на Земята.* ↔ Който не съдържа въздух, не е изпълнен с въздух. ***Безвъздушно*** *пространство.*

ВЪЗДЪРЖАН ↔ НЕВЪЗДЪРЖАН

1. Който умее да се въздържа от някаква проява, постъпка, да овладява чувствата, страстите си. ***Въздържана*** *приятелка.* ↔ Който не умее да се въздържа, да овладява чувствата, страстите си. ***Невъздържан*** *баща.*

2. Който се проявява с малка сила, в слаба степен, овладяно. ***Въздържан*** *тон.* ↔ Който се проявява буйно, силно и не може да се спре, овладее. ***Невъздържан*** *възторг.*

¤ въздържано ↔ невъздържано; въздържаност ↔ невъздържаност

ВЪЗКРЪСВАМ, ОЖИВЯВАМ, СЪЖИВЯВАМ СЕ[1] ↔ МРА (*несв.*), **УМИРАМ**

1. Отново ставам жив, след като съм бил мъртъв. *Чудно ще е, ако* ***оживее*** *след комата. Мъртвият Лазар* ***се съживява*** *според Евангелието.* ↔ Преставам да живея, да бъда жив. *Тоз, който падне в бой за свобода, / той не* ***умира***. (Хр. Ботев) *Ний сме племе младо... ще се борим с вази, ще морим, ще* ***мрем***, */ та пак да* ***възкръснем!*** (Ив. Вазов)

2. *Прен.* Появявам се отново, ставам ярък, изпъквам добре в паметта. *Тоя образ* ***оживява*** *в паметта на Делча.* (Й. Йовков) *Образът на милото дете ... в спомена* ***възкръсва*** *– чист и драг.* (Д. Дебелянов) *Изпитаният ужас* ***се съживи*** *и отново го обхвана.* ↔ Изчезвам, забравям се, няма ме. *Те* [песните на поета] *жив са отклик на духа народен, / а той не* ***мре***. (Ив. Вазов) *Любовта* ***умря***, *не можеш да я върнеш.*

¤ възкръсване, оживяване, съживяване ↔ умиране

ВЪЗМОЖЕН ↔ НЕВЪЗМОЖЕН

Който може да се осъществи, да стане, да се случи. ***Възможна*** *причина за отлагане на изпита.* ↔ Който не може да се осъществи, да стане, да се случи. ***Невъзможен*** *вариант на задачата.*

¤ възможно ↔ невъзможно; възможност ↔ невъзможност

ВЪЗНИКВАМ, ЗАРАЖДАМ СЕ, ПОЯВЯВАМ СЕ ↔ ЗАГИВАМ, ГИНА (*несв., поет.*), **ИЗЧЕЗВАМ, ПОГИВАМ** (*рядко*)

Започвам да съществувам, да ме има. *Неспокойно и непознато досега чувство* ***се зараждаше*** *в душата му.* (Ив. Карановски) ***Възниква*** *нов град.* ***Появява*** *се нова теория.* ↔ Преставам да съществувам. *На радостта в мен чувството* ***загина.*** (К. Величков) *Стори да* ***погинат*** */ злини и нещастия.* (Т. Траянов) *Доброто настроение* ***изчезна.*** *Мечта подир мечтата* ***гине*** *и се ражда.* (П. К. Яворов)

¤ възникване, зараждане, появяване ↔ загиване, гинене, изчезване, погиване

ВЪЗПАЛЯВАМ СЕ, ИЗДУВАМ СЕ, НАДУВАМ СЕ, ОТИЧАМ, ПОДУВАМ СЕ ↔ СПАДАМ

За телесен орган, част от тялото – увеличавам обема си и ставам

заоблен поради болестен процес, изпълване с кръв, течност и под. *Раната се* ***възпалява.*** *Ударил се при падането и челото му* ***се издуло.*** *Бузата* ***се е надула*** *от болния зъб. Кракът* ***отече.*** *Навехнах се и глезенът ми* ***се поду.*** ↔ За болно, възпалено място – изгубвам заоблената си форма и намалявам обема си поради оздравяване. *Направих си компрес и отокът* ***спадна.***

¤ възпаляване, издуване, надуване, отичане, подуване ↔ спадане; възпален, издут, надут, отекъл, подут ↔ спаднал

ВЪЗПИТАН ↔ НЕВЪЗПИТАН

1. Който се отличава с добро възпитание, който умее добре да се държи. ***Възпитан*** *гост.* ↔ Който няма такива качества. ***Невъзпитано*** *дете.*

2. Който е присъщ на човек с добро възпитание. ***Възпитани*** *обноски.* ↔ Който е присъщ на човек с лошо възпитание. ***Невъзпитано*** *държание.*

¤ възпитано ↔ невъзпитано; възпитание ↔ невъзпитание

ВЪЗПЛАМЕНЯВАМ, ЗАПАЛВАМ[1], РАЗПАЛВАМ ↔ ЗАГАСЯВАМ[1] (ЗАГАСЯМ[1]), ИЗГАСЯВАМ[1] (ИЗГАСЯМ[1]), УГАСЯВАМ[1] (УГАСЯМ[1]) *прен.*

Вж. ***гася*** ↔ ***паля*** (в 3. зн.). ***Възпламенявам*** *желание за борба.* ***Запалвам*** *ловна страст.* ***Разпалвам*** *ентусиазъм.* ***Загасям*** *радостта.* ***Изгасявам*** *любопитството.* ***Угасявам*** *въодушевлението на младежите.*

¤ възпламеняване, запалване, разпалване ↔ загасяване (загасяне), изгасяване (изгасяне), угасяване (угасяне)

ВЪЗПРИЕМЧИВ ↔ НЕВЪЗПРИЕМЧИВ

Който има способност лесно да възприема, да схваща, да разбира. ***Възприемчив*** *ученик.* ***Възприемчив*** *ум.* ↔ Който няма такава способност. ***Невъзприемчиво*** *момче.* ***Невъзприемчива*** *натура.*

¤ възприемчивост ↔ невъзприемчивост

ВЪЗТОРГ, ВЪЗХИЩЕНИЕ, ВЪЗХИТА (*поет.*) ↔ **ОТВРАЩЕНИЕ**

Много силно приятно чувство, удовлетворение, удоволствие във висша степен от нещо много хубаво или достойно. *Нужна е една близка душа, с която да споделя човек* ***възхищението*** *си.* (Ив. Ва-

зов) *За него някой казваше с* ***възхита:*** */ човек* с *талант / и непреклонен дух.* (Л. Стефанова) *Говорят с* ***възторг*** *за концерта.* ↔ Много силно неприятно чувство, предизвикано от нещо грозно или недостойно. *При вида на трупа тя потрепери от* ***отвращение.***

¤ възторжен, възхитителен ↔ отвратителен; възхищавам ↔ отвращавам; възхищавам се ↔ отвращавам се

ВЪЗХВАЛА, ХВАЛЕБСТВИЕ (*книж.*), **АДМИРАЦИЯ** (*книж.*) ↔ **НАПАДКА, РУГАТЕЛСТВО, РУГАТНЯ** (*разг.*), **ХУЛА**

Голямо одобрение за някого, нещо, които имат обществено значение, голяма стойност. *Възторжена* ***възхвала*** *на Кирил и Методий. Звучаха* ***хвалебствия*** *за първия космически полет. Книгата беше посрещната с* ***адмирации.*** ↔ Злостно неодобрение, обвинение на някого, нещо за техни качества или прояви. *Туй слушам се откак съм на света! / Все туй* ***ругателство*** *ужасно, модно.* (Ив. Вазов) *Аз знам как ме браниш, скъпа майко, / от хорските сплетни и гадни* ***хули.*** (Ив. Бурин) *Чух много* ***нападки*** *срещу създателите на филма. Посипаха се* ***ругатни*** *от всички страни.*

ВЪЗХВАЛЯВАМ, АДМИРИРАМ (*книж.*) ↔ **НАПАДАМ, РУГАЯ, ХУЛЯ**

Изказвам възхвали, хвалебствия. *Той пя за битки, за ранени войни /* ***възхвали*** *в песни доблестните войни.* (Л. Даскалова) ***Адмирират*** *издателството за великолепната енциклопедия.* ↔ Изказвам или отправям хули, остри обвинения. *Език прекрасен, кой те не* ***руга,*** */ и кой те пощади от хули гадки!* (Ив. Вазов) ***Нападат*** *ръководството за проявена небрежност и за жертвите от пожара. Постоянно* ***хулят*** *политическите си противници.*

¤ възхваляване, адмириране ↔ нападане, ругаене, хулене

ВЪЗХОД, НАПРЕДЪК, ПОДЕМ, РАЗЦВЕТ, ЦЪФТЕЖ (*поет.*) ↔ **ПАДЕНИЕ, УПАДЪК**

Развитие към по-висша степен, по-голямо съвършенство или по-добро състояние, признание и др. на нещо, някого. ***Напредък*** *на стопанство. Културен* ***подем. Разцвет*** *на литературата.* ***Цъфтеж*** *на талант.* ↔ Развитие в отрицателна посока, към по-лошо състояние. ***Падение*** *на нравите.* ***Упадък*** *на производството.* ***Възход*** *и* ***падение*** *на един балкански диктатор.* (в. Дума) *Той бе познал* ***възхо-***

***дите** и **паденията** на собствения си дух, бе познал страданието, което не таи в себе си героизъм.* (Ем. Манов)

ВЪЗХОДЯЩ ↔ НИЗХОДЯЩ

Който се развива, движи от по-малко или по-ниско, по-лошо състояние към по-голямо или по-високо, по-добро, полезно, по-сложно състояние и др. ***Възходящо** развитие.* ↔ Който върви от нещо по-високо към нещо по-ниско, който постепенно намалява. ***Низходящо** развитие. Годините преди началото на християнското летоброене се изчисляват по **низходящ,** а годините след него – по **възходящ** ред.*

ВЪН, ВЪНКА (*разг.*), **НАВЪН, НАВЪНКА** (*разг.*), **ОТВЪН, ОТВЪНКА** (*разг.*) ↔ **ВЪТРЕ**

За означаване на място, което се намира отвъд, зад пределите, пространството на нещо. ***Вънка** вали. **Навън** е нощ. **Навънка,** пред вратата някой чака. Конят е **отвън** на двора. **Отвънка** съм.* ↔ За означаване на място, което се намира в обсега, в пределите на нещо. ***Вътре** бръмчат като пчели учениците и тоя жив и непрестанен шум лети **вън** на весели вълни.* (Елин Пелин) *Подреждайки **извън** себе си, подреждаш **вътре** в себе си.* (П. Дънов, МВ) *Човек винаги е свикнал да дири причините и за доброто, и за лошото **вън** от себе си, а те са **вътре** в нас.* (Д. Талев)

ВЪНШЕН, ВЪНКАШЕН (*разг.*) ↔ **ВЪТРЕШЕН**

1. Който се намира вън, зад границите, пространството на нещо. ***Външно** осветление. **Вънкашна** порта.* ↔ Който се намира вътре в пределите на нещо или е свързан с пространството вътре в нещо. ***Вътрешна** стълба.*

// Който се намира или се извършва отвън, върху горната страна на повърхността на нещо. ***Външна** корица. **Вънкашна** страница.* ↔ Който се намира или се извършва зад външната повърхност на нещо. ***Вътрешно** обзавеждане.*

2. Който е видим, който характеризира нещо отвън. ***Външни** особености.* ↔ Който не е видим, който характеризира нещо отвътре. ***Вътрешни** промени.*

3. Който действа, влияе върху някого или нещо, намирайки се извън самия него. ***Външно** влияние. **Вънкашно** внушение.* ↔ Който

действа, влияе отвътре върху някого или нещо, намирайки се вътре в него, в неговите граници или същност. ***Вътрешен*** *глас.*

4. Който е чужд или непознат в дадена среда. ***Външни*** *лица.* ***Вънкашни*** *хора.* ↔ Който е тясно свързан с хората в някаква среда и засяга само тях. ***Вътрешни*** *разногласия.*

5. Който се отнася до дейност по отношение на други държави, който е свързан със задгранична дейност. ***Външна*** *политика.* ***Вънкашна*** *намеса.* ↔ Който се отнася до дейност, до разпоредби или състояние вътре в държавата. ***Вътрешно*** *положение на страната.*

¤ външно, вънкашно ↔ вътрешно; външност, вънкашност ↔ вътрешност

ВЪНШНО-, ИЗВЪН- ↔ ВЪТРЕШНО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който се отнася до нещо, което става вън от нещо, например *външнополитически, извънпартиен.* ↔ Който се отнася до нещо, което става вътре в нещо, например *вътрешноградски, вътрешнопартиен.*

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКИ ↔ ВЪТРЕШНОПОЛИТИЧЕСКИ

Който се отнася до външната политика, задачи и дейност на правителство, партия или обществена организация, до международните икономически, политически и други отношения. ***Външнополитически*** *събития.* ↔ Който се отнася до вътрешната политика, задачи и дейност на правителство, партия или обществена организация по отношение на собствената страна, икономика и др. ***Вътрешнополитическа*** *програма.*

ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ↔ ВЪТРЕШНОТЪРГОВСКИ

Който се отнася до външна търговия (дейност за продажба и покупка на стоки между собствената и друга страна). ***Външнотърговски*** *предприятия.* ***Външнотърговски*** *отношения.* ↔ Който се отнася до вътрешна търговия (търговия в рамките на собствената страна). ***Вътрешнотърговска*** *дейност.* ***Вътрешнотърговска*** *инициатива.*

ВЪОБРАЖАЕМ ↔ ДЕЙСТВИТЕЛЕН[1]

Който съществува само в човешките мисли, представи, не е реа-

лен, действителен. ***Въображаем*** *живот.* ***Въображаем*** *враг.* ↔ Който съществува наистина, обективно, реално в действителността. ***Действителен*** *неприятел.* ***Действителна*** *опасност.*

ВЪОРЪЖАВАМ ↔ ОБЕЗОРЪЖАВАМ, РАЗОРЪЖАВАМ

1. Снабдявам с оръжие, с нужните средства за водене на война, на борба. ***Въоръжавам войник.*** ↔ Отнемам оръжието на някого, лишавам го от средства за борба, за водене на война. ***Обезоръжавам*** *противник.* ***Разоръжавам*** *армия.*

2. *Прен.* Снабдявам някого, нещо с необходимите за някаква дейност средства. *Училището ни* ***въоръжава*** *със знания.* ↔ Лишавам от средства за извършване на нещо или от възможност за противодействие, противопоставяне. *Непреклонната решителност на внука му го* ***обезоръжи.*** (Ив. Вазов) *Тези съображения ме* ***разоръжиха*** *и аз отстъпих.*

¤ въоръжаване ↔ обезоръжаване, разоръжаване; въоръжавам се ↔ обезоръжавам се, разоръжавам се

ВЪОРЪЖЕН ↔ НЕВЪОРЪЖЕН

1. Който има оръжие. ***Въоръжен*** *крадец.* ↔ Който няма оръжие, който е без оръжие. ***Невъоръжена*** *охрана.*

2. Който се извършва, става с оръжие. ***Въоръжен*** *грабеж.* ↔ Който се извършва, става без оръжие. ***Невъоръжена*** *съпротива.*

¤ въоръжено ↔ невъоръжено; въоръженост ↔ невъоръженост

ВЪПРОС, ЗАПИТВАНЕ, ПИТАНЕ (*спец.*) ↔ **ОТГОВОР**

Израз, с който се изказва желание нещо да се разясни. *Ще дойда на кино, иска ли* ***питане****?* ↔ Израз, с който се разяснява нещо, за което се пита. *Гроздан даваше къси* ***отговори*** *на* ***запитванията*** *на жена си.* (Й. Йовков) *На глупав* ***въпрос*** *– глупав* ***отговор****.*

ВЪРВЯ[1], ДВИЖА СЕ ↔ СПИРАМ I <СЕ>[1] (*непрех.*)

1. Пристъпвам, крача, придвижвам се, обикновено в някаква посока. ***Вървя*** *край смълчаните хижи.* (Хр. Смирненски) *Колоната бавно* ***се движи.*** ↔ Преставам да вървя, да се придвижвам. *Конят* ***се спря.***

// За превозно средство – премествам се в някаква посока. *Влакът* ***върви*** *бавно през долината. Камионът* ***се движи*** *с голяма скорост.* ↔ Преставам да се премествам. *Автобусът* ***спря*** *на спирката.*

2. За вещество, небесно тяло и др. – намирам се в движение, премествам се. *Реката **върви** надолу. Облаците **се движат** на запад.* ↔ Преставам да съм в движение, да се премествам. *Слънцето **спряло** сърдито пече.* (Хр. Ботев) *Водата **спря** преди малко.*

3. За механизъм, действие – действам. *Часовникът не **върви**. Махалото **се движи**.* ↔ Преставам да действам. *Машината **спря**.* ↔ *Прен.* За положение, състояние на нещо – развивам се, осъществявам се, обикновено в правилна посока. *Работата ми **върви**. Делото **се движи** и скоро ще завърши в моя полза.* ↔ Не се развивам и осъществявам в правилна посока. *Развитието на растенията **спря**.*

¤ вървене, движение ↔ спиране

ВЪРВЯ², ДВИЖА СЕ, ПРИДВИЖВАМ СЕ ↔ СТОЯ

1. Намирам се в движение, премествам се цял и с отделни свои части в някаква посока или в пространството. *Коли **вървят** в различни посоки. По тротоарите **се движат** хора, кучета.* ↔ Не се движа, намирам се в покой. *Около хотела **стоят** няколко таксита. Аз **вървя**, сърцето ми **стои**.* (П. Матев) *По-добре да се **придвижваме** бавно, отколкото да **стоим** тук.*

2. *Прен.* Развивам се в някакво направление. *Работата си **върви**. Развитието на техниката **се движи** с бързи темпове.* ↔ Не се развивам, изменям. *Животът като че ли **стои** на едно място.*

¤ вървене, движене, придвижване ↔ стоене

ВЪТРЕШНОПАРТИЕН ↔ ИЗВЪНПАРТИЕН

Който става, развива се в средите на някаква политическа партия. ***Вътрешнопартийни** разисквания.* ↔ Който става, развива се извън средите на някаква партия. ***Извънпартийна** коалиция.*

ВЯРА ↔ БЕЗВЕРИЕ, НЕВЕРИЕ, НЕВЯРА (*поет.*)

1. Убеждение в реалното съществуване на Бог или други свръхестествени сили – представи, създадени от религията и фантазията. ***Вяра** в задгробния живот.* ↔ Липса на вяра в Бог или в такива сили. *Потокът на **безверието** залива света.* (Ив. Вазов) ***Неверие** в таласъми и русалки. **Невяра** в небесния рай.*

2. Увереност, надежда в съществуването или осъществяването на нещо, в някого или в нещо. *Може би искате / да я сразите /*

моята ***вяра*** *във дните честити?* (Н. Й. Вапцаров) ↔ Липса на упование, на вяра в някого или в нещо, в съществуването или осъществяването на нещо. *Обхвана ме* ***неверие,*** *че нещата ще тръгнат добре. И по-горчива и безмерна /* ***невярата*** *те обладава.* (Е. Багряна) ***Безверие*** *в силите на човека.*

¤ вярващ ↔ безверен, неверен

Г

ГАЛАКТИЧЕН (ГАЛАКТИЧЕСКИ) ↔ ИЗВЪНГАЛАКТИЧЕН (ИЗВЪНГАЛАКТИЧЕСКИ) *спец.*

Който се намира в пространството на Галактиката. ***Галактично*** *пространство.* ***Галактически*** *изследвания.* ↔ Който се намира извън това пространство. ***Извънгалактични*** *полети.* ***Извънгалактически*** *системи.*

ГАРАНЦИОНЕН ↔ ИЗВЪНГАРАНЦИОНЕН

Който е свързан с гаранция, в който някаква гаранция е валидна. ***Гаранционен*** *срок.* ↔ Който не е свързан с гаранция, в който някаква гаранция няма валидност. ***Извънгаранционен*** *срок.*

ГАСНА[1] (*несв.*), **ДОГАРЯМ, ЗАГАСВАМ, ИЗГАСВАМ, УГАСВАМ ↔ ЗАПАЛВАМ СЕ, ПЛАМВАМ**

1. За огън, пламък, светлина или източник на топлина, светлина – преставам да горя или светя. *В огнище забравено искри* ***догарят.*** (Д. Дебелянов) *И ако слънцето* ***изгасне*** *в боевете, / то моето сърце кат слънце ще им свети.* (Хр. Смирненски) *А* ***гаснат*** *един подир друг огньовете / на страните в нощния мрак.* (К. Христов) *Свещите* ***угаснаха.*** ↔ Започвам да горя или светя. *Огънят* ***се запали.*** ***Пламват*** *искри.*

// За печка, огнище, лампа – престава да гори огънят, пламъкът в мен. *Огнището* ***изгасва.*** *Печката* ***угасна.*** ↔ Започвам да горя и топля или светя. *Камината* ***се запали.*** *Печката* ***пламна.***

2. *Прен.* За силно чувство, настроение, активност – преставам да съществувам, изчезвам или намалявам. *Тирани, всуе се морите! / Не се гаси туй, що не* ***гасне!*** (Ив. Вазов) *И непрегледана, сама /*

догаря** пламенна любов.* (Д. Дебелянов) *Това чувство горя само няколко часа, а после **изгасна. (А. Гуляшки) *Техният ентусиазъм скоро **угасна.*** (3. Стоянов) ↔ Обхващам някого буйно, с голяма сила. ***Запали се** копнежът в душата му.* (Д. Талев) *Тогава в мен **пламна** безумната жажда на риска.* (Е. Багряна)

¤ гаснене, догаряне, загасване, изгасване, угасване ↔ запалване, пламване

ГАСНА[2] (*несв.*), **ИЗГАСВАМ, УГАСВАМ ↔ СВЕТВАМ I**[1] (*непрех.*)

1. За електричество, електрически уред – преставам да функционирам. *Токът **гасне** често. Електричеството **изгасна.** Лампата **угасна.*** ↔ Започвам да функционирам. *Токът **светна.** Лампата **светна.***

2. За прозорец, къща и др. – преставам да бъда осветяван отвътре, ставам тъмен. *Прозорците **гаснат**. Вилата **угасна**.* ↔ Започвам да светя отвътре. *Мръкна и градът **светна**. Един прозорец ту **изгасваше**, ту **светваше**.*

3. *Прен.* За лице, очи и под. – изгубвам приветливото си излъчване. *Очите му **гаснат** от мъка. Усмивката ѝ **изгасна**. Погледът му **угасна**.* ↔ Започвам да изразявам добро настроение, радост, удоволствие. *Очите ѝ **светнаха** от щастие.*

¤ гаснене, изгасване, угасване ↔ светване

ГАСЯ ↔ ПАЛЯ

1. Спирам, прекъсвам горенето или светлината на нещо. ↔ Правя нещо да гори или да свети. *От тридесет години пред божия олтар / свещи и кандила реди, **гаси** и **пали**.* (П. Р. Славейков)

2. *Разг.* Спирам работата на двигател. *Не **гаси** мотора, тръгваме!* ↔ Привеждам в действие двигател. ***Паля** колата и потегляме.*

3. *Прен.* Ставам причина да изчезне, да замре (чувство, настроение). *Дъжд от глава до пети ги залива, / само надеждата да не **гаси**!* (Бл. Димитрова) ↔ Възбуждам, ставам причина да възникне (чувство, настроение). *Гласът ми нежно гали / богатите в света, / а в други гърди **пали** / гневът.* (Ив. Вазов)

¤ гасене ↔ палене

ГЕНЕРАТИВЕН ↔ ДЕГЕНЕРАТИВЕН *книж.*

Който поражда, създава, произвежда. ***Генеративен*** *процес.* ↔ Който не поражда, не създава, който води към упадък. ***Дегенеративно*** *явление.*

ГЕНИЙ ↔ БЕЗДАРНИК[1]

Човек, обикновено творец, който има изключителна дарба и творческа способност в някаква област. ↔ Човек, който няма дарба, който не е способен за творческа дейност. *Книгата беше написана на толкова неразбираем език, че породи спор:* ***гений*** *ли е авторът, или* ***бездарник****!* (А. Андреев) *Талантът и умът човешки, тях природата ги сляпо разпределя. / И ако си* ***бездарник,*** *а не* ***гений*** *– / на нея се сърди, а не на мене!* (Хр. Радевски)

¤ гениален ↔ бездарен; гениално ↔ бездарно; гениалност ↔ бездарност

ГЕРМАНОФИЛ ↔ ГЕРМАНОФОБ

Лице, което обича Германия и германците, поклонник на германската политика и култура. *Страстен* ***германофил.*** ↔ Лице, което не обича, презира Германия и германците. *Оказа се* ***германофоб.***

¤ германофилски ↔ германофобски; германофилство ↔ германофобство

ГИБЕЛ, ЗАГИВАНЕ, ПОГУБВАНЕ, УНИЩОЖЕНИЕ ↔ СПАСЕНИЕ

Насилствено прекратяване на съществуването, живота на някого или нещо. *За него имаше само един изход – да върви по пътя, по който беше тръгнал. А този път беше пълен със засади и водеше към неизбежна* ***гибел.*** (М. Марчевски) ***Загиване*** *на цивилизацията.* ***Погубване*** *на младежта.* ***Унищожение*** *на племе.* ↔ Предпазване на някого или нещо от унищожаване, разрушение, смърт. *Труд!* ***Спасението*** *от робство там е!* (Ив. Вазов) ***Спасение*** *на Земята от екологична катастрофа.*

¤ гибелен, унищожителен ↔ спасителен

ГЛАДЕН ↔ СИТ

1. Който усеща глад, който не се е хранил. ***Гладни*** *хора.* ↔ Който се е нахранил и не усеща това чувство. ***Сити*** *деца.* ***Сит*** *търбух спи,* ***гладен*** *– слухти.* (Погов.)

2. Като *същ.* Гладен човек. ↔ Сит човек. ***Сит** на **гладен** не вярва.* (Погов.)

¤ гладно ↔ сито; глад ↔ ситост

ГЛАДЪК[1] ↔ ГРАПАВ

1. Който няма остри издатини и вдлъбнатини и при пипане не драска. ***Гладка** дъска.* ↔ Който има остри издатини и вдлъбнатини и при пипане предизвиква върху кожата специфично усещане на търкане или драскане. ***Грапаво** дърво.*

2. Вж. ***равен*** ↔ ***неравен*** (в 1. зн.). *И зрящият може да е сляп. / Най-**неравният** път – / да е **гладък**.* (Ст. Поптонев)

¤ гладко ↔ грапаво; гладкост ↔ грапавост, грапавина

ГЛАДЪК[2], ПЛАВЕН ↔ ТРОМАВ[1]

Който се извършва равномерно, без резки преходи, без затруднение. ***Гладка** реч. **Плавен** говор.* ↔ Който става неритмично, неравномерно, със затруднения. ***Тромаво** изказване.*

¤ гладко, плавно ↔ тромаво; гладкост, плавност ↔ тромавост

ГЛАДЪК[3] ↔ ГРАПАВ (*прен.*), **НЕОБРАБОТЕН, ТЕЖЪК[1], ТРОМАВ[2]**

За мисъл, изложение – който протича леко, последователно, който е стилистично правилен и се възприема леко и свободно. ***Гладък** превод.* ↔ Който не протича леко, последователно, стилистично правилно. ***Грапав** стил. **Необработен** израз. **Тежко** изречение. **Тромави** фрази.*

¤ гладичък ↔ грапавичък; гладко ↔ грапаво, необработено, тежко, тромаво

ГЛАДЯ ↔ МАЧКАМ

С помощта на гореща ютия правя нещо (плат, дреха) гладко, без гънки. ***Гладя** чаршафи.* ↔ Безразборно притискам и правя на гънки нещо (плат, дреха). ***Мачкам** си полата.*

¤ гладене ↔ мачкане

ГЛАСЕН ↔ БЕЗГЛАСЕН, НЕГЛАСЕН, БЕЗМЪЛВЕН[1], МЪЛЧАЛИВ, НЯМ (*прен. поет.*)

Който става, извършва се на глас. ***Гласно** четене.* ↔ Който не става на глас, при който не се чува глас, звук, шум. ***Безгласен** въпрос. **Негласно** намерение. **Безмълвно** отчаяние. **Мълчалива** благодар-*

*ност. **Ням** протест.*

¤ гласно ↔ безгласно, негласно, безмълвно, мълчаливо, нямо; гласност ↔ безгласност, негласност, безмълвие, безмълвност, мълчаливост

ГЛЕДАМ ↔ ЖУМЯ, МИЖА

Държа очите си отворени. *Мамо, затвори очи и не **гледай,** ще се скрия!* ↔ Държа очите си затворени. *Вощака... **жумеше,** заслепен от искрящия сняг.* (Д. Ангелов) *Старото куче сред двора лежи, / даже очи не отваря, **мижи.*** (П. П. Славейков)

¤ гледане ↔ жумене, мижене

ГЛУПАВ, БЕЗУМЕН, ГЛАМАВ (*разг., пренебр.*), **ТЪП**[1] (*разг.*) ↔ **УМЕН**

1. Който е с ограничени умствени способности, не мисли логично, разумно. *По-рано смяташе, че българската буржоазия е **глупава.** Но след извършения преврат започна да се бои от тези на пръв поглед... **гламави** хора.* (Г. Караславов) ***Тъп** ученик.* ↔ Който има развит ум, умее да мисли и разсъждава. ***Умният** син от дума се бои, а **глупавият** и от бой не се плаши.* (Послов.) *По-добре **умен** душманин, а не **безумен** приятел.* (Погов.)

2. Който е израз, проява на ограничени умствени способности, липса на разсъдливост. ***Глупаво** лице. **Безумен** поглед. **Гламава** постъпка. **Тъпа** усмивка.* ↔ Който е израз, проява на умствени способности, наличие на разсъдливост. ***Умно** изражение.*

3. Който е лишен от съдържание, смисъл. ***Глупави** думи. **Безумни** приказки. **Гламави** наставления. **Тъп** съвет.* ↔ Който е съдържателен, смислен. ***Умен** съвет.*

¤ глупаво, безумно, гламаво, тъпо ↔ умно

ГЛУПАК, ГЛУПЕЦ, ГЛАМЧО (*разг.*), **ТЪПАК** (*разг., пренебр.*) ↔ **УМНИК**

Глупав човек. ***Глупецът** вредом всеки почита.* (Хр. Ботев) ***Глупакът** тъпче по ниските отъпкани пътища.* (Погов.) *Тоя **гламчо** още не може да чете. Голям **тъпак.*** ↔ Умен човек. *Всички знаеха, че Веселин е **умник**, че е един от най-силните ученици в цялото училище.* (П. Вежинов)

¤ глупаче ↔ умниче; глупачка ↔ умница

ГОВОР, РЕЧ ↔ БЕЗМЪЛВИЕ[1], МЪЛЧАНИЕ

Устно, гласово осъществяване на мисленето и езика. ***Говорът*** *е средство за общуване между хората.* (Псих.) *Не се чува човешка* ***реч.*** ↔ Липса на говор. *Горчиво* ***безмълвие*** *смени страха.* (Н. Райнов) *Вървяхме в пълно* ***мълчание.*** (Ив. Вазов) *Понякога* ***говорът*** *е проява на глупост, а* ***мълчанието*** *– на разум.* (Погов.)

ГОВОРЯ[1], ПРИКАЗВАМ, БЪБРЯ (*разг.*) **↔ МЪЛЧА**

Изказвам гласно мисли, чувства или желания с думи. *Много* ***приказваш. Бъбря*** *оживено.* ↔ Не казвам гласно нищо, не произнасям никакъв звук. ***Мълчи,*** *моли се, кога те бият.* (Хр. Ботев) *Преди да се научиш да* ***говориш,*** *трябва да се научиш да* ***мълчиш.*** (Послов.)

¤ говорене, приказване, бъбрене ↔ мълчане

ГОВОРЯ[2] (*несв.*)**, КАЗВАМ ↔ МЪЛЧА** (*несв.*)

1. Казвам, съобщавам, давам сведения, устно или писмено. *Имам нещо да ти* ***говоря.*** *Ако го притисна, ще* ***каже*** *всичко.* ↔ Не казвам, не съобщавам нещо, не давам устни или писмени сведения. *Знам всичко, но си* ***мълча.***

2. Изказвам мнението или оценката си по някакъв въпрос за някого, нещо. ***Говори*** *само хвалби за изложбата.* ***Казах*** *доста критични неща.* ↔ Не казвам мнението, оценката си по някакъв въпрос. *Критиката* ***мълчи*** *по този въпрос.*

3. *Прен.* Изразявам някаква мисъл или отношение, настроение без думи. *Усмивката ти ми* ***говори*** *достатъчно. Този тест не ми* ***казва*** *нищо.* ↔ Не изразявам, не предавам никаква мисъл или отношение, настроение. *Защо очите ти* ***мълчат****? Когато фактите* ***говорят,*** *и боговете* ***мълчат.*** (Погов.)

¤ говорене, казване ↔ мълчане

ГОДЕН ↔ НЕГОДЕН

Който притежава необходимите качества или подготовка за нещо, който отговаря на определени изисквания. ***Годна*** *пушка.* ↔ Който няма необходимите качества или подготовка и не може да послужи някъде, за нещо. ***Негодни*** *стоки.*

¤ годност ↔ негодност

ГОДЯВАМ (*несв.*)**, СГОДЯВАМ ↔ РАЗГОДЯВАМ**

Обвързвам мъж и жена чрез годеж (твърдо обещание или специ-

ален ритуал) и отношения, които предполагат следващ брак, женитба. ***Годявам*** *в събота сина си.* ***Сгодиха*** *децата си преди два месеца.* ↔ Развалям годеж. *Да съм малко по-висока, / още малко черноока, / годени* ***бих разгодила.*** (Нар. песен)

¤ годяване, сгодяване ↔ разгодяване

ГОДЯВАМ СЕ (*несв.*), **СГОДЯВАМ СЕ ↔ РАЗГОДЯВАМ СЕ**

Обвързвам се чрез годеж в отношения, които предполагат следващ брак, женитба. *Тя отиваше да* ***се годява*** *за един офицер.* (Й. Йовков) ***Сгодявам се*** *на връх Великден.* ↔ Развалям годеж, отказвам се от обещание за брак, женитба. *Кога* ***се сгодихте,*** *кога* ***се разгодихте?***

¤ годяване, сгодяване ↔ разгодяване

ГОЛ[1], НЕОБЛЕЧЕН, РАЗСЪБЛЕЧЕН, СЪБЛЕЧЕН ↔ ОБЛЕЧЕН

Който е без дрехи върху тялото или само с долни дрехи. ***Голи*** *хора на плажа.* ***Необлечена*** *жена.* ***Разсъблечени*** *деца. Вече съм* ***съблечен*** *и си лягам.* ↔ Който е с дрехи върху тялото си. *Появи се официално* ***облечен*** *мъж.*

ГОЛЯМ ↔ МАЛЪК

1. Който е над средните, обикновените размери, количества. ***Голяма*** *сума.* ↔ Който е под средните, обикновените размери, количества. ***Малка*** *звезда.* ***Малкият*** *ручей помага на* ***големия*** *да се напълни.* (Погов.) *Светът е достатъчно* ***голям,*** *за да удовлетвори нуждите на всеки човек, но твърде* ***малък,*** *за да удовлетвори човешката алчност.* (Махатма Ганди, МВ) *На* ***голямата*** *уста всяка лъжица се струва* ***малка.*** (Погов.)

2. Който надвишава средните размери по степен, сила. ***Голям*** *вятър.* ***Голяма*** *горещина.* ↔ Който е под средните размери по степен, сила. ***Малко*** *напрежение.* ***Малки*** *усилия.*

3. Който притежава или е свързан с много имущества, материални възможности, икономическа или друга сила. ***Голям*** *земевладелец.* ↔ Който не притежава или не е свързан с много имущества, материални възможности, икономическа или друга сила. ***Малко*** *стопанство.*

4. Който е преминал детските години и наближава или е достиг-

нал физическа и духовна зрялост. ***Голям** син.* ↔ Който е още в детски или юношески години. ***Малка** дъщеря. От **по-големия** вол **по-малкият** се учи да оре.* (Послов.)

// Обикновено степенувано – който има повече години от друг. *Той е най-**голям** от децата.* ↔ Който има по-малко години от друг. *Той е по-**малък** от съучениците си.*

5. Който има съществено значение, важно място в живота, развитието, дейността на някого, нещо. *Развръзката на **големите** дела често зависи от **малките**.* (Тит Ливий, МВ) ***Голям** празник.* ↔ Който няма съществено значение, важно място в живота, развитието, дейността на някого, нещо. ***Малко** значение.*

6. Вж. ***висок*** ↔ ***нисък*** (в 5., 6., 7. зн.). *Картина от **голяма** класа. **Голям** началник. **Малък** шеф. **Малки** цели.*

ГОРЕ ↔ ДОЛУ

1. На място, което е нависоко или на по-високо, над друго място. *Но все пак ще чувствам приятния гъдел, / да гледам как **горе** небето синее.* (Н. Й. Вапцаров) ↔ На място, което се намира на ниско или на по-ниско от друго място, под някое друго място. ***Долу** под брега криволичи малката рекичка.* (Т. Г. Влайков) ***Горе**, в рамената, роклята беше широка, а **долу** – стеснена.*

// Във, на по-горния, по-високия от друг етаж на сграда. *И ни покани **горе** в една чисто наредена стая.* (Ал. Константинов) ↔ Във, на по-долния или в по-долния, по-ниския от друг етаж на сграда. *Заповядайте **долу** в трапезарията, ще ви нагласям вечеря.* (Ив. Вазов)

2. Според религиозните представи – на небето, в нематериалния, неземния свят. *Там **горе**, в рая, ни чакат невиждани чудесии!* (П. Стъпов) ↔ На земята, в материалния, земния свят. *Дядо Господи, **долу** на земята чака един болен стар кон. Той няма очи и не може да се покачи при тебе.* (А. Каралийчев)

3. Обикновено в сравнителна степен, за предходен писмен текст – по-преди, преди това. ***По-горе** разгледахме този въпрос.* ↔ За следващ писмен текст – по-нататък, след това. *Обясненията са написани **по-долу**.*

4. Само в сравнителна степен. На по-висока степен, с по-добро

качество или качества от други предмети или лица. *Тя стои **по-горе** от съучениците си по интелект.* ↔ На по-ниска степен, с по-лошо качество или качества. *Значи аз съм **по-долу** за него от една овца – наплака се тя.* (Ст. Ц. Даскалов)

5. *Прен.* На по-високо стъпало в някаква служебна, организационна или друга йерархия. ***Горе**, в министерството, подготвят нова наредба за образованието.* ↔ На по-ниско стъпало в такава йерархия. *Решенията трудно стигат до **долу** и всеки прави каквото си знае.*

6. Само в сравнителна степен. В по-голям брой, повече. *Не му давай **по-горе** от 1000 лева.* ↔ В по-малък брой, по-малко. *Цената пада **по-долу** от 2000 лева.*

7. Като *междум.* За израз на силно одобрение, утвърждаване. ↔ За израз на силно неодобрение, протест, желание да се отрече, да се премахне нещо. *Чуха се викове, крясъци **„Горе!"**, **„Долу!"**, „Ура!". **Долу** ораторът! **Долу** тоя шпионин!* (Хр. Ботев)

ГОРЕ- ↔ ДОЛУ-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е горе, става горе по отношение на нещо (означено от втората част), например *гореизложен.* ↔ Който е долу по отношение на нещо (означено с втората част), например *долуподписан.*

ГОРЕИЗЛОЖЕН ↔ ДОЛУИЗЛОЖЕН *книж.*

Който е изложен, посочен преди това (в писмен текст). ***Гореизложено** пояснение.* ↔ Който е изложен, посочен след това, по-нататък, по-долу (в писмен текст). ***Долуизложена** библиография.*

ГОРЕН ↔ ДОЛЕН[2]

1. Които се намира на по-високо място от друг, над друг. ***Горен** прозорец.* ↔ Който се намира на по-ниско място от друг, под друг. ***Долно** чекмедже. За габровци разказват, че за да харчат по-малко пари за място, строят къщата си с по-тесен **долен** кат, а **горния** наддават в улицата.* (Ст. Фъртунов)

2. За дреха – който се облича върху други дрехи, носени непосредствено до тялото. *Палтото е **горна** дреха.* ↔ Който се облича непосредствено до тялото, върху голо тяло. ***Долно** облекло.*

3. За думи, текст – който е изказан, написан преди друг. *Догдето*

*той ми говореше **горните** думи, аз мислех какво ще сваря у тях.* (Ив. Вазов) ↔ Който следва след друг. *В по-**долния** текст ще обясня подробно какво имам предвид.*

4. Вж. ***висш*** ↔ ***низш*** (в 1. зн.); ***висок*** ↔ ***нисък*** (в 6. зн.). ***По-горни** слоеве на обществото. **Долно** съсловие. Не съм по-**долен** от него.*

5. *Разг. Вж.* ***беден*** ↔ ***богат*** (в 1. зн.). *Както всеки град, тъй и у нашия, има **долни** хора, т.е. бедни, има и **горни** – по-богатички.* (Ил. Блъсков)

ГОРЕЩ, ЖАРЪК, ЗНОЕН (*поет.*) ↔ **ЛЕДЕН**

1. Който е силно нагрят и има или излъчва много висока температура. *Седнала веднъж на **горещата** печка, котката повече няма да сяда и на студената.* (Послов.) ***Жарка** пепел. **Знойно** чело.* ↔ Който е с много ниска температура. ***Ледена** вода.*

2. За време, място – който е много топъл, с много висока температура на въздуха. ***Горещо** лято. **Жарък** ден. **Знойна** нощ.* ↔ Който е много студен, с много ниска температура на въздуха. ***Ледена** стая.*

3. *Прен.* Който съдържа, изразява дълбоки, силни чувства на симпатия. ***Гореща** страст. **Жарък** поглед. **Знойни** чувства.* ↔ Който съдържа, изразява дълбока, силна неприязън, антипатия. ***Ледено** отношение.*

¤ горещо, жарко, знойно ↔ ледено

ГОРЕЩИНА, ЖАР, ЖЕГА, ЗНОЙ, ПЕК ↔ **МРАЗ, СТУД**

Много висока температура на въздуха, много голяма топлина. *Слънцето... сипеше огън и **жар**.* (Елин Пелин) *Жътвени дни, **зной**.* (М. Смилова) *Непосилна **горещина**. Лятна **жега**. Убийствен **пек**.* ↔ Много ниска температура на въздуха. *Януарски **мраз**. Зъбите ми тракат от **студ**.*

ГОРНЕНЕЦ ↔ **ДОЛНЕНЕЦ**

1. Човек, който живее в горния край на селище. ↔ Човек, който живее в долния край на селище. *Те и без това се карат и мразят **долненци** и **горненци**, ама от известно време работата се много усложни.* (Чудомир)

2. Човек, който живее или е роден в планинско селище, по високи места. ↔ Човек, който е роден или живее в полско, равнинно

селище.

¤ горненка ↔ долненка; горненче ↔ долненче; горненски ↔ долненски

ГОРНИЩЕ ↔ ДОЛНИЩЕ

Горна част или горна страна на нещо (обикн. обувка, чорап и др.). ***Горнище** на пижама.* ↔ Долна част или долна страна на същите неща. *Скъса ми се **долнището** на чорапа.*

ГОСТОЛЮБИВ ↔ НЕГОСТОЛЮБИВ

Вж. ***гостоприемен** ↔ **негостоприемен. Гостолюбив** приятел. **Негостолюбиви** селяни.*

¤ гостолюбиво ↔ негостолюбиво; гостолюбие, гостолюбивост ↔ негостолюбивост

ГОСТОПРИЕМЕН ↔ НЕГОСТОПРИЕМЕН

1. Който често приема и обича да приема гости, като обикновено ги гощава, черпи. ***Гостоприемна** домакиня.* ↔ Който не обича да приема гости. ***Негостоприемни** съседи.*

2. За място – в който често и с удоволствие се приемат гости. ***Гостоприемен** град.* ↔ Където гостите са нежелани. ***Негостоприемно** село.*

¤ гостоприемно ↔ негостоприемно; гостоприемност ↔ негостоприемност; гостоприемство ↔ негостоприемство

ГОТВЕН, СГОТВЕН ↔ СУРОВ[1]

Който е придобил необходимите качества за ядене след обработка на топлина, огън. ***Готвен** джолан. **Сготвено** месо.* ↔ Който е в естествено състояние, не е обработен топлинно (несварен, непечен, непържен). ***Сурово** пиле.*

ГРАДСКИ ↔ ИЗВЪНГРАДСКИ

Който се отнася до град, който се намира или става в чертите на града. ***Градски** улици.* ↔ Който се намира или става извън чертите на град. ***Извънградска** зона.*

ГРАДЯ, СТРОЯ ↔ РУША

1. Правя постройка и под., като споявам едни с други камъни или тухли и други строителни материали. *Тънка Яна град **градила, / градила** го насред море.* (Нар. песен) ***Строя** вила.* ↔ Събарям, срутвам нещо изградено (постройка и под.). *Съгласието **строи**, несъ-*

гласието ***руши****.* (Погов.) ***Руша*** *къща.*

2. *Прен.* Създавам нещо с труд и усилия. *Защо тя няма към него никаква милост, винаги му противоречи ... разваля онова, което той* ***гради*** ↔ (Л. Сюинов) ***Градя*** *надежди.* ***Строя*** *бъдещето.* ↔ Унищожавам, премахвам нещо, правя да не съществува нещо. *О, не* ***руши*** *възторга чист и ням, / и не убивай спомена ми гален.* (Е. Багряна) ***Руша*** *шансовете си за успех.*

¤ градене, строене ↔ рушене

ГРАМАДЕН, ОГРОМЕН[1], КОЛОСАЛЕН (*книж.*)**, ГИГАНТСКИ** (*поет.*)**, ИЗВЪНМЕРЕН** (*книж. рядко*)**, НЕВЕРОЯТЕН[2], НЕИМОВЕРЕН** (*книж.*)**, БАСНОСЛОВЕН** (*книж.*)**, ИСПОЛИНСКИ** (*поет.рядко*) ↔ **МИКРОСКОПИЧЕН, МИНИАТЮРЕН** (*книж.*)**, НИЩОЖЕН**

1. Който е необикновено голям по размери, количество. ***Грамадна*** *сума.* ***Огромно*** *здание.* ***Колосално*** *количество.* ***Гигантски*** *планини.* ***Извънмерни*** *загуби.* ***Исполински*** *размери.* ***Невероятен*** *брой жертви.* ***Неимоверни*** *богатства.* ***Баснословна*** *сума.* ↔ Който е прекалено малък по количество, дребен по размер. ***Микроскопично*** *насекомо.* ***Миниатюрни*** *частици.* ***Нищожен*** *заем.*

2. *Прен.* Който е изключително голям по степен, сила или по мащаби, значение. ***Грамаден*** *успех.* ***Огромен*** *напредък.* ***Колосален*** *интерес.* ***Гигантски*** *размах.* ***Невероятен*** *талант.* ***Неимоверни*** *постижения.* ***Извънмерно*** *значение.* ***Исполинско*** *постижение.* ↔ Който е изключително малък по мащаби, значение, интензивност и под. ***Микроскопичен*** *напредък.* ***Миниатюрна*** *роля.* ***Нищожна*** *отговорност.*

¤ грамадност, огромност, колосалност ↔ микроскопичност, миниатюрност, нищожност

ГРАМОТЕН ↔ НЕГРАМОТЕН

1. Който знае да чете и пише. ***Грамотен*** *селянин.* ↔ Който не знае да чете и пише. ***Неграмотни*** *обитатели.*

2. За текст, реч – който е без граматични, правописни, езикови грешки. ***Грамотно*** *писмо.* ↔ Който е изпълнен с граматични, правописни, езикови грешки. ***Неграмотно*** *писане.*

// *Разш.* Който е написан културно, разбираемо. ***Грамотно*** *изло-*

жение. ↔ Който няма такива качества. ***Неграмотен*** *репортаж.*

3. *Прен.* Който има познания в определена област на живота или науката. ***Политически*** *грамотен.* ↔ Който няма такива познания. *Технически* ***неграмотен.***

¤ грамотно ↔ неграмотно; грамотност ↔ неграмотност

ГРЕХОВЕН, НЕПРАВЕДЕН ↔ ПРАВЕДЕН

Вж. ***грешен***[1] ↔ ***безгрешен. Греховни*** *хора.* ***Греховна*** *страст.* ***Неправеден*** *живот.* ***Праведен*** *човек.*

¤ греховно ↔ праведно; греховност ↔ праведност

ГРЕШЕН[1] ↔ ПРАВЕДЕН, БЕЗГРЕШЕН

1. Който има грехове, който е извършил постъпка, осъждана от църквата и религиознонравствения морал. ***Грешни*** *селски души.* ↔ Който няма грехове, не е извършил такава постъпка. ***Праведен*** *светец.* ***Безгрешно*** *дете.*

2. Който се оценява като грях, като нещо лошо, покварено. ***Грешни*** *помисли.* ↔ Който не съдържа нищо лошо, покварено. ***Праведен*** *живот.* ***Безгрешен*** *житейски път.*

¤ грешник ↔ праведник; грешно ↔ безгрешно; грешност ↔ безгрешност

ГРЕШЕН[2], ПОГРЕШЕН ↔ БЕЗГРЕШЕН, БЕЗПОГРЕШЕН

Вж. ***верен***[2] ↔ ***неверен*** (в 1. зн.). ***Грешен*** *телефонен номер.* ***Погрешен*** *ход.* ***Безгрешна*** *писмена работа.* ***Безпогрешен*** *резултат.*

¤ грешно, погрешно ↔ безгрешно, безпогрешно; погрешност ↔ безгрешност, безпогрешност

ГРЕШНИК, НЕЧЕСТИВЕЦ (*църк.*) **↔ ПРАВЕДНИК**

Според християнските нравствени норми – човек, който има грехове. *Майка си е готов да продаде този* ***нечестивец.*** (Д. Немиров) ↔ Според същите норми – човек, който няма грехове. *Най-приятните хора са* ***праведниците,*** *които считат себе си за* ***грешници,*** *а най-неприятните –* ***грешниците,*** *които считат себе си за* ***праведници.*** (Паскал, МВ)

¤ грешница ↔ праведница

ГРИЖА ↔ БЕЗГРИЖИЕ

Душевно притеснение, безпокойство, тревога за някого или нещо. *Измъчва ме постоянна* ***грижа*** *за изхода на болестта.* ↔ Липса на

такова безпокойство, леко, безгрижно отношение към нещо. ***Грижите*** *се свършили и те заживели заедно всред радост и* ***безгрижие.*** (А. Разцветников)

¤ грижовен ↔ безгрижен; грижовно ↔ безгрижно; грижовност ↔ безгрижност

ГРИЖЛИВ, ГРИЖОВЕН, УСЪРДЕН ↔ НЕБРЕЖЕН, НЕМАРЛИВ, НЕХАЕН

1. Който проявява грижа, прилежност, добросъвестност в работата и задълженията си. ***Грижлив*** *дядо.* ***Грижовен*** *баща.* ***Усърден*** *машинописец.* ↔ Който не проявява такива качества. *Той е крайно* ***небрежен*** *в работата си.* ***Немарлив*** *продавач.* ***Нехаен*** *съдружник.*

2. Който се характеризира с грижа, усърдие, прилежност. ***Грижливо*** *почистване.* ***Грижовно*** *отношение.* ***Усърдна*** *работа.* ↔ Който няма такива качества. ***Небрежно*** *писане.* ***Немарливо*** *облекло.* ***Нехайно*** *отношение.*

¤ грижливо, грижовно, усърдно ↔ небрежно, немарливо, нехайно; грижливост, грижовност, усърдие ↔ небрежност, немарливост, нехайност

ГРИЖОВНИК (*рядко*) **↔ БЕЗГРИЖНИК**

Човек, който проявява грижи, загриженост за нещо. *Жена му доста му помогна да стане порядъчен чиновник, примерен съпруг и* ***грижовник.*** (Т. Харманджиев) ↔ Човек, който не проявява грижи, загриженост. *Човек със силни страсти и слаба воля,* ***безгрижник*** *и лекомислен ... бе проиграл на комар сума, за която му се полагаше няколко години затвор.* (Т. Харманджиев)

¤ грижовница ↔ безгрижница

ГРОЗЕН ↔ КРАСИВ, ХУБАВ

1. Който не привлича, не доставя естетическа наслада, а отблъсква с външния си вид. *Докараха Гърбавото. Индже го погледна –* ***грозно,*** *гърбаво, ниско.* (Й. Йовков) ↔ Който привлича и доставя естетическа наслада с външния си вид. *Военният лекар беше висок, рус и* ***красив*** *мъж със светли очи.* (Д. Димов) ***Грозна*** *булка дом бере, а* ***хубава*** *сбор бере.* (Послов.)

2. Вж. ***приятен*** ↔ ***неприятен, противен*** (в 1. зн.). ***Грозен*** *смях.* ***Красив*** *тембър.* ***Хубаво*** *пеене.*

3. За постъпка, проява и пр. – който предизвиква силно неодобрение, възмущение, тъй като противоречи на нормите на морала, етиката. ***Грозна** проява на егоизъм.* ↔ Който предизвиква одобрение, възхищение, защото отговаря на високи нравствени критерии. *Прието е още отколе – / обичай **красив** и свещен: / на този ден агне се коли.* (Хр. Смирненски) ***Хубав** жест на взаимопомощ.*

4. Който е изпълнен със злоба, със зли помисли, намерения. ***Грозна** цел.* ↔ Който е изпълнен с добрина, благородство, с добри помисли и намерения. ***Красиви** мечти. **Хубави** намерения.*

¤ грозничък ↔ красивичък, хубавичък; грозно ↔ красиво, хубаво; грозота ↔ красота, хубост

ГРОЗНЕЯ ↔ ХУБАВЕЯ *рядко*

Вж. ***погрознявам** ↔ **разкрасявам се, разхубавявам се.** Наместо да **хубавее,** / по-много хвана да **грознее.*** (Ст. Михайловски)

¤ грознеене ↔ хубавеене

ГРОЗНИК ↔ КРАСАВЕЦ, ХУБАВЕЦ

Грозен мъж. *Махни се грозен **гcelloзнико**! / Не загрозявай момите!* (Нар. песен) ↔ Красив, хубав мъж. *Синът ѝ е **красавец**. Снажен **хубавец**.*

¤ грозница ↔ красавица, хубавица

ГРОЗЯ (*несв.*) **↔ КРАСЯ** (*несв.*), **УКРАСЯВАМ**

Правя някого или нещо да стане, да изглежда грозно. – *Кажете му да си премести някъде багажа. Не може да **грози** обстановката.* (П. Вежинов) ↔ Правя някого или нещо да стане, да изглежда красиво. ***Крася** стаята с цветни кътове. **Украсявам** косата си с панделка.*

¤ грозене ↔ красене, украсяване

ГРУБ¹ ↔ НЕЖЕН, ФИН¹

За повърхност, материя или предмет – който при допир е грапав, твърд, остър и предизвиква неприятно усещане. ***Груби** длани. **Груб** плат.* ↔ Който при допир е гладък, мек, тънък и предизвиква приятно усещане. ***Нежни** ръце. **Фина** материя.*

ГРУБ² ↔ НЕЖЕН

1. За човек – който се държи рязко, невнимателно, неуважително, обидно. ***Груб** колега.* ↔ Който се държи внимателно, с уваже-

ние, грижа, внимание. ***Нежен*** *съпруг.*

2. За думи, постъпки, прояви – който изразява лошо, неуважително отношение, безсърдечност, който обижда, дразни. ***Груби*** *думи.* ↔ Който съдържа внимание, грижа, сърдечност. ***Нежно*** *докосване.*

3. За глас, смях и под. – силен, рязък, дразнещ слуха. ***Груб*** *глас.* ↔ Който е умерено силен, звучен, приятен. ***Нежен*** *тон.*

¤ грубо ↔ нежно; грубост ↔ нежност

ГРУБ[3] ↔ ИЗИСКАН, ИЗЯЩЕН, ФИН[2]

1. Който е изработен без умение, несръчно, невнимателно, без майсторство или съвършенство и отблъсква. ***Грубо*** *измазване.* ↔ Който е изработен, извършен с умение, вкус, майсторство и доставя естетическа наслада. ***Изискана*** *изработка.* ***Изящен*** *накит.* ***Фина*** *бродерия.*

// За реч, творба – който не е изказан, направен или изпълнен добре и дразни естетическото чувство. ***Груб*** *стил.* ↔ Който е съдържателен, добре изказан или направен и доставя наслада. ***Изискана*** *реч.* ***Изящно*** *изпълнение на ария.* ***Фини*** *стихове.*

2. За човек, външен вид – който има едри, неправилни, ъглести очертания. ***Груб,*** *едър селянин.* ↔ Който е съразмерен, тънък и с външността, формата си доставя естетическа наслада. ***Изискани*** *ръце.* ***Изящни*** *пръсти.* ***Фина*** *девойка.*

3. Който се отличава с първична, примитивна изява, несръчност и дразни неприятно. ***Груби*** *обноски.* ↔ Който се отличава с грация, деликатност, красота. ***Изискано*** *държание.* ***Изящен*** *поклон.* ***Фини*** *движения.*

¤ грубо ↔ фино; грубост ↔ финес

ГРУПОВ, КОЛЕКТИВЕН ↔ ИНДИВИДУАЛЕН, ЛИЧЕН III

1. Който се извършва от група, колектив. ***Групов*** *полет.* ***Групово*** *изпълнение.* ***Колективно*** *ръководство.* ↔ Който се извършва, прави от едно лице. ***Индивидуален*** *протест.* ***Лично*** *решение.*

2. Който е присъщ на група, колектив. ***Групови*** *особености.* ***Колективен*** *начин на живот.* ↔ Който е присъщ за едно лице. ***Индивидуално*** *развитие.* ***Лични*** *възможности.*

3. Който се отнася до група, колектив. ***Групова*** *виза.* ***Колектив-***

***на** класация.* ↔ Който се отнася до едно лице. ***Индивидуална** класация. **Личен** успех.*

¤ групово, колективно ↔ индивидуално, лично; колективност ↔ индивидуалност

ГРЪБНАЧНИ ↔ БЕЗГРЪБНАЧНИ *спец.*

Висш тип животни (земноводни, риби, влечуги, птици, бозайници), които имат гръбначен стълб и череп. *Сухоземни **гръбначни**.* ↔ Низши животни (едноклетъчни, червеи, мекотели, насекоми и др.), които нямат вътрешен скелет – гръбначен стълб или подобна на него вътрешна опора. *Изучавам **безгръбначните**.*

ГУБЯ[2] (несв.), **ЗАГУБВАМ**[1], **ИЗГУБВАМ**[1] ↔ **НАМИРАМ, ОТКРИВАМ**[1]

1. Преставам да притежавам, да имам нещо, като поради невнимание го изпускам, оставям някъде, без да забележа. *Постоянно **губя** очилата си. **Загубвам** пръстен.* ↔ Виждам, установявам наличието на нещо загубено, скрито или непознато. ***Намирам** чадър. **Открих** ключа си. На сън **намерил,** като се събудил – **изгубил.*** (Погов.) *Като **намериш,** не се радвай, като **загубиш,** не тъжи.* (Погов.)

2. Преставам да виждам, чувам, усещам някого или нещо, което съм възприемал. ***Губя** следите на лисицата. **Загубвам** пътя. **Изгубвам** посоката.* ↔ Отново започвам да виждам, чувам, усещам някого или нещо, които са изчезнали от възприятията ми временно. ***Намирам** пътя. **Открих** следите на лисицата.*

3. Лишавам се от някого поради раздяла, смърт и под. ***Губя** добър учител. **Загубих** добри приятели. **Изгубих** баща си.* ↔ Придобивам, сдобивам се с някого или нещо, от което съм лишен. ***Намерих** нови почитатели. В нейно лице **открих** чудесна приятелка.*

4. Напразно, без полза изразходвам нещо важно, ценно за мен. *Калиопа хубавица, / лудо младо не люби: / младостта си, / радостта си / не **губи**.* (П. К. Яворов) ***Загубвам** щастието си. **Изгубвам** сили.* ↔ Придобивам, установявам възможност да имам, да придобия нещо ценно, полезно за мен. ***Намерих** време и сили да свърша книгата. След много години **откриха** изгубеното си щастие.*

¤ губене, загубване, изгубване ↔ намиране, откриване

ГУБЯ[3] (*несв.*), **ЗАГУБВАМ**[2], **ИЗГУБВАМ**[2] ↔ **ПЕЧЕЛЯ** (*несв.*), **СПЕЧЕЛВАМ**

1. Лишавам се от нещо ценно или полезно (материални ценности, изгоди, пари, имот и под.), което имам. ***Губя** на карти. **Загубвам** пазари. **Изгубвам** наследство.* ↔ Придобивам нещо ценно (материални ценности, изгоди, имот, пари и под.). ***Спечелвам** от лотарии. Един **губи**, друг **печели**.* (Погов.)

2. Причинявам загуба. *Билетът ми **губи**. Акциите ми **изгубиха**.* ↔ Нося печалба. *Фишът ти от тотото **печели**. Твоят номер **спечели**.*

3. Лишавам се от предимства, възможност, от нещо добро, полезно за мене, от някаква придобивка. ***Губя** свободата си. Колата **загуби** преднината си.* ↔ Придобивам нещо добро, полезно за мене, някакво предимство, възможност. *Ако **спечеля**, **печеля** за цял народ, ако **изгубя** – **губя** само мене си.* (В. Левски)

// Не спечелвам, нямам предимство (в състезание, борба). ***Губя** сражение. **Загубвам** война. **Изгубвам** състезание.* ↔ Побеждавам, имам предимство в нещо. *Моят кон **печели** състезанието. **Спечелих** конкурс.*

4. Лишавам се от положителното отношение на някого към мен. ***Губя** доверие. **Загубвам** уважението му. **Изгубвам** любовта му.* ↔ Получавам, предизвиквам положително отношение на някого към мен. ***Печеля** авторитет. **Спечелвам** симпатии.*

5. Лишавам се от човек, който има положителни качества или с когото съм бил в някакви отношения, обикновено положителни. ***Губя** приятел. Страната **загуби** част от младите си хора. **Изгубвам** добър специалист.* ↔ Сдобивам се с нови връзки, с нов близък човек. ***Печеля** съмишленици. **Спечелвам** лесно приятели.*

6. Проявявам в по-слаба степен някакви свои положителни качества. *Много жени, инак хубави, отблизо **губят**.* (Й. Йовков) *Престоялото ядене **загубва** от вкуса си. Обелените плодове **изгубват** част от хранителните си качества.* ↔ Проявявам в по-силна степен някакви свои качества. *На такова осветление бижуто **печели** – диамантът блести в различни нюанси. Стиховете **спечелиха** при изпълнението им с музика.*

¤ губене, загубване, изгубване ↔ печелене, спечелване; губещ ↔ печелещ, печеливш

ГУБЯ⁴ (*несв.*), **ЗАГУБВАМ³, ИЗГУБВАМ³ ↔ ЗАПАЗВАМ, ОПАЗВАМ, СЪХРАНЯВАМ**

1. Лишавам се от нещо ценно, добро, полезно, което имам. ***Губя*** *имот.* ***Загубвам*** *независимостта си.* ***Изгубвам*** *приятел.* ↔ Успявам да направя така, че нещо да продължи да съществува, да го има, да бъде в същия вид. ***Запазвам*** *книгите си.* ***Опазвам*** *добродетелите си.* ***Съхранявам*** *правата и свободите си.*

2. Преставам да бъда в някакво състояние, положение, отношение. ***Губя*** *търпение.* ***Загубвам*** *властта.* ***Изгубвам*** *равновесие.* ↔ Продължавам да поддържам, да не променям състоянието, положението си. ***Запазвам*** *спокойствие.* ***Опазвам*** *здравето си.* ***Съхранявам*** *обществените си позиции.*

¤ губене, загубване, изгубване ↔ запазване, опазване, съхраняване

ГУБЯ СЕ¹ (несв.), **ЗАГУБВАМ СЕ¹, ИЗГУБВАМ СЕ¹, ИЗЧЕЗВАМ, СКРИВАМ СЕ ↔ ПОКАЗВАМ СЕ, ПОЯВЯВАМ СЕ, ЯВЯВАМ СЕ**

Преставам да се виждам, да мога да бъда възприеман. *От известно време* ***се губи****, не съм го виждал. Месечината* ***се загубва*** *зад облак. Влакът* ***се изгуби*** *зад хълма. Слънцето* ***изчезна*** *зад хоризонта. Птицата* ***се скри*** *между дърветата.* ↔ Виждам се, мога да бъда възприеман, обикновено отново. *Млади български юнаци /* ***явяват*** *се там.* (Ив. Вазов) ***Покаже се, скрий се*** *без знак и без след / навсякъде гонен, всякъде приет.* (Ив. Вазов) *За миг* ***изчезна*** *от погледа ми, но* ***се появи*** *иззад завоя.*

¤ губене, загубване, изгубване, изчезване, скриване ↔ показване, появяване, явяване

ГУБЯ СЕ² (*несв.*), **ЗАГУБВАМ СЕ², ИЗГУБВАМ СЕ², ИЗЧЕЗВАМ ↔ НАМИРАМ СЕ**

Преставам да бъда налице, да е известно местонахождението ми. *Кокошките* ***се губят*** *из нивите. Телето* ***се е загубило****. Котката ни* ***изчезна****.* ↔ Отново съм налице, местонахождението ми е известно. *Паспортът* ***се намери****, бил на дъното на чекмеджето. Книгите* ***се***

изгубиха** при пренасянето и едва ли ще **се намерят.

¤ губене, загубване, изгубване, изчезване ↔ намиране; загубен, изгубен, изчезнал ↔ намерен

ГЪСТ, ЧЕСТ I[1] (*разг.*) ↔ **РЯДЪК[1]**

1. Който се състои от много разположени съвсем близо едни до други еднакви предмети, части, частици. ***Гъста** мъгла. **Честа** гора.* ↔ Който се състои от много разположени сравнително далеч едни от други еднакви предмети, части, частици. ***Редки** клони.*

2. За течни или полутечни вещества – който съдържа вода или друга течност по-малко от обичайното или желаното. ***Гъста** кал. **Гъста** супа. **Честа** утайка.* ↔ Който съдържа вода или друга течност повече от обичайното или желаното. ***Рядко** кафе.*

3. Който се среща или става често, на по-къси интервали от време. ***Гъст** тропот. **Честа** стрелба.* ↔ Който се среща или става на по-дълги интервали от време. ***Редки** провиквания.*

¤ гъсто, често ↔ рядко; гъстота, честота ↔ рядкост

ГЪСТЕЯ (*рядко*), **СГЪСТЯВАМ СЕ** ↔ **РЕДЕЯ** (*рядко*), **РАЗРЕЖДАМ СЕ**

Постепенно ставам по-гъст (в 1. и 3. зн.). *Тъмнината **се сгъстява**. Гората **гъстее**.* ↔ Постепенно ставам по-рядък (в 1. и 3. зн.). *Звънът на хлопатарите **редее**. Тълпата **се разреди**, когато мръкна.*

¤ гъстеене ↔ редеене

ГЪСТОНАСЕЛЕН ↔ **РЯДКОНАСЕЛЕН**

В който има голям брой население. ***Гъстонаселен** град.* ↔ В който има малък брой население. ***Рядконаселени** райони на Европа.*

Д

ДА ↔ **НЕ**

1. При отговор: за означаване на потвърждение или съгласие с думите на събеседника. *– Аз ви питах, скоро ли ще имате заседание? –**Да**, довечера, господине!* (Ив. Вазов) ↔ За отричане на нещо. *– Ще се бавиш ли в Севлиево? – **Не**, ден-два, да видя нашите.* (Ив.

Вазов)

2. За подчертаване на съгласие с някакъв факт или на неговата истинност. *И тогава чух чудноватия шум.* ***Да****, странен шум беше това.* ↔ За подчертаване на несъгласие с някакъв факт (изказан в предходния израз). ***Не****, не можех да допусна нова грешка.*

ДАЛЕКОГЛЕД ↔ КЪСОГЛЕД

1. Който не вижда ясно отблизо, чието зрение страда от далекогледство. *Аз съм* ***далекоглед****.* ↔ Който вижда ясно само близките неща, чието зрение страда от късогледство. ***Късогледо*** *дете.*

2. *Прен.* Който има способност или възможност да предвижда развоя на явления, събития. ***Далекогледа*** *политика.* ↔ Който няма способност, възможност да предвижда развоя на явления, събития. ***Късоглед*** *управник.*

¤ далекогледо ↔ късогледо

ДАЛЕКОГЛЕДСТВО ↔ КЪСОГЛЕДСТВО

1. Недостатък в зрението, при който се виждат ясно само отдалечените предмети. *Очила за* ***далекогледство****.* ↔ Недостатък в зрението, при който не се виждат ясно по-далечните предмети. *Контактни лещи за* ***късогледство****.*

2. *Прен.* Способност за предвиждане развоя на явления, събития. *Политическо* ***далекогледство****.* ↔ Неспособност за такова предвиждане. *Политическо* ***късогледство****.*

ДАЛНОВИДЕН ↔ НЕДАЛНОВИДЕН

Вж. ***далекоглед ↔ късоглед*** (във 2. зн.); ***предвидлив ↔ непредвидлив******.*** ***Далновиден*** *ръководител.* ***Недалновиден*** *родител.*

¤ далновидно ↔ недалновидно; далновидност ↔ недалновидност

ДАР, ДАРБА, ДАРОВАНИЕ[1] (*книж.*), **ЗАЛОЖБА, ТАЛАНТ**[1] **↔ БЕЗДАРНОСТ**[1]

Вродена способност за някаква дейност, за творчество. *Притежава поетически* ***дар****. Показва* ***дарование*** *на оратор. Има* ***заложби*** *на художник.* ↔ Липса на дарба, на способност у някого за творческа дейност в областта на изкуството, науката, техниката и др. *Областта на* ***бездарността*** *е също така безкрайна, както и областта на* ***таланта****. Аз бих ви оставил ръкописа си, но желая да*

чуя от вашия жив глас мнението ви за моята ***дарба*** *или* ***бездарност***. (Ив. Вазов)

ДАРОВИТ, НАДАРЕН, ТАЛАНТЛИВ ↔ БЕЗДАРЕН

1. Който притежава дар, способност, дарба за нещо. ***Даровит*** *писател.* ***Талантливо*** *дете.* ↔ Който е лишен от дарба. ***Бездарен*** *музикант.*

2. Който показва наличие на дарба. ***Даровита*** *картина.* ***Талантливо*** *изпълнение.* ↔ Който показва липса на дарба. ***Бездарен*** *разказ.*

¤ даровито, талантливо ↔ бездарно; даровитост, талантливост ↔ бездарност

ДАРОВАНИЕ[2] (*книж.*), **ДАРОВИТОСТ** (*рядко*), **ТАЛАНТ**[2] ↔ **БЕЗДАРНИК**[2], **БЕЗДАРНОСТ**[2] (*рядко*)

Човек, надарен с някакви положителни качества или с творческа способност, обикновено в областта на изкуството, науката, техниката и др. *Сред тези любители артисти блясkат ярки* ***дарования***. (А. Каменова) *Запознах се с млада пианистка – нова* ***даровитост***. ↔ Човек, който няма дарба, който не е надарен с някакви качества или с творческа способност в някаква област. *Не всички са* ***бездарници*** *и некадърници. Между артистите има и* ***таланти***, *и* ***бездарници***.

ДВИЖЕНИЕ[1] **↔ ЗАСТОЙ**

Преместване, придвижване от едно място към друго на нещо или някого. *Колите са в* ***движение***. ↔ Липса на движение, спиране на нещо или някого, който се движи. *Автомобилният парк е в пълен* ***застой***.

ДВИЖЕНИЕ[2], **РАЗВОЙ, РАЗВИТИЕ ↔ ЗАСТОЙ**

Изменение, преминаване от едно състояние в друго или от един етап в друг, обикновено по-горен. ***Движение*** *на икономиката към пазарни взаимоотношения.* ***Развой*** *в литературния живот. Забелязва се* ***развитие*** *на болестта.* ↔ Липса на развитие, запазване на някакво състояние. *Навред* ***застой***, *убийствен мраз.* (Ив. Вазов) *Ако светът стои,* ***движението*** *е оскърбление, ако светът се движи,* ***застоят*** *е оскърбление.* (Й. Радичков)

ДВИЖЕНИЕ[3] ↔ ПОКОЙ

1. Местене, преместване в пространството на лица или предмети. ↔ Неподвижност, липса на движение на лица или предмети. *Сянката и светлината..., **покоят** и **движението**, хубостта и дивотията – всичко е пълно с жизнерадостна поезия.* (Ив. Вазов)

2. Работа, действие на нещо. *Привеждам мотор в **движение**.* ↔ Състояние на бездействие на нещо, което работи. *Машината е в **покой**.*

ДВИЖИМ ↔ НЕДВИЖИМ

Който може да бъде пренасян, местен от едно място на друго. ***Движимо** имущество.* ↔ Който не може да бъде пренасян, местен. ***Недвижим** имот.*

ДВУЗНАЧЕН, ДВУСМИСЛЕН ↔ НЕДВУСМИСЛЕН

Който има двояк смисъл и може да се тълкува, разбира по два или повече начина, поради което обикновено е неопределен, неясен, смътен. ***Двузначна** фраза. **Двусмислено** изказване.* ↔ Който се разбира само по един точно определен, категоричен начин. ***Недвусмислен** отказ.*

¤ двузначно, двусмислено ↔ недвусмислено; двузначност, двусмисленост ↔ недвусмисленост

ДЕБЕЛ[1], ПЪЛЕН[1] ↔ СЛАБ[1]

За човек или животно или част от тяхното тяло – който има повече месо и тлъстина от нормалното, който се отличава с пълнота. ***Дебела** готвачка. **Пълни** ръце.* ↔ За човек, животно или част от тялото му – който няма излишна тлъстина и месо. ***Слаба** фигура.*

¤ дебеличък, пълничък ↔ слабичък; дебело, пълно ↔ слабо

ДЕБЕЛ[2] ↔ ТЪНЪК

1. Който има голям напречен разрез. ***Дебела** стена.* ↔ Който има малък напречен разрез. ***Тънка** дъска.*

// Който е натрупан на голям слой. ***Дебел** сняг.* ↔ Който е натрупан на малък, тесен слой. ***Тънък** пласт боя.*

2. На който по-малкото измерение, ширината надвишава средното, обичайното. ***Дебела** черта.* ↔ На който по-малкото измерение, ширината е по-малко от средното, обикновеното. ***Тънки** устни.*

3. За глас, звук – вж. ***висок*** ↔ ***нисък*** (в 3. зн.). ***Дебел** глас. **Тънко***

свирукане.

¤ дебеличък ↔ тъничък; дебело ↔ тънко

ДЕБЕЛЕЯ, ПЪЛНЕЯ, ТЛЪСТЕЯ, ШИШКАВЕЯ (*разг.*) ↔ **СЛАБЕЯ**

Ставам все по-дебел. *Богатее си човекът, вратът му* ***дебелее.*** (Кр. Григоров) ***Пълнея*** *в талията. Вратът му* ***тлъстее****. Бързо* ***шишкавее****.* ↔ Ставам слаб, мършав. *През лятото* ***слабея****.*

¤ дебелеене, пълнеене, тлъстеене, шишкавеене ↔ слабеене

ДЕБЕЛО- ↔ ТЪНКО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който има нещо дебело (означено от втората част), например *дебеловрат.* ↔ Който има нещо тънко (означено от втората част), например *тънкостеблен.*

ДЕБЕЛОКОР ↔ ТЪНКОКОР

Който има дебела кора. ***Дебелокора*** *диня.* ↔ Който няма дебела кора. ***Тънкокори*** *портокали.*

ДЕБЕЛОКРАК ↔ ТЪНКОКРАК

Който има дебели крака. ***Дебелокрака*** *кобила.* ↔ Който има тънки крака. ***Тънкокрако*** *момиче.*

ДЕБЕЛОСТЕНЕН ↔ ТЪНКОСТЕНЕН

Който има дебели стени. ***Дебелостенен*** *съд.* ↔ Който има тънки стени. *Налей ми вино в чаша* ***тънкостенна****.* (К. Донков).

ДЕБИТ ↔ КРЕДИТ *спец.*

В двойното счетоводство – лявата страна на счетоводния баланс и счетоводните сметки, където се записват всички дългове и разходи. ↔ Дясната страна на счетоводния баланс и счетоводните сметки, където се записват постъпилите суми, доходи. ***Дебитът*** *надвишава* ***кредита****.*

¤ дебитен ↔ кредитен

ДЕБИТОР ↔ КРЕДИТОР *спец.*

Лице, предприятие и под., което има задължение, което е получило в заем пари или е купило стока с отсрочка на плащането. *Неизправни* ***дебитори****.* ↔ Лице или институция, които са дали на някого заем. *Могъщи* ***кредитори****.*

¤ дебиторка ↔ кредиторка; дебиторски ↔ кредиторски

ДЕДУКЦИЯ ↔ ИНДУКЦИЯ *спец.*

Форма на умозаключение и елементарен метод на познание, при който от общи положения се извеждат частни изводи. *Метод на **дедукцията**.* ↔ Форма на умозаключение и елементарен метод на познание, при който от частни истини, процеси се извеждат общи съждения.

¤ дедуктивен ↔ индуктивен; дедуктивно ↔ индуктивно

ДЕЕН, ДЕЯТЕЛЕН ↔ БЕЗДЕЕН

Вж. ***активен** ↔ **пасивен.** **Деен** помощник. **Дейно** участие. **Деятелен** изпълнител. **Бездейно** шляене. **Бездейно** съществуване.*

¤ дейно ↔ бездейно; дейност ↔ бездействие

ДЕЙНОСТ, ДЕЙСТВИЕ, РАБОТА ↔ БЕЗДЕЙСТВИЕ[1]

Съвкупност от прояви, чрез които нещо се върши някъде. *Върша полезна **дейност.** Готов съм за **действие**. **Работа** в областта на културата.* ↔ Състояние, при което нещо не се върши, някой не върши нищо. ***Бездействие** на правителството.*

ДЕЙСТВИЕ ↔ БЕЗДЕЙСТВИЕ[2]

Единична проява на някаква дейност. ↔ Липса на такава проява.

*Преобладаващата част от пожарите възникват поради неправилните **действия** или **бездействия** на хората.* (П. Енчев)

¤ действам ↔ бездействам; действане ↔ бездействане; дейност ↔ бездейност

ДЕЙСТВИТЕЛЕН[2] ↔ НЕДЕЙСТВИТЕЛЕН

1. Който съществува реално и е такъв, какъвто изглежда. ***Действително** събитие. **Действителни** усилия.* ↔ Който не съществува или не е някакъв реално, а само мисловно, по предположение. ***Недействителна** заплаха. **Недействителен** оазис.*

2. Вж. ***валиден** ↔ **невалиден.** **Действителни** бюлетини. **Недействителна** диплома.*

¤ действително ↔ недействително; действителност ↔ недействителност

ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ, РЕАЛНОСТ[1] ↔ ФАНТАЗИЯ[1]

Нещо, което наистина съществува. *Думите станаха дело, мечтата – **действителност**.* (Ив. Вазов) *Плановете са вече **реалност**.* ↔ Нещо, което не съществува, което е във въображението. *Стига*

вече ... сте разправяли невъзможни ***фантазии.*** (Елин Пелин)

¤ действителен, реален ↔ фантастичен; действителен, реалистичен (реалистически) ↔ фантастичен (фантастически); действително, реалистично ↔ фантастично; реалистичност ↔ фантастичност; реализъм ↔ фантастика; реалист ↔ фантазьор; реалистка ↔ фантазьорка.

ДЕЛИКАТЕН ↔ НЕДЕЛИКАТЕН

1. Който е с изтънчени обноски, внимателен и тактичен в отношенията си. ***Деликатен*** *младеж.* ↔ Който няма тези качества. ***Неделикатен*** *гост.*

2. Който съдържа тактичност, който се върши вежливо, внимателно. ***Деликатно*** *запитване.* ↔ Който съдържа нетактичност, невежливост. ***Неделикатно*** *шушукане.*

¤ деликатно ↔ неделикатно; деликатност ↔ неделикатност

ДЕЛИМ ↔ НЕДЕЛИМ

Който може да се дели. ***Делим*** *апартамент.* ↔ Който не може да се дели. ***Неделим*** *знаменател.*

¤ делимо ↔ неделимо; делимост ↔ неделимост

ДЕЛНИК ↔ ПРАЗНИК

Ден, в който се работи. *Никога не съм я виждал аз да остане* ***делник*** *без работа.* (Т. Г. Влайков) ↔ Официално утвърден или установен по традиции неработен, неприсъствен ден, често съпроводен с някакво честване. *Дойдоха коледните* ***празници****, заредиха се годежи и сватби.* (Й. Йовков) ***Делник, празник****, сряда, петък, шетай пусти женски шетък.* (Елин Пелин)

¤ делничен ↔ празничен; делнично ↔ празнично; делничност ↔ празничност

ДЕЛЯ[1] (*несв.*), **ОТДЕЛЯМ[1], РАЗДЕЛЯМ[1] ↔ СВЪРЗВАМ, СЪЕДИНЯВАМ[1]**

1. Намирам се, заставам между два обекта и ги отдалечавам един от друг. *Една врата ни* ***дели. Отделят*** *ги няколко улици. Стара планина* ***разделя*** *България на две части.* ↔ Намирам се между две неща и служа за връзка между тях. *Мостът* ***свързва*** *двата бряга. Правата* ***съединява*** *точки А и Б.*

2. Премахвам връзката, отношенията между двама души, откъ-

свам ги един от друг. *Не **делете** децата от родителите им. **Отделям** сина си от лоши приятели. **Разделям** мъж и жена.* ↔ Създавам много близки отношения между двама души. ***Свързва** ни старо приятелство. Общите интереси ни **съединяват**.*

3. Откъсвам нещо от друго, не правя връзка между тях. ***Деля** въпроса на две части. **Отделям** теорията от практиката. **Разделям** проблемите.* ↔ Установявам близост, връзка между две неща. ***Свързвам** проблемите. **Съединявам** теорията и практиката.*

¤ делене, отделяне, разделяне ↔ свързване, съединяване

ДЕЛЯ[2] (*несв.*), **РАЗДЕЛЯМ**[2] ↔ **СЪБИРАМ**[1] *спец.*

Извършвам действие деление. ***Деля** четно число. **Разделям** 20 на 4.* ↔ Извършвам действие събиране. ***Събирам** три числа.*

¤ делене, разделяне ↔ събиране

ДЕМОКРАТИЧЕН ↔ НЕДЕМОКРАТИЧЕН, АНТИДЕМОКРАТИЧЕН (АНТИДЕМОКРАТИЧЕСКИ)

1. Който е свързан с демокрацията, който е основан на демокрацията, който е в подкрепа на демокрацията. ***Демократична** избирателна система.* ↔ Който противоречи на демокрацията, който не е основан на демокрацията. ***Недемократични** избори. **Антидемократични** мерки. **Антидемократически** блок.*

2. Който зачита правата, мнението, действията на другите. ***Демократичен** баща.* ↔ Който не зачита правата, мнението, действията на другите. ***Недемократичен** началник. **Антидемократично** правителство. **Антидемократическо** ръководство.*

3. При който се зачитат правата, мнението, действията на другите. ***Демократични** традиции.* ↔ При който няма такова зачитане. ***Недемократично** поведение. **Антидемократична** позиция. **Антидемократическо** становище.*

¤ демократично ↔ недемократично, антидемократично (антидемократическо)

ДЕН ↔ НОЩ

Времето от изгряването до залязването на слънцето, когато е светло навън. ***Ден** денувам – кътища потайни, / **нощ** нощувам – пътища незнайни.* (П. К. Яворов) ↔ Времето от края на вечерта, когато е напълно тъмно, до настъпването на утрото. *Но твоите очи навред*

горяха, / преследваха ме, / гледаха ме жадно / и ***ден****, и* ***нощ*** *те викаха: „Върни се!”* (К. Зидаров)

¤ дневен ↔ нощен; денем ↔ нощем

ДЕНУВАМ ↔ НОЩУВАМ

Прекарвам деня някъде (обикн. за почивка, отмора при поход, екскурзия и под.). ↔ Прекарвам нощта някъде. *Ден* ***денувам*** *– кътища потайни, / нощ* ***нощувам*** *– пътища незнайни.* (П. К. Яворов)

¤ денуване ↔ нощуване; денувка ↔ нощувка

ДЕСЕН ↔ ЛЯВ

1. Който е разположен откъм онази страна на човешкото тяло, където се намира черният дроб. ***Дясно*** *рамо.* ↔ Който е разположен откъм онази страна на човешкото тяло, където се намира сърцето. ***Ляв*** *крак.*

2. Който е разположен на аналогичната страна на нещо, обикновено удължено. ***Дясно*** *крило на самолет.* ↔ Който е разположен на противоположната страна на нещо удължено. ***Ляв*** *тротоар на улица.*

3. *Прен.* Който е политически ориентиран към по-висши или консервативни класи, либерална икономика, печалби, капиталистическо развитие. ***Десни*** *партии.* ↔ Който е политически ориентиран към по-низши класи, към народа, към социални придобивки и по-голямо равенство. ***Леви*** *сили.* ***Леви*** *убеждения.*

// Който е свързан с политическа ориентация в същата насока. ***Дясна*** *политика.* ↔ Който е свързан с ориентация към социална политика, към по-низши класи. ***Ляв*** *завой в управление.*

¤ дясно ↔ ляво

ДЕСНИЦА ↔ ЛЕВИЦА

1. Дясна ръка. ↔ Лява ръка. *Той видя как* ***десницата*** *е стиснала пушката, как* ***левицата*** *мъжествено е хванала кривия ятаган.* (Ст. Дичев)

2. Съвкупност от десните политически сили. *Едрата и средната буржоазия засилват подкрепата си към* ***десницата*** *в конгреса.* (Т. Кюранов) ↔ Съвкупност от левите политически сили. ***Левицата*** *издига единна листа за изборите.*

ДЕСНИЧАР ↔ ЛЕВИЧАР

1. Лице, което принадлежи към политическата десница. ↔ Лице, което принадлежи към политическата левица. *Всички разправии в гимназията между* ***левичарите*** *и* ***десничарите*** *заемаха голям дял от времето ми в училище.* (К. Калчев)

2. Рядко. Вж. ***десняк*** ↔ ***левак***.

¤ десничарка ↔ левичарка; десничарски ↔ левичарски; десничарство ↔ левичарство

ДЕСНЯК (*рядко*) **↔ ЛЕВАК**

Лице, мъж, който си служи по-добре с дясната ръка. ↔ Лице, мъж, който си служи по-добре с лявата ръка, отколкото с дясната. *При* ***десняците*** *повредите са по-чести на дясната ръка, а при* ***леваците*** *– на лявата.* (Учебник по медицина)

¤ деснячка ↔ левачка

ДЕФЕКТЕН ↔ БЕЗДЕФЕКТЕН, РЕДОВЕН (*прен.*)

За предмет, вещ, стока – който е с дефект (недостатък). ***Дефектно*** *стъкло.* ***Дефектен*** *стол.* ↔ Който е без дефект, без повреда. ***Бездефектен*** *плат.* ***Редовната*** *стока е с по-висока цена от* ***дефектната***.

¤ дефектност ↔ бездефектност

ДИАЛЕКТИЧЕСКИ ↔ АНТИДИАЛЕКТИЧЕСКИ, НЕДИАЛЕКТИЧЕСКИ

Който е основан на законите на диалектиката, свойствен на диалектиката. ***Диалектическо*** *мислене.* ↔ Който противоречи на законите на диалектиката, който не е съобразен с тях. ***Антидиалектическо*** *разсъждение.* ***Недиалектически*** *подход.*

ДИАХРОНИЯ ↔ СИНХРОНИЯ *спец.*

Историческа последователност в развоя на явленията. *Разглеждам употребата на думите в* ***диахрония***. ↔ Съществуване на явленията едновременно в един исторически момент, извън развитието им. *Разглеждам историческите събития в различни страни в* ***синхрония***.

¤ диахронен ↔ синхронен; диахронно ↔ синхронно; диахронност ↔ синхронност

ДИВ ↔ ПИТОМЕН

За животни и растения – който живее или вирее в природата при естествени условия, без намесата на човека, който не е опитомен, не е култивиран. ***Див** заек.* ↔ Който е отгледан от човека, който е опитомен, култивиран. ***Питомен** мак.*

ДИЛЕТАНТ, ЛАИК ↔ СПЕЦИАЛИСТ

Лице, което се занимава с нещо, обикновено с изкуство, наука, техника или друго, без да има специална подготовка и при повърхностно познание на предмета. ***Дилетант** музикант. **Лаик** в астрономията.* ↔ Който е усвоил някоя специалност чрез специално образование или обучение и я владее добре. ***Специалист** в областта на изкуството.*

¤ дилетантка ↔ специалистка

ДИНАМИКА ↔ СТАТИКА *книж.*

Движение, развой, изменение на явления, процеси. *Изучавам **динамиката** на икономиката.* ↔ Покой, застой на явления, процеси. *Разглеждане на явленията в **статика**.*

¤ динамичен ↔ статичен; динамично ↔ статично; динамизъм, динамичност ↔ статичност

ДИРЕКТЕН ↔ ИНДИРЕКТЕН, НЕДИРЕКТЕН *книж.*

Вж. ***косвен, непряк** ↔ **пряк**. **Директна** връзка. **Недиректна** намеса.*

*Осветлението в хола не е **директно,** тъй като няма прозорци, а е **индиректно** – идва от спалнята.*

¤ директно ↔ индиректно; директност ↔ индиректност

ДИСКРЕТЕН ↔ НЕДИСКРЕТЕН

1. За човек – който е способен да пази тайна. ***Дискретен** приятел.* ↔ Който не е способен да пази тайна. ***Недискретен** колега.*

2. Който става, извършва се скрито, незабелязано, без да привлича вниманието. ***Дискретен** знак.* ↔ Който става, извършва се недостатъчно скрито и внимателно и се забелязва от други. ***Недискретен** намек.*

¤ дискретно ↔ недискретно; дискретност ↔ недискретност

ДИСОНАНС ↔ КОНСОНАНС *спец.*

Вж. ***благозвучие, благозвучност, звучност** ↔ **неблагозвучие,***

неблагозвучност. *Във фолклорната музика на много народи понятията за* ***консонанс*** *и* ***дисонанс*** *липсват или имат съвършено друг характер.* (Е. Георгиев)

ДИСЦИПЛИНИРАН ↔ НЕДИСЦИПЛИНИРАН

1. Който е приучен да спазва дисциплина. ***Дисциплиниран*** *ученик.* ↔ Който не спазва дисциплина, който не е дисциплиниран. ***Недисциплиниран*** *служител.*

2. Който е присъщ на човек, спазващ дисциплина. ***Дисциплинирано*** *поведение.* ↔ Който е присъщ на човек без такова качество. ***Недисциплинирано*** *поведение.*

¤ дисциплинирано ↔ недисциплинирано; дисциплинираност ↔ недисциплинираност

ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ ↔ ИНТЕГРАЦИЯ *книж.*

Разделение, разчленяване на едно цяло на няколко отделни неща. *Класова* ***диференциация.*** ↔ Събиране, сливане в едно цяло на няколко отделни неща. ***Интеграция*** *на банки.*

ДНЕС[2], ДНЕСКА[2] (*разг.*) **↔ УТРЕ[2]**

1. В, през деня, който тече в момента на говоренето. ***Днес*** *имам много работа.* ↔ На следния ден след този, в който се говори. ***Утре*** *няма да вали.*

2. В епохата, в която живеем. *Свил десницата корава, целий свят се* ***днес*** *изправя.* (Хр. Смирненски) *От* ***днеска*** *нататък българският род / история има и става народ.* (Ив. Вазов) ↔ В бъдещето. ***Утре*** *животът ще бъде по-хубав, по-мъдър.* (Н. Вапцаров). *Което спестиш днес, ще послужи* ***утре.*** (Послов.)

ДО-, ПРЕД- ↔ СЛЕД-

Представки за образуване на прилагателни имена със значение: който е бил, съществувал преди нещо друго, някой друг, например *дореволюционен, предизборен.* ↔ Който съществува, който е след нещо друго, някой друг, например *следосвобожденски.*

ДОБЛИЖАВАМ[1], ПРИБЛИЖАВАМ *прех.* **↔ ОТДАЛЕЧАВАМ**

1. Движа, премествам нещо близо до друго нещо или в допир с него. ***Доближавам*** *ръка до челото му.* ***Приближавам*** *стола до масата.* ↔ Движа, премествам нещо по-далеч от нещо друго, до

което е било. *Разтърваха ги, **отдалечиха** ги един от друг.* (Д. Талев) ***Отдалечавам** детето от огъня.*

2. Ставам причина някакъв факт, явление да стане по-скоро след момента на говоренето. *Всеки ден ни **доближава** до Нова година. Още една седмица **приближи** до очакваното събитие.* ↔ Ставам причина нещо да стане по-късно. *Подобни занятия ... ще ме **отдалечават** от момента, когато ще получа диплом.* (Ив. Вазов)

3. *Прен.* Приобщавам някого към някой друг, към нещо по мнение, работа, живот и др. *Тези постановки **доближават** вижданията му до теорията на Хегел. Разговорът с детето ме **приближи** до проблемите на училището.* ↔ Правя някого чужд на нещо, нарушавам връзката му с нещо, някого. *Политическата конфронтация много го **отдалечи** от нас.*

¤ доближаване, приближаване ↔ отдалечаване; доближавам се, приближавам се ↔ отдалечавам се

ДОБЛИЖАВАМ² <СЕ>, НАБЛИЖАВАМ, ПРИБЛИЖАВАМ <СЕ> (*прех.* и *непрех.*) ↔ **ОТДАЛЕЧАВАМ СЕ**

Идвам близко, наблизо до някого или нещо. *Колкото повече **наближаваха** до Игликина поляна, толкова Стоян пò се замисляше за другарите си.* (Й. Йовков) ***Доближих** до града надвечер. **Приближих** планината откъм север.* ↔ Отивам надалеч от някого, от нещо. ***Отдалечавам** се от къщата си. Сред мегдана се люшнало хоро. Гайдарят се клатеше ту на една, ту на друга страна, **приближаваше** хорото, **отдалечаваше** се.* (К. Малина)

¤ доближаване, наближаване, приближаване ↔ отдалечаване

ДОБРЕ, ХУБАВО ↔ ЗЛЕ, ЛОШО

1. По начин, в степен, които съответстват на определени норми, изисквания, правила за положително състояние, действие, качество; както трябва. *Справям се **добре**. Починах си **хубаво**.* ↔ По начин, който не съответства на определени изисквания, норми, правила за такова положително състояние, не както трябва. *Говори английски **зле**. Държиш се **лошо** с баба си.*

// По начин, който съответства, отговаря на определени естетически изисквания; с вкус. ***Добре** облечени хора. **Хубаво** подредена къща.* ↔ По начин, който не съответства, не отговаря на такива изи-

сквания. ***Зле*** *сресана коса.* ***Лошо*** *подреден хол.*

2. Като сказуемно определение, обикновено с глаголи съм, чувствам се, изглеждам – във физическо, душевно, материално състояние, което задоволява, радва (съм, чувствам се, изглеждам). ***Добре*** *съм. Тортата изглежда* ***хубаво.*** ↔ Във физическо, душевно, материално състояние, което не е приятно, което тревожи (съм, чувствам се, изглеждам). *Детето е* ***зле. Лошо*** *ми е.*

3. При глаголи, означаващи разбиране, тълкуване, осведомяване, възприемане и под. – по начин, който отговаря на истината, правилно. ***Добре*** *разбирам думите.* ***Хубаво*** *чух.* ↔ По начин, който не отговаря на истината, неправилно. ***Зле*** *изтълкуван разговор.* ***Лошо*** *предавам новините.*

4. При глаголи като вървя, отивам, започвам, свършвам и др. – по благоприятен начин, с добри последици, резултати. *Подготовката потръгна* ***добре.*** *Започнах* ***хубаво*** *ваканцията.* ↔ По неблагоприятен начин, с лоши последствия, резултати. *Работата тръгна* ***зле.*** *Болестта свърши* ***лошо.***

5. В разбирателство, задружно, сговорно. *Живее* ***добре*** *с майка си. Разбираме се* ***хубаво*** *със съседите.* ↔ В неразбирателство, несговорно. *Живее* ***зле*** *с втората си жена.* ***Лошо*** *се разбираме.*

6. При глаголи правя, постъпвам и под. – по подходящ, уместен, справедлив начин. *Направих* ***добре,*** *че навреме скъсах с тази компания.* ***Хубаво*** *правиш, като спортуваш редовно.* ↔ По неподходящ, неуместен начин, неправилно. *Постъпих* ***зле,*** *като не послушах съвета ти.* ***Лошо*** *правиш, че не четеш редовно.*

7. По такъв начин, в такава степен, че да няма опасност за живота, здравето или съдбата на някого или нещо. *Раната заздравява* ***добре. Хубаво*** *гледат внучето си.* ↔ С опасност за живота, здравето или съдбата на някого или нещо. ***Зле*** *се ударих.* ***Лошо*** *се скараха.*

8. Достатъчно по количество или качество. ***Добре*** *платен служител.* ***Хубаво*** се *познаваме.* ↔ Недостатъчно по количество или качество. *Тази година реколтата е* ***зле. Лошо*** *платен.*

ДОБРИНА[1], ДОБРОТА ↔ ЗЛИНА[1], ЛОШОТА *(рядко),* **ЛОШОТИЯ** *(разг.)*

Качество на добър човек. *И в кротките му очи грееше* ***доброта***

и мъдрост. (Елин Пелин) ↔ Качество на зъл човек. *Човешка **лошота**. Позната ми е **лошотията** му. На кучето **злината** ..., на човека **добрината** струва пари.* (П. Р. Славейков)

ДОБРИНА² ↔ ЗЛИНА², ЗЛОДЕЙСТВО, ЗЛОДЕЯНИЕ, ЗЛОСТОРНИЧЕСТВО

Постъпка, действие, събитие, което причинява полза на други. *Отдавна исках да ви срещна и да ви благодаря за **добрината**, която навремето ми направихте.* (Г. Караславов) ↔ Постъпка, действие, събитие, което носи вреда на други. *Лоши хора, току-виж ще му направят* [на внучето] *някаква **злина**.* (Ст. Загорчинов) *Извършено е нечувано **злодейство**. Осъден за **злодеяние**. Всеки ден научаваме за някое **злосторничество**.*

ДОБРО ↔ ЗЛО, ЛОШО

1. Всичко положително, хубаво в нравствено отношение. ↔ Всичко отрицателно, лошо в нравствено отношение. *Инджже никога не делеше **доброто** от **злото**, никога не беше се запитвал кое е грях и кое не е.* (Й. Йовков) *Пречи им дяволът. Отворил е в душата им бакалница и търгува с **доброто** и **злото**.* (Елин Пелин) *Човек винаги е свикнал да дири причините и за **доброто**, и за **лошото** вън от себе си. А те са вътре в нас.* (Д. Талев) ***Доброто** си отива, **лошото** остава.* (Погов.)

2. Положителни качества, добра страна на някого или нещо. ***Доброто** у него отстъпи, надделя **лошото** му възпитание.* ↔ Отрицателни качества, лоша страна на някого или нещо. *И сега не може да дочака венчилото, защото **злото** в нея надви, то ѝ побърка ума.* (Д. Войников)

3. Вж. ***добрина** ↔ **злина, злодейство, злодеяние, злосторничество**. **Добро** се забравя, а **зло** никога.* (Погов.)

4. Добра участ, добър, щастлив живот. ↔ Зла, лоша участ, лош, нещастен живот. *Погледът мрачен, умът не види / **добро** ли, **зло** ли насреща иде.* (Хр. Ботев) *От **зло** е побягнала моята щерка – **добро** дано намери.* (П. Тодоров) *Всяко **зло** за **добро**.* (Погов.)

5. *Рядко.* Добри думи или добри мисли. ↔ Лоши думи или лоши мисли. *Който пее, **зло** не мисли.* (Погов.) *Болярите **зло** говорят за тебе, а селяните – **добро**.* (Ст. Загорчинов)

ДОБРО- ↔ ЗЛО-, ЛОШО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е добър, положителен, приятен, свързан с добрина, например *доброкачествен, доброжелател.* ↔ Който е зъл, лош, неприятен или свързан със зло, например *лошокачествен, зложелател.*

ДОБРОВОЛЕН ↔ НАСИЛСТВЕН, ПРИНУДИТЕЛЕН

Който се извършва, осъществява без принуда, по собствено желание. ***Доброволен** труд. **Доброволно** участие.* ↔ Който се извършва, осъществява с принуда, насилие, не по собствено желание. ***Насилствен** начин. **Принудително** отстраняване от работа.*

¤ доброволност ↔ насилие, принуда

ДОБРОВОЛНО ↔ НАСИЛА, НАСИЛСТВЕНО, ПРИНУДИТЕЛНО

По своя воля, по свое желание, без насилие. – *И ви уволниха? – Не, напуснах **доброволно**.* (Ив. Вазов) ↔ Против волята, желанието на някого, с принуда, с насилие. ***Насила** хубост не става.* (Погов.) ***Насилствено** го изведоха от дома му. Отидох да копая **принудително**.*

ДОБРОДЕТЕЛ ↔ ПОРОК

Положително нравствено качество. ↔ Отрицателно нравствено качество – осъдителен, позорен недостатък в характера на човека. *Благодарността е най-малката **добродетел,** неблагодарността най-лошият **порок.*** (Погов.)

¤ добродетелен ↔ порочен; добродетелно ↔ порочно; добродетелност ↔порочност

ДОБРОДУШЕН, ДОБРОСЪРДЕЧЕН, БЛАГОДУШЕН (*рядко*) **↔ НЕДОБРОСЪРДЕЧЕН**

Вж. ***добър[1] ↔ зъл, лош. Добродушен** съпруг. **Добросърдечен** съсед. **Благодушен** вид. **Недобросърдечно** отношение.*

¤ добродушно, добросърдечно, благодушно ↔ недобросърдечно; добродушност, добросърдечност, благодушност ↔ недобросърдечност; добродушие, добросърдечие, благодушие ↔ недобросърдечие.

ДОБРОЖЕЛАТЕЛ ↔ ЗЛОЖЕЛАТЕЛ, НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛ

Човек, който желае доброто някому, който е приятелски разположен към някого. *Имам доста* ***доброжелатели***. ↔ Човек, който желае зло някому, който е настроен враждебно. *Критика от* ***зложелател***. ***Недоброжелател*** *го наклевети.*

¤ доброжелателка ↔ зложелателка, недоброжелателка; доброжелателен ↔ зложелателен, недоброжелателен; доброжелателно ↔ недоброжелателно

ДОБРОЖЕЛАТЕЛСТВО, ДОБРОЖЕЛАТЕЛНОСТ ↔ ЗЛОЖЕЛАТЕЛСТВО, ЗЛОЖЕЛАТЕЛНОСТ, НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛСТВО, НЕДОБРОЖЕЛАТЕЛНОСТ

Добро, приятелско отношение, разположение към някого. – *Какво става тука? – Годеж – рече Филип тържествено и обхванат от* ***доброжелателство****, произнесе реч.* (Ем. Манов) *Очевидна* ***доброжелателност***. ↔ Лошо, враждебно отношение към някого. *О, великий везирю! Аз нямах никакво* ***зложелателство*** *против тебе.* (Хр. Ботев) *В израза на очите му личеше* ***недоброжелателство***. *Не очаквах такава* ***недоброжелателност*** *от теб.*

ДОБРОКАЧЕСТВЕН[1] ↔ ЛОШОКАЧЕСТВЕН, НЕДОБРОКАЧЕСТВЕН

Вж. ***висококачествен*** ↔ ***долнокачествен, нискокачествен***. ***Доброкачествени*** *зеленчуци.* ***Лошокачествена*** *продукция.* ***Недоброкачествено*** *месо.*

¤ доброкачествено ↔ лошокачествено, недоброкачествено; доброкачественост ↔ лошокачественост, недоброкачественост

ДОБРОКАЧЕСТВЕН[2] ↔ ЗЛОКАЧЕСТВЕН *спец.*

За болест, заболяване – който протича благоприятно и е повече или по-малко излечим. ***Доброкачествено*** *образувание.* ↔ Който протича тежко и е опасен за живота на човека, неизлечим. ***Злокачествен*** *тумор.*

¤ доброкачествено ↔ злокачествено; доброкачественост ↔ злокачественост

ДОБРОНАМЕРЕН ↔ ЗЛОНАМЕРЕН, НЕДОБРОНАМЕРЕН

Вж. ***благонамерен*** ↔ ***неблагонамерен***. ***Добронамерено*** *дело.*

Злонамерена *клевета.* ***Недобронамерен*** *помощник.*

¤ добронамерено ↔ злонамерено, недобронамерено; добронамереност ↔ злонамереност, недобронамереност

ДОБРОСЪРДЕЧЕН ↔ ЖЕСТОКОСЪРДЕЧЕН

Който има доброта, добро сърце или е проява на такива качества. ***Добросърдечен*** *старец.* ***Добросърдечен*** *поглед.* ↔ Който изпитва или проявява злоба, жестокост или е проява на такива чувства. ***Жестокосърдечни*** *врагове.* ***Жестокосърдечно*** *сбиване.*

¤ добросърдечие ↔ жестокосърдечие; добросърдечно ↔ жестокосърдечно

ДОБРОСЪВЕСТЕН ↔ НЕДОБРОСЪВЕСТЕН

1. Който работи прилежно, съвестно, акуратно, който изпълнява задълженията си точно, както трябва. ***Добросъвестен*** *журналист.* ↔ Който не работи по същия начин и не изпълнява задълженията си както трябва. ***Недобросъвестен*** *рецензент.*

2. Който е израз, проява или резултат на добросъвестна работа или отношение. ***Добросъвестно*** *изпълнение на задачите.* ↔ Който е израз, проява или резултат на недобросъвестна работа или отношение. ***Недобросъвестна*** *постъпка.*

¤ добросъвестно ↔ недобросъвестно; добросъвестност ↔ недобросъвестност

ДОБРОЧЕСТИНА ↔ ЗЛОЧЕСТИНА *рядко*

Вж. ***щастие ↔ нещастие, злощастие.*** *Никога* ***доброчестината*** *на едно частно лице не може да се основава на* ***злочестината*** *на другите.* (Г. Константинов)

ДОБЪР[1] ↔ ЗЪЛ, ЛОШ[1]

1. Който се отличава с отзивчив и мек характер, готовност да върши нещо хубаво, да се отнася добре с другите. ***Добро*** *дете.* ↔ Който няма такива качества, който е нечувствителен, неотзивчив и изпитва злоба, желание да върши зло. ***Зъл*** *началник.* ***Лоша*** *свекърва.*

2. Който е присъщ на човек с такива положителни качества на характера. ***Добра*** *постъпка.* ↔ Който е присъщ на човек с отрицателни качества на характера. ***Зло*** *дело.* ***Лош*** *нрав.*

// Който изразява доброта. ***Добър*** *поглед.* ***Добра*** *усмивка.* ↔ Който изразява злина, злоба. ***Зло*** *изражение.* ***Лош*** *поглед.*

3. За думи и под. – който съдържа нещо хубаво, приятно, успокоително. ***Добра*** *вест.* ***Добри*** *препоръки.* ↔ Който е неприятен, обиден, който засяга други. *Голям камък хвърли,* ***лоша*** *дума не казвай.* (Послов.) ***Зла*** *клевета.*

ДОБЪР[2], ХУБАВ ↔ ЛОШ[2], НЕДОБЪР[1], КАЛПАВ[1] (*разг.*)

1. Който задоволява, удовлетворява, който се харесва. ***Хубавият*** *роман носи слава за автора.* (Г. Тулийски) ***Добра*** *квартира.* ↔ Който не задоволява, не се харесва. ***Лош*** *успех.* ***Недобра*** *постъпка.* ***Калпаво*** *място в театър.*

2. Който дава добра, положителна характеристика или представа за някого, нещо. ***Добро*** *впечатление. Чух* ***хубави*** *думи за балета.* ↔ Който дава отрицателна характеристика или представа за някого, нещо. *Има* ***лоша*** *оценка за филма.* ***Недобри*** *отзиви.*

3. Който протича гладко, приятно, без затруднения. ***Добра*** *година.* ***Хубаво*** *детство.* ↔ Който е изпълнен с грижи, трудности, неприятности. *Имах* ***недобър*** *ден.* ***Калпави*** *времена. По-добре да изживееш една* ***хубава*** *година, отколкото хиляда* ***лоши*** (Послов.)

4. Който е съобразен с определени изисквания на обществото за положително, благоприятно, полезно. ***Добър*** *тон.* ***Добри*** *оценки.* ***Хубаво*** *държание.* ↔ Който не е съобразен с тези изисквания. ***Лошо*** *поведение.* ***Недобри*** *обноски.* ***Калпав*** *характер.*

5. Който е свързан с положителни чувства или отношения. ***Добро*** *разположение на духа.* ***Хубави*** *отношения* ↔ Който е свързан с отрицателни чувства или отношения. ***Лошо*** *настроение.* ***Недобър*** *замисъл.* ***Калпаво*** *отношение.*

// *За* сън – който е свързан с приятни усещания. ***Хубав*** *сън.* ↔ Който е изпълнен с кошмари. ***Лош*** *сън.* ***Недобри*** *мисли.*

6. Вж. ***приятен*** ↔ ***неприятен, противен*** (в 1. зн.). ***Добро*** *време.* ***Хубав*** *ден.* ***Лошо*** *време.* ***Недобра*** *пролет.* ***Калпава*** *есен.*

7. Вж. ***благоприятен*** ↔ ***неблагоприятен.*** ***Добър*** *климат за астматици.* ***Хубав*** *въздух.* ***Лошо*** *място за лозя.* ***Недобър*** *климат.* ***Калпави*** *условия за работа.*

8. Вж. ***висококачествен*** ↔ ***долнокачествен, нискокачествен; доброкачествен[1]*** ↔ ***лошокачествен, недоброкачествен.*** ***Добра*** *стока.* ***Хубав*** *материал за строеж.* ***Лоши*** *плодове.* ***Недобра*** *сто-*

ка. ***Калпав*** *зеленчук.*

¤ добро, хубаво ↔ лошо, недобро, калпаво

ДОБЪР³ ↔ ЛОШ³, НЕДОБЪР², КАЛПАВ² (*разг.*)

Който има ценни нравствени, духовни или трудови качества. ***Добър*** *стопанин.* ↔ Който няма такива ценни качества. ***Лошо*** *семейство.* ***Недобър*** *народ няма.* ***Калпав*** *слуга.* ***Лошият*** *син позори името на* ***добрия*** *баща.* (Погов.)

// Вж. ***опитен*** **↔** ***неопитен.*** ***Добър*** *работник.* ***Добра*** *изработка.* ***Лош*** *професионалист.* ***Недобър*** *техник.* ***Калпав*** *водопроводчик.*

¤ добро ↔ лошо, недобро, калпаво

ДОВЕЖДАМ ↔ ЗАВЕЖДАМ¹, ОТВЕЖДАМ

Водя някого или нещо в посока на приближаване до място, където се намирам (като говорещ) или при този, на когото говоря. ***Довеждам*** *коня вкъщи.* ***Довеждам*** *гостите.* ↔ Водя някого или нещо в посока на отдалечаване, до друго място или обратно до мястото, откъдето е дошъл. ***Завеждам*** *детето на разходка.* ***Отвеждам*** *стадото на паша.*

¤ довеждане ↔ завеждане, отвеждане

ДОВЕРИЕ ↔ НЕДОВЕРИЕ

1. Убеденост, увереност в честността, искреността, добрите намерения на някого. *Двамата бяха живели в обич и* ***доверие.*** (Елин Пелин) ↔ Липса на доверие. *Никой не знаеше как стана това, откъде се роди тая завист между снахите, това* ***недоверие*** *между братята.* (Елин Пелин)

2. Убеденост, увереност в способностите и възможностите на някого или в добрите качества, надеждността на нещо. *Имам* ***доверие*** *в способностите на майстора.* ↔ Съмнение във възможностите на някого или в добрите качества, надеждността на нещо. *Имате ли в града техници, които да разбират от автомобилни машини? – Аз разбирам! – каза живо Ян Бибиян. Те го изгледаха с* ***недоверие.*** (Елин Пелин)

¤ доверчив ↔ недоверчив; доверчиво ↔ недоверчиво; доверчивост ↔ недоверчивост

ДОВОЕНЕН, ПРЕДВОЕНЕН ↔ СЛЕДВОЕНЕН

Който се проявява или съществува непосредствено преди някоя

война, който е свързан с времето преди война. ***Довоенни** години.* ***Предвоенен** период.* ↔ Който се появява или съществува непосредствено след някоя война. ***Следвоенно** стопанство.*

ДОВОЛЕН ↔ НЕДОВОЛЕН

1. Който изпитва чувство на удовлетворение, задоволство, който е изпълнен с приятни чувства. *Той облегна гръб във възглавницата. Беше **доволен** от себе си.* (Ст. Дичев) ↔ Който не изпитва такова чувство. ***Недоволен** от неуспеха си.*

2. Който изразява доволство, удовлетвореност. ***Доволно** лице.* ↔ Който не изразява доволство, удовлетвореност. ***Недоволен** глас.*

¤ доволно ↔ недоволно

ДОВОЛСТВО ↔ НЕДОВОЛСТВО

Приятно чувство на вътрешно удовлетворение, състояние на човек, който изпитва такова чувство. *По техните лица се четеше **доволство** от думите на Младен.* (Т. Г. Влайков) ↔ Състояние на неудовлетвореност от нещо. *Делбата бе справедлива. Тя не породи у никого **недоволство**.* (Елин Пелин)

ДОВЪРШЕН, ЗАВЪРШЕН, ПРИВЪРШЕН, ПРИКЛЮЧЕН, СВЪРШЕН ↔ НЕДОВЪРШЕН, НЕЗАВЪРШЕН, НЕПРИВЪРШЕН, НЕПРИКЛЮЧЕН, НЕСВЪРШЕН

Който е доведен до своя край, който е изработен, направен напълно. ***Довършен** роман.* ***Завършен** блок.* ***Привършена** задача.* ***Приключени** задължения.* ***Свършена** работа.* ↔ Който не е довършен изцяло, напълно, докрай. ***Недовършена** симфония.* ***Незавършен** пуловер.* ***Непривършена** подготовка.* ***Неприключена** сделка.* ***Несвършена** работа.*

¤ довършеност, завършеност, привършеност, приключеност, свършеност ↔ недовършеност, незавършеност, несвършеност

ДОВЯВАМ ↔ ОТВЯВАМ[1], ЗАВЯВАМ, ИЗДУХВАМ

За вятър и под. – с веене докарвам, донасям нещо към някого, към нещо (в посока на приближаване). *Хладен вятър **довява** приятен бриз.* ↔ С веене отнасям нещо настрана, надалече (в посока на отдалечаване). *Бурята е **отвяла** платнището на колата чак в края на улицата. Вятърът **завял** листата в другия край на двора. Порив на вятъра ми **издуха** шапката далече.*

¤ довяване ↔ отвяване, завяване, издухване

ДОИСТОРИЧЕСКИ, ПРАИСТОРИЧЕСКИ, ПРЕДИСТОРИЧЕСКИ ↔ ИСТОРИЧЕСКИ

Който се отнася до времето, от което не са се запазили исторически паметници за бита, културата и т.н. ***Доисторическа** проблематика. **Праисторическо** развитие. **Предисторически** останки.* ↔ Който е свързан с историята, който се отнася до времето, от което са се запазили паметници на бита, културата и т.н. ***Историческа** проблематика. **Историческо** развитие.*

ДОКАЗВАМ ↔ ОПРОВЕРГАВАМ

1. Привеждам доказателства, с които обосновавам, потвърждавам съществуването или верността на нещо (факт, положение). ***Доказвам,** че има живот на други планети. **Доказвам** теорема.* ↔ Привеждам доказателства, с които отричам съществуването или верността на нещо. ***Опровергавам** теза.*

2. Служа като доказателство, потвърждение на нещо. *Фактите **доказват,** че той говори истината.* ↔ Служа като доказателство за отричане на нещо. *Действителното развитие **опроверга** песимистичната прогноза.*

¤ доказване ↔ опровергаване; доказан ↔ опроверган

ДОЛЕТЯВАМ (ДОЛИТАМ), ПРИЛЕТЯВАМ (ПРИЛИТАМ) ↔ ИЗЛЕТЯВАМ (ИЗЛИТАМ), ОТЛЕТЯВАМ (ОТЛИТАМ)

1. За птица, насекомо, самолет и под. – с летене пристигам, достигам на определено място, при нещо. *Птичка мила, пъстрокрила/ скоро **прилетяла**.* (П. К. Яворов) *Самолетът **долетя**.* ↔ С летене напускам определено място. *Врабчетата **излитат** от клоните. Ракетата **отлетя** със закъснение.*

// *Разг.* Пристигам с летателен апарат. *За два часа **долитам** от Берлин.* ↔ Заминавам с летателен апарат. *Утре **излитам** в 10 часа.*

2. *Прен.* Пристигам, стигам с голяма скорост, много бързо някъде. *Един непознат войник ... **прилетя** на кон.* (Й. Йовков) *Като разбира какво се е случило, **долетява** вкъщи.* ↔ Напускам, заминавам от някъде много бързо. ***Излетя** от стаята като стрела. За минути **отлетях** от училище.*

¤ долетяване (долитане), прилетяване (прилитане) ↔ излетяване

(излитане), отлетяване (отлитане)

ДОЛИВАМ ↔ ОТЛИВАМ

Наливам още, допълнително (течност). ***Доливам** студена вода в чайника.* ↔ Изливам, отсипвам част от някаква течност. ***Отливам** гореща вода от тенджерата. Дето се **отлива** и не се **долива**, скоро се изпива.* (Послов.)

¤ доливане ↔ отливане

ДОЛОВИМ ↔ НЕДОЛОВИМ

Който може да се долови, да се схване със сетивата или с ум, усет. *На свой ред аз свих рамене, гласът ми прозвуча с неуверена, но **доловима** ирония.* (Др. Асенов) *Едва **доловим** акцент.* ↔ Който не може да се долови, да се схване по този начин. *И някакво разочарование, примесено с една **недоловима** тъга, се вмъкна в душата на учителя.* (Т. Г. Влайков)

ДОНАСЯМ ↔ ЗАНАСЯМ, ОТНАСЯМ

Нося нещо или някого до определено място (в посока на приближаване към някого, нещо). ***Донеси** палтото от спалнята* ↔ Нося нещо или някого на друго място (в посока на отдалечаване от някого, нещо). ***Занесох** костюма на химическо чистене. Неговата работа в митницата беше да отива два пъти в седмицата в града да **отнася** и **донася** пощата.* (Й. Йовков)

¤ донасяне ↔ занасяне, отнасяне

ДОНОСЕН, ИЗНОСЕН ↔ НЕДОНОСЕН

За дете – който е роден в края на нормалния срок на бременността. ***Доносено** бебе. **Износени** близнаци.* ↔ Който е роден преди края на нормалния срок на бременността. *Това **недоносено** момиченце расте бързо.*

ДОПЛАВАМ (ДОПЛУВАМ) ↔ ОТПЛАВАМ (ОТПЛУВАМ)

С плуване стигам до определено място (в посока на приближаване към някого, нещо). *Лодката **доплава** до кея. **Доплувахме** до брега* ↔ С плуване заминавам, напускам определено място (в посока на отдалечаване). *Корабът вече **отплава**. **Отплувах** от острова.*

¤ доплаване (доплуване) ↔ отплаване (отплуване)

ДОПУСТИМ ↔ НЕДОПУСТИМ

1. Който може да се допусне като възможен, приемлив в опреде-

лени граници. ***Допустими*** *разходи.* ↔ Който не може да се допусне като възможен, приемлив. ***Недопустимо*** *нахалство.* ***Недопустим*** *провал.*

2. Вж. ***вероятен*** ↔ ***невероятен.*** *Грешката е* ***допустима. Недопустими*** *пропуски.*

¤ допустимо ↔ недопустимо

ДОРЕВОЛЮЦИОНЕН, ПРЕДРЕВОЛЮЦИОНЕН ↔ СЛЕДРЕВОЛЮЦИОНЕН

Който се появява, съществува преди някоя революция. ***Дореволюционна*** *епоха.* ***Предреволюционен*** *период.* ↔ Който настъпва, съществува след някоя революция. ***Следреволюционни*** *промени.*

ДОСЕТЛИВ ↔ НЕДОСЕТЛИВ

Който лесно, бързо се досеща. ***Досетлив*** *следовател.* ↔ Който не се сеща лесно, бързо или навреме. ***Недосетлива*** *майка.*

¤ досетливо ↔ недосетливо; досетливост ↔ недосетливост

ДОСИПВАМ ↔ ОТСИПВАМ

Сипвам още, допълнително (течност или нещо зърнесто, прахообразно и пр.). ***Досипвам*** *още мляко в кафето.* ↔ Изсипвам, махам част от нещо (течно, прахообразно). ***Отсипвам*** *супа от чинията.*

¤ досипване ↔ отсипване

ДОСТА, НЕМАЛКО ↔ НЕМНОГО

Сравнително много. ***Доста*** *хора се занимават с филателия.* ***Немалко*** *средства отделям за книги.* ↔ Не твърде много, малко. *Ще намериш* ***немного*** *статии по този въпрос.*

ДОСТАТЪЧЕН ↔ НЕДОСТАТЪЧЕН

Който е в необходимата степен, количество, който задоволява нуждите, който стига. ***Достатъчен*** *срок.* ***Достатъчна*** *храна.* ↔ Който няма тези качества, който не стига. ***Недостатъчни*** *усилия.* ***Недостатъчно*** *време.*

¤ достатъчно ↔ недостатъчно; достатъчност ↔ недостатъчност

ДОСТИЖИМ ↔ НЕДОСТИЖИМ

Вж. ***достъпен*** ↔ ***недостъпен*** (в 1. и 4. зн.); ***постижим*** ↔ ***непостижим.*** ***Достижима*** *цел.* ***Достижима*** *височина.* ***Недостижим*** *връх.* ***Недостижима*** *мечта.*

¤ достижимост ↔ недостижимост

ДОСТОВЕРЕН ↔ НЕДОСТОВЕРЕН

На който може да се вярва, който не подлежи на съмнение. ***Достоверен*** *източник.* ↔ На който не може да се вярва, който подлежи на съмнение. ***Недостоверни*** *данни.*

¤ достоверно ↔ недостоверно; достоверност ↔ недостоверност

ДОСТОЕН ↔ НЕДОСТОЕН

1. Който притежава необходимите качества, за да заслужи нещо. ***Достойна*** *за уважение майка.* ↔ Който не притежава необходимите качества, за да заслужи нещо. *Народ такъв, за друго* ***недостоен,*** */освен за мъки, нужди и тегла.* (П. Р. Славейков)

2. Който е с много положителни нравствени качества, заслужаващи почит, уважение. *Чорбаджи Марко от романа „Под игото" е* ***достоен*** *българин.* ↔ Който няма такива качества. *Обичала си* ***недостоен*** *човек.* (Ив. Вазов) ***Недостойно*** *държание.*

¤ достойно ↔ недостойно

ДОСТЪПЕН ↔ НЕДОСТЪПЕН

1. Който може да се достигне, премине и под. ***Достъпни*** *скали.* ↔ Който не може да бъде достигнат, преминат и под. ***Недостъпни*** *планини.*

2. До който има лесен достъп. ***Достъпна*** *библиотека.* ↔ До който няма лесен достъп. ***Недостъпни*** *социални кръгове.*

// Който дава възможност за контакт, общуване с него. ***Достъпен*** *началник.* ↔ Който не дава възможност за контакт, общуване с него. ***Недостъпна*** *девойка.*

3. За цена, стока – който е според материалните възможности на някого, на повече хора. ***Достъпни*** *цени.* ↔ Който не е според материалните възможности на някого, на повече хора. *Много стоки са* ***недостъпни*** *за мен.*

4. Който може лесно да се постигне, получи, осъществи. *Невинаги най-обикновеното за един е* ***достъпно*** *за други.* (Ст. Чилингиров) ***Достъпна*** *цел.* ↔ Който не може лесно да се постигне, получи, осъществи. ***Недостъпна*** *мечта.*

5. Вж. ***разбираем*** ↔ ***неразбираем*** (във 2. зн.). ***Достъпен*** *стил.* ***Недостъпно*** *изложение.*

¤ достъпно ↔ недостъпно; достъпност ↔ недостъпност

ДОХОД, ПРИХОД ↔ РАЗХОД

Пари или материални блага, които едно лице или предприятие получава обикновено от своята работа за определен период, от някаква дейност, имот, наем и др. *Годишен* ***доход.*** *Допълнителен* ***приход.*** ↔ Пари или материални блага, които едно лице или предприятие изразходва за нещо. *Големи* ***разходи****.*

¤ доходен, приходен ↔ разходен

ДОХОДЕН ↔ НЕДОХОДЕН

Който носи добри доходи, печалба. ***Доходен*** *бизнес.* ↔ Който не носи доход или добър доход, печалба. ***Недоходен*** *занаят.*

ДОЧУВАМ, ЧУВАМ ↔ НЕДОЧУВАМ

Долавям със слуха си, обикновено отдалече. ***Дочувам*** *шума на реката.* ***Чувам*** *гласа му, но не разбирам какво казва.* ↔ Не долавям със слуха си, обикновено отдалече. ***Недочувам*** *думите му.*

¤ дочуване, чуване ↔ недочуване

ДРУЖЕЛЮБЕН ↔ НЕДРУЖЕЛЮБЕН, НЕПРИЯЗНЕН

Който проявява или изразява дружелюбие – приветливо, доброжелателно отношение към другите. ***Дружелюбна*** *девойка.* ***Дружелюбна*** *усмивка.* ↔ Който не проявява или не изразява дружелюбие. ***Недружелюбни*** *колеги.* ***Недружелюбно*** *отношение.* ***Неприязнен*** *поглед.*

¤ дружелюбно ↔ недружелюбно, неприязнено; дружелюбност ↔ недружелюбност, неприязненост; дружелюбие ↔ недружелюбие

ДУАЛИЗЪМ ↔ МОНИЗЪМ *спец.*

Философско учение, което изхожда от признаването като равноправни и независими на две начала – дух и материя, идеално и материално. *Материалистически* ***дуализъм****.* ↔ Философско учение, което признава, че в основата на света има само едно начало – или материя, или дух. *Привърженик на* ***монизма****.*

¤ дуалист ↔ монист; дуалистичен (дуалистически) ↔ монистичен (монистически)

ДУХ ↔ МАТЕРИЯ

Вътрешният, психически живот на човека, неговото съзнание, психика, душа, като противопоставени на материалното, осезаемо-

то със сетивата. ↔ Цялата обективна реалност, включително и човешкото тяло, която съществува извън съзнанието, психиката и която се възприема със сетивата. *Не е тъй повсеместна хладината, / та чак дотам да ни смрази духа. / Това е всъщност форма на борбата / между* ***материята*** *и* ***духа***. (М. Ганчев)

¤ духовен ↔ материален; духовно ↔ материално

ДУХОВЕН[1] ↔ СВЕТСКИ

Който се отнася до църквата и религията. ***Духовно*** *училище.* ***Духовно*** *възпитание.* ↔ Който не се отнася до църквата и религията, а до обикновения живот на гражданите, народа. ***Светско*** *лице.* ***Светски*** *възгледи.*

ДУХОВЕН[2], ДУШЕВЕН ↔ ФИЗИЧЕСКИ

1. Който се отнася до вътрешния, психическия живот на човека, до неговото съзнание, дух, душа. ***Духовен*** *интерес.* ***Душевна*** *борба.* ***Душевна*** *сила.* ↔ Който засяга тялото на човека, а не неговия вътрешен, психически живот. ***Физически*** *сблъсък.* ***Физически*** *усилия.*

2. Който съществува между две или повече лица в областта на чувствата, идеите, разбиранията. ***Духовна*** *близост.* ***Душевно*** *родство.* ↔ Който съществува между две или повече лица, неща по отношение на телата им. ***Физическо*** *съприкосновение.*

ДЪЖДОВЕН ↔ СУХ[2], БЕЗДЪЖДОВЕН (*рядко*)

За период от време – през който вали често или много дъжд. ***Дъждовни*** *дни.* ↔ През който не вали дъжд. ***Сухо*** *лято.* ***Бездъждовен*** *сезон.*

ДЪЛБОК[1] ↔ ПЛИТЪК

1. Който има по-голямо разстояние от средното за даден вид предмети в отвесна посока, от повърхността към дъното. ***Дълбок*** *кладенец.* ↔ Който има малко разстояние от повърхността до дъното. ***Плитък*** *ров.* ***Плитка*** *река.*

// Който прониква на значително разстояние от повърхността, вътре в нещо. ***Дълбока*** *рана.* ↔ Който не прониква много навътре в нещо. ***Плитка*** *оран.*

2. Който е наслоен, натрупан в голямо количество. ***Дълбок*** *сняг.* ↔ Който е наслоен, натрупан в малко количество. ***Плитка*** *вода.*

3. *Прен.* За въздишка, стон и под. – който е силен и идва от дълбочината на дробовете. ***Дълбок*** *смях.* ***Дълбоко*** *дишане.* ↔ Който не е силен, не идва от дълбочината на дробовете. ***Плитка*** *кашлица.*

4. *Прен.* За ум – който осъществява задълбочено мислене, осъзнавайки връзките и закономерностите между явленията. ***Дълбок*** *ум.* ↔ Който мисли повърхностно, без да осъзнава връзките, закономерностите между явленията. ***Плитък*** *ум.*

¤ дълбоко ↔ плитко; дълбочина ↔ плиткост

ДЪЛБОК[2] ↔ ПОВЪРХНОСТЕН *прен.*

1. Който засяга същността на нещо. ***Дълбоки*** *промени.* ↔ Който не засяга същността на нещата. ***Повърхностно*** *чистене.*

2. Вж. ***задълбочен*** ↔ ***незадълбочен***. ***Дълбоки*** *познания.* ***Повърхностен*** *разбор.*

3. За чувство, състояние – който се проявява във висока степен, който обхваща съзнанието или психиката изцяло. ***Дълбоко*** *вълнение.* ***Дълбок*** *сън.* ↔ Който не обхваща съзнанието или психиката в пълна степен, който не е много силен, пълноценен. ***Повърхностни*** *преживявания.*

¤ дълбоко ↔ повърхностно

ДЪЛБОКО- ↔ ПЛИТКО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е дълбок по размер на нещо или по качество (означени от втората, част), например *дълбоководен, дълбокосъдържателен.* ↔ Който е плитък по размери на нещо или има качество в малка, слаба степен, например *плитководен, плиткоумен.*

ДЪЛБОКОВОДЕН ↔ ПЛИТКОВОДЕН

1. Който е с голяма дълбочина на водата. ***Дълбоководен*** *басейн.* ↔ Който не е с голяма дълбочина на водата. ***Плитководна*** *река.*

2. Който се намира или живее на голяма дълбочина във водата. ***Дълбоководни*** *скали.* ↔ Който не се намира или не живее на голяма дълбочина във водата, а в плитки води. ***Плитководни*** *риби.*

3. Който се извършва или действа на голяма дълбочина под водата, свързан е с голяма дълбочина. ***Дълбоководни*** *изследвания.* ↔ Който се извършва или действа на малка дълбочина под водата. ***Плитководни*** *наблюдения.*

ДЪЛБОКОУМЕН ↔ ПЛИТКОУМЕН

Който се представя, че има или изразява дълбока мисъл. ***Дълбокоумен*** *философ.* ***Дълбокоумен*** *отговор.* ↔ Който има или изразява незадълбочено мислене. ***Плиткоумен*** *събеседник.* ***Плиткоумни*** *действия.*

¤ дълбокоумие ↔ плиткоумие

ДЪЛГО-[1] ↔ КРАТКО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е дълъг или продължава дълго, например *дълговременен.* ↔ Който е кратък, продължава кратко, например *краткосрочен.*

ДЪЛГО-[2] ↔ КЪСО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е дълъг по размер, например *дългометражен.* ↔ Който е къс по размер, например *късоврат.*

ДЪЛГОВРЕМЕНЕН ↔ КРАТКОВРЕМЕНЕН, НЕДЪЛГОВРЕМЕНЕН

Вж. ***дълъг[2]*** ↔ ***кратък, къс*** (в 1. зн.). ***Дълговременна*** *война.* ***Кратковременна*** *раздяла.* ***Недълговременно*** *пътуване.*

¤ дълговременно ↔ кратковременно; дълговременност ↔ кратковременност, недълговременност

ДЪЛГОКРАК ↔ КЪСОКРАК

Който има дълги крака. ***Дългокрак*** *щъркел.* ↔ Който има къси крака. ***Късокрака*** *патица.*

ДЪЛГОМЕТРАЖЕН ↔ КЪСОМЕТРАЖЕН

Обикновено за филм – който има голяма дължина, дълъг метраж. ***Дългометражен*** *филм.* ↔ Който има малка дължина, малък метраж. ***Късометражен*** *филм.*

ДЪЛГОСРОЧЕН ↔ КРАТКОСРОЧЕН

Който е определен, предвиден за дълъг срок или се осъществява в дълъг срок. ***Дългосрочен*** *заем.* ↔ Който е определен, предвиден за кратък срок или се осъществява в кратък срок. ***Краткосрочна*** *почивка.*

¤ дългосрочно ↔ краткосрочно; дългосрочност ↔ краткосрочност

ДЪЛГОТРАЕН ↔ КРАТКОТРАЕН, НЕДЪЛГОТРАЕН

Вж. ***дълъг* ↔ *кратък, къс*** (в 1. зн.); ***дълговременен* ↔ *кратковременен, недълговременен; продължителен* ↔ *непродължителен; траен* ↔ *малотраен*.** ***Дълготраен*** *престой.* ***Краткотраен*** *преход.* ***Недълготрайна*** *връзка.*

¤ дълготрайно ↔ краткотрайно, недълготрайно; дълготрайност ↔ краткотрайност, недълготрайност

ДЪЛЖИНА ↔ ШИРИНА, ШИРОЧИНА

Разстоянието между двете най-отдалечени точки на линия, плоскост, тяло. ***Дължина*** *на игрище.* ↔ Напречно разстояние. ***Широчина*** *на улица. Меря на* ***ширина****. В тъмното не можех да преценя нито* ***ширината****, нито* ***дължината*** *на локвата.*

ДЪЛЪГ[1] ↔ КЪС

1. Който има по-голяма дължина от тази, която приемаме за средна, обичайна, нормална за даден вид. ***Дълъг*** *коридор.* ***Дълги*** *мустаци.* ↔ Който има по-малка дължина от средната, обичайната, нормалната. ***Къса*** *пола.* ***Къса*** *опашка.*

// За ръкав – който е до китката на ръката. *Блуза с* ***дълги*** *ръкави.* ↔ Който е над или до лакътя. *Рокля с* ***къси*** *ръкави.*

2. Който е с по-голяма дължина от нужната за някаква цел. *Тази рокля ми е* ***дълга****.* ↔ *Който* има по-малка от нужната дължина. *Той е доста* ***висок*** *и леглото му е* ***късо.***

3. Вж. ***висок* ↔ *нисък*.** *Той е* ***по-дълъг*** *от съучениците си.* ***Къс*** *ръст.*

¤ дългичък ↔ късичък; дълго ↔ късо

ДЪЛЪГ[2] ↔ КРАТЪК, КЪС

1. Който трае, продължава или изисква много време. ***Дълъг*** *летен ден.* ***Дълга*** *война.* ↔ Който трае, продължава или изисква малко време. ***Кратка*** *лятна буря.* ***Късо*** *колебание. Отреден ни е* ***кратък*** *живот, но изживеем ли го добре, споменът за него ще бъде* ***дълъг****.* (Цицерон, МВ).

// Със *същ.* време или за единица време – който има или изглежда с голяма продължителност. *Двубоят ни се води с жар от* ***дълги*** *дни.* (Н. Й. Вапцаров) ***Дълго*** *време.* ↔ Който няма продължителност или изглежда недълготраен. *Съобразих в един* ***кратък*** *миг, че*

трябва да се наведа. Вземам заем за ***късо*** *време.*

2. За път, разстояние – който свързва две точки на голямо разстояние една от друга. *Разстоянието е доста* ***дълго.*** ↔ Който свързва две малко отдалечени точки. ***Кратък*** *път.* ***Късо*** *разстояние.*

// Който не свързва пряко две точки. *От тук пътят е по-****дълъг.*** ↔ Който свързва най-пряко две точки. *Ще минем по* ***краткия*** *път.* ***Къса*** *пътека.*

3. За текст, изказване – който се предава с много думи или на много страници. ***Дълго*** *изказване.* ***Дълъг*** *роман.* ↔ Който се предава с малко думи или на малко страници. ***Кратък*** *разказ.* ***Късо*** *изречение.*

¤ дългичък ↔ кратичък, късичък; дълго ↔ кратко, късо

ДЪРЖА[1] (*несв.*) ↔ **ПУСКАМ[3]**

Хванал съм, взел съм нещо с ръце (зъби, нокти и др.). ***Държа*** *ключ.* ***Държа*** *кост в уста.* ↔ Преставам да държа нещо с ръце (зъби, нокти и др.) и го оставям, обикновено да стои или да се движи свободно. ***Пускам*** *чашата да падне. Кучето* ***пусна*** *крачола на момчето.*

// Притиснал съм или съм сложил някого до, върху себе си и го крепя. ***Държа*** *дете в скут.* ↔ Оставям някого свободен, без да го крепя. ***Пускам*** *дете да ходи само.*

¤ държане ↔ пускане

ДЪРЖА[2] (*несв.*), **ЗАДЪРЖАМ** ↔ **ПУСКАМ[4]**

1. Улавям някого, нещо, обикновено с ръка, със сила, без да му давам свобода на движение. ***Държа*** *вратата да не се затвори.* ***Задържам*** *кучето, за да не ухапе госта.* ↔ Оставям някого, нещо да се движи свободно. ***Пускам*** *вратата да се хлопне.*

// С физически усилия или думи попречвам на някого да не извърши нещо. ***Държа*** *здраво крадеца.* ***Задържам*** *момчетата да не се сбият.* ↔ Оставям някого свободно да върши нещо. ***Пускам*** *детето да си играе.*

2. Накарвам, заставям някого да остане някъде. *Не ме* ***дръж*** *на вратата, по-добре да влезем. Не те* ***задържам,*** *можеш да тръгваш.* ↔ Оставям някого свободен в движението си. ***Пускам*** *лъв от клетка.*

¤ държане, задържане ↔ пускане

ДЪРЖА^3 ↔ ОСТАВЯМ

1. Хванал съм, взел съм нещо в ръце. ***Държа** лъжица.* ↔ Преставам да държа нещо, слагайки го да стои някъде. ***Оставям** чашата.*

2. Внимавам някой да не върши нещо, пазя някого от някакви прояви. ***Държа** под наблюдение детето. Баща ми ме **държа** вкъщи до вечерта.* ↔ Преставам да внимавам и да пазя някого от някакви прояви. ***Оставям** го да прави каквото си иска. **Оставям** го да излезе.*

3. *Прен. разг.* За чувство, преживяване, болест – обхванал съм някого трайно в някакво състояние. *Болестта я **държи** вече три месеца.* ↔ Преставам да обхващам някого, давам му възможност да премине в ново състояние. *Тази година грипът не ме **оставя**. Най-после лошото настроение го **остави**.*

4. Отбранявам, пазя нещо, обикновено с бой, оръжие. ***Държа** града.* ↔ Напускам нещо, което отбранявам. ***Оставям** позициите си.*

¤ държане ↔ оставяне

Е

ЕВТИН ↔ СКЪП

1. Който се продава или купува на ниска цена. ***Евтини** обувки.* ↔ Който се продава или купува на висока цена. ***Скъп** имот.*

// Който има ниска цена, който не струва много пари поради недобро качество. ***Евтиното** месо и кучетата не го ядат.* (Погов.) ↔ Който има висока цена, който струва много пари поради добро качество. ***Скъп** парфюм.*

2. За магазин, ресторант – в който се продават стоки, храна на ниски, достъпни цени. ***Евтина** закусвалня.* ↔ В който се продават стоки, храна на високи, труднодостъпни цени. *Луксозни **скъпи** магазини.*

3. Който се постига лесно, без много усилия и жертви. ***Евтина***

слава. ↔ Който се постига трудно, с много усилия и жертви. ***Скъпа*** *победа.*

4. С предлог **на**. Който лесно дава или казва нещо (посочено от определение след предлога), без да държи на реалното му осъществяване или достоверност. ↔ Който трудно дава или казва нещо. ***Евтин*** *на думите,* ***скъп*** *на делата.* (Погов.) ***Евтин*** *на брашното,* ***скъп*** *на триците.* (Погов.)

¤ евтиничък ↔ скъпичък; евтино ↔ скъпо

ЕВТИНИЯ ↔ СКЪПОТИЯ *разг.*

Състояние на пазара, когато стоките се продават евтино, на много ниски цени. – *Грабете хора, грабете на безценица. –* ***Евтиния! Евтиния!*** (С. Таджер) ↔ Състояние на пазара, когато стоките се продават скъпо, на много високи цени. *В този магазин е голяма* ***скъпотия****.*

ЕГОИЗЪМ, СЕБИЧНОСТ ↔ АЛТРУИЗЪМ

Поставяне на собствената личност и интереси на преден план, незачитане на другия. *Бил отвратен от тяхната морална корупция,* ***егоизъм*** *и упадък.* (в. Македония,1999). *Кои три неща отблъскват най-силно избирателите от политиците? – Привилегированост,* ***себичност****, безсрамие.* (в. Стършел, 2002) ↔ Уважение, зачитане на другите, човечност, щедрост и под. *Днешните германци са по-етични, т.е. проявяват повече човечност,* ***алтруизъм*** *и уважение към личността.* (Н. Димитрова)

¤ егоистичен, себичен ↔ алтруистичен; егоистично, себично ↔ алтруистично

ЕДИНОДУШИЕ, ЕДНОГЛАСИЕ ↔ РАЗНОГЛАСИЕ

Единство, съгласие в мисли, чувства и действия. ***Единодушие*** *по основните държавни интереси.* ***Едногласие*** *при решенията.* ↔ Различие в мнения, мисли, чувства, действия, липса на единство, единодушие, едногласие. *В партията има* ***разногласие****.*

¤ *единодушен, едногласен* ↔ разногласен; единодушно, едногласно ↔ разногласно

ЕДИНОМИСЛИЕ ↔ РАЗНОМИСЛИЕ *книж.*

Вж. ***единодушие, едногласие*** ↔ ***разногласие****. На съвещанието не се стигна до* ***единомислие****.* ***Разномислието*** *на двете групиров-*

ки на научния съвет пречи на общите решения.

¤ единомислен ↔ разномислен; единомислено ↔ разномислено

ЕДНАКЪВ, ТЪЖДЕСТВЕН (*рядко*) ↔ **НЕЕДНАКЪВ, РАЗЛИЧЕН**

Който е един и същ, напълно сходен с други и не се отличава по вид, качество, степен. ***Еднакъв*** *цвят.* ***Тъждествен*** *резултат.* ↔ Който няма такива качества на пълно сходство. ***Нееднакви*** *по мощност мотоциклети.* ***Различни*** *разбирания.*

¤ еднаквост, тъждественост ↔ нееднаквост, разлика, различие

ЕДНО- ↔ МНОГО-, РАЗНО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който има една част, едно от нещо (означено от втората част), например *едноцветен, еднопосочен.* ↔ Който има много части, неща (означени от втората част), например *многоцветен, разноцветен.*

ЕДНОБАГРЕН ↔ МНОГОБАГРЕН, РАЗНОБАГРЕН (*поет.*)

Вж. ***едноцветен*** ↔ ***многоцветен, разноцветен. Еднобагрени*** *стени.* ***Многобагрени*** *поля.* ***Разнобагрени*** *цветя.*

ЕДНОБОЖИЕ ↔ МНОГОБОЖИЕ

Вяра, религия, според която има само един бог. ↔ Вяра, религия, според която има много богове. *Старобългарското вероизповедание... може да се раздели на* ***еднобожие****... и* ***многобожие****.* (Д. Войников)

ЕДНОЖЕНСТВО ↔ МНОГОЖЕНСТВО

Форма на брак, при която един мъж е свързан само с една жена. *Една християнска черта е още и* ***едноженството.*** (Ив. Вазов) ↔ Форма на брак, при която един мъж е свързан с повече жени. ***Многоженството*** *е допустимо от исляма.*

¤ едноженец ↔ многоженец

ЕДНОЗВУЧЕН, МОНОТОНЕН ↔ МНОГОЗВУЧЕН, РАЗНОЗВУЧЕН

Който е еднообразен, равен по звук, тон. ***Еднозвучен*** *ромон.* ***Монотонна*** *мелодия.* ↔ Който е разнообразен по звук, тон. ***Многозвучна*** *песен.* ***Разнозвучни*** *крясъци.*

¤ еднозвучно, монотонно ↔ многозвучно, разнозвучно; еднозвучие, монотонност ↔ многозвучие, разнозвучие

ЕДНОЗНАЧЕН ↔ МНОГОЗНАЧЕН, НЕЕДНОЗНАЧЕН

Вж. ***двузначен, двусмислен*** ↔ ***недвусмислен. Еднозначен*** *отговор.* ***Многозначна*** *дума.* ***Нееднозначно*** *решение.*

¤ еднозначност ↔ многозначност, нееднозначност

ЕДНОКАЛИБРЕН ↔ РАЗНОКАЛИБРЕН

За пушка, оръдие и под. – който има еднакъв калибър в сравнение с друг. ***Еднокалибрени*** *пушки.* ↔ Който има различен калибър в сравнение с друг. ***Разнокалибрени*** *оръдия.*

ЕДНОКРАТЕН ↔ МНОГОКРАТЕН, НЕЕДНОКРАТЕН

1. Който се извършва, става само един път или наведнъж. ***Еднократна*** *употреба.* ↔ Който се извършва, става не само един път или на няколко пъти. ***Многократно*** *припомняне.* ***Нееднократна*** *вноска.*

2. Който става някакъв само един път. ***Еднократен*** *шампион.* ↔ Който става някакъв повече от един път. ***Многократен*** *победител.* ***Нееднократен*** *шампион.*

¤ еднократно ↔ многократно, нееднократно; еднократност ↔ многократност, нееднократност

ЕДНОЛИЧЕН ↔ КОЛЕКТИВЕН

1. Който е свързан със собственост само на едно лице. ***Еднолично*** *стопанство.* ↔ Който е собственост на много лица. ***Колективен*** *собственик.*

2. Вж. ***групов, колективен*** ↔ ***индивидуален, личен*** (във 2. зн.). ***Еднолична*** *власт.* ***Колективно*** *постижение.*

¤ еднолично ↔ колективно; едноличност ↔ колективност

ЕДНООБРАЗЕН, МОНОТОНЕН ↔ МНОГООБРАЗЕН, РАЗНООБРАЗЕН

Който има еднакъв вид, прояви или същност с друг. ***Еднообразни*** *цветове.* ***Монотонен*** *шум.* ↔ Който има множество различни форми. ***Многообразен*** *живот.* ***Разнообразни*** *дрехи.*

¤ еднообразно, монотонно ↔ многообразно, разнообразно; еднообразност, монотонност ↔ многообразност, разнообразност; еднообразие ↔ многообразие, разнообразие

ЕДНОПЛЕМЕНЕН ↔ РАЗНОПЛЕМЕНЕН

Който е от едно и също племе или един и същ народ с друг. *Негов*

едноплеменен *родственик.* ↔ Който не е от едно и също племе с друг. ***Разноплеменни*** *жители на страната.*

// Който е съставен от индивиди от едно и също племе, един и същ народ. ***Едноплеменно*** *население.* ↔ Който се състои от различни племена, народи. ***Разноплеменен*** *състав на населението на Източна Африка.*

ЕДНОПОЛОВ ↔ РАЗНОПОЛОВ *спец.*

1. За растителен цвят – който има един вид размножителни органи – само мъжки (тичинки) или само женски (плодник). *Дъбовете имат* ***еднополови*** *цветове.* ↔ Който има и мъжки, и женски размножителни органи.

// *Разш.* Който притежава белезите само на единия пол. ***Еднополов*** *организъм.* ↔ Който притежава белезите на двата пола. ***Разнополово*** *растение.*

2. Който е от един и същ пол. *Еднояйчните близнаци са* ***еднополови*** ↔ Който не е от един и същ пол. ***Разнополови*** *деца.*

3. Който се състои от индивиди само от единия пол. ***Еднополова*** *среда.* Който се състои от индивиди от двата пола. ***Разнополови*** *класове.*

¤ еднополовост ↔ разнополовост

ЕДНОРОДЕН ↔ НЕЕДНОРОДЕН, РАЗНОРОДЕН

1. Който има еднакъв състав, който е съставен от едно вещество, от едни и същи части, елементи. *Оркестър от* ***еднородни*** *инструменти.* ***Еднородна*** *среда.* ↔ Който не е съставен от едно и също вещество, части, елементи. ***Нееднородна*** *смес.* ***Разнороден*** *състав на класа.*

2. Който е от един и същ вид, род с друг. ***Еднородни*** *предмети.* ↔ Който не е от един и същ вид, род с друг. ***Нееднородни*** *вещи.* ***Разнородни*** *думи.*

¤ еднородност ↔ разнородност

ЕДНОЦВЕТЕН ↔ МНОГОЦВЕТЕН, РАЗНОЦВЕТЕН

Който е само с един цвят, с една багра. ***Едноцветен*** *килим.* ***Едноцветно*** *облекло.* ↔ Който има два или повече различни цвята, багри. ***Многоцветна*** *дамаска.* ***Разноцветни*** *дрехи.*

ЕДРО- ↔ ДРЕБНО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който има нещо едро (означено от втората част), например *едролистен.* ↔ Който има нещо дребно (означено от втората част), например *дребнолистен.*

ЕДРОЗЪРНЕСТ ↔ ДРЕБНОЗЪРНЕСТ

1. За растение – който има едри плодове, зърна. ***Едрозърнест*** *боб.* ↔ Който има дребни плодове, зърна. ***Дребнозърнест*** *ориз.*

2. Който се състои от едри, по-големи частици. ***Едрозърнест*** *пясък.* ↔. Който се състои от дребни частици или е във вид на дребни частици. ***Дребнозърнест*** *мрамор.*

ЕДРОКЛАС ↔ ДРЕБНОКЛАС

Обикновено за житно растение – който има едри класове. ***Едроклас*** *овес.* ↔ Който има дребни класове. ***Дребноклас*** *овес.*

ЕДРОЛИК ↔ ДРЕБНОЛИК

Който има едро, голямо лице. ***Едролик*** *мъж.* ↔ Който има дребно, малко лице. ***Дребнолико*** *дете.*

ЕДРОЛИСТ, ЕДРОЛИСТЕН ↔ ДРЕБНОЛИСТ, ДРЕБНОЛИСТЕН

За растение – който е с едри, големи листа. ***Едролист*** *тютюн.* ***Едролистна*** *смокиня.* ↔ Който е с малки, дребни листа. ***Дребнолист*** *храст.* ***Дребнолистна*** *липа.*

ЕДРОМАЩАБЕН ↔ ДРЕБНОМАЩАБЕН *спец.*

1. За карта, план и под. – Който е направен в голям мащаб. ***Едромащабен*** *проект.* ↔ Който е направен в малък мащаб. ***Дребномащабна*** *карта.*

2. Който става в голям размер, в едър мащаб. ***Едромащабно*** *строителство.* ↔ Който става в ограничен размер, с ограничен размах, в малък мащаб. ***Дребномащабни*** *проучвания.*

ЕДЪР[1] ↔ ДРЕБЕН[1]

1. Вж. ***голям*** ↔ **малък** (в 3. зн.). ***Едър*** *търговец.* ***Дребен*** *собственик.* ***Едрият*** *притежател завижда едро,* ***дребният*** *– още по-едро.* (Р. Ралин)

// За човек, животно – който е висок на ръст и с по-широки, по-дебели кости. ***Едър*** *мъж.* ***Едър*** *рогат добитък.* ↔ Който е малък,

нисък на ръст и с тесни, тънки кости. ***Дребна** девойка. **Дребен** кон. **Дребен** добитък.*

2. Който се отнася до много пари, до голяма парична сума. ***Едра** сума.* ↔ Който се отнася до малко пари, до малка парична сума. ***Дребни** сметки. **Дребно** задължение.*

3. За човек – който притежава неголеми имущества, под средните на своята социална категория.

4. *Прен.* Вж. ***важен, немаловажен** ↔ **маловажен, неважен**. Твоят дълг е да си вършиш работата.. При нас няма **едри** и **дребни** работи.* (Б. Райнов)

¤ едричък ↔ дребничък; едричко ↔ дребничко; едро ↔ дребно

ЕДЪР[2] ↔ ДРЕБЕН[2], СИТЕН

1. Който се състои от единици, части с размери над средните, обичайните за даден вид. ***Едра** градушка. **Едри** капки дъжд.* ↔ Който се състои от единици, части с малки размери. ***Ситен** дъжд вали като маргарит.* (Нар. песен) ***Дребен** почерк. **Дребни** плодове. **Дребно** лице.*

2. За пари, сума – който е с голяма номинална стойност. ***Едри** сметки. **Едра** банкнота.* ↔ Който е с малка номинална стойност. ***Дребни** банкноти. **Ситни** пари.*

¤ едро ↔ дребно, ситно

ЕКЗОГЕНЕН ↔ ЕНДОГЕНЕН *спец.*

Който е предизвикан от външни причини, който има външен произход. ***Екзогенни** сили.* ↔ Който е предизвикан от вътрешни причини, който има вътрешен произход. ***Ендогенни** фактори.*

ЕКСПИРАЦИЯ ↔ ИНСПИРАЦИЯ *спец.*

Вдишване. ↔ Издишване. *Вдишването е късо, шумно ... **Експирацията** е по-бавна, по-удължена от **инспирацията**.* (М. Василев и др.)

¤ експиратор ↔ инспиратор; експираторен ↔ инспираторен

ЕКСПОРТ ↔ ИМПОРТ *книж.*

Вж. ***внос** ↔ **износ**. **Експорт** на електрокари. **Импорт** на кафе.*

¤ експортен ↔ импортен

ЕКСПОРТИРАМ ↔ ИМПОРТИРАМ *книж.*

Вж. ***внасям[1]** ↔ **изнасям*** (във 2. зн.). ***Експортирам** цигари. **Им-***

портирам *банани.*

¤ експортиране ↔ импортиране

ЕКСТЕРИОР ↔ ИНТЕРИОР *спец.*

Пространството вън от сграда, сцена и др. *Спектакълът се развива в* ***екстериор.*** ↔ Пространството вътре в сграда, сцена и др. (обикн. заедно с обзавеждането му). *Старинен иконостас от орехово дърво допълва сполучливо* ***интериора*** *на църквата.*

¤ екстериорен ↔ интериорен

ЕКСЦЕНТРИЧЕН (ЕКСЦЕНТРИЧЕСКИ) ↔ КОНЦЕНТРИЧЕН (КОНЦЕНТРИЧЕСКИ) *спец.*

1. Окръжност или дъга – който няма общ център с други. ***Ексцентрични*** *кръгове.* ***Ексцентрическа*** *окръжност.* ↔ Който има общ център с друга окръжност или дъга. ***Концентрични*** *кръгове.* ***Концентрически*** *дъги.*

¤ ексцентрично ↔ концентрично; ексцентричност ↔ концентричност

ЕМИГРИРАМ ↔ ИМИГРИРАМ

Изселвам се от постоянното си местожителство, за да живея в друга страна. *Голяма част от селското население ...* ***емигрира*** *в чужбина.* (Ив. Унджиев) ↔ Заселвам се като чужденец в друга страна след напускане на своята. *Във Франция* ***имигрират*** *много африканци.*

¤ емигриране ↔ имигриране; емиграция ↔ имиграция; емигрант ↔ имигрант; емигрантка ↔ имигрантка; емигрантски ↔ имигрантски; емиграционен ↔ имиграционен

ЕМОЦИОНАЛЕН ↔ НЕЕМОЦИОНАЛЕН

1. Който се поддава лесно на чувства (емоции) и им дава израз, показва ги. ***Емоционална*** *девойка.* ↔ Който не се поддава лесно на чувства, който сдържа чувствата си. ***Неемоционална*** *майка.*

2. Който е изпълнен с чувство, който изразява силни чувства. ***Емоционално*** *приветствие.* ↔ Който не показва, не изразява чувство. ***Неемоционално*** посрещане.

¤ емоционално ↔ неемоционално, сдържано; емоционалност ↔ неемоционалност, сдържаност

ЕМПИРИЗЪМ ↔ РАЦИОНАЛИЗЪМ *спец.*

Философско учение, което признава опита като единствен източник на познанието и подценява значението на логическия анализ и на теоретическите обобщения. ↔ Философско учение, което в противоположност на емпиризма признава разума за решаващ източник на истинското познание.

¤ емпирик ↔ рационалист; емпиричен ↔ рационален; емпирично ↔ рационално

ЕСТЕСТВЕН[1] ↔ ИЗКУСТВЕН[1]

1. Който е свързан с природата, който възниква и се осъществява в нея, от нейните явления и процеси. ***Естествен*** *каучук.* ***Естествен*** *спътник на Земята.* ***Естествено*** *напояване.* ↔ Който е създаден, получен в резултат на човешката дейност, направен е от човешката ръка, по технически и химически начин. ***Изкуствена*** *коприна.* ***Изкуствено*** *оросяване.*

2. Който се поражда от закономерното развитие на нещата, явления в природата и действителността. ***Естествен*** *център на района.* ***Естествена*** *смърт.* ↔ Който не се поражда от закономерното развитие на нещата и явленията, а е създаден, направен с някаква цел. ***Изкуствен*** *език.* ***Изкуствено*** *социално разделение.*

¤ естествено ↔ изкуствено; естественост ↔ изкуственост

ЕСТЕСТВЕН[2] ↔ ИЗКУСТВЕН[2], НЕЕСТЕСТВЕН

1. Който съществува, среща се в природата. ***Естествен*** *ръст.* ↔ Който не съществува, не се среща в природата. ***Изкуствени*** *условия за развитие.* ***Неестествена*** *среда.*

// Който по природа е присъщ на някого в някакъв вид. ***Естествен*** *цвят на кожата.* ↔ Който е видоизменен, направен допълнително. ***Изкуствени*** *дълги клепки.* ***Неестествен*** *цвят на косата.*

2. Който възниква от природата, характера или от състоянието на някого, нещо, който е непринуден, непреднамерен. ***Естествени*** *обноски.* ***Естествено*** *покашляне.* ↔ Който е престорен, преднамерен и се прави с някаква цел. ***Изкуствен*** *смях.* ***Изкуствена*** *любезност.* ***Неестествена*** *усмивка.*

// Вж. ***нормален[1] ↔ анормален, ненормален; логичен ↔ алогичен, нелогичен. Естествена*** *тревога.* ***Изкуствена*** *паника.* ***Неес-***

тествен *извод.*

¤ естествено ↔ изкуствено, неестествено; естественост ↔ изкуственост, неестественост

ЕСТЕТИЧЕН ↔ НЕЕСТЕТИЧЕН

Който отговаря на изискванията за красиво, изящно, прекрасно. ***Естетична*** *подредба на мебелите.* ↔ Който не отговаря на такива изисквания. ***Неестетично*** *облекло.*

¤ естетично ↔ неестетично; естетически ↔ неестетически

Ж

ЖАЛОСТИВ ↔ БЕЗЖАЛОСТЕН, СУРОВ[2]

1. Който има добро сърце и се трогва от чуждите нещастия. ***Жалостиво*** *сърце.* ↔ Който има безчувствено, зло сърце и не изпитва жалост, милост, състрадание при чуждите нещастия. ***Безжалостен*** *експлоататор.* ***Жалостив*** *към чуждите,* ***суров*** *и груб към своите.* (А. Наковски)

2. Който изразява отношение, чувство на човек с добро сърце. ***Жалостив*** *поглед.* ↔ Който изразява отношение, чувство на човек с безчувствено сърце. ***Безжалостна*** *подигравка.* ***Сурово*** *отношение към поданиците.*

¤ жалостиво ↔ безжалостно; жалостивост ↔ суровост

ЖАР, ОГЪН, ПЛАМЪК, ПЛАМ ↔ СТУДЕНИНА, ЛЕД (*рядко*) *прен. поет.*

Вж. ***страст*** ↔ ***безстрастие, безстрастност*** (във 2. зн.). *Припомни си Ниш с каква* ***жар*** *ѝ шепнеше: „Обичам те!"* (Елин Пелин) *Хиляди диви сърца и* ***огън*** *във всяко сърце.* (Гео Милев) *А* ***пламъкът*** *на младите души им стига, / за да разбият и последната верига / на майката земя.* (Хр. Смирненски) *Твоят поглед е благ, но без* ***плам****.* (Ел. Багряна) *Те слушаха тая скръбна и нежна музика,* ***ледът*** *на душата им се разтапяше.* (Й. Йовков) *В очите му се четеше* ***студенина****.*

¤ жарък, огнен, пламенен ↔ студен, леден; жарко, огнено, пламенно ↔ студено, ледено

ЖЕЛАН ↔ НЕЖЕЛАН

1. Който силно се желае. ***Желан*** *гост.* ↔ Който не се желае. ***Нежелано*** *посещение.*

// Който силно се желае и обича. *И пред нея се яви образът на Ткачев, хубав и* ***желан***. (Г. Караславов) ↔ Който не се желае, не се обича. ***Нежелан*** *съпруг.*

2. Такъв, какъвто се желае да стане, какъвто трябва да бъде. ***Желана*** *форма. В* ***желания*** *срок.* ↔ Такъв, какъвто не се желае да стане, какъвто не трябва да бъде. ***Нежелана*** *насока.*

¤ желаност ↔ нежеланост

ЖЕЛАНИЕ, АПЕТИТ (*прен.*) ↔ **НЕЖЕЛАНИЕ**

Стремеж, искане за осъществяване на нещо. *Обзе го вълнуващо* ***желание*** *да я прегърне и нежно да я погали по косата.* (К. Калчев) ***Апетит*** *за забогатяване.* ↔ Липса на желание. *Ние ставаме с мъка, с* ***нежелание,*** *за да продължим пътя си.* (Л. Стоянов)

ЖЕЛАТЕЛЕН ↔ НЕЖЕЛАТЕЛЕН

Вж. ***желан*** ↔ ***нежелан*** (в 1. зн.). ***Желателен*** *вид.* ***Нежелателен*** *посетител.*

¤ желателно ↔ нежелателно; желателност ↔ нежелателност

ЖЕНЕН ↔ НЕЖЕНЕН

Който е встъпил в брак (законно свързване в съжителство на мъж и жена по взаимно съгласие). *Имам* ***женен*** *син.* ↔ Който не е встъпил в брак. ***Неженени*** *деца.*

ЖЕНОЛЮБЕЦ ↔ ЖЕНОМРАЗЕЦ

Мъж, който обича жените, който има слабост към жените. *И той,* ***женолюбецът*** *... започна да прави пред учителката сладкодумни излияния на почит и възхищение пред жената.* (Д. Талев) ↔ Мъж, който мрази жените. *Заклет* ***женомразец.***

ЖЕНСТВЕН ↔ МЪЖЕСТВЕН

1. За жена и нейни качества – който се отличава с изящество, красота, грациозност. ***Женствена*** *девойка.* ↔ Който се отличава с особености, присъщи на мъж. ***Мъжествено*** *поведение.*

2. За мъж и негови черти, прояви – който се отличава с особености, присъщи на жена. *Той има* ***женствено*** *лице.* ***Женствено*** *държание.* ↔ Който има в силна степен качества, присъщи пре-

димно на мъж. ***Мъжествена** осанка.*

¤ женствено ↔ мъжествено; женственост ↔ мъжественост

ЖЕНЯ (*несв.*), **ОЖЕНВАМ ↔ РАЗВЕЖДАМ, РАЗЖЕНВАМ**

Съдействам на някого или го принуждавам да встъпи в брак, да създаде семейство. *Годи ме, мамо, за Добря, /**жени** ме, мамо, за него.* (Нар. песен) ***Ожениха** ме млад.* ↔ Разтрогвам брак, развалям семейството на някого. *Да съм малко по-висока, / годени бих разгодила, женени бих **разженила**.* (Нар. песен) ***Разведоха** ги за няколко месеца. Ако те е тебе слободия **оженила**, мен ме е неволя **разженила**.* (П. Р. Славейков)

¤ женене, оженване ↔ развеждане, разженване (разженяне)

ЖЕНЯ СЕ (*несв.*), **ОЖЕНВАМ СЕ ↔ РАЗВЕЖДАМ СЕ, РАЗЖЕНВАМ СЕ, РАЗОСТАВЯМ СЕ** (*разг.*)

Встъпвам в брак, създавам семейство. – *Ти ще се **жениш**? – Да, днес се годих.* (Ив. Вазов) ↔ Официално се разделям с мъж или жена, развалям семейството си. ***Разведох се** преди една година. Водиха се една година и **се разоставиха**. След мен **се ожени**, преди мен **се развежда**.* (В. Генчев)

¤ женене, оженване ↔ развеждане, разженване (разженяне), разоставяне

ЖИВ[1] ↔ МЪРТЪВ, УМРЯЛ

1. В който има живот, който живее, диша, съществува. ***Жива** баба. **Жива** риба.* ↔ В който няма живот, който е престанал да живее. ***Мъртъв** воин. **Умряла** котка. Днес никой не го пита / как така е оцелял... / Щом все по-малко рита, / той е ни **жив**, ни **умрял**.* Д. Топалов. (В. Трета възраст).

2. Вж. ***органичен** ↔ **неорганичен.** **Жива** материя. **Мъртва** природа.*

3. *Прен.* За език, диалект и под. – който се говори сега. ***Жив** език.* ↔ Който вече не се говори сега. ***Мъртъв** език.*

4. *Прен.* Който е налице, съществува. ***Живи** традиции.* ↔ Който вече не съществува. ***Мъртва** любов.*

5. Като *същ.* Жив човек. ↔ Мъртъв човек, мъртвец. *Мирно **мъртвите** заспали, / **живите** да работят.* (П. Р. Славейков) *Спаси се Родината честита: / и **живите** отминаха нататък, / а*

мъртвите *останаха в пръстта.* (Р. Ралин)

¤ живо ↔ мъртво

ЖИВЕЯ ↔ МРА (*несв.*), **УМИРАМ**

1. Съществувам като организъм с активна обмяна на веществата, дишане, възприятия. ↔ Преставам да живея, да съществувам. *Защо не* ***умрях*** *аз, та той да* ***живееше,*** *да разпаля народа със словото си и с примера си!* (Ив. Вазов) *Стресни се, племе закъсняло!* ***Живейш*** *ли,* ***мреш*** *ли ти не знайш.* (Ив. Вазов)

2. Съществувам, има ме. ↔ Преставам да съществувам, няма ме. *Царете, тълпата, мръсните тирани / да могат задуши гордото сзнанье, / гласът, който вика, мисълта, що грей, / истината вечна, що вечно* ***живей****, / измислиха всякой по една секира, / да уморят всичко, дето не* ***умира****.* (Ив. Вазов)

¤ живеене ↔ мрене, умиране

ЖИВОРОДЕН ↔ МЪРТВОРОДЕН

За бебе – който е роден жив. ***Живородено*** *дете.* ↔ За бебе – който е роден мъртъв. ***Мъртвородено*** *дете.*

ЖИВОТ ↔ СМЪРТ, ГИБЕЛ (*поет.*)

1. Физиологичното състояние на живите организми, когато в тях протичат общи за всички същества биологични процеси. *За него –* ***живота*** *– / направил бих всичко.* (Н. Й. Вапцаров) ***Живот*** *и* ***смърт*** *се разминават всеки час, / но кой ще назове честта и кой позора?* (П. К. Яворов) ↔ Физиологичното състояние, когато биологичната дейност спира, край на живот. *Който е враг на* ***смъртта,*** *е приятел на* ***живота****.* (Послов.)

2. Съществуване на живото същество от раждането, докато умре. *Пожелават ти дълъг* ***живот****.* ↔ Прекратяване на това съществуване, умиране. *И* ***смъртта*** *й мила усмивка, / а хладен гроб – сладка почивка.* (Хр. Ботев) *Трагичната* ***гибел*** *на Левски.*

3. *Прен.* Дейност в някаква област. ***Живот*** *на музикант. Политически* ***живот****.* ↔ Прекратяване на дейността в някаква област. *Сценична* ***смърт****. Политическа* ***гибел****.*

ЖИЗНЕН ↔ БЕЗЖИЗНЕН

1. Който е изпълнен с живот, енергия, бодрост. ***Жизнени*** *деца.* ↔ В който няма такива качества. ***Безжизнен*** *старец.*

2. Който изразява наличие на енергия, бодрост. ***Жизнено*** *лице.* ***Жизнена*** *походка.* ↔ В който не се чувства, забелязва жизненост, енергия, бодрост. ***Безжизнен*** *израз.*

¤ жизнено ↔ безжизнено; жизненост ↔ безжизненост

ЖИЗНЕСПОСОБЕН ↔ НЕЖИЗНЕСПОСОБЕН

Който е способен да живее, да съществува и да се развива. ***Жизнеспособен*** *организъм.* ↔ Който не е способен да живее, да съществува и да се развива. ***Нежизнеспособно*** *растение.*

¤ жизнеспособност ↔ нежизнеспособност

ЖИЧЕН ↔ БЕЗЖИЧЕН *спец.*

Който има жици, проводници, който предава или приема сигнали с жици. ***Жичен*** *нагревател.* ↔ Който няма жици, проводници, който предава или приема сигнали без жици. ***Безжичен*** *телеграф.*

З

ЗА[1] ↔ ОТ

1. За означаване на крайна точка, цел на движение. *Замина* ***за*** *Видин. Пращам колет* ***за*** *Франция.* ↔ За означаване на изходната точка на движение. *Пътувам* ***от*** *Пловдив.*

2. За означаване на обекта, предназначението на нещо – предмета, лицето, времето и др., които са цел на нещо. *Писмо* ***за*** *мама. Верижка* ***за*** *часовник. Бели пари* ***за*** *черни дни.* (Погов.) ↔ За означаване на субекта, предмета, от който изхожда нещо. *Писмо* ***от*** *роднина. Гума* ***от*** *велосипед.*

3. За означаване на срок, период, когато нещо трае или се върши. *Идва* ***за*** *три дни.* ↔ За означаване на срок, период, откогато нещо е започнало да става. *Дошъл* ***от*** *една седмица. Спрял е* ***от*** *един час.*

ЗА[2] ↔ ПРОТИВ

1. За изразяване на съгласие с нещо, с някаква оценка. *Аз съм* ***за*** *тестовото изпитване.* ↔ За изразяване на несъгласие с нещо, с някаква оценка. *Той е* ***против*** *сливането на класовете.*

2. Като *същ.* Аргумент в подкрепа на нещо. ↔ Аргумент, който отхвърля нещо. *Тази книга е съставена при многократно претег-*

ляне на ***„за"*** *и* ***„против"*** *– въз основа на голям брой източници.* (Т. Боров)

3. Като *нареч. В* подкрепа на някого, нещо. ↔ За отхвърляне на някого, нещо. *Щом е талантлив, ще му помогнем! Аз съм* ***„за"****. Кой е* ***„против"****?* (В. Банов)

ЗА-[1] ↔ ОТ[1]-, РАЗ-

Глаголни представки, с които се образуват: 1. Глаголи, които означават прикрепване, свързване, съединяване на нещо с друго нещо, например *закачам, залепям, закопчавам.* ↔ Глаголи, които означават отделяне, разделяне на нещо, прикрепено към друго нещо, съединено с друго нещо, например *отлепям (разлепям), отковавам (разковавам), откопчавам (разкопчавам).*

2. Глаголи, които означават действие, с което се цели да се закрие, затвори или стегне нещо отворено, разхлабено, например *затварям, закривам, завинтвам.* ↔ Глаголи, които означават извършване на действие, с което се цели да се открие, разтвори или разхлаби нещо завито, затворено, стегнато, например *отварям (разтварям), отвинтвам (развинтвам), отвивам (развивам).*

3. Глаголи със значение: ставам или правя някой или нещо да стане някакъв, например *замразявам <се>, заледявам<се>, затоплям <се>.* ↔ Преставам или правя някой или нещо да престане да бъде някакъв, например *отмразявам <се> (размразявам <се>), отледявам <се> (разледявам <се>).*

ЗА-[2] ↔ ДО-

Глаголни представки, с които се образуват глаголи със значение: слагам начало на някакво действие, започвам да върша нещо, например *заигравам, запявам, зашепвам* и др. ↔ Свършвам, изчерпвам докрай започнато действие, например *доигравам, допявам, дояждам* и др.

ЗА-[3] ↔ ОТ-[2]

Глаголни представки, с които се образуват глаголи със значение: започвам действие или състояние, например *заболява ме, заговявам, заисква ми се.* ↔ Прекратявам действие или състояние, например *отболява ме, отговявам, отщява ми се.*

ЗАБАВЯМ ↔ ЗАБЪРЗВАМ (*прех.*), **УСКОРЯВАМ**

1. Задържам, намалявам скоростта на нещо. ***Забавям*** *хода си.* ↔ Увеличавам скоростта на нещо. ***Забързвам*** *стъпките си.* ***Ускорявам*** *работата. Видях едно момиче ... / усмихна ми се то – навярно някой друг във мене бе познало / ... аз весело* ***забързах,*** *то крачките* ***забави.*** (Г. Константинов)

2. Задържам, правя по-бавно развитието на нещо. ***Забавям*** *процеса.* ↔ Правя по-бързо развитието на нещо. ***Забързвам*** *изпълнението на поръчката.* ***Ускорявам*** *развитието на болестта.*

¤ забавяне ↔ забързване, ускоряване

ЗАБАВЯМ СЕ ↔ ЗАБЪРЗВАМ <СЕ> (*непрех.*), **ИЗБЪРЗВАМ, ПОБЪРЗВАМ**

За човек, превозно средство и др. – намалявам скоростта, бързината си при движение или друго действие. ***Забавих се,*** *минавайки край витрината.* ↔ Засилвам, увеличавам скоростта, бързината си при движение, работа или при друго действие. *След гарата влакът* ***се забърза. Избързайте! Побързайте,*** *че закъснявате.*

¤ забавяне ↔ забързване, избързване, побързване

ЗАБЕЛВАМ ↔ ДОБЕЛВАМ

Започвам да беля. ***Забелих*** *обраните орехи.* ↔ Беля, което е останало за белене. ***Добелвам*** *картофи.*

ЗАБЕЛЕЖИМ, ЯВЕН ↔ НЕЗАБЕЛЕЖИМ

Който може да се види, да се забележи, схване. ***Забележим*** *недъг.* ***Явно*** *изоставане.* ↔ Който не може да се забележи, схване, види. ***Незабележимо*** *ускорение.* ***Незабележим*** *тик.*

¤ забележимо, явно ↔ незабележимо

ЗАБЕЛЕЖИТЕЛЕН ↔ НЕЗАБЕЛЕЖИТЕЛЕН

1. Който се откроява, изпъква, обикновено с положителните си качества и достойнства. ***Забележителен*** *труд.* ↔ Който не се откроява, не изпъква с качествата и достойнствата си. ***Незабележителна*** *статия.* ***Незабележителен*** *външен вид.*

// Който се откроява, изпъква поради голямо, съществено, решаващо значение. ***Забележителна*** *конференция.* ↔ Който не се откроява, изпъква с ролята, значението си. ***Незабележителен*** *факт.*

2. Вж. ***голям*** ↔ ***малък*** (в 1. и 2. зн.); ***значителен*** ↔ ***незначите-***

*лен. Разположен на **забележителна** височина. **Забележително** влияние. **Незабележителен** вятър. **Незабележителна** роля.*

¤ забележително ↔ незабележително; забележителност ↔ незабележителност

ЗАБИВАМ, ВБИВАМ ↔ ИЗБИВАМ, ИЗВАЖДАМ, ИЗКАРВАМ

1. С удар, чукане или сила вкарвам остър предмет вътре в нещо. ***Забивам** гвоздей. **Забивам** стрела. **Вбивам** клин в дърво.* ↔ С удар, удряне или инструмент отстранявам нещо, влязло вътре. *Клин клина **избива**.* (Погов.) ***Изваждам** гвоздей. **Изкарвам** куршум отнякъде.*

2. Със силен удар, със замах отправям, насочвам топка във вратата и др. под. *Център-нападателят **заби** топката в мрежата.* ↔ Със силен удар, със замах успявам да отклоня посоката на топката от вратата и под. *Вратарят **изби** топката с глава.*

¤ забиване, вбиване ↔ избиване, изваждане, изкарване

ЗАБОГАТЯВАМ, ЗАМОГВАМ СЕ ↔ ОБЕДНЯВАМ, ОСИРОМАШАВАМ

Ставам богат. *Турчин, като **забогатее**, жена зима, а българин къща прави.* (Послов.) *Селото **забогатя** от лозарство. Кооперацията се **замогва**.* ↔ Ставам беден. *Народът **обедня** неимоверно. Семейството им **осиромаша**.*

¤ забогатяване, замогване ↔ обедняване, осиромашаване

ЗАБОЛЯВАМ I, РАЗБОЛЯВАМ СЕ ↔ ОЗДРАВЯВАМ

Ставам болен, хваща ме някаква болест. *Детето **заболя** от скарлатина. **Разболях** се от грип.* ↔ Ставам здрав, излекувам се от някаква болест. *Дните си отиваха един след друг, а Минко не **оздравяваше**.* (К. Малина)

¤ заболяване, разболяване ↔ оздравяване

ЗАБОЛЯВАМ II ↔ ОТБОЛЯВАМ

За орган или част от тялото – започвам да боля, да причинявам физическа болка. *От толкова шум **заболява** главата.* ↔ Преставам да боля, да причинявам болка. *На чист въздух главата по-бързо **отболява**.*

ЗАБОЛЯВА МЕ ↔ ОТБОЛЯВА МЕ

Обхваща ме болка някъде. ***Заболява** ме зъб. От дългия път ме* ***заболяха** краката.* ↔ Болката ми престава. *Зъбът ме* ***отболя.***

¤ заболяване ↔ отболяване

ЗАБОЯДИСВАМ ↔ ДОБОЯДИСВАМ

Започвам да боядисвам. ***Removed***

Започвам да боядисвам. ***Забоядисвах** къщата.* ↔ Боядисвам докрай нещо, довършвам онова, което е останало за боядисване. ***Добоядисах** оградата.*

ЗАБРАВЯМ[1] ↔ ЗАПОМНЯМ, ПОМНЯ (*несв.*)

Преставам да помня нещо, което знам, не се сещам за нещо. ***Забрави** туй време, га плачех /за поглед мил.* (Хр. Ботев) ↔ Пазя, имам или запазвам в паметта си нещо преживяно, научено. ***Помниш** ли,* ***помниш** ли тихия двор, / тихия двор с белоцветните вишни?* (Д. Дебелянов) *Кажи им, майко, да* ***помнят**, да* ***помнят** мене да търсят.* (Хр. Ботев) ***Запомних** урока.*

¤ забравяне ↔ запомняне, помнене

ЗАБРАВЯМ[2] ↔ ДОСЕЩАМ СЕ, ПРИПОМНЯМ СИ, СПОМНЯМ <СИ>, СЕЩАМ СЕ

Изчезва от паметта ми (нещо), преставам да помня. ***Забравих** ти името.* ↔ Появява се в паметта ми (нещо), идва ми наум. *И днес йощ Балканът, щом буря захваща, /* ***спомня** тоз ден бурен.* (Ив. Вазов) ***Сетих се,** че имам билети за същата вечер.* ***Припомних си** съвета на мама.* ***Забрави** Марко добра коня, /* ***забрави** вода да го пои...* ***Досети** се Марко Кралевина, / че не поил коня три дни вода.* (Нар. песен)

¤ забравяне ↔ досещане, спомняне, сещане

ЗАБРАЖДАМ, ПРЕБРАЖДАМ ↔ ОТБРАЖДАМ, РАЗБРАЖДАМ

Поставям кърпа, забрадка, шал и др., като ги завързвам върху своята или друга глава. ***Забраждам** косите си.* ***Пребраждам** детето, за да не слънчаса.* ↔ Развързвам, свалям забрадка, кърпа, шал. ***Отбраждам** детето.* ***Разбраждам** бялата си забрадка.*

¤ забраждане, пребраждане ↔ отбраждане, разбраждане

ЗАБРАНЕН, НЕПОЗВОЛЕН ↔ ПОЗВОЛЕН

Който става без съгласието на някого, в разрез с някакви реше-

ния, закони. ***Забранен*** *филм.* ***Непозволен*** *риболов.* ↔ Който става със съгласието на някого, според някакви права, решения. ***Позволен*** *лов.*

¤ забранено, непозволено ↔ позволено; забрана, непозволение ↔ позволение

ЗАБРАНЯВАМ ↔ ПОЗВОЛЯВАМ, РАЗРЕШАВАМ

Не давам съгласие, позволение да се върши, прави нещо. ***Забраниха*** *сеченето на дървета.* ↔ Давам съгласие, позволение да се върши, прави нещо. ***Позволиха*** *ми да гледам телевизия.* ***Разрешиха*** *лова. Думата му на две не става. / Назначава – уволнява, /* ***разрешава – забранява****. / И всеки в малката държава / с него се сродява.* (в. Стършел)

¤ забрана, забраняване ↔ позволяване, разрешаване

ЗАБУЛВАМ ↔ ОТБУЛВАМ, РАЗБУЛВАМ

1. Покривам с було главата и лицето (своето или на някого). ***Забулвам*** *булка.* ***Забулвам*** *главата си.* ↔ Махам, свалям було от себе си или от някого. ***Отбулвам*** *булка.* ***Разбулвам*** *лицето си.*

2. *Прен.* Прикривам истинската същност, истинския вид на нещо. *Тайна* ***забулва*** *кроежите и делата им.* (А. Каралийчев) ↔ Разкривам истинската същност, вид на нещо. ***Отбулвам*** *мистерия.* ***Разбулвам*** *намеренията му.*

¤ забулване ↔ отбулване, разбулване

ЗАВЕЖДАМ^{2} **↔ ИЗВЕЖДАМ** *спец.*

Вписвам служебни писма, документи при постъпването им под съответен номер в специална книга (входящ дневник). ***Завеждам*** *заповеди.* ↔ Вписвам в изходящ дневник служебни писма, документи преди изпращането им. ***Извеждам*** *молба. Ще нареди писарят* ***да завежда*** *и* ***извежда*** *писмата.* (Т. Г. Влайков)

¤ завеждане ↔ извеждане

ЗАВЕТ ↔ ТЕЧЕНИЕ

Тихо място, защитено от вятър, където не духа. *Живеят си сърните / на* ***завет*** *и на хлад.* (Г. Константинов) *До храсталака е* ***завет****, тишина.* (К. Божилов) ↔ Място, където въздухът и вятърът преминават свободно през срещуположни отвори и където духа. *Необясним страх от настинка го преследваше непрекъснато – все му се*

струваше, че стои на ***течение,*** *че му духа от някъде.* (Св. Минков)

ЗАВИВАМ I ↔ ДОВИВАМ

Започвам да вия, да усуквам, да оплитам нещо. ***Завивам*** *венец.* ↔ Вия, усуквам докрай нещо, което съм започнал да вия, усуквам. ***Довивам*** *венец.*

ЗАВИВАМ II[1] ↔ ОТВИВАМ[1], РАЗВИВАМ[1]

1. Покривам някого, нещо със завивка, покривка, дреха и др. ***Завивам*** *дете.* ***Завивам*** *раменете си с шал.* ↔ Махам, отстранявам завивката, покривката от някого, нещо. ***Отвивам*** *болния.* ***Развивам*** *гърба си.*

2. Обвивам, загъвам нещо от всички страни с хартия, плат и под., за да го опаковам или предпазя. ***Завивам*** *подаръка с хартия.* ***Завивам*** *цигара.* ↔ Отстранявам обвивката около нещо. ***Отвивам*** *букета от целофана.* ***Развивам*** *подаръка.*

¤ завиване ↔ отвиване, развиване

ЗАВИВАМ II[2], НАВИВАМ, УВИВАМ ↔ ОТВИВАМ[2], РАЗВИВАМ[2]

Вия, поставям с кръгово движение нещо меко, еластично или плътно около някакъв предмет като център. ***Завивам*** *пояс около кръста си.* ***Навивам*** *прежда.* ***Увивам*** *чалма около главата си.* ↔ Махам, отделям с кръгово движение нещо навито от някакъв предмет. ***Отвивам*** *бинт от ръка.* ***Развивам*** *конец от макара.*

¤ завиване, навиване, увиване ↔ отвиване, развиване

ЗАВИВАМ II[3], НАВИВАМ ↔ ОТВИВАМ[3], РАЗВИВАМ[3]

Вж. ***завъртявам (завъртам)*** ↔ ***отвъртявам (отвъртам), развъртявам (развъртам)*** (в 1. зн.). ***Завивам*** *бушон.* ***Завивам*** *нова крушка.* ***Навивам*** *бурма.* ***Отвивам*** *винт.* ***Развивам*** *фасунга.*

¤ завиване, навиване ↔ отвиване, развиване

ЗАВИДЕН ↔ НЕЗАВИДЕН

Който заслужава завист, завиждане, защото е много добър или желан. ***Завиден*** *успех.* ***Завидна*** *памет.* ↔ На който няма за какво да се завижда, който е лош, непривлекателен, жалък. ***Незавидно*** *състояние на училищната сграда.*

ЗАВИНТВАМ ↔ ОТВИНТВАМ, РАЗВИНТВАМ

Вж. ***завивам II[3], навивам*** ↔ ***отвивам, развивам; завъртявам***

(завъртам) ↔ ***отвъртявам (отвъртам), развъртявам (развъртам)*** (в 1. зн.). ***Завинтвам*** *кран.* ***Отвинтвам*** *крушка.* ***Развинтвам*** *бушон.*

¤ завинтване ↔ отвинтване, развинтване

ЗАВИСИМОСТ ↔ НЕЗАВИСИМОСТ

Подчинение на чужда воля или власт. *Един народ, който се намира под чужда* ***зависимост,*** *е робски.* (П. Р. Славейков) ***Зависимост*** *от родителите.* ↔ Липса на зависимост и на подчинение, наличие на самостоятелност, свобода. *Национална* ***независимост.*** *Проявявам* ***независимост*** *в действията си.*

¤ зависим ↔ независим

ЗАВРЪЗКА ↔ РАЗВРЪЗКА

В драматическо или повествувателно произведение – моментът, в който се заплитат мотивите и от който започва развитието на сюжета. ↔ Моментът на разрешаване, разплитане на конфликт или на някаква заплетена история. *Той с тревожно любопитство очакваше да види* ***развръзката*** *на тая драма.* (Ив. Вазов) ***Завръзката*** *и развитието на комедията са поставени добре,* ***развръзката*** *обаче не е достатъчно мотивирана.* (Б. Ангелов)

ЗАВЪРТЯВАМ (ЗАВЪРТАМ) ↔ ОТВЪРТЯВАМ (ОТВЪРТАМ), РАЗВЪРТЯВАМ (РАЗВЪРТАМ)

1. Правя въртеливо движение на нещо, обръщам го около една точка в определена посока, обикновено за да прикрепя, стегна или затворя нещо. ***Завъртявам*** *ключ в брава.* ***Завъртам*** *крана на чешмата.* ↔ Правя въртеливо движение в обратната посока, обикновено за да разхлабя, отворя или отстраня нещо. ***Отвъртявам*** *крушка.* ***Отвъртам*** *ключ.* ***Развъртявам*** *бушоните.* ***Развъртам*** *винт.*

2. Привеждам някого или нещо с кръгови движения в някаква посока. ***Завъртявам*** *момиче в танц.* ↔ Въртя, привеждам някого или нещо с кръгови движения на обратната страна. ***Отвъртявам*** *хоро. „Мамо,* ***развърти*** *ме, че ми се вие свят!" – извика детето.*

¤ завъртяване (завъртане) ↔ отвъртяване (отвъртане), развъртяване (развъртане)

ЗАВЪРШЕН ↔ НЕЗАВЪРШЕН

За човек, характер и др. – който е цялостно изграден, оформен.

Завършен *характер.* ***Завършен*** *поет.* ↔ Който не е цялостно изграден, не е оформен. ***Незавършена*** *личност.*

¤ завършеност ↔ незавършеност

ЗАГАДКА ↔ ОТГАТКА, РАЗГАДКА

Нещо неясно, неразкрито, около което се правят различни предположения. *Ужасната* ***загадка*** *трябваше скоро да се разясни.* (К. Величков) ↔ Обяснение на нещо неясно, неразкрито, отговор на загадка, гатанка, тайна. *От Соколовите думи... всичко стана ясно за Огнянова сега и той намираше* ***отгатката*** *на енигмата.* (Ив. Вазов) *Не можеше да разбере откъде беше слязъл вълкът. Младият човек продължаваше да се щура наоколо, търсейки* ***разгадката*** *на това явление.* (Ем. Станев)

ЗАГАСЯВАМ² (ЗАГАСЯМ²), ИЗГАСЯВАМ² (ИЗГАСЯМ²), УГАСЯВАМ² (УГАСЯМ²) ↔ ЗАПАЛВАМ²

1. Спирам горенето на нещо, правя го да не гори. ***Загасявам*** *огън.* ***Изгасявам*** *пожар.* ***Угасявам*** *двигател.* ↔ Предизвиквам горене на нещо, правя нещо да гори. ***Запалвам*** *пещ.*

2. Вж. ***гася*** ↔ ***паля*** (във 2. зн.). ***Загасявам*** *мотор.* ***Изгасям*** *двигател.* ***Угасям*** *колата и излизам.* ***Запалвам*** *камиона и потеглям.*

¤ загасяване (загасяне), изгасяване (изгасяне), угасяване (угасяне) ↔ запалване

ЗАГАСЯВАМ³ (ЗАГАСЯМ³), ИЗГАСЯВАМ³ (ИЗГАСЯМ³), УГАСЯВАМ³ (УГАСЯМ³) ↔ ЗАПАЛВАМ³, СВЕТВАМ II (*прех.*)

Спирам светлината на нещо, правя нещо да не свети. ***Загасявам*** *кандило.* ***Изгасям*** *осветление.* ***Угасявам*** *лампата.* ↔ Правя нещо да свети. ***Запалвам*** *свещ.* ***Светвам*** *лампа.*

¤ загасяване (загасяне), изгасяване (изгасяне), угасяване (угасяне) ↔ запалване, светване

ЗАГАЩВАМ СЕ ↔ РАЗГАЩВАМ СЕ

Напъхвам фланелка, риза и под. в своите (или на някого) гащи, панталони така, че да не се измъкват. ↔ Изваждам или оставям извадена фланелката, ризата си от гащи или панталони. *Виж как си* ***се разгащил****, я* ***се загащи****!*

¤ загащвам ↔ разгащвам; загащване ↔ разгащване; загащен ↔ разгащен

ЗАГЛЕЖДАМ ↔ ДОГЛЕЖДАМ, ДОИЗГЛЕЖДАМ

Започвам да гледам, да наблюдавам някого или нещо. ***Заглеждам*** *филм.* ↔ Гледам докрай това, което съм започнал да гледам. ***Доглеждам*** *филм.* ***Доизглеждам*** *ръкопис.*

ЗАГЛОЗГВАМ (ЗАГЛОЖДВАМ) ↔ ДОГЛОЗГВАМ (ДОГЛОЖДВАМ), ДОИЗГЛОЗГВАМ (ДОИЗГЛОЖДВАМ)

Започвам да глозгам, да гриза. ***Заглозгвам*** *кокал.* ↔ Глозгам, глождя докрай всичко, което е останало за глозгане. ***Доглозгвам*** *кокали.* ***Доизглозгвам*** *сухар.*

ЗАГОВОРВАМ (ЗАГОВАРЯМ) ↔ ЗАМЛЪКВАМ, ЗАМЪЛЧАВАМ, МЛЪКВАМ

Започвам да говоря. ***Заговорвам*** *припряно.* ***Заговарям*** *още от вратата.* ↔ Спирам да говоря. ***Замлъквам*** *смутено.* ***Млъкнах,*** *щом ми даде знак.* ***Замълчавам*** *от учтивост.*

ЗАГОВЯВАМ, ЗАПОСТВАМ ↔ ОТГОВЯВАМ, РАЗГОВЯВАМ

Започвам да говея, постя. *На Сирни Заговезни* ***заговяваме****.* ***Запоствам*** *от утре.* ↔ Преставам да говея, да постя. *Ще* ***отговеем*** *около Цветница. Снощи* ***разговяхме****.*

¤ заговяване, запостване ↔ отговяване, разговяване

ЗАГРАЖДАМ I ↔ ДОГРАЖДАМ, ДОИЗГРАЖДАМ

Започвам да градя, да изграждам нещо. ***Заграждам*** *ферма.* ↔ Градя, изграждам нещо докрай. ***Доизградиха*** *новата къща. Тежка грижа е на мене: / девет съм църкви* ***заградил,*** */ ни една не съм* ***доградил.*** (Нар. песен)

ЗАГРАЖДАМ II, ОГРАЖДАМ ↔ РАЗГРАЖДАМ, ОТГРАЖДАМ (*рядко*)

Правя, поставям ограда на нещо. ***Заграждам*** *двор.* ***Заграждам*** *с храсти.* ***Ограждам*** *къща.* ↔ Махвам, развалям оградата на нещо. ***Разграждам*** *зида около къщата.* ***Отграждам*** *плевня.*

¤ заграждане, ограждане ↔ разграждане, отграждане

ЗАГРЕБВАМ I ↔ ДОГРЕБВАМ, ДОИЗГРЕБВАМ

Започвам да греба. ***Загребваме*** *с удоволствие супата.* ↔ Греба докрай всичко, което е останало да се гребе. ***Догребвам*** *и последната лъжица супа.* ***Доизгребвам*** *водата от лодката.*

ЗАГРЕБВАМ II ↔ ОТГРЕБВАМ *спец.*

Събирам, обикновено през есента, пръст около корена на растение (лоза и др.), за да не измръзне през зимата. ***Загребвам** асмите. **Загребвам** розите.* ↔ Отмествам, разпръсквам през пролетта пръстта около корена на растение (лоза и др.). ***Отгребвам** лозята.*

¤ загребване ↔ отгребване

ЗАГРИЗВАМ ↔ ДОГРИЗВАМ, ДОИЗГРИЗВАМ

Започвам да гриза. ***Загризвам** царевичен кочан.* ↔ Гриза докрай нещо, което е останало да се гризе. ***Догризвам** кора хляб. **Доизгризвам** печена царевица.*

ЗАГРОЗЯВАМ ↔ РАЗКРАСЯВАМ, РАЗХУБАВЯВАМ

Вж. ***грозя** и **крася, украсявам**. Махни се, грозен грозенико, /не **загрозявай** момите.* (Нар. песен) *Мебелите **разкрасиха** къщата. Блясъкът в очите ѝ я **разхубавява**.*

¤ загрозяване ↔ разкрасяване, разхубавяване

ЗАГРЪЩАМ ↔ ОТГРЪЩАМ, РАЗГРЪЩАМ[1]

1. Завивам, обвивам нещо от всички страни така, че да не се вижда. ***Загръщам** покупката с вестник.* ↔ Отвивам нещо загънато, увито. ***Отгръщам** пакет. **Разгръщам** бохчата и изваждам погачата.*

2. Прибирам, събирам краищата на дреха, покривка така, че да обвие по-плътно нещо. ***Загръщам** жилетката си. **Загръщам** одеялото около детето.* ↔ Отдръпвам, отварям краищата на дреха, покривка, обикновено за да.открия нещо. ***Отгърнах** палтото си. **Разгърнах** одеялото.*

3. Вж. ***затварям[1]** ↔ **отварям, разтварям. Загърна** ръкописа и го скри.* (К. Христов) ***Отгръщам** учебника. **Разгръщам** вестник.*

¤ загръщане ↔ отгръщане, разгръщане; загърнат ↔ отгърнат, разгърнат

ЗАГУБА ↔ ПЕЧАЛБА

1. Продажба, сделка, при която приходът от нещо е по-малък от разхода и търговецът е ощетен. *Понасям **загуба**.* ↔ Продажба, сделка, при която приходът надвишава разхода. *Имам голяма **печалба**.*

// Сума, с която разходът надвишава прихода. ***Загубата** е 10 000 лева.* ↔ Сума, с която приходът надвишава разхода. *Имам 20 000*

*лева **печалба**.*

2. Лишаване от нещо, от някаква придобивка, предимство, полза. ***Загуба** на доверие.* ↔ Придобивка на нещо, полза от нещо. *Нямаме **печалба** от разваляне на отношенията с тези хора. **Печалбата** за един е **загуба** за друг.* (Погов.)

¤ загубвам ↔ печеля; загубване ↔ печелене

ЗАГЪВАМ[1] ↔ РАЗГЪВАМ[1], ОТГЪВАМ (*разг.*)

Вж. ***загръщам** ↔ **отгръщам, разгръщам*** (в 1. зн.). ***Загънете** подаръка в цветна хартия. **Разгъвам** пакет. **Отгъвам** покупките.*

¤ загъване ↔ отгъване, разгъване

ЗАГЪВАМ[2], СГЪВАМ[1] ↔ РАЗГЪВАМ[2]

Свивам, слагам на повече пластове нещо (дреха, покривка). ***Загъвам** ръкави. **Сгъвам** покривка.* ↔ Разгръщам и правя на един пласт нещо сгънато. ***Разгъвам** плат.*

¤ загъване, сгъване ↔ разгъване

ЗАД[1] ↔ ПРЕД[1]

За означаване, че някой, нещо се намира откъм гърба, задната част на някого, нещо. *Нареждаме се един **зад** друг. Колелото е **зад** дървото.* ↔ За означаване, че някой, нещо се намира откъм лицевата страна на някого, нещо. *Наредете се **пред** мен! Стоя **пред** черната дъска.*

ЗАД[2], СЛЕД[2], ПОДИР ↔ ПРЕД[2]

За означаване, че някой, нещо се намира, движи откъм гърба, задната част на някого или на нещо, което също се движи. *Вървя **зад** всички. Камионите тръгват **след** колоната. Идват **подир** нас.* ↔ За означаване, че някой, нещо се намира и движи откъм предната част, лицето на някой друг или на нещо друго. *Колата минава **пред** шествието. Знамената са **пред** манифестантите.*

ЗАДЕН ↔ ПРЕДЕН

1. Който се намира или стои отзад, не е на или откъм лицевата част на нещо. ***Заден** двор. **Заден** джоб.* ↔ Който се намира отпред, на, откъм лицевата страна на нещо. ***Преден** двор. **Предна** врата.*

2. Който се намира, стои отзад по отношение на нещо друго от същия вид. ***Задни** крака на куче. **Задни** седалки.* ↔ Който се намира, стои отпред по отношение на нещо от същия вид. ***Предни** копи-*

*та на кон. **Предни** редове.*

ЗАДИРАМ ↔ ДОДИРАМ

Започвам да дера. ***Задрах** стари дрехи за парцали.* ↔ Дера докрай нещо, което е останало да се дере. ***Додрах** закланото агне.*

ЗАДЛЪЖНЯВАМ, ЗАБОРЧЛЯВАМ (*разг.*) ↔ **ИЗДЪЛЖАВАМ СЕ, ИЗПЛАЩАМ СЕ**

Ставам длъжен, правя дългове. ***Задлъжнявам** на банка. **Заборчлях** много.* ↔ Плащам напълно дълга си, преставам да дължа пари. ***Издължавам** се напълно. Все ме лъже, че ще ми **се изплати**.*

¤ задлъжняване, заборчляване ↔ изплащане, издължаване

ЗАДНИЦА ↔ ПРЕДНИЦА

1. Задната част на тялото на животно. *Плесна коня по **задницата**.* ↔ Предната част на тялото на животно. *Задните му крака* [на вълка], *силно изпънати, достигнаха водата, а **предницата** му бе на брега.* (Ем. Станев)

2. Задна част на дреха. *Ходи с разпрана **задница** на сакото.* ↔ Предна част на дреха. ***Предницата** на блузата е по-къса.*

3. Задна част на превозно средство (кола, кораб и др.). ***Задница** на файтон.* ↔ Предна част на превозно средство. ***Предницата** на колата затъна в реката.*

ЗАДОВОЛЕН ↔ НЕЗАДОВОЛЕН

1. Който има това, което би желал да притежава, да получи. ***Задоволен** работник. **Задоволено** дете.* ↔ Който няма това, което би желал да притежава, да получи. ***Незадоволени** артисти.*

2. Който е постигнал целта си, удовлетворен. ***Задоволен** каприз.* ↔ Който не е удовлетворен, не е постигнал целта си, неудовлетворен. ***Незадоволена** амбиция.*

¤ задоволено ↔ незадоволено; задоволеност ↔ незадоволеност

ЗАДОВОЛИТЕЛЕН ↔ НЕЗАДОВОЛИТЕЛЕН

Който отговаря на обикновени, средни изисквания, условия. ***Задоволителен** успех. **Задоволителна** квартира.* ↔ Който не задоволява напълно известни изисквания, условия. ***Незадоволителна** бележка. **Незадоволително** поведение.*

¤ задоволително ↔ незадоволително; задоволителност ↔ незадоволителност

ЗАДОМЕН ↔ НЕЗАДОМЕН

Вж. ***женен ↔ неженен***. ***Задомен*** *син.* ***Незадомен*** *приятел.*

ЗАДОМЯВАМ ↔ РАЗДОМЯВАМ

Вж. ***женя, оженвам ↔ развеждам, разженвам.***

Либен, войводо, войводо, /много си майки разплакал, /много невести ***раздомил.*** (Нар. песен) ***Задомявам*** *дъщеря.*

¤ задомяване ↔ раздомяване

ЗАДОМЯВАМ СЕ ↔ РАЗДОМЯВАМ СЕ

Вж. ***женя се, оженвам се ↔ развеждам се, разженвам се (разженям се), разоставям се.*** *На стари години* ***се задомих,*** *но* ***се раздомих*** *скоро.*

¤ задомяване ↔ раздомяване

ЗАДОЯВАМ ↔ ДОДОЯВАМ, ДОИЗДОЯВАМ

Започвам да доя (мляко, млекодайно животно). ***Задоявам*** *козата.* ↔ Доя, издоявам докрай (мляко, млекодайно животно). ***Додоявам*** *млякото.* ***Доиздоявам*** *кравата.*

ЗАДЪВКВАМ ↔ ДОДЪВКВАМ, ДОСДЪВКВАМ

Започвам да дъвча, ям. ***Задъвквам*** *сухия хляб.* ↔ Дъвча, ям докрай нещо, което съм започнал да дъвча, ям. *Едвам* ***додъвка*** *жилавото месо.* ***Досдъвкахме*** *набързо кифлите си.*

ЗАДЪЛБАВАМ ↔ ДОДЪЛБАВАМ, ДОИЗДЪЛБАВАМ

Започвам да дълбая. ***Задълбавам*** *кладенец.* ↔ Дълбая, издълбавам нещо докрай. ***Додълбавам*** *тунел.* ***Доиздълбавам*** *окоп.*

ЗАДЪЛБОЧЕН ↔ НЕЗАДЪЛБОЧЕН

1. За човек – който се отнася сериозно към проблемите и разкрива тяхната същност. ***Задълбочен*** *изследовател.* ↔ Който се отнася несериозно към проблемите, не прониква дълбоко в тяхната същност, а вижда само част от тях. ***Незадълбочен*** *учен.*

2. Който засяга, разкрива или доказва най-важното, същността на проблемите и явленията. ***Задълбочен*** *анализ.* ***Задълбочена*** *преценка.* ↔ Който не засяга, не разкрива най-важното, същността на проблемите и явленията, а се ограничава с несъщественото или с най-общото, без подробности и коментар. ***Незадълбочено*** *заключение.* ***Незадълбочена*** *анкета.*

¤ задълбочено ↔ незадълбочено; задълбоченост ↔ незадълбо-

ченост

ЗАДЯЛВАМ ↔ ДОДЯЛВАМ, ДОИЗДЯЛВАМ

Започвам да дялам. ***Задялвам*** *дърво за свирка.* ↔ Дялам нещо докрай. ***Додялвам*** *гаванката.* ***Доиздялвам*** *колове за ограда.*

ЗАЕМАМ ↔ НАПУСКАМ[2], ОСВОБОЖДАВАМ[2]

1. Разполагам се, настанявам се на някакво място или в някакво помещение. ***Заемам*** *свободно място.* ↔ Преставам да бъда на някакво място или в някакво помещение и то остава свободно. *Туристите* ***напускат*** *хижата.* ***Освобождавам*** *жилището си.*

2. Изцяло изпълвам съзнанието, вниманието на някого. *Идеята* ***зае*** *цялото ми съзнание.* ↔ Преставам да изпълвам нечие съзнание, внимание. *Не ме* ***напуска*** *чувството за вина.*

3. Поемам функциите на някаква длъжност, служба. ***Заемам*** *длъжност.* ↔ Изоставям функциите си по някаква длъжност, служба. ***Напускам*** *пост.* ***Освобождавам*** *мястото за експерт.*

¤ заемане ↔ напускане, освобождаване

ЗАЕМОДАТЕЛ, ЗАЕМОДАВЕЦ ↔ ДЛЪЖНИК

Вж. ***дебитор*** ↔ ***кредитор.*** *Постоянен* ***длъжник*** *на познатите си. Спестовна каса е стабилен* ***заемодател.*** *Искам пари от* ***заемодавци****.*

ЗАЕТ ↔ НЕЗАЕТ, СВОБОДЕН[1]

1. Който има много работа, който не разполага със свободно време. ***Зает*** *човек.* ↔ Който разполага със свободно време, който не върши някаква работа. ***Незает*** *ученик.* ***Свободен*** *учител.*

2. За място, помещение – който е запълнен или на който някой, нещо е настанено. ***Заета*** *маса.* ***Заета*** *длъжност.* ↔ Който не е запълнен или на който никой не е настанен. ***Незает*** *стол.* ***Свободно*** *място за секретар.*

¤ заетост ↔ незаетост

ЗАЖЪНВАМ ↔ ДОЖЪНВАМ, ДООЖЪНВАМ

Започвам да жъна. ***Зажънахме*** *нивата от сутринта.* ↔ Жъна, ожънвам и това, което е останало да се жъне, довършвам жътвата на нещо. ***Дожънахме*** *нивата до вечерта.* ***Доожънах*** *ориза.*

ЗАЗОБВАМ ↔ ДОЗОБВАМ

Започвам да зобам. ***Зазобвам*** *чепка грозде.* ↔ Зобам, иззобвам

докрай всичко, което е останало. ***Дозобвам*** *печена царевица.*

ЗАЗОРЯВА <СЕ>, РАЗВИДЕЛЯВА <СЕ>, РАЗСЪМВА <СЕ>, СЪМВА <СЕ> ↔ МРЪКВА <СЕ>, ПРИТЪМНЯВА, СМРАЧАВА СЕ, СТЪМВА СЕ (СТЪМНЯВА СЕ)

Настъпва ден, става светло. *Откак* ***се е,*** *мила моя майно ле, зора* ***зазорила****, / оттогаз е, мила моя майно ле, войска завървяла.* (Нар. пес.) *Станаха, когато се* ***развиделяваше.*** *Щом* ***се разсъмне,*** *ще тръгнем.* ↔ Става мрачно, тъмно. *Навън вече* ***притъмня.*** *Ще стигнем във фермата, когато* ***се смрачи.*** *През зимата* ***се стъмва*** *рано. Много добре, че слушка / електрическата крушка. / Светва, като се* ***стъмнява,*** */ гасне, щом* ***се зазорява.*** (Ас. Босев) *Кога* ***се съмваше,*** *кога* ***се мръкваше,*** *той почти не усещаше, тъй много беше погълнат от себе си.* (Д. Немиров)

¤ зазоряване, развиделяване, разсъмване, съмване ↔ мръкване, притъмняване, смрачаване, стъмване (стъмняване)

ЗАЗРЯВАМ ↔ ДОЗРЯВАМ, ДОУЗРЯВАМ

Започвам да зрея. ***Зазряват*** *прасковите.* ↔ Ставам зрял. *Слънцето пламенно спряло в небето: /жетви* ***дозряват*** *под сетното лето.* (Ем. Попдимитров) *Прасковите не могат да* ***доузреят.***

¤ зазряване ↔ дозряване, доузряване

ЗАИГРАВАМ ↔ ДОИГРАВАМ, ДОИЗИГРАВАМ

Започвам да играя. ***Заигравам*** *ръченица.* ***Заигравам*** *партия шах.* ↔ Играя докрай нещо, завършвам някаква започната игра. ***Доигравам*** *танца.* ***Доизигравам*** *партията шах.*

ЗАИЗКАЧВАМ ↔ ДОИЗКАЧВАМ

Започвам да изкачвам нещо стръмно (стълба, височина и под.). ***Заизкачвам*** *нагорнището.* ↔ Изкачвам докрай нещо стръмно, по което съм започнал да се изкачвам (стълба, височина и под.). *Едва* ***доизкачихме*** *стръмнината.*

ЗАИЗПЛАЩАМ ↔ ДОИЗПЛАЩАМ

Започвам да изплащам (вещи, дълг). *От миналия месец* ***заизплащахме*** *телевизора.* ↔ Плащам докрай нещо, което е останало да се плаща (вещи, дълг). ***Доизплащам*** *си заема и няма да тегля повече пари.*

ЗАИНТЕРЕСОВАН ↔ НЕЗАИНТЕРЕСОВАН

Който има, очаква или е свързан с полза, интерес, изгода от нещо или някого. ***Заинтересовано** лице. **Заинтересована** клиентка.* ↔ Който няма, не очаква, не е свързан с полза, изгода от нещо или някого. ***Незаинтересована** политика. **Незаинтересовани** лица.*

¤ заинтересовано ↔ незаинтересовано; заинтересованост ↔ незаинтересованост

ЗАКАЗВАМ *(рядко)* **↔ ДОИЗКАЗВАМ, ДОИЗРИЧАМ**

Започвам да казвам, да говоря. ↔ Казвам, изказвам докрай нещо, което е останало да се казва. ***Доизричам** поздравленията си. **Заказва** нещо, а не го **доизказва**.*

ЗАКАЛЯВАМ, КАЛЯВАМ ↔ ИЗНЕЖВАМ

Правя някой да стане физически издръжлив, устойчив на по-сурови условия на живот, мъчно податлив към заболяване. ***Закалявам** детето, като го разтривам със сняг. Трудностите **каляват.*** ↔ Правя някой да стане физически неиздръжлив, неустойчив при по-сурови условия на живот и лесно податлив към заболяване. ***Изнежвам** детето, като го обличам с повече дрехи. Прекалените грижи **изнежват.***

¤ закаляване, каляване ↔ изнежване; закалявам се, калявам се ↔ изнежвам се; закален, кален ↔ изнежен

ЗАКАСТРЯМ ↔ ДОКАСТРЯМ, ДОИЗКАСТРЯМ, ДООКАСТРЯМ

Започвам да кастря. ***Закастрям** бор.* ↔ Кастря, окастрям докрай нещо, което е започнато да се кастри. ***Докастрям** храст. **Доизкастрям** живия плет. **Доокастрям** дърво.*

ЗАКАЧАМ[1] (ЗАКАЧВАМ[1]), ОКАЧАМ (ОКАЧВАМ) ↔ ОТКАЧАМ[2] (ОТКАЧВАМ[2])

Закрепвам, прикрепвам нещо, обикновено в горния му край така, че да виси, да стои някъде. ***Закачам (закачвам)** яке. **Окачам (окачвам)** картина..* ↔ Махам, свалям от закачалка или от мястото му нещо, поставено по такъв начин. ***Откачам (откачвам)** палто.*

// Прикрепвам с коване, забождане и под. нещо да стои неподвижно към друго. ***Закачам (закачвам)** табела. **Закачам (закачвам)** календар на стената. **Окачам (окачвам)** огледало.* ↔ Махам,

свалям нещо от мястото, където е прикрепено с коване, забождане. ***Откачам (откачвам)*** *лампата на стената.* ***Откачам (откачвам)*** *шкафчетата от кухнята за ремонт.*

¤ закачане (закачване), окачане (окачване) ↔ откачане (откачване); закачам (закачвам) се, окачам (окачвам) се ↔ откачам (откачвам) се; закачен, окачен ↔ откачен

ЗАКАЧАМ² (ЗАКАЧВАМ²) ↔ ОТКАЧАМ² (ОТКАЧВАМ²)

Залавям, прикрепвам нещо някъде, обикновено с кука или на нещо остро. ***Закачам (закачвам)*** *колата за камион на буксир.* ***Закачам (закачвам)*** *вратата с панти.* ↔ Освобождавам нещо от кука или нещо остро, към което е прикрепено. ***Откачам (откачвам)*** *прозорците, за да им сложа стъкла.*

¤ закачане (закачване) ↔ откачане (откачване)

ЗАКЛЮЧВАМ ↔ ОТКЛЮЧВАМ

Превъртам ключ в брава, ключалка на затворена врата или помещение и под., за да не може да се отваря. ***Заключвам*** *бюро.* ***Заключвам*** *стаята.* ↔ Превъртам ключ в обратната посока, за да може да се отваря нещо заключено. ***Отключвам*** *вратата.* ***Отключвам*** *бюро.*

¤ заключване ↔ отключване; заключвам се ↔ отключвам се; заключен ↔ отключен

ЗАКОВАВАМ, ЗАЧУКВАМ ↔ ОТКОВАВАМ, РАЗКОВАВАМ

1. Забивам с чукане (обикн. гвоздей, клин и под.). ***Заковавам*** *гвоздей.* ***Зачуквам*** *клинци.* ↔ Изваждам с чукане, чук (гвоздей и под.). ***Отковавам*** *гвоздеите от дъската.* ***Разковавам*** *панти.*

// Затварям добре, здраво нещо, някакъв отвор, като забивам гвоздеи в него. ***Заковавам*** *прозорец.* ***Зачуквам*** *капак.* ↔ Изваждам от нещо гвоздеите, с които то е затворено здраво. ***Отковавам*** *сандък.* ***Разковавам*** *похлупак.*

2. Прикрепям чрез островръх предмет (гвоздей, кол и др.) нещо някъде с чукане, натиск. ***Заковавам*** *картина.* ***Зачуквам*** *табела.* ↔ Изваждам гвоздеи и др. под. от нещо, прикрепено с тях, за да го махна от някъде. ***Отковавам*** *табло.* ***Разковавам*** *реклама.*

¤ заковаване, зачукване ↔ отковаване, разковаване; закован, зачукан ↔ откован, разкован

ЗАКОНЕН ↔ НЕЗАКОНЕН, ПРОТИВОЗАКОНЕН

1. Който е съобразен със закона, който е според закона, позволен и основан на закона. ***Законни** действия.* ↔ Който не е съобразен със закона, който не е позволен и противоречи на закона. ***Незаконен** капитал. **Противозаконна** дейност.*

2. Който е установен, признат от законите, основан на законите. ***Законен** наследник.* ↔ Който не е признат от законите. ***Незаконен** претендент за престола. **Противозаконна** власт.*

¤ законно ↔ незаконно, противозаконно; законност ↔ незаконност, противозаконност

ЗАКОННОРОДЕН ↔ ИЗВЪНБРАЧЕН, НЕЗАКОННОРОДЕН

За дете – който произхожда от родители, встъпили в законен брак. ***Законнородена** дъщеря.* ↔ Който произхожда от родители, невстъпили в законен брак. ***Извънбрачен** син. **Незаконнородено** дете.*

ЗАКОННОСТ ↔ БЕЗЗАКОНИЕ

Спазване на законите, наличие на правен ред. *Ред иска народът, **законност**.* (Д. Полянов) ↔ Липса на законност, на правен ред. *Първото мое задължение е да предпазя народа и страната ... от **беззаконието**.* (В. Геновска)

ЗАКОНОМЕРЕН ↔ СЛУЧАЕН

Който става по определени закони, вследствие на закономерности, причини. ***Закономерен** резултат. **Закономерно** развитие.* ↔ Който не става по определени закони или закономерности, причини. ***Случаен** гол. **Случайна** победа.*

¤ закономерно ↔ случайно; закономерност ↔ случайност

ЗАКОНОСЪОБРАЗЕН ↔ НЕЗАКОНОСЪОБРАЗЕН

Който е в съгласие със закона, който е според закона. ***Законосъобразно** решение.* ↔ Който не е в съгласие със закона, който не е според закона. ***Незаконосъобразни** мерки.*

¤ законосъобразно ↔ незаконосъобразно; законосъобразност ↔ незаконосъобразност

ЗАКОПАВАМ I ↔ ДОКОПАВАМ, ДОИЗКОПАВАМ

Започвам да копая. ***Закопавам** от сутринта. **Закопавам** зеленчукова градина.* ↔ Копая, изкопавам докрай нещо, започнато да се копае. ***Докопавам** окопа. **Доизкопавам** дупка.*

ЗАКОПАВАМ II ↔ ОТКОПАВАМ, РАЗКОПАВАМ

Вж. ***заравям[1] (заривам), затрупвам*** ↔ ***изравям (изривам)*** (във 2. зн.). ***Закопавам*** *пари.* ***Откопавам*** *корена на дърво.* ***Разкопавам*** *гърне.*

¤ закопаване ↔ откопаване, разкопаване

ЗАКОПЧАВАМ ↔ ОТКОПЧАВАМ, РАЗКОПЧАВАМ

Прикрепвам, съединявам посредством копче или закопчалка разтворени краищa на дреха, обувка, чанта, куфар и под. ***Закопчавам*** *копчетата на блуза.* ↔ Разтварям закопчана дреха, обувка, чанта и под., като изваждам копчетата от дупките им. ***Откопчавам*** *копче.* ***Разкопчавам*** *сако.*

¤ закопчаване ↔ откопчаване, разкопчаване; закопчан ↔ откопчан, разкопчан

ЗАКОСЯВАМ ↔ ДОКОСЯВАМ, ДОИЗКОСЯВАМ, ДООКОСЯВАМ

Започвам да кося. ***Закосявам*** *ливада.* ↔ Кося, окосявам докрай нещо, което е започнато да се коси. ***Докосявам*** *ливада.* ***Доизкосявам*** *тревата в двора.* ***Доокосявам*** *поляна.*

¤ закосяване ↔ докосяване, доизкосяване, доокосяване

ЗАКРЕПВАМ I (*прех.*)**, ЗАСИЛВАМ[1], УКРЕПВАМ I[1] (УКРЕПЯВАМ I)** (*прех.*)**, УСИЛВАМ[1] ↔ ОТСЛАБВАМ I** (*прех.*)

Правя някого, нещо да стане по-силен физически или психически. *Чистият въздух* ***закрепва*** *и силите, и духа.* ***Засилвам*** *детето с витамини. Упражненията* ***укрепват*** *мускулите. Морските бани* ***укрепяват*** *здравето. Това лекарство* ***усилва*** *сърдечната дейност.* ↔ Правя някого, нещо да стане по-немощен, слаб физически или психически. *Болестта* ***отслаби*** *организма му.*

¤ закрепване, засилване, укрепване (укрепяване), усилване ↔ отслабване

ЗАКРЕПВАМ II (*непрех.*)**, ЗАСИЛВАМ СЕ, ЗАЯКВАМ, УКРЕПВАМ II** (*непрех.*) **↔ ЗАСЛАБВАМ, ОТПАДАМ[1], ОТСЛАБВАМ II** (*непрех.*)

Ставам по-силен и устойчив физически, увеличавам силите си. *В ония дни снагата ми* ***заякваше*** *и възмъжаваше.* (Ем. Станев) *Болният* ***закрепна*** *след санаториума. Детето* ***се засили*** *от добра-*

та храна. Старецът ***укрепва****.* ↔ Ставам по-слаб, загубвам силата, устойчивостта, издръжливостта си. *След раняването момчето* ***заслабна****. Волът остаря и* ***отпадна****. Организмът ми* ***отслабна*** *и често боледувам.*

¤ закрепване, засилване, заякване, укрепване ↔ заслабване, отпадане, отслабване

ЗАКРЕПОСТЯВАМ ↔ РАЗКРЕПОСТЯВАМ

1. *Истор.* При феодализма – принуждавам някого да остане на определено място като крепостен, ставам причина да не е свободен или напълно самостоятелен. ***Закрепостявам*** *селяни към земята.* ↔ Освобождавам някого да може да напуска определено място, правя да е свободен от крепостна зависимост. ***Разкрепостявам*** *селячеството.*

2. *Прен.* Правя някого или нещо напълно зависим, подчинен. ***Закрепостявам*** *мисленето.* ↔ Освобождавам някого или нещо от зависимост, подчинение на някого, нещо. ***Разкрепостявам*** *пресата.* ***Разкрепостявам*** *обичаи.*

¤ закрепостяване ↔ разкрепостяване; закрепостен ↔ разкрепостен

ЗАКРИВАМ I ↔ ОТКРИВАМ I

1. Вж. ***затварям***[2] ↔ ***отварям***[2]. ***Закривам*** *предприятие.* ***Откривам*** *летището за полети.*

2. Слагам край на събрание, разисквания, дейност. ***Закривам*** *заседанието.* ↔ Слагам начало на събрание, разисквания, дейност. ***Откривам*** *учебната година.*

¤ закриване ↔ откриване

ЗАКРИТ, ПОКРИТ ↔ ОТКРИТ, НЕПОКРИТ

1. Който има покривало, завивка и под. ***Закрито*** *лице на монахиня.* ***Покрити*** *рамене.* ↔ Който няма покривало, завивка и под. ***Открити*** *рамене.* ***Непокрити*** *спящи деца.*

2. Обикновено за автомобил, сграда и др. – който има покрив. ***Закрита*** *камионетка.* ***Покрит*** *мост.* ↔ Който няма покрив. ***Открита*** *тераса.* ***Непокрита*** *къща.*

ЗАКРЪГЛЕН, ЗАОБЛЕН ↔ ЗАОСТРЕН, ИЗОСТРЕН

Който има кръгла или заоблена форма. ***Закръглени*** *букви.* ***Закръг-***

лена *брадичка.* ***Заоблени*** *рамене.* ↔ Който има остра крайна част, обикновено остър връх. ***Заострени*** *скули.* ***Изострен*** *нос.*

¤ закръгленост, заобленост ↔ заостреност, изостреност

ЗАКРЪГЛЯМ, ЗАОБЛЯМ ↔ ЗАОСТРЯМ[1], ИЗОСТРЯМ[1]

Придавам на нещо форма на кръг, дъга или кълбо. ***Закръглям*** *устни.* ***Заоблям*** *снага.* ↔ Придавам остра или по-тясна форма на нещо обикновено обло, заоблено. ***Заострям*** *чертите на лицето.* ***Изострям*** *деколте на рокля.*

¤ закръгляне, заобляне ↔ заостряне, изостряне

ЗАКЪРМЯМ ↔ ДОКЪРМЯМ, ДОНАКЪРМЯМ

Започвам да кърмя. ***Закърмям*** *бебе.* ↔ Кърмя дете още, колкото е необходимо, за да се накърми докрай. ***Докърмям*** *бебето.* ***Донакърмям*** *близнаците.*

ЗАКЪРТВАМ ↔ ДОКЪРТВАМ, ДОИЗКЪРТВАМ

Започвам да къртя. ***Закъртвам*** *камъни.* ↔ Къртя докрай нещо, което е останало да се къртИ. ***Докъртвам*** *стена.* ***Доизкъртвам*** *мазилка.*

ЗАКЪСВАМ СЕ ↔ ДОКЪСВАМ СЕ, ДОСКЪСВАМ СЕ

За тъкан, дрехи, обувки и под. – започвам да се късам. *Одеялото се беше* ***закъсало.*** ↔ Скъсвам се напълно и ставам съвсем негоден за носене, употреба. *Възглавницата* ***се докъса*** *при прането. От каменистия път обувките ми* ***се доскъсаха.***

ЗАКЪСНИТЕЛ ↔ УСКОРИТЕЛ *спец.*

Приспособление към машини или механизми, служещо за включване и действие с определено закъснение. *Бомба със* ***закъснител.*** ↔ Приспособление към механизми или друг фактор, който предизвиква по-голяма скорост или по-бързо извършване на нещо. ***Ускорител*** *на химични процеси.*

¤ закъснителен ↔ ускорителен

ЗАКЪСНЯВАМ ↔ ПОДРАНЯВАМ

Идвам, пристигам, явявам се някъде по-късно от определеното или очакваното време. ***Закъснявам*** *за работа.* ↔ Идвам, пристигам, явявам се някъде или тръгвам отнякъде по-рано от определеното или очакваното време. ***Подранявам*** *за влака.* ***Подраних*** *и отидох на срещата пръв.*

¤ закъсняване ↔ подраняване

ЗАЛАВЯМ, УЛАВЯМ, ХВАЩАМ[1] ↔ ИЗПУСКАМ[1] (ИЗПУЩАМ[1]), ИЗТЪРВАВАМ[1] (ИЗТЪРВАМ[1])

1. Успявам да задържа, да взема с ръце някого или нещо, за да не му дам възможност да се движи свободно, да бъде свободен. ***Залавям*** *кучето, преди да налети на детето.* ***Улових*** *юздата на коня и го спрях.* ***Хванах*** *бягащото момче.* ↔ Преставам да държа някого или нещо, давам му възможност да се движи свободно, да бъде свободен. ***Изпускам*** *куче да избяга.* ***Изпущам*** *юздите.* ***Изтървах*** *децата и те хукнаха надолу.* ***Изтървавам*** *врабчето.*

2. Успявам да задържа в подчинение на своята воля някого, когото преследвам или с когото воювам. ***Залавям*** *шпионин. Кучето* ***улавя*** *заек.* ***Хващам*** *престъпник.* ↔ Не успявам да направя това и някой, когото преследвам или се опитвам да задържа, избягва, освобождава се, отвличат го и под. ***Изпуснаха*** *пленника.* ***Изпущам*** *крадец.* ***Изтървавам*** *кокошка.*

¤ залавяне, улавяне, хващане ↔ изпускане (изпущане), изтърваване (изтърване)

ЗАЛАГАМ ↔ ИЗКУПУВАМ, ОТКУПУВАМ

Предоставям имот или ценен предмет като залог при вземане на пари в заем. ***Залагам*** *златен часовник.* ↔ Отново купувам, изплащам нещо, което е заложено срещу дълг, заем. ***Откупувам*** *заложения пръстен.* ***Залагам*** *къщата си, но успявам да* ***изкупя*** *имотите.*

¤ залагане ↔ изкупуване, откупуване

ЗАЛАЗВАМ ↔ ДОЛАЗВАМ

1. Започвам да лазя. *Мравките* ***залазиха*** *към купичката с меда.* ↔ С лазене стигам края на нещо. *Змията* ***долази*** *до камъка.*

2. *Прен.* Започвам да вървя бавно, с усилие. ***Залазихме*** *към върха.* ↔ Достигам някъде бавно, с усилие. ***Долазихме*** *до кошарата.*

¤ залазване ↔ долазване

ЗАЛЕЗ, ЗАНИК, ЗАХОД (*поет.*) **↔ ИЗГРЕВ**

1. За слънце, луна, звезди и др. – положение на изчезване, скриване от погледа зад хоризонта. *От* ***заник*** *слънце озарени / алеят морски ширини.* (П. К. Яворов) *Луната на* ***заход*** *бе; късен час.* (К. Христов) ↔ Поява на слънцето на хоризонта сутрин. ***Залезът*** *е по-*

*красив от **изгрева**, / но малко кратък.* (П. Йорданова)

2. Времето, когато залязва слънцето. *Към **заход** слънце се показаха първите преселници.* (К. Петканов) *Чакаме ги преди **залез**. Ще се върна по **заник**.* ↔ Времето, когато слънцето изгрява. *Ставам по **изгрев**.*

3. *Прен.* Вж. ***възход, напредък, подем, разцвет, цъфтеж*** ↔ ***падение, упадък. Залез** на стария свят и старите ценности. **Заник** на слава. **Заход** на традициите. **Изгрев** на нови надежди.*

¤ залязвам, захождам ↔ изгрявам; залязване, захождане ↔ изгряване

ЗАЛЕПВАМ I *непрех.*, **ЗАЛЕПВАМ СЕ[1] (ЗАЛЕПЯВАМ СЕ[1], ЗАЛЕПЯМ СЕ[1]) ↔ ОТЛЕПВАМ СЕ[1] (ОТЛЕПЯВАМ СЕ[1], ОТЛЕПЯМ СЕ[1]), РАЗЛЕПВАМ СЕ (РАЗЛЕПЯВАМ СЕ, РАЗЛЕПЯМ СЕ)**

Плътно се съединявам с нещо, обикновено чрез лепило. *Ризата **залепна** за гърба ми. Пликът не **се залепва (залепява, залепя)**.* ↔ Отделям се от някъде, където съм залепен, прикрепен. *Ръкавицата ми трудно **се отлепва (отлепява, отлепя)** от волана. Превръзката ми постоянно **се разлепва (разлепява, разлепя)**.*

¤ залепване (залепяване, залепяне) ↔ отлепване (отлепяване, отлепяне), разлепване (разлепяване, разлепяне)

ЗАЛЕПВАМ II *прех.* **(ЗАЛЕПЯВАМ I** *прех.*, **ЗАЛЕПЯМ I** *прех.*), **ДОЛЕПВАМ (ДОЛЕПЯВАМ, ДОЛЕПЯМ), ↔ ОТЛЕПВАМ I (ОТЛЕПЯВАМ I, ОТЛЕПЯМ I)** *прен.*

Плътно допирам нещо някъде. *Той **залепи** устни на флейтата и започна.* (Д. Немиров) *Детето **долепи** чело на прозореца.* ↔ Отделям нещо от някъде, където съм го допрял плътно. *Едвам **отлепих** очи от бинокъла.*

¤ залепване (залепяване, залепяне), долепване (долепяване, долепяне) ↔ отлепване (отлепяване, отлепяне)

ЗАЛЕПВАМ II *прех.* **(ЗАЛЕПЯВАМ II** *прех.*, **ЗАЛЕПЯМ I** *прех.*), **СЛЕПВАМ I (СЛЕПЯВАМ I, СЛЕПЯМ I) ↔ ОТЛЕПВАМ II (ОТЛЕПЯВАМ II, ОТЛЕПЯМ II), РАЗЛЕПВАМ I (РАЗЛЕПЯВАМ I, РАЗЛЕПЯМ I)**

Плътно прикрепвам нещо към друго нещо, обикновено с помощта

на лепливо вещество. ***Залепвам (залепям, залепявам)*** *обявление.* ***Залепвам (залепям, залепявам)*** *скъсана подметка.* ***Слепвам (слепявам, слепям)*** *скъсаните краища на каишка.* ***Слепвам (слепявам, слепям)*** *колите на книгата, които са се разпаднали.* ↔ Отделям нещо залепено. ***Отлепвам (отлепявам, отлепям)*** *лепенка от рана.* ***Отлепвам (отлепявам, отлепям)*** *обява.* ***Разлепвам (разлепям, разлепявам)*** *снимка от албум.* ***Разлепвам (разлепям, разлепявам)*** *лейкопласт.*

¤ залепване (залепяване, залепяне), слепване (слепяване, слепяне) ↔ отлепване (отлепяване, отлепяне), разлепване (разлепяване, разлепяне); залепен, слепен ↔ отлепен, разлепен

ЗАЛЕПВАМ СЕ² (ЗАЛЕПЯВАМ СЕ², ЗАЛЕПЯМ СЕ²), ДОЛЕПВАМ СЕ (ДОЛЕПЯВАМ СЕ, ДОЛЕПЯМ СЕ), ↔ ОТЛЕПВАМ СЕ² (ОТЛЕПЯМ СЕ², ОТЛЕПЯВАМ СЕ²)

1. *Прен.* Плътно се допирам до някъде. ***Залепих се*** *за прозореца да видя сватбата.* ***Долепих се*** *до стената.* ↔ Отделям се отнякъде, където съм застанал плътно. *Най-после* ***се отлепиха*** *от оградата.*

2. *Прен. разг.* Заставам някъде или до някого трайно, неотклонно.. ***Залепих се*** *за тях и влязох в киното. Детето* ***се долепва (долепява, долепя)*** *до майка си и не мърда.* ↔ Разделям се с усилие с някого, от някого. *Не мога да* ***се отлепя*** *гледката.*

¤ залепване (залепяване, залепяне), долепване (долепяване, долепяне) ↔ отлепване (отлепяване, отлепяне)

ЗАЛЕПВАМ СЕ³ (ЗАЛЕПЯВАМ СЕ³, ЗАЛЕПЯМ СЕ³) ↔ ОТЛЕПВАМ СЕ³ (ОТЛЕПЯМ СЕ³, ОТЛЕПЯВАМ СЕ³)

1. За очи – затварям се. *Очите ми* ***се залепват (залепят, залепяват)*** *от умора.* ↔ Отварям се. *Клепачите ми с усилие* ***се отлепват (отлепят, отлепяват)***.

2. *Прен.* За поглед – задържам се трайно някъде. *Очите ми* ***се залепиха*** *в прекрасното бижу.* ↔ Отделям се. *Погледът на детето едвам* ***се отлепва (отлепя, отлепява)*** *от витрината с играчки.*

¤ залепване (залепяване, залепяне) ↔ отлепване (отлепяване, отлепяне)

ЗАМАЗВАМ ↔ ДОМАЗВАМ, ДОИЗМАЗВАМ

Започвам да мажа. *От вчера съм **замазал** стаята си.* ↔ Мажа докрай нещо, което е останало да се измаже или намаже. ***Домазвам** стена. **Доизмазвам** таван.*

ЗАМЕСВАМ ↔ ДОМЕСВАМ, ДОИЗМЕСВАМ, ДООМЕСВАМ

Започвам да меся. ***Замесвам** хляб.* ↔ Омесвам докрай нещо, довършвам месенето на нещо. ***Домесвам** пита. **Доизмесвам** козунаци. **Доомесвам** тестото за погача.*

ЗАМИНАВАМ, ОТПЪТУВАМ, ТРЪГВАМ[1] ↔ ПРИСТИГАМ, СТИГАМ

1. Отправям се, потеглям на път за някъде, обикновено с превозно средство. ***Заминавам** за провинцията. **Отпътувах** в 2 часа. **Тръгвам** за морето.* ↔ Идвам или отивам на определено място, обикновено с превозно средство при някого или при нещо. ***Пристигам** в Истанбул. **Стигнах** на гарата, след като влакът беше отпътувал.*

2. За превозно средство или товар, пратка – потеглям, отдалечавам се от определено място с цел да отида другаде. *Влакът **заминава**. Пощата **замина**. Багажът **отпътува** с влака. Самолетът **тръгна** в 22 часа.* ↔ Идвам до, на определено място. *Автобусът **пристигна**. Писмото ще **пристигне** утре. Влакът **стига** до Червен бряг за два часа,*

¤ заминаване, отпътуване, тръгване ↔ пристигане, стигане

ЗАМИТАМ ↔ ДОМИТАМ, ДОИЗМИТАМ

Започвам да мета. ***Замитам** големия двор без желание.* ↔ Измитам докрай нещо, довършвам онова, което е останало да се измита. ***Дометох** терасата. **Доизмитам** двора.*

ЗАМОТАВАМ I ↔ ДОМОТАВАМ, ДОНАМОТАВАМ

Започвам да мотая. ***Замотавам** прежда с мотовилка.* ↔ Мотая докрай нещо започнато, довършвам онова, което е останало да се мотае. ***Домотавам** кълбо. **Донамотавам** вълната.*

ЗАМОТАВАМ II, ОМОТАВАМ ↔ ОТМОТАВАМ, РАЗМОТАВАМ[1]

1. Вж. ***завивам II[2], извивам, увивам** ↔ **отвивам. Замотавам***

кълбо. ***Омотавам*** *въжето около тялото му.* ↔ ***Отмотавам*** *върви от краката си.* ***Размотавам*** *прежда.*

2. С въже, връв и под. обграждам, обвивам някого, нещо, за да го прикрепя с нещо или някъде. ***Замотавам*** *пакета с връв.* ***Омотавам*** *пленника около стълба.* ↔ Развивам въже, връв и под. от някого, нещо. ***Отмотавам*** *котето от преждата.* ***Размотавам*** *вързопа.*

ЗАМРАЗЯВАМ ↔ РАЗМРАЗЯВАМ

1. Правя нещо да стане ледено, да замръзне. ***Замразявам*** *продукти във фризер. Студът* ***замрази*** *реката.* ↔ Повишавам температурата на нещо замръзнало, за да променя състоянието му от ледено в нормално. ***Размразявам*** *месо. Топлият вятър* ***размрази*** *земята.*

2. *Прен.* Спирам изразходването на финансови средства. ***Замразявам*** *заплати.* ↔ Подновявам изразходването на финансови средства. ***Размразявам*** *цените на стоките.*

¤ замразяване ↔ размразяване

ЗАМРЪЗВАМ[2] ↔ РАЗМРАЗЯВАМ СЕ (РАЗМРЪЗВАМ СЕ)

1. За вода, водни резервоари и площи – ставам на лед, в ледено състояние, вледенявам се. *Реката* ***замръзна.*** ↔ Преминавам от ледено в течно, състояние. *Ледът* ***се размрази.*** *Езерото* ***се размръзва.***

2. Втвърдявам се поради заледяване. *Картофите* ***замръзнаха.*** ↔ Преставам да бъда вледенен, омеквам, придобивам нормалното си състояние. *Плодовете* ***се размразиха.*** *Почвата* ***се размръзна.***

¤ замразяване ↔ размразяване (размръзване)

ЗАМРЪКВАМ ↔ ОСЪМВАМ

Оказвам се, намирам се някъде (обикн. извън дома си) при залязване на слънцето, когато се свечерява. ***Замръкнахме*** *в планината.* ↔ Оказвам се, намирам се някъде при изгрева на слънцето. ***Осъмнахме*** *в хижата. Който* ***осъмва*** *на хана, той* ***замръква*** *на пътя.* (Послов.)

¤ замръкване ↔ осъмване

ЗАМЪРСЯВАМ, ЗАЦАПВАМ, ИЗМЪРСЯВАМ, ИЗЦАПВАМ, НАМЪРСЯВАМ, НАЦАПВАМ, ОМЪРСЯВАМ, ОЦАПВАМ ↔ ИЗЧИСТВАМ, ОЧИСТВАМ, ПОЧИСТВАМ

Правя нещо да стане мръсно, като го покривам или изпълвам с нечистотии, прах, дим и под. ***Замърсявам*** *стая.* ***Зацапвам*** *килим.* ***Измърсявам*** *дрехите си.* ***Изцапвам*** *пердетата.* ***Намърсявам*** *покривката.* ***Нацапвам*** *печката.* ***Омърсявам*** *обувките си.* ***Оцапвам*** *си палтото.* ↔ Правя нещо или някого чист, като премахвам, отстранявам от него нечистотии или излишни неща. ***Изчиствам*** *праха от мебелите.* ***Очиствам*** *печката.* ***Почиствам*** *пода.*

¤ замърсяване, зацапване, измърсяване, изцапване, намърсяване, нацапване, омърсяване, оцапване ↔ изчистване, очистване, почистване; замърсявам се, зацапвам се, измърсявам се, изцапвам се, намърсявам се, нацапвам се, омърсявам се, оцапвам се ↔ изчиствам се, очиствам се, почиствам се; замърсен, зацапан, измърсен, изцапан, намърсен, нацапан, омърсен, оцапан ↔ изчистен, очистен, почистен

ЗАМЯТАМ, МЯТАМ, НАМЯТАМ ↔ ОТМЯТАМ

Слагам, обикновено дреха, шал или завивка, покривало и под. на гърба на някого или на себе си. ***Замятам*** *болния с две одеяла.* ***Мятам*** *си на гърба якето.* ***Намятам*** *си палтото.* ↔ Отстранявам, отхвърлям нещо, обикновено дреха, шал или завивка, покривало и под. от себе си, от някого или от нещо. ***Отмятам*** *завесите на прозореца.*

¤ замятане, мятане, намятане ↔ отмятане

ЗАНАВИВАМ ↔ ДОНАВИВАМ

Започвам да навивам. ***Занавивам*** *кълбо.* ↔ Навивам докрай нещо, довършвам навиването на нещо. ***Донавивам*** *прежда.*

ЗАНАГЛАСЯВАМ (ЗАНАГЛАСЯМ) ↔ ДОНАГЛАСЯВАМ (ДОНАГЛАСЯМ)

Започвам да нагласявам, да приготвям (да правя готов) някого или нещо. ***Занагласявам*** *инструменти.* ***Занагласям*** *масата за гостите.* ↔ Нагласявам, приготвям някого или нещо докрай, изцяло, съвсем. ***Донагласявам*** *прическата си.* ***Донагласям*** *децата за излизане.*

ЗАНАРЕЖДАМ ↔ ДОНАРЕЖДАМ

Започвам да нареждам нещо или много неща. ***Занареждам*** *книгите.* ↔ Завършвам нареждането на нещо или на всички неща. ***Донареждам*** *масата.*

ЗАНАСАМ ↔ ЗАНАТАМ, ЗАНАТАТЬК

При придвижване – в посока на приближаване към мястото, където се намира говорещото лице. *Той тръгнал от един час* ***занасам,*** *но го няма още.* ↔ В посока на отдалечаване от мястото на говорещото лице към друго място. *Чух шум в килера и се отправих* ***занатам.*** *Казаха, че ще ме чакат на площада, и се отправиха* ***занататък.***

ЗАНАСИПВАМ ↔ ДОНАСИПВАМ

Започвам да насипвам. ***Занасипваха*** *зърното в чували.* ↔ Насипвам докрай нещо, довършвам насипването на нещо. ***Донасипваха*** *зърното в хамбара.*

ЗАНИМАТЕЛЕН ↔ НЕЗАНИМАТЕЛЕН

Който умее да занимава, да буди интерес, да забавлява. ***Занимателен*** *разказвач.* ***Занимателен*** *разговор.* ↔ Който няма такива качества. ***Незанимателен*** *клоун.* ***Незанимателна*** *приказка.*

¤ занимателно ↔ незанимателно; занимателност ↔ незанимателност

ЗАНОСВАМ ↔ ДОНОСВАМ, ДОИЗНОСВАМ

Започвам да нося (облекло, обувки). ***Заносвам*** *новите си маратонки.* ↔ Нося, докато е възможно да се носят, докато се износят напълно, докрай (облекло, обувки). ***Доносвам*** *полата на сестра си.* ***Доизносвам*** *обувки.*

ЗАОБЛАЧАВАМ СЕ ↔ ИЗЯСНЯВАМ СЕ, ПРОЯСНЯВАМ СЕ

1. За небе, хоризонт и др. – покривам се с облаци. *Рила се* ***заоблачи.*** ↔ Ставам чист от облаци. *Времето* ***се изясни.*** *Небето* **се** ***проясни.***

2. *Безл.* ***(заоблачава се ↔ изяснява се, прояснява се).*** Става облачно, появяват се облаци. *Следобед се* ***заоблачи.*** ↔ Става ясно, без облаци. ***Изяснява се,*** *облаците отминаха. Ще тръгнем, щом* ***се проясни.***

¤ заоблачаване ↔ изясняване, проясняване

ЗАОБЛИЗВАМ ↔ ДООБЛИЗВАМ

Започвам да облизвам. ***Заоблизвах*** *лъжицата с мед.* ↔ Облизвам докрай нещо. *Кучето* ***дооблиза*** *купичката.*

ЗАОБЯСНЯВАМ ↔ ДООБЯСНЯВАМ

Започвам да обяснявам. ***Заобяснявам*** *задачата надълго.* ↔ Обяснявам докрай нещо, което е останало необяснено. ***Дообяснявам*** *на децата урока.*

ЗАОГЛЕЖДАМ ↔ ДООГЛЕЖДАМ

Започвам да оглеждам някого, нещо. ***Заоглеждам*** *новия ѝ тоалет.* ↔ Оглеждам в подробности, изцяло, докрай някого, нещо. ***Дооглеждам*** *апартамента.*

ЗАОПРАВЯМ ↔ ДООПРАВЯМ

Започвам да оправям нещо или много неща. ***Заоправям*** *къщата.* ↔ Оправям докрай нещо или всички неща. ***Дооправям*** *си книгите.*

ЗАОРАВАМ ↔ ДООРАВАМ, ДОИЗОРАВАМ

Започвам да ора. ***Заоравам*** *нива.* ↔ Ора, изоравам докрай нещо започнато, довършвам онова, което е останало да се оре. ***Дооравам*** *нивата.* ***Доизоравам*** *браздата.*

ЗАОСТРЯМ[2], ИЗОСТРЯМ[2], НАОСТРЯМ ↔ ЗАТЪПЯВАМ, ИЗТЪПЯВАМ, ПРИТЪПЯВАМ

Правя остър или по-остър края (обикн. на инструмент). ***Заострям*** *ножица.* ***Изострям*** *колче.* ***Наострям*** *брадва.* ↔ Правя нещо остро (обикн. инструмент и др.) да стане тъпо. ***Затъпявам*** *молив от писане.* ***Изтъпявам*** *край на гвоздей.* ***Притъпявам*** *коса.*

¤ заостряне, изостряне, наостряне ↔ затъпяване, изтъпяване, притъпяване; заострен, изострен, наострен ↔ затъпен, изтъпен, притъпен

ЗАОТВАРЯМ ↔ ДООТВАРЯМ

Започвам да отварям много неща или нещо многократно или бавно. ***Заотваряха*** *вратата на всеки 5 минути.* ***Заотваря*** *пакета спокойно.* ***Заотварях*** *всички чекмеджета.* ↔ Отварям докрай нещо или всички неща. ***Доотварям*** *касата.* ***Доотварям*** *прозорците.*

ЗАПАДАМ[1], ЗАМИРАМ[1], УПАДАМ ↔ НАПРЕДВАМ[1], ПРЕУСПЯВАМ, ПРОЦЪФТЯВАМ, РАЗЦЪФТЯВАМ[1]

За държава, култура, цивилизация, производство и под. – след възход губя, загубвам положението, активността, благосъстоянието си. ***Западат*** *градове. Книгоиздаването* ***замира****. Търговията* ***упада****.* ↔ Придобивам добро или по-добро положение, благосъстояние, намирам се във възход. *Страната* ***напредва****. Изкуството* ***преуспява****. Провинцията* ***процъфтява****.* ***Разцъфтява*** *културата.*

¤ западане, замиране, упадане ↔ напредване, преуспяване, процъфтяване, разцъфтяване

ЗАПАДАМ[2], ГРОХВАМ (*разг.*), **ОТПАДАМ[2], РУХВАМ ↔ ВЪЗСТАНОВЯВАМ СЕ, СЪВЗЕМАМ СЕ**

Изгубвам физическите и душевните си сили поради болест, умора, неприятности. *А старият Герак съвсем* ***грохна****. Той с мъка се извличаше на слънцето, печеше се като стара змия.* (Елин Пелин) *Тя беше* ***отпаднала*** *в първите дни, след като осъдиха Ивана на смърт! После* ***се съвзе****! И напоследък пак* ***западна, грохна****, отчая се.* (Г. Караславов) ***Рухвам*** *психически.* ↔ Придобивам отново предишното си добро физическо или психическо състояние, идвам на себе си след болест, умора, неприятности. ***Възстановявам се*** *след тежко боледуване.* ***Съвземам се*** *след преживян удар.*

¤ западане, грохване, отпадане, рухване ↔ възстановяване, съвземане

ЗАПАДНОБЪЛГАРСКИ ↔ ИЗТОЧНОБЪЛГАРСКИ

Който се отнася до Западна България или до населението на Западна България. ***Западнобългарски*** *градове.* ↔ Който се отнася до Източна България или до населението на Източна България. ***Източнобългарски*** *диалекти.*

ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИ ↔ ИЗТОЧНОЕВРОПЕЙСКИ

1. Който се намира в западната част на Европейския континент или е свързан със Западна Европа. ***Западноевропейска*** *държава.* ↔ Който се намира в източната част на Европейския континент или е свързан с Източна Европа. ***Източноевропейска*** *държава.*

2. Който се отнася до държавите в Западна Европа. ***Западноевропейски*** *езици.* ↔ Който се отнася до държавите в Източна Евро-

па. ***Източноевропейски*** *проблеми.*

ЗАПАДНОСЛАВЯНСКИ ↔ ИЗТОЧНОСЛАВЯНСКИ

Който се отнася до западните славяни. ***Западнославянски*** *езици.* ↔ Който се отнася до източните славяни – руси, украинци, беларуси. ***Източнославянски*** *народи.*

ЗАПАЗВАМ[1], ПАЗЯ *(несв.),* **СЪХРАНЯВАМ[1] ↔ УНИЩОЖАВАМ**

Правя нещо да продължи да съществува. ***Запазвам*** *снимки.* ***Пазя*** *писма.* ***Съхранявам*** *документи.* ↔ Правя нещо да не съществува. ***Унищожавам*** *записки.* ***Унищожавам*** *добрите ни взаимоотношения.*

¤ запазване, пазене, съхраняване ↔ унищожаване

ЗАПАЗВАМ[2], ОПАЗВАМ, СЪХРАНЯВАМ[2] ↔ ПОВРЕЖДАМ, РАЗВАЛЯМ[2], УВРЕЖДАМ[1]

Успявам да направя нещо да продължи да съществува в същия вид, да не променя качествата си, състоянието или функциите си. ***Запазвам*** *инструмент в добро състояние.* ***Опазвам*** *очите си.* ***Съхранявам*** *здравето си.* ↔ Ставам причина нещо да загуби доброто си състояние, качествата си. ***Повреждам*** *играчката.* ***Развалям*** *очите си.* ***Увреждам*** *кожата на мебелите.*

¤ запазване, опазване, съхраняване (съхранение) ↔ повреждане, разваляне, увреждане; запазвам се, опазвам се, съхранявам се ↔ повреждам се, развалям се, увреждам се; запазен, опазен, съхранен ↔ повреден, развален, увреден

ЗАПАСВАМ, ОПАСВАМ ↔ РАЗПАСВАМ

Завивам (пояс, колан, престилка и под.) около кръста. ***Запасвам*** *нов колан.* ***Опасвам*** *сабя.* ↔ Свалям, махам (пояс, колан, престилка и под.) от кръста. ***Разпасвам*** *оръжие.* ***Разпасвам*** *пояс.*

¤ запасване, опасване ↔ разпасване; запасвам се, опасвам се ↔ разпасвам се; запасан, опасан ↔ разпасан

ЗАПЕЧАТВАМ ↔ ОТПЕЧАТВАМ, РАЗПЕЧАТВАМ

1. Слагам печат върху нещо, за да не бъде отваряно. ***Запечатвам*** *каса.* ↔ Отварям нещо запечатано. ***Отпечатвам*** *склад.* ***Разпечатвам*** *бюро.*

2. За писма – затварям чрез залепване. ***Запечатвам*** *плик.* ↔ От-

варям чрез разлепване. ***Отпечатвам*** *писма.* ***Разпечатвам*** *поща.*

¤ запечатване ↔ отпечатване, разпечатване; запечатан ↔ отпечатан, разпечатан

ЗАПИРАМ I ↔ ДОПИРАМ, ДОИЗПИРАМ

Започвам да пера. ***Запирам*** *ризи.* ↔ Пера, изпирам докрай нещо, което е останало да се пере. ***Допирам*** *накиснатото пране.* ***Доизпирам*** *пелените.*

ЗАПИТВАМ, ПИТАМ (несв.), **ПОПИТВАМ ↔ ОТГОВАРЯМ**

Поставям въпрос, обръщам се с въпрос към някого. ***Запитвам*** *баща си за адреса.* ***Питай*** *го къде е бил досега.* ***Попитах*** *го какво иска за вечеря.* ↔ Давам отговор на зададен въпрос. *Ако някой го* ***запитваше*** *как е, той не* ***отговаряше*** *веднага.* (Елин Пелин) *Аз* ***питам*** *него. Той* ***пита*** *тях. / Те* ***питат*** *вас. / Вие* ***питате*** *мен. / Е, добре. Всички* ***питат****. / А никой не* ***отговаря****.* (в. Стършел)

¤ запитване, питане, попитване ↔ отговаряне

ЗАПЛАКВАМ, РАЗПЛАКВАМ СЕ ↔ ЗАСМИВАМ СЕ, РАЗСМИВАМ СЕ

Започвам да плача, обикновено като израз на недоволство, лошо настроение, от болка и под. ***Разплаках се*** *от обида.* ↔ Почвам да се смея, обикновено като израз на задоволство, добро настроение. *След тези думи той* ***се разсмя*** *от сърце. Баба Марта е като дете – ту* ***заплаче,*** *ту* ***се засмее.***

¤ заплакване, разплакване ↔ засмиване, разсмиване

ЗАПЛАНУВАН ↔ НЕЗАПЛАНУВАН

Който е включен в производствен или друг план. ***Заплануван*** *строеж.* ***Запланувани*** *доставки.* ↔ Който не е включен в план. ***Незаплануван*** *добив.* ***Незапланувани*** *разноски.*

ЗАПЛИТАМ I ↔ ДОПЛИТАМ, ДОИЗПЛИТАМ, ДООПЛИТАМ

Започвам да плета. ***Заплитам*** *блуза.* ↔ Плета, изплитам докрай нещо заплетено, довършвам онова, което е останало да се плете. ***Доплитам*** *жилетка.* ***Доизплитам*** *терлици.* ***Дооплитам*** *покривка.*

¤ заплитане ↔ доплитане, доизплитане, дооплитане

ЗАПЛИТАМ II, ИЗПЛИТАМ, ОПЛИТАМ, СПЛИТАМ ↔ РАЗПЛИТАМ[1]

Правя, направям нещо на плитка, сноп и др. ***Заплитам** коса.* ***Изплитам** венец от полски цветя.* ***Оплитам** плитки.* ***Сплитам** лук за зимата.* ↔ Развалям плитка, сноп и др. ***Разплитам** кок.* ***Сплита, разплита** гривата и я издърпва върху челото на коня.* (К. Петканов)

¤ заплитане, изплитане, оплитане, сплитане ↔ разплитане

ЗАПЛУВАМ ↔ ДОПЛУВАМ

Започвам да плувам към някаква цел, място. ↔ С плуване стигам до края на определено място или до определена цел. *Той **заплува** към брега с широки, отмерени движения и бързо **доплува** до пристана.*

ЗАПОВЯДВАМ, НАРЕЖДАМ II ↔ ИЗПЪЛНЯВАМ

Давам заповед. ***Заповядвам** да не се сече гората.* ***Нареждам** да се изчисти улицата.* ↔ Осъществявам, извършвам нещо, което ми е заповядано, наредено или което е според желанието на някого. ***Изпълнявам** заповед.* ***Изпълнявам** завещание.*

¤ заповядване, нареждане ↔ изпълняване

ЗАПОПВАМ ↔ РАЗПОПВАМ

Ръкополагам някого за свещеник. *Я остани в наше село, трябва ни поп, скоро може и да те **запопим**.* (СбНУ) ↔ Отнемам на свещеник духовен сан. *Тебе би трябвало отдавна вече да те **разпопим**.* (Л. Каравелов)

¤ запопване ↔ разпопване

ЗАПОЧВАМ[1], ПОДХВАЩАМ[1], ПОЧВАМ[1], ЗАХВАЩАМ[1] (*разг.*) *прех.*, **ХВАЩАМ[2]** (*разг.*) ↔ **ДОВЪРШВАМ, ЗАВЪРШВАМ[1], ПРИВЪРШВАМ[1], ПРИКЛЮЧВАМ[1], СВЪРШВАМ[1]** *прех.*

Поставям началото на нещо, пристъпвам към някаква работа, дейност. *На следващата година **започва** кариерата си на певец.* (Г. Белев) *Аз сватба ще **захващам** днес.* (Й. Йовков) ***Подхващам** строеж.* ***Почвам** работа.* ***Хващам** да уча.* ↔ Извършвам нещо, някаква работа или дейност докрай, напълно. *Ботев още не беше **завършил** прегледа на сутрешната поща.* (Хр. Русев) ***Довършвам** образованието си.* ***Привършвам** подготовката си.* ***Приключвам** проекта.*

Свършвам *къщата. Бъди готова* [родино]! *Будна ти бъди! Те* ***почнаха****, ний трябва да* ***завършим****!* (Хр. Радевски)

// Поставям началото на писане, текст. ***Започвам*** *съчинение.* ***Подхващам*** *разговор с шега.* ***Почвам*** *да говоря.* ***Захващам*** *книга.* ***Хващам*** *домашното си.* ↔ Поставям края на писане, текст. ***Завършвам*** *роман.* ***Привършвам*** *доклад.* ***Приключвам*** *изказване.* ***Свършвам*** *домашното си.*

¤ започване, подхващане, почване, захващане, хващане ↔ довършване, завършване, привършване, приключване, свършване

ЗАПОЧВАМ², ПОЧВАМ², ЗАХВАЩАМ² (*разг.*) *непрех.* ↔ **ЗАВЪРШВАМ², ПРИВЪРШВАМ², ПРИКЛЮЧВАМ², СВЪРШВАМ²** *непрех.*

1. За дело, събитие – възниквам, поставя се начало на осъществяването, протичането ми. ***Започна*** *война. Концертът* ***почна. Захванаха*** *се безкрайни пазарлъци.* ↔ Стигам до своя край. *Делото* ***завърши*** *с развод. Жътвата* ***привърши.*** *Годината* ***приключи.*** *Войната* ***свърши****. Сборовете* ***захващат*** *от Спасовден и* ***свършват*** *до Архангеловден.* (Ил. Блъсков)

2. Пристъпвам към някаква поредица от обекти – лица, задачи, към първия от някаква поредица, за да направя нещо. ***Започнах*** *от първия чин и проверих всички домашни.* ***Почнах*** *от най-добрите ученици и изпитах целия клас. Обиколих изложбените зали, като* ***захванах*** *от Националната галерия.* ↔ Достигам в изпълнението на някаква дейност до последния от някаква поредица. ***Привършвам*** *с изчитането на речника за грешки.* ***Приключих*** *и с последния изпит. Медицинските прегледи* ***започнаха*** *с най-големите и* ***завършиха*** *с най-малките.*

¤ започване, почване, захващане ↔ завършване, привършване, приключване, свършване

ЗАПОЧВАМ³, ПОЧВАМ³, ЗАХВАЩАМ³ (*разг.*) *непрех.* ↔ **ЗАВЪРШВАМ³, СВЪРШВАМ³** *непрех.*

Имам начало някъде. ↔ Имам край, граница някъде. *Градината* ***започва*** *от къщата и* ***свършва*** *до реката. Стара планина* ***почва*** *от западната граница на страната и* ***завършва*** *на Черно море.*

¤ започване, почване, захващане ↔ завършване, свършване

ЗАПОЧВАМ[4], **ПОЧВАМ**[4], **ЗАХВАЩАМ**[4] (*разг.*), **ХВАЩАМ**[3] (*разг.*) *прех.* и *непрех.*, **ПОДХВАЩАМ**[2], **ПРИСТЪПВАМ** *непрех.*, **ПОДЕМАМ** ↔ **ПРЕСТАВАМ, ПРЕКРАТЯВАМ**[1], **ПРЕКЪСВАМ**[1], **ПРЕУСТАНОВЯВАМ, СПИРАМ II**[1] *прех.*

Поставям начало на нещо. ***Започвам*** *да следвам.* ***Почвам*** *строеж.* ***Захващам*** *песен.* ***Хващам*** *работа.* ***Подхванаха*** *нова игра на карти.* ***Пристъпвам*** *към изучаване на чужд език.* ***Подех*** *отново песента си.* ↔ Поставям край на нещо, преставам да върша нещо започнато. ***Преставам*** *да говоря.* ***Прекратявам*** *следването си.* ***Преустановявам*** *заниманията.* ***Прекъсвам*** *връзките с тези хора.* ***Спирам*** *да играя.*

¤ започване, почване, захващане, хващане, подхващане, пристъпване, подемане ↔ преставане, прекратяване, прекъсване, преустановяване, спиране

ЗАПОЯВАМ, СПОЯВАМ ↔ ОТПОЯВАМ, РАЗПОЯВАМ

Свързвам метални части с помощта на припой от разтопен калай. ***Запоявам*** *метали.* ***Споявам*** *гайки.* ↔ Разделям нещо, което е било запоено. ***Отпоявам*** *тръби.* ***Разпоявам*** *метални пластинки.*

¤ запояване, спояване ↔ отпояване, разпояване

ЗАПРАВЯМ ↔ ДОПРАВЯМ

Започвам да правя, да строя, обработвам нещо. ***Заправиха*** *къща.* ***Заправих*** *баница.* ↔ Правя докрай нещо, довършвам онова, което е започнато да се прави. ***Доправиха*** *къщата.* ***Доправих*** *косата си.*

ЗАПРИБИРАМ ↔ ДОПРИБИРАМ

Започвам да прибирам. ***Заприбирах*** *багажа си.* ↔ Прибирам докрай нещо, което е останало да се прибира. ***Доприбирам*** *по рафтовете извадени книги.*

ЗАПРИДАМ ↔ ДОПРИДАМ, ДОИЗПРИДАМ, ДООПРИДАМ

Започвам да преда. ***Запридам*** *хурка с памук.* ↔ Преда, изпридам докрай нещо, което е останало да се преде. ***Допридам*** *памука.* ***Доизпридам*** *хурката.* ***Доопридам*** *вълната.*

¤ запридане ↔ допридане, доизпридане, доопридане

ЗАПРИЩВАМ ↔ ОТПРИЩВАМ

Поставям преграда на нещо (обикн. река, вода и под.), за да спре

преминаването на водата. ***Заприщвам** вадата.* ↔ Премахвам преграда на запряна, заприщена, събрана вода и освобождавам движението. ↔ ***Отприщвам** яз.*

¤ заприщване ↔ отприщване; заприщен ↔ отприщен

ЗАПРОДАВАМ ↔ ДОПРОДАВАМ

Започвам да продавам. ***Запродаваха** наследствените земи.* ↔ Продавам докрай нещо, което е започнато да се продава. ***Допродадох** евтино доматите.*

ЗАПРОСТИРАМ ↔ ДОПРОСТИРАМ

Започвам да простирам. ***Запростирам** чеиза пред гостите.* ↔ Простирам докрай нещо, довършвам простирането на нещо. ***Допростирам** чаршафите на въжето.*

ЗАПУШВАМ I ↔ ДОПУШВАМ

Започвам да пуша (цигара, лула и под.). ***Запушвам** цигара.* ↔ Изпушвам докрай (цигара, лула и под.) или довършвам пушенето на кутия, пакет (цигари, тютюн и др.). ***Допушвам** лулата си. **Допушвам** пакета цигари.*

ЗАПУШВАМ II ↔ ОТПУШВАМ

Затварям плътно нещо, отвор на нещо. ***Запушвам** канал. **Запушвам** устата си.* ↔ Отварям отвора (запушен отвор) на нещо. ***Отпушвам** бутилка вино.*

¤ запушване ↔ отпушване

ЗАПЪЛЗЯВАМ ↔ ДОПЪЛЗЯВАМ

Вж. ***залазвам** ↔ **долазвам**; **запъплям** ↔ **допъплям**. По стената **запълзя** едър паяк. Колата **запълзя** по стръмния път към манастира. Змията **допълзя** до храстите. Бебето **допълзя** до играчките си.*

¤ запълзяване ↔ допълзяване

ЗАПЪПЛЯМ ↔ ДОПЪПЛЯМ

Вж. ***залазвам** ↔ **долазвам**; **запълзявам** ↔ **допълзявам**. По камъните **запъплиха** змии и гущери.* (О. Василев) *Змията **допъпли** до някаква дупка.*

ЗАПЪРЖВАМ ↔ ДОПЪРЖВАМ, ДОИЗПЪРЖВАМ

Започвам да пържа. ***Запържвам** картофи.* ↔ Пържа, изпържвам докрай нещо, довършвам пърженето на нещо, което е останало за

пържене. ***Допържвам*** *рибата.* ***Доизпържвам*** *кюфтетата.*

ЗАПЯВАМ ↔ ДОПЯВАМ, ДОИЗПЯВАМ

Започвам да пея. ***Запявам*** *народна песен.* ↔ Изпявам докрай нещо започнато, довършвам песен, мелодия и др. *Хорът* ***допява*** *припева.* ***Доизпях*** *последния куплет на песента.*

¤ запяване ↔ допяване, доизпяване

ЗАРАВЯМ[1] (ЗАРИВАМ[1]), ЗАТРУПВАМ ↔ ИЗРАВЯМ (ИЗРИВАМ)

1. Покривам, обикновено с пръст, издълбана в земята дупка, бразда и др. ***Заравям*** *кладенец.* ***Заривам*** *канавка.* ***Затрупвам*** *яма.* ↔ С ровене правя яма, дупка, ров в земята. ***Изравям*** *яма.* ***Изринах*** *дълбока дупка.*

2. Покривам с пръст нещо, което е поставено в земята. ***Заравям*** *гърне. Кучето* ***зарива*** *кокал.* ***Затрупвам*** *корените на фиданката.* ↔ С копане, ровене изваждам от земята нещо, което е заровено, вкоренено или затрупано. ***Изравям*** *гърне с пари.* ***Изривам*** *труп.*

¤ заравяне (зариване), затрупване ↔ изравяне (изриване); заровен, затрупан ↔ изровен

ЗАРАВЯМ[2] (ЗАРИВАМ[2]) ↔ ИЗРАВЯМ *разг.*

Скривам или слагам на неизвестно място нещо. *Къде* ***зарови*** *тази книга, та я търся цял час?* ↔ Откривам, намирам нещо важно, което обикновено е било забравено или скрито. ***Изрових*** *няколко стари снимки, за да ги покажа на децата.*

¤ заравяне ↔ изравяне

ЗАРАДВАМ ↔ НАТЪЖАВАМ, НАЖАЛЯВАМ, НАСКЪРБЯВАМ, РАЗТЪЖАВАМ (*разг.*)

Предизвиквам у някого радостно, весело чувство. *Новината ме* ***зарадва****.* ↔ Предизвиквам у някого жал, тъга, мъка. ***Нажали*** *ми душата тази песен.* (Й. Йовков) – *Не плачи, моето момиче ..., че ще* ***разтъжиш*** *и майка си, и баща си.* (Ц. Гинчев) *Споменът ме* ***натъжи****. Смъртта на баща ми много ме* ***наскърби****.*

¤ зарадване ↔ нажаляване, наскърбяване, натъжаване, разтъжаване

ЗАРАЗВАЛЯМ ↔ ДОРАЗВАЛЯМ

Започвам да развалям. ***Заразвалям*** *стария навес.* ↔ Развалям

докрай нещо, което е започнало да се разваля или което са започнали да развалят. ***Доразвалям*** *старата къща.*

ЗАРАЗГЛЕЖДАМ ↔ ДОРАЗГЛЕЖДАМ

Започвам да разглеждам нещо или много неща. ***Заразглеждах*** *музеите в града.* ↔ Разглеждам докрай нещо или всички неща. ***Доразгледах*** *програмата на кината.*

ЗАРАЗДАВАМ ↔ ДОРАЗДАВАМ

Започвам да раздавам нещо или много неща. ***Зараздавах*** *поканите.* ***Зараздавах*** *жито.* ↔ Раздавам докрай нещо или всички неща. ***Дораздадох*** *помощите.*

ЗАРАЗЕН, ЗАРАЗИТЕЛЕН ↔ НЕЗАРАЗЕН, НЕЗАРАЗИТЕЛЕН

За болест – който се предава от един на друг. ***Заразна*** *кашлица.* ***Заразително*** *заболяване.* ↔ Който не се предава от един на друг. ***Незаразна*** *болест.* ***Незаразителен*** *обрив.*

ЗАРАЗКАЗВАМ ↔ ДОРАЗКАЗВАМ

Започвам да разказвам. ***Заразказвам*** *една история.* ↔ Разказвам докрай нещо започнато да се разказва. ***Доразказах*** *урока.*

ЗАРАЗПИТВАМ ↔ ДОРАЗПИТВАМ

Започвам да разпитвам някого или мнозина. ***Заразпитвах*** *гостенина.* ***Заразпитвам*** *свидетелите.* ↔ Разпитвам някого напълно, докрай или всички. ***Доразпитах*** *всички.*

ЗАРАЗПЛИТАМ ↔ ДОРАЗПЛИТАМ

Започвам да разплитам нещо или много неща. ***Заразплитам*** *жилетка.* ↔ Разплитам докрай нещо или всички неща. ***Доразплитам*** *пуловерите.*

ЗАРАЗПРАВЯМ (*разг.*) ↔ **ДОРАЗПРАВЯМ** (*разг.*)

Вж. ***заразказвам*** ↔ ***доразказвам.*** ***Заразправям*** *преживяванията си.* ***Доразправям*** *приказката.*

ЗАРАЗТОВАРВАМ ↔ ДОРАЗТОВАРВАМ

Започвам да разтоварвам нещо или много неща. ***Заразтоварваха*** *вагоните.* ↔ Разтоварвам докрай нещо или всичко. ***Доразтовариха*** *камиона.* ***Доразтовариха*** *щайгите.*

ЗАРАЗТРЕБВАМ ↔ ДОРАЗТРЕБВАМ

Вж. ***заоправям*** ↔ ***дооправям.*** ***Заразтребвам*** *кухня.* ***Доразтреб-***

***вам** масите.*

ЗАРАЗЯВАМ ↔ ОБЕЗЗАРАЗЯВАМ

Предизвиквам, разпространявам зараза или заразна болест. ***Заразиха** района с шап.* ↔ Премахвам, унищожавам зараза чрез дезинфекция. ***Обеззаразявам** спринцовка.*

¤ заразяване ↔ обеззаразяване

ЗАРЕШАВАМ ↔ ДОРЕШАВАМ

Започвам да решавам нещо или много неща. ***Зарешавам** трудна задача.* ↔ Решавам докрай нещо или всички неща. ***Дорешавам** задачите.*

ЗАРИСУВАМ ↔ ДОРИСУВАМ

Започвам да рисувам. ***Зарисувах** пейзаж.* ↔ Рисувам, нарисувам докрай нещо. ***Дорисувах** картината.*

ЗАРОБВАМ, ПОРОБВАМ ↔ ОСВОБОЖДАВАМ[3]

1. Лишавам някого от свобода, като го правя роб. ***Заробвам** народа. **Поробвам** племе.* ↔ Премахвам робската зависимост на някого, нещо. ***Освобождавам** от робство пленниците.*

2. Подчинявам, обикновено народ, държава, политически и икономически при война. ***Заробвам** държава. **Поробвам** страна.* ↔ Премахвам властта на някого от територията, завзета от него. ***Освобождавам** страната от поробителя.*

¤ заробване, поробване ↔ освобождаване; заробен, поробен ↔ освободен

ЗАРОБЕН, ПОРОБЕН ↔ СВОБОДЕН[2]

Който е под робска зависимост. ***Заробен** народ. **Поробени** страни.* ↔ Който има политическа свобода, независимост. *Нека с тоз удар врага да смажем / нека му гордо, братя, докажем, че сме **свободни,** а не робове.* (Ив. Вазов)

ЗАСАЖДАМ, НАСАЖДАМ, САДЯ (*несв.*) ↔ **ИЗКОРЕНЯВАМ**

Заравям корен или семена на растение, за да расте в земята. ***Засаждам** малини. **Насаждам** разсад. **Садя** цвете.* ↔ Изтръгвам, изскубвам с корена му растение от земята. ***Изкоренявам** бурени.*

// Покривам определена площ с вкоренени растения. ***Засаждам** лозе. **Насаждам** овощна градина. **Садя** планински масив.* ↔ Осво-

бождавам площ от засадени растения. ***Изкоренявам*** *лозя.*

¤ засаждане, насаждане, садене ↔ изкореняване

ЗАСВИРВАМ ↔ ДОСВИРВАМ, ДОИЗСВИРВАМ

Започвам да свиря. ***Засвирвам*** *мелодия.* ↔ Изсвирвам докрай нещо започнато. ***Досвирвам*** *хоро.* ***Доизсвираха*** *валса и* ***засвириха*** *танго.*

¤ засвирване ↔ досвирване

ЗАСЕГНАТ ↔ НЕЗАСЕГНАТ

1. Който в по-малка или по-голяма степен е пострадал от удар, досег с нещо, бедствие и др. ***Засегнат*** *нерв.* ***Засегнат*** *от национализацията собственик.* ↔ Който не е пострадал от удар, болест, бедствие. ***Незасегнат*** *от болестта орган.* ***Незасегнати*** *от земетресението сгради.*

2. Който е пострадал от някакви действия, думи. *Болка на* ***засегнат*** *човек.* ***Засегната*** *чест.* ↔ Който не е пострадал от нечии действия, думи. ***Незасегнато*** *достойнство.*

3. Който е разгледан или е споменат бегло. ***Засегнат*** *въпрос.* ↔ Който не е разгледан, споменат. ***Незасегната*** *тема.*

ЗАСЕЛВАМ СЕ ↔ ИЗСЕЛВАМ СЕ

Установявам се да живея някъде. *Преселниците* ***се заселват*** *в Добруджа.* ↔ Напускам окончателно местожителството си някъде. *В началото на 19. век цели села* ***се изселват*** *от България и* ***се заселват*** *в Бесарабия.*

¤ заселване ↔ изселване

ЗАСЕЛНИК ↔ ИЗСЕЛНИК

Лице, което се е заселило някъде. *След Първата световна война идват нови* ***заселници*** *от Македония в много селища на Северна България.* ↔ Лице, което доброволно или по принуда напуска местожителството си и се заселва на друго място. *В България идват много българи,* ***изселници*** *от Източна Тракия и Гърция.*

¤ заселница ↔ изселница; заселничка ↔ изселничка; заселнически ↔ изселнически

ЗАСИЛВАМ², УСИЛВАМ² ↔ ОТСЛАБВАМ I *(прех.)*

1. Увеличавам силата, възможностите на нещо. ***Засилвам*** *борбата.* ***Усилвам*** *охраната.* ↔ Намалявам силата на нещо. ***Отслабвам***

държавата.

2. Увеличавам степента на проявата на нещо. ***Засилвам** огъня. Споменът **усили** копнежа ми по бащиния дом.* ↔ Намалявам степента на проявата на нещо. ***Отслабвам** напрежението в залата.*

¤ засилване, усилване ↔ отслабване

ЗАСИЛВАМ СЕ[1], УКРЕПВАМ II[2], УСИЛВАМ СЕ[1] ↔ ОТСЛАБВАМ II (*непрех.*)

1. Увеличавам силата, възможностите си за нещо, в някаква дейност. *Влиянието на кмета **се засили**. Предприятието ни **укрепна.** Конкуренцията **се усили**.* ↔ Намалявам силите, възможностите си. *Паметта му **отслабва.** Те имат и повече войска, и повече артилерия, и повече картечници, и повече хляб. С всеки нов ден те* [англичани и французи] ***се засилват**, а германците **отслабват**.* (Г. Караславов)

2. Ставам по-траен, здрав. *Връзките на двете страни **се засилиха**. Приятелството ни **укрепна**.* ↔ Ставам по-нетраен. *Връзките ни **отслабнаха**.*

3. За чувства, дух – ставам по-силен, издръжлив. *Вярата в победата **се засилва**. Духът на войниците **укрепна**. Доверието помежду им **се усили**.* ↔ Ставам по-слаб, неуверен, неиздръжлив. *Увереността му, че ще успее да се справи, **отслабна**.*

¤ засилване, укрепване, усилване ↔ отслабване

ЗАСИЛВАМ СЕ[2], УСИЛВАМ СЕ[2] ↔ ОТСЛАБВАМ II *(непрех.)*, **ЗАМИРАМ[2], ЗАТИХВАМ, СТИХВАМ, УТИХВАМ**

Увеличавам степента, интензивността на проявата си. *Борбата **се засилва**.. Натискът на протестиращите **се усили**.* ↔ Намалявам степента, интензивността си. *Дъждът **отслабна**, па съвсем престана.* (Ив. Вазов) *Протестът **замира**. Болката **затихна**. Вятърът **стихна**. Ураганът **утихва**.*

// За глас, звук, шум и др. – откроявам се, чувам се по-добре. *Шумът **се засили**. Гласовете на двора **се усилиха**.* ↔ Чувам се послабо. *Шумът на морето **отслабна**. Гласът му **затихна.** Воят на бурята **стихна**. Музиката **утихна**.*

¤ засилване, усилване ↔ отслабване, замиране, затихване, стихване, утихване

ЗАСЛУЖЕН ↔ НЕЗАСЛУЖЕН

Който се получава според това, което е заслужил някой. ***Заслужен*** *успех.* ***Заслужена*** *похвала.* ↔ Който се получава, придобива без заслуга или причина, несправедливо и по нечие благоволение или искане. ***Незаслужена*** *награда.* ***Незаслужена*** *критика.*

¤ заслужено ↔ незаслужено

ЗАСЛУШВАМ ↔ ДОСЛУШВАМ, ДОИЗСЛУШВАМ

Започвам да слушам някого или нещо. ***Заслушах*** *оратора с интерес.* ↔ Слушам някого или нещо докрай. ***Дослушах*** *концерта.* ***Доизслушах*** *търпеливо всички наставления.*

ЗАСМИВАМ СЕ, УСМИХВАМ СЕ ↔ НАВЪСВАМ СЕ, НАМРЪЩВАМ СЕ, СВЪСВАМ СЕ, СМРЪЩВАМ СЕ, НАМУСВАМ СЕ *(разг.)*, **НАЦУПВАМ СЕ** (*разг.*), **НАЧУМЕРВАМ СЕ** (*разг.*)

1. Разтягам устните си леко в израз на доволство, добро настроение, разположение и др. *Либе Стоене, Стоене, / се кога додеш, либе ле, / от вратата* ***се засмиваш****.* (Нар. песен) *Кунка* ***се усмихна*** *през сълзи.* (Елин Пелин) ↔ Придобивам сърдит, мрачен вид поради недоволство, възмущение, неразположение и др. *Все за нещо ще намери / да* ***се начумери****.* (П. Р. Славейков). *Като чу вестта, тя* ***се навъси****. Неочаквано той* ***се намръщи****.* ***Свъсил се*** *е от снощи.* ***Смръщвам се*** *от болка. Защо* ***се намуси****? Какво си* ***се нацупил****?*

2. *Прен.* Придобивам хубав вид, излъчвам светлина, създавам добро настроение. *Къщата* ***се засмя****, като я боядисаха.* ***Усмихва се*** *пролетният ден.* ↔ Покривам се с мрак, облаци, мъгли, създавам лошо настроение. *Странджа ще* ***се намръщи****.* (К. Петканов) *Небето* ***се навъси*** *и скоро заваля. Хоризонтът* ***се смръщва*** *от запад.* ***Намуси се*** *есенният ден. Сякаш и лятното утро* ***се начумери****.*

¤ засмиване, усмихване ↔ навъсване, намръщване, свъсване, смръщване, намусване, нацупване, начумерване

ЗАСМЯН[1], УСМИХНАТ ↔ НАВЪСЕН[1], НАМРЪЩЕН[1], СВЪСЕН[1], СМРЪЩЕН[1], НАМУСЕН (*разг.*), **НАЦУПЕН** (*разг.*), **НАЧУМЕРЕН[1]** (*разг.*)

Който се е усмихнал, засмял, като израз на радост, добро настроение. ***Засмяна*** *жена.* ***Засмени*** *очи.* ***Усмихнат*** *учител.* ↔ Който

изпитва или изразява недоволство, обида, лошо настроение. ***Навъсен*** *шофьор.* ***Намръщен*** *пешеходец.* ***Свъсени*** *вежди.* ***Смръщена*** *жена.* ***Намусено*** *лице.* ***Нацупена*** *физиономия.* ***Начумерен*** *началник.*

¤ засмяно, усмихнато ↔ навъсено, намръщено, свъсено, смръщено, намусено, нацупено, начумерено

ЗАСПИВАМ ↔ ПРОБУЖДАМ СЕ, СЪБУЖДАМ СЕ

Унасям се в сън, изпадам в състояние на сън. *Събличам се. / Лягам в леглото. /* ***Заспивам.*** (Н. Й. Вапцаров) ↔ Преставам да спя. *За да го* ***пробуди****, хващаше го за рамото и го раздрусваше.* (Й. Йовков) ***Събуждам*** *се рано.*

¤ заспиване ↔ пробуждане, събуждане

ЗАСТРИГВАМ ↔ ДОСТРИГВАМ, ДООСТРИГВАМ

Започвам да стрижа. ***Застригах*** *първо нашите овце.* ↔ Стрижа, остригвам докрай нещо, някого или всички. ***Достригвам*** *овцете.* ***Доостригвам*** *новобранците.*

ЗАСТРОЯВАМ ↔ ДОСТРОЯВАМ

Вж. ***заграждам I*** ↔ ***дограждам, доизграждам***. ***Застроявам*** *блок след блок.* ***Достроявам*** *вила.*

ЗАСУКВАМ I ↔ ДОСУКВАМ, ДООСУКВАМ

Започвам да суча, усуквам, навивам нещо. ***Засуквам*** *памучни конци.* ↔ Суча, усуквам, намотавам докрай нещо. ***Досуквам*** *преждата.* ***Доосуквам*** *конците.*

ЗАСУКВАМ II, НАСУКВАМ, УСУКВАМ, СУЧА (*несв.*) **↔ ОТСУКВАМ, РАЗСУКВАМ**

Суча, навивам докрай всичко (обикн. нишки, прежда и под.) *По цял ден тя седеше на стана. Настрана ...* ***насукваше*** *цеви старата ѝ майка.* (Елин Пелин) ***Засуквам*** *плитките си на венец.* ***Усуквам*** *прежда.* ***Суча*** *кълчищени върви.* ↔ Развивам нещо усукано, засукано, навито. ***Отсуквам*** *вървите от краката си.* ***Разсуквам*** *въже от макара.*

¤ засукване, насукване, усукване, сучене ↔ отсукване, разсукване

ЗАСЪБАРЯМ ↔ ДОСЪБАРЯМ

Започвам да събарям нещо или много неща. ***Засъбарям*** *колове-*

те от ограда. ↔ Събарям докрай нещо или всички неща. ***Досъбарям*** *керемидите от покрива.*

ЗАСЪБИРАМ ↔ ДОСЪБИРАМ

Започвам да събирам нещо или много неща. ***Засъбирам*** *пране от въже. Банката* ***засъбира*** *дълговете си.* ↔ Събирам докрай нещо или всички неща. ***Досъбирам*** *обрулени орехи.*

ЗАСЪБЛИЧАМ ↔ ДОСЪБЛИЧАМ

Започвам да събличам някого или мнозина. ***Засъбличам*** *децата от групата за лягане.* ↔ Събличам докрай нещо или всички. ***Досъбличам*** *дрехите си.*

ЗАСЪРБВАМ ↔ ДОСЪРБВАМ

Започвам да сърбам. ***Засърбвам*** *топлата попара.* ↔ Сърбам докрай нещо. ***Досърбвам*** *чорбичката.*

ЗАСЪХНАЛ ↔ НЕЗАСЪХНАЛ

Който е загубил влагата си и е станал сух. ***Засъхнала*** *кръв.* ↔ Който още е влажен, мокър, който не е засъхнал напълно. ***Незасъхнала*** *локва.*

ЗАТВАРЯМ[1] ↔ ОТВАРЯМ[1], РАЗТВАРЯМ

1. Притискам плътно нещо (врата, капак и др.) до някакъв отвор на нещо, за да го закрия за проникване, за достъп. ***Затварям*** *прозорец.* ↔ Махам, освобождавам нещо (врата, капак и др.) и откривам достъпа, проникването някъде. ***Отварям*** *капак.* ***Разтварям*** *кепенците. Дяволът ако* ***затвори*** *една врата, Господ десет* ***отваря.*** (Послов.)

// Закривам, затулвам постоянен отвор, вход и др. на нещо, обикновено със специално подвижно приспособление (врата, капак, прозорец и др.). ***Затварям*** *буркан.* ***Затварям*** *стая.* ↔ Правя открит отвора на нещо, затворен със специално приспособление. ***Отварям*** *консерва.* ***Отварям*** *кухнята.* ***Разтварям*** *кутия.*

2. Прибирам, сгъвам подвижните елементи, части на някакъв уред, приспособление или предмет, който има подвижни части. ***Затварям*** *ножица.* ***Затварям*** *книга.* ↔ Разгъвам или давам възможност за действие на подвижните елементи, части на някакъв уред, предмет. ***Отварям*** *чадър.* ***Разтварям*** *тефтер.*

3. В *съчет.* с очи, уста. Съзнателно или несъзнателно притис-

кам, съединявам клепачи или устни. *Мене ме налегна дрямка и аз* ***затворих*** *очи.* (Ив. Вазов) *Не можеше да си поеме дъх. Поотвори само устата си и пак я* ***затвори****.* (П. Михайлов) ↔ Съзнателно или несъзнателно разделям клепачи или устни. ***Разтворих*** *клепачи. В устата ѝ* [на вълчицата] *е пъхната тояга ..., че не може нито да хапне, нито да си* ***отвори*** *или* ***затвори*** *повече устата.* (Й. Йовков)

¤ затваряне ↔ отваряне, разтваряне

ЗАТВАРЯМ² ↔ ОТВАРЯМ²

1. Прекъсвам, прекратявам дейността на магазин, предприятие, учреждение или друго обществено заведение за определено време. ***Затварям*** *читалнята поради ремонт.* ***Затварям*** *ресторант.* ↔ Правя да функционира (магазин, предприятие, учреждение или друго обществено заведение). ***Отварям*** *нов магазин.* ***Отварям*** *зъболекарски кабинет.*

2. Прекъсвам, прекратявам, попречвам на движението по, през някакъв път, място. ***Затварям*** *летище.* ↔ Давам възможност за свободно движение през, по, до някакъв път, място. ***Отварям*** *граница.* ***Отварям*** *пътя.*

¤ отваряне ↔ затваряне

ЗАТВОРЕН ↔ ОТВОРЕН

1. Който прилепва към отвор, дупка и го затваря, закрива. ***Затворен*** *прозорец.* ↔ Който е поставен в положение да открива отвор, дупка. ***Отворена*** *врата.* ***Отворен*** *капак. По-добре дръжте устата си* ***затворена*** *и оставете хората да ви смятат за глупави, отколкото* ***отворена*** *и да разсеете всички съмнения.* (Марк Твен, МВ)

2. *Спец.* За линия, черта – на който началото се съединява с края. ***Затворена*** *крива.* ↔ На който краищата не се съединяват. ***Отворена*** *линия.*

// За цикъл, процес – който започва и завършва докрай. ***Затворен*** *цикъл на производство.* ↔ Който не завършва докрай, в който се появяват и нови моменти. ***Отворен*** *цикъл.*

3. *Спец.* Който не допуска проникване на външни, други елементи освен определен брой. *Фонемите образуват* ***затворена*** *система.* ↔ Който допуска обогатяване с нови елементи. *Лексиката е*

отворена *система.*

4. *Прен.* Вж. ***общителен*** ↔ ***необщителен. Затворен*** *и студен човек.* ***Затворен*** *характер.* ***Отворен*** *младеж.* ***Отворено*** *дете.*

¤ затворено ↔ отворено; затвореност ↔ отвореност

ЗАТЛЪСТЯВАМ, НАТЛЪСТЯВАМ (*рядко*) ↔ **ИЗМЪРШАВЯВАМ, ОМЪРШАВЯВАМ**

За човек, тяло – ставам тлъст, покривам се с тлъстини, месо. *От застоялия живот много хора* ***затлъстяват****. Ръцете ѝ са* ***натлъстели***. ↔ Ставам мършав, много слаб, без тлъстина. *От недояждане овцете* ***измършавяха****. Лицето му* ***омършавя***.

¤ затлъстяване, натлъстяване ↔ измършавяване, омършавяване

ЗАТЛЯВАМ ↔ ДОТЛЯВАМ

Започвам да горя бавно, да тлея. *Огънят* ***затлея***. ↔ Тлея, горя бавно докрай, докато изгасна. ***Дотляват*** *дървата в огнището.*

ЗАТОПЛЯМ, ЗАГРЯВАМ, СГРЯВАМ, СТОПЛЯМ ↔ ИЗСТУДЯВАМ, ОХЛАЖДАМ, РАЗХЛАЖДАМ

1. Правя нещо да стане топло. ***Загрявам*** *вода.* ***Затоплям*** *стаята.* ***Сгрявам*** *ядене. Слънцето* ***стопли*** *земята.* ↔ Правя нещо да изстине, да стане студено. ***Изстудявам*** *вино.* ***Охлаждам*** *стаята.* ***Разхлаждам*** *челото си.*

// Правя да стане топло на някого (понякога с лечебна цел). *Слънцето ме* ***загря****. Ще пия чай, за да ме* ***затопли.*** ***Сгрявам*** *момчето с одеялото.* ***Стоплям*** *дете в прегръдките си.* ↔ Правя да стане по-хладно или по-студено на някого. *Леденият вятър ме* ***изстуди****. Отварям прозореца, та студът отвън да ме* ***охлади*** *малко. Питието с лед ме* ***разхлади***.

2. Предизвиквам, пораждам радостни, положителни чувства. *И майчина обич не може мен беден* ***затопли.*** (Ас. Разцветников) *О, светла вяра в новия живот, / как* ***сгряваш*** *и повдигаш ти сърцата!* (Д. Дебелянов) *Думите му* ***стоплиха*** *измъченото ѝ сърце.* ↔ Унищожавам някакво чувство, желание или намалявам силата му. – *И аз ще ушия знаме – заяви тя. Но Евлампия* ***изстуди*** *радостта ѝ.* (П. Стъпов) *Споменът за сърдитата хазайка... изведнъж* ***охлади*** *желанието му.* (В. Нешков)

¤ затопляне, загряване, сгряване, стопляне ↔ изстудяване, ох-

лаждане, разхлаждане

ЗАТОПЛЯМ СЕ[1], ЗАГРЯВАМ СЕ, СГРЯВАМ СЕ, СТОПЛЯМ СЕ[1] ↔ ИЗСТИВАМ, ИЗСТУДЯВАМ СЕ, ЗАМРЪЗВАМ[3], ИЗМРЪЗВАМ

1. Ставам топъл. *Краката ми **се загряха**. Земята **се затопли**. Млякото **се сгря**. Ръцете ми **се стоплиха**.* ↔ Ставам студен. *Краката ми **изстинаха**. Стаята **се изстуди**. Пръстите ми **измръзнаха**. Яденето **замръзна**.*

2. Става ми топло. ***Загрях се** до радиатора. **Сгрях се** достатъчно. **Стоплих се** до печката.* ↔ Става ми студено, загубвам нормалната температура. *Бях **изстинал** от дългия път, но в хижата скоро **се затоплих**. **Измръзнах**, докато чаках. Съвсем **се изстудих** навън. Детето е **замръзнало** на пързалката и трябва бързо да **се загрее**.*

¤ затопляне, загряване, сгряване, стопляне ↔ замръзване, измръзване, изстиване, изстудяване

ЗАТОПЛЯМ СЕ[2], СТОПЛЯМ СЕ[1] ↔ ЗАСТУДЯВАМ СЕ, ЗАХЛАЖДАМ СЕ (ЗАХЛАДЯВАМ СЕ), РАЗХЛАЖДАМ СЕ (РАЗХЛАДЯВАМ СЕ)

1. За време, период от време, климат – ставам топъл, преставам да съм студен, хладен. *Климатът **се затопли**. Времето **се стопли**.* ↔ Ставам студен или хладен, прохладен, преставам да съм топъл. *Дойде есента и времето **се разхлади**.* (Й. Йовков) *След обед денят **се захлади**.*

2. *Безл.* ***(затопля се, стопля се ↔ застудява се, захлажда<се> (захладява се), разхлажда се (разхладява се).*** Става топло (време, климат). ***Затопли се** и събухме чорапите. Най-после **се стопли** и ще започнем строежа.* ↔ Става студено или по-студено. *Напоследък **се застуди**. Доста **се захлади**. Още в началото на септември **се разхлади**, отдъхнахме си от мъчителната жега.*

¤ затопляне, стопляне ↔ застудяване, захлаждане (захладяване), разхлаждане (разхладяване)

ЗАТОЧВАМ I ↔ ДОТОЧВАМ I

Започвам да точа (тесто, тестен продукт). ***Заточих** кори за баница.* ↔ Точа, разточвам докрай (тесто, тестен продукт). ***Доточих** баницата.*

ЗАТОЧВАМ II ↔ ДОТОЧВАМ II, ДОИЗТОЧВАМ

Започвам да точа, да източвам (течност). ***Заточих*** *вино.* ↔ Точа, източвам докрай, което е останало (от течност). ***Доточих*** *виното.* ***Доизточвам*** *водата от кладенеца.*

ЗАТРОШАВАМ ↔ ДОТРОШАВАМ

Започвам да троша. ***Затрошиха*** *инструментите ми.* ↔ Троша, строшавам напълно, докрай нещо. ***Дотрошавам*** *камъните.*

ЗАТУЛВАМ[1] ↔ ОТТУЛВАМ

Вж. ***запушвам*** ↔ ***отпушвам.*** ***Затулвам*** *дупка.* ***Оттулвам*** *гърне.*

¤ затулване ↔ оттулване

ЗАТЪКАВАМ ↔ ДОТЪКАВАМ, ДОИЗТЪКАВАМ

Започвам да тъка нещо. ***Затъкавам*** *черги.* ↔ Тъка, изтъкавам докрай нещо. ***Дотъкавам*** *китеник.* ***Доизтъкавам*** *платно.*

ЗАТЪКМЯВАМ ↔ ДОТЪКМЯВАМ, ДОНАТЪКМЯВАМ *разг.*

Вж. ***занагласявам (занагласям)*** ↔ ***донагласявам (донагласям).*** ***Затъкмявам*** *булка.* ***Дотъкмявам*** *багаж.* ***Донатъкмявам*** *стаите за празника.*

ЗАТЪРКВАМ ↔ ДОТЪРКВАМ, ДОИЗТЪРКВАМ

Започвам да търкам. ***Затърквам*** *прозорците.* ↔ Търкам, трия докрай нещо. ***Дотърквам*** *тава.* ***Доизтърквам*** *пода.*

ЗАУЧВАМ ↔ ДОУЧВАМ

Започвам да уча. ↔ Уча докрай, докато науча нещо или до завършване на образованието си. *От сутринта е* ***заучил,*** *ще си поправя бележката по български. Не си е* ***доучил*** *урока по история.*

ЗАХЛУПВАМ ↔ ОТХЛУПВАМ

Покривам някакъв отвор на съд с похлупак, захлупак или под. ***Захлупвам*** *чайник.* ***Захлупвам*** *тенджера.* ↔ Махам, снемам похлупак на нещо захлупено. ***Отхлупвам*** *казан.* ***Отхлупвам*** *варел.*

¤ захлупване ↔ отхлупване; захлупен ↔ отхлупен

ЗАЦЕПВАМ ↔ ДОЦЕПВАМ

Започвам да цепя. *От сутринта съм* ***зацепил*** *дърва.* ↔ Цепя, нацепвам всичко докрай. ***Доцепвам*** *дървата.*

ЗАЦЪФТЯВАМ ↔ДОЦЪФТЯВАМ

Обикн. за много неща – започваме да цъфтим. ***Зацъфтяха*** *рози-*

те. ↔ Цъфтим, разцъфтяваме напълно, съвсем. ***Доцъфтяха*** *белите и жълтите лалета в градините.* (Ив. Венков)

ЗАЧАКВАМ ↔ ДОЧАКВАМ

Започвам да чакам някого или нещо да стане, настъпи. ***Зачаках*** *ваканцията.* ↔ Чакам някого, докато дойде или свърши нещо, или някакво действие, докато се извърши, някакво обстоятелство, момент, докато настъпи. *Аз ще* ***дочакам*** *празника на своите братя.* (Хр. Смирненски)

ЗАЧЕРТАВАМ ↔ ДОЧЕРТАВАМ

Започвам да чертая нещо. ***Зачертавам*** *проект за нов супермаркет.* ↔ Чертая, начертавам докрай нещо. ***Дочертавам*** *плана на квартала.*

ЗАЧЕСТЯВАМ[1] (*прех.*) **↔ РАЗРЕЖДАМ I, РАЗРЕДЯВАМ**

Започвам да правя нещо по-често, отколкото до този момент. ***Зачестих*** *разходките си с него.* ↔ Започвам да правя нещо по-рядко. ***Разредих*** *гостуванията си у тях.* ***Разреждам*** *уроците по английски.*

¤ зачестяване ↔ разредяване (разреждане)

ЗАЧЕСТЯВАМ[2] (*непрех.*) **↔ ОРЕДЯВАМ, РАЗРЕЖДАМ СЕ (РАЗРЕДЯВАМ СЕ)**

1. Започвам да ставам по-чест, на по-малки интервали. *Ударите* ***зачестяват****. Закъсненията* ***зачестяват****.* ↔ Започвам да ставам по-рядък, на по-дълги интервали. *Посещенията в музея* ***оредяха****. Охканията на ранения* ***се разредиха****.*

2. Започвам да се срещам или да ме има по-често. *Селата по пътя* ***зачестиха.*** ↔ Започвам да се срещам, да ме има по-рядко. *Новите строежи тук* ***оредяват****, малко се строи. Стадото му доста* ***се разреди****.*

¤ зачестяване ↔ оредяване, разреждане, разредяване

ЗАЧИСЛЯВАМ ↔ ОТЧИСЛЯВАМ

1. Включвам някого в числото на членовете или служителите на определена организация, предприятие, група и под., обикновено с оглед на някаква работа или на някакви права. ***Зачислявам*** *войника в строителни войски.* ***Зачислявам*** *лекар на кораба.* ↔ Изключвам някого от числото на членовете, служителите на определена орга-

низация, предприятие, група и под. ***Отчислявам*** *ученик от стол.*

2. Предоставям на някого ползването, грижата и отговорностите за нещо. ***Зачислявам*** *на войник оръжие.* ***Зачислявам*** *на работник облекло.* ↔ Отменям на някого правото за ползване на нещо и грижата, отговорността за нещо. ***Отчислявам*** *колата на директора.*

¤ зачисляване ↔ отчисляване

ЗАЧИСТВАМ ↔ ДОЧИСТВАМ, ДОИЗЧИСТВАМ, ДООЧИСТВАМ

Започвам да чистя нещо. ***Зачиствам*** *боба в чувала.* ↔ Чистя докрай нещо. ***Дочиствам*** *чувала с боб.* ***Доизчиствам*** *мазе.* ***Дoочиствам*** *фъстъците.*

ЗАЧИТАМ I ↔ ДОЧИТАМ, ДОИЗЧИТАМ, ДОПРОЧИТАМ

Започвам да чета нещо или много неща. ***Зачитам*** *томовете на Балзак.* ↔ Чета, изчитам докрай нещо или всички неща. ***Дочитам*** *роман. Учителят* ***доизчита*** *класните работи.* ***Допрочитам*** *разказа.*

ЗАЧИТАМ II, СЪОБРАЗЯВАМ СЕ ↔ ПРЕНЕБРЕГВАМ

Вземам под внимание, държа сметка за някого, нещо. ***Зачитам*** *мнението на родителите си.* ***Съобразявам се*** *с мнозинството.* ↔ Оставям без внимание, не зачитам някого, нещо. ***Пренебрегвам*** *съвет.*

ЗАЧИТАНЕ ↔ НЕЗАЧИТАНЕ, ПРЕНЕБРЕГВАНЕ, ПРЕНЕБРЕЖЕНИЕ

Вземане предвид на нещо, съобразяване с някого, с нещо. ***Зачитане*** *на старите хора.* ***Зачитане*** *на традициите.* ↔ Липса на такова отношение. ***Незачитане*** *на гражданските права.* ***Пренебрегване*** *на чуждо мнение.* ***Пренебрежение*** *към условностите.*

ЗАЧУПВАМ ↔ ДОЧУПВАМ, ДОСЧУПВАМ

Започвам да чупя нещо или много неща. ***Зачупвам*** *орехи.* ↔ Чупя, счупвам докрай нещо или всичко. ***Дочупвам*** *клона.* ***Досчупвам*** *бademите.*

ЗАШИВАМ I ↔ ДОШИВАМ

Започвам да шия нещо. ***Зашивам*** *каре.* ↔ Шия, ушивам докрай нещо. ***Дошивам*** *рокля.*

ЗАШИВАМ II ↔ ОТШИВАМ, РАЗПАРЯМ, РАЗШИВАМ

Прикрепвам нещо към друго, един край към друг и под. с шиене. ***Зашивам*** *ръкав.* ↔ Развалям шева на нещо зашито. ***Отшивам*** *яка.* ***Разпарям*** *подгъв.* ***Разшивам*** *ръкав.Вземи от шкафчето игла и макара и* ***заший*** *копчетата. Сега вземи ножица и ги* ***разший!*** (Б. Райнов)

¤ зашиване ↔ отшиване, разпаряне, разшиване

ЗАШИФРОВАМ, ШИФРОВАМ ↔ ДЕШИФРИРАМ, РАЗШИФРОВАМ, ДЕШИФРОВАМ (*рядко*)

Записвам нещо с шифър. ***Зашифровам*** *телеграма.* ***Шифровам*** *донесение.* ↔ Разчитам нещо, което е записано с шифър. ***Разшифровам*** *съобщение.* ***Дешифровам*** *код. Нали прочете писмото? Шифровано е. Ще трябва да го* ***дешифрирам.*** (Д. Спространов)

¤ зашифроване, шифроване ↔ дешифриране (дешифроване), разшифроване

ЗАЩИТА, ОТБРАНА ↔ НАПАДЕНИЕ

1. Отпор, обикновено въоръжен или с ръце на някого, нещо от някого, който напада (с цел унищожение, ограбване, спечелване на състезание и др.). ***Защита*** *на деца от крадци.* ***Защита*** *на крепост.* ***Отбрана*** *на футболна врата.* ↔ Нахвърляне, връхлетяване върху някого или върху нещо с цел да бъде бит, победен, ограбен, унищожен и пр. ***Нападение*** *над деца.* ***Нападение*** *на крепост.*

2. Група лица, които дават такъв отпор. ***Защитата*** *игра добре.* ***Отбраната*** *не допусна гол.* ↔ Група лица, които осъществяват, нападат с някаква цел. ***Нападението*** *вкара два гола.*

¤ защитник ↔ нападател; защитен, отбранителен ↔ нападателен; защитавам (защищавам), отбранявам ↔ нападам; защитаване (защищаване), отбраняване ↔ нападане

ЗАЩИТАВАМ (ЗАЩИЩАВАМ) ↔ ОБВИНЯВАМ

Застъпвам се с доводи или дела в полза на някого, отстоявам интересите на някого. ***Защитавам*** *дете от нападение.* ***Защищавам*** *обвинен.* ↔ Посочвам някого за виновен в нещо. ***Обвинявам*** *майка си за забавянето на обеда.* ***Обвинявам*** *крадец.*

¤ защитаване (защищаване) ↔ обвиняване; защита ↔ обвинение

ЗАЯЖДАМ ↔ ДОЯЖДАМ, ДОИЗЯЖДАМ

1. Започвам да ям нещо. ***Заядоха*** *с удоволствие баницата.* ↔ Ям, свършвам и това, което е останало да се яде, ям докрай нещо. ***Дояждам*** *супата.* ***Доизядохме*** *сладкиша.*

2. *Прен. разг.* Започвам да проявявам враждебност към някого и да го тормозя, преследвам, за да го заставя да се махне или да се откаже от нещо, да направи нещо. ↔ Изтормозвам докрай някого с враждебно отношение, тормоз и др. *Онзи ме* ***заяде,*** *този ще ме* ***дояде.*** (Ст. Л. Костов)

ЗВЕЗДЕН ↔ БЕЗЗВЕЗДЕН

1. За нощ, вечер – през който се виждат много звезди по небето. ***Звездна*** *нощ.* ↔ През който не се виждат звезди по небето. ***Беззвездна*** *нощ.*

2. За небе – който е изпълнен с много звезди. ***Звездно*** *небе.* ↔ Който не е изпълнен със звезди. ***Беззвезден*** *небосвод.*

ЗВУЧЕН, ЗВЪНЪК ↔ БЕЗЗВУЧЕН

За глас, смях, песен и под. – който е ясен, силен. ***Звучен*** *смях.* ***Звънка*** *песен.* ↔ Който почти не се чува, който е лишен от звучност. ***Беззвучно*** *ридание.*

// Който издава силен, отчетлив звук. ***Звучна*** *целувка.* ***Звънка*** *плесница.* ↔ Който не издава звук, при който няма звук, шум. ***Беззвучни*** *стъпки.*

¤ звучно, звънко ↔ беззвучно; звучност, звънкост ↔ беззвучност

ЗДРАВ², СОЛИДЕН, ЯК (*разг.*) **↔ НЕЗДРАВ², СЛАБ²**

Който е изработен добре или от качествен материал и трудно може да се повреди, разруши, развали. *Ще строим завод..., със* ***яки*** */ бетонни стени.* (Н. Й. Вапцаров) ***Здрав*** *плат.* ***Здрави*** *обувки.* ***Солидна*** *изработка.* ↔ Който е изработен, построен зле или от некачествени материали и лесно може да се повреди, разруши, развали. ***Нездрави*** *основи.* ***Слаби*** *обувки.*

¤ здраво, солидно, яко ↔ слабо; здравина, солидност, якост ↔ слабост

ЗДРАВ², НЕПОВРЕДЕН ↔ ПОВРЕДЕН, РАЗВАЛЕН

Който е цял, в добро състояние. *Няма* ***здрави*** *къщи след земет-*

ресението. ***Неповредени*** *домати.* ↔ Който не е в добро състояние вследствие на физическо увреждане. ***Повредени*** *инструменти.* ***Развалени*** *зъби.*

ЗДРАВ³ ↔ СЧУПЕН

Който е цял, в добро състояние. ***Здрав*** *стол.* ↔ Който е на парчета или пукнатини вследствие на удар, чупене. ***Счупена*** *чаша.*

ЗДРАВ⁴ ↔ СКЪСАН

За плат, плетиво, облекло, обувки – който е в добро състояние, без дупки и увреждания. ***Здрави*** *чорапи.* ↔ Който има дупки от увреждане, от протриване. ***Скъсани*** *чехли.*

ЗДРАВОСЛОВЕН ↔ НЕЗДРАВОСЛОВЕН

Който се отразява добре, благоприятно на здравето. ***Здравословен*** *климат.* ↔ Който вреди на здравето. ***Нездравословен*** *живот.*

¤ здравословно ↔ нездравословно; здравословност ↔ нездравословност

ЗЕМЕН¹ ↔ ИЗВЪНЗЕМЕН

Който се отнася до планетата Земя, който се намира на Земята или се е образувал, създал на Земята. ***Земен*** *релеф.* ***Земна*** *цивилизация.* ↔ Който се намира извън Земята или се е образувал, създал извън Земята. ***Извънземно*** *пространство.*

ЗЕМЕН² ↔ НЕЗЕМЕН *прен.*

1. Който е обикновен, свързан с всекидневните, практични неща, чужд на възвишени или отвлечени идеали, мисли и под. ***Земни*** *идеали.* ↔ Който е необикновен, възвишен, отвлечен, откъснат от земния живот. ***Неземна*** *любов.*

2. За образ, изображение (в изкуството) – който е реалистичен, жив, неидеализиран. ***Земно*** *изкуство.* ↔ Който е идеализиран, нереалистичен. ***Неземно*** *изображение.*

ЗЕМЕН³ ↔ НЕБЕСЕН

Който се отнася до Земята като място, където протичат животът и дейността на човека приживе (според религиозните схващания и представи). ***Земни*** *радости.* ↔ Който се отнася до небето като място на задгробния живот, живота на човека след смъртта му (според религиозните схващания и представи). ***Небесни*** *селения. Бог да те награди, царю, със* ***земни*** *и* ***небесни*** *добрини за твоята щедрост и*

благочестие. (Ив. Вазов)

ЗЕНИТ ↔ НАДИР *спец.*

Най-високата точка на небесната сфера, която се намира над главата на наблюдателя. *Горещото юнско слънце беше слязло вече от* ***зенита*** *и заплува към хоризонта.* (М. Марчевски) ↔ Точка на небесната сфера, противоположна на зенита, която лежи на точно противоположната част на небесната сфера.

ЗЛОБЕН ↔ БЕЗЗЛОБЕН, НЕЗЛОБИВ

1. Който е зъл, отмъстителен по характер, който проявява злоба при причинена му неприятност. ***Злобен*** *човек.* ***Злобно*** *псе.* ↔ Който не е зъл и отмъстителен по характер, който не проявява злоба. ***Беззлобен*** *мъж.* ***Незлобиво*** *куче.*

2. Който съдържа, изразява злоба. ***Злобен*** *поглед.* ***Злобни*** *мисли.* ↔ Който не съдържа, не изразява злоба. ***Беззлобно*** *разсъждение.* ***Незлобива*** *дума.*

¤ злобно ↔ беззлобно, незлобиво; злоба ↔ беззлобност, незлобивост

ЗНАЕН ↔ НЕЗНАЕН

Който се знае, който е известен, познат. ***Знаен*** *е Лазо по света – черен изедник и в кръвта.* (П. К. Яворов) ↔ Който е неизвестен и непознат, понякога – загадъчен. ***Незнаен*** *герой. В* ***незнаен*** *ден, в* ***незнаен*** *час. Ще ни разкажат интересни неща за* ***знайни*** *и* ***незнайни*** *страни.*

¤ знайно ↔ незнайно

ЗНАНИЕ ↔ НЕЗНАНИЕ

Обикновено *мн.* Познания в някоя или в много области на науката или на живота. *Жаден за* ***знания****. Задълбочени* ***знания****.* ↔ Липса на познания, знания в някоя или в много области на науката или на живота. *Прояви* ***незнание*** *на теоремите. И малкото* ***знание*** *е по-добро от* ***незнанието****.* (Погов.)

ЗНАЧИТЕЛЕН ↔ НЕЗНАЧИТЕЛЕН

Вж. ***голям*** ↔ ***малък*** (във 2., 3., 5. зн.). ***Значителни*** *валежи.* ***Незначителни*** *тревоги.*

¤ значително ↔ незначително; значителност ↔ незначителност

ЗРИМ ↔ НЕЗРИМ

Вж. ***видим* ↔ *невидим; забележим, явен* ↔ *незабележим. Зрим*** *свят.* ***Зрими*** *резултати.* ***Незрими*** *дълбочини.* ***Незрима*** *тревога.*

¤ зримо ↔ незримо

ЗРЯЛ, УЗРЯЛ ↔ ЗЕЛЕН, НЕЗРЯЛ, НЕУЗРЯЛ

1. За плодове, зеленчуци – който е достигнал пълното си развитие, станал е годен за използване, храна. ***Зрели*** *ябълки.* ***Узрели*** *жита.* ↔ Който не е стигнал пълното си развитие, не е годен за използване, за храна. ***Зелена*** *диня.* ***Незрели*** *сливи.* ***Неузрял*** *домат. Че там* [на полето] *жетварка – бясна хала / просо, пшеница, ръж, ечмени, / безредно –* ***зрели*** *и* ***зелени*** */ и цвят – надежди е пожнала.* (П. К. Яворов)

2. *Прен.* За човек – който е достигнал пълно физическо и духовно развитие. ***Зрели*** *мъже.* ***Узрели*** *млади хора.* ↔ Който е много млад и поради това неопитен. *Хлапето е още* ***зелено.*** ***Незрял*** *младеж.* ***Неузрял*** *и неопитен специалист.*

¤ зрялост, узрялост ↔ незрялост, неузрялост

ЗРЯЩ, ОКАТ (*разг.*) ↔ **СЛЯП, КЬОРАВ** (*разг.*)

1. Който има очи, който вижда. ***Зрящи*** *очи. Ако си* ***окат,*** *ще го видиш.* ↔ Който е лишен от зрение, който не вижда нищо. ***Сляп*** *старец.* ***Кьорав*** *кон.*

2. *Прен.* Който добре разбира, преценява какво става около него. *Като си – казвам – толкова* ***окат,*** *я ми кажи, какво направи с двете шилета, черковните?* (Н. Хайтов) ↔ Който не разбира, не преценява добре какво се случва около него. *Тя не беше* ***сляпа,*** *виждаше, че облагите от всичко това … не отиваха в ръцете на народа.* (Ст. Дичев) *Не съм* ***кьорав,*** *разбирам, че сте закъсали много. И* ***зрящият*** *може да е* ***сляп.*** (Ст. Поптонев) *Колко души,* ***окати,*** *нарочно остават* ***слепи*** *и жестоки към мъките на човеците.* (Ив. Вазов)

¤ окатост ↔ слепота, кьоравина

И

ИДВАМ (ИДА I *несв.*), **ДОХОЖДАМ** (*разг.*), (**ДОЙДА** *св.*) ↔ **ОТИВАМ, ИДА II** (*св.*)

1. Движа се, вървя, като се приближавам към някакво място, където се намира лицето, което говори или на което се говори. ↔ Движа се, вървя, като се отдалечавам от някакво място или от мястото, където е лицето, което говори или на което се говори. *Пчелите жужаха наоколо,* ***идваха, отиваха*** *припряно под топлото слънце.* (Ст. Загорчинов) *Па се обърна към съседа си и го попита отде* ***иде*** *и закъде* ***отива***. (Ив. Вазов)

// Пристигам отнякъде, като се приближавам към някого, нещо. *Аз* ***дойдох*** *да дочакам мирен заник, / че моето слънце своя път измина.* (Д. Дебелянов) *Градът е стар, изглежда запустял, /* ***дохожда*** *само поща във неделя.* (М. Петканова) ↔ Заминавам, отправям се за някъде. ***Отивам*** *на война.* ***Отивам*** *в чужбина. Вестниците трябва да* ***идат*** *до всички селища.*

2. За река, път – водя началото си от някъде в посока на приближаване към мястото, откъдето става възприемането. *Реката* ***идва*** *от Стара планина. Пътят* ***дохожда*** *откъм кошарите.* ↔ Имам посока, отправям се към по-отдалечено място от мястото, откъдето става възприемането. *Дерето* ***отива*** *към Искър. Новото шосе ще* ***иде*** *до хижата.*

3. За звук, светлина, миризма, вести, природно и друго явление – разпространявам се в посока на приближаване към мястото, откъдето се възприема. *Слънчевите лъчи* ***идват*** *до Земята за няколко минути. Бурята* ***иде*** *от запад. Димът* ***дохождаше*** *откъм селото.* ↔ Разпространявам се в посока на отдалечаване от мястото, откъдето се възприема. *Пушекът* ***отиде*** *по всички стаи. Пожарът може да* ***иде*** *до кошарата.*

¤ идване, дохождане ↔ отиване

ИДЕАЛЕН[1] ↔ МАТЕРИАЛЕН

1. Който съществува само в съзнанието, във въображението. ↔ Който се отнася до материя, състои се от материя. *Усещането, пред-*

*ставата, понятието са **идеални** образи, съвършено различни от **материалните** образи, каквито са фотоснимките.* (Учебник)

2. Който е свързан с безкористни, благородни цели, интереси. ***Идеална** цел.* ↔ Който е свързан с желание за облага, придобивка на пари, имот и под. ***Материална** изгода.*

ИДЕАЛЕН[2]**, ПЕРФЕКТЕН** (*книж.*), **СЪВЪРШЕН**[1] ↔ **НЕСЪВЪРШЕН**

Който притежава положителни качества в най-висока степен, в който няма недостатъци. ***Идеалната** красота на Милоската Венера те прави да се възхищаваш, като пред едно чудо на майсторите на природата.* (Ив. Вазов) ***Перфектно** изпълнение. Докато Адам се разхождал самичък из Едемския рай, светът бил **съвършен**.* ↔ Който е с много недостатъци. ***Несъвършено** произведение. **Несъвършени** хора.*

¤ идеално, перфектно, съвършено ↔ несъвършено

ИДЕАЛИЗЪМ ↔ МАТЕРИАЛИЗЪМ

1. *Спец.* Философско направление, противоположно на материализма, което при решаване на основния въпрос за отношението на мисленето към битието приема за първично съзнанието, духа, Бога, а природата, битието, материята – за възникнали вторично. ↔ Научно-философско учение, според което основно начало в света е материята, която съществува обективно и независимо от човешкото съзнание. *В психологията хилядолетия наред се е водила борба между **материализма** и **идеализма**.* (Психология)

2. Безкористно и обикновено непрактично отношение към хората и действителността или към участието в някакво дело. *Чист **идеализъм** е да работиш като учител.* ↔ Практично или користно отношение към хората, действителността или някакво дело, при което се търси или очаква облага. *Груб **материализъм** в домогването до политическа кариера.*

¤ идеалист ↔ материалист; идеалистичен ↔ материалистичен; идеалистически ↔ материалистически *(прил.);* идеалистически ↔ материалистически *(нареч.);* идеалистично ↔ материалистично

ИДЕЕН ↔ БЕЗИДЕЕН

За литературно или друго художествено произведение – в който

има идейност, творчески замисъл или изразяване на определени теоретически или политически идеи. ***Идеен** роман.* ↔ Който няма идейност. ***Безидейна** пиеса.*

¤ идейност ↔ безидейност

ИДЕОЛОГИЗИРАМ ↔ ДЕИДЕОЛОГИЗИРАМ *книж.*

Внасям в някаква дейност или изложение, текст, теория изисквания, положения на определена идеология, подчинявам действията, мисленето на някого на определена идеология. ***Идеологизирам** поезията си.* ↔ Отстранявам идеологията от нещо, очиствам от идеология някаква дейност, теория, някакво изкуство. ***Деидеологизирам** икономическата политика.*

¤ идеологизиране ↔ деидеологизиране; идеологизиран ↔ деидеологизиран

ИЗБИСТРЯМ, ОБИСТРЯМ ↔ РАЗМЪТВАМ

Вж. ***бистря ↔ мътя. Избистрям** разтвор. **Обистрям** течност. **Размътвам** вода.*

¤ избистряне, обистряне ↔ размътване

ИЗВЕСТЕН ↔ НЕИЗВЕСТЕН

1. Вж. ***знаен ↔ незнаен; познат ↔ непознат. Известен** паметник. **Неизвестни** страни. С ключето на един живот / отключвах тайни, страдах честен – / **известен** да е моят плод, / макар от корен **неизвестен.*** (Н. Зидаров)

2. Който е познат на обществото с особените си качества, прояви, социално положение. ***Известен** писател.* ↔ Който не е познат на обществото с никакви особени качества, прояви, социално положение. ***Неизвестен** художник. Едно кратко, жигосващо материалче (памфлет!) срещу **известни** или **неизвестни,** но и в двата случая богати личности.* (Р. Ралин)

¤ известно ↔ неизвестно; известност ↔ неизвестност

ИЗВИРАМ ↔ ВЛИВАМ СЕ

За река, поток, ручей и под. – водя началото си от някакво място. ↔ Вкарвам водите си в река, езеро или море. *Река Искър **извира** от Рила и **се влива** в Дунав.*

¤ извиране ↔ вливане

ИЗВИТ, КРИВ I ↔ ПРАВ I[1]

1. Който няма права линия, който е с форма на дъга или извивки. ***Извити*** *вежди.* ***Крива*** *улица.* ↔ Който е изопнат, с еднаква посока, без извивки. ***Прав*** *път.* ***Прав*** *нос.* ***Права*** *пътека.*

// За сечиво – който има дъгообразно острие. ***Извит*** *ятаган.* ***Крив*** *нож.* ↔ Който има острие, което не е дъгообразно или подвито. ***Права*** *лопата.*

2. Който е наведен, наклонен на една страна. ***Извита*** *шия.* ***Крив*** *комин.* ↔ Който има напълно отвесна посока. ***Право*** *дърво. Ако стоиш* ***прав****, не се бой, че сянката ти е* ***крива****.* (Послов.)

ИЗВЪРВЯМ, РАЗВЪРВЯМ ↔ НАВЪРВЯМ

1. Изваждам връв, ластик и др. от някъде, където е прекаран. ***Извървям*** *ластик.* ***Развървям*** *цървули.* ↔ Прекарвам през нещо връв, конец и др. ***Навървям*** *обувките си.*

2. Изваждам от конец, тел и др. нещо нанизано. ***Извърви*** *мънистата, защото не са добре подредени.* ***Развървям*** *гердана.* ↔ Надявам на конец, тел и др. нещо, обикновено еднакви по вид предмети. ***Навървям*** *перли.*

¤ извървяне, развървяне ↔ навървяне

ИЗГЛАЖДАМ, ОГЛАЖДАМ ↔ ИЗМАЧКВАМ, НАМАЧКВАМ, ОМАЧКВАМ, СМАЧКВАМ

Вж. ***гладя*** ↔ ***мачкам.*** ***Изглаждам*** *рокля.* ***Оглаждам*** *блуза.* ***Измачквам*** *полата си.* ***Намачквам*** *белия си панталон.* ***Омачквам*** *костюма си.* ***Смачквам*** *дрехите в куфара.*

¤ изглаждане, оглаждане ↔ измачкване, намачкване, омачкване, смачкване; изгладен, огладен ↔ измачкан, намачкан, омачкан, смачкан

ИЗГЛУПЯВАМ, ОГЛУПЯВАМ ↔ ПОУМНЯВАМ

Ставам глупав. ↔ Ставам умен или по-умен. *От нужда се* ***поумнява****, от богатство се* ***изглупява****.* (Погов.) *Има умни, които* ***оглупяват*** *от собствения си ум, а има глупаци, които* ***поумняват*** *от чуждата глупост.* (В. Ключевски)

¤ изглупяване, оглупяване ↔поумняване

ИЗГОДЕН ↔ НЕИЗГОДЕН

Който носи, принася изгода, който не накърнява нечии интере-

си. ***Изгодна*** *сделка.* ↔ Който не носи изгода, който накърнява нечии интереси. ***Неизгоден*** *износ.*

¤ изгодно ↔ неизгодно; изгодност ↔ неизгодност

ИЗГОНВАМ, ИЗПЪЖДАМ, ПРОГОНВАМ, ПРОПЪЖДАМ ↔ ПРИБИРАМ² (*разг.*)

Принуждавам някого да се отстрани, да се махне от някъде временно или завинаги. ***Изгоних*** *нахалника от къщи.* ***Изпъждам*** *ученика от клас.* ***Прогониха*** *крадеца от село.* ***Пропъждам*** *кучето.* ↔ Отново вземам вкъщи, при себе си някого, който е бил изгонен. ***Прибирам*** *си сина.* ***Прогони*** *си жената, а сега иска да я* ***прибира*** *пак.*

¤ изгонване, изпъждане, прогонване, пропъждане ↔ прибиране

ИЗГРАЖДАМ¹, ИЗДИГАМ², ПОСТРОЯВАМ, ВДИГАМ⁶ (*разг.*) **↔ РАЗРУШАВАМ, СЪБАРЯМ, СРУТВАМ, РАЗТУРВАМ¹ (РАЗТУРЯМ¹)** (*разг.*), **РАЗВАЛЯМ³** (*разг.*)

Вж. ***градя, строя*** **↔** ***руша*** (в 1. зн.). ***Издигнах*** *в най-високите лазури / недостижима кула от метал.* (Хр. Ясенов) *Съобщи на приятеля си …, че иска да* ***вдигне*** *училище, каквото не са виждали.* (Ив. Кирилов) ***Изграждам*** *паметник.* ***Построявам*** *вила.* ***Разрушавам*** *ограда.* ***Събарям*** *покрив.* ***Срутвам*** *стена.* ***Разтурвам*** *стара постройка.* ***Развалям*** *барака.*

¤ изграждане, издигане, построяване, вдигане ↔ разрушаване, събаряне, срутване, разтурване (разтуряне), разваляне

ИЗГРАЖДАМ², СЪЗДАВАМ ↔ РАЗРУШАВАМ, УНИЩОЖАВАМ, РАЗВАЛЯМ⁴ (*разг.*), **РАЗТУРВАМ² (РАЗТУРЯМ²)** (*разг.*)

Вж. ***градя, строя*** ↔ ***руша*** (във 2. зн.). ***Изграждам*** *добър колектив.* ***Създавам*** *нова партия.* ***Разрушавам*** *организацията.* ***Унищожавам*** *съюз.* ***Развалям*** *кооперация.* ***Разтурвам (разтурям)*** *циркова трупа.*

2. *Прен.* Правя нещо да има определени особености, оформям белезите на нещо. ***Изграждам*** *си мнение.* ***Създавам*** *навик.* ↔ Правя нещо да загуби белезите си, да не е същото, да се промени. ***Разрушавам*** *икономиката.* ***Унищожавам*** *особеностите на околния пейзаж.* ***Развалям*** *почерка си.* ***Разтурвам (разтурям)*** *морала.*

¤ изграждане, създаване ↔ разрушаване, унищожаване, разваляне, разтурване (разтуряне)

ИЗДАВАМ[1], РАЗКРИВАМ, ИЗКАЗВАМ (*разг.*) ↔ **СКРИВАМ, УКРИВАМ**

Правя да се знае или вижда нещо, показвам или съобщавам нещо тайно, прикрито. *Тя помисли, че Станка в бълнуване ще* ***издаде*** *тайната ѝ, и изтръпна.* (Елин Пелин) ***Разкривам*** *тайния им замисъл.* ***Изказвам*** *скривалище.* ↔ Правя да не се знае или вижда нещо, не показвам, не съобщавам нещо тайно. *С Ваше позволение ще* ***скрия*** *името на манастира, където прекарах едно блажено лято.* (Елин Пелин) ***Укривам*** *мястото, където се крие някой. Умът и богатството* ***скриват*** *недостатъците, бедността ги* ***разкрива.*** (Послов.)

¤ издаване, изказване, разкриване ↔ скриване, укриване

ИЗДАВАМ[2], ПРЕДАВАМ, ИЗКАЗВАМ (*разг.*) ↔ **ПРИКРИВАМ, СКРИВАМ, УКРИВАМ**

Посочвам, предавам извършителя на нещо, който се крие, скрива дейността си. ***Издавам*** *крадец.* ***Предавам*** *съмишлениците си. Левски не* ***изказва*** *никого.* ↔ Запазвам в тайна извършителя на нещо. ***Прикривам*** *съучастниците си.* ***Скривам*** *бунтовници.* ***Укривам*** *предател.*

¤ издаване, предаване, изказване ↔ прикриване, скриване, укриване

ИЗДАДЕН ↔ НЕИЗДАДЕН

За книга – който е отпечатан и пуснат в продажба. ***Издаден*** *речник.* ↔ Който не е отпечатан, който не е обнародван. ***Неиздаден*** *роман.*

ИЗДЕБЕЛО ↔ ИЗТЪНКО

С дебел звук, глас. *Откъм север се чу* ***издебело*** *и проточено вълчи вой.* (Й. Йовков) ↔ С тънък звук, глас. *Цеца пее по раздолски... Най-напред* ***изтънко,*** *тихо, сетне постепенно се поотпуска.* (Кр. Григоров)

ИЗДРЪЖЛИВ ↔ НЕИЗДРЪЖЛИВ

1. Който има физически или нравствени сили да устоява, да издържа на тежки природни или жизнени условия, на изпитания и

под. ***Издръжлив*** *планинар.* ***Издръжлив*** *организъм.* ↔ Който няма физически или нравствени сили да устоява на такива условия, изпитания. ***Неиздръжлив*** *младеж.* ***Неиздръжлива*** *физика.*

2. Който не се поддава на изменения, не се поврежда лесно при външно въздействие. ***Издръжлив*** *на висока температура метал.* ↔ Който се поддава на изменения, поврежда се лесно при външно въздействие. *Малините са* ***неиздръжливи*** *плодове.*

¤ издръжливост ↔ неиздръжливост

ИЗДУВАМ СЕ, НАДУВАМ СЕ ↔ СПАДАМ

Придобивам изпъкнала, обикновено закръглена форма и по-голям обем, като се изпълвам с въздух или течност. *Жабата* ***се надула*** *да надмине вола.* (Погов.) *Дишането му беше дълбоко, гърдите му* ***се издуваха.*** ↔ Изгубвам закръглената и изпъкналата си форма поради изпускане, излизане на въздуха, течността. *Гумата* ***спадна.***

¤ издуване, надуване ↔ спадане

ИЗДЪРЖАН ↔ НЕИЗДЪРЖАН

Който отговаря на определени изисквания. *Книгата е* ***издържана*** *в художествено отношение.* ↔ Който не отговаря на определени изисквания. *Съчинението е стилово* ***неиздържано.***

¤ издържаност ↔ неиздържаност

ИЗЖИВЯН ↔ НЕИЗЖИВЯН

1. Който се отнася към миналото, който вече е преживян. ***Изживян*** *миг.* ***Изживяна*** *трагедия.* ↔ Който не е бил никога или не е изживян напълно, както трябва. ***Неизживян*** *блян.* ***Неизживяно*** *детство.*

2. Обикновено за навик, слабост – който вече е премахнат, изкоренен. ***Изживени*** *неправилни схващания.* ↔ Който още съществува, не е премахнат. ***Неизживян*** *вреден навик.*

ИЗКАЧВАМ СЕ, КАЧВАМ СЕ, ВЪЗЛИЗАМ (*книж.*) **↔ СЛИЗАМ, СПУСКАМ СЕ² (СПУЩАМ СЕ²)**

Вървя, движа се нагоре по някаква стръмнина, стълба и под. ***Изкачвам се*** *по стълбата.* ***Качвам се*** *на третия етаж.* ***Възлизам*** *по билото на планината.* ↔ Вървя, движа се надолу по някаква стръмнина, стълба и под. ***Слизам*** *от височината бавно.* ***Спускам се (спущам се)*** *по въжето.* ***Спускам се (спущам се)*** *по пътеката.*

*Слухтя и дебна, / въртя се охлювът, **слиза, изкачва се** нагоре / запъхтян.* (Хр. Радевски) ***Слязъл** от кон, **качил се** на магаре.* (Погов.)

¤ изкачване, качване, възкачване, възлизане ↔ слизане, спускане (спущане)

ИЗКЛЮЧВАМ ↔ ПРИЕМАМ

Отстранявам някого от някаква група лица (учебно заведение, организация, предприятие и под.). *Като не можа да мине в по-горен клас, учителите го **изключиха**.* (П. Здравков) ↔ Допускам някого да участва в нещо заедно с други лица, да се запише, да влезе в учебно заведение, организация, предприятие и под. *Тогава го видяхме, че ненадейно се явява при Соколов с молба да го **приемат** член в комитета.* (Ив. Вазов)

¤ изключване ↔ приемане

ИЗКЛЮЧЕНИЕ ↔ ПРАВИЛО

Факт, проява, положение, които се отклоняват от общото, обикновеното, типичното за дадени явления. ↔ Факт, проява, положение, които показват типичното, закономерното при дадени явления. *Всяко **правило** си има **изключение**.*

ИЗКРИВЯВАМ ↔ ИЗПРАВЯМ[1]

1. Правя нещо да стане криво. ***Изкривявам** желязо. **Изкривявам** редицата.* ↔ Правя нещо криво да стане право. ***Изправям** гвоздей. **Изправял** улицата.*

2. Правя нещо да промени обичайната си посока или нормалното си положение. ***Изкривявам** шия.* ↔ Правя нещо да има, да се намира в постоянна посока или в нормално положение. ***Изправи** си гърба. **Изправям** снага.*

¤ изкривяване ↔ изправяне; изкривявам се ↔ изправям се; изкривен ↔ изправен

ИЗКУСЕН ↔ НЕИЗКУСЕН

1. Който се отличава с голямо умение и сръчност в някаква дейност. ***Изкусна** разказвачка.* ↔ Който няма такива качества. ***Неизкусен** занаятчия.*

2. Който е направен, извършен с умение, майсторство. ***Изкусна** изработка.* ↔ Който няма такива качества. ***Неизкусна** имитация.*

¤ изкусно ↔ неизкусно; изкусност ↔ неизкусност

ИЗЛЕКО ↔ ИЗТЕЖКО

Без голямо усилие, напрежение, с лекота. *Пристъпвам **излеко.*** ↔ С усилие, напрежение. *Велиден **изтежко** се повдигна и тръгна със своя тромав ход.* (Т. Г. Влайков)

ИЗЛЕТЯВАМ (ИЗЛИТАМ), ИЗХВРЪКВАМ (ИЗХВЪРЧАВАМ), ЛИТВАМ, ПОЛЕТЯВАМ (ПОЛИТАМ) ↔ КАЦАМ (КАЦВАМ)

1. За птица, насекомо и под. – с летене напускам определено място, отделям се от земята. *Пеперуда **излетя** от цветето. От храста **изхвърча** пъдпъдък. Няколко щъркела **литнаха** над блатото. Птичка **полетя** към небето.* ↔ Заставам, стъпвам някъде след летене. *Чучулига **кацна** на клона.*

2. За самолет и др. – отделям се, издигам се от земята, за да започна полет. *Самолетът **излита** в 12 часа. От гората **изхвръкна** стрела. **Литва** ракета. В космоса **полетяха** спътници.* ↔ Приземявам се. *Самолетът **каца**. Космически кораб **кацна** на Луната.*

¤ излетяване (излитане), изхвръкване (изхвърчаване), литване, полетяване (политане) ↔ кацане (кацване)

ИЗЛЕЧИМ ↔ НЕИЗЛЕЧИМ

За болест – който може, възможно е да се излекува. ***Излечимо** заболяване.* ↔ Който не може да се излекува. ***Неизлечима** рана.*

¤ излечимост ↔ неизлечимост

ИЗЛИВАМ ↔ НАЛИВАМ

Вадя, отстранявам, изсипвам някаква течност или рядка маса от съда, в който се намира, обикновено като го навеждам. ***Изливам** вода от леген.* ↔ Поставям течност в съд. ***Наливам** вода в кофа. Си менците си плакне, си **налива**, / а Рангела го няма... Плакне пак, / **излей, налей**.* (К. Христов)

// Вж. ***изпразвам, опразвам (опразням)* ↔ *напълвам*** (във 2. зн.). ***Изливам** кофата. **Наливам** стомните.*

¤ изливане ↔ наливане

ИЗЛИШЕН[1] ↔ НЕОБХОДИМ

Който не е необходим, нужен, без който някой или нещо може. *Тези дрехи са **излишни** за пътя.* ↔ Без който някой или нещо не

може, от който има нужда. *Водата е* ***необходима*** *за живота. Аз купувам само* ***необходими*** *неща. – Аз също.* ***Излишните*** *ни подаряват на рождения ден.* (в. Стършел)

¤ излишно ↔ необходимо; излишност ↔ необходимост

ИЗЛИШЕН[2] ↔ НЕДОСТАТЪЧЕН

Който е в повече, свръх необходимото. *Нямам* ***излишни*** *пари. Правя* ***излишни*** *разходи.* ↔ Който е по-малко на брой, в по-малко количество, в по-ниска степен, отколкото е необходимо. ***Недостатъчно*** *усилие. Парите са* ***недостатъчни.***

¤ излишно ↔ недостатъчно; излишество ↔ недостатъчност

ИЗЛИШЕСТВО, ИЗЛИШЪК ↔ НЕДОСТИГ

Нещо, което е в повече, свръх необходимото. *Можеше да си позволява* ***излишества*** *и разходи, за каквито по-рано и не е помислял.* (Ст. Чилингиров) ***Излишък*** *от свободно време.* ↔ Липса, недостатъчност, дефицит на нещо, липса на обилие. ***Недостиг*** *на пари. Допуснете ли* ***излишък*** *на думи, ще допуснете и* ***недостиг*** *на дела.* (Ив. Нешев)

ИЗМЕНЧИВ ↔ НЕИЗМЕНЧИВ *книж.*

Вж. ***постоянен*** ↔ ***непостоянен; променлив*** ↔ ***непроменлив. Изменчива*** *съдба.* ***Неизменчив*** *резултат.*

¤ изменчивост ↔ неизменчивост

ИЗМЕНЯЕМ (*спец.*) ↔ **НЕИЗМЕНЯЕМ** (*спец.*), **НЕИЗМЕНЕН**

Вж. ***постоянен*** ↔ ***непостоянен*** (във 2. зн.). ***Изменяеми*** *думи.* ***Неизменяеми*** *окончания.* ***Неизменни*** *убеждения.*

¤ изменяемост ↔ неизменяемост

ИЗМЕСТВАМ, ОТМЕСТВАМ, ПРЕМЕСТВАМ ↔ НАМЕСТВАМ

Променям мястото или положението на нещо. ***Измествам*** *мебели.* ***Отмествам*** *ръката си.* ***Премествам*** *куфара встрани.* ↔ Поставям, слагам нещо на определено място или в положението, в което е било. ***Намествам*** *шкаф.*

¤ изместване, отместване ↔ наместване

ИЗМИСЛЕН ↔ ИСТИНСКИ[1], РЕАЛЕН

Вж. ***въображаем*** ↔ ***действителен. Измислена*** *история.* ***Ис-***

тински *случай.* ***Реални*** *събития.*

ИЗМИТ ↔ НЕИЗМИТ

Който е почистен чрез миене, с вода. ***Измит*** *под.* ***Измити*** *съдове.* ↔ Който не е почистен, не е чист. ***Неизмит*** *прозорец.* ***Неизмити*** *ръце.*

ИЗМОКРЯМ, НАМОКРЯМ ↔ ИЗСУШАВАМ

Правя нещо или някого да станат мокри. ***Измокрям*** *си косата. Дъждът ме* ***намокри.*** ↔ Правя да изсъхне нещо мокро, влажно. *Слънцето* ***изсуши*** *земята.*

¤ измокряне, намокряне ↔ изсушаване; измокрен, намокрен ↔ изсушен

ИЗМОКРЯМ СЕ, НАМОКРЯМ СЕ ↔ ИЗСУШАВАМ СЕ, ИЗСЪХВАМ

Ставам мокър. ***Измокрям се*** *на дъжда.* ***Намокрям се*** *на чешмата.* ↔ Ставам сух. ***Изсуших се*** *на слънцето.* ***Дрехите*** *изсъхнаха.*

¤ измокряне, намокряне ↔ изсъхване, изсушаване; измокрен, намокрен ↔ изсъхнал, изсушен

ИЗМОРЯВАМ СЕ, УМОРЯВАМ СЕ ↔ ПОЧИВАМ СИ, ОТДЪХВАМ <СИ>, ОТМОРЯВАМ СЕ, ОТПОЧИВАМ СИ

Обхваща ме умора, губя сили, обикновено при движение, усилие, работа. ***Изморявам се*** *от шума.* ***Уморявам се*** *от продължително пътуване.* ↔ Възстановявам силите си след умора. ***Почивам си*** *на тишина.* ***Отдъхнах си*** *за малко.* ***Отморих се*** *от дългия път. Вече* ***си отпочинахме.***

¤ изморяване, уморяване ↔ почиване, отдъхване, отморяване, отпочиване

ИЗНАСЯМ СЕ ↔ НАНАСЯМ СЕ

Излизам заедно с багажа, покъщнината си отнякъде, напускам мястото, където съм живял. ***Изнасям се*** *от апартамент.* ↔ Влизам някъде, като внасям багажа и покъщнината си, настанявам се да живея някъде. ***Нанасям се*** *в нова къща.*

¤ изнасяне ↔ нанасяне

ИЗНИЗВАМ, РАЗНИЗВАМ ↔ НАНИЗВАМ

Вж. ***извървям, развървям*** ↔ ***навървям.*** ***Изнизвам*** *кехлибарени зърна.* ***Разнизвам*** *перли.* ***Нанизвам*** *чушки на връв.*

ИЗНОСЕН I ↔ НЕИЗНОСЕН I

Вж. ***изгоден*** ↔ ***неизгоден. Износна*** *цена.* ***Неизносно*** *условие.*

¤ износно ↔ неизносно; износност ↔ неизносност

ИЗНОСЕН II ↔ НЕИЗНОСЕН II

Вж. ***вехт, овехтял, остарял*** ↔ ***запазен. Износена*** *машина.* ***Неизносен*** *шлифер.*

¤ износеност ↔ неизносеност

ИЗОБИЛЕН, ОБИЛЕН ↔ ОСКЪДЕН

Който е, среща се в голямо количество, който е в изобилие. ***Изобилен*** *дъжд.* ***Обилна*** *растителност.* ↔ Който е в малко, недостатъчно количество. ***Оскъдна*** *закуска.* ***Оскъдно*** *облекло.*

¤ изобилно, обилно ↔ оскъдно; изобилност, обилност ↔ оскъдност

ИЗОБИЛИЕ, ОБИЛИЕ (*рядко*) ↔ **НЕДОИМЪК, ОСКЪДИЦА**

Голямо количество от нещо, повече от обичайното, обикновеното. ***Изобилие*** *от магазини.* ***Обилие*** *от природни богатства.* ↔ Наличие на малко, недостатъчно количество от нещо. ***Недоимък*** *на жито.* ***Оскъдица*** *на продукти.*

ИЗОПВАМ[1] (ИЗПЪВАМ[1]), ОПЪВАМ[1] (ОПВАМ[1]), ИЗПРАВЯМ[2] ↔ СВИВАМ, СГЪВАМ[2]

Поставям нещо да стои право, опънато. ***Изопвам*** *ръце.* ***Изпъвам*** *шия, снага.* ***Опъвам (опвам)*** *врат.* ***Изправям*** *ръка.* ↔ Правя нещо да не стои право, опънато, да се прибере навътре, да стане на катове. ***Свивам*** *пръсти.* ***Сгъвам*** *колене.*

¤ изопване (изпъване), опъване (опване), изправяне ↔ свиване, сгъване; изопнат (изпънат), опнат (опънат), изправен ↔ свит, сгънат

ИЗОСТАВАМ[1] ↔ ИЗПРЕВАРВАМ, НАДПРЕВАРВАМ

1. Оставам по-назад от други при движение или работа. ***Изоставам*** *в работата.* ↔ Отивам по-напред от други при движение или работа. ***Изпреварвам*** *всички с колата си.* ***Надпреварих*** *всички по решени задачи.*

2. *Прен.* Развивам се по-бавно от други в определена насока. *Детето* ***изостана*** *от класа след боледуването.* ↔ Развивам се по-бързо от друг. *Дъщеря ви е* ***изпреварила*** *връстниците си по обща*

култура.

¤ изоставане ↔ изпреварване, надпреварване

ИЗОСТАВАМ² ↔ НАПРЕДВАМ²

Оставам по-назад от други при движение, не се движа със същата скорост, за да съм напред. ↔ Отивам напред при движение, движа се достатъчно бързо. *Групата **напредваше** бавно, но раненият все пак **изоставаше.***

2. *Прен.* Не се развивам в необходимата степен като други. ***Изоставам** спрямо модните тенденции.* ↔ Развивам се нормално в някаква насока и ставам все по-добър, постигам успехи, преуспявам. ***Напредвам** с усвояване на компютърната техника. Най-трудно можеш да **изостанеш** там, където всички се правят, че **напредват.*** (Б. Ананиев)

¤ изоставане ↔ напредване; изостанал ↔ напреднал

ИЗОСТАВЯМ, ЗАРЯЗВАМ (*разг.*) **↔ ПОДНОВЯВАМ**

1. Преставам да правя нещо. ***Изоставям** работата си. **Зарязвам** проекта си.* ↔ Започвам отново да правя нещо, което съм изоставил. ***Подновявам** изучаването на чужд език.*

2. Отказвам се от нещо, което съм приемал, спазвал, мислил преди. ***Изоставям** традициите. **Зарязвам** намеренията си за организиране на екскурзия.* ↔ Започвам отново да спазвам, приемам нещо, което съм изоставил. ***Подновявам** традицията на коледуването.*

¤ изоставяне, зарязване ↔ подновяване

ИЗПЛАВАМ (ИЗПЛУВАМ) ↔ ПОТЪВАМ

1. Издигам се, появявам се на повърхността на вода или друга течност. *Подводницата **изплава**. Рибата **изплува** на повърхността.* ↔ Спускам се, пропадам под повърхността на вода или друга течност. *Докато **потъвал** надолу към дъното, той си помислил: „Ех, веднъж само да **изплувам!**", а после, когато започнал да **изплува**, си казал: „Ох, дано само не **потъна** отново."* (М. Иванов)

2. *Прен.* Вж. ***губя се¹, загубвам се, изгубвам се, изчезвам, скривам се ↔ показвам се, появявам се, явявам се.*** *Зад високите царевици ... **изплува** каруца.* (К. Константинов) – *Хайде ма, Цено, къде **потъна**?* (Г. Райчев) *Разискрен сетен лъч изгасна /... **потъва** в необятна висина.* (Т. Траянов)

¤ изплаване, изплуване ↔ потъване

ИЗПЛИТАМ, ОПЛИТАМ ↔ РАЗПЛИТАМ²

Изработвам или оформявам нещо чрез плетене. ***Изплитам** чорапи. **Оплитам** деколте.* ↔ Развалям нещо плетено, като изтеглям конците, разпускам изплетеното. ***Разплитам** ръкава на пуловера. Седнала на прага / мъничката Гичка, / колко ѝ приляга – плете ръкавичка ! Бримчица **оплита**, / после две **разплита**, / дяволската плетка / все излиза редка!* (В. Паспалеева)

¤ изплитане, оплитане ↔ разплитане; изплетен, оплетен ↔ разплетен

ИЗПОЛЗВАЕМ ↔ НЕИЗПОЛЗВАЕМ

Който има нужните качества, за да бъде използван. ***Използваем** метод.* ↔ Който няма такива качества, не може да бъде използван. ***Неизползваем** материал.*

ИЗПРАВЕН ↔ НЕИЗПРАВЕН

1. Който е напълно в ред, който може да изпълнява предназначението си. ***Изправни** документи.* ↔ Който не е в ред, не може да изпълнява предназначението си. ***Неизправно** пълномощно.*

// Вж. ***дефектен** ↔ **бездефектен; редовен** ↔ **нередовен*** (в 4. зн.). ***Изправен** часовник. **Неизправен** мотор.*

2. Който изпълнява акуратно задълженията си. *Винаги е **изправен** в работата.* ↔ Който не е акуратен, изпълнителен. ***Неизправен** ученик.*

¤ изправно ↔ неизправно; изправност ↔ неизправност

ИЗПРАВЯМ ↔ НАВЕЖДАМ, НАКЛОНЯВАМ (НАКЛАНЯМ)

Правя нещо да застане в правото, нормалното си положение. ***Изправям** плет. **Изправям** стол.* ↔ Правя нещо да се измести, насочи надолу. ***Навеждам** глава. **Наклонявам** масичка. **Накланям** клон.*

¤ изправяне ↔ навеждане, наклоняване (накланяне); изправям се ↔ навеждам се, наклонявам се (накланям се)

ИЗПРАЗВАМ, ОПРАЗВАМ ↔ НАПЪЛВАМ

1. Правя нещо да стане празно, като изваждам, вземам това, което се намира в него. ***Изпразвам** шишето с вино. **Опразвам** пушка-

та. Трябва да ***опразняме*** *къщата.* ↔ Правя нещо да стане пълно. ***Напълвам*** *чаша с кафе.* ***Напълвам*** *стая с вещи.*

// Махам отнякъде съдържанието на нещо. ***Изпразвам*** *пуха на възглавницата.* ***Опразвам*** *водата от чайника.* ↔ Поставям някъде някакво съдържание, пълнеж. ***Напълвам*** *вода в кофата.*

2. Правя селище, място да остане без хора, жители или нещо друго. ***Изпразниха*** *града под тревога.* ***Опразвам*** *площата от сергии.* ↔ Правя селище, място да се засели с някого, да има нещо. *Премахването на ограниченията за работа* ***напълни*** *страната с имигранти.*

¤ изпразване, опразване (опразняне) ↔ напълване

ИЗПРАЩАМ[1], ПРАЩАМ ↔ ПОЛУЧАВАМ

Отправям чрез поща или лице нещо на някого, на някакъв адрес. ***Изпращам*** *вестници до всички селища.* ***Пращам*** *писмо.* ↔ Приемам, до мен достига нещо, отправено по този начин. ***Получих*** *пощата.*

¤ изпращач ↔ получател; изпращане, пращане ↔ получаване

ИЗПРАЩАМ[2] ↔ ПОСРЕЩАМ, СРЕЩАМ (*разг.*)

1. Придружавам някого или нещо при тръгване или присъствам при заминаването му. ↔ Присъствам при пристигането на някого някъде или излизам да го приема. *Кой какво прави, аз все* ***посрещам,*** *все* ***изпращам.*** (Чудомир) *И фенерите блестят / в малката и тиха гара... / И по навик в тоя час /* ***срещам*** *и* ***изпращам*** *влака.* (Н. Ракитин)

2. *Прен.* Разделям се с нещо, дочаквам края на нещо. ↔ Дочаквам началото на нещо. *Настъпиха студените есенни утрини и вечери. Николина ги* ***посрещаше*** *и* ***изпращаше*** *почти без вълнение.* (Г. Райчев)

¤ изпращане ↔ посрещане, срещане

ИЗПРАЩАЧ ↔ ПОСРЕЩАЧ

Лице, което изпраща някого. *С войниците вървяха* ***изпращачите*** *– майки, жени, по-големи деца.* (К. Константинов) ↔ Лице, което посреща някого. *Футболистите от световното първенство имаха много* ***посрещачи.***

¤ изпращачка ↔ посрещачка

ИЗПУСКАМ[2] (ИЗПУЩАМ[2]), ИЗТЪРВАВАМ[2] (ИЗТЪРВАМ[2]) (*разг.*) ↔ **ПОЕМАМ, УЛАВЯМ, ХВАЩАМ[4]**

1. Оставям неволно да падне нещо, което държа, нося, крепя (с ръце, уста, лапи). ***Изпускам*** *чантата.* ***Изпущам*** *инструмента.* ***Изтървавам (изтървам)*** *писалката. Кучето* ***изтърва*** *кокала.* ↔ Вземам в ръце, уста, лапи нещо, което ми е подадено или стои някъде. ***Поемам*** *книгата. Котката* ***улавя*** *пъргаво мишката.* ***Хващам*** *ръката му.*

// Не успявам да взема в ръце и да задържа нещо, което се движи свободно, пада или лети във въздуха. ***Изпускам*** *хвърлена ябълка.* ***Изпущам*** *балон.* ***Изтървавам (изтървам)*** *топка.* ***Изтървавам (изтървам)*** *пари.* ↔ Успявам да хвана нещо, което пада, лети. ***Поемам*** *хвърлена топка.* ***Улавям*** *птичката.* ***Хванах*** *детето, докато скачаше от дървото.*

2. При плетене (шиене) оставям бримка (бод) да се изплъзне, без да е изплетен (зашит). ***Изпускам*** *бримка.* ***Изтървавам (изтървам)*** *два бода.* ↔ Изплитам изпуснат бод, бримка. ***Поемам*** *изпуснати бримки.* ***Улавям*** *бод.* ***Хващам*** *бримка.*

¤ изпускане (изпущане), изтърваване (изтърване) ↔ поемане, улавяне, хващане

ИЗПУСКАМ[3] (ИЗПУЩАМ[3]), ИЗТЪРВАВАМ[3] (ИЗТЪРВАМ[3]) (*разг.*) ↔ **УЛАВЯМ, ХВАЩАМ[5]** (*разг.*) *прен.*

1. Не успявам да отида навреме, за да видя, срещна, заваря някого, нещо или да свърша нещо. ***Изпускам*** *влак.* ***Изпущам*** *директора и той излиза.* ***Изтървавам (изтървам)*** *началото на филм.* ***Изтървавам (изтървам)*** *подходящия момент.* ↔ Отивам навреме някъде, за да видя, срещна, заваря някого, нещо или да свърша нещо. ***Улавям*** *продавача, докато не е затворил.* ***Хващам*** *началото на предаване.*

2. Оставям, допускам някакъв факт или някой да убегне от вниманието ми. ***Изпускам*** *подробностите.* ***Изтървах*** *детето и то излязло да играе.* ↔ Долавям, установявам някакъв факт, обикновено случайно или чрез специални усилия, напрягане. ***Улавям*** *намека му.* ***Хващам*** *недоволство в разменените погледи.*

¤ изпускане (изпущане), изтърваване (изтърване) ↔ улавяне,

хващане

ИЗПУСКАМ[4] (ИЗПУЩАМ[4]) ↔ ПОЕМАМ

Вж. ***вдишвам, вдъхвам*** ↔ ***издишвам. Изпускам (изпущам)*** *въздуха от дробовете си.* ***Изпускам (изпущам)*** *дим от цигара.* ***Поемам*** *с удоволствие пролетния аромат.*

¤ изпускане (изпущане) ↔ поемане

ИЗПЪЛНЕНИЕ ↔ НЕИЗПЪЛНЕНИЕ

Извършване, осъществяване на нещо. ***Изпълнение*** *на решение.* ↔ Оставяне на нещо без изпълнение, без осъществяване. ***Неизпълнение*** *на заповед.*

ИЗПЪЛНИМ ↔ НЕИЗПЪЛНИМ

Който може да бъде изпълнен, осъществен. ***Изпълним*** *план.* ↔ Който не може да бъде изпълнен. ***Неизпълнима*** *заповед.*

¤ изпълнимост ↔ неизпълнимост

ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ↔ НЕИЗПЪЛНИТЕЛЕН

Който е старателен и бързо, прецизно изпълнява всичко, което му се възлага. ***Изпълнителен*** *ученик.* ↔ Който няма такива качества. ***Неизпълнителен*** *студент.*

¤ изпълнителност ↔ неизпълнителност

ИЗРАЗИТЕЛЕН[1] ↔ БЕЗИЗРАЗЕН

Обикновено за лице, поглед, глас – който дава израз на мисли, чувства, настроения. ***Изразителен*** *глас.* ↔ Който няма никакъв израз, не изразява нищо. ***Безизразен*** *поглед.*

¤ изразително ↔ безизразно; изразителност ↔ безизразност

ИЗРАЗИТЕЛЕН[2] ↔ НЕИЗРАЗИТЕЛЕН

1. Който ясно, доловимо изразява някакви чувства или преживявания. ***Изразително*** *изпълнение.* ***Изразителна*** *усмивка.* ↔ Който не показва чувствата, преживяванията си някъде. ***Неизразителен*** *тон.* ***Неизразително*** *четене.*

2. За художествено произведение, художествени средства, език – който добре предава, изразява чувствата, идеите, образите, времето. ***Изразителна*** *музика.* ↔ Който не изразява добре чувствата, идеите, образите, времето. ***Неизразителен*** *език.*

¤ изразително ↔ неизразително; изразителност ↔ неизразителност

ИЗРАЗХОДВАМ, ИЗХАРЧВАМ ↔ ИКОНОМИСВАМ, СПЕСТЯВАМ

1. Харча известна част или всички (пари). ***Изразходвах*** *сумата за командировката за един ден.* ***Изхарчих*** *парите от касата.* ↔ Запазвам, не харча някакви пари. ***Икономисахме*** *част от предвидените за хотел пари. Успях да* ***спестя*** *пари за строеж.*

2. Употребявам нещо изцяло, без остатък. ***Изразходвам*** *целия плат.* ***Изхарчих*** *всички патрони.* ↔ Запазвам, не употребявам всичко без остатък. ***Икономисвам*** *материали.* ***Спестих*** *от плата и за блуза.*

¤ изразходване, изхарчване ↔ икономисване, спестяване

ИЗРЕЧЕН ↔ НЕИЗРЕЧЕН, НЕИЗКАЗАН

Който е казан, произнесен с думи. ***Изречена*** *клетва.* ↔ Който не е казан, произнесен с думи. ***Неизречено*** *обещание.* ***Неизказана*** *болка.*

ИЗСИПВАМ, РАЗСИПВАМ ↔ НАСИПВАМ, СИПВАМ

1. Правя (съзнателно или неволно) нещо течно, ситно, зърнесто да излезе от съда, в който се намира. ***Изсипвам*** *жито по пода.* ***Разсипвам*** *кафето от каната.* ↔ Поставям нещо течно или зърнесто в съд, чувал и пр. ***Насипвам*** *слънчоглед в чували.* ***Сипвам*** *супа в чиниите.*

2. Вж. ***изпразвам, опразвам (опразням)*** ↔ ***напълвам*** (в 1. зн). ***Изсипвам*** *торбата на земята.* ***Разсипвам*** *кофата с боклук.* ***Насипвам*** *чашите.* ***Сипи*** *ми една паница леща.*

¤ изсипване, разсипване ↔ насипване, сипване

ИЗСЛЕДВАН ↔ НЕИЗСЛЕДВАН

Който е опознат чрез наблюдение, опити и специално описание. ***Изследван*** *материал.* ***Изследвани*** *съединения.* ↔ Който не е опознат и описан. ***Неизследван*** *бацил.* ***Неизследвана*** *местност.*

ИЗТОЧВАМ ↔ НАТОЧВАМ

С точене, източване изливам. ***Източвам*** *вода от варел.* ↔ По същия начин наливам. ***Наточвам*** *вода във вана.*

¤ източване ↔ наточване

ИЗТРЕЗНЯВАМ[1], ОТРЕЗНЯВАМ ↔ НАПИВАМ СЕ, ОПИВАМ СЕ

Ставам трезвен, преставам да бъда пиян. *Прекара остатъка от деня в мрачно пиене на ракия... Като **изтрезня** малко, той се успокои.* (Д. Димов) *Едвам **отрезнях** след почерпката.* ↔ Ставам пиян след поемане на алкохол. *Погуби се тоя човек! На нищо не мяза вече. Пие, **напива се**, работа напуснал.* (Р. Стоянов) *Който не пие, не **се опива**.* (Погов.)

¤ изтрезняване, отрезняване ↔ напиване, опиване

ИЗТЪНЯВАМ I[1], ОТЪНЯВАМ[1], ОТСЛАБВАМ I *непрех.* ↔ **НАДЕБЕЛЯВАМ I[1], НАПЪЛНЯВАМ, ЗАДЕБЕЛЯВАМ** (*разг.*) *непрех.*

Вж. ***дебелея, пълнея*** ↔ ***слабея.*** *През лятото **изтънявам. Отънях** от спортуване. **Отслабвам** от недояждане. Станоевата жена **задебеля**.* (Ст. Загорчинов) *Пръстът ми се възпали и **надебеля. Напълнях** напоследък.*

¤ изтъняване, отъняване, отслабване ↔ надебеляване, напълняване, задебеляване; изтънял, отънял, отслабнал ↔ надебелял, напълнял, задебелял

ИЗТЪНЯВАМ I[2], ОТЪНЯВАМ[2] *непрех.* ↔ **НАДЕБЕЛЯВАМ I[2]** *непрех.*

1. Обикновено за слой, пласт – ставам тънък или по-тънък, намалявам дебелината си. *Ледът на язовира **изтъня.** Снежната пелена **отънява.*** ↔ Ставам по-дебел, с по-голямо напречно сечение. *Езикът ми **надебеля.***

2. За глас, звук – повишавам основния си тон, ставам по-тънък. *Гласът му **изтъня,** повиши се.* (Г. Караславов) ↔ Понижавам основния си тон, ставам по-дебел, нисък. *Пресипна и гласът му **надебеля.***

¤ изтъняване, отъняване ↔ надебеляване

ИЗТЪНЯВАМ II *прех.* ↔ **НАДЕБЕЛЯВАМ II** *прех.*

1. Правя нещо да стане по-тънко. ***Изтънявам** вежди с молив. Ще **изтъня** пласта крем върху тортата.* ↔ Правя нещо да стане по-дебело. ***Надебелявам** линия.*

2. Правя глас, звук да стане тънък, писклив. *Той **изтъни** гласа си*

до писък. ↔ Правя глас, звук да стане по-дебел, по-нисък. ***Надебелявам** гласа си.*

¤ изтъняване ↔ надебеляване

ИЗУЧЕН ↔ НЕИЗУЧЕН

1. Вж. ***изследван*** ↔ ***неизследван. Изучена** обстановка. **Неизучен** материал.*

2. Който е получил образование. ***Изучени** деца.* ↔ Който не е получил образование. ***Неизучен** син.*

¤ изученост ↔ неизученост

ИЗЦЕРИМ ↔ НЕИЗЦЕРИМ (*разг.*)

Вж. ***излечим*** ↔ ***неизлечим. Изцерима** рана. **Неизцерима** болест.*

ИЗЧЕРПАТЕЛЕН ↔ НЕИЗЧЕРПАТЕЛЕН

Който обхваща, изчерпва всички страни, особености на нещо. ***Изчерпателен** отговор.* ↔ Който няма такова качество. ***Неизчерпателни** данни.*

¤ изчерпателно ↔ неизчерпателно; изчерпателност ↔ неизчерпателност

ИКОНОМИЧЕН[1], ПЕСТЕЛИВ[1], СТИСНАТ (*разг.*) ↔ **РАЗТОЧИТЕЛЕН, ШИРОКОПРЪСТ** (*разг.*)

Който изразходва средства, пари, материали в умерена или в много малка степен. ***Икономичен** стопанин. **Пестелива** домакиня. **Стиснат** човек.* ↔ Който изразходва много, в излишък средства, пари, материали. ***Разточителен** младеж. **Широкопръста** жена.*

¤ икономично, пестеливо, стиснато ↔ разточително; икономичност, пестеливост, стиснатост ↔ разточителност

ИКОНОМИЧЕН[2], ПЕСТЕЛИВ[2] ↔ ПРАХОСНИЧЕСКИ, РАЗТОЧИТЕЛЕН

1. Който е свързан с пестене, икономии. ***Икономичен** живот. **Пестеливо** домакинство.* ↔ Който е свързан с излишно харчене на пари, средства. ***Прахосническо** използване на материалите за строеж. **Разточителен** живот.*

2. *Прен.* Който е в малко количество, брой, без излишък. ***Икономични** движения. **Пестеливи** изрази.* ↔ Който е в излишък, в голямо количество. ***Разточително** изказване.*

¤ икономично, пестеливо ↔ прахоснически, разточително; ико-

номичност, икономия, пестеливост ↔ прахосничество, разточителност

ИМА[1] (*безл.*) ↔ **НЯМА**[1] (*безл.*), **ЛИПСВАМ**

Съществува, намира се, налице е. *Знаеш ли, че мога и в съда да те дам – ето **има** и свидетели.* (Г. Караславов) ***Има** нужда. **Има** достатъчно сили.* ↔ Не съществува, не се намира, не е налице. ***Няма** там бяло кокиче, /ни теменужка дъхава /между къдрави шубрачки.* (П. Р. Славейков) ***Няма** средства за целта. **Липсват** сили. Паница **има**, лъжица **няма**.* (Погов.) ***Има** кой да яде, **няма** кой да дава.* (Погов.)

ИМА[2] ↔ **НЯМА**[2] *безл.*

1. Става, случва се, предстои. *В неделя **има** концерт. В тази страна **има** война.* ↔ Не става, не се случва, не предстои. *Днес **няма** събрание.*

2. С *числ.* – означава наличие на определено или приблизително количество от нещо. ***Има** пет месеца, откак са женени. **Има** една година от завършването ми.* ↔ Означава липса на посоченото количество от нещо. ***Няма** и месец от постъпването ми на работа. **Няма** три месеца от смъртта му.*

ИМАМ ↔ НЯМАМ

1. Притежавам нещо, собственик съм на нещо. *Тоя имот го **имам** от майка си.* (Й. Йовков). ↔ Не притежавам нещо, не съм собственик на нещо, не разполагам с нещо. *Баща ѝ беше беден и освен воденицата, която държеше под наем, **нямаше** нищо друго.* (Елин Пелин) *Едни **нямат**, други **имат** / затова и **няма** климат.* (Б. Колев) *Ако **имаш** старо – изпъди го, ако **нямаш** – купи си.* (Погов.)

2. Съществува, налице е човек в някакво отношение с мен. ***Имам** съпруг.* ↔ Не съществува, не е налице човек в някакво отношение с мен. ***Нямам** съседи.*

3. Разполагам с нещо необходимо за някаква цел. ***Имам** свой човек в министерството. **Имам** образование.* ↔ Не разполагам с нещо необходимо. ***Нямам** квартира. **Нямам** възможност.*

4. Разполагам с нещо, мога да покажа, предложа на другите нещо, което съм създал, сътворил. ***Имам** вече две издадени книги. **Имам** домашно.* ↔ Не разполагам с нещо, не мога да предложа на другите

такова нещо. *Все още **нямам** докторска дисертация. **Нямам** съчинение.*

5. Нося нещо на тялото си. *На лявата ръка **имам** два пръстена.* ↔ Не съм облечен с нещо, не нося нещо на тялото си. ***Нямам** риза на гърба си.*

6. Присъщо ми е някакво качество или състояние. ***Имам** съзнание. **Имам** интерес.* ↔ Не ми е присъщо някакво качество или състояние. ***Нямам** срам. **Нямам** участие в тази работа. Съкровището **има** цена, словото **няма**.* (Погов.)

// Отличавам се с някакви качества, достойнства, титли и под. ***Имам** 20 години трудов стаж.* ↔ Липсват ми някакви качества, достойнства, титли и под. ***Нямам** титли.*

7. Изисква се от мен или сам си възлагам нещо (действие, цел). ***Имам** заповед. **Имам** задача.* ↔ Не се изисква от мен или не си възлагам нещо, свързано с някакво действие. ***Нямам** нареждане. **Нямам** идеал.*

8. Боледувам, страдам от нещо. ***Имам** язва.* ↔ Не боледувам, не страдам от нещо. ***Нямам** грип.*

9. Предстои ми нещо (някакъв ангажимент). ***Имам** събрание.* ↔ Не ми предстои нещо. ***Нямам** среща.*

10. *Разг.* Смятам, приемам някого или нещо за някакъв. ***Имам** те за приятел.* ↔ Не считам, не приемам някого или нещо за някакъв. ***Нямам** те за мошеник.*

¤ имане ↔ нямане

ИМОТЕН ↔ БЕЗИМОТЕН

Който има, притежава много имот. ***Имотен** селянин. **Имотен** род.* ↔ Който няма, не притежава имот. ***Безимотен** селянин.*

¤ имотност ↔ безимотност

ИНДИВИДУАЛЕН, ЛИЧЕН III ↔ ОБЩЕСТВЕН

1. Който е свързан с индивида, с отделната личност. ***Индивидуално** развитие. **Лична** собственост.* ↔ Който е свързан с обществото, засяга обществото. ***Обществен** развой.*

2. Който е предназначен за ползване или извършване от едно или няколко лица, а не от всички. ***Индивидуална** задача. **Лична** баня.* ↔ Който е предназначен за ползване от много хора. ***Обществен***

стол.

¤ индивидуално, лично ↔ обществено

ИНДИВИДУАЛИЗЪМ ↔ КОЛЕКТИВИЗЪМ

Проява, поведение на дадена личност, при което тя изявява своята индивидуалност и интереси чрез противопоставяне на обществото. *Груб **индивидуализъм**.* ↔ Проява, поведение на дадена личност, при което тя изявява желание за взаимопомощ, преданост към общите интереси на даден колектив. *При разпределяне на помощите много хора не проявиха чувство на **колективизъм**.*

¤ индивидуален ↔ колективен; индивидуално ↔ колективно; индивидуалност ↔ колективност

ИНИЦИАТИВЕН ↔ НЕИНИЦИАТИВЕН

Който проявява инициатива, предприемчивост. ***Инициативен** директор.* ↔ Който няма това качество. ***Неинициативен** началник.*

¤ инициативност ↔ неинициативност

ИНТЕГРАЦИЯ ↔ ДЕЗИНТЕГРАЦИЯ *книж.*

Вж. ***обединение, съединение** ↔ **разединение. Интеграция** на обекти. **Дезинтеграция** на партия.*

¤ интеграционен ↔ дезинтеграционен; интегрирам ↔ дезинтегрирам; интегриране ↔ дезинтегриране; интегриран ↔ дезинтегриран

ИНТЕНЗИВЕН, НАПРЕГНАТ ↔ СПОКОЕН, ТИХ

Който е изпълнен с напрежение и често сменящи се събития, преживявания, вълнения. ***Интензивен** живот. **Напрегнато** време.* ↔ Който протича без напрежение и много събития, преживявания. ***Спокойни** дни. **Тихо** живуркане.*

¤ интензивно, напрегнато ↔ спокойно, тихо; интензивност, напрежение ↔ спокойствие, тишина

ИНТЕРЕСЕН, ЛЮБОПИТЕН ↔ БЕЗИНТЕРЕСЕН, НЕИНТЕРЕСЕН, ОТЕГЧИТЕЛЕН, СКУЧЕН

Вж. ***занимателен** ↔ **незанимателен. Интересен** човек. **Любопитна** информация. **Безинтересен** урок. **Неинтересен** събеседник. **Отегчително** пътуване. **Скучен** разговор.*

¤ интересно, любопитно ↔ безинтересно, неинтересно, отегчи-

телно, скучно

ИНФЕКТИРАМ ↔ ДЕЗИНФЕКТИРАМ *спец.*

Вж. ***заразявам ↔ обеззаразявам. Инфектирам*** *кръв.* ***Дезинфектирам*** *рана.*

¤ инфектиране ↔ дезинфектиране; инфектиран ↔ дезинфектиран

ИНФЕКЦИОЗЕН ↔ НЕИНФЕКЦИОЗЕН *спец.*

Вж. ***заразен, заразителен ↔ незаразителен. Инфекциозни*** *пръски.* ***Неинфекциозен*** *секрет.*

¤ инфекциозност ↔ неинфекциозност

ИНФОРМИРАМ, ОСВЕДОМЯВАМ ↔ ДЕЗИНФОРМИРАМ (*книж.*)

Давам обикновено вярно съобщение, сведение за нещо или някого. ***Информирам*** *шефа си.* ***Осведомявам*** *полицията.* ↔ Давам невярно, лъжливо съобщение, сведение за нещо или за някого, което цели да внесе заблуда. ***Дезинформирам*** *обществото.*

¤ информиране, осведомяване ↔ дезинформиране; информация, осведомяване ↔ дезинформация; информиран, осведомен ↔ дезинформиран

ИСКРЕН ↔ НЕИСКРЕН

1. Който не крие мислите и чувствата си и ги изразява, казва открито. ***Искрен*** *приятел.* ↔ Който крие истинските си чувства и изразява други, лъжливи. ***Неискрен*** *рецензент.*

2. Който съответства на истинските чувства, мисли на някого. ***Искрено*** *разкаяние.* ↔ Който скрива истинските чувства и мисли на някого и представя други, лъжливи или неверни. ***Неискрен*** *отговор.*

¤ искрено ↔ неискрено; искреност ↔ неискреност

ИСТИНА[1] ↔ ИЗМИСЛИЦА, ИЗМИШЛЬОТИНА (*разг.*), **НЕБИВАЛИЦА**

Нещо, обикновено твърдение, което съответства на действителността, на фактите. *Колкото и невероятно, случилото се беше* ***истина.*** ↔ Нещо, което не е вярно, реално, а измислено или изопачено. *Най-истинската преживелица може да ни се стори* ***измислица.*** (Й. Радичков) *Разправя* ***небивалици.*** *Чувстваше, че му говорят*

истини, *а не детски* ***измислици.*** (П. Вежинов) *Не слушай тези* ***измишльотини, истината*** *е друга.*

ИСТИНА² ↔ ЛЪЖА, НЕИСТИНА

Нещо, което съответства на действителността, което отговаря на фактите. ↔ Нещо, което не съответства на действителността, което не отговаря на фактите. *Ние това няма да го кажем, защото ще бъде една* ***неистина.*** (Т. Г. Влайков) *Завиждам на* ***истината*** *– въздъхнала* ***лъжата*** *– толкова трудно я откриват.* (К. Кирилова) *Упойний зной на устни разжарени /ни грях, ни* ***истина*** *е, ни* ***лъжа!*** (Т. Траянов)

¤ истинен ↔ лъжлив, неистински; истинност ↔ неистинност; истински ↔ неистински

ИСТИНСКИ², СЪЩИНСКИ, ДЕЙСТВИТЕЛЕН, АВТЕНТИЧЕН² ↔ МНИМ, ПРИВИДЕН, ФАЛШИВ, ФИКТИВЕН

Който не е подправен, а съответства на истината, на действителността, фактите. ***Истински*** *диамант.* ***Действителен*** *автор.* ***Същинска*** *причина.* ↔ Който не отговаря на истината, действителността, фактите, а подменя друг, представя се вместо истинския. ***Мним*** *болен.* ***Привидна*** *любезност.* ***Фиктивно*** *наказание. Защо да ви безпокоим в работата, след като операцията вече бе организирана тъй, че те вместо* ***автентичните*** *документи получаваха* ***фалшиви.*** (Б. Райнов) ***Истинските*** *пророци имат малко последователи,* ***фалшивите*** *пророци – много и фанатични последователи.* (М. Ешенбах)

¤ истински, автентично, действително ↔ привидно, фалшиво, фиктивно; автентичност ↔ привидност, фалшивост

ИЩЕЦ ↔ ОТВЕТНИК *спец.*

Физическо или юридическо лице, страна в граждански процес, което чрез съд предявява иск към някого. ***Ищецът*** *не желае помирение.* ↔ Лице, срещу което е предявен съдебен иск. ***Ответникът*** *не се яви на делото.*

К

КАДЪРЕН ↔ НЕКАДЪРЕН *разг.*

Вж. ***способен ↔ неспособен; годен ↔ негоден. Кадърен*** *адвокат.* ***Некадърен*** *техник.*

¤ кадърно ↔ некадърно; кадърност ↔ некадърност

КАНЕН ↔ НЕКАНЕН

Който има покана за някъде. ***Канен*** *гост.* ↔ Който няма покана и обикновено е нежелан. ***Неканен*** *роднина.*

КАРАМ (*несв.*) ↔ **СПИРАМ II**[1] (*прех.*)

Движа се с превозно средство, с кон и др., като го управлявам. ***Карам*** *велосипед.* ↔ Преставам да се движа с превозно средство, с кон и др. ***Спри*** *камиона, не* ***карай*** *нататък, че пътят е в ремонт.*

¤ каране ↔ спиране

КАЧВАМ[3] ↔ **СВАЛЯМ**[4]

1. Вж. ***вдигам***[1]***, издигам***[1]***, повдигам***[1] ↔ ***свалям***[1]***, снемам***[1]***, спускам (спущам). Качвам*** *ябълки на камион.* ***Качвам*** *майка си на влак.* ↔ Изкарвам, махам някого или нещо от превозно средство по същия начин. ***Свалям*** *децата от трамвай.* ***Свалям*** *куфари от влак.*

2. *Прен.* Увеличавам, правя нещо повече. ***Качвам*** *килограми.* ***Качвам*** *пенсионната възраст.* ↔ Намалявам нещо, правя го помалко. ***Свалям*** *килограми.*

¤ качване ↔ сваляне

КАЧЕСТВЕН ↔ НЕКАЧЕСТВЕН

Вж. ***висококачествен ↔ долнокачествен, нискокачествен; доброкачествен ↔ лошокачествен, недоброкачествен. Качествен*** *материал.* ***Качествено*** *изпълнение.* ***Некачествен*** *строеж.* ***Некачествени*** *плодове.*

¤ качествено ↔ некачествено; качественост ↔ некачественост

КАЧЕСТВО ↔ НЕДОСТАТЪК

Положително свойство, добри черти на някого или нещо. ↔ Отрицателно качество на някого или нещо. *Трудолюбието е негово* ***качество,*** *но разпиляността му –* ***недостатък****.*

КВАЛИФИЦИРАМ СЕ ↔ ДЕКВАЛИФИЦИРАМ СЕ, ДИСКВАЛИФИЦИРАМ СЕ *книж.*

Подготвям се професионално, получавам знания и умения за извършване на определена дейност. ***Квалифицирам се*** *за оценител на имоти.* ↔ Изгубвам квалификация (умения, навици, знания) за изпълнение на някаква дейност. ***Деквалифицирам се*** *като лекар. Професионално* ***се дисквалифицирах.***

¤ квалифициране ↔ деквалифициране, дисквалифициране

КВАЛИФИЦИРАН[1] ↔ НЕКВАЛИФИЦИРАН

Който има добра, висока квалификация. ***Квалифициран*** *телевизионен техник.* ↔ Който няма това качество. ***Неквалифициран*** *работник.*

¤ квалифицирано ↔ неквалифицирано; квалифицираност ↔ неквалифицираност

КВАЛИФИЦИРАН[2] ↔ ОБИКНОВЕН[1] *спец.*

За мнозинство в някакво събрание – който включва поне 2/3 от членовете на събранието. *За избора е нужно* ***квалифицирано*** *мнозинство.* ↔ Който включва повече от половината членове на събранието. *Законът е приет с* ***обикновено*** *мнозинство.*

КВАРТИРАНТ ↔ ХАЗЯИН

Наемател на квартира (дадено под наем жилище). *В този апартамент живеят* ***квартиранти.*** ↔ Собственик на дадено под наем жилище по отношение на квартирантите. ***Хазяинът*** *се сърди, защото вдигате шум.*

¤ квартирантка ↔ хазяйка

КЛАСЕН ↔ ИЗВЪНКЛАСЕН

Който се извършва в учебния час. ***Класни*** *упражнения.* ↔ Който се извършва извън учебния час. ***Извънкласен*** *урок.*

КЛАСИРАМ ↔ ДЕКЛАСИРАМ *спец.*

Определям, давам някакво място на участник в класация (подреждане) при състезание, съревнование и под. според показан успех, постижение. *Журито* ***класира*** *певеца на първо място.* ↔ Не давам възможност на състезател или отбор да заемат някакво място, отстранявам ги от класация. *Комисията* ***декласира*** *лекоатлетката.*

¤ класиране ↔ декласиране; класация ↔ декласация; класиран ↔ декласиран

КЛАСИРАМ СЕ ↔ ДЕКЛАСИРАМ СЕ *спец.*

Заемам определено място в конкурс, състезание, съревнование и под. според показан успех, постижение. *Отборът **се класира** за следващия кръг.* ↔ Не заемам място в конкурс, състезание, съревнование и под. поради липса на достатъчно добър успех, постижения. *Състезателят **се декласира** заради неспазване на правило.*

КЛАСОВ ↔ БЕЗКЛАСОВ

Който се дели на класи, свързан е с наличие на класи. ***Класов** обществен строй. **Класови** отношения.* ↔ При който няма класи. ***Безкласово** общество. **Безкласови** отношения.*

¤ класовост ↔ безкласовост

КЛЕТЪЧЕН[1] ↔ БЕЗКЛЕТЪЧЕН *спец.*

Който се състои от клетки, изграден е от клетки. ***Клетъчен** строеж. **Клетъчен** организъм.* ↔ Който не съдържа клетки. ***Безклетъчна** структура. **Безклетъчно** същество.*

КЛЕТЪЧЕН[2] ↔ ИЗВЪНКЛЕТЪЧЕН *спец.*

Който се намира или се извършва вътре в клетката. ***Клетъчен** ензим.* ↔ Който се намира или се извършва извън клетката. ***Извънклетъчно** смилане.*

КОЛЕБЛИВ ↔ НЕПОКОЛЕБИМ

Вж. ***решителен** ↔ **нерешителен**. **Колеблив** човек. **Непоколебим** борец за човешки права.*

¤ колебливо ↔ непоколебимо; колебливост, колебание ↔ непоколебимо̀ст

КОЛОНИЗАЦИЯ ↔ ДЕКОЛОНИЗАЦИЯ *спец.*

Насилствено превръщане на някаква страна или област в колония. ***Колонизация** на страните от Северна Африка.* ↔ Освобождаване на страна от колониална зависимост. *Период на **деколонизация**.*

¤ колонизационен ↔ деколонизационен; колонизирам ↔ деколонизирам; колонизиране ↔ деколонизиране

КОМАНДИРОВАМ ↔ ОТКОМАНДИРОВАМ

Изпращам някого в командировка. ***Командировам** специалист в*

чужбина. ↔ Прекъсвам командировката на някого, връщам го обратно. ***Откомандировам*** *групата заради несправяне със задачите.*

¤ командироване ↔ откомандироване

КОМЕДИЯ ↔ ТРАГЕДИЯ

1. Драматическо произведение, в което действието и героите са представени със средствата на комичното и предизвикват смях, добро настроение. ***Комедия*** *на съвременна тема.* ↔ Драматическо произведение, на което са присъщи остри сблъсъци, душевна драма и обреченост, нещастен край на героите, предизвикващо болка, скръб. *Старогръцка* ***трагедия***.

2. Случка, която предизвиква смях. *Каква* ***комедия*** *разиграва твоята прятелка?* ↔ Нещастна случка или събитие. *Преживях семейна* ***трагедия***. *Каква* ***трагедия****: да ти разиграва* ***комедия*** *човек без чувство за хумор.* (Б. Евтимов)

¤ комедиен ↔ трагедиен; комедийност ↔ трагедийност

КОМИЗЪМ ↔ ТРАГИЗЪМ

Смешната страна на някого, нещо. *Човек с моя темперамент е в състояние да схваща* ***комизма*** *и в най-трагичните моменти.* (Ал. Константинов) ↔ Прояви или черти на някого, нещо, които предизвикват болка, скръб, потиснатост. *„Ние ще се удавим, но вие минете по нас!" Какъв* ***трагизъм*** *и каква чиста и безпределна доброта има в тия думи!* (Й. Йовков)

¤ комедиен ↔ трагедиен; комедийност ↔ трагедийност

КОМИК ↔ ТРАГИК *спец.*

Артист, който изпълнява комични роли. *Известен* ***комик***. ↔ Артист, който изпълнява трагични роли. *Константин Кисимов е незабравим* ***трагик***.

¤ комичка ↔ трагичка

КОМИЧЕН (КОМИЧЕСКИ) ↔ ТРАГИЧЕН (ТРАГИЧЕСКИ)

Който предизвиква смях или изразява веселие. ***Комичен*** *разказ.* ***Комическо*** *изражение.* ↔ Който поражда или изразява тъга. ***Трагичен*** *глас.* ***Трагическа*** *роля.*

¤ комично ↔ трагично; комичност ↔ трагичност

КОМПЕНСАЦИЯ ↔ ДЕКОМПЕНСАЦИЯ *спец.*

Възстановяване на нарушено равновесие на функции при анатомичен орган, организъм, вследствие на болестни процеси. *Период на* ***компенсация***. ↔ Състояние, при което анатомичен орган, система или цял организъм не може да се справя със своите функции. *Сърдечна* ***декомпенсация***.

¤ компенсирам ↔ декомпенсирам; компенсиране ↔ декомпенсиране

КОМПЕТЕНТЕН ↔ НЕКОМПЕТЕНТЕН

Вж. ***вещ ↔ невеж (невежа), невещ; сведущ ↔ несведущ. Компетентен*** *рецензент.* ***Некомпетентна*** *преценка.*

¤ компетентно ↔ некомпетентно; компетентност ↔ некомпетентност

КОМПОЗИРАМ ↔ ДЕКОМПОЗИРАМ *спец.*

Съставям, образувам цяло от отделни части. ***Композирам*** *влак.* ↔ Разлагам на съставни части. ***Декомпозирам*** *влак.*

¤ композиране ↔ декомпозиране; композиция ↔ декомпозиция

КОМПРЕСИЯ ↔ ДЕКОМПРЕСИЯ *спец.*

Повишаване на налягането върху газ, пара, за да се намали неговият обем, да се сгъсти, свие. *Извършва се* ***компресия***. ↔ Намаляване на налягането в съд под налягане, при което газът в него увеличава обема си, разширява се. *Настъпва* ***декомпресия.***

КОМПРОМИСЕН ↔ БЕЗКОМПРОМИСЕН *книж.*

При който се прави, има компромис. ***Компромисно*** *решение.* ↔ При който няма, не се прави компромис. ***Безкомпромисна*** *позиция.*

¤ компромисно ↔ безкомпромисно; компромисност ↔ безкомпромисност

КОМФОРТ↔ ДИСКОМФОРТ

Предразполагаща, удобна, обикновено изискана обстановка, която създава приятно чувство. *Живея в* ***комфорт***. *Работя в* ***комфорт***. ↔ Неприятна обстановка, обстоятелства, които не предразполагат, създават неприятно чувство. *Чувствам* ***дискомфорт*** *на работното си място и работата ми не върви.*

¤ комфортен ↔ дискомфортен; комфортно ↔ дискомфортно

КОНВЕРТИРУЕМ ↔ НЕКОНВЕРТИРУЕМ *спец.*

Обикновено за пари, валута – който може да бъде обменен срещу друг. *Доларът е **конвертируема** валута.* ↔ Който няма това качество. *Националната валута на страната е **неконвертируема**.*

КОНКРЕТЕН[2] ↔ НЕКОНКРЕТЕН, ОБЩ[4]

Който е насочен към ясно определена тема, въпрос. *След **общите** фрази разговорът взе **по-конкретна** форма.* (Д. Димов) ↔ Който не е насочен към ясно определена тема, въпрос. ***Неконкретна** критика. **Общ** разговор.*

¤ конкретно ↔ общо, неконкретно; конкретност ↔ неконкретност; конкретизирам ↔ обобщавам; конкретизиране ↔ обобщаване

КОНКРЕТИЗИРАМ, УТОЧНЯВАМ ↔ ОБОБЩАВАМ

Давам определен, точен или нагледен израз на нещо. ***Конкретизирам** въпроса си. **Уточнявам** смисъла на думите си.* ↔ Изразявам в обща форма, без нагледност нещо, като извличам, отбелязвам общото в отделни наблюдения, факти. ***Обобщавам** въпросите.*

¤ конкретизиране, уточняване ↔ обобщаване

КОНСЕРВАТИВЕН ↔ ПРОГРЕСИВЕН

1. Който е за запазване на старото, отживялото в обществото, бита и пр. и е враждебен на всякакви нововъведения. ***Консервативна** жена.* ↔ Който поддържа новото, развитието и се стреми към напредък. ***Прогресивен** учен.*

2. В който е изразена склонност, който съдържа стремеж към запазване на старото, враждебност към новото. ***Консервативен** стил на обличане.* ↔ В който е изразен стремеж към новото, перспективното, към развитие и усъвършенстване. ***Прогресивен** възглед.*

¤ консервативно ↔ прогресивно; консервативност ↔ прогресивност

КОНСТИТУЦИОНЕН ↔ АНТИКОНСТИТУЦИОНЕН, ПРОТИВОКОНСТИТУЦИОНЕН *спец.*

Който е съобразен с конституцията. ***Конституционен** закон.* ↔ Който не е съобразен с конституцията, който противоречи на конституцията. ***Антиконституционно** положение. **Противоконституционна** проява.*

¤ конституционно ↔ антиконституционно, противоконституционно; конституционност ↔ антиконституционност, противоконституционност

КОНТРОЛИРАН ↔ БЕЗКОНТРОЛЕН, НЕКОНТРОЛИРАН

Който подлежи на контрол, който се контролира. ***Контролирани** действия.* ↔ Който е оставен без контрол. ***Безконтролна** търговия. **Неконтролирани** деца.*

¤ контролирано ↔ безконтролно, неконтролирано

КОНЦЕНТРАЦИЯ ↔ ДЕКОНЦЕНТРАЦИЯ *книж.*

1. Събиране на нещо на едно място. ***Концентрация** на производството.* ↔ Раздалечаване, разпръскване на разни страни на нещо, събрано на едно място. ***Деконцентрация** на войски.*

2. *Прен.* Насочване (на мисъл, внимание) към един обект. ***Концентрация** на мисълта.* ↔ Насочване на мисълта, вниманието в различни посоки извън обекта, който трябва да се възприема. ***Деконцентрация** на вниманието на слушателската аудитория.*

КОНЦЕНТРИРАМ СЕ ↔ РАЗКОНЦЕНТРИРАМ СЕ, ДЕКОНЦЕНТРИРАМ СЕ

Напрягам, устремявам вниманието, усилията, погледа си върху един обект, едно място, една цел. ***Концентрирай се** и ще успееш да скочиш.* ↔ Отделям вниманието, погледа си от нещо и обикновено го насочвам към друга цел. ***Разконцентрирах се** и не схванах какво говорят. **Деконцентрирах се** в последните минути и не чух поставените задачи.*

¤ концентриране ↔ разконцентриране, деконцентриране; концентриран ↔ разконцентриран, деконцентриран; концентрация ↔ деконцентрация

КОПИЕ ↔ ОРИГИНАЛ

Вторичен екземпляр на документ или текст, който е точен, еднакъв препис на първообраза, оригинала. ***Копие** на диплома.* ↔ Първичен екземпляр, първообраз на документ, текст. ***Оригинал** на роман. **Оригинал** на нотариален акт.*

КОРЕКТЕН ↔ НЕКОРЕКТЕН

1. Който е точен, изпълнителен, почтен в работата или отношенията си. ***Коректен** приятел.* ↔ Който няма такива качества. ***Неко-***

ректен *съдружник.*

2. Който изразява или съдържа точност, изпълнителност. ***Коректно*** *изпълнение на задачи.* ↔ Който няма такива качества. ***Некоректен*** *отговор.*

3. Вж. ***вежлив*** ↔ ***невежлив; учтив*** ↔ ***неучтив.*** *Възпитан,* ***коректен*** *човек.* ***Коректна*** *молба.* ***Некоректно*** *държание.*

¤ коректно ↔ некоректно; коректност ↔ некоректност

КОРИСТ, КОРИСТОЛЮБИЕ ↔ БЕЗКОРИСТИЕ (*книж.*), **БЕЗКОРИСТНОСТ**

Желание, алчност за лична облага. *Помагам без* ***корист****. Проявявам* ***користолюбие****.* ↔ Липса на такова качество. *Никой го не надминува* [Т. Каблешков] *по силата и* ***безкористието*** *на чувствата.* (К. Величков) *Все по-рядко бях склонен да вярвам в...* ***безкористността*** *на хората.* (Л. Станев)

КОРИСТЕН, КОРИСТОЛЮБИВ ↔ БЕЗКОРИСТЕН

Който се ръководи или подбужда от корист. ***Користен*** *помощник.* ***Користна*** *цел.* ***Користолюбив*** *съсед.* ↔ Който не проявява или не се ръководи от корист. ***Безкористен*** *приятел.* ***Безкористни*** *мисли.*

¤ користно, користолюбиво ↔ безкористно

КОРОНОВАН ↔ НЕКОРОНОВАН

Който има монархична (кралска, царска) власт, получена официално. ***Коронован*** *държавен глава.* ↔ Който няма официално дадена царска власт. ***Некоронован*** *владетел.*

КОСВЕН, НЕПРЯК ↔ ПРЯК[2]

1. Който не засяга или не стига до нещо или някого направо, а посредством някаква преграда, заобикаляне, посредничество на друго. ***Косвена*** *заплаха.* ***Непряка*** *пътека.* ↔ Който засяга или стига до нещо, някого направо, без преграда, посредничество на друг, заобикаляне. ***Пряка*** *слънчева светлина.*

// Обикновено за думи, реч – който се изказва постепенно или със заобикалки. ***Косвен*** *комплимент.* ***Непряк*** *отговор.* ↔ Който се казва направо, без увъртане, заобикалки. ***Пряка*** *критика. Освен* ***пряко****, присмехулството бива и* ***косвено****.* (Р. Ралин)

2. Който е свързан с някого, нещо посредством друг. ***Косвен*** *род-*

ственик. ↔ Който е свързан без посредничество с някой друг, нещо друго. ***Пряк*** *наследник.*

¤ косвено, непряко ↔ пряко

КОСМАТ, ОКОСМЕН ↔ БЕЗКОСМЕН, НЕОКОСМЕН, ГОЛ[2], ЛИС

Който е покрит, обрасъл с косми. *Руен се пот от челото му лееше / и по* ***космати*** *гърди.* (Ив. Вазов) *Силно* ***окосмена*** *мъжка ръка.* ↔ Който няма косми, коса. ***Голо*** *теме. Безкосмени* ***гърди. Лисо*** *теме.*

¤ косматост, окосменост ↔ безкосменост, неокосменост, голота, лисина

КРАЕН (*спец.*) ↔ **БЕЗКРАЕН**

Който има край, който е ограничен по място, размер, степен. ***Крайна*** *скорост.* ↔ Който няма край, предел, граница. *Времето и пространството са* ***безкрайни****. Десетичната дроб може да бъде* ***крайна*** *и* ***безкрайна****.* (Алгебра)

¤ крайно ↔ безкрайно; крайност ↔ безкрайност

КРАТЪК, СБИТ, СТЕГНАТ ↔ ОБСТОЕН, ОБШИРЕН[1], ПОДРОБЕН, ПРОСТРАНЕН[1], РАЗГЪРНАТ

За текст, произведение – който е ограничен по обем. ***Кратък*** *текст.* ***Сбит*** *преразказ.* ***Стегнато*** *изложение на фактите.* ↔ Който е с голям обем и много думи, доста подробности. ***Обстоен*** *увод.* ***Обширен*** *доклад.* ***Подробен*** *анализ.* ***Пространно*** *писмо.* ***Разгърнато*** *изложение.*

¤ кратко, сбито, стегнато ↔ обстойно, обширно, подробно, пространно, разгърнато; краткост, сбитост, стегнатост ↔ обстойност, обширност, подробност, пространност, разгърнатост

КРЕДИТИРАМ ↔ ДЕКРЕДИТИРАМ *спец.*

Отпускам кредит, заем. ***Кредитирам*** *фирма.* ↔ Спирам кредит, заем. ***Декредитирам*** *губещо предприятие.*

¤ кредитиране ↔ декредитиране

КРЕДИТОСПОСОБЕН ↔ НЕКРЕДИТОСПОСОБЕН *книж.*

Който може да изплати, върне отпуснат кредит, заем. ***Кредитоспособен*** *директор на фирма.* ***Кредитоспособно*** *предприятие.* ↔ Който не може да изплати, върне кредит, заем. ***Некредитоспособен*** *длъжник.*

¤ кредитоспособност ↔ некредитоспособност

КРЕСЧЕНДО ↔ ДЕКРЕСЧЕНДО *спец.*

За изпълнение на музика – постепенно нарастване на силата на тоновете. *Този пасаж се изпълнява с* ***кресчендо.*** ↔ Постепенно намаляване на силата на тоновете. *Симфонията завършва с* ***декресчендо.***

КРИВОЛИНЕЕН ↔ ПРАВОЛИНЕЕН

Който не става или не е разположен по права линия. ***Криволинейно*** *движение.* ↔ Който е разположен или става по права линия. ***Праволинейна*** *посока.*

¤ криволинейно ↔ праволинейно; криволинейност ↔ праволинейност

КРИЛАТ ↔ БЕЗКРИЛ, БЕЗКРИЛЕН

За птица, насекомо – който има крила. ***Крилат*** *орел.* ↔ Който е без крила или е останал без крила. ***Безкрила*** *птица. Мравките биват* ***крилати*** *и* ***безкрилни.***

КРИТИКА, ПОРИЦАНИЕ, УКОР, УПРЕК, ХУЛА ↔ ПОХВАЛА, ХВАЛА (*рядко*), **ХВАЛБА** (*разг.*)

Словесно осъждане, неодобрение на качества, дела на някого. ***Упреците*** *на баща му падаха като чукове върху него.* (Г. Караславов) *Остра* ***критика****. Заслужавам* ***порицание. Укорът*** *на учителя не беше справедлив и я засегна.* ↔ Словесно изтъкване на достойнства, качества, заслуги на някого, нещо. *Поисках от него ... / да чуя за себе си* ***хвала****.* (П. Р. Славейков) *Не чакаше* ***хвалба*** *за сина си.* (Й. Йовков) *По-добре умна* ***хула****, отколкото глупава* ***похвала****.* (Послов.)

¤ критичен, укорителен, хулен ↔ похвален, хвалебен

КРИТИКУВАМ, КОРЯ (*разг.*), **СЪДЯ, ХОКАМ** (*разг.*) **↔ ХВАЛЯ**

Изказвам неодобрението си на някого за негови дела, думи или качества. *В къта легнал Росин татко ... пие вино и ракия, па я* ***хока*** *и* ***кори*** *я.* (П. К. Яворов) *Често* ***критикувам*** *сестра си. Не* ***съдя*** *дъщеря си прибързано.* ↔ Изказвам одобрение на някого за негови дела, думи, качества. ***Хваля*** *децата си. Дали светът се е побъркал, /... и ударил в произвол, и / тебе* ***хвали*** *– мене* ***кори****!* (П. Р. Славейков)

¤ критикуване, корене, съдене, хокане ↔ хвалене

КРИТИЧЕН ↔ БЕЗКРИТИЧЕН

1. Който се отнася с критика към действителността, който е способен на критика. ***Критичен** ум.* ↔ Който не проявява критичност. ***Безкритичен** родител.*

2. Който съдържа, изразява критика. ***Критично** изказване.* ↔ При който няма критичност. ***Безкритично** отношение към грешките.*

¤ критично ↔ безкритично; критичност ↔ безкритичност

КРИЯ[1], СКРИВАМ[1], ПРИКРИВАМ[1], ЗАКРИВАМ I, ЗАТУЛВАМ[2] ↔ РАЗКРИВАМ, ОТКРИВАМ[1], ПОКАЗВАМ[1]

Правя някой, нещо да не се вижда, да остане скрито, като го поставям или оставям зад, под нещо друго. *Дълбоките бръчки и увисналата на дебели гънки кожа **скриваха** чертите на лицето му.* (сп. Космос, 1971). ***Закривам** очи с ръка. Облак **затули** луната. **Крия** белега си с пудра. **Затулих** дупката с камък. **Прикривам** краката си с полата.* ↔ Правя нещо да се вижда, като отвивам, махам това, което го закрива. *Два полукръга, остъргани от замръзналите чистачки, **откриваха** пред очите ни пътя в низината.* (сп. Литературни Балкани, 2005). ***Откривам** лицето на булката. Вятърът раздуха облаците и **откри** небето. **Разкривам** шията си с дълбоко деколте. **Показвам** къде е скритото дете.*

¤ криене, скриване, прикриване, закриване, затулване ↔ разкриване, откриване, показване

КРИЯ[2], СКРИВАМ[2], ПРИКРИВАМ[2], ПОТУЛВАМ, УКРИВАМ[1] ↔ РАЗКРИВАМ[2], ОТКРИВАМ[2], ПОКАЗВАМ[2]

Правя така, че нещо да не се проявява, знае. *Трудно **крие** лошия си нрав. **Крия** намеренията си. **Скривам** мъката си. **Прикривам** недостатъците си. **Прикривам** следи. **Потулвам** далавера. **Укривам** кражба. **Прикривам** недоволството си. **Скривам** чувствата си.* ↔ Разбирам, схващам нещо, което някой крие, прикрива. ***Показвам** истинските си чувства. **Разкривам** замисъла на противник. Всичко, което **се крие** сега, времето **ще разкрие** някога.* (Хораций, МВ)

¤ криене, скриване, прикриване, потулване, укриване ↔ разкриване, откриване, показване

КРИЯ[3], СКРИВАМ[3], УКРИВАМ[2] ↔ НАМИРАМ[1], ОТКРИВАМ[3]

Правя да не се вижда, знае мястото на нещо, някого. ***Крия*** *престъпник.* ***Скривам*** *делва с пари в дупка.* ***Укривам*** *нелегален* ↔ Забелязвам, виждам нещо, което е скрито. ***Намирам*** *скривалището.* ***Откривам*** *парите в чекмеджето. Което се* ***крие,*** *то ще да се* ***открие****.* (Погов.)

¤ криене, скриване, укриване ↔ намиране, откриване

КУЛТУРЕН ↔ НЕКУЛТУРЕН

1. Който има култура, образование, възпитание. ↔ Който няма това качество. *Трудно се създават* ***културни*** *хора –* ***некултурните*** *се създават сами.*

2. Вж. ***възпитан*** ↔ ***невъзпитан*** (във 2. зн.). ***Културно*** *държание.* ***Некултурно*** *поведение на обществено място.*

културно ↔ некултурно; културност ↔ некултурност

КУПУВАМ ↔ ПРОДАВАМ

Вземам, придобивам нещо срещу заплащане. ***Купувам*** *трактор.* Давам стока или имот срещу пари, заплащане. ***Продавам*** *ски.*

¤ купуване ↔ продаване

КУПУВАЧ ↔ ПРОДАВАЧ

Лице, което купува нещо. ↔ Лице, което продава нещо. *Във истината има смисъл здрав, / но често няма логика във нея! – / Щом* ***купувачът*** *винаги е прав, / как* ***продавачът*** *смогва да живее?* (Д. Райнова) *На* ***продавача*** *е нужно само едно око, на* ***купувача*** *– сто.* (Погов.)

¤ купувачка ↔ продавачка

КЪДРЯ (*несв.*), **НАКЪДРЯМ ↔ ИЗПРАВЯМ, РАЗКЪДРЯМ**

Правя коса да стане къдрава. ***Къдря*** *си косата.* ***Накъдрям*** *си бретона.* ↔ Развалям къдрици на коса. *Дъждът* ***изправи*** *косата ми.* ***Разкъдрям*** *силно къдрава коса.*

¤ къдрене, накъдряне ↔ разкъдряне

КЪСЕН ↔ РАНЕН

1. За период от време – който се приближава към своя край. ***Късен*** *следобед.* ↔ Който е в началния си период. ***Ранна*** *утрин. Работата на полето започва от* ***ранна*** *пролет и свършва в* ***късна*** *есен.*

// За час – който е към края на денонощието или около полунощ. *Идвам в много **късен** час.* ↔ Който е в началото на деня. ***Ранни** зори.*

2. Който става или идва, появява се след обикновеното време. ***Късно** национално пробуждане.* ↔ Който става или се появява преждевременно. ***Ранна** слана. **Ранни** зеленчуци. Колкото до мене, не ме заплашва никакъв риск от угризения, нито **късни,** нито **ранни.*** (Б. Райнов)

3. Който се явява след определеното или след много продължително време. ***Късен** гост.* ↔ Който става, преди да е очакван, преди обикновеното време. ***Ранна** смърт.*

КЪСНО ↔ РАНО

1. Към края на определен период от време. ↔ В началото на определен период от време. *Мили сине, / де ли одиш, де ли шеташ / вечер **късно,** сутрин **рано?*** (Нар. песен)

2. Във вечерен или нощен час. ↔ В утринен час. *Цялата седмица все така **рано** излиза и **късно** се прибира.* (Ас. Разцветников)

3. След установеното, определено за нещо време. ***Късно** проходи.* ↔ Преди установеното, определеното време. ***Рано** се научи да чете, още преди да тръгне на училище. Човек се учи да говори **рано,** а да мълчи – твърде **късно.*** (в. Стършел)

КЪСНО- ↔ РАНО-, РАННО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е късен, става късно, например *кьснозреен.* ↔ Който е ранен, става рано, например *ранозреен.*

КЪСНОЗРЕЙКА ↔ РАНОЗРЕЙКА *спец.*

Овощно дърво и негови плодове, които узряват късно. *Градина с **къснозрейки** череши.* ↔ Овощно дърво и негови плодове, които узряват по-рано. *Градина с **ранозрейки** праскови.*

КЪЩЕН ↔ ИЗВЪНКЪЩЕН

Който съществува или се извършва вкъщи, у дома. ***Къщни** грижи.* ↔ Който съществува или се извършва извън къщи, извън дома. ***Извънкъщен** труд.*

Л

ЛЕГАЛЕН ↔ НЕЛЕГАЛЕН

1. Който е признат, разрешен от закона, който става, действа законно. ***Легален*** *вестник.* ↔ Който не е признат, разрешен от закона, който не става или не действа законно. ***Нелегална*** *брошура.* ***Нелегален*** *борец.*

2. Вж. ***законосъобразен ↔ незаконосъобразен; законен ↔ незаконен, противозаконен*** (във 2. зн.); ***легитимен ↔ нелегитимен. Легални*** *средства.* ***Нелегална*** *борба.*

¤ легално ↔ нелегално; легалност ↔ нелегалност

ЛЕГИТИМЕН ↔ НЕЛЕГИТИМЕН *книж.*

Вж. ***законен ↔ незаконен, противозаконен*** (във 2. зн.); ***законосъобразен ↔ незаконосъобразен; законен ↔ незаконен, противозаконен; легален ↔ нелегален*** (във 2. зн.). ***Легитимен*** *председател.* ***Нелегитимна*** *дейност.*

¤ легитимно ↔ нелегитимно; легитимност ↔ нелегитимност

ЛЕК ↔ ТЕЖЪК[2]

1. Който има малко тегло, който тежи малко. ***Леки*** *щайги.* ↔ Който има голяма тежест, който тежи много. ***Тежък*** *чувал.*

2. Вж. ***лекоподвижен ↔ трудноподвижен. Лека*** *походка.* ***Тежки*** *стъпки.*

// За превозно средство, оръжие и под. – който е по-маневрен, с по-малък обем, вместимост. ***Лека*** *картечница.* ↔ Който е с големи размери и възможности. ***Тежка*** *машина.*

3. *Прен.* За характер – който не приема много сериозно или трагично нещата, който е приветлив, приятен. ***Лек*** *характер.* ↔ Който приема прекалено сериозно или трагично нещата, който трудно се разбира с хората. ***Тежък*** *нрав.*

4. Който може да бъде изпълнен, достигнат, възприет без много усилия и труд. ***Лек*** *въпрос на изпит.* ↔ Който изисква много усилия, много труд. ***Тежък*** *тест.*

// Който не е съпроводен с мъчнотии, с трудности. ↔ Който е съпроводен с мъчнотии, с трудности. *Живял в света ни огромен /*

*сред нас неизвестен човек. / Живеел – животът му скромен / не бил нито **тежък**, ни **лек**.* (Хр. Радевски)

5. За климат, сезон – който е с умерени валежи и температури и се понася приятно. ***Лек** климат.* ↔ Който има резки смени на температурата, прекалено много или малко валежи и е неприятен. ***Тежка** зима.*

6. За храна – който е в малко количество и е с ниско съдържание на калории. ***Лека** закуска.* ↔ Който е в голямо количество и с високо съдържание на калории. ***Тежка** вечеря.*

7. За болест – вж. ***лесноизлечим*** ↔ ***мъчноизлечим, труднолечим.*** ***Леко** нараняване.* ***Тежка** болест.*

8. За въздух – чист, приятен за дишане. ***Лек** и прозрачен въздух.* ↔ Който е мръсен, наситен с пари, нечистотии и не е приятен за дишане. ***Тежка** атмосфера.*

9. За сън – който е повърхностен, който не е дълбок. ***Лека** дрямка.* ↔ Който е дълбок или е изпълнен с лоши сънища. *Едва се пробуди от **тежък**, уморителен сън.*

10. За наказание, затвор, режим – който е по-малко строг. *Затвор с **лек** режим.* ***Лека** присъда.* ↔ Който е много строг. ***Тежко** наказание.*

11. За думи – вж. ***обиден, оскърбителен*** ↔ ***безобиден.*** ***Лек** укор.* ***Тежки** слова.*

¤ леко ↔ тежко; лекота ↔ тежест

ЛЕКО-[1] ↔ ТЕЖКО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е лек, има нещо леко (означено от втората част), става леко, например *лекотоварен, лекодостъпен.* ↔ Който е тежък, има нещо тежко (означено от втората част), става тежко, например *тежкотоварен, тежкоподвижен.*

ЛЕКО-[2], ЛЕСНО- ↔ МЪЧНО-, ТРУДНО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е лесен, става лесно, например *лекопроходим, леснодостъпен.* ↔ Който е труден, става мъчно, трудно, например *труднопроходим, мъчноосъществим.*

ЛЕКОДОСТЪПЕН, ЛЕСНОДОСТЪПЕН ↔ МЪЧНОДОСТЪПЕН, ТРУДНОДОСТЪПЕН

До който достъпът е лесен. ***Лекодостъпна*** *планина.* ***Леснодостъпен*** *началник.* ↔ До който достъпът е мъчен. ***Мъчнодостъпен*** *връх.* ***Труднодостъпен*** *пост.*

¤ лекодостъпно, леснодостъпно ↔ мъчнодостъпно, труднодостъпно; лекодостъпност, леснодостъпност ↔ мъчнодостъпност, труднодостъпност

ЛЕКОМИСЛЕН, НЕСЕРИОЗЕН ↔ СЕРИОЗЕН

1. Който не обмисля добре, сериозно това, което върши или което го заобикаля. ***Лекомислен*** *човек.* ***Несериозно*** *момиче.* ↔ Който се отнася сериозно, със задълбочено обмисляне към постъпките, думите си или към действителността. ***Сериозен*** *ученик.*

2. Който е израз, проява на такова необмислено поведение, мислене. ***Лекомислено*** *държание.* ***Несериозно*** *обещание.* ↔ Който е израз, проява на задълбочено обмисляне и отношение. ***Сериозно*** *решение.*

¤ лекомислено, несериозно ↔ сериозно; лекомислие, лекомисленост, несериозност ↔ сериозност

ЛЕКОПОДВИЖЕН ↔ ТЕЖКОПОДВИЖЕН

За човек, превозно средство и др. – който се движи, придвижва лесно, бързо. ***Лекоподвижни*** *мъгли.* ↔ Който се движи, придвижва трудно, бавно. ***Тежкоподвижен*** *инвалид.*

ЛЕКОТОВАРЕН ↔ ТЕЖКОТОВАРЕН

За превозно средство ↔ който носи товар, по-малък от обикновения. ***Лекотоварна*** *кола.* ↔ Който носи товар, по-голям от обикновения. ***Тежкотоварен*** *камион.*

ЛЕНОСТ[2], ЛЕНТЯЙСТВО[2], МЪРЗЕЛ[2] (*разг.*) **↔ ТРУДОЛЮБИЕ, РАБОТНОСТ, РАБОТЛИВОСТ**

Липса на желание за действие, за работа. *Всичко изгоря от жега... някаква* ***леност*** *обхвана всички.* (Й. Радичков) *Неизлечим* ***мързел****.* ↔ Готовност за труд, любов към труда, към работата. *Пословично* ***трудолюбие****. Известна е с* ***работността*** *си.*

ЛЕНИВ, МЪРЗЕЛИВ ↔ РАБОТЕН, РАБОТЛИВ, ТРУДОЛЮБИВ

1. Който не желае, не обича да работи. ***Ленив*** *младеж.* ***Мързелив*** *ученик.* ↔ Който обича да работи. ***Работна*** *жена.* ***Работливо*** *момиче. За да станеш* ***трудолюбив****, са нужни три години, за да станеш* ***ленив****, само три дни.* (Послов.)

2. Като *същ.* Човек, който не обича да работи, който стои без работа. ↔ Човек, който обича да се труди, който не стои без работа. *Да бях пчелица, бате, щях да награждавам* ***работливите****. / Медът и восъкът за тях, / а жилото – за* ***мързеливите****.* (в. Стършел)

ЛЕСЕН ↔ МЪЧЕН, ТРУДЕН, ЧЕРЕН (*прен. разг.*)

Вж. ***лек*** ↔ ***тежък*** (в 4. зн.). ***Лесна*** *задача.* ***Мъчен*** *урок.* ***Труден*** *живот. Да спрат фабричните комини / и всеки* ***черен*** *труд да спре.* (Хр. Смирненски) *Отлагането прави* ***лесната*** *работа* ***трудна****, а* ***трудната*** *– невъзможна.* (Послов.)

¤ лесно ↔ мъчно, трудно

ЛЕСНИНА, ЛЕСНОТА, ЛЕСНОТИЯ (*разг.*) **↔ ТРУДНОСТ, МЪЧНОТИЯ** (*разг.*)

Лесен начин (за постигане на нещо), без много труд, усилие, без затруднения. *Всичко постига с* ***леснина****. Говори с* ***леснота*** *по този въпрос. Намерил съм* ***леснотията****.* ↔ Труден начин, път за нещо, със затруднение, с голям труд и усилие. *С* ***трудност*** *реших тези задачи. Преминаха прохода с големи* ***мъчнотии****.*

ЛЕСНОЗАПАЛИМ ↔ МЪЧНОЗАПАЛИМ, ТРУДНОЗАПАЛИМ

Който лесно може да бъде запален. ***Леснозапалим*** *материал.* ↔ Който мъчно може да бъде запален. ***Мъчнозапалимо*** *вещество.* ***Труднозапалима*** *суровина.*

¤ леснозапалимост ↔ мъчнозапалимост, труднозапалимост

ЛЕСНОИЗЛЕЧИМ ↔ МЪЧНОИЗЛЕЧИМ, ТРУДНОИЗЛЕЧИМ

Който лесно може да се излекува, който не е опасен. ***Лесноизлечим*** *оток.* ↔ Който мъчно може да се излекува. ***Мъчноизлечима*** *екзема.* ***Трудноизлечим*** *алкохолизъм.*

¤ лесноизлечимост ↔ мъчноизлечимост, трудноизлечимост

ЛЕСНОПОДВИЖЕН ↔ МЪЧНОПОДВИЖЕН, ТРУДНОПОДВИЖЕН

Вж. ***лекоподвижен* ↔ *тежкоподвижен. Лесноподвижни*** *мебели.* ***Мъчноподвижен*** *камион.* ***Трудноподвижна*** *войскова част.*

¤ лесноподвижност ↔ мъчноподвижност, трудноподвижност

ЛЕСНОПРОХОДИМ ↔ МЪЧНОПРОХОДИМ, ТРУДНОПРОХОДИМ

През който лесно се минава. ***Леснопроходим*** *път.* ↔ През който мъчно се минава. ***Мъчнопроходим*** *склон.* ***Труднопроходима*** *река.*

¤ леснопроходимост ↔ мъчнопроходимост, труднопроходимост

ЛЕСНОРАЗБИРАЕМ ↔ МЪЧНОРАЗБИРАЕМ, ТРУДНОРАЗБИРАЕМ

Който може да се разбере лесно, без трудност, усилия. ***Лесноразбираемо*** *възмущение.* ↔ Който може да се разбере мъчно, с трудност, усилия. ***Мъчноразбираем*** *текст.* ***Трудноразбираема*** *постъпка.*

¤ лесноразбираемост ↔ мъчноразбираемост, трудноразбираемост

ЛЕЧИМ ↔ НЕЛЕЧИМ

Вж. ***излечим* ↔ *неизлечим. Лечима*** *болест.* ***Нелечим*** *тумор.*

¤ лечимост ↔ нелечимост

ЛИПСА ↔ НАЛИЧИЕ, НАЛИЧНОСТ

Нямане, отсъствие. ***Липса*** *на стоки.* ***Липса*** *на доверие.* ↔ Имане, намиране на нещо (под ръка, на разположение на някого). ***Наличие*** *на добри отношения.* ***Наличност*** *на стоки.*

ЛИРИКА, ПОЕЗИЯ ↔ ПРОЗА

1. Литературен жанр и творчество, написани в стихотворна форма. ***Лириката*** *на Христо Ботев.* ↔ Литературен жанр и творчество, които не са написани в стихове. *Обичам да чета* ***проза. В прозата*** *оставаме на твърдата земя, а в* ***поезията*** *трябва да се издигаме на неизмерима висота.* (О. Балзак)

2. *Прен.* Очарование, обаяние, наличие на чувства, преживявания. *В картината има много* ***лирика. Поезия*** *на подвига.* ↔ Делнична обстановка, липса на по-възвишени ярки преживявания. *Обгръща ме* ***прозата*** *на ежедневието.*

¤ лирик, поет ↔ прозаик

ЛИРИЧЕН, ПОЕТИЧЕН ↔ ПРОЗАИЧЕН

1. Който се отнася до поезия (лирика). ***Лирично*** *творчество.* ***Поетичен*** *стил.* ↔ Който се отнася до проза. ***Прозаично*** *творчество на писател.*

2. Който съдържа нежни чувства, възвишеност, красота. ***Лирично*** *изказване.* ***Поетично*** *обръщение.* ↔ Който е свързан с делнични, по-обикновени преживявания, чувства. ***Прозаичен*** *живот.*

¤ лирично, поетично ↔ прозаично; лиричност, лиризъм, поетичност ↔ прозаичност

ЛИСТАТ, ЛИСТНАТ ↔ БЕЗЛИСТЕН

За дърво, храст – който има много листа. ***Листат*** *люляк.* ***Листнати*** *клони.* ↔ Който е без листа, по който няма листа. ***Безлистна*** *черница.*

ЛИХВОНОСЕН ↔ БЕЗЛИХВЕН

Който носи лихва (изчислена в процент сума, която се плаща за използване на чужди парични средства). ***Лихвоносен*** *капитал.* ↔ Който не носи лихва. ***Безлихвен*** *заем.*

ЛИЦЕВ ↔ ОПАК, ОПАКОВ

Който се отнася до по-хубавата страна на плат, обработена кожа, картон, плетиво и др., която се оставя отпред, която е видима. ***Лицевата*** *страна на плата е лъскава.* ↔ Който се отнася до обратната, задната страна на плат, обработена кожа, картон, плетиво и др. *Обръщам дреха от* ***опаката*** *страна.*

¤ лицево ↔ опако, опаково

ЛИЧЕН I ↔ БЕЗЛИЧЕН I

1. За човек или предмет – който се отличава, забелязва поради добрата си външност или с мястото, положението си. *Оставям на* ***лично*** *място.* ↔ Който не изпъква сред другите по външни качества или мястото си. ***Безлична*** *сграда. Колко директори забравят, че има петдневна седмица не само за тях, но и за състава,* ***личния*** *и* ***безличния.*** (Р. Ралин)

2. Вж. ***бележит, виден, забележителен, знатен, изтъкнат*** ↔ ***невзрачен, незабележителен.*** ***Личен*** *адвокат.* ***Безличен*** *певец.*

¤ лично ↔ безлично

ЛИЧЕН II ↔ БЕЗЛИЧЕН II *спец.*

За глагол, словесна форма – който изразява, съдържа граматична категория лице. ***Личен** глагол.* ↔ Който не изразява тази граматична категория. ***Безличен** глагол.*

ЛИЧЕН III, ЧАСТЕН[1] ↔ ОБЩ[1]

1. Който се отнася само до едно лице или група лица. ***Лично** щастие. **Частна** изложба.* ↔ Който засяга, включва всички, отнася се до всички или до голяма група лица. ***Обща** съдба. **Обща** изложба.*

2. Който не принадлежи на всички от дадена територия, група. ***Личен** имот. **Частна** собственост.* ↔ Който принадлежи на всички от дадена територия, група. ***Общ** имот. **Обща** собственост.*

¤ лично, частно ↔ общо

ЛОВЪК ↔ НЕЛОВЪК

1. Който проявява голяма сръчност, умение при работа или някаква проява. ***Ловък** вратар.* ↔ Който проявява липса на сръчност, умение за нещо. ***Неловък** кавалер.*

2. Който се извършва бързо и сръчно. ***Ловко** бягство.* ↔ Който не се извършва по този начин. ***Неловко** движение.*

3. Който умее да използва обстоятелствата, за да постигне целта си. ***Ловък** политик.* ↔ Който няма такова умение. ***Неловък** и неопитен търговец.*

¤ ловко ↔ неловко; ловкост ↔ неловкост

ЛОГИЧЕН ↔ АЛОГИЧЕН, НЕЛОГИЧЕН

Който съдържа вътрешна последователност, който е разумен, закономерен, в който има логика. ***Логичен** отговор.* ↔ Който не съдържа такива качества, който противоречи на логиката. ***Алогична** постъпка. **Нелогично** заключение.*

¤ логично ↔ нелогично; логичност ↔ алогичност, нелогичност

ЛОЯЛЕН ↔ НЕЛОЯЛЕН

1. Който спазва закона и обществените норми, изисквания. ***Лоялен** гражданин.* ↔ Който не спазва закона и обществените норми, изисквания. ***Нелоялен** имигрант.*

2. Който е верен на дадени обещания, създадени взаимоотношения, политически и други връзки. ***Лоялен** политически сътрудник.*

↔ Който не е верен на дадени обещания, създадени взаимоотношения, връзки. ***Нелоялен*** *търговски партньор.*

3. Вж. ***почтен ↔ непочтен, низък, долен. Лоялни*** *отношения между търговци.* ***Нелоялна*** *конкуренция.*

¤ лоялно ↔ нелоялно; лоялност ↔ нелоялност

ЛУНЕН ↔ БЕЗЛУНЕН

За вечер, небе – който е осветен от луна. ↔ Който не е осветен от луна. ***Лунна*** *нощ.* ***Безлунно*** *небе.* ***Безлунна*** *нощ.*

ЛЮБЕЗЕН ↔ НЕЛЮБЕЗЕН

Вж. ***благоразположен ↔ неблагоразположен; вежлив ↔ невежлив; учтив ↔ неучтив. Любезен*** *спътник.* ***Нелюбезен*** *купувач.* ***Нелюбезно*** *писмо.*

¤ любезно ↔ нелюбезно; любезност ↔ нелюбезност

ЛЮБИМ, ОБИЧЕН ↔ НЕЛЮБИМ, НЕНАВИСТЕН, ОМРАЗЕН

Който е обичан, скъп, мил някому. ***Любима*** *книга.* ***Обична*** *приятелка.* ↔ Който не е любим, не е обичан от някого. ***Нелюбим*** *шеф.* ***Ненавистен*** *съсед.* ***Омразни*** *занимания.*

ЛЮБИТЕЛ ↔ ПРОФЕСИОНАЛИСТ

Лице, което има пристрастия към занимание, с което не е свързано професионално. ***Любител*** *фотограф.* ↔ Лице, което има някакво занятие за професия или което превръща някакво занятие в професия. ***Професионалист*** *шофьор.*

¤ любителка ↔ професионалистка; любителски ↔ професионален; любителски *(нареч.)* ↔ професионално

ЛЮБОВ, ОБИЧ ↔ НЕНАВИСТ, ОМРАЗА

1. Чувство на голяма привързаност, сърдечно влечение и преданост към някого или нещо. *От първа* ***обич*** *месеца пленен, / посребря тихо наший мир безкраен.* (Т. Траянов) *Майчина* ***любов.*** ↔ Чувство на силна вражда, антипатия, зложелателство към някого, нещо или между някого. ***Омраза*** *между роднини. Леле, този призив нов / много точен се оказа: „Към животните – с* ***любов,*** */ Към човеците – с* ***омраза!****"* (Д. Светлин) ***Любов*** *– позна я страдно / в* ***обич*** *и* ***омраза,*** *моето сърце.* (П. К. Яворов) *Омръзна ми* ***любов*** *на тъмно, а за пред хората –* ***ненавист.*** (Г. Уланов)

// Добри отношения между хора и държави. *Живеят съседски в мир и* ***любов****.* ***Обич*** *между народите.* ↔ Лоши отношения между хора и държави. ***Ненавист*** *между раси.* ***Омраза*** *между нации.*

2. *Разш.* Привързаност, предпочитание към нещо, което се харесва на някого. ***Любов*** *към спорта.* ***Обич*** *към книгите.* ↔ Неприятно чувство, отвращение към нещо, което не се харесва на някого. ***Ненавист*** *към труда.* ***Омраза*** *към пушенето.*

ЛЮБЯ (*поет.*), **ОБИЧАМ ↔ МРАЗЯ, НЕНАВИЖДАМ**

Изпитвам чувство на обич, сърдечна привързаност и влечение или симпатия към някого или нещо. ***Обичам*** *те, българска реч.* (Ив. Вазов) ***Обичам*** *те – въздушно нежна в нежна младост.* (П. К. Яворов) ↔ Изпитвам омраза, антипатия към някого или нещо. ***Мразя*** *пиянството.* ***Ненавиждам*** *угодниците и доносниците. Отечество мило* ***любя****, / неговият завет пазя, / но себе си, брате, губя / тия глупци като* ***мразя****.* (Хр. Ботев) *Да знаеш ти живота как* ***обичам*** */ и колко* ***мразя*** */ празните химери.* (Н. Й. Вапцаров)

¤ любене, обичане ↔ мразене, ненавиждане

ЛЯГАМ ↔ СТАВАМ[1]

1. Заемам хоризонтално положение с тялото си. ***Лягам*** *на пода.* ↔ Изправям се. Вдигам се от хоризонтално в изправено положение. ***Ставам*** *от дивана.*

2. Заспивам. ↔ Събуждам се. *На утрото той не дочака ранобудния глас на петела, а* ***стана*** *по-рано.* (Елин Пелин) ***Ляга*** *с кокошките, ама* ***става*** *с петлите.* (М. Григорова)

3. *Разг.* Вж. ***заболявам****[1]*, ***разболявам се*** ↔ ***оздравявам.*** ***Легнах*** *болен. Скоро* ***стана*** *от дълго боледуване.*

4. В *повел.* форма. Като команда – залягам. *Ротният командва:* ***Легни! Стани!***

¤ лягане ↔ ставане

М

МАЖОР ↔ МИНОР *спец.*

Музикален строй (лад), построен върху голямо (мажорно) тризвучие (т.е. основният тон и III степен образуват голяма терца), който се отличава с бодро, тържествено и радостно звучене. *Прозвуча симфонията в до* ***мажор.*** ↔ Музикален строй (лад), построен върху малко (минорно) тризвучие (т.е. основният тон и III степен образуват малка терца), който се отличава с тъжен и нежен напев. *Соната в ла* ***минор.***

МАЖОРЕН ↔ МИНОРЕН

1. *Муз.* Който е композиран в мажор. ***Мажорна*** *гама.* ↔ Който е композиран в минор. ***Минорни*** *акорди.*

2. *Книж.* Вж. ***весел*** ↔ ***невесел, мрачен*** (във 2. зн.). ***Мажорно*** *настроение. Говори с* ***минорен*** *тон.*

¤ мажорно ↔ минорно; мажорност ↔ минорност

МАКРО- ↔ МИКРО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: голям, свързан с нещо голямо по размер, мащаб (означено от втората част), например *макрокосмос, макроструктура.* ↔ Малък, свързан с нещо малко по размер, мащаби (означено от втората част), например *микрокосмос, микроструктура.*

МАКРОСКОПИЧЕН (*спец.*) **↔ МИКРОСКОПИЧЕН**

Който се забелязва с просто око, без оптически уред. ***Макроскопични*** *частици.* ↔ Който може да се наблюдава само с помощта на микроскоп, защото е много малък, дребен. ***Микроскопични*** *частици.*

МАКРОСПОРА ↔ МИКРОСПОРА *спец.*

Голяма спора, от която се развива женски израстък. ↔ Малка спора, от която се развива мъжки израстък.

МАКРОСТРУКТУРА ↔ МИКРОСТРУКТУРА *спец.*

При метали, минерали и др. – едрокристалинен строеж на твърдо вещество. ***Макроструктурата*** *на двата къса руда е почти еднаква.* ↔ Най-дребната структура на твърдо вещество, която се вижда

само с помощта на микроскоп при голямо увеличение. ***Микроструктура** на сплави.*

¤ макроструктурен ↔ микроструктурен

МАКРОФОТОГРАФИЯ ↔ МИКРОФОТОГРАФИЯ *спец.*

Фотографска снимка на сравнително малък обект с известно увеличение. ***Макрофотографията** се използва често при снимане на насекоми, растения, машинни елементи и др.* ↔ Снимане на най-малки, микроскопични обекти (бактерии, пигменти и др.) със специален фотоапарат, към който има микроскоп. *При **микрофотографията** се снимат много малки обекти, които не се виждат с невъоръжено око, като получават образ, много по-голям от обекта.* (В. В687рански)

МАКРОЦЕФАЛИЯ (МАКРОКЕФАЛИЯ) ↔ МИКРОЦЕФАЛИЯ (МИКРОКЕФАЛИЯ) *спец.*

Прекомерно развита глава по отношение на останалата част от тялото. ***Макроцефалията** е сериозно заболяване.* ↔ Необичайно малък размер на главата по отношение на останалата част от тялото. ***Микроцефалията** в честа аномалия. Представлява недоразвитие на главния мозък, ранно затваряне на фонтанелите и сраставане на шевовете.* (Р. Рашков и др.)

МАКСИМАЛЕН ↔ МИНИМАЛЕН

Възможно най-голям, най-висок, в най-голяма степен. ***Максимална** температура.* ↔ Възможно най-малък, най-нисък, в най-малка степен. ***Минимална** заплата.*

¤ максимално ↔ минимално; максималност ↔ минималност

МАКСИМУМ ↔ МИНИМУМ

1. Възможно най-голямо количество, най-висока степен, най-много от нещо. *Като специалист ще получаваш **максимума.*** ↔ Възможно най-малко количество, най-ниска степен, най-малко от нещо. *Температурите паднаха под **минимума** за този месец*

2. Като *нареч.*, с *числ.* Възможно най-много. *За написването на този труд са необходими **максимум** пет месеца.* ↔ Възможно най-малко. *Трябват ми **минимум** 10 000 лева.*

МАЛКО ↔ МНОГО

1. Малък брой, малко количество. ↔ Голям брой, голямо количе-

ство. *Ако приятелите са* ***малко,*** *един враг е* ***много.*** (Погов.) *Където върховете са* ***много,*** *низините не са* ***по-малко.*** (Н. Василев)

2. В слаба, неголяма степен. *Хлябът е* ***малко*** *прегорял.* ↔ В голяма степен. *Болният бе отпаднал* ***много.***

3. Като *същ.* Малко неща, лица. ↔ Много неща, лица. ***Много*** *бяха го и забравили, но когато видяха, че се завърна, си спомниха за него.* (К. Величков) *Колко* ***много*** *трябва да се учи, за да се знае* ***малко.*** (Монтескьо) *Не е беден този, който има* ***малко,*** *а този, който иска* ***много.*** (Сенека, МВ)

МАЛО-, МАЛКО- ↔ МНОГО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: малко, в малка степен, например *маловръстен.* ↔ Много, в голяма степен, например *многоуважаем.*

МАЛОБРОЕН ↔ МНОГОБРОЕН, БЕЗБРОЕН, НЕИЗБРОИМ

Вж. ***голям*** ↔ ***малък*** (в 1. зн.). ***Малоброен*** *клас.* ***Многобройна*** *войска.* ***Безбройни*** *стада.* ***Неизброима*** *тълпа.*

¤ малобройност ↔ многобройност

МАЛОДУШИЕ ↔ МЪЖЕСТВО

Страхливост и нерешителност. *Погледът му изразяваше* ***малодушие.*** ↔ Храброст и решителност. *Проявявам* ***мъжество.***

¤ малодушен ↔ мъжествен; малодушно ↔ мъжествено

МАЛОИМОТЕН ↔ МНОГОИМОТЕН

Който притежава малко имоти. ***Малоимотен*** *земеделец.* ↔ Който притежава много имоти. ***Многоимотни*** *граждани.*

МАЛОЛЕТЕН, НЕПЪЛНОЛЕТЕН ↔ ПЪЛНОЛЕТЕН

Който не е достигнал установената от законите възраст, след навършването на която получава определени граждански права и задължения. ***Малолетен*** *син.* ***Непълнолетна*** *ученичка.* ↔ Който е достигнал установената от законите възраст, след навършването на която получава определени граждански права и задължения. ***Пълнолетните*** *деца могат пряко да наследяват имоти.*

¤ малолетие, непълнолетие ↔ пълнолетие

МАЛОЦЕНЕН ↔ МНОГОЦЕНЕН (*рядко*)

Който не е особено ценен. ***Малоценен*** *продукт.* ↔ Който е осо-

бено ценен. ***Многоценно*** *бижу.*

¤ малоценност ↔ многоценност

МАЛОЧИСЛЕН ↔ МНОГОЧИСЛЕН, БЕЗЧИСЛЕН, НЕИЗЧИСЛИМ

Вж. ***голям*** ↔ ***малък*** (в 1. зн.); ***малоброен*** ↔ ***многоброен, безброен, неизброим. Малочислена*** *сума.* ***Многочислено*** *семейство.* ***Безчислена*** *библиотека.* ***Неизчислими*** *вреди.*

¤ малочисленост ↔ многочисленост, безчисленост, неизчислимост

МАЛЦИНА↔ МНОЗИНА

1. За лица – малко на брой. ***Малцина*** *любопитни обикаляха града.* ↔ Доста, твърде много на брой. *Имам* ***множина*** *приятели.*

2. Като *същ.* Малко лица. ↔ Много лица. ***Мнозина*** *знаят да печелят пари,* ***малцина*** *знаят да ги задържат.* ***Мнозина*** *се грижат за славата си,* ***малцина*** *– за съвестта си.* (Послов.)

МАЛЦИНСТВО ↔ МНОЗИНСТВО, БОЛШИНСТВО (*книж., нежел.*)

По-малката част от дадена група. *Ние сме* ***малцинство.*** ↔ Повече, по-голямата част от известен брой хора. ***Болшинството*** *гласува за приемане на закона. Ръка високо вдигам аз, / когато* ***мнозинството*** *вдигне – / на* ***малцинството*** *моят глас / бездруго няма да му стигне.* (Н. Боздуганов)

МАСИВЕН, СОЛИДЕН ↔ ПАЯНТОВ

За сграда – който е изграден от тухли, камъни и е здрав, устойчив. ***Масивна*** *постройка.* ***Солиден*** *зид.* ↔ Който е изграден от греди, плет и не е много здрав, устойчив. ***Паянтова*** *къща.*

МАСКИРАМ, ЗАМАСКИРАМ ↔ ДЕМАСКИРАМ

Вж. ***крия[1], скривам[1], прикривам[1], закривам I, затулвам*** ↔ ***откривам I, разкривам[1], показвам[1]. Маскирам*** *лошите си намерения.* ***Замаскирам*** *местоположението на войска.* ***Демаскирам*** *предателските прояви на някого.*

¤ маскиране, замаскиране ↔ демаскиране

МАСЛЕН ↔ БЕЗМАСЛЕН, ПОСТЕН[3]

Който съдържа масло, мазнина. ***Маслен*** *крем.* ↔ Който не съдържа масло. ***Безмаслен*** *сладкиш.* ***Постни*** *сладки.*

МАТЕРИАЛЕН ↔ НЕМАТЕРИАЛЕН

1. Вж. ***веществен*** **↔** ***невеществен. Материална*** *действителност.* ***Нематериални*** *обекти на изследване.*

2. Който е свързан с пари, доходи. ***Материален*** *интерес.* ↔ Който е свързан с духовни прояви, интереси. ***Нематериален*** *стимул.*

¤ материалност ↔ нематериалност

МАХАМ СЕ (МАХВАМ СЕ), НАПУСКАМ[3], ОТИВАМ СИ ↔ ОСТАВАМ[2]

Отивам настрани, отдалечавам се от нещо, някого. ***Махам се*** *от прозореца.* ***Напускам*** *работа.* ***Отивам си*** *от Вашата компания.* ↔ Задържам се на мястото, на което съм. ***Оставам*** *на същата длъжност. Парите си* ***отиват*** *при парите, / беднякът си* ***остава*** *със мечтите.* (Я. Кантев)

¤ махане (махване), напускане ↔ оставане

МЕК[1] ↔ ТВЪРД[1], КОРАВ (*разг.*)

1. Който лесно се огъва, изменя формата си при натиск, въздействие, обработка. ***Меко*** *тесто.* ↔ Който трудно изменя формата си при натиск, въздействие или обработка. ***Твърд*** *камък.* ***Корав*** *материал.*

// Който е пластичен, огъваем, удобен. ***Меки*** *ботуши.* ↔ Който не е пластичен, огъваем и поради това е неудобен. ***Твърди*** *обувки.* ***Корава*** *постеля.*

2. Който има влажност или мазнина. ***Мек*** *хляб.* ↔ Който е без влажност или мазнина и е сух, груб. ***Твърди*** *сладки.* ***Корави*** *длани.*

3. Вж. ***отстъпчив*** **↔** ***неотстъпчив.*** *Майката е* ***мека*** *и много глези момчето. Показа се* ***твърд*** *и не даде разрешение.* ***Корав*** *характер.*

4. Вж. ***решителен*** **↔** ***нерешителен; колеблив*** **↔** ***непоколебим.*** *Той е* ***мек*** *и ще издаде намеренията ни, ако го притиснат.* ***Твърдо*** *решение. Бъди* ***корав*** *в изпитанията. Дребните огорчения правят човека* ***мек,*** *големите –* ***твърд*** *и решителен.* (А. Шение)

¤ меко ↔ твърдо; мекост ↔ твърдост, коравост, коравина

МЕК[2] ↔ ТВЪРД[2] *прен.*

1. За вода – неваровит. ***Мека*** *вода.* ↔ Варовит. ***Твърда*** *вода.*

2. Спец. За съгласен звук – който се учленява с допир на езика до

небцето. ***Меки*** *съгласни.* ***Меко*** ***н.*** ↔ Който се учленява без помощта на небцето. ***Твърди*** *съгласни.* ***Твърдо*** ***н.***

¤ меко ↔ твърдо; мекота ↔ твърдост

МЕЛОДИЧЕН ↔ НЕМЕЛОДИЧЕН

Вж. ***благозвучен*** ↔ ***неблагозвучен.*** ***Мелодичен*** *глас.* ***Немелодична*** *музика.*

¤ мелодично ↔ немелодично; мелодичност ↔ немелодичност

МЕСЕН ↔ БЕЗМЕСЕН

Вж. ***блажен***[1] ↔ ***постен.*** ***Месно*** *ядене.* ***Безмесни*** *дни.*

МЕТЕЖЕН ↔ БЕЗМЕТЕЖЕН *книж.*

Вж. ***мирен***[2] ↔ ***размирен; спокоен, безтревожен*** ↔ ***неспокоен, тревожен, смутен; бурен, бурлив*** ↔ ***безбурен.*** *Могъщ и* ***метежен,*** *сред мрака безбрежен, / Везувий победно гърми.* (Хр. Смирненски) ***Безметежен*** *живот.*

¤ метежно ↔ безметежно; метежност ↔ безметежност

МИЗАНТРОП ↔ ФИЛАНТРОП *книж.*

Вж. ***човеколюбец*** ↔ ***човекомразец, човеконенавистник.***

¤ мизантропка ↔ филантропка; мизантропски ↔ филантропски; мизантропия ↔ филантропия

МИЗЕРИЯ, НИЩЕТА ↔ ЛУКС, РАЗКОШ

Пълна, крайна бедност. *Ний гаснем в* ***нищета,*** *ний гаснем всред печали.* (Хр. Смирненски) *Живея в* ***мизерия.*** ↔ Пълна материална задоволеност, до излишество, съпроводена с разточителен живот. *Обичам* ***лукса.*** *Живея в* ***разкош.***

¤ мизерен ↔ луксозен, разкошен; мизерно ↔ луксозно, разкошно

МИКРОКОСМОС *спец.* ↔ **МАКРОКОСМОС** *спец.*

Свят на малките тела (атоми, молекули, елементарни частици). ↔ Целият свят, цялата вселена. *Прието е светът на молекулите, атомите и частиците, от които те са изградени, да се нарича* ***микрокосмос*** *за разлика от света на телата, които ни заобикалят –* ***макрокосмос.*** (Л. Митрани и П. Райчев)

¤ макрокосмичен ↔ микрокосмичен

МИЛИТАРИЗИРАМ ↔ ДЕМИЛИТАРИЗИРАМ *книж.*

1. Вж. ***въоръжавам*** ↔ ***обезоръжавам, разоръжавам*** (в 1. зн.). ***Милитаризирам*** *страната си.* ***Демилитаризирам*** *район.*

2. Пренасям формите и методите на военната организация, военните закони и дисциплина в гражданските отношения или в някой отрасъл на стопанството. ***Милитаризирам*** *заводите.* ↔ Премахвам, ликвидирам военния характер на нещо. ***Демилитаризирам*** *промишлеността.*

¤ милитаризиране ↔ демилитаризиране; милитаризация ↔ демилитаризация; милитаризиран ↔ демилитаризиран

МИЛОСТИВ, МИЛОСЪРДЕН, СЪСТРАДАТЕЛЕН ↔ БЕЗМИЛОСТЕН, НЕМИЛОСТИВ, КОРАВОСЪРДЕЧЕН, БЕЗПОЩАДЕН, БЕЗСЪРДЕЧЕН

1. Който проявява милост, доброта, съчувствие. ***Милостив*** *християнин.* ***Милосърдна*** *съседка.* ***Състрадателен*** *лекар.* ↔ Който не проявява такива качества и сам е в състояние да причини страдания, мъка. ***Безмилостен*** *баща.* ***Немилостив*** *враг.* ***Безпощаден*** *шеф.* ***Безсърдечен*** *син.* ***Коравосърдечен*** *съдия.*

2. Който е израз, проява на милостив човек, в който има милост, състрадание. ***Милостив*** *жест.* ***Милосърдна*** *постъпка.* ***Състрадателен*** *поглед.* ↔ Който е израз, проява на безмилостен човек, на липса на милост, състрадание. ***Безмилостно*** *убийство.* ***Безпощадна*** *война.* ***Безсърдечен*** *егоизъм.* ***Коравосърдечна*** *критика.* ***Немилостиво*** *отношение.*

¤ милостиво, милосърдно, състрадателно ↔ безмилостно, немилостиво, безпощадно, безсърдечно, коравосърдечно; милостивост, милосърдност, милосърдие, състрадателност, състрадание ↔ безмилостност, немилостивост, безпощадност, жестокост, безсърдечност, коравосърдечност

МИЛОСЪРДИЕ, МИЛОСТ, СЪСТРАДАНИЕ, СЪЧУВСТВИЕ ↔ НЕМИЛОСЪРДИЕ, КОРАВОСЪРДЕЧИЕ

Съжаление, отзивчивост и споделяне на болката или нещастието на друг. *Проявявам* ***милосърдие*** *към болен. Нямаш* ***милост****. Сърце, изпълнено със* ***състрадание*** *към народа. Изпитвам* ***съчувствие****.* ↔ Липса на такова отношение. ***Немилосърдие*** *към просяк.* ***Коравосърдечие*** *на мащеха.*

МИНАЛО ↔ НАСТОЯЩЕ

Време и събития, които са изминали отдавна, които са били пре-

ди сегашното. ↔ Съвременната действителност, сегашното време и събития. *Историята на **миналото** е едно огледало, което обяснява **настоящето** и отразява бъдещето.* (Ив. Вазов) *От **настоящето** се виждат само върховете на **миналото.*** (Н. Василев)

¤ минал ↔ настоящ

МИНЕРАЛИЗАЦИЯ ↔ ДЕМИНЕРАЛИЗАЦИЯ *спец.*

Насищане на органични вещества с минерали, неорганични соли. ↔ Отстраняване на минерали от водата или от други вещества.

МИНИРАМ ↔ РАЗМИНИРАМ

Поставям взривни мини. ***Минирам** мост.* ↔ Премахвам взривни мини. ***Разминирам** път.*

¤ миниране ↔ разминиране; миниран ↔ разминиран

МИНУС ↔ ПЛЮС

1. Като *същ.* В математиката – знак (–) за действие изваждане или означаване на отрицателна величина. *5 **минус** 3 е две.* ↔ Знак (+) за действие събиране или положителна величина. *6 **плюс** 10 е 16.*

2. *Прен.* Отрицателно качество, недостатък. *Статията има един **минус** – дълга е.* ↔ Предимство, положително качество. *Този научен труд има много **плюсове**. Всяка система за езиково обучение си има своите **минуси** и **плюсове**.*

3. Като *предлог* (без) и *съюз* (и). При изваждане на число – като се извади, махне, отнеме; без. *Десет **минус** две е осем.* ↔ При събиране на число – като се прибави. *Десет **плюс** две е дванадесет.*

МИРЕН[1] ↔ НЕМИРЕН

Вж. ***буен, палав ↔ кротък, смирен. Мирно** дете. **Мирно** държане. **Немирен** ученик.*

МИРЕН[2] ↔ РАЗМИРЕН

1. За човек, хора – който не безпокои, не създава безредици, не се бунтува. ***Мирен** гражданин.* ↔ Който създава безпокойства, безредици. ***Размирни** хора.*

2. За място, обитавано от хора – където населението не създава безредици, безпокойства, не организира бунтове. ***Мирни** градове и села.* ↔ Където населението създава безредици, безпокойства, организира бунтове. ***Размирен** район.*

3. За време – през който няма размирици, бунтове, войни, кон-

фликти. *Аз дойдох да дочакам **мирен** заник, / че моите слънце своя път измина.* (Д. Дебелянов) ***Мирен** живот.* ↔ През който има размирици, бунтове, конфликти. ***Размирна** епоха.*

МИТ ↔ НЕМИТ

Вж. ***измит** ↔ **неизмит**. **Мити** ръце. **Немити** прозорци.*

МЛАД ↔ СТАР

1. Който не е роден отдавна, който няма много години, не е голям по възраст. ***Млади** хора.* ↔ Който е роден отдавна, който има много години, който е в напреднала възраст. ***Старо** поколение. Ходеше замислен, сам си, без другар. / Тая заран **млад** е, довечера **стар**.* (Ив. Вазов) ***Младата** жаба квака по-добре от **старата.*** (Погов.)

2. Който е присъщ на човек на малко години. ***Младо** лице.* ↔ Който е присъщ на човек на много години. ***Старо** тяло. На **млади** години тичаше за здраве. На **стари** ... за лекарства.* (К. Николов)

3. За растение – който е поникнал неотдавна. ***Млада** гора.* ↔ Който е поникнал, израснал отдавна. ***Стара** лоза.*

4. Който е създаден, появил се е скоро или в по-ново време в сравнение с друг. ***Млада** демокрация.* ↔ Който е създаден, появил се е в далечно минало или по-отдавна от друг. ***Стари** традиции.*

// Който е станал някакъв в по-ново, последно време. ***Млад** войник.* ↔ Който е станал някакъв по-отдавна от друг. ***Стар** служител.*

5. Като *същ.* Млад човек. ↔ Стар човек. *Дето не слушат **старите**, не прокопсват **младите**.* (Послов.) (П. Р. Славейков) ***Младият** е слаб с ум, **старият** – със здраве.* (Послов.)

¤ младичък ↔ старичък; младост ↔ старост; младея ↔ старея; младеене ↔ стареене

МЛАДИНИ ↔ СТАРИНИ *разг.*

Само *мн.* Младите години, от ранна до зряла възраст на човека. *Безгрижни **младини**.* ↔ Старост, старите години на човека. *Тежки **старини.** Два пъти в живота си човек трябва да бъде самотен: на **младини**, за да научи повече и да създаде себе си, и на **старини,** за да претегли всичко преживяно.* (Й. Цимерман)

МЛАДШИ ↔ СТАРШИ

Който стои по-ниско, по-долу по чин, длъжност или прослужени

години и опитност в сравнение с друг от същата служба, система. ***Младши*** *лейтенант.* ↔ Който е по-висш, по-горен по длъжност, звание или прослужени години и опитност в сравнение с друг. ***Старши*** *научен сътрудник. Ако* ***старши*** *ловец от нещо се плаши, той нищо не казва за това на* ***младшите.*** (в. Стършел)

МОБИЛИЗИРАМ ↔ ДЕМОБИЛИЗИРАМ

1. *Воен.* Привеждам въоръжените сили на страната, които съществуват в мирно време, към военновременен състав и организация. ***Мобилизирам*** *граждани.* ↔ Разпускам мобилизирани войски. ***Демобилизирам*** *армия.*

2. *Прен.* Активизирам силите и готовността за нещо, довеждам в състояние, което осигурява успешно изпълнение на някаква задача. ***Мобилизирам*** *всички сили на групата.* ↔ Правя някого да загуби своята активност, воля, готовност за успешно изпълнение на някаква задача. ***Демобилизирам*** *отбора точно преди мача.*

¤ мобилизиране ↔ демобилизиране; мобилизация ↔ демобилизация; мобилизиран ↔ демобилизиран

МОДЕН, МОДЕРЕН[1] ↔ СТАРОМОДЕН[1], ДЕМОДИРАН

Който отговаря на модата в определен период, на последната мода. ***Моден*** *костюм.* ***Модерна*** *прическа.* ↔ Който е направен по стара, изживяна мода. ***Старомодно*** *облекло.* ***Демодирани*** *обувки.*

¤ модно, модерно ↔ старомодно, демодирано; модност, модерност ↔ старомодност, демодираност

МОДЕРЕН[2], СЪВРЕМЕНЕН ↔ СТАРОМОДЕН[2]

Който е присъщ на сегашното време, на съвременността. ***Модерни*** *разбирания.* ***Съвременно*** *мислене.* ↔ Който е присъщ на по-старо време и е изживян, изоставен. ***Старомодни*** *схващания.*

¤ модерно, съвременно ↔ старомодно; модерност, съвременност ↔ старомодност

МОКРЯ ↔ СУША

Вж. ***измокрям, намокрям*** ↔ ***изсушавам.*** ***Мокря*** *си ръцете.* ***Суша*** *косата си.*

¤ мокрене ↔ сушене

МОКЪР ↔ СУХ[3]

1. Който е покрит или пропит с течност, пот и под. ***Мокър*** *тро-*

тоар. ↔ Който не е мокър. ***Суха** риза.*

2. Който съдържа вода, влага. ***Мокър** сняг.* ↔ Който не съдържа вода, който не е влажен. ***Суха** зима.*

3. Който е покрит или пълен със сълзи. ***Мокри** очи.* ↔ Който няма сълзи, влажност. ***Сухо** лице.*

4. Като *същ.* Човек с мокри дрехи или тяло. ***Мокър** от дъжд не се бои.* (Погов.) ↔ Човек със сухи дрехи или тяло. ***Сухият** не повярва на **мокрия** – помисли, че е бил под душ.* (Б. Ананиев)

¤ мокро ↔ сухо; мокрост ↔ сухост; мокрота ↔ сухота

МОНАРХИСТ ↔ РЕПУБЛИКАНЕЦ

Противник на републиканското управление. *Изявен **монархист.*** ↔ Привърженик на републиканското управление. *В страната има много убедени **републиканци**.*

¤ монархистка ↔ републиканка; монархистки, монархически ↔ републикански

МОНАРХИЯ ↔ РЕПУБЛИКА

Форма на държавно управление, при която върховната власт принадлежи пожизнено по наследство на едно лице (монарх). *Парламентарна **монархия**.* ↔ Форма на държавно управление, при която върховният орган или ръководител на държавната власт се избира за определен срок. *България е **република**.*

МОНО- ↔ ПОЛИ-

Вж. ***едно-** ↔ **много-, разно-,*** например *монотеизъм, политеизъм.*

МОНОГАМИЯ ↔ ПОЛИГАМИЯ

Вж. ***едноженство** ↔ **многоженство.** За християнските народи* е *присъща **моногамията.** Мюсюлманството допуска **полигамията**.*

¤ моногамен ↔ полигамен

МОНОПОЛИЗИРАМ ↔ ДЕМОНОПОЛИЗИРАМ *книж.*

Правя нещо да бъде, да стане монопол на някого (изключително право на ползване, разпореждане, търговия и др.). ***Монополизирам** търговията с пшеница.* ↔ Премахвам монопола на някого върху нещо. ***Демонополизарам** производството на нефт и търговията с него.*

¤ монополизиране ↔ демонополизиране

МОНОТЕИЗЪМ ↔ ПОЛИТЕИЗЪМ *книж.*

Вж. ***еднобожие*** ↔ ***многобожие. Монотеизмът*** *е характерен за по-съвременните общества. В древността е разпространен* ***политеизмът.***

¤ монотеистичен ↔ политеистичен

МОНТИРАМ ↔ ДЕМОНТИРАМ

Сглобявам или поставям в готовност за работа машини или други съоръжения. ***Монтирам*** *двигател на мотор.* ↔ Разглобявам съоръжения и др. на съставните им части или ги отделям от мястото им и нарушавам възможността им за работа. ***Демонтирам*** *апарат.*

¤ монтиране ↔ демонтиране

МОРАЛЕН ↔ АМОРАЛЕН, НЕМОРАЛЕН

1. Който се отличава с висок морал, с нравствена чистота, почтеност. ***Морален*** *човек.* ↔ Който няма такъв морал и постъпва непочтено. ***Аморален*** *свидетел.* ***Неморална*** *личност.*

2. Който съдържа висок морал, в който има нравственост, почтеност. ***Морално*** *поведение.* ↔ Който показва липса на морал, почтеност. ***Аморална*** *постъпка.* ***Неморално*** *държание.*

¤ морално ↔ аморално, неморално; моралност ↔ аморалност, неморалност

МОТИВИРАН ↔ НЕМОТИВИРАН

Вж. ***аргументиран*** ↔ ***неаргументиран; обоснован*** ↔ ***необоснован. Мотивирано*** *предложение.* ***Немотивирана*** *критика.*

¤ мотивирано ↔ немотивирано; мотивираност ↔ немотивираност

МОТОРЕН ↔ БЕЗМОТОРЕН

Който се движи с помощта на двигател с вътрешно горене (мотор). ***Моторна*** *лодка.* ↔ Който се движи без помощта на двигател с вътрешно горене. ***Безмоторен*** *самолет.*

МОЩ, МОГЪЩЕСТВО ↔ НЕМОЩ

Вж. ***сила*** ↔ ***безсилие, слабост.*** *И Кочо пак рече: Не остана* ***мощ,*** */ но за един удар имам сила йощ.* (Ив. Вазов) ***Могъщество*** *на духа. Сред вражески стан / събуждах се в* ***немощ,*** *в омрази.* (Т. Траянов)

¤ мощен, могъщ ↔ немощен; мощно, могъщо ↔ немощно; мощ-

ност ↔ немощност

МРЪКНАЛО ↔ СЪМНАЛО

Времето след настъпването на вечерта, когато се стъмни. ↔ Времето, когато се съмва. *Ковачът чука от **съмнало** до **мръкнало,** а кучето му се излежава блажено.* (Р. Ралин)

МРЪСЕН, НЕЧИСТ ↔ ЧИСТ

1. Който е покрит, пропит, изпълнен с мръсотия, нечистотия. ***Мръсна** чаша. **Нечисти** обувки.* ↔ Който не е мръсен. ***Чиста** улица.*

2. За въздух – който е застоял или запрашен. ***Мръсен** въздух. **Нечиста** атмосфера.* ↔ Който е свеж, без прах, дим, отрови. ***Чист** въздух.*

3. Който не поддържа хигиена, чистота или не се носи чисто. ***Мръсно** дете. **Нечист** работник.* ↔ Който поддържа чистота или се носи чисто. *Спретнат и **чист** човек.*

4. *Прен.* Който е свързан с неморални, непочтени действия, постъпки. ***Мръсни** пари. **Нечиста** съвест.* ↔ Който не е свързан с непочтени действия, не е покварен, порочен. ***Чисто** минало.*

¤ мръсно, нечисто ↔ чисто

МРЪСОТИЯ, НЕЧИСТОТИЯ (*разг.*), **НЕЧИСТОТА** (*рядко*) **↔ ЧИСТОТА**

Липса на чистота. *Страшна **мръсотия** е навсякъде. **Нечистотата** е срамно нещо.* (Д. Талев) *Дворче, потънало в смет и **нечистотия**.* ↔ Качество, състояние на чист. *Стаята блести от **чистота**.*

МУДЕН, ПИПКАВ (*разг.*), **ТУТКАВ** (*разг.*) **↔ ЖИВ**[2]**, ПЪРГАВ, ЧЕВРЪСТ** (*разг.*)

1. Вж. ***бавноподвижен** ↔ **бързоподвижен, бързоходен.** **Муден** работник. **Пипкава** домакиня. **Туткав** майстор. Баща ми, старият, в ръка с мотика, / бригадата обхожда – **жив, чевръст.*** (Ив. Бурин) ***Пъргаво** момиче.*

2. Който става, извършва се много бавно. ***Мудна** проверка. **Пипкави** движения. **Туткава** подготовка.* ↔ Който става, извършва се бързо. ***Живи** стъпки. **Пъргави** приготовления. **Чевръсто** шетане.*

¤ мудно, пипкаво, туткаво ↔ живо, пъргаво, чевръсто; мудност,

пипкавост, туткавост ↔ живост, пъргавина

МУЗИКАЛЕН ↔ НЕМУЗИКАЛЕН

Който притежава способност точно да възприема, чувства или да възпроизвежда музика. ***Музикален*** *слух.* ↔ Който е лишен от музикални способности. ***Немузикално*** *дете.*

¤ музикалност ↔ немузикалност

МЪЛЧАЛИВ, НЕРАЗГОВОРЛИВ (НЕРАЗГОВОРЧИВ) ↔ ПРИКАЗЛИВ, РАЗГОВОРЛИВ (РАЗГОВОРЧИВ), БЪБРИВ (*разг.*)

Който не обича да говори, разговаря. ***Мълчалив*** *юноша.* ***Неразговорлив*** *спътник.* ***Неразговорчива*** *жена.* ↔ Който обича да говори, да разговаря. ***Приказлив*** *веселяк.* ***Разговорлива*** *колежка.* ***Бъбрива*** *стопанка на кафене.*

¤ мълчаливост, неразговорливост (неразговорчивост) ↔ приказливост, разговорливост (разговорчивост), бъбривост

МЪРСЯ, ЦАПАМ ↔ ЧИСТЯ

Вж. ***замърсявам, зацапван, измърсявам, изцапвам, намърсявам, нацапвам, омърсявам, оцапвам*** ↔ ***изчиствам, очиствам, почиствам.*** *Камионите от строежа* ***мърсят*** *улицата. Децата много* ***цапат*** *дрехите си. Всеки ден* ***чистя****.*

¤ мърсене, цапане ↔ чистене

МЪРШАВ, КЛЬОЩАВ (*разг.*) **↔ ОХРАНЕН, ТЛЪСТ[2], УГОЕН**

Който е много слаб, без излишна или достатъчна тлъстина. ***Мършав*** *кон.* ***Кльощави*** *ръце.* ↔ Който е дебел, с много тлъстина. ***Охранен*** *шопар.* ***Тлъсто*** *тяло.* ***Угоена*** *пуйка.*

¤ мършавичък, кльощавичък ↔ охраненичък, тлъстичък, угоеничък; мършавост, кльощавост ↔ охраненост, тлъстина, угоеност

Н

НАБЛИЗО (НАБЛИЗКО) ↔ НАДАЛЕЧ (НАДАЛЕЧЕ, НАДАЛЕКО)

Вж. ***близо, недалеч*** ↔ ***далеч*** (в 1. зн.). ***Наблизо*** *ромоли поточе. Деца играят* ***наблизко.*** *А* ***надалеч,*** *зад срещните стени / хусарите се спускат с дим и плам.* (Хр. Смирненски) *Тихо гръм последен заглъхва негде* ***надалече.*** (П. К. Яворов) ***Надалеч*** *се мярка силует. Не дири* ***надалеко*** *туй, що е* ***наблизко.*** (Погов.)

НАВИКВАМ, ПРИВИКВАМ, СВИКВАМ ↔ ОТВИКВАМ

Придобивам някакъв навик. ***Навиквам*** *да си мия зъбите.* ***Привиквам*** *да почивам на планина.* ***Свиквам*** *да заспивам късно.* ↔ Загубвам известен навик. ***Отвиквам*** *да ходя пеш. Човек лесно* ***привиква,*** *но трудно* ***отвиква*** *от хубавото.* (Погов.)

¤ навикване, привикване, свикване ↔ отвикване; навикнал, привикнал, свикнал ↔ отвикнал

НАВОДНЯВАМ[1] ↔ ОТВОДНЯВАМ

Стихийно, неволно или съзнателно заливам с голямо количество вода някое място, околната суша. *Реката* ***наводни*** *долината. Оставил съм чешмата отворена и* ***наводних*** *кухнята.* ↔ Отвеждам, премахвам вода от наводнено място. *Работниците* ***отводняват*** *градината.*

¤ наводняване ↔ отводняване; наводнен ↔ отводнен

НАВОДНЯВАМ[2] ↔ ОБЕЗВОДНЯВАМ

Заливам, изпълвам с вода някакво пространство. ***Наводнявам*** *оризище.* ↔ Отвеждам вода от някакво място, за да остане сухо. ***Обезводнявам*** *местност.*

¤ наводняване ↔ обезводняване; наводнен ↔ обезводнен

НАВРЕМЕНЕН ↔ БЕЗВРЕМЕНЕН, НЕНАВРЕМЕНЕН

Който се извършва или става, когато е потребно, нужно; своевременен. ***Навременна*** *помощ.* ↔ Който не става навреме, когато трябва. *Разбивали се корабите… / и смърт* ***безвременна*** *е тука намерил не един моряк.* (Ел. Багряна) ***Ненавременна*** *мярка.*

¤ навременно ↔ безвременно, ненавременно; навременност ↔

безвременност, ненавременност

НАВСЯКЪДЕ, НАВРЕД, ВРЕД (*разг.*), **ВСЯКЪДЕ** (*разг.*), **ВРЕДОМ** (*поет.*) ↔ **НИКЪДЕ, НИЙДЕ** (*разг.*)

На всяко място. *Покаже се, скрий се, без знак, без следа, / **навсякъде** гонен, **всякъде** приет.* (Ив. Вазов) ***Навред** тирани, тигри зли, лакоми за стръв.* (Ив. Вазов) *На вид си мъж благоприличен, / но що ли **вредом** в столицата бедна / те срещат с поглед ироничен?* (Хр. Смирненски) ***Вред** намирам разруха.* ↔ На нито едно място. *Той **никъде** не се отби.* (Й. Йовков) ***Нийде** се нищо не види, / нищо от **нийде** не чува.* (П. Р. Славейков) *Приятелите са **навсякъде**, но когато потрябват, ги няма **никъде**.* (Б. Ананиев)

НАВЪН ↔ НАВЪТРЕ

1. По посока извън пределите на нещо. *Бягайте **навън** от сградата!* ↔ По посока към вътрешността на нещо. *Влизам **навътре** в гората.*

2. Извън някакъв предмет. *Стряхата стърчи **навън,** над терасата.* ↔ Дълбоко във вътрешната страна на нещо или към някакъв център. ***Навътре** в двора къщичка се тули.* (П. П. Славейков) *Кесията е **навътре** в сандъка.*

НАВЯВАМ ↔ ОТВЯВАМ[2]

1. Вж. ***довявам** ↔ **завявам, издухвам, отвявам.** Вихрушката **навява** сняг пред вратата. Вятърът ми **отвя** шапката.*

2. *Прен.* Пораждам някаква мисъл, чувство. *Машината ритмично припява и **навява** топла вяра.* (Н. Й. Вапцаров) ↔ Премахвам, унищожавам някакви мисли, чувства. ***Отвявам** надеждите.*

¤ навяване ↔ отвяване

НАГЛАСЯВАМ (НАГЛАСЯМ), НАТЪКМЯВАМ (*разг.*) ↔ **РАЗБУТВАМ, РАЗВАЛЯМ**[5]**, РАЗТУРВАМ**[3] **(РАЗТУРЯМ**[3]**)**

Приготвям, правя нещо да е подредено, готово. ***Нагласявам (нагласям)** си прическата. **Нагласявам (нагласям)** масата. **Натъкмявам** багажа си.* ↔ Правя нещо подредено да не бъде в ред, да не бъде готово. ***Разбутвам** гардероба. **Развалям** прическата си. **Разтурвам** леглото. **Разтурям** багаж.*

¤ нагласяване (нагласяне), натъкмяване ↔ разбутване, разваляне, разтурване (разтуряне)

НАГОРЕ, НАНАГОРЕ (*разг.*) ↔ **НАДОЛУ, НАНАДОЛУ** (*разг.*)

1. В посока към по-голяма височина, към по-високо положение в отвесна линия. *Вървя* ***нагоре*** *по планината. Тръгни* ***нанагоре*** *към върха.* ↔ По посока към по-ниско място. *Помни дете, / че стълбата / отгоре* ***нанадолу*** *се мете.* (Б. Банов) *Вятърът се устремяваше ту* ***нагоре,*** *ту* ***надолу*** *и вълнообразното му движение напомняше летеж на дракон.* (В. Юго)

2. По посока към небето. *Вдигам глава* ***нагоре.*** ↔ По посока към земята. *Отпускам ръце* ***надолу.***

3. *Прен.* На по-високо положение в социално, културно, нравствено отношение. *Изкачвам се* ***нагоре*** *по административната йерархия.* ↔ На по-ниско положение в социално, културно или нравствено отношение. *Тя е много по-****надолу*** *от него по образование.*

НАГОРЕН, НАНАГОРЕН (*разг.*) ↔ **НАДОЛЕН, НАНАДОЛЕН** (*разг.*)

1. За път – който върви нагоре. ***Нагорно*** *шосе.* ***Нанагорна*** *пътека.* ↔ Който върви надолу. ***Надолна*** *улица.* ***Нанадолна*** *алея. По* ***нанагорен*** *път, по* ***нанадолен*** */ търчим да си оправяме играта. / Но дайте малко да поспрем.* (М. Ганчев)

2. Като *същ.* ***(нагорно*** ↔ ***надолно).*** Вж. ***нагорнище, нанагорнище*** ↔ ***надолнище, нанадолнище.*** *Едвам се влачим по* ***нанагорното.*** *Камъкът се търкулна по* ***нанадолното.*** *По* ***нагорното*** *се вървеше трудно, но като стигнахме* ***надолното,*** *се качихме на каруцата.*

НАГОРНИЩЕ, НАНАГОРНИЩЕ (*разг.*) ↔ **НАДОЛНИЩЕ, НАНАДОЛНИЩЕ** (*разг.*)

Място или път, който върви нагоре. *Тръгнахме по* ***нагорнището*** *към селото.* ***Нанагорнището*** *ги озори.* ↔ Място или път, който върви надолу. *Поеха по* ***надолнището.*** *По инерция се спуснахме с колата по* ***нанадолнището.***

НАД ↔ **ПОД**

1. За означаване на място по-горе от нещо, някого. *Стоя и гледам малкия портрет, / окачен там* ***над*** *одъра от слама.* (Н. Й. Вапцаров) ***Над*** *него сокол – юнашка птица / и тя се за брат, за юнак*

грижи. (Хр. Ботев) ↔ За означаване на място по-долу от друго място, където се намира нещо, някой. *Миньорите работят* ***под*** *земята. Живеят* ***под*** *нас. Самичък Господ* ***над*** *нази, черната земя* ***под*** *нази.* (П. Р. Славейков)

2. За означаване на предел, граница, около които или по-горе от които съществува нещо; повече от. *Заплата* ***над*** *минималната.* ↔ За означаване на граница, от която по-долу се намира, проявява някакво качество, количество, степен; по-малко от. *Младежи* ***под*** *18 години.*

3. За означаване, че нещо надминава по степен, сложност и др. нещо друго. *По сложност задачата е* ***над*** *средното ниво.* ↔ За означаване, че нещо е по-малко по степен, сложност от нещо друго. *Работата е* ***под*** *възможностите му.*

НАД- ↔ ПОД-

Представки, с които се образуват думи със значение: който е свързан с нещо, разположено по-високо от нещо друго, например *надлез, надземен.* ↔ Който е свързан с нещо, което е отдолу, става под нещо друго, например *подлез, подземен.*

НАДВОДЕН ↔ ПОДВОДЕН

Който се намира или става над водата. ***Надводна*** *скала.* ↔ Който се намира или става под повърхността на водата. ***Подводно*** *плуване.*

НАДЕЖДА ↔ БЕЗНАДЕЖДНОСТ, ОТЧАЯНИЕ

Очакване на нещо хубаво, увереност в нещо, във възможността на нещото. *И все с* ***надежда*** *бяха дървесата / лъчи над тях ден слънчев да пророни.* (Д. Дебелянов) ↔ Липса на надежда, на вяра, че нещо ще се осъществи. *Тя* [омразата] *сплиташе жестоките си мрежи на пустота / и мрачна* ***безнадеждност.*** (Н. Й. Вапцаров) *Обзема ме* ***отчаяние.***

НАДЕЖДЕН ↔ НЕНАДЕЖДЕН

Който буди доверие, надежда. ***Надежден*** *съюзник.* ↔ Който не вдъхва доверие, надежда. ***Ненадеждна*** *охрана.*

¤ надеждно ↔ ненадеждно; надеждност ↔ ненадеждност

НАДЗЕМЕН ↔ ПОДЗЕМЕН

1. Който се намира, става над или върху земната повърхност.

Надземни *строителни работи.* ↔ Който се намира, става под земята. ***Подземен*** *път.*

НАДИПЛЯМ ↔ РАЗДИПЛЯМ

1. Правя на дипли, гънки нещо (плат, дреха). ***Надиплям*** *перде.* ↔ Развалям дипли. ***Раздиплям*** *гънки на фуста.*

2. Вж. ***сгъвам, сдиплям*** ↔ ***разгъвам. Надиплям*** *одеялата в шкафа.* ***Раздиплям*** *чеиза на невястата.*

¤ надипляне ↔ раздипляне; надиплен ↔ раздиплен

НАДКОРЕМЕН ↔ ПОДКОРЕМЕН

Който се намира над корема. ***Надкоремни*** *мускули.* ↔ Който се намира под корема. ***Подкоремни*** *тлъстини.*

НАДЛЕЗ ↔ ПОДЛЕЗ

Пътно съоръжение за преминаване над железопътни линии или пътища, шосета. *Нов* ***надлез.*** ↔ Пътно съоръжение (обикновено за пешеходци) за преминаване под железопътни линии или пътища, шосета. *В* ***подлеза*** *има кафенета и магазинчета.*

НАДЛЪЖ ↔ НАШИР

Вж. ***надълго***[1] ↔ ***нашироко****. Всяка рулетка от тенекия, / щом измери нещо* ***нашир*** *или* ***надлъж****, / скромно се свива във своята кутия / като охлюв след летен дъжд.* (М. Ганчев)

НАДЛЪЖЕН ↔ НАПРЕЧЕН

Който се простира по дължината на нещо. ***Надлъжно*** *сечение.* ↔ Който е разположен по ширината на нещо, напреко на тясната страна. ***Напречен*** *разрез.*

НАДОБЛАЧЕН ↔ ПОДОБЛАЧЕН

Който е разположен над облаците, по-високо от облаците. ***Надоблачно*** *пространство.* ↔ Който е разположен под облаците. ***Подоблачна*** *шир.*

НАДЦЕНЯВАМ ↔ ПОДЦЕНЯВАМ

Ценя, оценявам някого или нещо повече, отколкото заслужава. ***Надценявам*** *противника си.* ↔ Ценя, оценявам някого или нещо по-малко, отколкото заслужава. ***Подценявам*** *конкурента си. Сотиров е ... непогрешим. Никога не* ***подценява*** *опасност, не* ***надценява*** *приятелство, не се предоверява.* (В. Мутафчиева) ***Надценяваш*** *ли се, често ще те* ***подценяват****.* (Л. Дашев)

¤ надценяване ↔ подценяване; надценен ↔ подценен

НАДЪЛГО[1] ↔ НАШИРОКО[1]

На дължина, по дългата посока или страна на нещо. *Градът се простира **надълго.*** ↔ На ширина. *Реката се разлива **нашироко.***

НАДЪЛГО[2] ↔ НАКРАТКО, НАКЪСО *прен.*

Много подробно, с големи подробности. *Разказвам **надълго** за ваканцията.* ↔ В кратък, съкратен вид. *Излагам становището си **накратко.** Предадох **накъсо** нарежданията.*

НАДЯСНО ↔ НАЛЯВО

1. В посока към дясната страна. *По-нагоре, **надясно** се вижда малка хижа.* ↔ В посока към лявата страна. *Поглеждам **наляво.** Цар на завоя е ! / Цар на шосето! / Завива **надясно**, завива **наляво.** / Завива дори там, където / пътят върви направо!* (К. Костов)

2. На страна, която е свързана с идеите на десни политически партии и сили. ↔ На страна, която е свързана с идеите на леви политически партии и сили. *Българската политика е минала през различни периоди, отклонявала се е **надясно** и **наляво**.*

НАЕМАМ ↔ ОСВОБОЖДАВАМ[4]

1. Вземам нещо под наем. ***Наемам** кола.* ↔ Връщам нещо, взето под наем. ***Освобождавам** квартира.*

2. Възлагам временна работа на някого. ***Наемам** работник.* ↔ Уволнявам, прекратявам трудов договор. ***Освобождавам** двама шлосери от работа.*

¤ наемане ↔ освобождаване

НАЕМАТЕЛ ↔ НАЕМОДАТЕЛ

Лице, което е взело под наем жилище, помещение и др. ***Наемател** на магазин.* ↔ Лице, което дава под наем помещение, земя и др. ***Наемодател** на дворно място.*

¤ наемателка ↔ наемодателка; наемателски ↔ наемодателски

НАЗАД, НАНАЗАД (*разг.*) **↔ НАПРЕД, НАНАПРЕД** (*разг.*)

1. Зад някого или нещо. *Останах **назад** от групата.* ↔ Пред някого или нещо. *Краката пак се олюляват и то* [магарето] *ни крачка **нанапред**.* (Хр. Радевски) *Кучето тичаше **напред.** Вързахме го* [зъба] *с бати / с много здрав конец. / Аз **назад** се дърпам, / тегли той **напред** / и зъбът изпърха / в гладкия паркет.* (В. Евтимов) *Може*

би е като хитър рак, който може да върви и ***напред,*** *и* ***назад.*** (в. Стършел)

2. По посока откъм гърба, обратна на движението. ↔ По посока на предната, лицевата страна на някого, нещо. *Беше толкова черно / и* ***напред,*** *и* ***назад****. / Като в сън ни се мерна / стар и тесен площад.* (Р. Ралин)

3. *Прен.* В миналото, в предходното време. *Потаен глас му шепне: Не гледай* ***наназад****!* (Ив. Вазов) *Спомен ме пренесе* ***назад*** *в детството.* ↔ В бъдеще, в идващо, предстоящо време. *Пренесох се в мечтите си* ***напред****. Гледам с надежда* ***нанапред****.*

4. За изразяване на заповед, призив за връщане, отдръпване от някакво място. ***Назад****, на местата си!* ↔ За изразяване на заповед, подкана, призив за движение в посока към предната страна. ***Напред****, към врага!*

НАЗАДНИЧАВ ↔ НАПРЕДНИЧАВ

Вж. ***консервативен*** ↔ ***прогресивен. Назадничави*** *теории.* ***Напредничав*** *философ.*

¤ назадничаво ↔ напредничаво; назадничавост ↔ напредничавост

НАЗНАЧАВАМ ↔ УВОЛНЯВАМ

Приемам, поставям на длъжност, служба някого. ***Назначавам*** *нов секретар.* ↔ Освобождавам някого от длъжност, служба, прекратявам трудов договор. *Цял ден тичам, знаеш,* ***уволнявам, назначавам,*** *премествам.* (Чудомир) *Думата му на две не става. /* ***Назначава – уволнява*** */ разрешава – забранява. / И всеки в малката държава / с него се сродява.* (в. Стършел)

¤ назначаване ↔ уволняване; назначение ↔ уволнение

НАКАЗУЕМ ↔ НЕНАКАЗАУМ *спец.*

Който изисква наказание според закон или правилник. ***Наказуема*** *постъпка.* ↔ Който не подлежи на наказание по закон или правилник. ***Ненаказуемо*** *деяние.*

¤ наказуемост ↔ненаказуемост

НАКРИВО ↔ НАПРАВО

Наклонено или встрани от правата посока. *Пуши с луличката си, захапана* ***накриво****.* (Елин Пелин) *Зъбът израсна* ***накриво.*** ↔ По

права линия нагоре или напред. *Можеш ли ми каза кой път води за станцията?... Карай* ***направо***. (А. Гуляшки) *Поставих колчета на доматите, за да растат* ***направо*** *и да не падат.*

НАКЪДЕ ↔ ОТКЪДЕ

При пряк и косвен въпрос – към коя посока, към кое място. ***Накъде*** *води пътят? Не знам* ***накъде*** *заминаха.* ↔ От кое място или посока. *Добра дълго мисли, докато най-после го запита: –* ***Откъде*** *се завръщаше тая заран?* (К. Петканов) *Ще реша* ***откъде*** *ще мина.*

НАКЪРНЕН ↔ НЕНАКЪРНЕН, НЕПОКЪТНАТ

1. Който не е цял, такъв, какъвто е бил преди. ***Накърнен*** *парцел.* ↔ Който е цял, такъв, какъвто е бил преди. ***Ненакърнени*** *земи.* ***Непокътната*** *пита.*

2. Който е загубил стойността или височината, значението си поради обида, оскърбяване, нарушаване по различни причини. ***Накърнено*** *достойнство.* ↔ Който не е загубил стойността, значението, височината си по никакви причини. ***Ненакърнена*** *гордост.* ***Непокътната*** *чест.*

НАМАЛЯВАМ I[1] (*непрех.*), **СМАЛЯВАМ СЕ ↔ НАРАСТВАМ[1], НАЕДРЯВАМ, НАГОЛЕМЯВАМ** (*рядко*), **УГОЛЕМЯВАМ СЕ[1]**

Ставам по-малък по *размери. Луната* ***намалява****. Езерото* ***се смалява*** *от сушата.* ↔ Ставам по-голям по размери. *Денят* ***нараства****. Прасковите* ***наедряват****. Зеленчуците* ***наголемяха*** *от дъждовете. Купи още ниви и имотът му* ***се уголеми****.*

¤ намаляване, смаляване ↔ нарастване, наедряване, наголемяване, уголемяване

НАМАЛЯВАМ I[2] (*непрех.*) ↔ **НАРАСТВАМ[2], ПОРАСТВАМ, УВЕЛИЧАВАМ СЕ, УГОЛЕМЯВАМ СЕ[2]**

Ставам по-малък по количество или степен. *Напрежението* ***намаля****.* ↔ Ставам по-голям по количество или степен. ***Порасна*** *пак глъчката на трапезата.* (Й. Йовков) *Тълпата* ***нараства****. Напрежението* ***се уголеми****. Рибата в реките постоянно* ***намалява****. Остава ни утехата, че постоянно* ***се увеличават*** *еколозите.* (Цв. Розов)

¤ намаляване ↔ нарастване, порастване, увеличаване, уголемя-

ване

НАМАЛЯВАМ II (*прех.*), **СМАЛЯВАМ, УМАЛЯВАМ ↔ УВЕЛИЧАВАМ, УГОЛЕМЯВАМ**

1. Правя по-малък. ***Намалявам*** *дължината на полата.* ***Намалявам*** *наем.* ***Смалявам*** *разходите си.* ***Смалявам*** *територията.* ***Умалявам*** *чертеж.* ↔ Правя по-голям. ***Увеличавам*** *теглото си.* ***Уголемявам*** *земите си.*

2. Вж. ***повишавам ↔ понижавам, снижавам*** (във 2. зн.). ***Умалявам*** *значението на труда.* ***Увеличавам*** *уважението си.* ***Уголемявам*** *вниманието към старата жена.*

¤ намаляване, смаляване, умаляване ↔ увеличаване, уголемяване

НАМЕСА, ВМЕШАТЕЛСТВО (*книж. нежел.*) ↔ **НЕНАМЕСА, НЕВМЕШАТЕЛСТВО** (*книж. нежел.*)

Участие, най-често нежелано, в някаква работа, проблеми на друг. ***Намеса*** *във възпитанието на дете.* ***Вмешателство*** *в управлението на фирмата.* ↔ Неучастие в нещо, което се върши от друг. ***Ненамеса*** *в домакинството. Политика на* ***невмешателство*** *във вътрешните работи на държавата.*

НАМЕСТВАМ ↔ РАЗМЕСТВАМ

Слагам нещо на определено място. ***Намествам*** *секция.* ***Намествам*** *детето в количката.* ↔ Слагам нещо на различно място от това, където се намира, стои. ***Размествам*** *мебелите.* ***Размествам*** *учениците.*

¤ наместване ↔ разместване

НАМОТАВАМ ↔ ОТМОТАВАМ, РАЗМОТАВАМ[2]

Вж. ***завивам II***[2]***, навивам, увивам ↔ отвивам, развивам.*** ***Намотавам*** *връв.* ***Отмотавам*** *въжето от краката на коня.* ***Размотавам*** *пояса си.*

¤ намотаване ↔ отмотаване, размотаване; намотан ↔ отмотан, размотан

НАПАДАТЕЛЕН ↔ ОТБРАНИТЕЛЕН

Който е насочен към нападение, който напада. ***Нападателно*** *движение.* ↔ Който е свързан с отбрана, защита. ***Отбранителна*** *война.*

¤ нападателно ↔ отбранително; нападателност ↔ отбранителност

НАПИВАМ СЕ ↔ ИЗТРЕЗНЯВАМ², ОТРЕЗНЯВАМ

Крещим, а щом ***изтрезнеем,*** */ забравяме думи, клетви.* (Хр. Ботев)

НАПОДОБЯВАМ, ПРИЛИЧАМ СИ, СХОЖДАМ СИ (*несв.*) **↔ ОТЛИЧАВАМ СЕ, РАЗЛИЧАВАМ СЕ**

Подобен съм на някого, на нещо по някакви белези. *Чертите на лицето ѝ* ***наподобяваха*** *неговите.* (Д. Димов) *По тоя проблем възгледите и на двамата* ***си схождаха.*** (Ив. Вазов) *Нашите майки са сестри и* ***си приличат.*** ↔ Не съм подобен или еднакъв с друг, различен съм от друг. ***Отличавам се*** *от близнака си по една бенка. Думите му много* ***се различават*** *от делата.*

¤ наподобяване, приличане, схождане ↔ отличаване, различаване

НАПРЕДВАМ³ ↔ ОТТЕГЛЯМ СЕ

Отивам напред, по-близо до някаква цел. *Отрядът* ***напредва*** *към селото.* ↔ Връщам се назад от някакво място към стари позиции, места. *Мъглата* ***се оттегли*** *към планината.*

¤ напредване ↔ оттегляне

НАРЕДЕН ↔ БЕЗРЕДЕН, НЕНАРЕДЕН, РАЗХВЪРЛЯН

Който е поставен в определен ред и има приятен, спретнат вид. ***Нареден*** *хол.* ***Наредена*** *библиотека.* ↔ Който не е поставен в ред, който се намира в безредие и има неприятен вид. ***Безредни*** *вещи.* ***Ненареден*** *гардероб.* ***Разхвърлян*** *куфар.*

НАРЕЖДАМ I², ПОДРЕЖДАМ, РЕДЯ (*несв.*) **↔ РАЗРЕЖДАМ, РАЗХВЪРЛЯМ**

Слагам определени неща в някакъв ред или на определеното им място. ***Нареждам*** *масата.* ***Подреждам*** *си дрехите.* ***Редя*** *карти.* ↔ Променям мястото и развалям реда на нещо. ***Разреждам*** *подредени книги.* ***Разхвърлям*** *чаршафи.*

¤ нареждане, подреждане, редене ↔ разреждане, разхвърляне; нареден, подреден ↔ разреден, разхвърлян

НАРОДЕН ↔ АНТИНАРОДЕН, ПРОТИВОНАРОДЕН

Който съответства на интересите на народа. ***Народен*** *поет.* ***На-***

***родно** дело.* ↔ Който е против, който уврежда интересите на народа. ***Антинародни** действия. **Противонароден** закон.*

НАРОЧНО, ПРЕДНАМЕРЕНО, ПРЕДУМИШЛЕНО, УМИШЛЕНО ↔ НЕВОЛНО, НЕПРЕДНАМЕРЕНО, НЕПРЕДУМИШЛЕНО, НЕУМИШЛЕНО, СЛУЧАЙНО

С определено намерение, със съзнание за последствията от някакво действие, думи. ***Нарочно** се изсмя при влизането ми. **Преднамерено** седнах на първата редица. В езика на вестника **предумишлено** се употребяват много турцизми. Спрях се **умишлено** точно пред колата.* ↔ Без никакво предварително намерение, без съзнание за последствията. *Нахлуването му в банята беше **непреднамерено**. Съвсем **непредумишлено** го закачих с куката и му скъсах ръкава. Мислех, че **неумишлено** може да съм го обидил, припомняйки тази неприятна случка. Само от време на време аз понякога **неволно**, а понякога **нарочно** – запитвах за нещо.* (Ст. Чилингиров) *Давид разбра, че **случайно** или **нарочно**, тук бяха се събрали всички … селски ергени.* (Й. Йовков)

НАРУШАВАМ, ПРЕСТЪПВАМ ↔ СПАЗВАМ

Не се придържам към определени правила, закони, обещания и др., не ги спазвам. ***Нарушавам** Конституцията. **Престъпвам** клетва.* ↔ Придържам се към нещо установено, някакъв ред, правила, обещания и др. ***Спазвам** обещание.*

¤ нарушаване, престъпване ↔ спазване

НАРЯДКО[1] ↔ НАГЪСТО, НАЧЕСТО (*разг.*)

На голямо разстояние едно от друго по място. ***Нарядко** израсла царевица.* ↔ На малки разстояния едно от друго. ***Нагъсто** посадени ягоди. Някъде борчетата са **нарядко**, някъде **начесто**.*

НАРЯДКО[2] ↔ НАЧЕСТО

На големи интервали от време. *Взе да идва **нарядко** у дома.* ↔ На малки интервали от време. *Гранатите падат вече **начесто**.* (Й. Йовков)

НАСАМ ↔ НАТАМ, НАТАТЪК

1. В посока към мястото, където е говорещият. *Ела **насам**!* ↔ В посока на отдалечаване от мястото, където е говорещият. *Продължавай да вървиш **натам**. Селото е **нататък**.*

2. В една посока. ↔ В друга посока. *По стълбата служебна / **насам, натам** пълзя* [охлювът], */ дорде един прекрасен ден / безшумно, тихичко отвори / една врата в началническа канцелария.* (Хр. Радевски) *Змията се вие **насам, натам**, и пак в дупката си направо влязва.* (П. Р. Славейков, послов.)

3. От определен момент в миналото до времето на говоренето. *От година **насам** не съм го виждал.* ↔ В следващите моменти, във времето след определен момент в миналото или след момента на говоренето. *От днеска **нататък** българският род / история има и става народ.* (Ив. Вазов) *От този ден **натам** сме големи приятели.*

НАСЕЛЕН ↔ НЕНАСЕЛЕН, БЕЗЛЮДЕН, ПУСТ

В който има, живее население. ***Населен** остров.* ↔ В който няма население. ***Ненаселени** области. **Безлюден** континент. **Пуст** край.*

// Вж. ***гъстонаселен** ↔ **рядконаселен. Населен** континент. **Ненаселена** планина. **Безлюдна** долина. **Пусти** села.*

¤ населеност ↔ ненаселеност

НАСИТЕН ↔ НЕНАСИТЕН *спец.*

Обикн. за разтвор – който съдържа в себе си пределно количество от някакво разтворено вещество. ***Наситен** разтвор.* ↔ Който при дадени условия може да поеме, разтвори още от някакво вещество. ***Ненаситен** разтвор.*

¤ наситеност ↔ ненаситеност

НАСТРОЙВАМ ↔ РАЗСТРОЙВАМ

1. Обтягам или отпускам струните на музикален инструмент, за да им придам определена височина на тона. ***Настройвам** цигулка.* ↔ Правя да загубят определения си тон, височина струните на музикален инструмент. ***Разстройвам** пиано.*

2. *Прен.* Създавам приятно настроение, приятни чувства, желания за нещо. *Тихата планинска вечер ме **настрои** лирично.* ↔ Нарушавам доброто настроение, предизвиквам неприятни чувства у някого. *Думите ѝ ме **разстроиха**.*

¤ настройване ↔ разстройване; настроен ↔ разстроен

НАСТЪПАТЕЛЕН ↔ ОТСТЪПАТЕЛЕН (*рядко*)

Който настъпва, свързан е с настъпление. *Насочвам се към мом-*

чето с ***настъпателен*** *вид.* ↔ Който е свързан с отстъпване. *Правя* ***отстъпателно*** *движение.*

¤ настъпателно ↔ отстъпателно

НАСТЪПВАМ ↔ ОТСТЪПВАМ

1. Приближавам се някъде, отивам напред, обикновено с враждебни намерения, за зло. *Колорадският бръмбар* ***настъпва*** *към картофените ниви.* ↔ Оттеглям се назад от някъде. *Противникът* ***отстъпи****. От своята сянка всеки път / човекът почнал да се плаши. / Защо край него се таи... /* ***Отстъпи*** *той, /* ***настъпи*** *тя, /* ***настъпи*** *той / и тя* ***отстъпи****.* (Хр. Радевски)

2. *Прен.* Разпространявам се на някаква територия. *Грипът* ***настъпва****.* ↔ Намалявам, ограничавам обхвата, разпространението си. *Дизентерията* ***отстъпва*** *след взетите от Червения кръст мерки.*

3. *Прен.* За време, състояние – обхващам някое място, установявам се някъде. ***Настъпва*** *зима.* ***Настъпиха*** *приятни дни.* ↔ Отминавам, преставам да бъда някъде. *Радостта* ***отстъпи*** *на нови грижи. Зимата* ***отстъпи*** *на пролетта.*

¤ настъпване ↔ отстъпване

НАСЪН ↔ НАЯВЕ

По време на сън, на спане. ↔ Не по време на сън, а в действителност. *И* ***наяве****, и* ***насън****, ти си все пред мен – / дивна като ясна нощ, / свидна като ден.* (П. П. Славейков)

НАСЪРЧАВАМ ↔ ОБЕЗСЪРЧАВАМ

С думи, дела, постъпки, подтиквам някого, давам сила или подхранвам желанието на някого да свърши нещо. ***Насърчавам*** *младите таланти.* ↔ С думи, дела, постъпки, намалявам желанието, готовността на някого за нещо, да върши нещо. ***Обезсърчавам*** *детето и то се отказва да свири.*

¤ насърчаване ↔ обезсърчаване; насърчение ↔ обезсърчение; насърчителен ↔ обезсърчителен; насърчително ↔ обезсърчително

НАТЕЖАВАМ, НАТЯГАМ ↔ ОЛЕКВАМ

Ставам по-тежък. *Поставих бутилката в чантата и тя изведнъж* ***натежа****. Клоните* ***натегнаха*** *от плод.* ↔ Ставам по-лек. *Извадих консервите от раницата и тя* ***олекна****.*

¤ натежаване, натягане ↔ олекване

НАТЕЖАВА МИ, НАТЯГА МИ ↔ ОЛЕКВА МИ

1. Нещо започва да ми тежи, да ме затруднява с тежестта си. *Слез от гърба на баща си, че много* ***му натежа*** *по стръмното. Куфарът* ***ми натегна****.* ↔ Става ми по-леко, някаква тежест се премахва от мен. *Хвърлих половината багаж и* ***ми олекна****.*

2. *Прен.* Става ми тежко, неприятно, обхващат ме неприятни чувства или мисли (тревога, недоволство и др.). *Много* ***ми натежа****, когато ме обвиниха несправедливо.* ***Натегна ми*** *все аз да върша черната работа.* ↔ Става ми по-леко, обхващат ме по-приятни чувства или мисли. ***Олекна ми****, като видях, че децата пристигат живи и здрави. На старата* ***ѝ олекна****, когато синът ѝ най-после се ожени.*

¤ натежаване ↔ олекване

НАТОВАРВАМ[1] ↔ РАЗТОВАРВАМ[1], СТОВАРВАМ

Качвам някакъв товар, нещо тежко. ***Натоварвам*** *дървен материал във вагон.* ↔ Свалям някакъв товар. ***Разтоварвам*** *цимент от камион.* ***Стоварвам*** *дърва от каруца.*

¤ натоварване ↔ разтоварване, стоварване

НАТОВАРВАМ[2] ↔ РАЗТОВАРВАМ[2]

Възлагам на някого да извърши някаква работа. ***Натоварвам*** *дъщеря си с домашни задължения.* ↔ Освобождавам някого от известни задължения. ***Разтоварвам*** *го от специална мисия.*

¤ натоварване ↔ разтоварване

НАТУРАЛИЗИРАМ СЕ ↔ ДЕНАТУРАЛИЗИРАМ СЕ (*книж.*)

За чужденец – възприемам поданството, езика, начина на живот и др. на националността, сред която живея. *Бързо* ***се натурализира*** *в Испания.* ↔ Забравям, отвиквам от особеностите, езика, начина на живот на националността, сред която съм живял, след като напускам страната. ↔ *Отдавна напуснаха Англия и успяха да* ***се денатурализират****.*

¤ натурализиране ↔ денатурализиране; натурализиран ↔ денатурализиран

НАТЯСНО ↔ НАШИРОКО[2]

Върху малко, недостатъчно пространство, място. *Живеем* ***натяс-***

но *в една гарсониера.* ↔ В просторно, широко помещение, място. *Разполагам се* ***нашироко.***

НАУЧАВАМ (*прех.*), **ПРИУЧВАМ (ПРИУЧАВАМ) ↔ ОТУЧВАМ**

Създавам някакви навици или умения у някого. ***Научавам*** *детето да бродира.* ***Научавам*** *първокласниците да четат.* ***Приучвам*** *към труд.* ***Приучавам*** *към дисциплина.* ↔ Заставям някого или правя някой да отвикне от някакъв навик или умение. *Липсата на инструмент го* ***отучи*** *да свири на цигулка. Смелостта не може нито да се* ***отучи,*** *нито да* ***се научи.*** (Гьоте)

¤ научаване, приучване (приучаване) ↔ отучване; научавам се, приучвам се (приучавам се) ↔ отучвам се

НАУЧЕН ↔ АНТИНАУЧЕН, НЕНАУЧЕН

Който е в съгласие с принципите, методите на науката, на някаква теория. ***Научен*** *труд.* ↔ Който противоречи на науката, на научната теория. ***Антинаучен*** *анализ.* ***Ненаучен*** *подход.*

¤ научно ↔ антинаучно, ненаучно; научност ↔ антинаучност, ненаучност

НАЦИОНАЛИЗИРАМ ↔ ДЕНАЦИОНАЛИЗИРАМ (*книж.*), **ПРИВАТИЗИРАМ**

Изземвам имуществото на частните собственици и го превръщам в държавна собственост. ***Национализирам*** *земята.* ↔ Превръщам държавна собственост в собственост на отделни лица или на група лица, в частна. ***Денационализирам*** *мелница.* ***Приватизирам*** *предприятие.*

¤ национализиране ↔ денационализиране, приватизиране; национализация ↔ денационализация, приватизация; национализиран ↔ денационализиран, приватизиран

НАЧАЛЕН ↔ КРАЕН

Който се намира в началото на нещо, с който нещо започва. ***Начална*** *страница.* ***Начални*** *думи.* ↔ С който нещо завършва. ***Краен*** *резултат.* ***Крайна*** *гара.*

НАЧАЛНИК ↔ ПОДЧИНЕН

Лице, което заема ръководна служба, управлява нещо, разпорежда някъде. ***Началник*** *на полиция.* ↔ Лице, което работи под ръковод-

ството, заповедите на друго лице. *Новият директор е строг към* ***подчинените*** *си.*

НАЧАЛО ↔ КРАЙ

1. Място, където нещо започва. ***Начало*** *на коридор.* ↔ Място, където нещо завършва, където са границите му. ***Край*** *на изречение.*

2. Първият момент, първата част, с която започва някакво действие, проява, период. ***Начало*** *на упадък.* ↔ Последен етап на някакво действие, проява, явление, период. ***Край*** *на война. Смъртта е* ***край****, а мойта власт –* ***начало****!* (К. Зидаров) *Доброто* ***начало*** *е условие за добрия* ***край****.* (Послов.)

¤ начален ↔ краен

НАЧЕНАТ ↔ НЕНАЧЕНАТ

1. От който е взето (обикновено изядено) нещо, който не е цял. ***Наченат*** *сладкиш.* ↔ От който не е взето, изядено нещо, който е цял. ***Неначенат*** *хляб.*

2. Чието изпълнение или възприемане е започнало току-що. ***Наченато*** *съчинение.* ***Начената*** *плетка.* ↔ Чието изпълнение или възприемане не е започнало. ***Неначенат*** *роман.*

НЕГАТИВ ↔ ПОЗИТИВ *спец.*

Във фотографията и кинематографията – първоначална, необработена снимка, където обектите изглеждат обратно на действителността – светлите места са тъмни, а тъмните – светли. *Върни ми* ***негатива*** *на филма.* ↔ Обработена снимка или изображение, където фотографираните обекти изглеждат както в действителността. *Несполучлив* ***позитив****.*

НЕГАТИВЕН ↔ ПОЗИТИВЕН *книж.*

Вж. ***отрицателен***[1] ↔ ***положителен. Негативен*** *отговор.* ***Позитивни*** *качества.*

¤ негативно ↔ позитивно; негативност ↔ позитивност

НЕДАЛЕЧЕН[1] ↔ ОТДАЛЕЧЕН

Вж. ***близък*** ↔ ***далечен*** (в 1. зн.). ***Недалечен*** *град.* ***Отдалечен*** *край на страната.*

¤ недалечност ↔ отдалеченост

НЕДАЛЕЧЕН[2] ↔ ОТДАЛЕЧЕН

Вж. ***близък*** ↔ ***далечен*** (във 2. зн.). ***Недалечно*** *минало.* ***Скоро-***

***шно** събитие. **Отдалечено** бъдеще.*

¤ недалечност, скорошност ↔ отдалеченост

НЕДОЯЖДАМ СИ ↔ ПРЕЯЖДАМ

Системно не се храня, ям недостатъчно. ↔ Ям повече, отколкото трябва. *Сутрин **си недояждам**, вечер **преяждам**.*

¤ недояждане ↔ преяждане; недоял ↔ преял

НЕПОСРЕДСТВЕН, НЕПОСРЕДЕН ↔ ОПОСРЕДСТВЕН

Вж. ***косвен, непряк** ↔ **пряк*** (в 1. зн.); ***директен** ↔ **индиректен, недиректен. Непосредствено** въздействие. **Непосреден** досег с театъра. **Опосредствен** начин за научаване на фактите.*

¤ непосредствено, непосредно ↔ опосредствено; непосредственост, непосредност ↔ опосредственост

НЕРВЕН, НЕСПОКОЕН ↔ СПОКОЕН

1. Който няма спокойствие, който е раздразнителен изобщо или раздразнен в определен момент. ***Нервен** и припрян организатор. **Неспокойно** дете.* ↔ Който е изпълнен, обхванат от спокойствие. ***Спокоен** учител.*

2. Който изразява нервност, раздразнение. ***Нервни** думи. **Неспокойни** стъпки.* ↔ Който изразява спокойствие. ***Спокойни** движения. **Спокоен** тон.*

¤ нервно, неспокойно ↔ спокойно; нервност, неспокойствие ↔ спокойствие

НЕРВИРАМ ↔ УСПОКОЯВАМ[2]

Предизвиквам у някого силно раздразнение, нервно състояние. *Не усилвай касетофона, че ме **нервираш!** Обстановката в работата **нервира** всички.* ↔ Въздействам на някого да уталожи нервите си, да стане спокоен. *Разходката в планината **успокоява** нервите. Опитвам се да **успокоя** майката на изчезналото дете.*

¤ нервиране ↔ успокояване

НЕЧИЙ ↔ НИЧИЙ

Който принадлежи на някого. ***Нечие** нехайство е причинило пожар.* ↔ Който не принадлежи на никого. ***Ничия** земя.*

НЕЩО ↔ НИЩО[1]

1. Някакъв отделен предмет, действие, явление, мисъл и др., които са неопределени, но реални. ↔ Нито един предмет, действие,

явление, мисъл – нито определен, нито неопределен. *Не е задължително да можеш всичко – лошото е, когато можеш* ***нещо,*** *а не правиш* ***нищо****!* (Ст. Страхинов) *На главата има* ***нещо,*** *а в главата няма* ***нищо****.* (Погов.)

2. Като същ., обикновено като *сказ. опред.* Човек, предмет, явление, които имат стойност, значение ↔ Човек, предмет, явление, които нямат стойност, значение. *Който е* ***нещо,*** *обикновено е руган от* ***нищото****.* (Н. Гаубич) *Колко години ти е отнело твоето непрекъснато тичане между* ***нещото*** *и* ***нищото****?* (Р. Ралин)

НОВ ↔ СТАР

1. Който е направен, създаден наскоро или наскоро се е появил. ***Нов*** *модел коли.* ***Нов*** *вестник.* ↔ Който съществува от по-далечно време, който не е нов. ***Старо*** *вино.* ***Стара*** *истина.*

// За дреха – който е придобит наскоро и има хубав вид. ***Нова*** *блуза.* ↔ Който е придобит, съществува от по-дълго време и обикновено е изгубил първоначалния си вид, мода. ***Стари*** *обувки.*

2. Който е сменил някой друг, нещо друго. ***Нов*** *учител.* ***Нова*** *квартира.* ↔ Който е бил винаги и преди. ***Стар*** *директор. Отивам в* ***старото*** *си училище.*

3. Който съществува в настоящето и все още не е отживял времето си, не е остарял. ***Нова*** *мода.* ***Нови*** *възгледи.* ↔ Който отживява или е отживял времето си. ***Стар*** *закон.* ***Стара*** *мода.*

4. Като *същ.* ***(старо ↔ ново)****.* Неупотребявани дрехи. ↔ Употребявани дрехи. *Ако не кърпиш* ***старото, ново*** *не ще носиш.* (Погов.)

¤ новост ↔ старост

НОВО- ↔ СТАРО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е нов, например *новобългарски.* ↔ Който е стар, например *старобългарски.*

НОВОГРЪЦКИ ↔ СТАРОГРЪЦКИ

1. Който се отнася до съвременна Гърция. ***Новогръцки*** *език.* ***Новогръцка*** *литература.* ↔ Който се отнася до старите, древните гърци. ***Старогръцки*** *език.* ***Старогръцка*** *драма.*

2. Като *същ.* ***(новогръцки ↔ старогръцки).*** Новогръцки език. *Говори* ***новогръцки****.* ↔ Старогръцки език. *Знае* ***старогръцки****.*

НОВОЗАВЕТЕН ↔ СТАРОЗАВЕТЕН *спец.*

Който се отнася до Новия завет (тази част от Свещеното писание, която съдържа евангелията, живота на Христос, деянията на апостолите, посланията и откровението). ***Новозаветни*** *книги.* ↔ Който се отнася до Стария завет (по-старата, предхристиянската част от Свещеното писание, свързана с еврейската религия). ***Старозаветна*** *притча.*

НОРМАЛЕН¹ ↔ АНОРМАЛЕН, НЕНОРМАЛЕН¹

1. Който е в съгласие с обикновеното, обичайното състояние на нещата, който не нарушава някаква норма. ***Нормален*** *слух.* ***Нормално*** *поведение.* ↔ Който се отклонява от общоустановените норми, правила, ред. ***Анормално*** *развитие.* ***Ненормално*** *отслабване.*

2. За човек, мислене – психически здрав, с обичайно мислене и реакции. *Той е съвсем* ***нормален.*** ↔ Психически болен. ***Анормална*** *психика.* ***Ненормално*** *дете. Вървеше в свойта жизнена пътека / съвсем обикновен, негениален. / И толкова* ***нормален*** *бе човекът, / че можеш да го сметнеш –* ***ненормален.*** (в. Стършел)

¤ нормално ↔ анормално, ненормално; нормалност ↔ анормалност, ненормалност

НОРМАЛЕН² ↔ НЕНОРМАЛЕН²

Който възниква от естественото развитие на нещата, логично. ***Нормален*** *въпрос.* ↔ Който не е предизвикан от естественото развитие на нещата, който е нелогичен, преувеличен. ***Ненормална*** *предпазливост.*

¤ нормално ↔ ненормално; нормалност ↔ ненормалност

НРАВСТВЕН ↔ БЕЗНРАВСТВЕН, БЕЗПЪТЕН

Вж. ***морален ↔ аморален, неморален.*** ***Нравствен*** *съдия.* ***Нравствен*** *пример.* ***Безнравствен*** *съвет.* ***Безпътен*** *младеж.*

¤ нравствено ↔ безнравствено, безпътно; нравственост ↔ безнравственост, безпътност

НУЖЕН ↔ НЕНУЖЕН

Вж. ***излишен¹ ↔ необходим.*** ***Нужен*** *инструмент.* ***Ненужен*** *съвет.*

¤ нужно ↔ ненужно

О

О-, ОБ- ↔ ОБЕЗ-

Представки за образуване на думи със значение: придавам на нещо качеството, означено от основната дума, например *оцветявам, очовечавам, обнадеждавам.* ↔ Отнемам от нещо качеството, означено от основната дума, например *обезцветявам, обезсолявам.*

ОБВИНЕНИЕ ↔ ОПРАВДАНИЕ

1. Приписване някому вина или грешка. *Отправям **обвинение.*** ↔ Доказване, че някой е прав, че няма вина или грешка. *Не може да има **оправдание** за тази кражба.*

2. Думи, с които се приписва вина. ↔ Думи, с които някой се оправдава. ***Оправданията** понякога вдигат такъв шум, че заглушават **обвиненията.*** (Б. Ананиев)

ОБВИНИТЕЛЕН ↔ ОПРАВДАТЕЛЕН, ОНЕВИНИТЕЛЕН

Който приписва вина, който обвинява някого. ***Обвинителен** акт.* ↔ Който доказва невинността на някого, липсата на вина. ***Оправдателна** присъда. **Оневинителен** документ.*

ОБВИНЯВАМ ↔ ОПРАВДАВАМ, ОНЕВИНЯВАМ

Приписвам някому вина. ***Обвиняват** те в кражба.* ↔ Доказвам, установявам липса на вина. ***Оправдаха** подсъдимия след разглеждане на всички факти. Новите разкрития те **оневиняват**.*

¤ обвиняване ↔ оправдаване, оневиняване

ОБЕДИНЕНИЕ, СЪЕДИНЕНИЕ ↔ РАЗЕДИНЕНИЕ

Образуване на едно цяло от няколко групи, колективи, учреждения, страни и под. поради общи интереси, обща работа и др. ***Обединение** на прогресивни движения. **Съединение** на предприятия.* ↔ Разпадане, разчленяване на едно цяло (обикн. групи, колективи, учреждения, страни и под.) по различни причини. ***Разединение** на партия.*

¤ обединен, съединен ↔ разединен; обединявам, съединявам ↔ разединявам; обединяване, съединяване ↔ разединяване

ОБЕДИНЯВАМ^2, СЪЕДИНЯВАМ^2, СПЛОТЯВАМ ↔ РАЗЕДИНЯВАМ

Създавам тясна общност, единство между две неща, две групи или лица. ***Обединявам** усилията си. **Сплотява** ги борбата за свобода.* ↔ Нарушавам единство, разграничавам един от друг, едно нещо от друго. *Различните интереси ни **разединяват.** Законът и справедливостта са две неща, които Бог е **съединил,** а човекът **разединил.*** (К. Колтон)

¤ обединяване, съединяване, сплотяване ↔ разединяване

ОБЕЗЧОВЕЧАВАМ СЕ, РАЗЧОВЕЧАВАМ СЕ (*рядко*) ↔ **ОЧОВЕЧАВАМ СЕ**

Ставам безчовечен, загубвам човешките си добродетели. *Ох, **разчовечихме се**!* (в. Труд) *Хората **се обезчовечиха** от вражди и мизерия.* ↔ Ставам човечен, отзивчив, човеколюбив. *След понесената тежка загуба този жестокосърдечвн мъж като че ли **се очовечи.***

¤ обезчовечаване, разчовечаване ↔ очовечаване; обезчовечен ↔ очовечен

ОБЕКТИВЕН ↔ СУБЕКТИВЕН

1. Който е извън човека и не зависи от него. ***Обективна** действителност.* ↔ Който е свързан с човека и зависи от него. ***Субективен** мотив. **Субективните** слабости водят до **обективни** затруднения.* (С. Рудников)

2. Който не се влияе от свои или чужди интереси, от някакви обстоятелства или мнения при решаване на някакъв въпрос или при даване на преценка. ***Обективен** съдия.* ↔ Който се влияе от свои или чужди интереси, мнения и под. при решаване на някакъв въпрос или при преценка на нещо. ***Субективно** мнение.*

¤ обективно ↔ субективно; обективност ↔ субективност

ОБЕКТИВИЗЪМ ↔ СУБЕКТИВИЗЪМ

Безпристрастно, неангажирано отношение към нещо. *Задължителен **обективизъм** при определяне на заплатите.* ↔ Лично, пристрастно отношение. *В решението на комисията има **субективизъм.***

¤ обективистичен ↔ субективистичен; обективистично ↔ субективистично

ОБЕЛЕН ↔ НЕОБЕЛЕН

Вж. ***белен*** ↔ ***небелен. Обелен*** *картоф.* ***Необелени*** *краставици.*

ОБИДЕН, ОСКЪРБИТЕЛЕН ↔ БЕЗОБИДЕН

Който причинява или съдържа обиди, огорчения. ***Обидни*** *думи.* ***Оскърбителен*** *тон.* ↔ Който не е в състояние да нанесе обида, огорчение, да засегне някого. ***Безобидна*** *шега.*

¤ обидно, оскърбително ↔ безобидно; обидност, оскърбителност ↔ безобидност

ОБИКВАМ ↔ РАЗОБИКВАМ, РАЗОБИЧАМ (*рядко*), **НАМРАЗВАМ**

Изпълвам се с обич, привързаност към някого или към нещо. ***Обиквам*** *новите си приятели.* ↔ Преставам да обичам някого или нещо. *Тоя свят / не съм го досущ* ***разобикнал****.* (Ив. Вазов) ***Разобичах*** *работата си, когато назначиха нов началник.* ***Намразих*** *този град.*

¤ обикване ↔ разобикване, намразване

ОБИКНОВЕН[2] ↔ НЕОБИКНОВЕН, ОСОБЕН

1. Който е най-разпространен, който най-често, редовно се среща или случва. ***Обикновен*** *посетител на бара.* ↔ Който не се среща често, който се появява, става неочаквано, по изключение. ***Необикновени*** *признаци на болест.* ***Особено*** *внимание.*

2. Който с нищо не се отличава, който не изпъква с никакви качества или особености. ***Обикновени*** *дрехи.* ↔ Който се отличава, изпъква с качествата и особеностите си. ***Необикновена*** *красота. Той е* ***особен*** *човек. За да се проникне в същността на* ***обикновените*** *явления, се изисква твърде* ***необикновен*** *ум.* (Послов.)

¤ обикновено ↔ необикновено, особено; обикновеност ↔ необикновеност

ОБИТАЕМ ↔ НЕОБИТАЕМ

1. В който се живее, в който има жители. ***Обитаем*** *континент.* ↔ Който не е населен, в който не живее никой. ***Необитаем*** *остров.*

2. За къща, сграда – който е годен за живеене. ***Обитаем*** *замък.* ***Обитаем*** *таван.* ↔ Който не е годен за живеене. ***Необитаеми*** *помещения.*

¤ обитаемост ↔ необитаемост

ОБИЧАЕН ↔ НЕОБИЧАЕН

Вж. ***привичен*** ↔ ***непривичен. Обичайна*** *гостенка.* ***Необичайно*** *търпение.*

¤ обичайно ↔ необичайно; обичайност ↔ необичайност

ОБИЧАМ, ЛЮБЯ (*рядко*) ↔ **МРАЗЯ, НЕНАВИЖДАМ**

Приятно ми е нещо или някакво занимание. ***Обичам*** *тишината и утрините бели.* (Хр. Ясенов) ↔ Не одобрявам, много ми е неприятно нещо, някой или някакво занимание. ***Мразя*** *мъгливото време.* ***Ненавиждам*** *подлостта и лъжата. Отечество мило* ***любя,*** */ неговия завет пазя, / но себе си, брате, губя, / тия глупци като* ***мразя.*** (Хр. Ботев).

¤ обичане, любене ↔ мразене, ненавиждане

ОБИЧЕН, ОБИЧЛИВ ↔ НЕОБИЧЛИВ

Който буди обич, симпатия. *Лалка беше твърде* ***обична,*** *кротка и добросърдечна.* (Ив. Вазов) ***Обичлив*** *и весел характер.* ↔ Който отблъсква, не е симпатичен, обичлив. ***Необичлив,*** *студен човек.*

¤ обичност, обичливост ↔ необичливост

ОБЛАГАЕМ ↔ НЕОБЛАГАЕМ

Който подлежи на облагане с данък, мито и под. ***Облагаем*** *доход.* ***Облагаеми*** *стоки.* ↔ Който не подлежи на облагане или се освобождава от данък и под. ***Необлагаем*** *приход.* ***Необлагаема*** *сума.*

ОБЛАЧЕН, МРАЧЕН (*прен.*), **НАВЪСЕН²** (*прен.*), **НАМРЪЩЕН²** (*прен.*), **СВЪСЕН²** (*прен.*), **СМРЪЩЕН²** (*прен.*), **НАЧУМЕРЕН²** (*прен. разг.*) ↔ **БЕЗОБЛАЧЕН, ВЕДЪР**(*прен.*), **ЯСЕН³, ЗАСМЯН²** (*прен. поет.*)

1. Който е покрит с облаци, по който има облаци и е тъмен. ***Облачен*** *небосклон.* ***Мрачно*** *небе.* ***Навъсен*** *ден.* ***Намръщени*** *висини.* ***Начумерен*** *хоризонт.* ***Свъсено*** *небе.* ***Смръщени*** *далечини.* ↔ По който няма облаци, който не е покрит с облаци и е светъл, слънчев. ***Безоблачен*** *простор.* ***Ведра*** *синя вис.* ***Ясен*** *небосвод.* ***Засмяно*** *небе.*

2. За време – през който небето е покрито с облаци. *В тия хубави и* ***засмени*** *дни най-лоши предчувствия го измъчваха.* (Й. Йовков) ***Облачен*** *следобед.* ***Мрачно*** *време.* ***Навъсено*** *утро.* ***Намръщена*** *планина.* ***Начумерен*** *ден.* ***Свъсена*** *утрин.* ***Смръщено*** *небе.* ↔ През който няма облаци. ***Безоблачен*** *следобед.* ***Ведра*** *пролет.* ***Ясно*** *лято.*

¤ облачност, мрачност, навъсеност, намръщеност, свъсеност, смръщеност, начумереност ↔ безоблачност, ведрина, яснота, засмяност

ОБЛИЧАМ ↔ СЪБЛИЧАМ

Слагам на своето или на чуждо тяло дрехи. *Там, където жената* ***облича*** *своите нови дрехи, е нейният дом.* (М. Младенов) ***Обличам*** *дете.* ↔ Свалям, снемам дрехи от своето или чуждо тяло. ***Събличам*** *официални дрехи. Добри са хората, които / не знаят своята цена ... / Те белите стада* ***събличат****, / та всички нас да* ***облекат****.* (Г. Константинов)

¤ обличане ↔ събличане; облечен ↔ съблечен

ОБМИСЛЕН, ПРЕМИСЛЕН ↔ НЕОБМИСЛЕН

Който предварително е разгледан, преценен. ***Обмислен*** *план.* ***Премислено*** *решение.* ↔ Който се извършва без предварително мислене и преценка. ***Необмислено*** *заминаване.*

¤ обмислено, премислено ↔ необмислено; обмисленост, премисленост ↔ необмисленост

ОБНАДЕЖДАВАМ ↔ ОБЕЗНАДЕЖДАВАМ (ОБЕЗНАДЕЖДЯВАМ), ОТЧАЙВАМ

Вдъхвам надежда на някого. ***Обнадеждавам*** *болен.* ↔ Отнемам надеждата на някого. ***Обезнадеждавам*** *жената, че детето е по-добре.* ***Отчайвам*** *кандидат-студент.*

¤ обнадеждаване ↔ обезнадеждаване (обезнадеждяване), отчайване; обнадежден ↔ обезнадежден, отчаян

ОБОСНОВАН ↔ НЕОБОСНОВАН

Вж. ***аргументиран ↔ неаргументиран; мотивиран ↔ немотивиран.*** ***Обосновано*** *предложение.* ***Необосновано*** *решение.*

¤ обосновано ↔ необосновано; обоснованост ↔ необоснованост

ОБРАБОТВАЕМ ↔ НЕОБРАБОТВАЕМ

За земя, площ – който се обработва за селскостопанска цел. ***Обработваем*** *терен.* ↔ Който не се обработва. ***Необработваеми*** *земи.*

¤ обработваемост ↔ необработваемост

ОБРАБОТЕН ↔ НЕОБРАБОТЕН

1. Който не е в първичния, природния си вид, а е бил подложен на обработка, преработка. ***Обработен*** *памук.* ↔ Който не е подло-

жен на обработка, преработка. ***Необработени*** *кожи.*

2. За земя, земеделска площ – който е изоран, засят, прекопан. ***Обработен*** *парцел.* ↔ Който няма тези качества. ***Необработена*** *земя.*

3. За език, стил и др. – който е усъвършенстван, богат, изразителен. ***Обработен*** *стил.* ↔ Който няма тези качества. ***Необработен*** *глас.*

¤ обработеност ↔ необработеност

ОБРАЗОВАН ↔ НЕОБРАЗОВАН

Който има, който е получил образование. ***Образован*** *и културен човек.* ↔ Който няма, който не е получил образование. ***Необразована*** *селянка.*

¤ образованост ↔ необразованост

ОБРЪСНАТ ↔ НЕОБРЪСНАТ

Вж. ***бръснат*** ↔ ***небръснат. Обръсната*** *брада.* ***Необръснато*** *лице.*

ОБУВАМ ↔ СЪБУВАМ

1. Надявам, поставям на своите или чужди крака чорапи, обувки и под., за да не бъдат боси. ***Обувам*** *дете с маратонки.* ↔ Свалям от своите или чужди крака обувки, чорапи и под. ***Събувам*** *ботушите си.*

2. Обличам своето или чуждо тяло от кръста надолу с дреха, която има крачоли (гащи, панталони и под.). ***Обувам*** *джинси.* ***Обувам*** *пижама.* ↔ Свалям дреха с крачоли. ***Събувам*** *клин.*

¤ обуване ↔ събуване; обут ↔ събут

ОБУЧЕН ↔ НЕОБУЧЕН

Който е усвоил чрез обучение, чрез специална подготовка знания, умения за нещо. ***Обучен*** *персонал.* ↔ Който не е подготвен за нещо чрез обучение, специална подготовка. ***Необучен*** *техник.*

¤ обученост ↔ необученост

ОБШИРЕН², ПРОСТОРЕН, ПРОСТРАНЕН², ШИРОК ↔ ТЕСЕН

Който се простира нашироко, който заема голямо пространство. ***Обширен*** *площад.* ***Просторен*** *пазар.* ***Пространна*** *градина.* ***Широка*** *къща.* ↔ Който не се простира нашироко, който заема малко

пространство и има малки размери. ***Тясно*** *пространство.* ***Тесни*** *дрехи.*

¤ обширно, просторно, пространно, широко ↔ тясно

ОБЩ[1] ↔ ЧАСТЕН[2]

Който се отнася до основни, принципни неща, а не до определени страни и подробности. ***Общо*** *езикознание.* ↔ Който се отнася до отделни проблеми или страни на нещо. ***Частна*** *наука.*

¤ общо ↔ частно

ОБЩ[2] ↔ ОТДЕЛЕН, СОБСТВЕН[1]

Който е свойствен, присъщ или е предоставен и др. на повече от едно лице или предмети. ***Обща*** *кухня. Имат* ***общи*** *черти.* ↔ Който е свойствен, присъщ, предоставен и др. на едно лице, семейство, предмет. ***Отделна*** *баня. Всеки си има* ***собствени*** *положителни качества.*

¤ общо ↔ отделно

ОБЩ[3] ↔ ЧАСТИЧЕН

Който обхваща всички или всичко, разпространява се върху всички, всичко. ***Обща*** *мобилизация.* ***Обща*** *отпадналост на тялото.* ↔ Който обхваща една част, не всички, всичко или не се разпространява върху всички, всичко. ***Частичен*** *успех.* ***Частична*** *нетрудоспособност.*

¤ общо ↔ частично

ОБЩИТЕЛЕН ↔ НЕОБЩИТЕЛЕН

Който обича да общува. ***Общителен*** *и весел приятел.* ↔ Който не обича да общува, затворен в себе си. ***Необщителен*** *и саможив квартирант.*

¤ общително ↔ необщително; общителност ↔ необщителност

ОБЪРКВАМ ↔ ОПРАВЯМ[2]

1. Привеждам нещо в безпорядък. ***Обърках*** *стаята, като започнах да пренареждам мебелите.* ↔ Поставям в ред. ***Оправям*** *кухнята.* ***Оправям*** *конците.*

2. Ставам причина някой да сгреши, да попадне в неприятно положение. ***Объркаха*** *го с въпросите си.* ↔ Помагам на някого да поправи грешка, да бъде в благоприятна ситуация. ***Оправям*** *децата, които се бяха загубили на път за хижата.*

¤ объркване ↔ оправяне

ОБЯСНИМ ↔ НЕОБЯСНИМ

Който може да се обясни, чиито причини са ясни. ***Обясним*** *страх.* ↔ Който не може да бъде обяснен, чиито причини не са ясни. ***Необяснима*** *радост.*

¤ обяснимо ↔ необяснимо; обяснимост ↔ необяснимост

ОГРАНИЧЕН ↔ НЕОГРАНИЧЕН

1. Който има някакви граници. ***Ограничено*** *пространство.* ***Ограничена*** *власт.* ↔ Който няма граници, не е ограничен. ***Неограничена*** *територия.* ***Неограничени*** *възможности.*

2. Който не е голям, който е сравнително малък. *Разполагам с* ***ограничени*** *средства. Има* ***ограничени*** *познания.* ↔ Който е много голям. ***Неограничен*** *тираж на вестник.*

3. За човек, мислене – който има малко интереси и познания, който не мисли задълбочено, сериозно. ↔ Който има сериозни интереси и познания, който мисли задълбочено. ***Ограниченият*** *ум не пречи на някои хора да се радват на неограничена словесност.* (Г. Тулийски) *Да пази Бог от* ***ограничени*** *хора с* ***неограничени*** *връзки.* (Т. Ефремов)

¤ ограничено ↔ неограничено; ограниченост ↔ неограниченост

ОГРОМЕН ↔ НИЩОЖЕН

Който е извънредно голям по количество, размер. ***Огромен*** *заем.* ↔ Който е извънредно малък по количество, размер. ***Нищожен*** *капитал.*

¤ огромност, невероятност, неимоверност, баснословност ↔ нищожност

ОГРЯН ↔ НЕОГРЯН

Вж. ***светъл***[2] ↔ ***тъмен*** (във 2. зн.); ***осветен I*** ↔ ***неосветен I.*** ***Огрян*** *връх.* ***Неогрян*** *кът на двора.* ***Огряна*** *половина на Земята.*

ОДОБРЕНИЕ ↔ НЕОДОБРЕНИЕ

1. Положителна преценка, съгласие, положително отношение към нещо. *Предложението беше прието с* ***одобрение.*** ↔ Отрицателна преценка, несъгласие, отрицателно отношение към нещо. *Кандидатурата предизвика* ***неодобрение.***

2. Думи, с които се изказва положителна преценка. *Браво! Бра-*

во! – изскачаха из гърдите ***одобрения***. (Ив. Вазов) ↔ Думи, с които се изказва отрицателна преценка, несъгласие. *Чух* ***неодобрението*** *и това развали настроението ми.*

¤ одобрителен ↔ неодобрителен; одобрително ↔ неодобрително

ОДОБРЯВАМ, ПРИЕМАМ ↔ ОТХВЪРЛЯМ

Поддържам нещо, някого като достоен, годен, подходящ за нещо. ***Одобрявам*** *проект.* ***Одобрявам*** *кандидатката.* ***Приемам*** *предложение.* ↔ Не поддържам някого, нещо, отричам нещо, като го намирам недостойно, негодно, неподходящо за нещо. ***Отхвърлям*** *идея.*

¤ одобряване, приемане ↔ отхвърляне; одобрен, приет ↔ отхвърлен

ОДУШЕВЕН ↔ НЕОДУШЕВЕН

Който е живо същество, който се отнася към живия свят. ***Одушевен*** *предмет.* ***Одушевено*** *същество.* ↔ Който не е живо същество, който включва неживи обекти. ***Неодушевена*** *природа.* ***Неодушевена*** *вещ.*

¤ одушевеност ↔ неодушевеност

ОДЪРЖАВЯВАМ ↔ РАЗДЪРЖАВЯВАМ

Вж. ***национализирам*** ↔ ***денационализирам, приватизирам.*** ***Одържавявам*** *земя.* ***Раздържавявам*** *предприятия.*

¤ одържавяване ↔ раздържавяване; одържавен ↔ раздържавен

ОЖИВЕН ↔ БЕЗЛЮДЕН, ПУСТ

Който е изпълнен с много живот, хора, движение, дейност. ***Оживен*** *плаж.* ***Оживена*** *улица.* ↔ В който липсват живот, хора, дейност. ***Безлюден*** *площад.* ***Пуста*** *гора.*

¤ оживеност, оживление ↔ безлюдност, пустота

ОЖИВЯВАМ <СЕ>, СЪЖИВЯВАМ СЕ[2] (*прен.*) **↔ ОПУСТЯВАМ**

Ставам оживен, изпълвам се с живот, дейност, хора. *Чу се песен, чу се смях, къщата* ***оживя.*** (Й. Йовков) *Шосето* ***се оживява.*** *Бързат коли, обози, хора.* (Л. Стоянов) *Закипя, зашумя пролетта, /* ***съживи се*** *отново земята.* (Хр. Радевски) ↔ Ставам безлюден, пуст. *Тъмните алеи /* ***опустяха*** *в градската градина.* (П. П. Славейков)

¤ оживяване, съживяване ↔ опустяване

ОКИСЛИТЕЛ ↔ ОТКИСЛИТЕЛ (*спец.*)

Вещество, което може да окислява (да се съединява с химични елементи и да образува оксид). *Някои оксиди се употребяват като* ***окислители****, други – като бои.* (Химия) ↔ Вещество, което отнема кислород от някои съединения. *Водородът има химично свойство да отнема кислорода от неговите съединения и затова се нарича* ***откислител****.* (Химия)

¤ окислителен ↔ откислителен; окислявам ↔ откислявам; окисляване ↔ откисляване

ОКОНЧАТЕЛЕН, КРАЕН (*рядко*) ↔ **НЕОКОНЧАТЕЛЕН**

Който не подлежи на повторно разглеждане или на отменяне, който е напълно установен, последен. *Ще мога да дам* ***краен*** *отговор, като се посъветвам.* (В. Геновска) ***Окончателна*** *присъда.* ↔ Който не е окончателен, който не е краен, не е последен. ***Неокончателен*** *резултат.*

¤ окончателно ↔ неокончателно; окончателност ↔ неокончателност

ОКУРАЖАВАМ ↔ ОБЕЗКУРАЖАВАМ

Вж. ***насърчавам ↔ обезсърчавам. Окуражавам*** *в учението малките ученици. Загубите* ***обезкуражават*** *търговеца.*

¤ окуражаване ↔ обезкуражаване; окуражителен ↔ обезкуражителен; окуражително ↔ обезкуражително

ОНЗИ (ОНЯ) ↔ ТОЗИ (ТОЯ); ОНАЗИ (ОНАЯ) ↔ ТАЗИ (ТАЯ); ОНОВА ↔ ТОВА; ОНЕЗИ (ОНИЯ) ↔ ТЕЗИ (ТИЯ)

1. Като *местоим.-.прил.* Който посочва някого или нещо, по-отдалечени в пространството или времето, а също вече споменати по-рано. ***Онзи*** *свят.* ***Онази*** *жена.* ***Онова*** *писмо.* ***Онези*** *години.* ↔ Който посочва лице или предмет в непосредствена близост до говорещия или явления, които току-що са споменати. ***Този*** *свят.* ***Тази*** *майка.* ***Това*** *съчинение.* ***Тези*** *ябълки.*

2. Като *същ.* Лице или предмет, явление, които са по-отдалечени в пространството или са споменати по-рано. ↔ Лице, предмет, явление, които са в близост до говорещия или току-що са споменати. ***Този****, който бие жена си, е като* ***онзи****, който удря по чувал с брашно.* (Погов). *Има хора лоши и за* ***този****, и за* ***онзи****.* (в. Стършел)

ОПАКОВАМ ↔ РАЗОПАКОВАМ

1. Събирам, сгъвам, правя на пакет нещо. ***Опаковам*** *багаж.* ↔ Разналям формата на пакет, разгъвам нещо. ***Разопаковам*** *книги.*

2. Обвивам нещо с опаковка. ***Опаковам*** *кристален сервиз.* ↔ Махам опаковката на нещо. ***Разопаковам*** *вещите си.*

¤ опаковане ↔ разопаковане; опакован ↔ разопакован

ОПАСЕН ↔ БЕЗОПАСЕН

Който може да причини, докара беда. ***Опасен*** *враг.* ***Опасна*** *скорост.* ↔ Който не може да причини беда. ***Безопасна*** *игла.* ***Безопасно*** *движение.*

¤ опасно ↔ безопасно; опасност ↔ безопасност

ОПИТЕН ↔ НЕОПИТЕН

1. Който има голям опит, практически знания, сръчност в известна област. ***Опитен*** *ездач.* ***Опитен*** *лекар.* ↔ Който няма опит, практика и не умее да върши добре нещо, да се справя с нещо. ***Неопитен*** *зъболекар.* ***Неопитен*** *играч.* ***Опитният*** *дявол е по-добър от* ***неопитния***. (Погов.)

2. В който се проявява умение, сръчност. ***Опитен*** *стилистичен похват на поета.* ***Опитни*** *движения.* ↔ В който се проявява неумение, несръчност. ***Неопитен*** *шахматен ход.* ***Неопитно*** *плуване.*

¤ опитно ↔ неопитно; опитност ↔ неопитност

ОПИЯНЯВАМ СЕ ↔ ИЗТРЕЗНЯВАМ, ОТРЕЗНЯВАМ

Изпадам в силна възбуда, в ненормално състояние. ***Опиянявам се*** *от новото си занимание.* ↔ Идвам в нормалното си душевно състояние след силна възбуда, опиянение. *Когато* ***изтрезня*** *от упоя на похвалите, той се ядоса на себе си.* (Ив. Вазов) ***Отрезнявам*** *от голямото си увлечение.*

¤ опияняване – изтрезняване, отрезняване; опиянен ↔ изтрезнял, отрезнял

ОПОЗОРЕН, ОПЕТНЕН ↔ НЕОПЕТНЕН

Който е злепоставен чрез клевета или чрез делата си. ***Опозорено*** *име.* ***Опетнена*** *чест.* ↔ Който не е злепоставен, опетнен. ***Неопетнен*** *служител.* ***Неопетнено*** *доверие.*

ОПРАВДАВАМ ↔ ОСЪЖДАМ[1]

Признавам някого за невинен, освобождавам от съдебно обвине-

ние. ***Оправдавам*** *подсъдимия поради липса на доказателства.* ↔ Издавам присъда въз основа на доказана в съд вина. ***Осъждам*** *обвиняем на доживотен затвор.*

¤ оправдаване ↔ осъждане; оправдан ↔ осъден

ОПРАВДАН ↔ НЕОПРАВДАН

Който може да се извини или обясни, тъй като има основание, причина. ***Оправдано*** *отсъствие.* ***Оправдано*** *доверие.* ↔ Който не може да се извини или обясни, който няма причина. ***Неоправдан*** *отказ.* ***Неоправдано*** *закъснение.*

¤ оправдано ↔ неоправдано; оправданост ↔ неоправданост

ОПРЕДЕЛЕН ↔ НЕОПРЕДЕЛЕН

1. Който е точно установен, предварително посочен. ***Определен*** *час.* ***Определена*** *посока.* ↔ Който не е точно установен, предварително посочен. ***Неопределено*** *време.* ***Неопределени*** *данни.*

2. Който има точна форма, израз. ***Определено*** *решение.* ***Определено*** *чувство на симпатия.* ↔ Който няма точен образ, форма, израз. ***Неопределен*** *отговор.*

¤ определено ↔ неопределено; определеност ↔ неопределеност

ОПРОСТЯВАМ ↔ УСЛОЖНЯВАМ

Правя нещо да стане по-просто, по-лесно. ***Опростявам*** *живота си.* ***Опростявам*** *решение на задача.* ↔ Правя нещо да стане по-сложно, по-трудно. ***Усложнявам*** *изказването си.* ***Усложнявам*** *работата.*

¤ опростяване ↔ усложняване; опростен ↔ усложнен; опростено ↔ усложнено; опростеност ↔ усложненост

ОПТИМИЗЪМ ↔ ПЕСИМИЗЪМ

Гледище за действителността, проникнато от жизнерадост, бодрост и вяра в бъдещето. *Книга, проникната с* ***оптимизъм.*** ↔ Мрачно, недоверчиво отношение към действителността и бъдещето. *Получава хонорар и го обхваща безкраен* ***оптимизъм,*** *изхарчва го набързо и изпада в отчаян* ***песимизъм.***

¤ оптимистичен ↔ песимистичен; оптимистично ↔ песимистично

ОПТИМИСТ ↔ ПЕСИМИСТ

Човек, който възприема бодро действителността, събитията с вяра

в тяхното успешно развитие. ***Оптимист*** *по природа.* ↔ Човек, който гледа с недоверие, мрачно действителността и няма надежда, че всичко ще се развие благополучно. ***Песимистът*** *вижда трудности във всяка възможност;* ***оптимистът*** *вижда възможности във всяка трудност.* (У. Чърчил, МВ)

¤ оптимистка ↔ песимистка

ОРГАНИЗИРАМ ↔ ДЕЗОРГАНИЗИРАМ

1. Поставям ред, система в нещо или в нечия дейност. ***Организирам*** *учебния процес.* ↔ Разрушавам, разстройвам реда, дисциплината, системата в нещо или в нечия дейност. ***Дезорганизирам*** *студентите от курса.*

2. Обединявам усилията на повече хора за нещо. ***Организирам*** *събиране на помощи.* ***Организирам*** *курсове по чужди езици.* ↔ Нарушавам създадено единство за усилията на група хора. ***Дезорганизирам*** *работна група.*

¤ организиране ↔ дезорганизиране; организатор ↔ дезорганизатор; организация ↔ дезорганизация

ОРГАНИЗИРАН ↔ НЕОРГАНИЗИРАН

1. В който съществува, има организация, в който се действа с организация. ***Организиран*** *протест.* ↔ В който няма организация, в който се действа без организация. ***Неорганизирано*** *недоволство.*

2. Който е добре уреден. ***Организирано*** *сдружение.* ↔ Който е зле уреден. ***Неорганизирана*** *кампания.*

3. За човек – който действа организирано, който подрежда работата си. ***Организиран*** *ученик.* ↔ Който не действа организирано, не подрежда задълженията си, работата си. ***Неорганизирано*** *дете.*

4. Който е член на някаква организация, свързан с някаква организация. ***Организиран*** *земеделец.* ↔ Който не е член на някаква организация и действа самостоятелно в някаква област. ***Неорганизиран*** *турист.*

¤ организирано ↔ неорганизирано; организираност ↔ неорганизираност

ОРГАНИЧЕН (ОРГАНИЧЕСКИ) ↔ НЕОРГАНИЧЕН (НЕОРГАНИЧЕСКИ)

Който се отнася до растителния или животинския свят. ***Органи-***

***чен** произход. **Органични** вещества.* ↔ Който не се отнася до живи организми. ***Неорганичен** материал. **Неорганични** съединения.*

¤ органичност ↔ неорганичност

ОРДИНАРЕН ↔ ЕКСТРАОРДИНАРЕН *книж.*

Вж. ***обикновен** ↔ **необикновен, особен; обичаен** ↔ **необичаен**. **Ординарно** ваятелство. **Ординарно** явление. **Екстраординарна** живопис. **Ескстраординарно** явление.*

¤ ординарно ↔ екстраординарно; ординарност ↔ екстраординарност

ОРЕДЯВАМ, РАЗРЕЖДАМ СЕ ↔ СГЪСТЯВАМ СЕ

Вж. ***гъстея** ↔ **редея**. Косата ми **оредява**. Навалицата **се разреди.** Димът **се сгъсти.***

¤ оредяване, разреждане ↔ сгъстяване

ОРИГИНАЛЕН I ↔ БАНАЛЕН, ТРИВИАЛЕН (*книж.*)

Който е своеобразен, необикновен, интересен, необичаен. ***Оригинална** шега.* ↔ Който е съвсем обикновен, обичаен и е безинтересен или лишен от изразителност поради честата си употреба или поява. ***Баналeн** виц. **Тривиално** обяснение.*

¤ оригинално ↔ банално, тривиално; оригиналност ↔ баналност, тривиалност

ОРИГИНАЛЕН II ↔ НЕОРИГИНАЛЕН

Вж. ***автентичен** ↔ **неавтентичен**. **Оригинални** фрески. **Неоригинален** старобългарски паметник.*

¤ оригинално ↔ неоригинално; оригиналност ↔ неоригиналност

ОРИЕНТИРАМ ↔ ДЕЗОРИЕНТИРАМ

1. Посочвам вярно, добре посоката нанякъде. ***Ориентирам** турист.* ↔ Посочвам невярна, неточна посока нанякъде. ***Дезориентирам** противник.*

2. *Прен.* Давам правилна информация за нещо. ***Ориентирам** кандидата за работа по основните въпроси. **Ориентирам** децата за реда в хижата.* ↔ Давам неточна, неправилна информация за нещо. ***Дезориентирам** студент в подготовката му.*

¤ ориентиране ↔ дезориентиране; ориентиран ↔ дезориентиран; ориентация ↔ дезориентация

ОСАННА ↔ АНАТЕМА

Прослава, възхвала. – Проклятие. *Едни заслужават* ***„Осанна!“****, а други –* ***„Анатема!“****. Нерядко* ***„Осанна!“*** *се сменя с* ***„Анатема!“***

ОСВЕТЕН I ↔ НЕОСВЕТЕН I

Вж. ***светъл***^{2} **↔** ***тъмен*** (във 2. зн.). ***Осветен*** *прозорец.* ***Осветена*** *зала.* ***Неосветен*** *коридор.* ***Неосветена*** *стая. Всеки момент слънчевите лъчи осветяват половината от земното кълбо. На* ***осветената*** *половина е ден, а на другата –* ***неосветената****, е нощ.* (География)

¤ осветеност ↔ неосветеност

ОСВЕТЕН II ↔ НЕОСВЕТЕН II

Който чрез специален църковен ритуал е направен свят. ***Осветена*** *икона.* ↔ Който няма такова качество. ***Неосветена*** *нова църква.*

ОСВОБОДЕН ↔ НЕОСВОБОДЕН

1. Който е получил свобода, който е станал свободен, независим. ***Освободен*** *народ.* ***Освободена*** *земя.* ↔ Който не е получил свобода, който не е свободен, независим. ***Неосвободени*** *заложници.* ***Неосвободени*** *територии.*

2. Който е избавен от нещо тежко, неприятно или от някакво задължение. ***Освободен*** *от такса.* ***Освободен*** *от данък.* ↔ Който не е избавен от нещо тежко, неприятно или от някакво задължение. ***Неосвободен*** *от данъци.* ***Неосвободен*** *от ангажимент.*

3. Вж. ***зает*** **↔** ***незает, свободен*** (във 2. зн.). ***Освободено*** *място.* ***Неосвободена*** *длъжност.*

ОСЕЗАЕМ ↔ НЕОСЕЗАЕМ

1. Вж. ***доловим*** **↔** ***недоловим***. ***Осезаема*** *топлина.* ***Неосезаем*** *пулс.* ***Неосезаем*** *полъх на вятъра.*

2. Вж. ***забележим, явен*** **↔** ***незабележим***. ***Осезаемо*** *несходство в характерите.* ***Неосезаема*** *разлика.*

¤ осезаемо ↔ неосезаемо; осезаемост ↔ неосезаемост

ОСЕЗАТЕЛЕН ↔ НЕОСЕЗАТЕЛЕН

Вж. ***забележим, явен*** **↔** ***незабележим; осезаем*** **↔** ***неосезаем*** (във 2. зн.). ***Осезателна*** *подкрепа.* ***Неосезателно*** *превъзходство.*

¤ осезателно ↔ неосезателно; осезателност ↔ неосезателност

ОСКЪПЯВАМ, ПОСКЪПЯВАМ ↔ ПОЕВТИНЯВАМ I (*прех.*)

Правя нещо да стане по-скъпо. *Скъпият превоз* ***оскъпява*** *и продуктите. Отново са* ***поскъпили*** *захарта.* ↔ Правя нещо да стане по-евтино, намалявам му цената. *Тези шоколади бяха много скъпи, но са ги* ***поевтинили****.*

¤ оскъпяване, поскъпяване ↔ поевтиняване

ОСМИСЛЯМ ↔ ОБЕЗСМИСЛЯМ

Придавам смисъл, съдържание на нещо. ***Осмислям*** *живота си.* ↔ Лишавам напълно нещо от смисъл, съдържание. *Аз вървя /.../ под непросветното небе: сам си / в живота* ***обезсмислен****.* (П. К. Яворов) *Новата разпоредба* ***обезсмисли*** *всичките ни досегашни усилия.*

¤ осмисляне ↔ обезсмисляне

ОСНОВАТЕЛЕН ↔ БЕЗОСНОВАТЕЛЕН, НЕОСНОВАТЕЛЕН

Вж. ***оправдан*** ↔ ***неоправдан; правомерен*** ↔ ***неправомерен. Основателен*** *въпрос.* ***Безоснователна*** *тревога.* ***Неоснователна*** *забележка.*

¤ основателно ↔ безоснователно, неоснователно; основателност ↔ безоснователност, неоснователност

ОСОЛЯВАМ ↔ ОБЕЗСОЛЯВАМ

Соля нещо от всички страни, изцяло, или го поставям в сол, за да го запазя от разваляне, да го консервирам. ***Осолявам*** *месо.* ↔ Отнемам солта от нещо и го правя да стане безсолно. ***Обезсолявам*** *маслини.*

¤ осоляване ↔ обезсоляване; осолен ↔ обезсолен

ОСТАРЯВАМ ↔ ПОДМЛАДЯВАМ СЕ

За живо същество – достигам до старост, ставам стар. ↔ Ставам или изглеждам по-млад. *Старият няма да се* ***подмлади****, а младият* ***остарява****.* (Погов.)

¤ остаряване ↔ подмладяване; остарял ↔ подмладен

ОСТРОУМЕН ↔ ТЪПОУМЕН, ТЪП[2] (*разг., пренебр.*)

1. Който е съобразителен, схватлив в постъпките и действията си. ***Остроумен*** *младеж.* ↔ Който се отличава с липса на съобрази-

телност, находчивост, схватливост. ***Тъпоумен*** *човек. Много е* ***тъп,*** *за да разбере намека.*

2. В който се проявява съобразителност, находчивост. *С* ***остроумен*** *ход той постигна мат.* ↔ Който изразява липса на съобразителност, схватливост, находчивост. ***Тъпоумен*** *отговор.* ***Тъпа*** *шега.*

¤ остроумие ↔ тъпоумие; остроумно ↔ тъпоумно, тъпо

ОСТЪР[1] ↔ ТЪП[3]

1. Който има тънък връх, край. ***Остро*** *копие.* ↔ Чийто връх, тънък край е заоблен. ***Тъп*** *молив.*

2. Който има тънко острие, който е добре наточен. ***Остър*** *сърп.* ↔ Който няма тънко острие, който не е наточен. ***Тъп*** *нож.*

3. *Прен.* Който е много силен, рязък, добре изразен. ***Остър*** *писък.* ***Остър*** *протест.* ↔ Който не е ясно доловим, осезаем или силен. ***Тъп*** *и беззвучен стон.* ***Тъпа*** *болка.* ***Тъпо*** *отчаяние.*

¤ остро ↔ тъпо; острота ↔ тъпота

ОСТЪР[2], РЯЗЪК[1], СУРОВ[3] *прен.* ↔ **МЕК[3]** (*прен.*)

1. За време, период или природно явление – Който е студен, влажен, неприятен. ***Остър*** *вятър.* ***Рязък*** *студ.* ***Суров*** *климат.* . ↔ Който е умерено топъл и приятен. ***Мек*** *климат.* ***Меко*** *време.*

2. За явления, форми и др. – който действа неприятно върху сетивата. ***Остри*** *черти на лицето.* ***Резки*** *движения.* ***Сурово*** *изражение.* ↔ Който е приятен за сетивата. ***Меки*** *очертания.*

¤ острота, рязкост, суровост ↔ мекота, мекост

ОСТЪР[3], РЯЗЪК[2], СУРОВ[4] *прен.* ↔ **БЛАГ[1], МЕК[4]** *прен.*

1. Който се отличава с грубост, несдържаност, обидно пренебрежение към другите. *Съдиите … изведнъж се преобразиха на* ***сурови,*** *жестоки, неумолими същества.* (Г. Караславов) ***Остър*** *характер. Много си* ***рязък,*** *сдържай се!* ↔ Който се отличава с внимателно, спокойно отношение или с добро чувство към другите. ***Блага*** *старица.* ***Мек*** *характер.*

2. За глас, изражение, отношение – който е груб, неприятен, недоброжелателен. ***Остър*** *тон.* ***Остра*** *критика.* ***Резки*** *думи.* ***Суров*** *поглед.* ↔ Който е внимателен, приятен, доброжелателен. ***Блага*** *дума железни врати отваря.* (Послов.) ***Мек*** *тон.*

¤ остро, рязко, сурово ↔ благо, меко; острота, рязкост, суровост

↔ благост, мекота, мекост.

ОСЪЖДАМ, ПОРИЦАВАМ, РАЗКРИТИКУВАМ, УКОРЯВАМ, УПРЕКВАМ ↔ ПОХВАЛВАМ

Вж. ***критикувам, коря, съдя, хокам*** ↔ ***хваля.*** *Той* ***осъждаше*** *открито пороците на съгражданите си.* (Ив. Вазов) ***Порицавам*** *клеветник.* ***Разкритикувах*** *колегите си за допуснати слабости.* ***Укорявам*** *дете за небрежност.* ***Упреквам*** *за закъснение.* ***Похвалвам*** *играта на артист.*

¤ осъждане, порицаване, разкритикуване, укоряване, упрекване ↔ похвалване

ОСЪЗНАТ ↔ НЕОСЪЗНАТ

За който има ясно съзнание, който е разбран и приет като съществуващ, реален. ***Осъзната*** *вина.* ↔ Който не е достатъчно схванат, разбран, за който няма ясно съзнание. ***Неосъзнат*** *грях.*

¤ осъзнато ↔ неосъзнато; осъзнатост ↔ неосъзнатост

ОСЪЩЕСТВИМ ↔ НЕОСЪЩЕСТВИМ

Вж. ***възможен*** ↔ ***невъзможен.*** ***Осъществим*** *план.* ***Неосъществим*** *проект.*

¤ осъществимост ↔ неосъществимост

ОТБЛИЗО (ОТБЛИЗКО) ↔ ОТДАЛЕЧ (ОТДАЛЕЧЕ, ОТДАЛЕКО)

1. От неголямо разстояние, от място, което е близо до говорещия. *Шумът идва* ***отблизко,*** *от съседите.* ↔ От голямо разстояние, от място, което е далеч. *Песента се чува* ***отдалеч.*** ***Отдалече*** *мучи,* ***отблизо*** *боде.* (Погов.) *Който* ***отдалеко*** *предвижда,* ***отблизо*** *се радва.* (Послов.)

2. Непосредствено, пряко. *Наблюдавам* ***отблизо*** *подготовката за състезанието.* ↔ Без пряко наблюдение, участие, намеса. *Следя* ***отдалеч*** *развитието на събитията в чужбина.* ***Отдалече*** *нещата изглеждаха зле.*

ОТБЛЪСКВАМ (ОТБЛЪСВАМ) ↔ ПРИВЛИЧАМ, ПРИТЕГЛЯМ

1. Със силен, рязък удар отдалечавам някого, нещо от близост до тялото си. ***Отблъсквам*** *ръката му.* ***Отблъсвам*** *подаден стол.* ↔ Приближавам някого, нещо към себе си, до тялото си. ***Привличам***

детето до гърдите си. ***Притеглям*** *мама да я прегърна.*

2. *Прен.* Предизвиквам у някого неприязнено чувство, отвращение. *Тя* ***отблъсква*** *с гордостта си.* ***Отблъсвам*** *колегите с лошия си нрав.* ↔ С качествата си будя симпатия, положителни чувства, желание за близост, общуване. ***Притегля*** *ме нейната сърдечност и искреност. Имаше нещо у този млад човек, което ме и* ***привличаше****, и* ***отблъскваше****.* (Г. Райчев)

3. Въздействам отрицателно върху някого и го предизвиквам да се откаже от нещо, някого. ***Отблъсквам*** *кандидатите за женитба.* ↔ Въздействам положително на някого, за да го спечеля на своя страна, за своя работа, за някаква задача. ***Привличам*** *нови кадри. Ще опитам да* ***притегля*** *природолюбители в дружеството.*

¤ отблъскване (отблъсване) ↔ привличане, притегляне

ОТВЕТЕН (*поет.*) ↔ **БЕЗОТВЕТЕН** (*книж.*)

Който служи за отговор (ответ), с който се отговаря. *Месечко се позаслуша / и зачу* ***ответни*** *думи.* (П. Р. Славейков) ↔ Който остава без отговор, без ответ, на който не се отговаря. ***Безответна*** *мечта.*

¤ ответно ↔ безответно; ответност ↔ безответност

ОТВЪН ↔ ОТВЪТРЕ

1. В посока откъм външността на нещо, извън нещо, към вътрешността. *Шумът идва* ***отвън****, от двора.* ↔ В посока откъм вътрешността, вътре в нещо, към външността. ***Отвътре*** *изскочи шумно кучето.*

2. Откъм външната страна на нещо. ↔ Откъм вътрешната страна на нещо. *Видът на манастира е внушителен и импозантен* ***отвътре****, както и* ***отвън****.* (Ив. Вазов) *Борбата кипеше* ***отвътре, отвън.*** (Ив. Вазов) *Човекът е пъстър* ***отвътре****, животното –* ***отвън****.* (Послов.)

3. *Прен.* От други места, от другаде по отношение на мястото на някого. *Идва помощ* ***отвън****.* ↔ От мястото, където се намира, съществува някой, нещо. *Проблемите му идват* ***отвътре****, от собственото семейство.*

4. *Прен.* Извън, вън от някаква среда, колектив. ↔ Вътре в някаква среда, колектив. *Той наблюдава нещата* ***отвън*** *и не може да ги*

*схване както тези, които са **отвътре** в работата.*

ОТГОВОРЕН ↔ БЕЗОТГОВОРЕН

1. Който носи или чувства отговорност за изпълнението на някаква работа, за провеждането на нещо. ***Отговорни** родители. **Отговорен** редактор.* ↔ Който не носи отговорност или няма съзнание за отговорност за това, което върши. ***Безотговорен** приятел. **Безотговорен** баща.*

2. В който се проявява отговорност. ***Отговорна** преценка. **Отговорно** обещание.* ↔ При който не е проявено чувство, съзнание за отговорност. ***Безотговорно** решение. **Безотговорна** проява.*

¤ отговорно ↔ безотговорно; отговорност ↔ безотговорност

ОТГОРЕ ↔ ОТДОЛУ

1. Върху, по повърхността на нещо, над нещо. ***Отгоре** на масата. **Отгоре** по езерото плават лодки.* ↔ Под повърхността на нещо. *Цената е написана **отдолу** на тенджерата. **Отдолу**, под водата се виждат камъни, покрити с мъх.*

2. От място, което е по-високо или нависоко, в посока към по-ниско място, надолу. *Дъждовните капки падат **отгоре**, от стрехите.* ↔ От място, което е по-ниско или на ниско, в посока нагоре. ***Отдолу** се зададоха туристи.*

3. *Прен.* От по-високо ръководно място. *Получи се нареждане **отгоре**.* ↔ От по-долни инстанции. *Беше направено предложение **отдолу**.*

// Над друг, повече от друг някой по положение, възможности. ↔ Под друг по положение, възможности. *Шест дена човекът се бори, / понякога волю-неволю, / да бъде над всички **отгоре** / или пък не много **отдолу**.* (М. Ганчев)

ОТДАВНА, ОТОТДАВНА (*разг.*), **НЕОТСКОРО ↔ ОТСКОРО**

От преди много време. ***Отдавна** се готвя да ви гостувам. **Ототдавна** започнаха техните дрязги. **Неотскоро** пишеш този роман.* ↔ От преди малко време. *В ротата той беше сравнително **отскоро**.* (Й. Йовков)

ОТДЕЛЯМ², РАЗДЕЛЯМ³ ↔ ОБЕДИНЯВАМ¹, СЪБИРАМ², СЪЕДИНЯВАМ³

1. Развалям, нарушавам общността между няколко неща. ***Отделям** зърното от плявата. **Разделям** ученици по успех.* ↔ Правя едно цяло от отделни единици, групи. ***Обединявам** имоти. **Събирам** момичета и момчета. **Съединявам** два класа.*

2. Ставам причина да се наруши връзката между някого. *Грубата му намеса в работата ми постепенно ме **отдели** от него. **Разделям** съпрузи.* ↔ Приобщавам някого, ставам причина някой да се свърже с друг. *Общите цели **обединяват** партиите. Общите интереси ни **събраха**. **Съединявам** мъж и жена в брак.*

¤ отделяне, разделяне ↔ обединяване, събиране, съединяване

ОТДИХ, ОТМОРА, ПОЧИВКА ↔ УМОРА

Възстановяване на силите след умора. *След първата част на заседанието дадоха десет минути **отдих**. Търся място за **отмора**. Спряхме на **почивка** край езерото.* ↔ Отпадане на сили, изтощение след дълга и тежка работа. *Ръцете ми треперят от **умора**.*

¤ отдъхнал, отморен, починал ↔ уморен

ОТДРЪПВАМ ↔ ПРИДРЪПВАМ (ПРИДЪРПВАМ), ПРИТЕГЛЯМ

С дърпане отмествам или отдалечавам от някого, нещо. ***Отдръпвам** ръката си от горещия котлон.* ↔ Дръпвам нещо малко към себе си или към нещо друго. ***Придръпвам** шкафчето. **Придръпвам** столче. **Притеглям** детето в прегръдките си.*

¤ отдръпване ↔ придръпване (придърпване), притегляне

ОТДЯСНО ↔ ОТЛЯВО

Вж. ***вдясно** ↔ **вляво.** С барабанчик веселяк / крача смело, удрям крак. / Аз **отдясно**, той **отляво** – / та през локвите направо.* (М. Лапева)

ОТЗАД ↔ ОТПРЕД

1. Вж. ***назад, наназад** ↔ **напред, нанапред.** Седнах най-**отзад** в колата. Планините останаха **отзад**. **Отпред** се виждаше морето.*

2. Откъм задната страна или гърба на някого, нещо. ***Отзад** се приближава група туристи.* ↔ От предната страна на нещо, няко-

го. ***Отпред*** *вилата е по-красива.* ***Отпред, отзад*** *– отдето те погледна – / на вид си мъж благоприличен, / но що ли вредом в столицата бедна / те срещат с поглед ироничен?* (Хр. Смирненски)

ОТЗИВЧИВ ↔ НЕОТЗИВЧИВ

Който се отнася съчувствено към други и е готов да им помогне. ***Отзивчив*** *другар.* ↔ Който няма такова качество и не е готов да помогне, да разбере друг. ***Неотзивчиво*** *дете.*

¤ отзивчиво ↔ неотзивчиво; отзивчивост ↔ неотзивчивост

ОТКАЗ ↔ СЪГЛАСИЕ[1], ПОТВЪРЖДЕНИЕ

Отрицателен отговор, неодобрение на нещо. *Изненада ме* ***отказът*** *му да участва в конференцията.* ↔ Положителен отговор за нещо, одобрение на някакво предложение. *Нямам неговото* ***съгласие*** *да рецензира труда.Нужно е* ***потвърждение*** *за назначението ти.*

ОТКАЗВАМ ↔ ПРИЕМАМ, СЪГЛАСЯВАМ СЕ

Не давам съгласието си за нещо. ***Отказвам*** *покана за вечеря.* ↔ Давам съгласието си за нещо. ***Приемам*** *предложението за работа. Познаваше се, че всички подканят Жела, но тя мълчеше ..., поусмихваше се, но нито* ***се съгласяваше,*** *нито* ***отказваше.*** (Й. Йовков)

¤ отказване ↔ приемане, съгласяване

ОТКРИТ[1], НЕСКРИТ, ЯВЕН ↔ ПОТАЕН[1], ПРИКРИТ[1], СКРИТ

Който се показва или изразява видимо, откровено. ***Открита*** *вражда.* ***Нескрит*** *присмех.* ***Явна*** *измама.* ↔ Който не се показва или изразява, а се скрива зад повърхностного възприятие. ***Потайно*** *недоволство.* ***Прикрит*** *смут.* ***Скрит*** *яд.* ***Скритата*** *ненавист е по-опасна от* ***откритата.*** (Погов.)

¤ открито, нескрито, явно ↔ потайно, прикрито, скрито

ОТКРИТ[2] ↔ ПОТАЕН[2], ПРИКРИТ[2]

Който не крие, а показва, изразява мислите и чувствата си. ***Открит*** *човек.* ↔ Който крие мислите и чувствата си. *Най-лошите и най-****потайните*** *хора са Пендевци.* (К. Петканов) *Мълчалив и* ***прикрит,*** *той спря върху себе си вниманието ѝ.* (И. Волен)

¤ откритост ↔ потайност, прикритост

ОТКРОВЕН, ПРЯМ, ЧИСТОСЪРДЕЧЕН ↔ ЛИЦЕМЕРЕН

Вж. ***искрен*** ↔ ***неискрен. Откровен*** *критик.* ***Откровени*** *думи.* ***Прям*** *отговор.* ***Чистосърдечно*** *признание.* ***Лицемерен*** *ръководител.* ***Лицемерно*** *поведение.*

¤ откровено, прямо, чистосърдечно ↔ лицемерно; откровеност, прямота, чистосърдечност, чистосърдечие ↔ лицемерност, лицемерие

ОТЛИВ ↔ ПРИЛИВ

1. Временно понижаване нивото на водата в океаните и моретата, което се повтаря периодически. ↔ Временно повишаване нивото на водата в океаните и моретата, което се повтаря периодически. ***Приливите*** *ми донасят цялото море, но* ***отливите*** *ми оставят само пясък по брега.* (П. Йорданова)

2. *Прен.* Оттегляне, намаляване на нещо. ***Отлив*** *на зрители от кината.* ↔ Натрупване, нахлуване, нарастване на нещо. ***Прилив*** *на демонстранти по площадите.*

3. *Прен.* Намаляване, спадане (на чувства, възможности, дейност). ***Отлив*** *на желание за политическа дейност.* ↔ Засилване, нарастване (на чувства, възможности, дейност). ***Прилив*** *на енергия. Тъй като авторът пишеше предимно за морето, творчеството му бе на* ***приливи*** *и* ***отливи***. (С. Атанасова)

ОТЛИЧАВАМ, РАЗЛИЧАВАМ ↔ ОТЪЖДЕСТВЯВАМ (*книж.*)

Установявам разликата между две или повече неща. ***Отличавам*** *детето си по гласа.* ***Различавам*** *доброто от злото.* ↔ Смятам едно явление или предмет за напълно еднакви с друг предмет, явление и под. ***Отъждествявам*** *мненията на двамата специалисти.*

¤ отличаване, различаване ↔ отъждествяване

ОТНАЧАЛО ↔ НАКРАЯ

В началото, при започване на нещо. ↔ В края, при завършване на нещо. *Страстта* ***отначало*** *е като чужденец, после като гост и* ***накрая*** *като стопанин на дома.* (Талмуда)

ОТПРАВЯМ СЕ, ПОТЕГЛЯМ, ТРЪГВАМ^2 ↔ СПИРАМ I <СЕ>^{2} (*непрех.*)

За лице или превозно средство – започвам да се движа нанякъде. *Войските **се отправиха** към града. Колата **потегли.** Децата **тръгнаха** към полянката.* ↔ Преставам да вървя, да се движа. *Автобусът **спря**. Топката **се спря** в краката на вратаря.*

¤ отправяне, потегляне, тръгване ↔ спиране

ОТПУСКАМ[1] (ОТПУЩАМ[1]), ПРОДЪЛЖАВАМ, УДЪЛЖАВАМ ↔ СКЪСЯВАМ

Увеличавам дължината на нещо (обикновено на дреха). ***Отпускам** роклята. **Продължавам** ръкав. **Удължавам** блузата.* ↔ Намалявам дължината на нещо. ***Скъсявам** палтото си.*

¤ отпускане, продължаване, удължаване ↔ скъсяване

ОТПУСКАМ СЕ[1] (ОТПУЩАМ СЕ[1]), РАЗПУСКАМ СЕ[1] (РАЗПУЩАМ СЕ[1]) ↔ СВИВАМ СЕ[1]

Увеличавам размера си, ставам по-широк или по-дълъг. *Жилетката **се отпусна** от прането. Плетената рокля **се отпуска (отпуща)**. Ризата **се разпусна** от гладенето. Обувките ми **се разпускат (разпущат)** от дъжда.* ↔ Намалявам размера, ширината, дължината си. *Роклята **се сви**. Пердетата **се свиха**, като ги намокрих.*

¤ отпускане (отпущане), разпускане (разпущане) ↔ свиване

ОТПУСКАМ СЕ[2] (ОТПУЩАМ СЕ[2]), РАЗПУСКАМ СЕ[2] (РАЗПУЩАМ СЕ[2]) ↔ СВИВАМ СЕ[2], СГЪРЧВАМ СЕ

1. Заемам естественото си положение, ставам гладък, без гънки или бръчки. *Намръщеното му чело **се отпусна**. Устните ми **се отпущат**.* ↔ Заемам прегънато положение или ставам на гънки, бръчки. *Веждите **се свиха** над очите му.* (Елин Пелин) *Лицето ѝ **се сгърчи** от болка.* (Й. Йовков) *Хълбоците ѝ* [на сърната] ***се свиваха и разпущаха**, тревожно се движеха ушите ѝ на всички страни.* (Ем. Станев)

2. *Прен.* За нерви, човек – изгубвам напрегнатостта си, неспокойствието си. *Той **се отпусна**, като чу новините. Лицето му **се разпусна** в усмивка, щом видя внучето.* ↔ Ставам напрегнат, тревожен, притеснен. *Сърцето му **се сви** от страх. Цял **се сгърчих** от притеснение.*

¤ отпускане (отпущане), разпускане (разпущане) ↔ свиване

ОТПУСКАМ СЕ[3] (ОТПУЩАМ СЕ[3]) ↔ СТЯГАМ СЕ

1. Ставам по-мек, несбит. *Коремът ѝ* ***се отпусна****. Бузите ми* ***се отпущат****.* ↔ Ставам по-твърд, сбит. *Мускулите ми* ***се стегнаха*** *от спорта.*

2. Преставам да се напрягам, да се въздържам, срамувам, започвам да действам свободно. *В присъствието на родителите си детето* ***се отпусна.*** *На село* ***се отпущаме*** *и си почиваме.* ↔ Не мога да действам свободно, чувствам се напрегнат, притеснен. *В тази компания* ***се стягам*** *и притеснявам.*

3. Отдавам се на някакво чувство. *Тя* ***се отпусна*** *в мъката си, зарони сълзи.* (К. Петканов) ↔ Не се отдавам на чувствата си, сдържам се. *Я* ***се стегни****, стига хленчи!*

4. *Разг.* Преставам да пестя. *За рождения ден* ***се отпуснах*** *и купих скъп подарък.* ↔ Ограничавам разноските си, харченето на пари. *Трябва да* ***се стегнем****, защото командировъчните няма да ни стигнат.*

¤ отпускане (отпущане) ↔ стягане

ОТРИЦАТЕЛЕН[1] ↔ ПОЛОЖИТЕЛЕН, УТВЪРДИТЕЛЕН

Който отрича нещо, не се съгласява с нещо. ***Отрицателно*** *кимване с глава.* ↔ Който изразява съгласие, одобрение. ***Положителен*** *отговор.* ***Утвърдителен*** *жест.*

¤ отрицателно ↔ положително, утвърдително

ОТРИЦАТЕЛЕН[2] ↔ ПОЛОЖИТЕЛЕН

1. Който не е добър, приятен, полезен или не съдържа одобрение. ***Отрицателни*** *качества.* ***Отрицателно*** *отношение.* ↔ Който има добри, полезни качества, свойства или съдържа одобрение. ***Положителен*** *човек.* ***Положителна*** *критика. Лошо нещо е* ***отрицателният*** *герой – / тича* ***отрицателните*** *отзиви да възпира. / А съвсем друго е* ***положителният*** *– той /* ***положителни*** *рецензии си организира.* (М. Ганчев)

2. Който доказва липса на нещо. ***Отрицателен*** *резултат от изследванията.* ↔ Който доказва наличието на нещо. ***Положителен*** *показател на раждаемостта.*

3. *Физ.* Който се отнася до вид електричество, чиито материални частици се наричат електрони. ***Отрицателен*** *полюс.* ↔ Който се

отнася до вид електричество, чиито материални частици се наричат позитрони. ***Положителен*** *полюс.*

4. *Мат.* За число – по-малък от нула. ***Отрицателно*** *число.* ↔ По-голям от нула. ***Положително*** *число.*

¤ отрицателно ↔ положително

ОТРИЧАМ[1] ↔ ПРИЗНАВАМ

Не признавам нещо, отказвам се от нещо. ***Отричам*** *приписаната ми вина.* ***Отричам,*** *че съм пушил.* ↔ Не скривам, съобщавам някое свое действие, изказване или провинение. ***Признавам,*** *че съм бил на гости.* ***Признавам*** *грешката си.*

¤ отричане ↔ признаване; отрицание ↔ признание

ОТРИЧАМ[2] ↔ ПОТВЪРЖДАВАМ

Не признавам нещо, отказвам, че нещо е така, че е вярно, истина, че съществува. ***Отрече,*** *че това са нейни думи.* ↔ Съгласявам се, че нещо е така, че е вярно, истина, че съществува. ***Потвърждавам*** *слух.*

¤ отричане ↔ потвърждаване; отрицание ↔ потвърждение

ОТСАМ ↔ ОТВЪД, ОТТАМ, ОТТАТЪК

1. На, от тази страна, на мястото, където е говорещото лице. ↔ На другата страна, на мястото, намиращо се на противоположната страна на тази, където е говорещият. *Едни минават / и бързо се* ***оттатък*** *окопават, / а други пък* ***отсам*** *дочакаха нощта.* (К. Христов) *Нивата е* ***отсам*** *реката, а лозето –* ***отвъд.*** *Ние сме* ***отсам,*** *а детето* ***оттам*** *на оградата.*

2. Откъм едната страна на лицето, което говори. ↔ Откъм другата му страна. ***Отсам*** *и* ***оттатък*** *наредени дами с букети.* (Ал. Константинов) *Един ме блъска* ***отсам,*** *друг –* ***оттам.***

3. Откъм лицевата страна. ↔ Откъм обратната страна. *Взе пак писмото ... гледа го* ***отсам,*** *гледа го* ***оттатък.*** (Т. Г. Влайков) *Майката ... ту плачеше, ту се смееше, въртеше го в ръцете си, обръщаше го ту* ***отсам,*** *ту* ***оттам.*** (Е. Коралов)

¤ отсамен ↔ отвъден, оттатъшен

ОТСТЪПЧИВ ↔ НЕОТСТЪПЧИВ

Който прави отстъпки. ***Отстъпчив*** *приятел.* ***Отстъпчив*** *характер.* ↔ Който не прави отстъпки. ***Неотстъпчиви*** *родители.* ***Не-***

отстъпчив *партньор.*

¤ отстъпчиво ↔ неотстъпчиво; отстъпчивост ↔ неотстъпчивост

ОТСЪСТВАМ ↔ ПРИСЪСТВАМ

Не се намирам на дадено място, не съм налице. ***Отсъствам*** *от заседание.* ↔ Намирам се, налице съм някъде. ***Присъствам*** *на коктейла. Онзи, който се бои, когато* ***присъстваш,*** *те мрази, когато* ***отсъстваш.*** (в. Стършел)

¤ отсъстване ↔ присъстване

ОТСЪСТВИЕ ↔ ПРИСЪСТВИЕ

1. Вж. ***липса*** ↔ ***наличие, наличност.*** *Трябва да помниш приятелите си не само в тяхно* ***присъствие****, но и в тяхно* ***отсъствие.*** *Проверката на касата е извършена в мое* ***отсъствие****. Закле се в мое* ***присъствие****.*

2. Неявяване на някого на учебни или служебни занятия. *Масово* ***отсъствие*** *на ученици от класа.* ↔ Явяване на някого на учебни или служебни занятия. ***Присъствието*** *на изложбата е задължително.*

ОТТАМ[1] ↔ ДОТАМ

От място, отдалечено от говорещия, в посока към него или към друг, друго място. *В чужбина е, но често се обажда* ***оттам****.* ***Оттам*** *изпращат вести.* ↔ До място, в посока към място, отдалечено от говорещия или друг, друго място. *Потеглиха към село...* ***дотам*** *имаше два часа лош път.* (Ем. Станев) *Сакат е и сам не може да се премести* ***оттам дотам****.*

ОТТУК[1] (ОТТУКА) ↔ ДОТУК (ДОТУКА)

1. От място, където се намира говорещият, в посока на отдалечаване. ***Оттук*** *селото не се вижда.* ***Оттука*** *продължавам сам.* ↔ До място, където се намира говорещият, в посока на приближаване. *Една бързоходна моторна лодка ще вземе разстоянието* ***дотук*** *... за часове.* (П. Спасов) *Да дойде брат ми* ***дотука,*** */ да дойде да ме откупи.* (Нар. песен)

ОТТУК[2] (ОТТУКА) ↔ ОТТАМ[2]

1. Откъм страната или мястото, където е лицето, което говори. *Жерави дълги редици / с писък отлитат на юг. / Жерави, пътници мили, / вземете и мене* ***оттук.*** (Елин Пелин) ↔ Откъм друго място,

отдалечено от говорещия. ***Оттам*** *не се вижда морето.*

2. Откъм едната страна на нещо. ↔ Откъм другата, обратната страна. *Разболееш ли се, вземат те в болницата,* ***оттук*** *те тупнат,* ***оттам*** *те тупнат, оплези се, опули се.* (Елин Пелин) *Погледнах пакета* ***оттук, оттам*** *и го отворих.*

ОТХВЪРЛЯМ ↔ ПРИЕМАМ

1. Не приемам, не вземам нещо, което ми се дава, предлага. ***Отхвърлям*** *помощта.* ↔ Вземам, получавам нещо, което ми се предлага. ***Приемам*** *парите.*

2. Не се съгласявам с нещо предложено. ***Отхвърлям*** *обвинение.* ↔ Съгласявам се с нещо предложено. ***Приемам*** *закон.*

3. Не се съгласявам да направя нещо. ***Отхвърлям*** *поръчка.* ↔ Съгласявам се да направя нещо. ***Приемам*** *да ръководя експедицията.*

¤ отхвърляне ↔ приемане

ОТЧЕТЕН ↔ БЕЗОТЧЕТЕН

За който се дава или изисква отчет, сметка. ***Отчетни*** *пари.* ↔ За който не се дава или не се изисква отчет, сметка. ***Безотчетни*** *материали.*

ОТЧУЖДАВАМ ↔ СБЛИЖАВАМ

Ставам причина някой да прекрати близостта си. *Не ще ни нищо* ***отчужди*** */ един от друг, другари мои!* (В. Андреев) ↔ Съдействам, правя някой да стане близък с друг. *Общата работа ни* ***сближи****.*

¤ отчуждаване ↔ сближаване

ОТЧУЖДАВАМ СЕ ↔ СБЛИЖАВАМ СЕ

Ставам чужд, прекратявам близостта си с някого. ***Отчуждих се*** *от средата си.* ↔ Ставам близък с някого. ***Сближавам се*** *с новите колеги.*

¤ отчуждаване ↔ сближаване

ОФИЦИАЛЕН ↔ НЕОФИЦИАЛЕН

1. Който е свързан с държавата, с ръководни институции и техни функции, задачи и под. ***Официална*** *среща на държавните ръководители.* ↔ Който не е свързан с държавни и други отговорни функции и служби. ***Неофициални*** *лица.*

2. Вж. ***законен*** ↔ ***незаконен, противозаконен*** (във 2. зн.). ***Официални*** *власти.* ***Неофициален*** *министерски кабинет.*

3. Който е свързан с тържествен случай, с някаква церемония. ***Официални*** *дрехи.* ***Официална*** *част на тържеството.* ↔ Който не е тържествен, церемониален. ***Неофициален*** *обяд.* ***Неофициален*** *тоалет.*

4. Който е признат от държавата. ***Официален*** *празник.* ↔ Който не е признат от държавата. ***Неофициален*** *празник.*

5. При който се спазват някакви правила, изисквания, ред. ***Официално*** *предложение за женитба.* ↔ При който не се спазват всички правила, който става в по-естествена обстановка, между по-близки лица. ***Неофициален*** *тон.* ***Неофициален*** *годеж. В зависимост от общуването –* ***неофициално*** *или* ***официално*** *– в нашия речев етикет са се утвърдили различни съобщения – формули.*

¤ официално ↔ неофициално; официалност ↔ неофициалност

ОФОРМЕН ↔ БЕЗФОРМЕН

Който има определена форма, ясни, определени очертания. ***Оформен*** *силует.* ↔ Който няма определена форма, ясни очертания. ***Безформена*** *шапка.*

¤ оформеност ↔ безформеност, неоформеност

ОФОРМЯМ[1] ↔ ОБЕЗФОРМЯМ (ОБЕЗФОРМЯВАМ), ДЕФОРМИРАМ

Придавам на нещо определена форма, вид. ***Оформям*** *статуетка.* ↔ Правя нещо да загуби формата си, да остане без определена форма. *Тази рокля* ***обезформя*** *фигурата ти.* ***Обезформявам*** *дреха. Дъждът* ***деформира*** *шапката ми.*

¤ оформяне ↔ обезформяне (обезформяване), деформиране, деформация

ОФОРМЯМ[2], ФОРМИРАМ ↔ ДЕФОРМИРАМ

Правя нещо да има, да придобие завършен вид и особености. ***Оформям*** *възгледите на децата,* ***формирам*** *характера си.* ↔ Разрушавам вида, особеностите на нещо, правя нещо да няма особеностите, които е имало. ***Деформирам*** *представите за света.*

¤ оформяне, формиране ↔ деформиране

ОХОТА ↔ НЕОХОТА

1. Вж. ***желание, апетит*** ↔ ***нежелание. Охота*** *за работа. Пиша ти с* ***неохота.***

2. Вж. ***апетит*** ↔ ***безапетитие.*** *Ям луканка с вълча* ***охота.*** *Храня се с* ***неохота.***

ОЦВЕТЕН ↔ НЕОЦВЕТЕН

На който е даден някакъв цвят. ***Оцветен*** *разтвор.* ***Оцветена*** *рисунка.* ↔ Който не е оцветен. ***Неоцветена*** *течност.* ***Неоцветена*** *книжка.*

ОЦВЕТЯВАМ, ОБАГРЯМ (*поет.*), **БОЯДИСВАМ** (*разг.*) ↔ **ОБЕЗЦВЕТЯВАМ**

Придавам определен цвят на нещо с боя, правя нещо да стане цветно. ***Оцветявам*** *филм.* ***Обагрям*** *тъкан.* ***Боядисвам*** *прежда.* ↔ Правя нещо да стане безцветно или да изгуби яркостта на цвета си. ***Обезцветявам*** *косата си.*

¤ оцветяване, обагряне, боядисване ↔ обезцветяване; оцветен, обагрен, боядисан ↔ обезцветен

ОЧАКВАН ↔ НЕОЧАКВАН, НЕНАДЕЕН

Който се очаква да стане, да бъде някъде. ***Очакван*** *гост.* ***Очаквана*** *среща.* ↔ Който става или се случва, без да се очаква. ***Неочакван*** *посетител.* ***Ненадейна*** *покана. Природните бедствия са* ***неочаквани****, обективните трудности –* ***очаквани.*** (в. Стършел)

¤ очаквано ↔ неочаквано, ненадейно; очакваност ↔ неочакваност, ненадейност

П

ПАДАМ² ↔ СТАВАМ²

1. Губя опора, равновесие и се повалям, обикновено на земята ↔ Вдигам се прав от седнало, легнало или полулегнало положение. *Плъзгах се,* ***падах, ставах,*** *а колата оставаше все по-далече от мен, докато най-после се изгуби от очите ми.* (К. Малина) *Ако* ***падна,*** *пак ще* ***стана,*** *не съм гърне да се счупя.* (Погов.)

2. *Прен.* Губя положението, възможностите си, попадам в беда.

Падна** от власт.* ↔ Възстановявам положението, възможностите си, оправям се след беда. *Който **падне** за пръв път, бърже ще **стане. (Погов.)

¤ падане ↔ ставане

ПАЗАРЕН ↔ ИЗВЪНПАЗАРЕН

Който е свързан с пазар, който става, намира се на или се отнася до пазар. ***Пазарни** стоки. **Пазарен** ден.* ↔ Който става извън пазар, в друга система. ***Извънпазарни** отношения.*

ПАЛАТАЛИЗАЦИЯ ↔ ДЕПАЛАТАЛИЗАЦИЯ *спец.*

Звукова промяна, при която става смекчаване на съгласна под влияние на съседен звук. ***Палатализация** на к в ч.* ↔ Звукова промяна, при която мека или смекчена съгласна загубва мекостта си и преминава в съответната твърда съгласна. *В губа (вместо губя) има **депалатализация** на меко б.*

¤ палатализирам се ↔ депалатализирам се; палатализиране ↔ депалатализиране

ПАМЕТЛИВ ↔ БЕЗПАМЕТЕН

Който има силна памет и може много или продължително време да помни. *Тя е **паметлива** и добра в сърцето.* (Ив. Вазов) ***Паметлив** ученик.* ↔ Който е лишен от памет, който не помни нищо или нещо определено. ***Безпаметен** старец. **Безпаметен** народ.*

¤ паметливост ↔ безпаметност

ПАРАЛЕЛЕН ↔ НЕПАРАЛЕЛЕН

Вж. ***успореден** ↔ **неуспореден. Паралелни** светове. **Паралелни** явления. **Непаралелни** линии. **Непаралелни** събития.*

¤ паралелно ↔ непаралелно; паралелност ↔ непаралелност

ПАРЛАМЕНТАРЕН ↔ ИЗВЪНПАРЛАМЕНТАРЕН

Който се извършва в парламента. ***Парламентарни** средства. **Парламентарна** борба.* ↔ Който се извършва извън парламента. ***Извънпарламентарен** конфликт. **Извънпарламентарни** сили.*

¤ парламентарно ↔ извънпарламентарно

ПАРТИЕН ↔ БЕЗПАРТИЕН, НЕПАРТИЕН

Който е свързан или обвързан с някаква политическа партия и нейните възгледи, дейност, линия. ***Партийни** връзки. **Партийни** маси.* ↔ Който не е свързан или обвързан с някаква политическа

партия. ***Безпартиен*** *слушател.* ***Непартийна*** *коалиция.*

¤ партийност ↔ безпартийност, непартийност

ПАТРИОТ, РОДОЛЮБЕЦ ↔ РОДООТСТЪПНИК

Лице, което обича родината и народа си. *Пламенен* ***патриот.*** *Изявен* ***родолюбец.*** ↔ Лице, което действа против родината и народа си, което им изменя. *Презрян* ***родоотстъпник.***

¤ патриотка, родолюбка ↔ родоотстъпница, родоотстъпничка; патриотичен, патриотически, родолюбив ↔ родоотстъпнически; патриотизъм, родолюбие ↔ родоотстъпничество

ПЕРИФЕРИЯ ↔ ЦЕНТЪР, СРЕДИЩЕ, ПЪП (*прен. разг.*)

1. Част на нещо (предмет, пространство), която е отдалечена най-много от неговата среда. ***Периферия*** *на област.* ***Периферия*** *на шапка.* ↔ Средна част на нещо (предмет, пространство). *На туй царство днес е Петербург вратата,… / Москва му е* ***пъпът, центърът*** *далек.* (Ив. Вазов) ***Център*** *на кръг.*

2. Краен квартал на населено място, селище. *Бензиностанцията е в* ***периферията*** *на града.* ↔ Средна, най-важна част на селище. *Захаров се запъти към* ***средището*** *на селото.* (Д. Ангелов) ***Центърът*** *на селото е благоустроен.*

3. *Прен.* Маловажна второстепенна част на някаква поява, факт. В ***периферията*** *на съзнанието. В* ***периферията*** *на търговските интереси на фирмата.* ↔ Важна част, средище на проява, факт. ***Средище*** *на промишлеността.* ***Център*** *на вниманието.*

¤ периферен ↔ средищен, централен

ПЕРСПЕКТИВЕН ↔ БЕЗПЕРСПЕКТИВЕН

Който има изгледи за благоприятен развой, по-добро бъдеще, в който има перспектива (изглед за осъществяване на нещо в бъдеще). ***Перспективна*** *идея.* ↔ Който няма изгледи за благоприятен развой, по-добро бъдеще, който няма перспектива. ***Безперспективен*** *човек.*

¤ перспективно ↔ безперспективно; перспективност ↔ безперспективност

ПЕСТЯ ↔ ХАРЧА

Вж. ***изразходвам, изхарчвам ↔ икономисвам, спестявам.*** ***Пестя*** *средства.* ***Харча*** *спестени пари.*

¤ пестене ↔ харчене

ПЕЧЕН, ИЗПЕЧЕН, ОПЕЧЕН ↔ НЕПЕЧЕН, НЕИЗПЕЧЕН, НЕОПЕЧЕН, СУРОВ[5]

Който чрез печене е станал готов за използване или ядене. ***Печена** риба. **Печени** тухли. **Опечен** гювеч. **Изпечен** хляб.* ↔ Който не е изпечен и няма нужните качества за използване или ядене. ***Неизпечени** фъстъци. **Непечен** глинен съд. **Неопечен** сладкиш. **Сурови** ядки.*

ПИСАН ↔ НЕПИСАН

Който е отбелязан писмено. ***Писано** правило.* ↔ Който съществува само на думи, в паметта, но не е отбелязан писмено. ***Неписано** правило. Някои **неписани** закони са по-устойчиви от всички **писани**.* (Погов.)

ПИСМЕН I (*разг.*) **↔ БЕЗПИСМЕН**

Вж. ***грамотен** ↔ **неграмотен**. Като си **писмен** и можеш сметка да направиш, работата ще ти върви по-харно.* (Д. Талев) ***Безписмен** селянин.*

ПИСМЕН II ↔ УСТЕН

Който се извършва с писане, в писмена форма. ***Писмен** изпит.* ↔ Който става с реч, с думи. ***Устен** изпит. **Устна** заповед. Но когато във втората част артистите се заредиха да изпълняват наизуст стиховете на юбиляря, зрителите разбраха, че и докладите, и приветствията, че и **устните**, че и **писмените** похвали също са били наизуст.* (Р. Ралин)

¤ писмено ↔ устно

ПИЯН, НЕТРЕЗВЕН ↔ ТРЕЗВЕН (ТРЕЗВ)

1. Който е изпил много алкохолно питие и не мисли разумно, ясно. ***Нетрезвен** младеж. **Пиян** съсед.* ↔ Който не се е напил, не е пиян. ***Пиян** ще направиш, **трезвен** ще отговаряш.* (Погов.)

2. Който се отнася до човек в такова състояние. ***Пияна** походка. **Нетрезвен** поглед.* ↔ Който се отнася до човек, който не е пиян. ***Трезвен** вид. **Трезво** състояние.*

3. Като *същ.* Пиян човек. ↔ Трезвен човек. *Понякога жената не може да намери мъж, защото **пияните** не ѝ харесват, а на **трезвите** тя не се харесва.* (в. Стършел) *Ох, пак се е напил до козирка-*

та!.. Добре, че аз не слагам капчица в устата – и ***трезвият*** *пое* ***пияния*** *здраво.* (Б. Банков)

¤ пиянство, нетрезвеност ↔ трезвеност

ПЛАНОВ[1] ↔ БЕЗПЛАНОВ

Който се извършва, развива, става по предварително изработен план. ***Планов*** *разход.* ***Планово*** *строителство.* ↔ Който се извършва, развива, става без план, система, ред. ***Безпланови*** *разходи.* ***Безпланово*** *стопанство.*

¤ планово ↔ безпланово; плановост ↔ безплановост

ПЛАНОВ[2] ↔ ИЗВЪНПЛАНОВ, НАДПЛАНОВ

Който става в рамките, според изискванията на предварителен план. ***Планови*** *операции.* ↔ Който става извън рамките, обема, изискванията на плана. ***Извънпланова*** *продукция.* ***Надпланов*** *добив.*

¤ планово ↔ извънпланово, надпланово

ПЛАТЕЖОСПОСОБЕН ↔ НЕПЛАТЕЖОСПОСОБЕН

Който е в състояние да заплати нещо или да изплати дълг, задължение и пр. ***Платежоспособен*** *наемател.* ***Платежоспособен*** *пациент.* ↔ Който не е в състояние да плати нещо или да изплати дълг, задължение и пр. ***Неплатежоспособен*** *длъжник.* ***Неплатежоспособен*** *клиент.*

¤ платежоспособност ↔ неплатежоспособност

ПЛАТЕН ↔ БЕЗПЛАТЕН, НЕПЛАТЕН

За който се заплаща. ***Платен*** *вход в театър.* ***Платен*** *отпуск.* ↔ За който не се плаща. ***Безплатен*** *билет.* ***Безплатно*** *образование.* ***Неплатен*** *отпуск.*

ПЛАЧ ↔ СМЯХ

Сълзи, съпроводени обикновено със звукове, хълцане, обикновено като израз на силна скръб, болка. ↔ Звукове, които са гласен израз обикновено на силна радост, веселие. *Едни уста за* ***смях*** *или за* ***плач****.* (П. Р. Славейков, погов.) *Всеки се ражда с* ***плач*** *и никой не умира със* ***смях****.* (Послов.)

¤ плача ↔ смея се

ПЛОДОВИТ ↔ БЕЗПЛОДЕН, ЯЛОВ (*разг.*)

1. Вж. ***плодороден*** ↔ ***неплодороден. Плодовита*** *нива.* ***Безплоден*** *орех.* ***Ялов*** *лешник.*

2. Който ражда много, който дава многобройно поколение. ***Плодовита** овца.* ↔ Който не дава плод, рожба. ***Безплодна** жена. **Ялова** крава.*

3. Вж. ***плодоносен* ↔ *неплодоносен*** (във 2. зн.). ***Плодовит** период от живота на поета. **Безплодно** време. **Ялова** година.*

¤ плодовитост ↔ безплодност, яловост

ПЛОДОНОСЕН ↔ НЕПЛОДОНОСЕН

1. Вж. ***плодороден* ↔ *неплодороден.*** ***Плодоносна** почва. **Плодоносна** година. **Неплодоносно** дърво.*

2. *Прен.* Вж. ***продуктивен* ↔ *непродуктивен*** (във 2. зн.); ***плодовит* ↔ *безплоден, ялов.*** ***Плодоносна** работа. **Неплодоносен** труд.*

¤ плодоносност ↔ неплодоносност

ПЛОДОРОДЕН ↔ НЕПЛОДОРОДЕН

1. За земя, растение – който дава много плодове. ***Плодороден** район. **Плодородна** круша.* ↔ Който няма това качество. ***Неплодородна** земя. **Неплодородна** праскова.*

2. За време – през който се появяват много плодове. ***Плодородна** година.* ↔ През който няма, не се раждат много плодове. ***Неплодородно** лято.*

¤ плодородност ↔ неплодородност

ПЛОДОРОДИЕ, РЕКОЛТА, РОДИТБА (*рядко*) **↔ БЕЗПЛОДИЕ, НЕПЛОДОРОДИЕ**

Раждане на голямо количество земеделски произведения за един сезон. *Годината беше добра откъм **родитба** и плод.* (Д. Талев) *Стопаните се радваха на небивало **плодородие**. Ще има добра **реколта**.* ↔ Липса на плодородие. *Той ми разправи … за тазгодишното **неплодородие**.* (Ив. Вазов) ***Безплодието** се дължи на лошата пролет и градушките.*

ПОБЕДА ↔ ПОРАЖЕНИЕ, ПОГРОМ (*поет.*), **РАЗГРОМ** (*поет.*)

1. Надвиване на противника, надмощие в сражение, война, схватка, състезание. *Пълна **победа**.* ↔ Несполука във война, въоръжена борба, схватка, състезание. *Септември! Септември! / О, месец на кръв, / на подем / и **погром**!* (Гео Милев) *Познахме – в люти боеве – / **разгрома** грозен и успеха.* (В. Георгиев) *Претърпявам **поражение***

във война. ***Поражение*** *в мач. И войската една е наглед – / няма фронтове, бойни полета, / нито има „ура" и „напред", / ни въпрос за* ***разгром*** *и* ***победа.*** (Хр. Радевски) *Когато човек загине, без да е постигнал желаната цел, това не е* ***победа,*** *но не е и* ***поражение;*** ***поражение*** *е, когато човек е жив, а не е достигнал желаната цел, защото се е отказал от нея.* (Н. З. Бирюков)

2. Успех, вземане първо място в някакъв спор, стълкновение, конкуренция и под. *Изборна* ***победа.*** ↔ Неуспех, несполука, несполучлив завършек на идейна борба, спор, конкуренция и под. *Изборно* ***поражение. Погром*** *на конкурентите.* ***Разгром*** *на опонент.*

ПОВИВАМ ↔ РАЗВИВАМ[4], РАЗПОВИВАМ

Увивам в пелени (кърмаче, бебе). ***Повивам*** *новородено бебе.* ↔ Махам, свалям пелени на дете. ***Развивам*** *пеленаче.* ***Разповивам*** *новородено.*

¤ повиване ↔ развиване, разповиване

ПОВИШАВАМ ↔ ПОНИЖАВАМ, СНИЖАВАМ

1. Правя нещо по-високо, с по-голяма височина. *Дъждовете* ***повишиха*** *нивото на язовира.* ↔ Правя нещо по-ниско на височина. ***Понижавам*** *нивото си.* ***Снижавам*** *глава.*

2. Правя нещо да стане по-голямо по размер, количество, степен. ***Повишавам*** *норма.* ↔ Правя нещо да стане по-малко по количество, степен. ***Понижавам*** *производството.* ***Снижавам*** *пенсии.*

3. Правя по-висок или по-силен (глас, говор и под.). *Не ми* ***повишавай*** *глас!* ↔ Правя по-нисък или по-тих (глас, говор и под.). ***Понижавам*** *гласа си.* ***Снижиха*** *разговора до шепот.*

4. Назначавам на по-висока длъжност. ***Повишиха*** *ме миналата година.* ↔ Назначавам на по-ниска длъжност. ***Понижиха*** *го от капитан в лейтенант.* ***Снижиха*** *степента ми.*

5. Вж. ***влошавам*** ↔ ***подобрявам. Повишавам*** *квалификацията си.* ***Понижавам*** *настроението.* ***Снижавам*** *успеха си.*

¤ повишаване ↔ понижаване, снижаване

ПОВРАТЛИВ, ПОДВИЖЕН ↔ НЕПОВРАТЛИВ

Вж. ***бавноподвижен*** ↔ ***бързоподвижен, бързоходен; муден, пипкав, туткав*** ↔ ***жив, пъргав, чевръст*** (в 1. зн.). ***Повратлива*** *стопанка. Лек и* ***подвижен,*** *той тичаше най-отпред. Много е* ***не-***

***повратлива** и не й спори работата.*

ПОВРЕДА ↔ ПОПРАВКА

Разстройство, смущение в механизъм, апарат, машина и под., която пречи на правилното функциониране или довежда до пълно спиране. *Причинявам **повреда** на електрическата мрежа. **Повреда** на телевизор.* ↔ Отстраняване, премахване на повреда. ***Поправка** на инсталация. **Поправка** на радио.*

¤ повреден ↔ поправен

ПОВРЕЖДАМ[1], РАЗВАЛЯМ[6] (*разг.*) ↔ **ПОПРАВЯМ, ОПРАВЯМ[3]** (*разг.*)

Причинявам повреда на нещо, правя нещо негодно за употреба. ***Повреждам** ютия. **Развалям** играчките си.* ↔ Отстранявам повреда, правя нещо годно за употреба. ***Оправям** електрическа печка. **Поправям** ограда.*

¤ повреждане, разваляне ↔ поправяне, оправяне; повреден, развален ↔ поправен, оправен

ПОВРЕЖДАМ[2], РАЗВАЛЯМ[7] (*разг.*), **УВРЕЖДАМ[2]** ↔ **ПОПРАВЯМ, ОПРАВЯМ[4]** (*разг.*)

Причинявам болест, предизвиквам болестно състояние на орган, организъм. *Сланата **повреди** овошките. **Развалям** зъбите си. **Увреждам** здравето си.* ↔ Възстановявам нормалното състояние, здравето на орган, организъм. ***Поправям** здравето си. Очилата не **оправиха** зрението ми.*

¤ повреждане, разваляне, увреждане ↔ поправяне, оправяне; повреден, развален, увреден ↔ поправен, оправен

ПОГОВОРВАМ, ПОПРИКАЗВАМ, ПОБЪБРЯМ (*разг.*) ↔ **ПОМЪЛЧАВАМ**

Говоря малко, за кратко време. ***Поговори** и си отиде. Ела да **поприказваме. Побъбрих** малко със съседката.* ↔ Мълча известно, обикновено кратко време. *Ще **помълчи**, ще помисли и ще каже верния отговор.*

¤ поговорване, поприказване, побъбряне ↔ помълчаване

ПОГРОЗНЯВАМ ↔ РАЗКРАСЯВАМ СЕ, РАЗХУБАВЯВАМ СЕ

Загубвам красотата си, хубавия си външен вид, ставам грозен.

От болестта лицето му се състари и ***погрозня.*** ↔ Ставам красив. *Дворът* ***се разкраси****, когато цъфнаха цветята. Дъщеря ви порасна,* ***разхубави се****. С тези ярки тапети стаята не* ***се разкраси****, а* ***погрозня.***

¤ погрозняване ↔ разкрасяване, разхубавяване

ПОДАВАМ[1] ↔ ПОЕМАМ

1. Давам някому нещо с ръка, предавам от ръка на ръка. ***Подавам*** *вестник.* ***Подавам*** *чаша вода.* ↔ Вземам, хващам с ръка нещо, което ми дават. ***Поемам*** *чиния.* ***Поемам*** *писмо.*

2. Обикновено при игра на топка и под. – предавам с хвърляне топка и др. на партньора си. *Играчът* ***подава*** *лошо.* ↔ Хващам хвърлена топка и др. ***Поемам*** *хвърлената монета.*

3. Протягам към някого ръка. ***Подавам*** *ръка за поздрав.* ↔ Хващам протегната ръка. *Гостът* ***пое*** *ръката на домакинята и я целуна.*

¤ подаване ↔ поемане

ПОДАВАМ[2] ↔ ОТДРЪПВАМ

1. Протягам към някого или нещо ръка, обикновено за поздрав. ↔ Прибирам назад протегната ръка. ***Подадох*** *ръка за поздрав, но като видях, че е изцапана, бързо я* ***отдръпнах****.*

2. Приближавам, давам нещо с протегната ръка. ***Подавам*** *палто.* ↔ Прибирам назад ръка или отдалечавам нещо от някого. ***Отдръпвам*** *книгите, като виждам мръсните му ръце.*

3. Издавам напред (обикн. глава, част от тяло). ***Подавам*** *глава над оградата.* ↔ Връщам назад, на предишното място (част на тялото). ***Отдръпнете*** *глави от прозорците!*

¤ подаване ↔ отдръпване

ПОДАВАМ[3] ↔ ОТТЕГЛЯМ

Предавам (на служител) някакъв документ с някакво искане. ***Подавам*** *молба за отпуска.* ***Подавам*** *заявление.* ↔ Вземам обратно документ с някакво искане, като се отказвам от него. ***Оттеглям*** *молбата си за преместване.* ***Оттеглям*** *оставката си.*

¤ подаване ↔ оттегляне

ПОДАТЕЛ, ИЗПРАЩАЧ ↔ ПОЛУЧАТЕЛ

Лице, което подава, изпраща нещо чрез поща, куриерска служба

(писмо, телеграма, колет и под.). *Адресът на **подателя** беше лъжлив.* (Д. Кисьов) *Полицията не можа да открие името на **изпращача**.* ↔ Лице, което получава някаква пратка, писмо, колет и под. *Писмото е предадено на **получателя**.*

¤ подателка, изпращачка ↔ получателка; подавам, изпращам ↔ получавам; подаване, изпращане ↔ получаване

ПОДАТЛИВ ↔ НЕПОДАТЛИВ

Който лесно се поддава на въздействие, който лесно се влияе. ***Податлив** на внушение. **Податливо** на превъзпитание момче.* ↔ Който не се поддава на въздействие, влияние. *Твърдоглаво и **неподатливо** на възпитание дете.*

¤ податливост ↔ неподатливост

ПОДВИЖЕН ↔ НЕПОДВИЖЕН

Който може да бъде движен, преместван. ***Подвижна** завеса. **Подвижна** врата.* ↔ Който не може да бъде движен, местен, който остава в едно и също положение. ***Неподвижен** стол. **Неподвижно** легло.*

// Който може да се движи. ***Подвижна** ръка. **Подвижно** тяло.* ↔ Който не може да се движи, обикновено поради заболяване. ***Неподвижен** поглед. **Неподвижен** крайник.*

¤ подвижност ↔ неподвижност

ПОДГОТВЕН ↔ НЕПОДГОТВЕН

Който има готовност или умение, подготовка за извършване на нещо. *Вестта ме свари психически **подготвен** за изпитанието.* ↔ Който няма готовност или умение, подготовка за извършване на нещо. ***Неподготвен** кандидат-студент.*

¤ подготвеност ↔ неподготвеност

ПОДКАРВАМ ↔ СПИРАМ II[3] (*прех.*)

1. Привеждам в движение, започвам да водя, направлявам превозно средство или добитък. ***Подкарвам** кон. **Подкарвам** мотоциклет.* ↔ Преустановявам движението на превозно средство или добитък. ***Спирам** кола. **Спирам** стадото на водопой.*

2. *Разг.* Вж. ***подемам, подхващам** ↔ **прекратявам, прекъсвам, преустановявам.** **Подкарвам** нова песен. **Спирам** изпълнение.*

¤ подкарване ↔ спиране

ПОДКРЕПА, ПОМОЩ, СЪДЕЙСТВИЕ ↔ ПРЕПЯТСТВИЕ, ПРЕЧКА, СПЪНКА

Факт, който дава възможност, спомага за осъществяването на нещо. *Материална* ***подкрепа****. Готвя се за изпита без чужда* ***помощ.*** *Търся* ***съдействие*** *за издаване на книгата.* ↔ Факт, проява, които затрудняват осъществяването на нещо. *Създавам* ***препятствия*** *пред новите начинания. Отстраниха* ***пречките*** *и изпълниха проекта в срок. На всяка крачка ми правят* ***спънки****.*

¤ подкрепям, съдействам ↔ препятствам, преча, спъвам; подкрепяне, съдействане ↔ препятстване, пречене, спъване

ПОДМЛАДЯВАМ ↔ СЪСТАРЯВАМ

Придавам по-млад вид на някого. *Редовното спортуване* ***подмладява****. Тази прическа те* ***подмладява****.* ↔ Придавам по-стар вид на някого. *Болестта ме* ***състари****. Безсънието* ***състарява****.*

¤ подмладяване ↔ състаряване; подмладявам се ↔ състарявам се; подмладен ↔ състарен

ПОДОБЕН ↔ БЕЗПОДОБЕН (*рядко*)

Който повече или по-малко прилича на друг. ↔ Който няма подобен на себе си. *Когато описва незабравимия Серапион от Черепишкия манастир, Алеко Константинов казва, че той има една калимавка,* ***подобна*** *на хармоника. Балабановата шапка обаче беше* ***безподобна*** *..., не можеше да бъде сравнена с нищо.* (А. Каралийчев)

¤ подобно ↔ безподобно

ПОДОБИЕ, ПРИЛИКА ↔ РАЗЛИКА, РАЗЛИЧИЕ

Сбор от особености, качества на лице, предмет, явление и под., които напомнят друго познато лице, предмет, явление и под. *Намирам поразително* ***подобие*** *в домашните ви.* ***Прилика*** *в подредбата на къщите в селото.* ↔ Сбор от особености, качества на човек, предмет, явление и под., по които той се отделя, разграничава от друг. ***Разлика*** *в цвета на очите.* ***Различие*** *на градове.*

¤ подобен, приличен ↔ различен; приличам си ↔ различавам се

ПОДРЕДЕН ↔ НЕПОДРЕДЕН

Вж. ***нареден ↔ безреден, ненареден, разхвърлян. Подреден*** *апартамент.* ***Подредена*** *витрина.* ***Неподреден*** *двор.* ***Неподредено*** *мазе.*

¤ подреденост ↔ неподреденост

ПОДСЪДЕН ↔ НЕПОДСЪДЕН

Който подлежи на съдене според закона. ***Подсъдно*** *лице.* ***Подсъдно*** *деяние.* ↔ Който не подлежи на съдене. ***Неподсъдно*** *лице.* ***Неподсъдна*** *постъпка.*

¤ подсъдност ↔ неподсъдност

ПОДХОДЯЩ ↔ НЕПОДХОДЯЩ

Който отговаря, подхожда за определен случай, съобразен е с някакви изисквания. ↔ Който не подхожда за нещо, не отговаря на дадени изисквания, на определен случай. *Той измъкна шапката си от закачалката. Една подробност,* ***неподходяща*** *може би, но напълно* ***подходяща*** *за напредналата фаза на оплешивяване, в която се намира темето на Станев.* (Б. Райнов) *Заменям* ***неподходящата*** *дума с* ***подходяща.***

¤ подходящо ↔ неподходящо

ПОДЧИНЕНИЕ ↔ НЕПОДЧИНЕНИЕ

Положение или проява на някого, който е под нечия зависимост и се съобразява с определени изисквания, нареждания. ***Подчинение*** *на властта.* ↔ Постъпка или проява на някого, който нарушава отношението на зависимост или не изпълнява нечия заповед, нареждане, наредба и др. *Проява на* ***неподчинение.***

ПОЕВТИНЯВАМ II (*непрех.*) **↔ ПОСКЪПВАМ**

Ставам по-евтин. *Сиренето* ***поевтиня*** *двойно преди месец.* ↔ Ставам по-скъп. *Хлябът* ***поскъпна*** *с пет процента.*

¤ поевтиняване ↔ поскъпване

ПОЗАБАВЯМ СЕ ↔ ПОЗАБЪРЗВАМ, ПОИЗБЪРЗВАМ

Забавям се малко. *Детето* ***се позабави.*** ↔ Избързвам малко. ***Позабързах*** *и го настигнах. Колата* ***поизбързва*** *и изпреварва камиона.*

¤ позабавяне ↔ позабързване, поизбързване

ПОЗАГРЯВАМ, ПОЗАТОПЛЯМ, ПОСГРЯВАМ, ПОСТОПЛЯМ ↔ ПОИЗСТУДЯВАМ, ПОРАЗХЛАЖДАМ

Затоплям, стоплям малко. ***Позагрях*** *ръцете си на огъня.* ***Позатоплих*** *вечерята.* ***Посгрявам*** *яденето.* ***Постоплих*** *кафето.* ↔ Изстудявам малко. ***Поизстудявам*** *чая.* ***Поразхладих*** *челото на де-*

тето с мокра кърпа.

¤ позагряване, позатопляне, посгряване, постопляне ↔ поизстудяване, поразхлаждане

ПОЗАГРЯВАМ СЕ, ПОЗАТОПЛЯМ СЕ, ПОСГРЯВАМ СЕ, ПОСТОПЛЯМ СЕ ↔ ПОИЗМРЪЗВАМ, ПОИЗСТУДЯВАМ СЕ

Загрявам се леко, малко, в известна степен. *Водата* ***се позагря****.* ***Позатоплих се*** *и ще тръгвам.* ***Посгрях се*** *на печката. Краката ми* ***се постоплиха****.* ↔ Ставам леко студен или започвам да чувствам, че ми е малко студено. *Супата* ***се поизстуди****. Бях* ***поизмръзнал****, докато пътувах в автобуса, но вече* ***се позагрях****.*

¤ позагряване, позатопляне, посгряване, постопляне ↔ поизмръзване, поизстудяване

ПОЗАКАЛЯВАМ СЕ ↔ ПОИЗНЕЖВАМ СЕ

Закалявам се в известна степен. ↔ Изнежвам се малко, в известна степен. *Децата са* ***се поизнежили*** *през годината, трябва да* ***се позакалят*** *през лятото.*

¤ позакалявам ↔ поизнежвам; позакаляване ↔ поизнежване

ПОЗАЛЕПВАМ (ПОЗАЛЕПЯВАМ, ПОЗАЛЕПЯМ) ↔ ПООТЛЕПВАМ (ПООТЛЕПЯВАМ, ПООТЛЕПЯМ), ПОРАЗЛЕПВАМ (ПОРАЗЛЕПЯВАМ, ПОРАЗЛЕПЯМ)

Залепям малко, в известна степен. ***Позалепвам (позалепявам, позалепям)*** *скъсаните чехли.* ↔ Отлепвам малко, не напълно. ***Поотлепвам (поотлепявам, поотлепям)*** *писмо.* ***Поразлепвам (поразлепявам, поразлепям)*** *края на плаката.*

¤ позалепвам се (позалепявам се, позалепям се) ↔ поотлепвам се (поотлепявам се, поотлепям се), поразлепвам се (поразлепявам се, поразлепям се); позалепване (позалепяване, позалепяне) ↔ поотлепване (поотлепяване, поотлепяне), поразлепване (поразлепяване, поразлепяне); позалепен ↔ поотлепен, поразлепен

ПОЗАМОРЯВАМ СЕ, ПОУМОРЯВАМ СЕ ↔ ПООТМОРЯВАМ СЕ

Заморявам се малко, в известна степен. ***Поуморих се*** *от дългия път.* ↔ Отморявам се малко, в известна степен. *Конят* ***се позамори****, затова го разпрегнах – да* ***се поотмори****.*

¤ позаморяване, поуморяване ↔ поотморяване

ПОЗАМЪРСЯВАМ, ПОЗАЦАПВАМ, ПОИЗМЪРСЯВАМ, ПОИЗЦАПВАМ, ПООМЪРСЯВАМ, ПООЦАПВАМ ↔ ПОИЗЧИСТВАМ, ПООЧИСТВАМ

Замърсявам малко. ***Позамърсих*** *си яката на ризата.* ***Позацапах*** *рисунката.* ***Поизмърсиха*** *двора с вар.* ***Поизцапах*** *пода с кал.* ***Поомърсили*** *сте килима.* ***Пооцапала*** *си новата рокля.* ↔ Очиствам малко, в известна степен. ***Поизчиствам*** *кухнята.* ***Поочиствам*** *дъното на тенджерата.*

¤ позамърсяване, позацапване, поизмърсяване, поизцапване, поомърсяване, пооцапване ↔ поизчистване, поочистване; позамърсявам се, позацапвам се, поизмърсявам се, поизцапвам се, поомърсявам се, пооцапвам се ↔ поизчиствам се, поочиствам се

ПОЗАТВАРЯМ ↔ ПООТВАРЯМ

Затварям малко, донякъде или за кратко време. ***Позатварям*** *очи и се преструвам, че спя.* ↔ Отварям малко, донякъде или за кратко време. ***Поотварям*** *вратата и надничам в стаята.*

¤ позатваряне ↔ поотваряне; позатварям се ↔ поотварям се; позатворен ↔ поотворен

ПОЗАТЛЪСТЯВАМ, ПОНАДЕБЕЛЯВАМ, ПОНАПЪЛНЯВАМ ↔ ПООТСЛАБВАМ, ПООТЪНЯВАМ

Ставам малко по-пълен, по-дебел. *Прасето* ***позатлъстя****. Бузите му са* ***понадебелели****.* ***Понапълнях*** *тази зима.* ↔ Отслабвам малко, ставам малко по-слаб. *Трябва да* ***поотслабна****. Вратът му* ***поотъня*** *от работа.*

¤ позатлъстяване, понадебеляване, понапълняване ↔ поотслабване, поотъняване

ПОЗНАТ ↔ НЕПОЗНАТ

1. Вж. ***знаен*** ↔ ***незнаен; известен*** ↔ ***неизвестен. Познат*** *артист.* ***Познат*** *компютърен специалист. Спря ме един* ***непознат*** *човек. А там, / на двете ти разперени ръце,* [родино] / *неизтритото ти име свети, / пренасяно така от век на век / през* ***непознати*** *нощи / и* ***познати****.* (П. Йорданова) *На* ***познатото*** *място се уважава човекът, на* ***непознатото*** *– дрехата.* (Погов.)

2. Като *същ.* а) ***(познат*** ↔ ***непознат).*** Човек, когото познаваме. *Срещнах стар* ***познат*** ↔ Човек, когото не познаваме. ***Непознати-***

ят *излезе.* б) ***(познато ↔ непознато).*** Нещо, което познаваме. ↔ Нещо, което не познаваме. *Страхът идва винаги от* ***непознато-то****. Към* ***познатото*** *имаме доверие.* (Р. Ралин)

¤ познатост ↔ непознатост

ПОИЗМОКРЯМ, ПОНАМОКРЯМ ↔ ПОИЗСУШАВАМ

Измокрям малко. ***Поизмокрям*** *дрехите си.* ***Понамокрям*** *прането преди гладене.* ↔ Изсушавам малко. ***Поизсушавам*** *косата си.*

¤ поизмокряне, понамокряне ↔ поизсушаване

ПОИЗОСТАВАМ ↔ ПОИЗПРЕВАРВАМ

Изоставам малко. ***Поизоставам*** *от групата.* ↔ Изпреварвам малко. ***Поизпреварвам*** *съучениците си по успех.*

¤ поизоставане ↔ поизпреварване

ПОИЗПРАЗВАМ, ПООПРАЗВАМ ↔ ПОИЗПЪЛВАМ, ПОНАПЪЛВАМ

Изпразвам малко. ***Поизпразвам*** *бутилката.* ***Поопразвам*** *салона.* ↔ Изпълвам малко. ***Поизпълвам*** *стаята с мебели.* ***Понапълвам*** *кошницата с ягоди.*

¤ поизпразване, поопразване ↔ поизпълване, понапълване

ПОИЗТРЕЗНЯВАМ ↔ ПОНАПИВАМ СЕ

Изтрезнявам леко, малко. *Беше* ***поизтрезнял,*** *когато го заговорих.* ↔ Напивам се леко, малко. *Изглежда, че се е* ***понапил.***

¤ поизтрезняване ↔ понапиване

ПОКАНЕН ↔ НЕПОКАНЕН

Вж. ***канен ↔ неканен. Поканен*** *гост.* ***Непоканен*** *съсед.*

ПОКВАРЕН ↔ НЕПОКВАРЕН

1. Който е без морални принципи, който е склонен към пороци, към безнравствени действия. ***Покварена*** *компания.* ↔ Който не е покварен. ***Непокварено*** *момиче.*

2. Който съдържа или изразява поквареност. ***Покварени*** *нрави.* ↔ Който не съдържа, не изразява покварa. ***Непокварена*** *душа.*

¤ поквареност ↔ непоквареност

ПОКОРЕН ↔ НЕПОКОРЕН

1. Който доброволно се покорява, подчинява, който слуша. ***Покорен*** *народ.* ***Покорно*** *дете.* ↔ Който не се покорява, подчинява, не слуша. ***Непокорен*** *слуга.* ***Непокорна*** *младеж.*

2. Който изразява подчинение, покорност, смиреност. ***Покорно** изпълнение. **Покорна** усмивка.* ↔ Който не изразява подчинение, послушание, покорство. ***Непокорен** жест. **Непокорно** държание.*

¤ покорно ↔ непокорно; покорност ↔ непокорност; покорство ↔ непокорство

ПОКУПКА ↔ ПРОДАЖБА

Сделка, при която някой получава стока или имот срещу пари. ↔ Сделка, при която някой дава на друг стока или имот срещу пари, заплащане. *Отсега нататък всяка по-крупна **продажба** или **покупка**, … трябва да се уговори, да се реши и изпълни от дружеството.* (Й. Йовков) ***Покупката** не учи, учи **продажбата**.* (Погов.)

ПОЛЕЗЕН ↔ БЕЗПОЛЕЗЕН

Който принася полза, придобивка. ***Полезен** съвет. **Полезни** занимания.* ↔ Който не принася полза, не е способен да даде добри резултати. ***Безполезно** пътуване. **Безполезни** усилия. **Безполезни** думи не говори, от **полезни** не се отказвай.* (Погов.)

¤ полезно ↔ безполезно; полезност ↔ безполезност

ПОЛЗОТВОРЕН ↔ НЕПОЛЗОТВОРЕН

Вж. ***полезен** ↔ **безполезен. Ползотворен** труд. **Ползотворна** година. **Неползотворно** време. **Неползотворни** усилия.*

¤ ползотворно ↔ неползотворно; ползотворност ↔ неползотворност

ПОЛОВ ↔ БЕЗПОЛОВ

За размножаване – който става чрез взаимоотношения между мъжки и женски организми. ***Полово** размножаване.* ↔ Който не става чрез взаимоотношения между мъжки и женски организми. ***Безполово** размножаване.*

¤ полово ↔ безполово

ПОЛУЗАТВОРЕН ↔ ПОЛУОТВОРЕН

Който е затворен наполовина, не напълно. ***Полузатворена** врата.* ↔ Който е отворен наполовина или отчасти. ***Полуотворено** чекмедже.*

ПОЛЯГАМ ↔ ПОСТАВАМ

Лягам за малко или от време на време. ↔ Ставам за малко или от време на време. *Не ми спори къщната работа – ту **полягам,** ту*

***поставам** и все изморена се чувствам.*

¤ полягане ↔ поставане

ПОМАГАМ[1], СЪДЕЙСТВАМ[1] ↔ ПОПРЕЧВАМ[1], ПРЕЧА[1] (*несв.*), **СПЪВАМ[1]**

Оказвам помощ с усилия или при създаване условия на някого, нещо, да направи нещо, да се развие и др. ***Помагам** при вземане на решение. **Помагам** в домакинството. Фондацията **съдейства** за издаването на ценен албум.* ↔ С действие или със създаване на пречки не позволявам на някого да върши или да направи нещо. ***Попречиха** ми да замина. **Преча** на сестра си да се подготви за изпит. **Спъвам** завършването на проекта.*

¤ помагане, съдействане ↔ попречване, пречене, спъване

ПОМАГАМ[2], СПОМАГАМ, СЪДЕЙСТВАМ[2] ↔ ПОПРЕЧВАМ[2], ПРЕЧА[2] (*несв.*), **ПРЕПЯТСТВАМ** (*книж.*), **ВЪЗПРЕПЯТСТВАМ** (*книж.*), **СПЪВАМ[2]**

Създавам, осигурявам благоприятни условия, възможност нещо да стане, да има добри последствия, резултати. *Строгостта **помага** при обучението на кучето. Витамините **спомагат** за правилната обмяна на веществата. Планът **съдейства** за по-добрата организация на работа.* ↔ Създавам неблагоприятни условия за нещо, премахвам възможността нещо да стане, да има добри последствия, резултати. *Ниските температури **попречиха** на цъфтежа на черешите. Сланата **препятства** развитието на разсада. Мъглата **възпрепятства** заминаването. Лошото време **спъва** зреенето на доматите. И колкото снегът ни **пречеше**, толкова ни и **помагаше**, защото благодарение на него не можеше птичка да прехвръкне, камо ли човек да се промъкне.* (Сл. Хр. Караславов)

¤ помагане, спомагане, съдействане ↔ попречване, пречене, препятстване, възпрепятстване, спъване

ПОМРАЧАВАМ СЕ, ПОМРЪКВАМ, ПОТЪМНЯВАМ ↔ СВЕТВАМ I[2]

1. Ставам тъмен, мрачен, без светлина. *Едва затрептяла звезда / в облаци черни **помръкна**.* (Д. Дебелянов) *Месецът изведнъж **потъмня**.* (Й. Йовков) *Небето **се помрачи**.* ↔ Ставам светъл, ясен. *Небето още повече **светва** от пожара.* (Ив. Вазов)

2. *Прен.* Ставам мрачен, невесел. *Очите му* ***се помрачиха*** *от новината. Лицето на жената* ***помръкна.*** *Погледът му* ***потъмня*** *от мъка.* ↔ Ставам светъл, ясен, жизнерадостен. *Очите на детето* ***светнаха*** *от радост.*

¤ помрачаване, помръкване, потъмняване ↔ светване

ПОНАМЕСТВАМ ↔ ПОРАЗМЕСТВАМ

Намествам, поставям малко, донякъде на нужното място нещо, което не е на необходимото място. ***Понамествам*** *възглавница.* ↔ Размествам малко, поставям на друго място нещо. ***Поразмествам*** *мебелите.*

¤ понаместване ↔ поразместване

ПОНАТЕЖАВАМ ↔ ПООЛЕКВАМ

Натежавам малко, ставам малко по-тежък. *Торбата се напълни и* ***понатежа.*** ↔ Олеквам малко, ставам малко по-лек. *Багажът* ***поолекна.***

¤ понатежаване ↔ поолекване

ПОНОВОМУ ↔ ПОСТАРОМУ

По нов начин, не както досега. *Той работи* ***поновому.*** ↔ По стар начин, както е било преди, без промени. *Трудно им е на бюрократите: всеки път трябва да измислят по нещо ново, за да остане всичко* ***постарому.*** *Как да мисли* ***поновому,*** *като не е мислил и* ***постарому.*** (Д. Янакиев)

ПОНОСИМ ↔ НЕПОНОСИМ

Който може да се понася. ***Поносими*** *трудности.* ↔ Който не може да се понася. ***Непоносим*** *характер. Студеният чай и студеният ориз са* ***поносими,*** *но студените думи* са ***непоносими.*** (Послов.)

¤ поносимо ↔ непоносимо; поносимост ↔ непоносимост

ПОНЯТЕН ↔ НЕПОНЯТЕН *книж.*

Вж. ***разбираем ↔ неразбираем.*** ***Понятно*** *обяснение.* ***Непонятна*** *реч. Всеки има свои страхове, /* ***непонятни*** *или пък* ***понятни.*** *Що от туй, че те са му* ***понятни,*** */ щом от тях не може да се отърве*↔ (Р. Ралин) *Най-****непонятното*** *в света е това, че той е* ***понятен.*** (МВ)

¤ понятно ↔ непонятно; понятност ↔ непонятност

ПОПРАВИМ ↔ НЕПОПРАВИМ

Който може да се поправи, да бъде поправен. ***Поправима*** *постъпка.* ***Поправима*** *щета.* ↔ Който не може да се поправи, да бъде поправен. ***Непоправима*** *повреда.* ***Непоправими*** *хора.*

¤ поправимо ↔ непоправимо; поправимост ↔ непоправимост

ПОПУЛЯРЕН ↔ НЕПОПУЛЯРЕН

1. Вж. ***известен*** ↔ ***неизвестен. Популярен*** *вестник.* ***Непопулярен*** *роман.*

2. Който се ползва с добро мнение, когото предпочитат, търсят. *Този състав е много* ***популярен*** *сред тийнейджърите.* ↔ Който не се ползва с такова мнение и предпочитание. ***Непопулярен*** *политик.*

¤ популярност ↔ непопулярност

ПОРОЧЕН ↔ НЕПОРОЧЕН, БЕЗПОРОЧЕН (*рядко*)

Вж. ***покварен*** ↔ ***непокварен. Порочни*** *хора.* ***Непорочен*** *живот.* ***Безпорочно*** *минало.*

¤ порочно ↔ непорочно, безпорочно; порочност ↔ непорочност, безпорочност

ПОРЯДЪК (*нежел.*) ↔ **БЕЗПОРЯДЪК**

Вж. ***ред*** ↔ ***безредие, хаос, какофония.*** *Кабинетът ми винаги е в* ***порядък****. Въвеждам* ***порядък*** *в работата. В детската стая цари* ***безпорядък****. В главата ми е голям* ***безпорядък*** *от мисли и идеи.*

¤ порядъчен ↔ безпорядъчен

ПОРЯДЪЧЕН ↔ НЕПОРЯДЪЧЕН

1. Който постъпва и живее както трябва. ***Порядъчна*** *жена.* ↔ Който не постъпва и не живее така. ***Непорядъчен*** *мъж.*

2. Който е присъщ на човек с такива добри качества. ***Порядъчен*** *външен вид.* ***Порядъчен*** *живот.* ↔ Който е присъщ на човек без такива добродетели. ***Непорядъчно*** *държание.*

¤ порядъчно ↔ непорядъчно; порядъчност ↔ непорядъчност

ПОСВЕТЕН ↔ НЕПОСВЕТЕН

Който познава добре нещо, което обикновено е тайно. ***Посветени*** *в сделката сътрудници.* ↔ Който не е запознат, въведен в нещо тайно. ***Непосветени*** *хора не идват на сбирките на клуба.*

ПОСЛЕДОВАТЕЛЕН ↔ НЕПОСЛЕДОВАТЕЛЕН

1. Който следва, става без прекъсване и обикновено ритмично

след друг, други. *Сигналът е три* ***последователни*** *позвънявания.* ***Последователно*** *изпълнение на програмата.* ↔ Който не следва, не става без прекъсване или ритмично след друг. ***Непоследователни*** *удари на сърцето.* ***Непоследователно*** *посещение на уроците.*

2. Който проявява постоянство в убежденията, действията, постъпките си. ***Последователен*** *учен.* ***Последователен*** *политик.* ↔ Който няма такова качество. ***Непоследователен*** *в подготовката си курсист.* ***Непоследователен*** *застъпник на Дарвиновата теория.*

3. Който се отличава с постоянство, логичност, закономерност. ***Последователна*** *политика.* ***Последователно*** *отношение към съвестните работници.* ↔ Който няма такова качество. ***Непоследователни*** *прояви на милосърдие.* ***Непоследователни*** *грижи.*

¤ последователно ↔ непоследователно; последователност ↔ непоследователност

ПОСЛУШЕН ↔ НЕПОСЛУШЕН

Който слуша, вслушва се в съвети или изпълнява поръчения без възражение. ***Послушен*** *ученик.* ***Послушно*** *дете.* ↔ Който не слуша, не изпълнява съвети, поръчения и под. ***Непослушно*** *момче.* ***Непослушен*** *народ.*

¤ послушно ↔ непослушно; послушност ↔ непослушност; послушание ↔ непослушание

ПОСТАВЯМ, СЛАГАМ², ТУРЯМ (*разг.*) **↔ МАХАМ (МАХВАМ), ОТСТРАНЯВАМ, СВАЛЯМ³, СМЪКВАМ³, СНЕМАМ³,**

1. Правя нещо да заеме определено място, да бъде някъде. ***Поставям*** *преграда на пътя.* ***Слагам*** *цветя във вазата.* ***Турям*** *столчето на сянка.* ↔ Правя нещо да не бъде на определено място. ***Махам (махвам)*** *тенджерата от огъня.* ***Отстранявам*** *камък от пътя.* ***Свалям*** *раницата от гърба си.* ***Смъквам*** *торба от закачалка.* ***Снемам*** *си очилата.*

2. Вж. ***обличам ↔ събличам. Слагам*** *пеньоар.* ***Турям*** *си престилката.****Свалям*** *жилетката си.* ***Смъквам*** *палтото си.* ***Снемам*** *си ботушите.*

¤ поставяне, слагане, туряне ↔ махане, отстраняване, сваляне, снемане

ПОСТИЖИМ ↔ НЕПОСТИЖИМ

Вж. ***достъпен* ↔ *недостъпен*** (в 4. зн.); ***осъществим* ↔ *неосъществим. Постижима*** *цел.* ***Непостижима*** *победа.*

¤ постижимо ↔ непостижимо; постижимост ↔ непостижимост

ПОСТОЯНЕН ↔ НЕПОСТОЯНЕН

1. Който бива или става редовно или често. ***Постоянен*** *студ.* ***Постоянни*** *пътувания.* ↔ Който не е постоянен, не става редовно или често. ***Непостоянен*** *ангажимент.*

2. Който не се мени, който остава с един и същ вид, същност, съдържание. ***Постоянен*** *резултат.* ***Постоянна*** *температура.* ↔ Който не остава еднакъв, който се мени. ***Непостоянно*** *мнение.* ***Непостоянен*** *адрес.*

3. За човек – който е еднакъв във възгледите си, постъпките, поведението си. ***Постоянен*** *спонсор на детския дом.* ↔ Който лесно променя възгледите, постъпките, поведението си. ***Непостоянен*** *гост.*

¤ постоянно ↔ непостоянно; постоянност ↔ непостоянност; постоянство ↔ непостоянство

ПОТРЕБЕН ↔ НЕПОТРЕБЕН

Вж. ***необходим* ↔ *излишен*[1]; *нужен* ↔ *ненужен.* *Потребен*** *и добър специалист. Пиян пак – бащата ругай: / и своя живот* ***непотребен,*** */ и своята мъка безкрай.* (Хр. Смирненски) *Който купува неща* ***непотребни,*** *ще продава после неща* ***потребни.*** (Послов.)

¤ потребно ↔ непотребно; потребност ↔ непотребност

ПОХАБЕН ↔ НЕПОХАБЕН

1. Който е развален, увреден от работа, при дейност, който вече не може да се използва. ***Похабен*** *материал.* ***Похабени*** *обувки.* ↔ Който не е развален, който може да се използва. ***Непохабен*** *нож.* ***Непохабени*** *суровини.*

2. Който е в лошо състояние. ***Похабено*** *здраве.* ***Похабени*** *ръце.* ↔ Който е в добро състояние. ***Непохабено*** *здраве.* ***Непохабени*** *нокти.*

¤ похабеност ↔ непохабеност

ПОХВАЛВАМ ↔ УКОРЯВАМ, РАЗКРИТИКУВАМ, ОСЪЖДАМ[2], ПОРИЦАВАМ, ПОХУЛВАМ (*разг.*)

Изказвам одобрение за някого или за нещо. ***Похвалвам*** *ученик за успех.* ↔ Изказвам неодобрение за някого или за нещо. ***Укорявам*** *за проявено невнимание.* ***Разкритикувам*** *грешки.* ***Осъждам*** *поведение към родители.* ***Порицавам*** *невнимателна работа. Вместо пред множина да те* ***похвалят****, по-добре е насаме да те* ***похулят****.* (Погов.)

ПОХВАТЕН ↔ НЕПОХВАТЕН

Който има, проявява или съдържа похватност, сръчност, умение да се върши нещо. ***Похватен*** *майстор.* ***Похватни*** *ръце.* ↔ Който не е похватен, сръчен, умел в извършването на нещо. ***Непохватно*** *момиче.* ***Непохватен*** *жест.*

¤ похватно ↔ непохватно; похватност ↔ непохватност

ПОЧИТ, ПОЧТИТЕЛНОСТ ↔ НЕПОЧТИТЕЛНОСТ

Вж. ***уважение*** ↔ ***неуважение.*** *Отнасям се с* ***почит*** *към родителите си. Нужна е* ***почтителност*** *към честните хора. Необяснима* ***непочтителност*** *към госта.*

ПОЧТЕН ↔ НЕПОЧТЕН, НИЗЪК[3], ДОЛЕН[3] (*разг.*)

1. Който притежава положителни нравствени качества (държи на думата си, не лъже, мами и под.). ***Почтен*** *търговец.* ↔ Който няма такива качества, който постъпва безнравствено. *Тоя мръсен червяк, тоя* ***низък*** *роб /... / Дякона погуби чрез черна измама.* (Ив. Вазов) ***Непочтен*** *банкер.* ***Долен*** *лъжец.*

2. Който е израз или проява на висока нравственост, почтеност. ***Почтено*** *отношение към избирателите.* ↔ Който е израз или проява на безнравственост, на низък морал. ***Непочтено*** *присвояване на пари.* ***Низка*** *постъпка.* ***Долен*** *начин за забогатяване.*

¤ почтено ↔ непочтено; почтеност ↔ непочтеност, низост

ПОЧТИТЕЛЕН ↔ НЕПОЧТИТЕЛЕН

1. Който се отнася към някого с почит (чувство, породено от положителна нравствена оценка на някого, на нещо). ***Почтителен*** *зет.* ↔ Който не се държи с почит към някого или нещо. ***Непочтителен*** *колега.*

2. Който съдържа, изразява почит, уважение. ***Почтителен*** *позд-*

рав. ↔ Който изразява неуважение, който не съдържа почит. ***Непочтителен*** *намек.*

¤ почтително ↔ непочтително; почтителност ↔ непочтителност

ПРАВ II ↔ НЕПРАВ, КРИВ II (*разг.*)

1. Който схваща правилно нещата, който разсъждава правилно, има право. *Може би си* ***прав****, любими, / ала мене ми тежи.* (Н. Й. Вапцаров) ↔ Който не разсъждава правилно, не схваща добре, правилно нещата. *В спора ти беше* ***неправ****. Кир Рачо* [ракът] *теглел наназад, / а щуката – в дълбоко... / Кой* ***крив****, кой* ***прав*** *– не знам / товарът и донине там.* (Басня) (П. Р. Славейков)

2. Като *същ.* Човек, който схваща правилно нещата и не прави грешка. ↔ Човек, който греши, не прави нещата както трябва, не казва истината и др. ***Правият*** *с правда право добива,* ***кривият*** *с кривда посрамен бива.* (П. Р. Славейков)

3. Вж. ***невинен*** ↔ ***виновен****. Няма ли човек да разбере, че Милан не е направил нищо, че е* ***прав****?* (Й. Йовков)

4. Като *същ.* Невинен човек ↔ Виновен човек. ***Правият*** *се смее,* ***кривият*** *се крие.* (Погов.) (П. Р. Славейков)

5. Вж. ***верен***[2] ↔ ***неверен*** (във 2. зн.) *„Зли пролез"? – Никога по-****право*** *название не би могло да се даде на тази невъзможна урва.* (Ив. Вазов). ***Прави*** *думи.* ***Неправа*** *критика.*

6. Вж. ***правилен*** ↔ ***неправилен. Прави*** *са разсъжденията ти.* ***Криво*** *понятие за възпитание.* ***Неправо*** *мислене.*

7. Вж. ***справедлив*** ↔ ***несправедлив.*** *По-добре е да бъдеш страдащо лице в* ***право*** *дело, отколкото да тържествуваш в* ***неправо****.* (в. Стършел)

¤ право ↔ криво

ПРАВДА ↔ НЕПРАВДА, КРИВДА (*разг.*)

1. Справедливо, почтено поведение или действие. ↔ Несправедливо, непочтено поведение, действие. *Извършихте* ***неправда****. Правият с* ***правда*** *право добива, кривият с* ***кривда*** *посрамен бива.* (П. Р. Славейков) *Ако* ***правдата*** *не помогне –* ***кривдата*** *– никога.* (Погов.)

2. Вж. ***истина***[2] ↔ ***лъжа, неистина.*** *Казах ти самата* ***правда****. Възмутителна* ***неправда****.* ***Правдата*** *струва скъпо,* ***неправдата***

може безплатно да се добие. (Погов.)

ПРАВДИВ ↔ ИЗОПАЧЕН

Вж. ***верен***[2] ↔ ***неверен*** (във 2. зн.). ***Правдива*** *картина на робството.* ***Изопачен*** *образ.* ***Изопачен*** *текст.*

¤ правдиво ↔ изопачено; правдивост ↔ изопаченост

ПРАВДОПОДОБЕН ↔ НЕПРАВДОПОДОБЕН

Който е близък до правдата, до действителността. ***Правдоподобна*** *история.* ***Правдоподобно*** *предложение.* ↔ Който не отговаря на действителността, на жизнената правда. ***Неправдоподобен*** *разказ.* ***Неправдоподобно*** *изображение.*

¤ правдоподобно ↔ неправдоподобно; правдоподобност ↔ неправдоподобност

ПРАВИЛЕН ↔ НЕПРАВИЛЕН

1. Вж. ***верен***[2] ↔ ***неверен*** (в 1. зн); ***грешен***[2]***, погрешен*** ↔ ***безгрешен, безпогрешен.*** ***Правилна*** *сметка.* ***Правилен*** *отговор.* ***Неправилно*** *събиране на числа.* ***Неправилно*** *мислене.*

2. Който има съразмерни форми, очертания. ***Правилен*** *нос.* ***Правилни*** *черти.* ↔ Който няма такова качество. ***Неправилен*** *триъгълник.*

3. Който съответства на установени правила, норми. ***Правилен*** *изговор.* ↔ Който не съответства на известни установени правила, норми. ***Неправилно*** *произношение.*

¤ правилно ↔ неправилно; правилност ↔ неправилност

ПРАВОМЕРЕН ↔ НЕПРАВОМЕРЕН *книж.*

Вж. ***оправдан*** ↔ ***неоправдан; основателен*** ↔ ***безоснователен, неоснователен.*** ***Правомерен*** *въпрос.* ***Неправомерна*** *намеса във вътрешните работи.*

¤ правомерно ↔ неправомерно; правомерност ↔ неправомерност

ПРАВОСПОСОБЕН ↔ НЕПРАВОСПОСОБЕН

Който има право да упражнява някаква професия. ***Правоспособен*** *юрист.* ↔ Който няма узаконени права да упражнява някаква професия. ***Неправоспособен*** *лекар.*

¤ правоспособност ↔ неправоспособност

ПРАВЯ (*несв.*), **НАПРАВЯМ ↔ РАЗВАЛЯМ**

1. Вж. ***градя, строя ↔ руша; изграждам[1], издигам, построявам, вдигам ↔ разрушавам, събарям, срутвам, разтурвам (разтурям), развалям. Правя*** *къща.* ***Направиха*** *мост.* ***Развалих*** *оградата, за да направя нова.*

2. Чрез някакво действие изработвам, произвеждам, осъществявам нещо. ***Правя*** *магия.* ***Направих*** *добро впечатление.* ↔ Чрез някакво действие унищожавам нещо изработено или създадено, осъществено. ***Развалям*** *впечатлението.* ***Развалям*** *удоволствието. Лесно е да* ***развалиш****, мъчно е да* ***направиш.*** (Погов.) ***Развалям*** *старата си рокля и си* ***правя*** *нова.*

¤ правене, направяне ↔ разваляне

ПРАЗЕН ↔ ПЪЛЕН[2]

1. За съд, вместилище – който не съдържа нищо, в който няма нищо (или почти нищо). ***Празна*** *дискета.* ↔ На който е заета цялата или пределно допустимата вместимост. ***Пълна*** *чиния.* ***Пълната*** *кесия се разхожда по света,* ***празната*** *стои вкъщи.* (Погов.)

2. Вж. ***зает ↔ незает, свободен*** (във 2. зн.). ***Празни*** *маси.* ***Пълно*** *купе.*

3. Който не е изписан. ***Празен*** *лист.* ↔ Който е изписан. ***Пълна*** *тетрадка.*

4. *Прен.* Който е безполезен, безсъдържателен, без смисъл, стойност. ***Празен*** *ден.* ↔ Който е съдържателен, смислен, полезен. *Животът е като луна, кога* ***пълен****, кога* ***празен.*** (Погов.)

¤ празно ↔ пълно; празнота ↔ пълнота

ПРАЗНЯ ↔ ПЪЛНЯ

Вж. ***изпразвам, опразвам (опразням) ↔ напълвам. Празня*** *дамаджана.* ***Празня*** *джобовете си.* ***Пълня*** *буркани.* ***Пълня*** *града с нови магазини.*

¤ празнене ↔ пълнене

ПРАКТИЧЕН ↔ НЕПРАКТИЧЕН

1. Който умее да се справя с нещата, да извлича полза от тях. ***Практичен*** *човек.* ***Практична*** *домакиня.* ↔ Който няма това качество. ***Непрактичен*** *продавач.* ***Непрактична*** *жена.*

2. В който се проявява такова умение. ***Практични*** *действия.*

Практична *покупка.* ↔ В който се проявява такова неумение. ***Непрактично*** *отношение към живота.* ***Непрактична*** *постъпка.*

3. Който е удобен, лесно приложим на практика. ***Практичен*** *костюм.* ↔ Който е неудобен за работа. ***Непрактичен*** *панталон.*

¤ практично ↔ непрактично; практичност ↔ непрактичност

ПРАХОСВАМ, ПИЛЕЯ (*несв.*), **РАЗТОЧИТЕЛСТВАМ, РАЗХИЩАВАМ ↔ ИКОНОМИСВАМ, СТИСКАМ СЕ** (*разг.*)

Изразходвам без сметка, без нужда (пари, средства, суровини). ***Прахосвам*** *вода.* ***Пилея*** *пари за ненужни неща.* ***Разхищавам*** *електроенергия.* ***Разточителствам*** *при покупки.* ↔ Въздържам се да изразходвам (пари, средства, суровини). ***Икономисвам*** *захарта за кафето. Все* ***се стискаме****, никъде не ходим, за да не харчим.*

¤ прахосване, пилеене, разточителстване, разхищаване ↔ икономисване, стискане

ПРАХОСНИК, РАЗСИПНИК, РАЗХИТИТЕЛ (*рядко*), **РАЗТОЧИТЕЛ ↔ СПЕСТОВНИК, ПЕСТЕЛИВЕЦ, ПЕСТОВНИК** (*рядко*)

Човек, който прахосва, харчи без сметка. *Нечуван* ***прахосник****. Лекомислен* ***разсипник****.* ***Разхитител*** *на бащиното си имущество. Безразсъден* ***разточител****.* ↔ Човек, който не прахосва, който харчи, използва пари или материали със сметка, пестеливо. *Той е* ***спестовник****. Зет им се оказа голям* ***пестеливец****. Баща ми е* ***пестовник****.*

¤ прахосница, разсипница, разхитителка, разточителка ↔ спестовница, пестеливка, пестовница; прахоснически *(прил.)*, разсипнически *(прил.)*, разхитителен, разточителен ↔ спестовен, пестовен; прахоснически *(нареч.)*, разсипнически *(нареч.)*, разхитително, разточително ↔ спестовно, пестеливо, пестовно; прахосничество, разсипничество, разхитителство, разточителство ↔ спестовност, пестовност

ПРЕВЗЕМАЕМ ↔ НЕПРЕВЗЕМАЕМ

За обект на нападение, завладяване – който може да бъде превзет, завладян. ***Превземаема*** *крепост.* ***Превземаема*** *позиция.* ↔ Който не може да бъде превзет, завладян. ***Непревземаема*** *крепост.* ***Непревземаема*** *държава.*

ПРЕВЗЕТ ↔ НЕПРЕВЗЕТ

Вж. ***естествен***[2] ↔ ***изкуствен, неестествен*** (във 2. зн.); ***престорен*** ↔ ***непресторен, безискуствен*** (във 2. зн.). ***Превзета*** *госпожица.* ***Превзети*** *маниери.* ***Непревзета*** *жена.* ***Непревзето*** *държание.*

¤ превзето ↔ непревзето; превзетост ↔ непревзетост

ПРЕГЛЕДЕН ↔ НЕПРЕГЛЕДЕН

Който е лесен за разбиране, от който всичко се вижда ясно. ***Прегледен*** *план.* ***Прегледна*** *схема.* ↔ Който е лишен от яснота, разбираемост. ***Непрегледен*** *чертеж.* ***Непрегледно*** *изложение.*

¤ прегледно ↔ непрегледно; прегледност ↔ непрегледност

ПРЕДАВАМ ↔ ПРИЕМАМ

1. Давам някому нещо, което обикновено съм получил от друг. ***Предавам*** *препоръчано писмо.* ↔ Вземам, получавам нещо, което ми се дава, казва и под. *Служителката* ***прие*** *документите.* ***Приех*** *пратката.*

2. Казвам направо или с технически средства на друг нещо, което са ми казали или възложили да кажа. ***Предавам*** *покана.* ***Предавам*** *точно текст.* ***Предавам*** *съобщение по радиото.* ↔ Получавам, възприемам нещо казано, предадено от някого или чрез някаква техника. ***Приемам*** *по телефона известие.*

3. Предоставям на друг нещо да се разпорежда с него, да го ползва. ***Предавам*** *оръжие.* ***Предавам*** *стока на продавач.* ***Предавам*** *длъжността.* ↔ Получавам, вземам нещо, което ми се дава за разпореждане, ползване. ***Приемам*** *документацията от предишния директор.*

¤ предаване ↔ приемане

ПРЕДАВАТЕЛ ↔ ПРИЕМАТЕЛ

Вж. ***радио, радиоприемник*** ↔ ***радиопредавател.*** ***Предавателят*** *работи на ултракъси вълни.* ***Приемателят*** *не е технически изправен.*

¤ предавателен ↔ приемателен

ПРЕДВИДЛИВ ↔ НЕПРЕДВИДЛИВ

1. Който умее да предвижда и взема съответни мерки за последиците от някакви действия. ***Предвидлив*** *политик.* ↔ Който е ли-

шен от такова умение, неспособен да предвижда. ***Непредвидлива*** *домакиня.*

2. Който изразява или съдържа предвиждане на нещата. ***Предвидлив*** *план.* ↔ Който няма такова качество. ***Непредвидлива*** *забележка.*

¤ предвидливо ↔ непредвидливо; предвидливост ↔ непредвидливост

ПРЕДГОВОР, ПРЕДИСЛОВИЕ ↔ ПОСЛЕСЛОВ, ПОСЛЕСЛОВИЕ

Встъпителна, въвеждаща част на литературно или научно произведение, преди същинското изложение, в което обикновено влизат и уводът, и заключението. ***Предговорът*** *е от автора.* ***Предисловие*** *към българското издание.* ↔ Заключителна част или заключителни бележки, обикновено в края на литературно произведение. *Никога не чета предварително* ***послесловите*** *на книгите. Кратко* ***послесловие****.*

ПРЕДЕЛЕН ↔ БЕЗПРЕДЕЛЕН

Вж. ***краен ↔ безкраен; ограничен ↔ неограничен.*** ***Пределна*** *скорост.* ***Безпределно*** *космическо пространство.*

¤ пределност ↔ безпределност

ПРЕДИ ↔ СЛЕД[3], ПОДИР (*разг.*)

1. За означаване, че нещо става по-рано от нещо друго или от определено време (което е посочено). ***Преди*** *началото на учебната година.* ***Преди*** *мръкване.* ↔ За означаване, че нещо става по-късно от нещо друго или от определеното време. *Най-много се лъже* ***преди*** *война,* ***преди*** *избори и* ***след*** *лов.* (Бисмарк, МВ) ***След*** *ваканцията.* ***Подир*** *филма. Един час сън* ***преди*** *полунощ е по-добър от два часа* ***след*** *полунощ.*

2. С числително или наречие за количество. За означаване колко по-рано от момента на говоренето е станало нещо. ***Преди*** *две години.* ***Преди*** *малко.* ↔ За означаване колко по-късно от момента на говоренето става или ще стане нещо. ***След*** *десет дни.* ***Подир*** *малко.*

ПРЕДИШЕН ↔ СЛЕДВАЩ, СЛЕДЕН (*рядко*)

Който е бил, появил се е преди друг. ***Предишно*** *изказване.* ↔ Който настъпва, идва по ред след друг. *Това се случи в събота.* ***След-***

ният *ден, неделята, мина с гайдите по хората.* (Й. Йовков). ***Следващ*** *филм.*

ПРЕДЛАГАМ ↔ ТЪРСЯ[1]

Изказвам готовност да дам, продам или да направя нещо. ***Предлагам*** *работа.* ***Предлагам*** *качествени стоки.* ↔ Стремя се да намеря, купя или постигна нещо необходимо или подходящо. ***Търся*** *хубави мебели.* ***Търся*** *помощ.*

¤ предлагане ↔ търсене

ПРЕДНАМЕРЕН ↔ НЕПРЕДНАМЕРЕН, СПОНТАНЕН

Който е предварително обмислен с някакво скрито намерение. ***Преднамерено*** *изказване.* ↔ Който е извършен, направен без предварително обмислено намерение. ***Непреднамерен*** *пропуск.* ***Спонтанен*** *вик.*

¤ преднамерено ↔ непреднамерено, спонтанно; преднамереност ↔ непреднамереност, спонтанност

ПРЕДПАЗЛИВ ↔ НЕПРЕДПАЗЛИВ

Вж. ***внимателен*** ↔ ***невнимателен.*** ***Предпазлив*** *пилот.* ***Предпазливо*** *движение.* ***Непредпазлив*** *строителен работник.* ***Непредпазливо*** *движение.*

¤ предпазливо ↔ непредпазливо; предпазливост ↔ непредпазливост

ПРЕДПРАЗНИЧЕН ↔ СЛЕДПРАЗНИЧЕН

Който е или става преди празник. ***Предпразничен*** *ден.* ***Предпразнична*** *подготовка.* ↔ Който настъпва, съществува след някакъв празник. ***Следпразнична*** *умора.* ***Следпразнично*** *почистване.*

ПРЕДПРИЕМЧИВ ↔ НЕПРЕДПРИЕМЧИВ

Който има склонност да дава инициативи, да предприема, да започва нещо. ***Предприемчив*** *търговец.* ↔ Който няма склонност да започва нещо, да дава идеи за почини. ***Непредприемчив*** *младеж.*

¤ предприемчиво ↔ непредприемчиво; предприемчивост ↔ непредприемчивост

ПРЕДУБЕДЕН ↔ НЕПРЕДУБЕДЕН

1. Който проявява предубеждение (предварително създадено отрицателно, обикновено погрешно мнение, убеждение). ***Предубеден*** *критик.* ↔ Който не се ръководи от предубеждения, който не про-

явява предубеденост. ***Непредубеден*** *ценител.*

2. Който съдържа или изразява предубеждение. ***Предубедено*** *мнение.* ↔ Който не съдържа и не изразява предубеждение. ***Непредубедена*** *оценка.*

¤ предубедено ↔ непредубедено; предубеденост ↔ непредубеденост

ПРЕДУМИШЛЕН ↔ НЕПРЕДУМИШЛЕН

Вж. ***преднамерен*** ↔ ***непреднамерен, спонтанен. Предумишлено*** *убийство.* ***Предумишлена*** *постъпка.* ***Непредумишлена*** *среща.* ***Непредумишлен*** *опит за убийство.*

¤ предумишлено ↔ непредумишлено; предумишленост ↔ непредумишленост

ПРЕКЪСВАМ[2] ↔ ПРОДЪЛЖАВАМ

Преставам да върша нещо, което съм вършил, независимо дали е изпълнено докрай. ***Прекъсвам*** *изпълнението на концерта.* ↔ Върша нещо по-нататък, след като съм го прекъснал, без да му слагам край. *Ще* ***продължавам*** *да пея до последния си дъх.*

¤ прекъсване ↔ продължаване

ПРЕСТОРЕН ↔ НЕПРЕСТОРЕН, БЕЗИЗКУСЕН, БЕЗИЗКУСТВЕН (*рядко*)

1. Вж. ***искрен*** ↔ ***неискрен*** (във 2. зн.). ***Престорена*** *любезност.* ***Непресторена*** *сърдечност.* ***Безизкусна*** *скръб.* ***Безизкуствена*** *радост.*

2. Вж. ***естествен[2]*** ↔ ***изкуствен, неестествен*** (във 2. зн.). ***Престорен*** *глас.* ***Непресторено*** *заекване.* ***Безизкусни*** *обноски.*

¤ престорено ↔ непресторено, безизкусно, безизкуствено; престореност ↔ непрестор採ност, безизкусност, безизкуственост

ПРЕТЕНЦИОЗЕН ↔ НЕПРЕТЕНЦИОЗЕН

1. Който изразява претенции, стремеж да се признаят способностите, заслугите, постиженията му и пр. ***Претенциозен*** *художник.* ***Претенциозна*** *актриса.* ↔ Който не е взискателен, няма особени изисквания, претенции. ***Непретенциозен*** *работник.* ***Непретенциозна*** *домакиня.*

// Обикновено за растение – който изисква специални условия и грижи. *Орхидеята е* ***претенциозно*** *цвете.* ↔ Който не изисква спе-

циални условия и грижи. *Мушкатото е съвсем* ***непретенциозно.***

2. Прекалено изискан, с претенции за аристократичност. ***Претенциозна*** *обстановка.* ***Претенциозен*** *вкус.* ↔ Който няма такива качества. ***Непретенциозни*** *дрехи.* ***Непретенциозна*** *мебелировка.*

¤ претенциозно ↔ непретенциозно; претенциозност ↔ непретенциозност

ПРЕХОДЕН ↔ НЕПРЕХОДЕН

1. Който е временен, който трае известно време. ***Преходни*** *ценности.* ***Преходни*** *разпоредби.* ↔ Който има трайност, значение винаги. ***Непреходна*** *художествена стойност.* ***Непреходна*** *слава.*

2. *Грам.* За глагол – който изисква пряко допълнение. *„Давам"* е ***преходен*** *глагол.* ↔ Който не изисква, не може да има пряко допълнение. *Глаголът „спя" е* ***непреходен.***

¤ преходност ↔ непреходност

ПРИВЕТЛИВ, ПРИВЕТЕН (*поет.*) ↔ **НЕПРИВЕТЛИВ, НЕПРИВЕТЕН** (*поет.*)

1. Който с обноските и държанието си изразява и събужда добри чувства, приятно настроение. ***Приветлива*** *съседка.* ***Приветен*** *гост.* ↔ Който има нелюбезно, недружелюбно държание. ***Неприветлив*** *служител.* ***Неприветен*** *домакин.*

2. Който е изпълнен с любезност, внимание, благосклонност. *И той фърли поглед любовен,* ***приветен,*** */ към тоз труд довършен.* (Ив. Вазов) ***Приветлива*** *усмивка.* ↔ Който няма такова качество. *И в усмивки иронични блика мисъл* ***неприветна,*** */ че цветята се купуват, а и тя е чуден цвет.* (Хр. Смирненски) ***Неприветлив*** *поглед.*

3. *Прен.* Който е приятен, предразполагащ, който създава добро настроение. ***Приветливо*** *утро.* ***Приветно*** *небе.* ↔ Който няма такова качество. ***Неприветливо*** *време.* ***Неприветна*** *есен.*

¤ приветливо, приветно ↔ неприветливо, неприветно; приветливост, приветност ↔ неприветливост, неприветност

ПРИВИЧЕН ↔ НЕПРИВИЧЕН

Който е редовен, типичен, обичаен за някого, нещо. ***Привичен*** *жест.* ***Привична*** *любезност.* ↔ Който не е редовен, типичен, обичаен за някого или нещо. ***Непривична*** *нервност.* ***Непривична***

дързост.

¤ привично ↔ непривично; привичност ↔ непривичност

ПРИВЛЕКАТЕЛЕН ↔ НЕПРИВЛЕКАТЕЛЕН

1. Който привлича с външния си вид, с красотата си, който се нрави. ***Привлекателна** девойка. **Привлекателна** външност.* ↔ Който няма много хубав, приятен външен вид. ***Непривлекателен** посетител. **Непривлекателно** ястие.*

2. Който привлича със своите добри качества. ***Привлекателно** предложение.* ↔ Който е лишен от привлекателност, от приятни качества. ***Непривлекателни** занимания.*

¤ привлекателно ↔ непривлекателно; привлекателност ↔ непривлекателност

ПРИВЪРЖЕНИК, СИМПАТИЗАНТ ↔ ПРОТИВНИК[3]

Човек, който поддържа някаква партия, групировка, обществено явление, теория, идея или отделно лице в негови прояви. ***Привърженик** на демокрацията. **Симпатизант** на либералите.* ↔ Човек, който е против някаква партия, групировка, обществено явление, теория, идея или отделно лице в негови прояви. *Политически **противник**. Обзалагам се, че нашите **противници** не могат да назоват сред своите **привърженици** нито едно от знаменитите имена, които са славата на нашата епоха.* (Емил Зола)

ПРИГОДЕН ↔ НЕПРИГОДЕН

Вж. ***подходящ** ↔ **неподходящ. Пригодно** семе за посяване. Тоалет, **пригоден** за случая. **Непригодни** обувки за туризъм. Колата е **непригодна** за планински условия.*

¤ пригодност ↔ непригодност

ПРИДИРЧИВ ↔ НЕПРИДИРЧИВ

Вж. ***взискателен** ↔ **невзискателен; претенциозен** ↔ **непретенциозен*** (в 1. зн.). ***Придирчив** съпруг. **Непридирчив** клиент. **Непридирчиво** растение.*

¤ придирчиво ↔ непридирчиво; придирчивост ↔ непридирчивост

ПРИДУМВАМ, СКЛАНЯМ, УВЕЩАВАМ, УГОВАРЯМ ↔ РАЗДУМВАМ (*разг.*)

Вж. ***убеждавам** ↔ **разубеждавам. Придумвам** го да си вземе*

палто. ***Скланям*** *го да замине за чужбина.* ***Увещавам*** *го да кандидатства.* ***Уговори*** *ме да отида с него на екскурзия.* ***Раздумах*** *го да не ходи на кино.*

¤ придумване, склоняне, увещаване, уговаряне ↔ раздумване

ПРИЕМЛИВ ↔ НЕПРИЕМЛИВ

Който може да бъде приет, възприет. ***Приемлива*** *цена.* ***Приемливи*** *условия.* ↔ Който не може да се приеме, с който не можем да се съгласим. ***Неприемлив*** *наем.* ***Неприемливо*** *предложение.*

¤ приемливо ↔ неприемливо; приемливост ↔ неприемливост

ПРИЗНАТ ↔ НЕПРИЗНАТ

Обикновено за човек на изкуството, науката, обществения живот и др. – който е получил обществено признание, когото ценят в дадена област. ***Признат*** *общественик.* ↔ Който няма такова признание. ***Непризнат*** *талант.*

¤ признатост ↔ непризнатост

ПРИЗНАТЕЛЕН ↔ НЕПРИЗНАТЕЛЕН

Вж. ***благодарен*** ↔ ***неблагодарен*** (в 1. и 2. зн.). ***Признателен*** *син.* ***Признателна*** *усмивка.* ***Непризнателни*** *хора.* ***Непризнателно*** *държание.*

¤ признателно ↔ непризнателно; признателност ↔ непризнателност

ПРИЛЕЖЕН ↔ НЕПРИЛЕЖЕН

Вж. ***грижлив, грижовен, усърден*** ↔ ***небрежен, немарлив, нехаен; акуратен*** ↔ ***неакуратен; старателен*** ↔ ***нестарателен.*** ***Прилежен*** *ученик.* ***Неприлежна*** *подготовка за класно.*

¤ прилежно ↔ неприлежно; прилежност ↔ неприлежност

ПРИЛЕПЧИВ ↔ НЕПРИЛЕПЧИВ *разг.*

Вж. ***заразен, заразителен*** ↔ ***незаразен, незаразителен; инфекциозен*** ↔ ***неинфекциозен.*** ***Прилепчив*** *обрив.* ***Неприлепчива*** *болест.*

¤ прилепчивост ↔ неприлепчивост

ПРИЛИЧЕН ↔ НЕПРИЛИЧЕН

Вж. ***благоприличен*** ↔ ***неблагоприличен.*** ***Приличен*** *поздрав.* ***Прилично*** *облекло.* ***Неприличен*** *намек.* ***Неприлични*** *дрехи.*

¤ прилично ↔ неприлично; приличие ↔ неприличие

ПРИЛОЖИМ ↔ НЕПРИЛОЖИМ

Който може да бъде приложен, използван в практиката, в живота. ***Приложима*** *идея.* ***Приложимо*** *нововъведение.* ↔ Който не може да се приложи, да се употреби някъде. ***Неприложимо*** *правило.* ***Неприложима*** *теория.*

¤ приложимост ↔ неприложимост

ПРИМИТИВЕН ↔ СЪВЪРШЕН[2]

Който е на най-ниска степен в устройството или развитието си. ***Примитивна*** *техника.* ***Примитивен*** *организъм.* ***Примитивни*** *нрави.* ↔ Който е на много висока степен по устройство, развитие. *Желязната индустрия тогава била толкова* ***съвършена,*** *че тукашните ковачи ковели пушки за хайдутите.* (Й. Йовков) ***Съвършени*** *устройства за подслушване.*

¤ примитивност, простота ↔ съвършенство

ПРИНЦИПЕН ↔ БЕЗПРИНЦИПЕН

1. Който е основан на принципи, определени от някаква теория, система, политика или някакви разбирания, правила. ***Принципна*** *критика.* ↔ Който не се основава на никакви принципи, разбирания, правила. ***Безпринципно*** *отрицание.*

2. Който в действията и постъпките си се придържа към убежденията, принципите си. ***Принципен*** *учен.* ↔ Който не се ръководи от никакви принципи, не спазва никакви принципи. ***Безпринципен*** *критикар.*

¤ принципно ↔ безпринципно; принципност ↔ безпринципност

ПРИСПОСОБИМ ↔ НЕПРИСПОСОБИМ

Който може да се приспособи някъде, към нещо или за някаква цел. ***Приспособими*** *растения.* ***Приспособим*** *двигател.* ↔ Който не може да се приспособи някъде, към нещо или за някаква цел. ***Неприспособими*** *хора.* ***Неприспособими*** *мебели.*

¤ приспособимост ↔ неприспособимост

ПРИСТРАСТЕН ↔ БЕЗПРИСТРАСТЕН

Вж. ***обективен*** ↔ ***субективен*** (във 2. зн.); ***предубеден*** ↔ ***непредубеден. Пристрастен*** *коментатор.* ***Безпристрастен*** *журналист.*

¤ пристрастно ↔ безпристрастно; пристрастност ↔ безпристрастност; пристрастие ↔ безпристрастие

ПРИСТРАСТЀН ↔ НЕПРИСТРАСТЀН

Който е увлечен страстно от нещо. ***Пристрастен*** *слушател на джаз.* ↔ Който няма такова качество. ***Непристрастен*** *турист.*

// Който е привикнал трайно, страстно към нещо. ***Пристрастен*** *наркоман.* ↔ Който няма такова качество. ***Непристрастен*** *пушач.*

¤ пристрастеност ↔ непристрастеност

ПРИСТЪПЕН ↔ НЕПРИСТЪПЕН

Вж. ***достъпен*** ↔ ***недостъпен*** (в 1. и 2. зн.); ***достижим*** ↔ ***недостижим***. ***Пристъпна*** *височина.* ***Непристъпен*** *връх. В замяна на това се възхищавах на други хубавици, в тях бях влюбен. ... Горди,* ***непристъпни****. Но за мен бяха* ***пристъпни****.* (Ив. Вазов)

¤ пристъпност ↔ непристъпност

ПРИСЪСТВЕН ↔ НЕПРИСЪСТВЕН

За ден – който е свързан с присъствие на работа или занятия. ***Присъствен*** *ден.* ↔ За ден – в който не се изисква присъствие на работа или занятия. ***Неприсъствен*** *ден.*

ПРИСЪЩ ↔ НЕПРИСЪЩ

Който е свойствен за някого, характерен за него. ↔ Който не е свойствен, не е характерен за някого. *Аз трябва да се пазя и да не афиширам прекалено невежество, твърде* ***присъщо*** *на мен и съвсем* ***неприсъщо*** *на един културен съветник.* (Б. Райнов)

ПРИЯТЕЛ ↔ ВРАГ, ПРОТИВНИК

Човек, с когото се общува активно поради взаимна симпатия, разбирателство, взаимопомощ. ***Приятел*** *в нужда се познава.* (Погов.) ↔ Човек, който изпитва неприязън, омраза към някого и му вреди, преследва го и др. *Мъртвият не ни е* ***враг****.* (Д. Дебелянов) ***Противник****, който ви сочи грешките, е по-полезен от* ***приятел****, който ги скрива.* (Л. да Винчи, МВ).

ПРИЯТЕН ↔ НЕПРИЯТЕН, ПРОТИВЕН

1. Който доставя удоволствие, радостни усещания. ***Приятен*** *аромат.* ***Приятно*** *преживяване.* ↔ Който буди, причинява неудоволствие. ***Неприятно*** *слънце.* ***Противен*** *климат. Аз знаех за развоя и завършека на всички по-значителни* ***приятни*** *и* ***неприятни*** *събития, които засягаха мен.* (Д. Гигов) *На всяко* ***приятно*** *очакване се падат поне три* ***неприятни*** *възможности.* (в. Стършел)

2. Вж. ***привлекателен* ↔ *непривлекателен.*** *Най-**приятните** хора са праведниците, които считат себе си за грешници.*(Паскал, МВ) ***Приятно*** *лице.* ***Приятна*** *работа.* ***Неприятен*** *съсед.* ***Неприятно*** *задължение.* ***Противен*** *бърборко.*

¤ приятно ↔ неприятно, противно; приятност ↔ неприятност

ПРОВАЛ, НЕСПОЛУКА ↔ УСПЕХ, СПОЛУКА

Неосъществяване, неуспех на дело, работа, начинание. ***Провал*** *на военната стратегия. Преживях* ***несполука****, която ме сломи.* ↔ Постигане на поставена цел, задача. *Без наука няма* ***сполука****.* (Послов.)

ПРОВАЛЯМ СЕ ↔ УСПЯВАМ, СПОЛУЧВАМ

Стигам до неуспех в нещо, завършвам зле нещо започнато. ***Провалям*** *се в политиката.* ***Провалям*** *се на изпит.* ↔ Постигам успех, добър край, резултат в нещо започнато. *Който се учи, той ще* ***сполучи****.* (Послов.) ***Успявам*** *на конкурс.*

¤ проваляне ↔ успяване, сполучване

ПРОГРЕС ↔ РЕГРЕС

Вж. ***възход, напредък, подем, разцвет, цъфтеж* ↔ *падение, упадък.*** ***Прогрес*** *в изкуството. Явен* ***прогрес*** *в изследването на космоса.* ***Регрес*** *в културата. Необичаен* ***регрес*** *в икономиката.*

¤ прогресивен ↔ регресивен; прогресивно ↔ регресивно; прогресивност ↔ регресивност; прогресирам ↔ регресирам; прогресиране ↔ регресиране

ПРОДУКТИВЕН ↔ НЕПРОДУКТИВЕН

1. Който е в състояние да произвежда, да дава плодове, продукти, резултати. ***Продуктивен*** *район.* ***Продуктивна*** *организация на производството.* ↔ Който не дава плодове, продукти, резултати. ***Непродуктивен*** *труд.* ***Непродуктивна*** *местност.*

2. *Прен.* Който създава много творби, произведения, дава резултати. ***Продуктивен*** *писател.* ***Продуктивни*** *усилия.* ↔ Който не създава (много) творби, не дава резултати. ***Непродуктивен*** *учен.* ***Непродуктивен*** *труд.*

3. *Грам.* Обикновено за словообразувателен елемент – който се използва за образуване на нови думи. ***Продуктивна*** *наставка.* ↔ Който не се употребява за образуване на нови думи. ***Непродуктив-***

на представка.

¤ продуктивност ↔ непродуктивност

ПРОДЪЛЖАВАМ, УДЪЛЖАВАМ ↔ СКЪСЯВАМ, СЪКРАЩАВАМ[2]

1. Правя нещо по-продължително по време. ***Продължавам** отпуска. **Удължавам** ваканция.* ↔ Правя нещо по-кратко по време. ***Скъсявам** времето за упражнения. **Съкращавам** разходка.*

2. Правя нещо по-голямо по размер, обем. ***Продължавам** съчинението с няколко страници. **Удължавам** роман.* ↔ Правя нещо по-малко по обем, размер. ***Скъсявам** терасата. **Съкращавам** статия.*

¤ продължаване, удължаване ↔ скъсяване, съкращаване

ПРОДЪЛЖИТЕЛЕН ↔ НЕПРОДЪЛЖИТЕЛЕН

Вж. ***дълъг[2]** ↔ **кратък, къс*** (в 1. зн.); ***дълговременен** ↔ **кратковременен, недълговременен; дълготраен** ↔ **краткотраен, недълготраен. Продължителен** срок. **Непродължителна** почивка.*

¤ продължителност ↔ непродължителност

ПРОЗИРЕН ↔ НЕПРОЗИРЕН

Вж. ***прозрачен** ↔ **непрозрачен*** (във 2. зн.); ***проницаем** ↔ **непроницаем. Прозирна** тъмнина. **Непрозирна** мъгла.*

¤ прозирност ↔ непрозирност

ПРОЗОРЛИВ ↔ НЕПРОЗОРЛИВ *книж.*

Който умее да вижда, схваща същността на нещата, обикновено да предвижда развитието им. ***Прозорлив** дипломат. **Прозорлив** поглед към научното развитие.* ↔ Който не умее да схваща същността на нещата, явленията и развитието им. ***Непрозорлив** дипломат. **Непрозорлива** политика.*

¤ прозорливо ↔ непрозорливо; прозорливост ↔ непрозорливост

ПРОЗРАЧЕН ↔ НЕПРОЗРАЧЕН

1. Който пропуска през себе си светлинни лъчи. ***Прозрачен** облак.* ↔ Който не пропуска светлинни лъчи. ***Непрозрачно** стъкло.*

2. През който може да се вижда. ***Прозрачна** хартия.* ↔ През който не може да се вижда. ***Непрозрачна** мъгла.*

¤ прозрачност ↔ непрозрачност

ПРОИЗВОДИТЕЛЕН ↔ НЕПРОИЗВОДИТЕЛЕН

Вж. ***продуктивен*** ↔ ***непродуктивен*** (в 1. и 3. зн.). ***Производителен*** *труд.* ***Производителни*** *наставки.* ***Непроизводителен*** *труд.* ***Непроизводителна*** *основа на дума.*

¤ производителност ↔ непроизводителност

ПРОИЗВОДСТВЕН ↔ НЕПРОИЗВОДСТВЕН

Който е свързан с производството, който не е извън производството. ***Производствен*** *процес.* ↔ Който е извън производството, не е свързан с него. ***Непроизводствени*** *разходи.*

ПРОИЗВОЛЕН ↔ НЕПРОИЗВОЛЕН

1. Който не е причинен, предизвикан от някаква необходимост или закономерност, а се определя от желанието, волята на някого. ***Произволно*** *действие.* ↔ Който е основан на някаква необходимост, закономерност, а не се определя от желанието на някого. ***Непроизволен*** *избор.*

2. Който е резултат на случайност. ***Произволна*** *цена.* ↔ Който не е случаен. ***Непроизволно*** *обещание.*

¤ произволно ↔ непроизволно; произволност ↔ непроизволност

ПРОЛОГ ↔ ЕПИЛОГ *спец.*

Встъпителна, първа част на литературно произведение, отделена от фабулата и разкриваща събития, които предхождат действието. ↔ Последна част на литературно произведение, отделена от развръзката на действието по време и разкриваща по-късни събития. *Книгата има кратък* ***пролог*** *и* ***епилог.***

ПРОМЕНЛИВ ↔ НЕПРОМЕНЛИВ

Вж. ***постоянен*** ↔ ***непостоянен*** (във 2. зн.); ***изменяем*** ↔ ***неизменяем, неизменен.*** ***Променлив*** *ток.* ***Променливо*** *настроение.* ***Непроменливо*** *време.* ***Непроменливи*** *възгледи.*

¤ променливо ↔ непроменливо; променливост ↔ непроменливост

ПРОНИЦАЕМ ↔ НЕПРОНИЦАЕМ *книж.*

1. През който може да проникне, премине нещо (обикн. светлина, вода). ***Проницаем*** *мрак.* ***Проницаема*** *среда.* ↔ През който не може да проникне нещо. ***Непроницаема*** *тъмнина.* ***Непроницаема*** *пещера.*

2. *Прен.* Който може да бъде разбран, чрез който може да се долови нещо. ***Проницаема*** *мисъл.* ***Проницаеми*** *причини.* ↔ Който не може да бъде разбран, от който не може да се долови нещо. ***Непроницаем*** *поглед.* ***Непроницаема*** *личност.*

¤ проницаемост ↔ непроницаемост

ПРОНИЦАТЕЛЕН ↔ НЕПРОНИЦАТЕЛЕН

Вж. ***прозорлив*** ↔ ***непрозорлив.*** ***Проницателна*** *учителка.* ***Непроницателен*** *вожд.*

¤ проницателно ↔ непроницателно; проницателност ↔ непроницателност

ПРОПОРЦИОНАЛЕН ↔ НЕПРОПОРЦИОНАЛЕН, ДИСПРОПОРЦИОНАЛЕН *книж.*

Вж. ***съразмерен*** ↔ ***несъразмерен.*** ***Пропорционална*** *на тялото глава.* ***Непропорционално*** *тяло.* ***Диспропорционално*** *развитие.*

¤ пропорционално ↔ непропорционално; пропорционалност ↔ непропорционалност, диспропорционалност

ПРОПОРЦИЯ ↔ ДИСПРОПОРЦИЯ *книж.*

Определено правилно, хармонично съотношение между частите на нещо. *Тоя палат нямаше ни стил, ни* ***пропорция*** *на частите, ни хармония на линиите.* (Ив. Вазов) ↔ Липса на подобно съотношение между отделните части на нещо. ***Диспропорция*** *между частите на тялото.*

ПРОСВЕТЕН ↔ БЕЗПРОСВЕТЕН, НЕПРОСВЕТЕН

Вж. ***образован*** ↔ ***необразован.*** ***Просветено*** *общество. Изостанали,* ***безпросветни*** *хора.* ***Непросветени*** *деца.*

¤ просветеност ↔ безпросветност, непросветеност

ПРОСЛАВЯМ, ВЪЗСЛАВЯМ (*поет.*), **УВЕНЧАВАМ** (*поет.*) ↔ **РАЗВЕНЧАВАМ**

Изтъквам победа, заслуги на някого, нещо и го обсипвам със слава, почести. *Певец със песен гръмогласна /* ***прославяше*** *юнаци, битки.* (Ив. Вазов) *Аз ви гледам тук, създание прекрасно, / и щедрия творец* ***възславям*** *велегласно.* (Ас. Разцветников) *Доброто* ***увенчавам...*** *свободата възпявам.* (Ив. Вазов) ↔ Лишавам някого или нещо от слава, почит, известност. ***Развенчавам*** *нашумял политик.* ***Развенчавам*** *теория.*

¤ прославяне, възславяне, увенчаване ↔ развенчаване

ПРОСТ, ЕЛЕМЕНТАРЕН ↔ СЛОЖЕН

1. Който се състои от малко елементи, който не е сложен по състав, строеж, направа. ***Проста*** *машина.* ***Елементарно*** *устройство.* ↔ Който се състои от много елементи, части или е устроен чрез повече комбинации. ***Сложен*** *механизъм.*

2. Който е лесен за разбиране, извършване, решение. ***Прост*** *замисъл.* ***Елементарна*** *задача.* ↔ Който е труден за разбиране, изпълнение, разрешение. ***Сложна*** *и заплетена мисъл.* ***Сложна*** *работа. Не са малко усилията ни да превърнем* ***простите*** *истини в* ***по-сложни.***

¤ просто, елементарно ↔ сложно; простота, елементарност ↔ сложност

ПРОУЧЕН ↔ НЕПРОУЧЕН

Вж. ***изследван*** ↔ ***неизследван.*** ***Проучена*** *история.* ***Непроучени*** *природни богатства.*

¤ проученост ↔ непроученост

ПРОХОДИМ ↔ НЕПРОХОДИМ

През който може да се премине. ***Проходима*** *планина.* ↔ През който е невъзможно или е мъчно да се премине. ***Непроходим*** *гъсталак. Планината навред извишава гори –* ***проходими*** *и* ***непроходими.*** (Р. Ралин)

¤ проходимост ↔ непроходимост

ПУСКАМ[5] ↔ СПИРАМ II[4] (*прех.*)

Вж. ***включвам*** ↔ ***изключвам*** (в 3. зн.). ***Пускам*** *движението.* ***Пускам*** *тока.* ***Спирам*** *двигателя.* ***Спирам*** *радио.*

¤ пускане ↔ спиране

ПУШАЧ ↔ НЕПУШАЧ

Лице, което има навик да пуши цигари, тютюн. *Вагон за* ***пушачи.*** ↔ Лице, което няма навик да пуши цигари, тютюн. *Място за* ***непушачи.*** *Досега нито един* ***пушач*** *не се е оплакал от* ***непушач.***

¤ пушачка ↔ непушачка

ПЪЛЕН[3] ↔ НЕПЪЛЕН[1], ЧАСТИЧЕН[1]

1. Вж. ***изчерпателен*** ↔ ***неизчерпателен.*** ***Пълно*** *изложение.* ***Непълна*** *библиография.* ***Частични*** *данни за изборни резултати.*

2. Цял, ненакърнен. ***Пълно*** *отличие.* ***Пълна*** *заплата.* ↔ От който нещо е взето, който не е цялостен, в целия си размер. *Съветът е в* ***непълен*** *състав.* ***Частично*** *изплащане на дълг.*

¤ пълно ↔ непълно; пълнота ↔ непълнота

ПЪЛЕН[4], АБСОЛЮТЕН, СЪВЪРШЕН[3] ↔ НЕПЪЛЕН[2], ЧАСТИЧЕН[2]

Вж. ***ограничен*** ↔ ***неограничен*** (в 1. зн.). ***Пълна*** *свобода.* ***Абсолютен*** *разгром.* ***Съвършена*** *победа.* ***Частични*** *права.* ***Непълно*** *поражение.*

2. Който е в най-висока степен. *Възцари се* ***съвършено*** *мълчание.* (Ив. Вазов) ***Пълен*** *хаос.* ***Абсолютно*** *доверие.* ↔ Който не е в най-висока степен. ***Непълна*** *тишина.* ***Частично*** *спокойствие.*

ПЪЛНОМАСЛЕН ↔ ОБЕЗМАСЛЕН

Който съдържа цялото количество масло. ***Пълномаслено*** *сирене.* ↔ На който е отнето всичкото или част от маслото, което съдържа. ***Обезмаслено*** *мляко.*

¤ пълномасленост ↔ обезмасленост

ПЪЛНОЦЕНЕН ↔ НЕПЪЛНОЦЕНЕН

1. Който отговаря на всички изисквания, който има пълна стойност, най-добро качество. ***Пълноценен*** *специалист.* ***Пълноценна*** *храна.* ↔ Който няма тези качества. ***Непълноценни*** *данни.* ***Непълноценна*** *почивка.*

2. Вж. ***съдържателен*** ↔ ***безсъдържателен, тъп***. ***Пълноценен*** *ден.* ***Непълноценен*** *живот.*

¤ пълноценно ↔ непълноценно; пълноценност ↔ непълноценност

ПЪРВИ (ПРЪВ) ↔ ПОСЛЕДЕН, СЕТЕН (*поет.*)

1. Който стои, намира се по място, ред преди всички други. *Седя на* ***първия*** *чин.* ↔ Който стои, намира се по място, ред след всички други. *Въпросът е* ***последен*** *по ред, но не и по важност. Ще чакам* ***сетният*** *просител да се изкаже.*

2. Който се проявява, бива най-напред, преди всички други по време. ***Първи*** *сняг.* ***Първа*** *любов.* ***Първо*** *впечатление.* ↔ Който се появява, бива, остава най-накрая, след всички други. *Другарко скъпа, моя* ***сетен*** *час настана.* (П. П. Славейков) *И когато* ***сетний*** *камък…*

/ се отрони в пепелта, / вий слезнете от конете. (Хр. Смирненски) ***Последният*** *напън вече е настал.* (Ив. Вазов) *Не съм аз* ***последен*** *и не съм аз* ***пръв****, / дето тъй умирам.* (Ив. Вазов)

3. Който заема положение пред всички по социално или материално положение, по важност, значение. ***Пръв*** *по успех.* ***Първа*** *хубавица.* ↔ Който заема положение след всички по същите качества. ***Последен*** *по значение. Това е* ***последната*** *ми грижа.* ***Сетен*** *сиромах.*

4. Като *същ.* Някой, нещо, който е първи. ↔ Някой, нещо, който е последен. ***Последните****, Исусе, няма да станат* ***първи****, докато* ***първите*** *имат* ***последната*** *дума.* (Р. Ралин)

ПЪРВИЧЕН ↔ ВТОРИЧЕН

Който възниква, явява се пръв. ***Първичен*** *израстък.* ***Първична*** *причина.* ↔ Който се появява след друго нещо и обикновено като резултат от него или от други явления. ***Вторично*** *усложнение от болест.* ***Вторичен*** *трус. Оранжевото е* ***вторичен*** *цвят.*

¤ първично ↔ вторично; първичност ↔ вторичност

ПЪРВОСТЕПЕНЕН ↔ ВТОРОСТЕПЕНЕН

1. Който стои на първо място по важност, значение, който е главен. ***Първостепенен*** *проблем.* ***Първостепенна*** *грижа.* ↔ Който стои на второ, по-задно място по важност, значение, който не е главен. ***Второстепенен*** *въпрос.* ***Второстепенна*** *роля.*

2. Който е най-добрият или от най-добрите. ***Първостепенен*** *художник.* ↔ Който не е най-добрият или от най-добрите. ***Второстепенен*** *певец.*

¤ първостепенност ↔ второстепенност

Р

РАБОТЕН[1] ↔ ИЗВЪНРАБОТЕН

Обикновено в съчет. с време – който е зает с работа, в който се работи според някакъв правилник. *Често се шляе в* ***работно*** *време.* ↔ Който не е зает с работа, в който по правилник се почива. *Пазарувам в* ***извънработно*** *време.*

РАБОТЕН² ↔ НЕРАБОТЕН

Вж. ***присъствен ↔ неприсъствен. Работен*** *ден.* ***Неработни*** *дни.*

РАБОТЕЩ ↔ БЕЗРАБОТЕН

Който има платена работа, служба. ***Работещо*** *население.* ↔ Който няма работа, от която да се издържа, прехранва. ***Безработен*** *съпруг.*

РАБОТОСПОСОБЕН ↔ НЕРАБОТОСПОСОБЕН

Който е годен, способен за работа. ***Работоспособен*** *строител.* ↔ Който не е работоспособен. ***Неработоспособен*** *инвалид.*

¤ работоспособност ↔ неработоспособност

РАВЕН ↔ НЕРАВЕН

1. Обикновено за повърхност – по който няма издатини и вдлъбнатини. ***Равен*** *път.* ***Равна*** *поляна.* ↔ Който има издатини и вдлъбнатини. ***Неравна*** *долина.* ***Неравна*** *почва.*

2. Вж. ***равномерен ↔ неравномерен.*** *Тиха,* ***равна*** *реч.* ***Неравни*** *стъпки.*

3. Вж. ***еднакъв, тъждествен ↔ нееднакъв, различен. Равни*** *права.* ***Неравни*** *възможности. Пепелта изравнява всички ни:* ***неравни*** *се раждаме,* ***равни*** *умираме.* (Послов.)

¤ равно ↔ неравно; равнина ↔ неравност

РАВЕНСТВО ↔ НЕРАВЕНСТВО

1. Качество на ***равен ↔ неравен*** (в 3. зн.) и на ***еднакъв, тъждествен ↔ нееднакъв, различен. Равенство*** *на възможностите.* ***Неравенство*** *в способностите.*

2. Наличие на еднакви права или еднакво имущество. ***Равенство*** *между мъже и жени.* ↔ Различие в правата или имуществото на различни групи лица. *Класово* ***неравенство****.*

3. *Мат.* Алгебричен израз от две части, които са равни помежду си. *Решавам* ***равенство****.* ↔ Алгебричен израз от две части, от които едната е по-голяма от другата. *Дадени са две* ***неравенства****.*

РАВНОМЕРЕН ↔ НЕРАВНОМЕРЕН

1. Който става с еднаква бързина. ***Равномерни*** *стъпки.* ***Равномерно*** *движение.* ↔ Който не става с еднаква бързина. ***Неравномерен*** *пулс.* ***Неравномерна*** *скорост.*

2. Който е еднакъв навсякъде. ***Равномерен** пласт боя.* ↔ Който не е еднакъв навсякъде. ***Неравномерен** шев.*

¤ равномерно ↔ неравномерно; равномерност ↔ неравномерност

РАВНОПРАВИЕ ↔ НЕРАВНОПРАВИЕ

Наличие на еднакви права между две лица или социални групи. ***Равноправие** на жените.* ↔ Различие между правата на лица или социални групи. ***Неравноправие** на мъже и жени.*

¤ равноправен ↔ неравноправен; равноправно ↔ неравноправно

РАВНОСТОЕН ↔ НЕРАВНОСТОЕН

1. Който има еднаква цена, стойност с друг. ***Равностойна** печалба. **Равностойни** дялове от наследство.* ↔ Който няма еднаква цена с друг. ***Неравностойна** облага. **Неравностоен** подарък.*

2. Който е еднакъв по качества, значение с друг. ***Равностойна** съперница. **Равностойна** роля.* ↔ Който не е еднакъв по качества, значение. ***Неравностоен** противник. **Неравностойно** значение.*

¤ равностойно ↔ неравностойно; равностойност ↔ неравностойност

РАДИО, РАДИОПРИЕМНИК ↔ РАДИОПРЕДАВАТЕЛ

Апарат за приемане на радиовълни и превръщането им в звукове. *Изключвам **радио. Радиоприемникът** е включен на къси вълни.* ↔ Апарат за разпращане на радиовълни. ***Радиопредавателят** на връх „Ботев" прекрати работа за един час.*

РАДОСТ ↔ МЪКА, СКРЪБ, ТЪГА, ЖАЛ, ЖАЛБА (*рядко*), **ЖАЛОСТ** (*рядко*), **ГОРЕСТ** (*поет.*), **ПЕЧАЛ** (*книж.*)

Чувство на душевно доволство, весело настроение от нещо хубаво, приятно, желано. *Рипна ми Чавдар от **радост,** / че при татка си ще иде.* (Хр. Ботев) ↔ Чувство на душевна болка, страдание. *Образът на милото дете ... в спомени възкръсва – чист и драг – ... / и **скръбта** расте, расте, расте.* (Д. Дебелянов) *И **тъгата** ми ще мине, **тъгата,** дядо, от сърце.* (Хр. Ботев) *Тук бродят призраци потайни, / понели мойта първа **жал**.* (Т. Траянов) *На път към дома Кольо усещаше остра **жалост** – искаше му се да се разплаче, толкова силно бе потресена душата му.* (Ем. Станев) ***Горест** по изгу-*

бено щастие. Своята ***мъка*** *е по-скъпа от чуждата* ***радост***. (Погов.) *Ту* ***радост,*** *ту* ***жалба*** */ е нашия хал: / за тебе – печалба, / за мене –* ***печал***. (в. Стършел)

¤ радвам се ↔ жаля, скърбя, тъжа, тъгувам

РАДОСТЕН ↔ БЕЗРАДОСТЕН, ГОРЕСТЕН (*поет.*), **ЖАЛЕН, ЖАЛОВИТ, ЖАЛОСТЕН, НЕРАДОСТЕН, ПЕЧАЛЕН** (*книж.*), **СКРЪБЕН, ТЪЖЕН**

1. Вж. ***весел*** ↔ ***невесел, мрачен. Радостна*** *девойка.* ***Горестен*** *баща. А майка ядна,* ***жалостна,*** */ дете си мило прегърна.* (Хр. Ботев) *Три години* ***жална, тъжна*** *ходя.* (Нар. песен) ***Скръбна*** *мома.* ***Печален*** *годеник.*

2. Който предизвиква или изразява радост. ***Радостна*** *вест.* ↔ Който предизвиква или изразява мъка, скръб. ***Безрадостен*** *живот.* ***Горестен*** *плач.* ***Жална*** *песен.* ***Жалостен*** *вик.* ***Жаловито*** *сърце.* ***Нерадостни*** *вести.* ***Печални*** *очи.* ***Скръбно*** *събитие.* ***Тъжна*** *есен. По-добре* ***тъжна*** *истина, отколкото* ***радостна*** *лъжа.* (Послов.)

¤ радостно ↔ безрадостно, горестно, жално, жаловито, жалостно, нерадостно, печално, скръбно, тъжно

РАДУШЕН, СЪРДЕЧЕН[1] ↔ БЕЗДУШЕН

Който изразява дружелюбие, приветливост, симпатия. ***Радушно*** *посрещане.* ***Сърдечна*** *прегръдка.* ↔ Който изразява липса на такива чувства. ***Бездушно*** *ръкостискане.*

¤ радушно, сърдечно ↔ бездушно; радушност, сърдечност ↔ бездушие

РАЖДАЕМОСТ ↔ СМЪРТНОСТ

Новородените на 1000 души за една година. *По-висока* ***раждаемост*** *в районите със смесено население.* ↔ Умрелите на 1000 души за една година. *Висока* ***смъртност*** *в някои селски райони.*

РАЖДАМ СЕ ↔ УМИРАМ

1. Появявам се на света, започвам живота си. ↔ Преставам да живея, да съществувам. *Аз не зная защо съм на тоз свят* ***роден,*** */ не попитах защо ще* ***умра***. (Хр. Смирненски)

2. *Прен.* Вж. ***възниквам, зараждам се, появявам се*** ↔ ***изчезвам, гина, загивам, погивам.*** *Ти, стих мой, ти* ***се раждай*** *и* ***умирай,*** */ не ми отнемай само младостта.* (Р. Ралин) ***Роди се*** *ден, след ден* ***умре***.

(Ст. Грудова)

¤ раждане ↔ умиране

РАЗБИРАЕМ ↔ НЕРАЗБИРАЕМ

1. Който лесно може да бъде разбран (по значение, звучене). ***Разбираем*** *език.* ***Разбираеми*** *думи.* ↔ Който не може лесно да бъде разбран. ***Неразбираем*** *шепот.* ***Неразбираема*** *реч.*

2. Който лесно може да се схване от много хора или от всички по смисъл, съдържание. ***Разбираема*** *теория.* ↔ Който няма това качество. ***Неразбираемо*** *изложение.*

¤ разбираемо ↔ неразбираемо; разбираемост ↔ неразбираемост

РАЗБИРАТЕЛСТВО ↔ НЕРАЗБИРАТЕЛСТВО

Взаимно разбиране, съгласие изобщо или по някакъв въпрос. *Братята живеят в мир и* ***разбирателство.*** *Постигам* ***разбирателство.*** ↔ Липса на разбирателство. *Между съседите цари* ***неразбирателство.***

РАЗВЕСЕЛЯВАМ ↔ НАТЪЖАВАМ, НАЖАЛЯВАМ, НАСКЪРБЯВАМ

Правя някого весел, причинявам добро настроение. *Сцената на улицата ме* ***развесели.*** Думите *ѝ ги* ***развеселиха*** *и взеха да се смеят.* ↔ Правя някого тъжен, скръбен. *Кавгата между родителите* ***натъжи*** *децата. Новината ме* ***нажали.*** *Обидата го* ***наскърби.***

¤ развеселяване ↔ натъжаване, нажаляване, наскърбяване

РАЗВИТ ↔ НЕРАЗВИТ

1. Който физически е добре оформен, достигнал е пълното или правилното си развитие. *Добре* ***развити*** *мускули на ръцете.* ***Развито*** *растение.* ↔ Който физически не е добре оформен, не е постигнал пълното или правилното си развитие. *Дребно и* ***неразвито*** *дете.* ***Неразвита*** *корона на дърво.*

2. *Прен.* Който е духовно, умствено издигнат, образован, начетен. ***Развит*** *младеж.* ↔ Който няма такива качества. ***Неразвит*** *ум.*

3. Който е достигнал до висока степен на развитие, на съвършенство. ***Развита*** *индустрия.* ↔ Който няма такова качество. ***Неразвито*** *корабоплаване.* ***Неразвити*** *способности.*

¤ развитост ↔ неразвитост

РАЗГЛОБЯВАМ ↔ СГЛОБЯВАМ

Отделям частите на нещо (уред, машина и под.). ***Разглобявам** телевизор.* ***Разглобявам** двигател на автомобил.* ↔ Намествам, съединявам частите на нещо в едно цяло. ***Сглобявам** радио.* ***Сглобявам** машинка за мелене на месо.Той основно изучи и устройството на леката картечница, сам я **разглобяваше** и **сглобяваше**.* (Д. Ангелов)

¤ разглобяване ↔ сглобяване; разглобен ↔ сглобен

РАЗДВИЖВАМ, РАЗМЪРДВАМ ↔ ОБЕЗДВИЖВАМ

Започвам да движа нещо на разни посоки, правя нещо да се движи. *Тополата ... **раздвижва** листата си.* (Й. Йовков) *Едвам **размърдвам** измръзналите си пръсти.* ↔ Правя нещо да не се движи, да бъде неподвижно. *При счупване **обездвижват** крайника чрез гипсиране.*

¤ раздвижване, размърдване ↔ обездвижване

РАЗДЕЛИТЕЛЕН ↔ СЪЕДИНИТЕЛЕН

Който служи за разделяне на нещо или на някакви неща. ***Разделителна** линия.* ***Разделителни** съюзи.* ↔ Който служи за съединяване, свързване на нещо или на две неща. ***Съединителна** линия.* ***Съединителна** тъкан.*

РАЗПОДОБЯВАНЕ ↔ УПОДОБЯВАНЕ *спец.*

Вж. ***асимилация** ↔ **дисимилация*** (във 2. зн.). ***Разподобяване** на съгласни.* ***Уподобяване** на звукове.*

РАЗРЕЖДАМ ↔ СГЪСТЯВАМ

1. Увеличавам разстоянието между лица или предмети. ***Разреждам** децата на повече маси.* ***Разреждам** саксиите.* ↔ Намалявам разстоянието между лица или предмети. ***Сгъстявам** столовете.* ***Сгъстявам** редицата.*

2. Правя нещо по-рядко с добавяне на вода, течност. ***Разреждам** сос.* ***Разреждам** сироп.* ↔ Правя нещо по-гъсто, с по-малко течност. ***Сгъстявам** сладко.*

¤ разреждане ↔ сгъстяване; разреден ↔сгъстен

РАЗРЕШЕН ↔ НЕРАЗРЕШЕН

1. Който е получил решение, за който е посочен начин за постъпване, действие. ***Разрешен** въпрос.* ***Разрешен** спор.* ↔ Който не е полу-

чил отговор, решение. ***Неразрешено*** *дело.*

2. Вж. ***забранен, непозволен*** ↔ ***позволен. Разрешено*** *посещение.* ***Неразрешено*** *свиждане.*

РАЗСМИВАМ ↔ РАЗПЛАКВАМ

Предизвиквам смях, радостно чувство. ↔Предизвиквам сълзи, скръб. *Ако не сме ви* ***разсмели,*** *поне не ви* ***разплакахме.***

¤ разсмиване ↔ разплакване; разсмян ↔ разплакан

РАЗСЪДЛИВ, РАЗСЪДЪЧЕН (*книж.*) ↔ **БЕЗРАЗСЪДЕН**

1. Който доста старателно, с разум обмисля действията, постъпките си. *Трезв и* ***разсъдлив*** *събеседник.* ***Разсъдъчен*** *младеж.* ↔ Който не влага разум, разсъдък в действията, постъпките си. *Разпиляна и* ***безразсъдна*** *личност.*

2. При който се проявява разум, обмисляне, благоразумие. ***Разсъдлива*** *постъпка.* ***Разсъдъчно*** *поведение.* ↔ При който не се проявява такова качество. ***Безразсъден*** *акт.*

¤ разсъдливо, разсъдъчно ↔ безразсъдно; разсъдливост, разсъдъчност ↔ безразсъдност

РАЗТВОРИМ ↔ НЕРАЗТВОРИМ

Който има свойството да се разтваря в друго вещество, във вода или друга течност. ***Разтворими*** *соли.* ↔ Който няма такова качество. ***Неразтворимо*** *вещество.*

¤ разтворимост ↔ неразтворимост

РАЗТРЕВОЖВАМ, ОБЕЗПОКОЯВАМ ↔ УСПОКОЯВАМ[3]

Вж. ***безпокоя, тревожа*** ↔ ***успокоявам. Разтревожи*** *ме новината за наводнението. Много ме* ***обезпокои*** *заболяването му. Мисълта за неговото оздравяване ме* ***успокоява.***

¤ разтревожване, обезпокояване ↔ успокояване; разтревожвам се, обезпокоявам се ↔ успокоявам се

РАЗТРЕВОЖЕН, ТРЕВОЖЕН ↔ СПОКОЕН, ХЛАДНОКРЪВЕН

1. Който е обхванат, изпълнен с тревога. ***Разтревожени*** *родители. Посрещна ме* ***тревожен.*** ↔ Който не изпитва тревога, вълнение, който приема неприятните неща без вълнение, сдържано. *Аз съм* ***спокоен.*** *Оставам* ***хладнокръвен.***

2. Който изразява тревога. ***Разтревожен*** *вик.* ***Тревожен*** *глас.* ↔

Който изразява сдържаност или липса на вълнение, тревога. ***Спокоен*** *поглед.* ***Хладнокръвен*** *израз.*

¤ разтревожено, тревожно ↔ спокойно, хладнокръвно

РАЗУМЕН ↔ НЕРАЗУМЕН

1. Който обмисля действията и думите си, който проявява сдържаност, логичност в делата и думите си. ***Разумна*** *девойка.* ***Разумни*** *родители.* ↔ Който не е разумен, който действа безразсъдно. ***Неразумен*** *съпруг.* ***Неразумно*** *дете. Дружбата на един* ***разумен*** *човек е по-скъпа от дружбата на всички* ***неразумни.*** (Демокрит)

2. Който е проява на обмисляне, сдържаност, реализъм. ***Разумно*** *решение.* ***Разумни*** *дела.* ↔ В който се проявява липса на разум. ***Неразумен*** *отговор.* ***Неразумна*** *инициатива.*

¤ разумно ↔ неразумно; разумност ↔ неразумност

РАЗШИРЯВАМ[1] ↔ СТЕСНЯВАМ

1. Правя нещо да стане по-широко. ***Разширявам*** *улица.* ***Разширявам*** *си полата.* ↔ Правя нещо да стане по-тясно. ***Стеснявам*** *рокля.*

// Увеличавам обема на нещо. *Топлината* ***разширява*** *газовете.* ↔ Намалявам обема на нещо. *Студът* ***стеснява*** *кръвоносните съдове.*

2. Давам възможност на някого да се разполага, да живее на по-широко пространство. ***Разшириха*** *многодетното семейство в голям апартамент.* ↔ Не давам възможност на някого да се разшири, да разполага, да живее на по-голямо пространство. *В купето влязоха хора и ни* ***стесниха.***

3. *Прен.* Увеличавам обхвата, обсега на нещо. ***Разширявам*** *познанията си.* ***Разширявам*** *връзките си.* ↔ Намалявам обхвата, обсега на нещо. ***Стеснявам*** *задачата си.* ***Стесних*** *кръга на приятелите си.*

¤ разширяване ↔ стесняване

РАЗШИРЯВАМ[2], РАЗГРЪЩАМ ↔ СЪКРАЩАВАМ[2], СБИВАМ

Правя нещо (обикн. текст) да стане по-дълго, с повече данни или мисли. ***Разширявам*** *изказването си.* ***Разгръщам*** *мисълта си.* ↔ Правя нещо да стане по-кратко, с по-малко данни, разсъждения.

Съкращавам *доклад.* ***Сбивам*** *изложението.*

¤ разширяване, разгръщане ↔ съкращаване, сбиване

РАСИСТ ↔ АНТИРАСИСТ

Привърженик на расизма (ненаучна реакционна теория, която дели на висши и низши отделните раси и националности въз основа на биологичните и физическите им особености). *Прояви на* ***расист.*** ↔ Противник на расизма. *Изявен* ***антирасист.***

¤ расистка ↔ антирасистка; расистки ↔ антирасистки

РАЦИОНАЛЕН ↔ НЕРАЦИОНАЛЕН

Който е смислен, оправдан, целесъобразен. ***Рационално*** *архитектурно решение.* ↔ Който не е смислен, оправдан, целесъобразен. ***Нерационален*** *съвет.*

¤ рационално ↔ нерационално; рационалност ↔ нерационалност

РАЦИОНАЛИЗЪМ ↔ ИРАЦИОНАЛИЗЪМ *спец.*

Философско идеалистическо учение, според което единствен източник на познанието е разумът. *Привърженик на* ***рационализма.*** ↔ Философско учение, което подчертава ограничеността на познавателните възможности на разума, мисленето и признава за основен вид познание интуицията, чувството, инстинкта. *Социални корени на* ***ирационализма.***

¤ рационален ↔ ирационален; рационално ↔ ирационално; рационалност ↔ ирационалност

РЕАЛЕН ↔ НЕРЕАЛЕН

1. Вж. ***действителен ↔ недействителен*** (в 1. зн). ***Реален*** *противник.* ***Реална*** *опасност.* ***Нереално*** *съществуване.* ***Нереален*** *свят.*

2. Вж. ***изпълним ↔ неизпълним; осъществим ↔ неосъществим; реалистичен ↔ нереалистичен*** (в 1. зн.). ***Реална*** *цел.* ***Реален*** *график.* ***Нереални*** *намерения.* ***Нереален*** *законопроект.*

3. Който е основан, съответства на действителните факти, отношения, разноски и др. ***Реална*** *цена.* ***Реални*** *нужди.* ↔ Който не е основан на действителните факти, отношения и др. ***Нереални*** *разходи.* ***Нереални*** *цени.*

¤ реално ↔ нереално; реалност ↔ нереалност

РЕАЛИСТ ↔ ФАНТАЗЬОР

Човек, който гледа реално на действителността, който не си въобразява нещо. ***Реалист** в стремежите си.* ↔ Човек, който обича да фантазира, който не гледа реално на действителността. *Смешен **фантазьор**. Пепо е **реалист.** А оня е **фантазьор.** Също като Дон Кихот и Санчо Панса.* (Б. Райнов)

¤ реалистка ↔ фантазьорка

РЕАЛИСТИЧЕН ↔ НЕРЕАЛИСТИЧЕН

1. Вж. ***реален** ↔ **нереален*** (във 2. и 3. зн). ***Реалистична** задача. **Реалистични** доходи. **Нереалистичен** план. **Нереалистичен** курс на лева.*

2. Който съответства на принципите на реализма в изкуството. ***Реалистичен** роман.* ↔ Който не съответства на реализма. ***Нереалистично** изображение на живота.*

¤ реалистично ↔ нереалистично; реалистичност ↔ нереалистичност

РЕАЛНОСТ² ↔ ФАНТАЗИЯ², ФАНТАСТИКА

Белег, признак на нещо реално, липса на фантастичен елемент, на фантастично начало в нещо. ↔ Измислен, нереален елемент, фантастично начало в нещо. *Романът е изпълнен с **фантастика**. Гледам как един художник прави утринна гимнастика / и си викам: – Боже, **реалност** ли е това или **фантастика**?* (в. Стършел) *Във филма се смесват **реалност** и **фантазия**.*

¤ реален ↔ фантастичен; реалистически ↔ фантастически; реално ↔ фантастично; реалистичност ↔ фантастичност

РЕД ↔ БЕЗРЕДИЕ, ХАОС, КАКОФОНИЯ (*разг.*)

1. Определен начин, система при разполагане, поместване на лица или неща някъде. *Образцов **ред**. Създавам **ред** в домакинството.* ↔ Липса на такъв начин, система. *Невиждан **хаос**. Не понасям тази **какофония** в библиотеката. Странно беше това, че колкото повече той настояваше за **ред**, толкова по-голямо **безредие** настъпваше... нищо, нищо не беше на мястото си.* (Л. Стоянов)

2. Система, последователност в някакви явления, факти, мисли и др. *Има ли **ред** в подготовката ти за изпита?* ↔ Липса на такава система, последователност. *В главата ми е **хаос.** Пълна **какофония***

в организацията на тържеството. ***Безредие*** *се получава най-често, когато всички се втурнат да слагат нещата в* ***ред****.* (П. Софрониев)

3. Редовност, изправност в състоянието или извършването на нещо. *Работата ми е в* ***ред****.* ↔ Липса на редовност, изправност в състоянието на нещо. *Всичките ти дела са в* ***безредие****. Икономически* ***хаос****. Във фирмата цари* ***какофония****.*

РЕДНО ↔ НЕРЕДНО

Съобразно с общоприетото, правилното, законното, без да се нарушават установеният ред или правила за нещо. ***Редно*** *е да си водите записки. Не е* ***редно*** *да изпреварвате опашката.* ↔ Като се нарушават установеният ред, писани или неписани правила. ***Нередно*** *е да минеш, без да поздравиш.*

¤ реден ↔ нереден; редност ↔ нередност

РЕДОВЕН[1] ↔ НЕРЕДОВЕН

1. Който става, извършва се често или по постоянен, предварително определен ред. ***Редовни*** *упражнения.* ***Редовно*** *производство.* ↔ Който не става, не се извършва по постоянен, предварително определен ред. ***Нередовни*** *занимания.* ***Нередовни*** *работни часове.*

2. Вж. ***постоянен*** ↔ ***непостоянен*** (в 1. зн). ***Редовен*** *посетител.* ***Нередовен*** *клиент.*

3. Вж. ***изправен*** ↔ ***неизправен*** (в 1. и 2. зн.). ***Редовни*** *билети.* ***Редовен*** *служител.* ***Нередовен*** *паспорт.* ***Нередовен*** *ученик.*

4. За стоки, материали – вж. ***дефектен*** ↔ ***бездефектен****.* ***Редовни*** *обувки.* ***Нередовни*** *сервизи.*

5. Вж. ***законосъобразен*** ↔ ***незаконосъобразен.*** *Събранието е* ***редовно*** *при известни условия.* ***Нередовни*** *избори.*

¤ редовно ↔ нередовно; редовност ↔ нередовност

РЕДОВЕН[2] ↔ ИЗВЪНРЕДЕН

Който се свиква, сформира, става или действа периодично, в предварително определено време. *Има* ***редовен*** *транспорт до селото.* ↔ Който се свиква, сформира извън постоянния, предварително определен ред или време поради непредвидени, но важни обстоятелства. ***Извънредна*** *сесия.*

¤ редовно ↔ извънредно; редовност ↔ извънредност

РЕЗУЛТАТЕН ↔ БЕЗРЕЗУЛТАТЕН

Който дава резултат, от който има полза. ***Резултатна*** *проверка.* ↔ Който завършва без резултат, полза. ***Безрезултатно*** *издирване.*

¤ резултатно ↔ безрезултатно; резултатност ↔ безрезултатност

РЕЛИГИОЗЕН, НАБОЖЕН ↔ НЕРЕЛИГИОЗЕН, БЕЗБОЖЕН

Който вярва в Бог, който принадлежи към някоя религия. ***Религиозно*** *семейство.* ***Набожна*** *старица.* ↔ Който не вярва в Бог, който не принадлежи към никоя религия. ***Нерелигиозен*** *мъж.* ***Безбожни*** *младежи.*

¤ религиозно, набожно ↔ нерелигиозно; религиозност, набожност ↔ нерелигиозност

РЕЛСОВ ↔ БЕЗРЕЛСОВ

1. Който се движи или се извършва по релси. ***Релсов*** *транспорт.* ↔ Който не се движи по релси. ***Безрелсов*** *транспорт.*

2. Който е с релси, по който има движение върху релси. ***Релсов*** *път.* ↔ Който няма релси. ***Безрелсов*** *път.*

РЕНТАБИЛЕН ↔ НЕРЕНТАБИЛЕН

Вж. ***доходен ↔ недоходен.*** ***Рентабилно*** *предприятие.* ***Рентабилно*** *производство.* ***Нерентабилна*** *фирма.* ***Нерентабилно*** *производство.*

¤ рентабилно ↔ нерентабилно; рентабилност ↔ нерентабилност

РЕША ↔ РОША, ЧОРЛЯ (*разг.*)

Вж. ***вчесвам, сресвам ↔ разрошвам, разчорлям.*** ***Реша*** *брада.* ***Роша*** *къдриците на детето.* ***Чорля*** *си перчема.*

¤ решене ↔ рошене, чорлене

РЕШЕН ↔ НЕРЕШЕН

1. Който е получил решение, отговор. ***Решена*** *задача.* ↔ Който не е получил решение, отговор. ***Нерешени*** *уравнения.*

2. Вж. ***разрешен ↔ неразрешен*** (в 1. зн.). ***Решен*** *спор.* ***Нерешен*** *проблем.*

РЕШИТЕЛЕН ↔ НЕРЕШИТЕЛЕН

1. Който не се колебае в момент, когато трябва да реши нещо важно, или пред трудности, опасности. ***Решителен*** *спортист.* ↔ Който не проявява решителност, твърдост, когато трябва да се реши

нещо важно или пред трудности, опасности. ***Нерешителен*** *кандидат-студент.*

2. Който изразява твърдост, непоколебимост. ***Решителен*** *вид.* ***Решителни*** *думи.* ↔ Който изразява колебание, страх. ***Нерешителен*** *вид.* ***Нерешително*** *почукване.*

¤ решително ↔ нерешително; решителност ↔ нерешителност

РИТМИЧЕН ↔ НЕРИТМИЧЕН

1. В който има ритъм, такт. ***Ритмична*** *песен.* ***Ритмично*** *поклащане на тялото.* ↔ В който липсва ритъм, такт. ***Неритмична*** *мелодия.* ***Неритмично*** *изпълнение.*

2. Вж. ***редовен*** ↔ ***нередовен*** (в 1. и 2. зн.). ***Ритмично*** *производство.* ***Ритмични*** *доставки.* ***Неритмична*** *работа.*

¤ ритмично ↔ неритмично; ритмичност ↔ неритмичност

РОБСТВО ↔ СВОБОДА

Зависимост на нация, народ, човек от някой друг, който разполага с живота и имуществото му, който го лишава от свобода, независимост, права. *Епоха на* ***робство****. Въстание против* ***робството****.* ↔ Положение на нация, народ, човек, при което няма робство, потисничество, ограничение в обществено-политическия живот или на правата. *Борба за* ***свобода****. По-добре* ***свобода****, изпълнена с опасности, отколкото спокойно* ***робство****.* (Погов.) *Единственото средство да се направи народът добродетелен е да му се даде* ***свобода****:* ***робството*** *поражда всички пороци, а истинската* ***свобода*** *очиства душата.* (П. Буаст, МВ)

РО̀ДЕН ↔ НЕРО̀ДЕН, ЧУЖД[1], ЧУЖДЕСТРАНЕН

Който е свързан с родната страна, със собствения народ. ***Роден*** *език.* ***Родни*** *традиции.* ↔ Който е свързан с друга страна, с друг народ. ***Нероден*** *език.* ***Чуждестранен*** *обичай.* ***Родната*** *страна е люлка,* ***чуждата*** *– пробито корито.* (Послов.) *В* ***родния*** *край е важно родословието, в* ***чуждия*** *– облеклото.* (Послов.)

РОДИНА, ОТЕЧЕСТВО (*поет.*), **СТРАНА, ТАТКОВИНА** (*поет.*) **↔ ЧУЖБИНА, СТРАНСТВО**

Страната, в която някой се е родил и където живее народът, към който той принадлежи. ***Отечество*** *мило любя, / неговият завет пазя.* (Хр. Ботев) *Хубава си* ***татковино****, / име сладко, земя рай.* (П.

Р. Славейков) ↔ Страни, земи извън пределите на родината. *Заминавам за* ***странство****. По-добре на остров, но в* ***родината****, отколкото на континент, но в* ***чужбина****.* (Послов.) *По-добре братовчед в* ***родината****, отколкото брат в* ***чужбина****.* (Послов.) *Новини от* ***страната*** *и* ***чужбина****.*

РУСОФИЛ ↔ РУСОФОБ

Лице, което обича русите, руския народ, руската култура. *Ревностен* ***русофил****.* ↔ Лице, което изпитва неприязън към русите или Русия, руската политика и др. *Прикрит* ***русофоб****.*

¤ русофилски ↔ русофобски; русофилство ↔ русофобство

РЯДКО ↔ ЧЕСТО

Вж. ***нарядко***[2] ↔ ***начесто. Рядко*** *ходя на опера.* ***Често*** *се срещаме в парка.*

РЯДЪК I[2]↔ ЧЕСТ[2], РАЗПРОСТРАНЕН

Който не се среща често. ***Рядка*** *билка.* ***Рядък*** *медицински случай.* ↔ Който се среща често, на много места, у много хора. ***Чести*** *заболявания.* ***Разпространено*** *мнение.*

¤ рядко ↔ често; рядкост ↔ честота, разпространеност

С

САМОСТОЯТЕЛЕН ↔ НЕСАМОСТОЯТЕЛЕН

1. Който не се влияе от другите, който умее да се справя сам, без чужда помощ. ***Самостоятелен*** *творец.* ↔ Който се влияе от другите, който не умее да се справя сам, без чужда помощ. ***Несамостоятелно*** *дете.*

2. Който изразява липса на влияние от други и зависи от собствено мнение. ***Самостоятелен*** *живот.* ↔ При който липсва такова качество. ***Несамостоятелен*** *характер.*

¤ самостоятелно ↔ несамостоятелно; самостоятелност ↔ несамостоятелност

САМОУВЕРЕН ↔ НЕСАМОУВЕРЕН

1. Който е твърде уверен в своите сили, способности. ***Самоуверен*** *студент.* ↔ Който не е твърде уверен в своите сили, способ-

ности, който е плах, колеблив. ***Несамоуверен*** *мъж.*

2. Който изразява или е изпълнен с увереност, самостоятелност, решителност. ***Самоуверени*** *движения.* ***Самоуверено*** *изказване.* ↔ В който се проявява неувереност в собствените сили, плахост, колебливост. ***Несамоуверен*** *тон.* ***Несамоуверено*** *държание.*

¤ самоуверено ↔ несамоуверено; самоувереност ↔ несамоувереност

СБЪДНАТ ↔ НЕСБЪДНАТ

Който се е осъществил, сбъднал. ***Сбъднат*** *сън.* ***Сбъдната*** *мечта.* ↔ Който не се е осъществил, сбъднал. ***Несбъднато*** *желание.*

СБЪРКВАМ[1], СГРЕШАВАМ[1] *непрех.* ↔ **ПОПРАВЯМ СЕ**

Правя, допускам грешка в нещо, което правя или казвам. ↔ Отстранявам допусната от мен грешка, неточност. ***Сбърках,*** *че не те послушах, ще опитам да* ***се поправя****.* ***Сгреших****, като не научих чужд език, но има време да* ***се поправя****.*

¤ сбъркване, сгрешаване ↔ поправяне

СБЪРКВАМ[2], СГРЕШАВАМ[2] *прех.* ↔ **ПОПРАВЯМ, КОРИГИРАМ** (*книж.*)

Допускам грешка, правя нещо неточно, зле. ***Сбърквам*** *цифрите на телефона.* ***Сгрешавам*** *падежа.* ↔ Отстранявам грешка. ***Поправям*** *класни упражнения.* ***Коригирам*** *грешен изговор.*

¤ сбъркване, сгрешаване ↔ поправяне, коригиране

СВАРЀН ↔ НЕСВАРЀН, СУРОВ[6]

Вж. ***варен ↔ неварен.*** ***Сварен*** *зеленчук.* ***Несварено*** *ядене. Бобът е още* ***суров****.*

СВЕДУЩ ↔ НЕСВЕДУЩ

Вж. ***вещ ↔ невеж (невежа), невещ; компетентен ↔ некомпетентен.***

Сведущ *счетоводител.* ***Сведущ*** *следовател.* ***Несведущ*** *касиер.*

¤ сведущо ↔ несведущо

СВЕТЛЕЯ ↔ ТЪМНЕЯ

Постепенно ставам по-светъл или светъл. *Изтокът* ***светлее.*** ↔ Постепенно ставам по-тъмен или тъмен. *И все по-зловещо небето* ***тъмнее.*** (П. К. Яворов)

¤ светлеене ↔ тъмнеене

СВЕТЛИНА, СВЕТЛИК *(поет.)*, **ЗРАК** *(поет.)* ↔ **МРАК, МРАЧИНА** *(разг.)*, **ТЪМНИНА, ТЪМА** *(поет.)*

Лъчиста енергия, която се възприема от окото и прави видим околния свят. *Стаята е изпълнена със* ***светлина.*** ↔ Липса на светлина. *Зловещ припев из* ***мрака*** *просветна.* (Т. Траянов) *Бавно чезнат сенки в* ***мрачината.*** (Д. Дебелянов) *Отлита непрогледна* ***тъмнина.*** (Д. Дебелянов) *Вред* ***тъмата*** *се сгъстява.* (Хр. Смирненски) *На света има много страни и народи. /Има слънце и студ,* ***тъмнина, светлина.*** (Р. Ралин) *Има достатъчно* ***светлина*** *за тези, които искат да виждат, и достатъчно* ***мрак*** *за тези, които не искат.* (Паскал) *Ела, ще се пръсне* ***светликът*** *ти злат / ... / Ела и огледай се в погледа мой, / о ден, о живителен* ***зрак,*** */ че с всеки свой удар сърцето ми днес / пристъпя към вечния* ***мрак.*** (Д. Дебелянов)

¤ светъл, зрачен ↔ мрачен, тъмен; светло ↔ мрачно, тъмно

СВЕТЛО- ↔ ТЪМНО-

Първи съставни части на сложни думи със значение: който е светъл, има нещо светло (означено от втората част), например *светлолик, светлокос, светлокож.* ↔ Който е тъмен, има нещо тъмно (означено от втората част), например *тъмнокож, тъмнокос, тъмноок.*

СВЕТЛОКОС ↔ ТЪМНОКОС

Който има светла, руса коса. *Но от маса към то маса своята кошничка показва /* ***светлокосата*** *девойка.* (Хр. Смирненски) ↔ Който има тъмна, кестенява или черна коса. ***Тъмнокосо*** *момченце.*

СВЕТЛООК ↔ ТЪМНООК, ЧЕРНООК

Който има светли очи. *Една девойка стройна,* ***светлоока*** */ на своята другарка доверява.* (Ел. Багряна) ↔ Който има тъмни очи. *Пеят по жетва, пеят моми* ***тъмноoки.*** (Ел. Багряна) ***Черноок*** *младеж.*

СВЕТЪЛ[1] ↔ МРАЧЕН, ТЪМЕН[2]

В който има светлина, видимост. ***Светло*** *утро.* ***Светла*** *стая.* ↔ В който няма светлина и видимост. ***Мрачна*** *пещера.* ***Тъмна*** *нощ.*

¤ светло ↔ мрачно, тъмно

СВЕТЪЛ[2] ↔ ТЪМЕН[3]

1. Който излъчва светлина. ***Светли*** *звезди.* ↔ Който не излъчва

светлина. ***Тъмна*** *планета.*

2. Който е осветен и блести. ***Светли*** *води на езеро.* ***Светъл*** *прозорец.* ↔ Който не отразява, не пропуска светлина. ***Тъмна*** *река.* ***Тъмно*** *стъкло.*

3. *Прен.* За ум – проницателен, буден. *Отивах при Каравелова ..., обладан от почит, що ми вдъхваше тоя* ***светъл*** *и обширен ум.* (Ив. Вазов) ↔ Който не мисли ясно, добре, обикновено поради необразованост. *В упоритата борба за добиване на коравия ръжен залък не остана време за любопитство и за работа на* ***тъмните*** *умове на тия* ***тъмни*** *хора.* (Ив. Вазов)

4. Който има цвят, клонящ към белия, по-блед от основния. ***Светъл*** *костюм.* ***Светла*** *коса.* ↔ Който има цвят, клонящ към черния, по-наситен от основния. ***Тъмни*** *дрехи.* ***Тъмно*** *лице.*

¤ светло ↔ тъмно

СВОЕВРЕМЕНЕН ↔ НЕСВОЕВРЕМЕНЕН

Вж. ***навременен*** ↔ ***безвременен, ненавременен.*** ***Своевременна*** *намеса.* ***Несвоевременно*** *посещение.*

¤ своевременно ↔ несвоевременно; своевременност ↔ несвоевременност

СВОЙ, СОБСТВЕН[2] ↔ ЧУЖД[2]

Който принадлежи на лицето или предмета – вършител на действието. ↔ Който не е на лицето или предмета – вършител на действието, а на друг. *Все за другите залягах, / трябва, казвах, тъй е ред, /* ***своите*** *работи отлагах, /* ***чуждите*** *все по-напред.* (П. Р. Славейков) ***Чужд*** *съвет слушай, със* ***свой*** *ум живей.* (Послов.) ***Чуждите*** *майки са по-красиви, но* ***собствената*** *е най-мила.* (Послов.) *Хората, които имат* ***свой*** *ум, умеят да ценят и* ***чуждия****.* (Послов.)

СВОЙСТВЕН ↔ НЕСВОЙСТВЕН

Вж. ***присъщ*** ↔ ***неприсъщ; типичен*** ↔ ***атипичен, нетипичен; характерен*** ↔ ***нехарактерен; специфичен*** ↔ ***неспецифичен.*** ***Свойствено*** *на висшата класа високомерие.* ***Свойствена*** *за приятелите ни сърдечност.* ***Несвойствена*** *строгост.* ***Несвойствена*** *мълчаливост.*

¤ свойствено ↔ несвойствено

СГОВОР ↔ НЕСГОВОР

Вж. ***разбирателство*** ↔ ***неразбирателство.*** *Между тях цари мир и **сговор.** Семейството живее във вражда и **несговор.***

¤ сговорен ↔ несговорен; сговорно ↔ несговорно; сговорност ↔ несговорност

СГОВОРЧИВ ↔ НЕСГОВОРЧИВ

Който умее да живее в сговор, разбирателство или да общува с други. *Имам много **сговорчива** съквартирантка.* ↔ Който няма това качество. *Моят спътник ми се стори **несговорчив** и се усамотих в дъното на купето.*

¤ сговорчиво ↔ несговорчиво; сговорчивост ↔ несговорчивост

СГОДЕН ↔ НЕСГОДЕН

Вж. ***удобен*** ↔ ***неудобен*** (във 2. и 3. зн.), ***подходящ*** ↔ ***неподходящ. Сгоден** случай да се отблагодаря. **Сгодно** време за оран. Идвам в **несгоден** момент. **Несгодни** обстоятелства.*

¤ сгодно ↔ несгодно

СГЪВАЕМ ↔ НЕСГЪВАЕМ

За ножче, легло, стол и др. – който може да се сгъва. ***Сгъваем** чадър.* ↔ Който не може да се сгъва. ***Несгъваема** маса.*

¤ сгъваемост ↔ несгъваемост

СГЪВАМ, СДИПЛЯМ ↔ РАЗГЪВАМ

Правя, поставям нещо на катове, пластове, за да намаля обема му. ***Сгъвам** пране. **Сдиплям** чаршафи.* ↔ Развивам и опъвам в цялата му повърхност нещо, което е сгънато, нагънато. ***Разгъвам** сгънати ризи.*

¤ сгъване, сдипляне ↔ разгъване

СДЪРЖАН ↔ НЕСДЪРЖАН

Вж. ***въздържан*** ↔ ***невъздържан. Сдържан** критик. **Сдържан** смях. **Несдържан** почитател. **Несдържан** плач.*

¤ сдържано ↔ несдържано; сдържаност ↔ несдържаност

СЕВЕР ↔ ЮГ

1. Една от четирите главни посоки на света, която е към горния полюс на Земята, отляво на обърнат към изток човек. ↔ Една от четирите главни посоки на света, която е към долния полюс на Земята, отдясно на обърнат към изток човек. *Ти, щърко дългокраки, /*

*за где се готвиш ти? – Пак на **юг**, там гдето / реката Нил блести!* (Елин Пелин) *Мили са ми планините / и на **север,** и на **юг**.* (П. Р. Славейков) *Всички пътища тайни / на **север** и **юг**, / всичко, всичко / завръща се тук.* (П. Йорданова)

2. Северните страни и области. ↔ Южните страни и области. *През 19. век в Америка **Северът** и **Югът** водят дълга война.*

¤ северен ↔ южен; северно ↔ южно

СЕВЕРНЯК ↔ ЮЖНЯК

1. Човек, който населява или е роден в северна област (обикн. на дадена страна). *Аз съм **северняк.*** ↔ Човек, който населява или е роден в южна област (обикн. на дадена страна). *Мъжете приличаха на **южняци**. **Северняци** и **южняци** се различават по говора си.*

2. Студен вятър, който идва от север. *Духа **северняк**.* ↔ Топъл вятър, който иде от юг. *Чувства се **южнякът**.*

¤ севернячка ↔ южнячка; северняшки ↔ южняшки

СЕГА[1] ↔ ПОСЛЕ, СЕТНЕ, НЯКОГА

В някакъв определен момент, когато се говори за нещо. ***Сега** е нощ. Машината ритмично / припява и навява топла вяра.* (Н. Й. Вапцаров) ↔ След известно време, по-късно от някакъв определен момент. *И **после**... **после** / някаква омраза / се впиваше дълбоко във сърцата.* (Н. Й. Вапцаров) *Всичко, което е скрито **сега,** времето ще разкрие **някога**. **Сега** първо да се видим, **сетне** ще вечеряме.*

¤ сегашен ↔ послешен, сетнешен

СЕГА[2] ↔ ТОГАВА (ТОГАЗ *разг.***)**

Във времето около момента, когато се говори нещо. *Романтиката е **сега** в моторите, / които пеят / по небето синьо.* (Н. Й. Вапцаров) ↔ През друго време, друг момент, за който се говори, в противоположност на момента на говоренето. *Бях малък **тогава,** трябва да съм бил шест или седемгодишен.* (Й. Йовков) *И **тогаз** никак не се трудеше.*

СЕГАШЕН ↔ ТОГАВАШЕН

Който става или съществува сега. ***Сегашни** грижи.* ↔ Който става или съществува в определено друго време, различно от сега. ***Тогавашната** младеж беше доста по-различна.*

СЕДЯ ↔ СТОЯ

Намирам се в положение с опрени върху нещо (стол, земя, легло и др.) подвити, обикновено под ъгъл крака. ***Седя** и гледам, гледам, гледам / далечни полски ширини.* (Ц. Церковски) ↔ Намирам се в изправено положение, застанал съм на прави крака. *Онези, които **седят**, гледат отвисоко тези, които **стоят**.* (в. Стършел)

¤ седене ↔ стоене

СЕКСУАЛЕН ↔ АСЕКСУАЛЕН

1. Вж. ***полов ↔ безполов. Сексуални** признаци. Това растение е **асексуално**.*

2. Който има силно полово влечение. *Силно **сексуален** мъж.* ↔ Който не изпитва полово влечение. ***Асексуален** юноша.*

¤ сексуалност ↔ асексуалност

СЕНЧЕСТ ↔ СЛЪНЧЕВ

За място – в което не проникват слънчеви лъчи, което е на сянка. ***Сенчест** двор. **Сенчеста** пътека.* ↔ Който е огрян, огрява се от слънчеви лъчи. ***Слънчева** поляна. **Слънчева** тераса.*

СЕРИОЗЕН ↔ НЕСЕРИОЗЕН

1. Който буди доверие, на когото може да се разчита. ***Сериозен** кандидат. **Сериозен** купувач.* ↔ Който няма такова качество. ***Несериозен** противник. **Несериозен** клиент.*

2. За очи, изражение, държание – който съдържа съсредоточеност, замисленост. ***Сериозен** поглед. **Сериозно** лице.* ↔ Който съдържа усмивка, смях. ***Несериозен** вид. **Несериозна** постъпка.*

3. Вж. ***голям ↔ малък*** (във 2. и 5. зн.); ***значителен ↔ незначителен.*** *Работата изисква **сериозен** труд. **Несериозни** усилия.*

4. Вж. ***опасен ↔ безопасен; лек ↔ тежък*** (в 7. зн.). ***Сериозно** заболяване. **Несериозни** оплаквания.*

¤ сериозно ↔ несериозно; сериозност ↔ несериозност

СЕТИВЕН ↔ ИЗВЪНСЕТИВЕН, НЕСЕТИВЕН

Който се отнася до сетивата (органи у човека и животните, чрез които те получават възприятия и усещания). ***Сетивни** възприятия. **Сетивни** органи.* ↔ Който се отнася до други органи, които са извън сетивата. ***Извънсетивни** възприятия. **Несетивен** начин за познание.*

СИГУРЕН ↔ НЕСИГУРЕН

1. Който непременно ще се осъществи, ще бъде факт. ***Сигурен** успех.* ↔ Който може да не се осъществи. ***Несигурно** заминаване.*

2. Който вярва, че нещо е така или че ще стане, който не се съмнява в нещо. ***Сигурен** в избора си.* ↔ Който се съмнява в качествата или реализацията на нещо. ***Несигурен** съм, че това е чист памук.*

3. В който има увереност, който не съдържа съмнение, колебание. ***Сигурен** поглед. **Сигурна** походка.* ↔ В който няма увереност, който съдържа съмнение, колебание. ***Несигурен** тон. **Несигурно** обещание.*

4. Който не е застрашен от някаква опасност или несполука. ***Сигурно** скривалище.* ↔ Който няма такова качество. ***Несигурна** търговия*

5. Вж. ***надежден** ↔ **ненадежден. Сигурен** съюзник. **Сигурна** поща. **Несигурен** помощник. **Несигурен** полет.*

¤ сигурно ↔ несигурно; сигурност ↔ несигурност

СИЛА ↔ СЛАБОСТ, БЕЗСИЛИЕ

1. Способност на живите същества да действат чрез напрягане на мускулите си. *Физическа **сила.** Иска се голяма **сила** за придвижване на този товар.* ↔ Липса или недостатъчност на такава способност. *Старческо **безсилие**. Чувствам **слабост** и не мога да вървя.*

2. Способност на човек да преодолява с воля и характер пречки, трудности, да проявява твърдост, устойчивост. *Душевна **сила. Сила** на характера.* ↔ Липса на такива качества. *Душевно **безсилие**. Да бъдеш подчинен на двама / съвсем не е голяма драма. / Между Харибдата и Сцилата / **безсилието** прави **силата**.* (Ив. Ненков) *Моят клиент, господин съдия, е откраднал кесията на пострадалия в момент на **слабост**. Вероятно, защото в момент на **сила** сигурно би задигнал каса.* (в. Стършел)

3. Само *ед.* Висока степен, интензивност в проявата на нещо. ***Сила** на буря.* ↔ Ниска степен в проявата на нещо. ***Слабост** на осветлението.*

4. Възможност за действие, въздействие и др. ***Сила** на печата.* ↔ Невъзможност за действие, въздействие, на готовност за действие и др. ***Безсилие** на родителите. **Слабост** на съдебната власт.*

***Силата** на обещаващия се крие в **слабостта** на тези, които го слушат.* (А. Андреев)

СИЛЕН[1] ↔ БЕЗСИЛЕН, СЛАБ[3]

1. Който притежава голяма физическа или двигателна сила. ***Силен** работник. **Силен** двигател.* ↔ Който не притежава физическа сила. ***Безсилен** болен човек. Странна двойка бяха дядо и баба – той як и **силен**, а пък баба – **слаба**, но по цял ден не сяда, търчи та оправя село.* (С. Гугуланов)

2. Който действа или се проявява с голяма сила. ***Силно** вълнение. **Силна** буря.* ↔ Който няма такова качество. ***Безсилен** гняв. **Безсилен** глас. **Слаб** сняг. **Слабо** напрежение.*

3. Който има големи възможности и трудно може да бъде победен или преодолян. ***Силна** съпротива.* ↔ Който няма тези качества и лесно може да бъде победен, преодолян. ***Безсилна** власт. **Слаб** противник. Един **силен** удар ще направи повече от десет **слаби**.* (Погов.)

// Който има голямо влияние, авторитет, значение. ***Силна** партия.* ↔ Който няма авторитет, влияние, значение. ***Безсилен** политически орган. **Слаба** опозиция.*

4. Който притежава голяма душевна издръжливост, упоритост, твърдост. *Нещастието прави човека **силен** и горд.* (Г. Стаматов) ***Силна** воля.* ↔ Който няма такива качества. *Родителите са **безсилни** да се справят с непокорството на детето. **Слаб** характер.*

5. Вж. ***убедителен** ↔ **неубедителен**. **Силен** оратор. **Силна** защитна реч. **Слаб** организатор. **Безсилен** аргумент.*

6. Като *същ.* Човек с качества на силен (в 1 – 5 зн.). ↔ Човек с качества на слаб (в 1 – 5 зн.). *Стани, Боже, на **силните,** / и да съдиш ти ела / и **слабите**, и **силните** / зарад техните дела.* (П. Р. Славейков) *В коя държава **силните** не държат **слабите** в ръцете си, богатите – бедните?* (Хр. Ботев)

¤ силно ↔ безсилно, слабо

СИЛЕН[2] ↔ СЛАБ[4]

1. За вещество, напитка и под. – който въздейства с голяма сила. ***Силна** ракия.* ↔ Който няма голямо въздействие. ***Слабо** кафе.*

2. Вж. ***голям** ↔ **малък*** (в 1. зн.); ***значителен** ↔ **незначителен.***

Силен *интерес.* ***Слаба*** *реколта.*

3. Вж. ***добър²*, *хубав*** ↔ ***лош, недобър, калпав*** (в 1. зн.). ***Силен*** *успех.* ***Слаби*** *бележки.*

4. Който има много добри качества, подготовка, познания. ***Силен*** *по история.* ↔ Който няма такива качества. ***Слабо*** *стихотворение.*

¤ силно ↔ слабо

СИМЕТРИЧЕН ↔ АСИМЕТРИЧЕН, НЕСИМЕТРИЧЕН

В който има симетрия, който е съразмерен. ***Симетрични*** *фигури.* ↔ В който няма симетрия, който е несъразмерен. ***Асиметрично*** *разположение.* ***Несиметричен*** *нос.*

¤ симетрично ↔ асиметрично, несиметрично; симетричност ↔ асиметричност, несиметричност

СИМЕТРИЯ ↔ АСИМЕТРИЯ, АСИМЕТРИЧНОСТ, НЕСИМЕТРИЧНОСТ

Правилност, еднаквост в разположението на частите на една цялост, пълно съответствие между двете ѝ половини. ***Симетрия*** *на лицето.* ↔ Липса или нарушаване на симетрията в частите на едно цяло. ***Асиметрия*** *в томовете на речника – ту дебели, ту тънки.* ***Асиметричност*** *на фигурите.* ***Несиметричност*** *на двете половини на сграда.*

// Правилно, съразмерно и хармонично разположение на някои неща. ↔ Липса на правилно, съразмерно разположение на някои неща. *В разположението на мебелите има* ***асиметрия. Симетрията*** *е хармония, но невинаги* ***асиметрията*** *е дисхармония.*

СИМПАТИЧЕН ↔ АНТИПАТИЧЕН, НЕСИМПАТИЧЕН

Вж. ***привлекателен*** ↔ ***непривлекателен*** (в 1. зн.); ***приятен*** ↔ ***неприятен, противен*** (във 2. зн.). *Красиво и* ***симпатично*** *дете.* ***Симпатично*** *лице.* ***Антипатично****, пренебрежително изражение.* ***Несимпатичен*** *мъж.*

¤ симпатично ↔ антипатично, несимпатично; симпатичност ↔ антипатичност, несимпатичност

СИМПАТИЯ ↔ АНТИПАТИЯ

Чувство на влечение, благоразположение, което някой изпитва към някого или нещо. ↔ Чувство на спонтанна неприязън или не-

благоразположение към някого, нещо. *Даже такива неща като национални и племенни* ***симпатии*** *и* ***антипатии*** *му служеха само да извлича лична полза.* (Ал. Константинов) *Успявам тъй да се нагодя към* ***симпатиите*** *и* ***антипатиите*** *на дамата, че тя бързо открива у мен сродна душа.* (Б. Райнов)

¤ симпатичен ↔ антипатичен; симпатично ↔ антипатично

СИСТЕМЕН (СИСТЕМАТИЧЕН, СИСТЕМАТИЧЕСКИ) ↔ БЕЗСИСТЕМЕН, НЕСИСТЕМЕН

1. В който има система, който се извършва по определен ред, план. ***Системно*** *четене.* ***Системна (систематична, систематическа)*** *подготовка.* ***Системни (систематични, систематически)*** *упражнения.* ↔ В който няма система, който се извършва без определен ред, план. ***Безсистемно*** *четене.* ***Несистемно*** *лечение.*

2. Вж. ***редовен*** ↔ ***нередовен*** (в 1. и 2. зн.). ***Системни*** *нарушения.* ***Систематични (систематически)*** *грешки.* ***Системни (систематични, систематически)*** *закъснения.* ***Безсистемно*** *свирене на пиано.* ***Несистемни*** *посетители.*

¤ системно (систематично, систематически) ↔ безсистемно, несистемно; системност (систематичност) ↔ безсистемност, несистемност

СКАРВАМ ↔ ПОМИРЯВАМ, ПРИМИРЯВАМ, СДОБРЯВАМ

Предизвиквам несъгласие, свада, вражда между някого. *Делбата на наследството* ***скара*** *братята.* ↔ Възстановявам мир, съгласие между скарани, враждебно настроени лица. *Голямото нещастие изглади всички вражди,* ***примири*** *осиротелите семейства.* (Й. Йовков) ***Помирявам*** *старите противници.* ***Сдобрявам*** *скарани съседи. Животът* ***скарва,*** *смъртта* ***помирява.*** (Послов.)

¤ скарване ↔ помиряване, примиряване, сдобряване

СКАРВАМ СЕ ↔ ПОМИРЯВАМ СЕ, СДОБРЯВАМ СЕ

Влошавам, обтягам отношенията си с някого, като му казвам грубости или върша неприятни за него неща. *Вчера* ***се скарах*** *с приятелката си.* ↔ Преставам да бъда в лоши, обтегнати отношения с някого, с когото съм бил скаран. ***Помирих се*** *с родителите му.* ***Сдобрих се*** *със съседите.*

¤ скарване ↔ помиряване, сдобряване

СКЛОНЯЕМ ↔ НЕСКЛОНЯЕМ *спец.*

Който може да се скланя, който се мени по падеж. ***Склоняеми*** *съществителни.* ↔ Който не може да се скланя, не се мени по падеж. ***Несклоняеми*** *имена.*

¤ склоняемост ↔ несклоняемост

СКОПОСНИК ↔ НЕСКОПОСНИК *разг.*

Човек, който е уреден, сръчен в работата си. *Мъжът ми е* ***скопосник****, всичко той поправя.* ↔ Човек, който няма такива качества. *Голям* ***нескопосник*** *е.*

¤ скопосница ↔ нескопосница; скопосен ↔ нескопосен

СКОРО I, НАСКОРО I, НЕОТДАВНА ↔ ОТДАВНА[1]

Преди или от малко време, в близко минало. *Питах го … виждал ли е* ***скоро*** *Калина.* (Елин Пелин) ***Наскоро*** *ни посетиха.* ***Неотдавна*** *пристигнаха съобщения за сватбата им.* ↔ Преди или от много време, в неопределено минало. ***Отдавна*** *вече Ралица и Иво – мъж и жена живееха честито.* (П. П. Славейков)

¤ скорошен, наскорошен, неотдавнашен ↔ отдавнашен

СКОРО II, НАСКОРО II ↔ ОТДАВНА[2]

Не след много време, в близко бъдеще. *И се чу вест низ село, че* ***наскоро*** *ще е и сватба.* (П. П. Славейков) ***Скоро*** *ще оздравееш.* ↔ Преди много време, в миналото. ***Отдавна*** *завърших образованието си.*

СКОРОШЕН, НАСКОРОШЕН, НЕОТДАВНАШЕН ↔ ОТДАВНАШЕН, ОТКОЛЕШЕН (*поет.*)

Който е станал, бил скоро. ***Наскорошна*** *победа на отбора.* ***Неотдавнашни*** *избори.* ***Скорошен*** *инцидент.* ↔ Който е бил или се е случил отдавна, преди много време. ***Отдавнашен*** *цар.* ***Отдавнашни*** *събития.* ***Отколешни*** *времена. Талантът навред ще намери, ще отгатне и изрази правдата в какъвто и живот,* ***скорошен*** *или* ***отколешен****, да се крие тя.* (Ив. Гонгаров)

СКРОМЕН ↔ НАХАЛЕН, НЕСКРОМЕН

1. Който избягва да се изтъква, не обича да прави впечатление и да се налага с желанията или мнението си. ***Скромен*** *художник.* ↔ Който обича да се изтъква, да прави впечатление, да налага желани-

ята или мнението си. ***Нахална*** *съседка.* ***Нескромна*** *домакиня.*

2. В който няма скромност, който е лишен от скромност. ***Нахално*** *държание.* ***Нескромен*** *въпрос.* ↔ В който има, който изразява скромност. ***Скромен*** *поклон.*

¤ скромно ↔ нахално, нескромно; скромност ↔ нахалство, нескромност

СКРУПУЛЬОЗЕН ↔ БЕЗСКРУПУЛЕН *книж.*

У когото има скрупули (съобразяване с определени изисквания, норми). ***Скрупульозна*** *и стеснителна жена.* ↔ У когото липсват скрупули. ***Безскрупулен*** *кариерист.*

¤ скрупульозно ↔ безскрупулно; скрупульозност ↔ безскрупулност

СЛАВА ↔ БЕЗСЛАВИЕ, БЕЗСЛАВНОСТ

Широка известност и всеобщо признание на някого или на нещо за големи заслуги, качества, дарование. ***Славата*** *му на учен човек остана и днес.* (Ив. Вазов) *Живея със* ***славата*** *на победните години.* ↔ Липса на слава. ***Безславност*** *на робското подчинение. Някой си запитал, какво е по-добро и полезно да желае човек –* ***слава*** *или* ***безславие****.* (в. Труд)

СЛАВЕН ↔ БЕЗСЛАВЕН

Който се ползва със слава, който си е спечелил слава. *Твойто име ще остане* ***славно.*** (Ив. Вазов) ***Славен*** *воин.* ↔ Който не се ползва със слава, който носи срам или позор. ***Безславен*** *провал.* ***Безславно*** *завръщане от изпит.*

¤ славно ↔ безславно

СЛАВЯНОФИЛ ↔ СЛАВЯНОФОБ

Човек, който обича славяните и цени славянската култура. ***Славянофилите*** *са активни преди Освобождението.* ↔ Човек, който мрази славяните и не цени славянската култура.

¤ славянофилски ↔ славянофобски; славянофилство ↔ славянофобство

СЛАДЪК[1] ↔ ГОРЧИВ

1. Който има приятен вкус на захар. ***Сладък*** *сироп.* ↔ Който има силно неприятен вкус на пелин, хинин и под. ***Горчиво*** *хапче.*

2. *Прен.* Който изразява или предизвиква мъка, скръб, огорче-

ние. ***Горчиви** признания.* ↔ Който изразява или предизвиква радост, удоволствие. ***Сладък** живот.**Сладки** сънища.*

¤ сладичък ↔ горчивичък; сладичко ↔ горчивичко; сладко ↔ горчиво; сладост ↔ горчивина

СЛАДЪК^{2} ↔ КИСЕЛ

1. За плод, хранителен продукт – който има приятен вкус на захар. ***Сладък** плод.* ↔ Който има неприятен вкус на лимон, оцет, недозрял плод. ***Кисела** ябълка.*

2. *Прен. разг.* Който изразява добро разположение, нежност или желание да се внуши симпатия. ***Сладка** усмивка.* ***Сладко** изражение.* ↔ Който изразява недоволство, досада, лошо настроение или отношение. *Имаш **кисел** вид.* ***Кисела** физиономия.*

// Прен. Приятен, желан. *И смъртта й мила усмивка, / а хладен гроб – **сладка** почивка.* (Хр. Ботев) ***Сладки** приказки.* ↔ Неприятен, нежелан. *Правдата е **кисела**, а кривдата **сладка**.* (Погов.) (П. Р. Славейков)

¤ сладко ↔ кисело; сладост ↔ киселина

СЛАДЪК^{3}, БЛАГ^{2} (*разг.*) **↔ ЛЮТ, ЛЮТИВ**

1. Който има вкус на захар, мед и др. ***Сладък** плод.* ***Благо** ядене.* ↔ Който има остър, парещ вкус на дребни чушки, лук и под. ***Лют** гювеч.* ***Лютиви** чушки.*

2. *Прен.* Който има приятен, сладникав мирис. ***Сладък** аромат на ягоди и акации.* ↔ който има остър, дразнещ мирис. ***Лют** дим.* ***Лютива** мъгла.*

3. *Прен.* Който действа успокоително, премахва възпаление на кожата. ***Сладка** билка.* ***Благ** мехлем.* ↔ Който причинява възпаление, раздразнение на кожата. ***Лют** сапун.* ***Лютив** спирт.*

4. *Прен.* За реч – който е изпълнен с обич и нежност. *Обичам те, българска реч, / звук **сладък**, най-мил в звуковете.* (Ив. Вазов) ***Блага** дума железни врата отваря.* (Послов.) ↔ За думи – който е гневен, остър и причинява болка, обида. ***Люти** закани.*

5. *Прен.* Приятен, търпим. ***Сладка** мъка.* ***Блага** надежда.* ↔ За чувства, усещания – остър, неприятен, нетърпим. ***Люта** болка.* ***Лютива** скръб.*

СЛЕПВАМ II (СЛЕПЯМ II) ↔ ОТЛЕПВАМ III (ОТЛЕПЯВАМ III, ОТЛЕПЯМ III), РАЗЛЕПВАМ II (РАЗЛЕПЯМ II) *прен.*

Плътно прикрепям две неща едно към друго *Копнееше за такава умора, която да* ***слепи*** *клепачите му.* (А. Гуляшки) ↔ Разделям две плътно съединени, допрени неща. *Калмука ... с мъка* ***разлепи*** *затворените си клепачи.* (Й. Йовков) *Някога тия камъни са били* ***слепени****, но едно земетресение ги беше* ***разлепило*** *и отдръпнало на три-четири крачки един от друг.* (О. Василев) ***Отлепих*** *плика.*

¤ слепване, слепяне ↔ отлепване, отлепяване, отлепяне, разлепване, разлепяне

СЛОВЕСЕН ↔ БЕЗСЛОВЕСЕН

Който става, проявява се с думи, с реч. ***Словесен*** *изказ.* ***Словесна*** *похвала.* ↔ Който не става с думи, с реч. ***Безсловесна*** *война.* ***Безсловесно*** *обещание.*

¤ словесно ↔ безсловесно; словесност ↔ безсловесност

СЛУЖЕБЕН ↔ ИЗВЪНСЛУЖЕБЕН, НЕСЛУЖЕБЕН

Който става в мястото, където човек работи, служи или се отнася до работата му. ***Служебен*** *разговор.* ***Служебни*** *връзки.* ↔ Който става извън това място и не е свързан с работа и служба. ***Извънслужебна*** *среща.* ***Неслужебни*** *отношения.*

СЛЪНЧЕВ ↔ БЕЗСЛЪНЧЕВ (*рядко*)

Вж. ***облачен, мрачен, навъсен, намръщен, начумерен*** ↔ ***безоблачен, ведър, ясен.*** ***Слънчево*** *утро. Денят беше студен и* ***безслънчев****.* (Ем. Станев)

СМЕЛ, БЕЗСТРАШЕН, ХРАБЪР, НЕУСТРАШИМ (*книж.*), **СЪРЦАТ** (*разг.*) **↔ БОЯЗЛИВ, НЕСМЕЛ, СТРАХЛИВ**

1. Който не изпитва страх от нещо, някого. *Той* [народът] се *бе усетил изведнъж голям / и готов за бунта, и* ***храбър****, и сам.* (Ив. Вазов) [Левски] *изпитваше кой е* ***сърцат****, сиреч честен.* (Ив. Вазов) ***Смел*** *борец.* ***Безстрашен*** *войник.* ***Неустрашим*** *четник.* ↔ Който изпитва страх, бои се от *нещо.* ***Боязливо*** *дете.* ***Несмел*** *събеседник.* ***Страхлив*** *политик.*

2. В който се изразява, съдържа безстрашие, самоувереност. ***Смело*** *решение.* ***Безстрашна*** *атака.* ***Храбро*** *начинание.* ***Неустрашима*** *дързост.* ***Сърцато*** *поведение пред началника.* ↔ В който

липсва смелост, самоувереност, решителност. ***Боязливи*** *стъпки.* ***Несмел*** *отговор.* ***Страхлив*** *поглед.*

3. Като *същ.* Смел човек. ↔ Боязлив, страхлив човек. *Погледът на* ***смелия*** *е по-силен от меча на* ***страхливия.*** (Послов.)

¤ смело, безстрашно, храбро, неустрашимо ↔ боязливо, несмело, страхливо

СМЕЛОСТ, БЕЗСТРАШИЕ, ХРАБРОСТ, НЕУСТРАШИМОСТ (*книж.*) ↔ **БОЯЗЪН, СТРАХ**

Липса на страх, на емоционален стрес пред опасности, трудности, сблъсък с по-силни личности и под. *В боя ми завиждаха за моята* ***смелост.*** (М. Петканова) *Ти с твоето мъжество и* ***безстрашие*** *спаси и мене.* (Елин Пелин) ***Храбростта*** *и* ***неустрашимостта*** *на славяните бяха неописуеми.* (Ив. Вазов) ↔ Чувство на силно безпокойство, стрес пред реална или въображаема опасност, трудности и др. *Надежди ... и тайна* ***боязън*** */ отново вълнуват безсънно сърце.* (П. К. Яворов) ***Страхът*** *е бездушен и слеп, / на малките души – съветник свиреп.* (Ив. Вазов)

СМЕЛЧАГА, ХРАБРЕЦ, ЮНАК (*разг.*) ↔ **СТРАХЛИВЕЦ**

Смел, безстрашен човек. *Голям чудак и страшен* ***смелчага*** *е този поручик.* (Ив. Мартинов) ***Юнаците*** *спяха без гроб, ... / на връх планината.* (Ив. Вазов) ↔ Човек, който изпитва страх, който се плаши. ***Страхливецът*** *умира при всяка опасност, ...* ***храбрецът*** *умира само веднъж.* (Шекспир)

СМЕНЯЕМ ↔ **НЕСМЕНЯЕМ**

Който се сменя, не е постоянен. ***Сменяем*** *състезател.* ***Сменяем*** *директор.* ↔ Който не се сменя, който е постоянен. ***Несменяем*** *треньор.* ***Несменяем*** *ръководител.*

¤ сменяемост ↔ несменяемост

СМЕШЕН ↔ **ТЪЖЕН**

Вж. ***комичен*** ↔ ***трагичен.*** ***Смешна*** *случка.* ***Смешен*** *разказ.* ***Тъжен*** *спомен.* ***Тъжно*** *преживяване.*

¤ смешно ↔ тъжно

СМИЛАЕМ ↔ **НЕСМИЛАЕМ**

Който може да се смели в стомаха. ***Смилаема*** *храна.* ↔ Който не може да се смели или трудно се смила. ***Несмилаема*** *храна.*

¤ смилаемост ↔ несмилаемост

СМИСЛЕН ↔ БЕЗСМИСЛЕН, НЕСМИСЛЕН

1. Който има смисъл. ***Смислена*** *реч.* ↔ Който няма смисъл. ***Безсмислен*** *брътвеж.* ***Несмислени*** *думи.*

2. Който съдържа разум, основание. ***Смислено*** *предложение.* ↔ Който няма това качество. ***Безсмислени*** *обещания.* ***Несмислено*** *твърдение.*

¤ смислено ↔ безсмислено, несмислено; смисленост ↔ безсмисленост

СМИСЪЛ ↔ БЕЗСМИСЛИЕ

1. Вътрешно логическо съдържание (на думи, реч, явление), схващано чрез разума. *Разбирам* ***смисъла*** *на казаното.* ↔ Липса на логическо съдържание. ***Безсмислие*** *на текст.*

2. Оправдание, цел, основание за съществуването или извършването на нещо. *Младият студент беше от ония страстни натури, които намират* ***смисъла*** *на живота само в поклонение на някой идеал.* (Ив. Вазов) ↔ Липса на основание, оправдание за извършване или съществуване на нещо. *Дори самият живот бе компромис – всички знаеха, че ще умрат, но никой не се самоубиваше заради* ***безсмислието*** *на съществуването.* (А. Наковски)

СМЪРТ ↔ БЕЗСМЪРТИЕ, БЕЗСМЪРТНОСТ (*рядко*)

1. Прекратяване, край на живота. *И* ***смъртта*** *й мила усмивка, / а хладен гроб – сладка почивка.* (Хр. Ботев) ↔ Пребъдване във вековете, вечно съществуване. *В тая пещера живее бялата кукувица, благословена от Господа с* ***безсмъртие*** *– да не умира во веки веков.* (Елин Пелин) *Желание за* ***безсмъртност****. И* ***смъртта*** *на тебе, о, бесилко свята, / бе не срам, а слава нова на земята / и връх, откъдето виждаше духът / към* ***безсмъртието*** *по-прекия път.* (Ив. Вазов)

2. *Прен.* Край на съществуването на нещо, на спомена за нещо, някого. *Духовна* ***смърт****.* ***Смърт*** *на старите илюзии.* ↔ Вечен спомен за нещо, някого. *Ботев ли с бунтовните си песни / към* ***безсмъртие*** *на бой зове?* (Мл. Исаев)

СМЪРТЕН ↔ БЕЗСМЪРТЕН

1. Който умира, чието съществуване завършва със смърт. *Човекът*

е смъртен. ↔ Който никога не умира. *Боговете са* ***безсмъртни****.*

2. Като *същ.* Човекът (който неизменно умира). ↔ Личност, която остава да живее вечно, обикновено в спомените. *Изкуството е дар върховен, / то сила крие всемогъща, / в живота лей наслада скъпа, / в* ***безсмъртен смъртния*** *превръща.* (Ив. Вазов) ***Безсмъртните*** *винаги са били избивани от* ***смъртните****.* (Н. Гаубич)

СМЪТЕН, НЕЯСЕН², МЪТЕН³ (*рядко*) **↔ ЯСЕН⁴**

1. Който не се вижда или чува добре, без затруднение. ***Смътни*** *очертания.* ***Неясен*** *звук.* ***Мътна*** *светлина.* ↔ Който се вижда или чува добре, без затруднения. *Висок и* ***ясен*** *глас.* ***Ясни*** *хоризонти.*

2. Който е неопределен, не се долавя, разбира добре. *Слух* ***смътен*** *най-подир долита: / Младен ранен бил.* (Ив. Вазов) ***Неясно*** *подмятане.* ***Мътен*** *спомен.* ↔ Който е определен, който се долавя, разбира добре. ***Ясен*** *намек.*

¤ смътно, неясно, мътно ↔ ясно

СНИЗХОДИТЕЛЕН ↔ СТРОГ, СУРОВ⁷

Вж. ***отстъпчив ↔ неотстъпчив.*** ***Снизходителна*** *майка.* ***Снизходителна*** *присъда.* ***Строг*** *родител.* ***Сурова*** *присъда.*

¤ снизходително ↔ строго, сурово; снизходителност ↔ строгост, суровост

СНОСЕН ↔ НЕСНОСЕН

Вж. ***поносим ↔ непоносим; търпим ↔ нетърпим.*** ***Сносно*** *съществуване.* ***Сносно*** *съжителство.* ***Несносен*** *живот.* ***Несносно*** *робство.*

¤ сносно ↔ несносно; сносност ↔ несносност

СОЛЕН ↔ БЕЗСОЛЕН

1. Който съдържа сол, има вкус на сол. ***Солен*** *шаран.* ***Солено*** *сирене.* ↔ Който не съдържа сол. ***Безсолна*** *храна.* ***Безсолно*** *сирене.*

// Който е прекалено солен. *Яденето е* ***солено****.* ↔ Който не е достатъчно солен. *Супата е съвсем* ***безсолна****.*

2. *Прен.* Който е изпълнен с остроумие, духовитост или вулгарност и пробужда любопитство, смях и под. ***Солен*** *виц.* ***Солена*** *шега.* ↔ Който е лишен от остроумие, духовитост. ***Безсолна*** *закачка.* ***Безсолен*** *анекдот.*

¤ солено ↔ безсолно; соленост ↔ безсолност

СОЦИАЛЕН ↔ АНТИСОЦИАЛЕН

Който е в полза на интересите на обществото, на широките народни маси. ***Социална** политика. **Социална** революция.* ↔ Който е във вреда, против интересите на обществото. ***Антисоциална** политика. **Антисоциална** дейност.*

¤ социално ↔ антисоциално; социалност ↔ антисоциалност

СОЧЕН ↔ СУХ[4]

В който има много сок, течност, вода. ***Сочен** плод. **Сочна** трева.* ↔ В който няма много вода или който не съдържа течност. ***Сухо** сено. **Сух** хляб.*

¤ сочност ↔ сухота

СПЕЦИФИЧЕН ↔ НЕСПЕЦИФИЧЕН

Който е характерен, свойствен за точно определено лице или вид, предмети, явления. ***Специфична** за портокала миризма. **Специфични** условия на живот.* ↔ Който не е характерен, свойствен за определено лице или вид, предмети, явления. ***Неспецифични** признаци.*

¤ специфично ↔ неспецифично; специфичност ↔ неспецифичност

СПОГОДБА, СПОРАЗУМЕНИЕ, СЪГЛАСИЕ[2] ↔ НЕСЪГЛАСИЕ

Взаимно разбирателство между лица или страни, поели задължение да изпълняват известни условия. *Постигам **спогодба** при делба. **Споразумение** между държави за митнически облекчения. **Съгласие** за взаимни отстъпки.* ↔ Липса на такова разбирателство. *Поради **несъгласие** на страните договорът не беше подписан.*

СПОКОЕН, БЕЗТРЕВОЖЕН (*рядко*) **↔ НЕСПОКОЕН, ТРЕВОЖЕН, СМУТЕН**

За време и др. – вж. ***мирен** ↔ **размирен*** (в 3. зн); ***метежен** ↔ **безметежен.** Той живееше в своята тиха, **безтревожна, спокойна** атмосфера.* (Ив. Вазов) ***Неспокойна** нощ. **Тревожната** пролет на 1876 г. **Смутни** времена.*

¤ спокойно, безтревожно ↔ неспокойно, тревожно, смутно

СПОКОЙСТВИЕ ↔ БЕЗПОКОЙСТВО (БЕЗПОКОЙСТВИЕ), НЕСПОКОЙСТВИЕ (НЕСПОКОЙСТВО), ТРЕВОГА

Душевно състояние, при което липсват смущения, неприятни мисли и грижи. *Нямам* ***спокойствие***. ↔ Тревожно вълнение, очакване на нещо неприятно, загриженост за някого или за нещо. *Изпълнен съм с* ***безпокойство*** *преди пътуването. Около болния цари* ***безпокойствие***. *Приемам вестта с* ***неспокойство***. ***Тревогата*** *ми е голяма.*

СПОЛУЧЛИВ ↔ НЕСПОЛУЧЛИВ

Който завършва добре, с успех, добър резултат. ***Сполучливо*** *попадение на топка.* ***Сполучлив*** *край на сделка.* ↔ Който завършва зле, с лош резултат. ***Несполучлив*** *опит за кражба.* ***Несполучливо*** *представяне на изпит.*

¤ сполучливо ↔ несполучливо; сполучливост ↔ несполучливост

СПОРЕН I ↔ БЕЗСПОРЕН, НЕОСПОРИМ

Който не е напълно сигурен, който буди съмнение. ***Спорен*** *въпрос.* ***Спорен*** *резултат.* ↔ За който няма спор, съмнение. ***Безспорно*** *превъзходство.* ***Неоспоримо*** *доказателство. Реши се днес въпросът, тъй* ***спорен*** *и* ***безспорен****: / моралът в крак е вече със всички наши норми!* (К. Зидаров)

¤ спорно ↔ безспорно, неоспоримо; спорност ↔ безспорност, неоспоримост

СПОРЕН II ↔ НЕСПОРЕН

Който спори, който дава добри резултати. ***Спорна*** *работа.* ↔ Който не спори, не дава добри резултати. ***Неспорен*** *труд.*

¤ спорност ↔ неспорност

СПОСОБЕН ↔ НЕСПОСОБЕН

1. Който е в състояние, който може да извърши нещо. ***Способен*** *да реши сам.* ***Способен*** *е на всичко.* ↔ Който не е в състояние, няма възможност да извърши нещо. *Той е* ***неспособен*** *да се справи с детето.* ***Неспособен*** *да мисли.*

2. Вж. ***бездарен*** ↔ ***даровит, талантлив.*** *Много* ***способен*** *учен.* ***Неспособна*** *журналистка.*

3. Като *същ.* Способен човек. ***Способният*** *си личи във всяка работа.* ↔ Неспособен човек. *Най-лошото е, когато* ***неспособният***

покаже на какво е способен. (Св. Анастасиева)

¤ способност ↔ неспособност

СПРАВЕДЛИВ ↔ НЕСПРАВЕДЛИВ

1. Който действа съгласно с правдата и истината. ***Справедлив*** *съдия.* ***Справедливият*** *баща се отнася еднакво към децата си.* ↔ Който не проявява справедливост. ***Несправедлив*** *учител.* ***Справедливият*** *човек сам поставя пред себе си граници,* ***несправедливият*** *не признава никакви граници.* (Ж. Босюе)

2. Който е основан на истината, на правдата. ***Справедлива*** *присъда.* ***Справедлива*** *преценка.* ↔ Който не е основан на истината, на правдата. ***Несправедливо*** *обвинение.* ***Несправедливо*** *отношение.*

¤ справедливо ↔ несправедливо; справедливост ↔ несправедливост

СПРЕТНАТ ↔ НЕСПРЕТНАТ

Който има чист, прибран външен вид и поддържа чиста и подредена обстановката, в която живее и работи. ***Спретната*** *домакиня.* ↔ Който няма такъв външен вид и качества. ***Неспретнат*** *войник.*

// Който е чист, прибран, с добър вид. ***Спретната*** *кухня.* ***Спретнато*** *жилище.* ↔ Който не е достатъчно подреден, чист и няма добър вид. ***Неспретнат*** *двор.* ***Неспретнат*** *външен вид.*

¤ спретнато ↔ неспретнато; спретнатост ↔ неспретнатост

СРАВНИМ ↔ НЕСРАВНИМ

Който може да бъде сравняван с друг по количество, степен, значение и други качества или прояви. ***Сравними*** *величини.* ***Сравними*** *по височина дървета.* ↔ Който не може да бъде сравняван с друг по качества, прояви. ***Несравними*** *поети.* ***Несравнима*** *по красота планина.*

¤ сравнимост ↔ несравнимост

СРАМ ↔ БЕЗСРАМИЕ, БЕЗОЧИЕ, БЕЗОЧЛИВОСТ

Неприятно, мъчително чувство, породено от съзнанието за извършена лоша, неприлична постъпка. *Тя почервеня от* ***срам*** *при мисълта, че този човек знаеше или подозираше нещо от историята ѝ.* (Д. Димов) ↔ Липса на срам, на чувство за приличие или отговорност. *Той ходеше из търновските улици съвсем гол... В такава адамовска голота той проповядваше на народа* ***безсрамието***

и разюздаността на страстите. (Ив. Вазов) *Изненада ме* ***безочието*** *на младия човек в спора с баща му. Проява на голяма* ***безочливост.***

СРАМЕЖЛИВ, СТЕСНИТЕЛЕН, СВИТ (*прен. разг.*) ↔ **СВОБОДЕН**[3] (*прен.*), **ОТВОРЕН** (*прен. разг.*)

1. Който се смущава, държи се плахо и не изказва свободно мислите и чувствата си, който има задръжки в действията си. ***Срамежлива*** *първокласничка.* ***Стеснително*** *дете.* ***Свито*** *селянче.* ↔ Който не се смущава, държи се и говори естествено, непринудено, без задръжки. ***Свободен*** *ученик.* ***Отворено*** *момиче.*

2. Който е израз, проява на смущение, плахост, наличие на задръжки. ***Срамежлива*** *усмивка.* ***Стеснителен*** *отговор.* ***Свито*** *държание.* ↔ Който показва липса на смущение, свобода на изказване или действие. ***Свободно*** *общуване с непознати.* ***Отворено*** *държание.*

¤ срамежливо, стеснително, свито ↔ свободно, отворено; срамежливост, стеснителност, свитост ↔ свобода, отвореност

СРЕТА ↔ НЕСРЕТА *поет.*

Вж. ***щастие*** ↔ ***нещастие, злощастие.*** *Само това им стигаше, за да се упоят от такава невиждана дотогава* ***срета.*** (Т. Г. Влайков) *Мен ме е родила сякаш веда / и ми е прокобила* ***несрета.*** (Ел. Багряна)

СРОЧЕН ↔ БЕЗСРОЧЕН

Който е свързан с определен срок. ***Срочен*** *заем.* ***Срочен*** *трудов договор.* ↔ Който не е свързан с определен срок. ***Безсрочен*** *заем.* ***Безсрочно*** *назначение.*

¤ срочно ↔ безсрочно; срочност ↔ безсрочност

СРЪЧЕН ↔ НЕСРЪЧЕН

Вж. ***ловък*** ↔ ***неловък*** (в 1. и 3. зн.); ***похватен*** ↔ ***непохватен; умел*** ↔ ***неумел.*** ***Сръчен*** *и пъргав играч.* ***Сръчен*** *дипломат.* ***Несръчно*** *подаване на топка.* ***Несръчна*** *политика.*

¤ сръчно ↔ несръчно; сръчност ↔ несръчност

СТАБИЛЕН ↔ НЕСТАБИЛЕН

1. Вж. ***здрав***[1]***, солиден, як*** ↔ ***нездрав, слаб.*** ***Стабилна*** *постройка.* ***Нестабилна*** *ограда.*

2. Вж. ***устойчив*** ↔ ***неустойчив. Стабилна*** *стълба.* ***Стабилен*** *валутен курс.* ***Нестабилна*** *походка.*

¤ стабилно ↔ нестабилно; стабилност ↔ нестабилност

СТАБИЛИЗИРАМ ↔ ДЕСТАБИЛИЗИРАМ *книж.*

Правя нещо да стане стабилно, здраво, трайно, устойчиво. ***Стабилизирам*** *икономиката.* ***Стабилизирам*** *здравето си.* ↔ Разрушавам или намалявам стабилността, устойчивостта на нещо. ***Дестабилизирам*** *селското стопанство.* ***Дестабилизирам*** *отношенията между две страни.*

¤ стабилизиране ↔ дестабилизиране

СТАВАМ ↔ СЯДАМ

Вдигам се, изправям се на крака от седнало или полегнало положение. ↔ Заемам седящо положение върху мебел или на земята. *Жълт трамвай върху релси звъни, / тъкмо* ***сядам*** *и чувам:* ***„Стани!"*** (Г. Ивчев) *Проследи с поглед майка си, която* ***ставаше*** *и* ***сядаше,*** *за да прислужва с яденето.* (Ф. П. Мутафова)

¤ ставане ↔ сядане; станал ↔ седнал

СТАНДАРТЕН ↔ ИЗВЪНСТАНДАРТЕН, НЕСТАНДАРТЕН

1. Който отговаря, съответства на определен официален стандарт, на дадени норми, изисквания. ***Стандартно*** *облекло.* ↔ Който е извън определен стандарт, който не отговаря, не съответства на известен стандарт. ***Извънстандартна*** *продукция.* ***Нестандартни*** *номера на обувки.*

2. Който е съобразен с някакъв образец, тип и не е оригинален. ***Стандартен*** *отговор.* ↔ Който не става по определен типов образец, а е по-различен, оригинален. ***Извънстандартно*** *решение на проблема. Със* ***стандартно*** *мислене не може да се реши един* ***нестандартен*** *проблем.* (Д. Гигов)

¤ стандартно ↔ нестандартно; стандартност ↔ нестандартност

СТАРАТЕЛЕН ↔ НЕСТАРАТЕЛЕН

Вж. ***грижлив, грижовен, усърден*** ↔ ***небрежен, немарлив, нехаен; акуратен*** ↔ ***неакуратен; прилежен*** ↔ ***неприлежен. Старателен*** *войник.* ***Старателна*** *подготовка.* ***Нестарателен*** *офицер.* ***Нестарателно*** *изпълнение.*

¤ старателно ↔ нестарателно; старание, старателност ↔ неста-

рателност

СТАРТ ↔ ФИНАЛ[1]

1. Начален пункт, линия, от която започва състезание. ↔ Краен пункт, линия, където завършва състезание. ***Старт*** *– искра – газ – / и потегляме.* (Ст. Гечев)

2. прен. Начало ↔ Край. *След спазмите от гняв и страх / или след трудното прераждане /* ***финалът*** *се превръща в* ***старт*** */ за нови бягства след миражите.* (Ив. Динков)

¤ стартов ↔ финален; стартирам ↔ финализирам

СТАРТИРАМ ↔ ФИНАЛИЗИРАМ *прех.*

Прен. Поставям начало на нещо; започвам. *Книгата „Аз съм българче" на книжния пазар* ***стартира*** *поредицата „Сияйна зора".* (в. Уч. дело, 2006). ***Стартирам*** *проект.* ↔ Приключвам нещо, поставям край на нещо започнато. *Мозъкът ми представлява купчина от идеи. Но когато наближи крайният срок, съм принудена да* ***финализирам*** *идеи, трупани с години.* (в. Кеш, 2002)

СТАТИЧЕН ↔ АСТАТИЧЕН (АСТАТИЧЕСКИ) *спец.*

Вж. ***подвижен ↔ неподвижен. Статично*** *положение.* ***Статични*** *образувания.* ***Астатичен*** *регулатор.* ***Астатическа*** *система.*

¤ статично ↔ астатично, астатически; статичност ↔ астатичност

СТОЛИЧЕН ↔ ИЗВЪНСТОЛИЧЕН

Който се намира в столицата. ***Столичен*** *театър.* ***Столично*** *движение.* ↔ Който не е в столицата, а се намира, става извън столицата. ***Извънстолични*** *опери.* ***Извънстолична*** *промишленост.*

СТРАСТ ↔ БЕЗСТРАСТИЕ, БЕЗСТРАСТНОСТ

1. Силно чувство на влечение, което изцяло завладява някого. ***Страст*** *безумна, неразумна обуздай.* (П. К. Яворов) ↔ Безчувствие, липса на страст. *Гледа я с пълно* ***безстрастие.***

2. Силно увлечение, въодушевление, готовност за нещо. *Работи със* ***страст.*** ↔ Равнодушие, безучастно отношение към някого или нещо. *Тука бурите спят. Само мир и* ***безстрастност*** *край тебе.* (А. Разцветников) *Понякога той изпитваше мрачно доволство от своето* ***безстрастие*** *пред най-ужасни драми.* (Д. Димов)

СТРАСТЕН ↔ БЕЗСТРАСТЕН

1. Който е отдаден със страст на нещо или е обзет от страст към нещо. ***Страстен*** *изследовател.* ***Страстен*** *привърженик на музиката.* ↔ Който се отнася безразлично, без чувство, увлечение към нещо или някого. ***Безстрастен*** *зрител.* ***Безстрастен*** *съпруг.*

2. Който е изпълнен със страст. ***Страстна*** *преданост.* ***Страстни*** *думи.* ↔ Който не е изпълнен със страст. ***Безстрастен*** *поглед.* ***Безстрастно*** *изказване.*

¤ страстно ↔ безстрастно; страстност ↔ безстрастност

СТРОЕВАК ↔ НЕСТРОЕВАК *спец.*

Войник, който влиза в строй, в битка. *Бил е* ***строевак*** *през войната.* ↔ Войник, който не влиза в строй, който е на нестроева служба. *Личи, че маршируват* ***нестроеваци.***

СТРОЕН ↔ НЕСТРОЕН

1. Който е добре подреден. ***Стройни*** *редици.* ↔ Който не е добре подреден. ***Нестройна*** *манифестация.*

2. За звукове, говор и под. – който е добре съгласуван, едновременен. ***Стройна*** *реч.* ***Стройна*** *песен.* ↔ Който не е добре съгласуван, не звучи едновременно. ***Нестроен*** *хор.* ***Нестройно*** *слово.*

¤ стройно ↔ нестройно; стройност ↔ нестройност

СТЯГАМ[1], ЗАТЯГАМ, ИЗОПВАМ[2] (ИЗПЪВАМ[2]), ОПЪВАМ[2] ↔ ОТПУСКАМ[2], ОТХЛАБВАМ, РАЗПУСКАМ, РАЗХЛАБВАМ

1. Дърпам нещо, което се връзва, усуква, навива, за да прилепне по-плътно към нещо друго. ***Стягам*** *връзките на обувките.* ***Затягам*** *колана си.* ***Изпъвам*** *въже.* ***Опвам*** *колана си.* ↔ Пускам по-свободно нещо, което се връзва, усуква, навива, за да не бъде стегнато. ***Отпускам*** *колана си.* ***Отхлабвам*** *въже.* ***Разпускам*** *ремъка.* ***Разхлабвам*** *възел.*

// Притискам силно, прибирам едни към други краищата на нещо вързано, пришито, допряно (обикн. меко, гъвкаво – въже, конец, плат и под.). ***Стягам*** *чувал.* ***Затягам*** *струна.* ***Изопвам*** *юзди.* ↔ Правя да са свободни, раздалечени едни от други краищата на нещо (меко, гъвкаво) или нещо, което притиска друго. ***Отпускам*** *въже около ръцете.* ***Отпускам*** *хватка около кръста.* ***Отхлабвам*** ***струна.***

2. Със същото действие правя някой или нещо да бъде вързан поздраво или да прилепне по-добре някъде. ***Затягам** ръцете на арестанта. **Стягам** пленник.* ↔ Пускам по-свободно някого, нещо, които са вързани, притиснати с нещо. ***Отпускам** детето от хватката си. **Отхлабвам** вързаните си ръце. **Разпуснах** вързаните кучета. **Разхлабвам** пленник. **Разхлабвам** прегръдка*

3. *Прен.* Въвеждам по-голяма взискателност, строгост (обикн. на дисциплина, организация и под.). ***Стягам** учениците. **Затягам** дисциплината в ротата.* ↔ Правя по-свободен, с по-малко строги правила (дисциплина, ред, организация и под.). ***Отпускам** дисциплината. **Отхлабвам** реда в института. Не **разпускай** децата, защото ще ти се качат на главата. **Разхлабвам** класа.*

¤ стягане, затягане, изопване (изпъване), опване (опъване) ↔ отпускане, отхлабване, разпускане, разхлабване

СТЯГАМ[2] ↔ ОТПУСКАМ[3]

Правя нещо да стои по някакъв начин изкуствено, като го напрягам, изправям и под. ***Стягам** рамене. **Стягам** тяло.* ↔ Оставям нещо да лежи или стои свободно, без напрежение или без да се придържа, подпира, подкрепя по някакъв начин. ***Отпускам** глава на рамото му. **Отпускам** ръце.*

¤ стягане ↔ отпускане; стегнат ↔ отпуснат; стягам се ↔ отпускам се

СУРОВ[8] ↔ СУХ[5]

1. Обикновено за дърва – който не е изсъхнал добре, който съдържа влага. ***Сурови** дърва.* ↔ Който не съдържа влага. ***Сух** пън. **Сухи** подпалки.*

2. Като *същ. (**сурово** ↔ **сухо**)*. Неизсъхнали неща (обикн. дърва). ↔ Изсъхнали неща (обикн. дърва). *Покрай **сухото** гори и **суровото**.* (Погов.)

¤ сурово ↔ сухо

СХВАТЛИВ ↔ НЕСХВАТЛИВ

Вж. ***възприемчив** ↔ **невъзприемчив**. **Схватлив** ум. **Схватлива** снаха. **Несхватлива** дъщеря.*

¤ схватливост ↔ несхватливост

СХОДСТВО ↔ НЕСХОДСТВО

Вж. ***подобие, прилика*** ↔ ***разлика, различие. Сходство*** *в характерите.* ***Несходство*** *на мнения.*

¤ сходен ↔ несходен

СЪБИРАМ (СБИРАМ *разг.*) ↔ **ПИЛЕЯ** (*несв.*), **ПРЪСКАМ, РАЗПИЛЯВАМ, РАЗПРЪСКВАМ**

Вземам отделни предмети или части от нещо, разположени на много места, и ги слагам на едно място заедно. *Борци, венец ви свих от песен жива, / от звукове, що никой не* ***сбира***. (Ив. Вазов) ↔ С хвърляне слагам, разполагам отделни предмети или части от нещо на много места. ***Пилея*** *събраните листи.* ***Пръскам*** *семе.* ***Разпилявам*** *боб по пода. Вятър* ***разпръсква*** *облаците. С шепа* ***събира*** [пари], *с лопата* ***пилее***. (Погов.) *Децата* ***сбират*** *дребните пари, които булката* ***пръска***.

¤ събиране (сбиране) ↔ пилеене, пръскане, разпиляване, разпръскване

СЪВЕСТЕН ↔ БЕЗСЪВЕСТЕН

Вж. ***добросъвестен*** ↔ ***недобросъвестен. Съвестен*** *ръководител.* ***Съвестен*** *доклад за слабостите в работата. Притворството е съвестта на* ***безсъвестния*** *човек.* (Ст. Михайловски) ***Безсъвестен*** *баща.*

¤ съвестно ↔ безсъвестно; съвестност ↔ безсъвестност, несъвестност

СЪВМЕСТИМ ↔ НЕСЪВМЕСТИМ

Който може да съществува заедно с друг, който не изключва съществуването на друг. ***Съвместими*** *кръвни групи.* ↔ Който не може да съществува заедно с друг, който изключва съществуването му. ***Несъвместими*** *мнения.* ***Несъвместими*** *характери.*

¤ съвместимост ↔ несъвместимост

СЪВПАДАМ ↔ РАЗЛИЧАВАМ СЕ

Еднакъв съм с нещо друго по определени или всички особености, прояви. *Двете плоскости* ***съвпадат*** *по размери. Мненията ни* ***съвпадат.*** ↔ Различен съм, не съм еднакъв с друг по нещо или по всичко. *Предложенията им съществено* ***се различават***. *Пластовете* ***се различават*** *по дебелина.*

¤ съвпадане ↔ различаване

СЪВПАДЕНИЕ, СЪВПАДЕЖ (*рядко*) ↔ **НЕСЪВПАДЕНИЕ**

1. Явление, нещо, което става едновременно с друго. *Срещата ни е странно **съвпадение**. **Съвпадеж** на датите на изпитите в двете училища.* ↔ Нещо, което става отделно от друго, което не съвпада с друго. *Има неприятно **несъвпадение** в пристигането на гостите.*

2. Еднаквост, тъждественост на нещата. ***Съвпадение** на предвижданията и получените резултати. **Съвпадеж** на мненията.* ↔ Нееднаквост, различие между нещата. ***Несъвпадение** на интереси.*

СЪВЪРШЕНСТВО, ПЕРФЕКТНОСТ (*книж., нежел.*) ↔ **НЕСЪВЪРШЕНСТВО**

Най-високо качество, положителни качества в най-голяма степен. ***Съвършенство** на Моцартовата музика. **Перфектност** на цигулковото изпълнение.* ↔ Липса на такова високо качество, наличие на слабости, грешки. ***Несъвършенство** на езика на творба. Удивлението бележи пределите на нашите познания и често доказва не толкова **съвършенството** на нещата, колкото **несъвършенството** на нашия ум.* (Ларошфуко, МВ)

СЪГЛАСЕН ↔ НЕСЪГЛАСЕН

Който приема нещо, съгласява се с нещо. ***Съгласен** съм с предложенията за работа.* ↔ Който не приема нищо, не е съгласен с някого, нещо. *Винаги е **несъгласен** с мнението на групата.*

СЪГЛАСИЕ[2] ↔ НЕСЪГЛАСИЕ

1. Вж. ***отказ** ↔ **потвърждение.*** *Децата ни напредват* [в училище] *и доказват, че са готови да бъдат ученици, без да се съобразяват с нашето **съгласие** или **несъгласие**.* (Е. Генова)

2. Вж. ***единодушие, едногласие** ↔ **разногласие.*** *В дома им цари **съгласие. Несъгласие** между политическите сили. **Съгласието** строи, **несъгласието** разрушава.* (Послов.)

СЪДЪРЖАТЕЛЕН ↔ БЕЗСЪДЪРЖАТЕЛЕН, ТЪП[4] (*прен. разг.*)

Който има богато, ценно съдържание, добри качества. ***Съдържателен** труд. **Съдържателен** разговор.* ↔ Който няма такива качества. ***Безсъдържателен** живот. **Тъп** разговор.*

¤ съдържателно ↔ безсъдържателно, тъпо; съдържателност ↔ безсъдържателност, тъпота

СЪЗВУЧИЕ ↔ НЕСЪЗВУЧИЕ

1. Едновременно изпълнение, съчетание от няколко тона или инструмента, което звучи добре, хармонично. ***Съзвучие** на цигулки.* ↔ Едновременно изпълнение на тонове или инструменти, което не звучи добре. ***Несъзвучие** на гласове.*

2. Еднакво звучене. ***Съзвучие** на рими.* ↔ Липса на еднакво звучене. ***Несъзвучие** на стихове.*

3. *Прен.* Вж. ***съответствие** ↔ **несъответствие.** **Съзвучие** на цветове. **Несъзвучие** на мисли.*

¤ съзвучно ↔ несъзвучно; съзвучност ↔ несъзвучност

СЪЗДАВАМ, СЪТВОРЯВАМ ↔ СЪСИПВАМ, УНИЩОЖАВАМ

Изработвам, правя нещо, което не е съществувало по-рано. *И писмена народни те* [Кирил и Методий] *вещо **сътворили.*** (Ив. Вазов) ***Създавам** закон.* ↔ Премахвам, правя да не съществува нещо изработено, което е съществувало по-рано. ***Съсипвам** град. **Унищожавам** предишното производство.*

¤ създаване, сътворяване ↔ съсипване, унищожаване

СЪЗНАНИЕ ↔ БЕЗСЪЗНАНИЕ, НЕСВЯСТ

С *предл.* в. Състояние, в което човек има способност да мисли и да чувства. *Детето е в **съзнание.** Идвам в **съзнание.*** ↔ Състояние, в което човек изгубва способност да усеща, да мисли, да чувства. *Болният още е в **безсъзнание.** Изпадам в **безсъзнание.** Лежа в **несвяст.***

СЪЗНАТЕЛЕН ↔ БЕЗСЪЗНАТЕЛЕН (*книж.*), **НЕСЪЗНАТЕЛЕН**

1. Вж. ***добросъвестен** ↔ **недобросъвестен; съвестен** ↔ **безсъвестен.** **Съзнателен** слушател. **Съзнателна** подготовка на спортист. **Безсъзнателна** твар. **Несъзнателен** гражданин. **Несъзнателно** изпълнение.*

2. Вж. ***волев**[2] ↔ **неволен, инстинктивен, машинален; осъзнат** ↔ **неосъзнат.** **Съзнателен** риск. **Безсъзнателен** стон. **Несъзнателен** жест.*

¤ съзнателно ↔ безсъзнателно, несъзнателно; съзнателност ↔ безсъзнателност, несъзнателност

СЪИЗМЕРИМ ↔ НЕСЪИЗМЕРИМ

Който може да се мери, да бъде сравняван по размер с друг. ***Съизмерими*** *величини.* ***Съизмерими*** *градове.* ↔ Който не може да се мери, да бъде сравняван по размер с друг. ***Несъизмерими*** *таланти.* ***Несъизмерими*** *дейности.*

¤ съизмеримост ↔ несъизмеримост

СЪМНИТЕЛЕН ↔ БЕЗСЪМНЕН, НЕСЪМНЕН

Вж. ***спорен[1]*** ↔ ***безспорен, неоспорим. Съмнителен*** *успех.* ***Безсъмнена*** *победа.* ***Несъмнена*** *готовност.*

¤ съмнително ↔ безсъмнено, несъмнено; съмнителност ↔ безсъмненост, несъмненост

СЪН ↔ БЕЗСЪНИЕ, БЕЗСЪНИЦА

Състояние на физиологична почивка с намалена или напълно спряла дейност на сетивата и съзнанието и без волеви движения. *Дълбок* ***сън.*** *Капнал съм за* ***сън.*** ↔ Състояние, когато не се спи, защото нервите са възбудени. *Кошмарно* ***безсъние.*** *Продължителна* ***безсъница.***

// Физиологична нужда от такава почивка. *Дълго Цочо се мъчи / и уроците учи, / но го тежък* ***сън*** *обори / и очите му затвори.* (Елин Пелин) ↔ Невъзможност да се заспи, липса на желание за сън. *Измъчва ме* ***безсъние.***

СЪНАРОДНИК ↔ ЧУЖДЕНЕЦ

Лице от даден народ по отношение на другите хора от същия народ. *На една маса в кафенето са насядали* ***сънародници.*** ↔ Лице от друга страна, държава. *По името и по дрехите му личеше, че е* ***чужденец.***

¤ сънародница, сънародничка ↔ чужденка

СЪОБРА̀ЗЕН ↔ НЕСЪОБРА̀ЗЕН

Вж. ***подходящ*** ↔ ***неподходящ. Съобразни*** *решения.* ***Съобразни*** *дрехи.* ***Несъобразен*** *отговор.* ***Несъобразен*** *закон.*

¤ съобразно ↔ несъобразно; съобразност ↔ несъобразност

СЪОБРАЗИТЕЛЕН ↔ НЕСЪОБРАЗИТЕЛЕН

1. Който се съобразява, който взема под внимание условията на

момента и действа според тях. ***Съобразителен*** *шофьор.* ↔ Който не се съобразява, който не взема под внимание условията на момента и не действа според тях. ***Несъобразителен*** *полицай.*

2. В който има съобразяване с някакви условия, даден случай. ***Съобразителна*** *постъпка.* ↔ В който липсва съобразяване с нещо. ***Несъобразителни*** *думи.*

¤ съобразително ↔ несъобразително; съобразителност ↔ несъобразителност

СЪОТВЕТСТВИЕ ↔ НЕСЪОТВЕТСТВИЕ

Положителна взаимна зависимост, добро съотношение между неща, явления. ***Съответствие*** *на силите.* ***Съответствие*** *по успех.* ↔ Липса на съответствие. ***Несъответствие*** *между желанията и възможностите.* ***Несъответствие*** *на мнения.*

¤ съответен ↔ несъответен; съответно ↔ несъответно

СЪПОСТАВИМ ↔ НЕСЪПОСТАВИМ

Вж. ***сравним*** ↔ ***несравним.*** ***Съпоставими*** *по успех класове.* ***Несъпоставими*** *по талант творци.*

¤ съпоставимост ↔ несъпоставимост

СЪПРИЧАСТЕН ↔ НЕПРИЧАСТЕН

Който има отношение към нещо, някого или участва в нещо. *Основахме революционен комитет, на който от днес и ти си член,* ***съпричастен*** *в нашето свято дело.* (Г. Манов) ↔ Който няма отношение към нещо, някого, или не участва в нещо. *Пристигна Петинов... тих и като че* ***непричастен*** *в нечистите работи на общинарите.* (Г. Караславов)

¤ съпричастно ↔ непричастно; съпричастност ↔ непричастност

СЪПРИЧАСТИЕ, УЧАСТИЕ, ЧУВСТВО ↔ БЕЗРАЗЛИЧИЕ, БЕЗУЧАСТИЕ

Наличие на разбиране за проблемите на някого, нещо и готовност за намеса при решаването им. *Проявявам* ***съпричастие.*** *Погледна ме с искрено* ***участие.*** *Отнасям се с* ***чувство*** *към мъката му.* ↔ Липса на разбиране и чувство към някого, нещо. *Изслуша ме с пълно* ***безразличие.*** ***Безучастие*** *към проблемите на предприятието.*

СЪРАЗМЕРЕН ↔ НЕСЪРАЗМЕРЕН

Който има правилни, хармонични една на друга части или съответстващи на нещо размери. *Статуетката има* ***съразмерни*** *форми.* ***Съразмерна*** *на тялото глава.* ↔ Който няма такова качество. ***Несъразмерни*** *на тялото ръце. Спортист с* ***несъразмерно*** *тяло.*

¤ съразмерно ↔ несъразмерно; съразмерност ↔ несъразмерност

СЪРДЕЧЕН[2] **↔ ИЗВЪНСЪРДЕЧЕН** (*рядко*)

Който е свързан със сърцето, който не се отнася до другите телесни органи. ***Сърдечно*** *заболяване.* ***Сърдечни*** *функции.* ↔ Който не е свързан със сърцето, който се отнася до други телесни органи. ***Извънсърдечно*** *страдание.*

СЪСРЕДОТОЧАВАМ СЕ ↔ ОТВЛИЧАМ СЕ, РАЗСЕЙВАМ СЕ, РАЗСРЕДОТОЧАВАМ СЕ

Вж. ***концентрирам се*** ↔ ***деконцентрирам се. Съсредоточавам*** *се в играта.* ***Отвличам се*** *и не мога да свърша работата в срок.* ***Разсейвам се*** *и не чувам последните думи.* ***Разсредоточих се****, когато ме повикаха, и забравих да телефонирам.*

¤ съсредоточаване ↔ отвличане, разсейване, разсредоточаване

СЪСРЕДОТОЧАВАНЕ ↔ РАЗСРЕДОТОЧАВАНЕ

Вж. ***концентрация*** ↔ ***деконцентрация. Съсредоточаване*** *на войски.* ***Разсредоточаване*** *на производствени предприятия.*

СЪСРЕДОТОЧЕН ↔ НЕСЪСРЕДОТОЧЕН, РАЗСЕЯН

Вж. ***внимателен*** ↔ ***невнимателен*** (в 1. и 2. зн.). ***Съсредоточен*** *преподавател.* ***Съсредоточено*** *четене.* ***Несъсредоточен*** *слушател.* ***Разсеян*** *ученик.* ***Разсеян*** *поглед.*

¤ съсредоточено ↔ несъсредоточено, разсеяно; съсредоточеност ↔ несъсредоточеност, разсеяност

СЪСТОЯТЕЛЕН ↔ НЕСЪСТОЯТЕЛЕН *книж.*

Вж. ***беден*** ↔ ***богат*** (в 1. зн.). ***Състоятелно*** *семейство.* ***Състоятелни*** *роднини.* ***Несъстоятелни*** *родители.* ***Несъстоятелен*** *длъжник.*

¤ състоятелност ↔ несъстоятелност

СЪЩЕСТВЕН ↔ НЕСЪЩЕСТВЕН

Вж. ***важен, немаловажен*** ↔ ***маловажен, неважен. Съществен*** *урок.* ***Съществени*** *причини.* ***Несъществена*** *проверка.* ***Несъще-***

ствени *пропуски.*

¤ съществено ↔ несъществено; същественост ↔ несъщественост

СЮЖЕТЕН ↔ БЕЗСЮЖЕТЕН

За художествено произведение – който е със сюжет. ***Сюжетна*** *книга.* ***Сюжетна*** *музика.* ↔ Който е без сюжет или само с отделни сюжетни елементи. ***Безсюжетно*** *произведение.* ***Безсюжетна*** *поезия.*

Т

ТАЕН ↔ ЯВЕН

1. Който не се знае, който се крие от някого. ***Таен*** *документ.* ↔ Който се знае, вижда от всички. *Оставям пари на* ***явно*** *място.* ***Явно*** *гласуване.*

2. Вж. ***открит[1], нескрит, явен*** ↔ ***потаен, прикрит, скрит.*** ***Таен*** *свидетел.* ***Тайна*** *омраза.* ***Явен*** *враг.* ***Явно*** *възмущение.*

¤ тайно ↔ явно

ТАКА (ТЪЙ *разг.***) ↔ ДРУГОЯЧЕ, ИНАК (ИНАЧЕ), ОНАКА** (*разг.*)

По някакъв посочен или познат начин. *Аз искам да те помня все* ***така****: / бездомна, безнадеждна и унила.* (Д. Дебелянов) ***Така*** *си мреш,* ***така*** *сме ний.* (П. К. Яворов) ***Тъй*** *мълвеше тоз мъж, / в килията скрит.* (Ив. Вазов) ↔ По друг начин, различен от посочения или познатия. *От крепостния зид полето изглеждаше по-****другояче****.* (А. Дончев) *Постъпвам* ***инак (иначе)****. Той гледаше по-****иначе*** *на нещата. Пендев Костадин* ***така*** *щял да направи,* ***онака*** *щял да стори.* (К. Петканов)

ТАКТИЧЕН ↔ НЕТАКТИЧЕН

1. Който проявява такт, внимание, съобразителност. ***Тактичен*** *съдия.* ↔ Който не проявява такт. *Той беше откровен и често* ***нетактичен****.*

2. Който е извършен с такт. ***Тактично*** *държание.* ↔ Който е извършен без такт, в който липсва такт. ***Нетактична*** *забележка.*

ТАКЪВ ↔ ИНАКЪВ, ОНАКЪВ (*разг.*)

Различен от този, който се посочва или с който се сравнява. *Този телевизор е по-**инакъв** от другите.* ↔ Някакъв, какъвто се посочва или с който се сравнява. *Когато сиромах дядо Матейко тръгна за оня свят, той най-напред се спря на един кръстопът, дето имаше много пътници, **такива** като него.* (Елин Пелин) *Трябва ли някому от махалата **такъв** или **онакъв** фасул за семе, у стрина Венковица все ще го намери.* (Т. Г. Влайков)

ТАМ ↔ ТУК

На място, където не се намира лицето, което говори, отдалечено от говорещия. ***Там** роден съм, **там** деди ми / днес почиват в старини.* (Ив. Вазов) ↔ На място, където се намира лицето, което говори. *Пътувах до **тук**. **Тук** весели долини, / **там** – планини гиганти.* (Ив. Вазов)

ТАМОШЕН ↔ ТУКАШЕН

Който се намира, произхожда, става или е свързан с място, за което се говори, на което не се намира говорещият. ***Тамошен** жител. **Тамошна** традиция.* ↔ Който се намира, произхожда, става или е свързан с място, на което се намира говорещият. ***Тукашен** учител. **Тукашни** стоки. **Тукашен** съм.*

ТЕИЗЪМ (*книж.*) ↔ **АТЕИЗЪМ** (*книж.*), **БЕЗБОЖИЕ**

Религиозно-философско учение, според което светът е дело на всемогъщия и разумен Бог – създател и властелин на света. ***Теизмът** определя мисленето през Средновековието.* ↔ Научнообоснована система от материалистически възгледи, която отрича Бога като създател на света и религиозните идеи. *Аз бях станал **безбожник**. Бях налучкал истинския път на **атеизма**.* (Б. Шивачев) *Неговото **безбожие** възмущаваше баба му.*

¤ теист ↔ атеист, безбожник; теистка ↔ атеистка, безбожница; теистичен ↔ атеистичен, безбожен; теистически ↔ атеистически, безбожнически

ТЕК ↔ ЧИФТ

Вж. ***четен** ↔ **нечетен**. Ябълките са **тек**, как да ги разделим по равно? **Чифт** чорапи. **Чифт** ръкавици.*

ТЕЛЕСЕН ↔ ИЗВЪНТЕЛЕСЕН

Който става в тялото на човек или животно, свързан е с тялото на живо същество. ***Телесни** органи.* ↔ Който става извън тялото на човек или животно, свързан с неща извън живо същество. ***Извънтелесна** температура.*

ТЕСЕН ↔ ШИРОК

1. Който има малка широчина, малък напречен размер. ***Тесен** коридор. **Тясно** лице.* ↔ Който има голяма широчина, голям напречен размер. ***Широк** път. **Широка** спалня. **Тясна** е пътечката на добродетелите, а **широк** и просторен е пътят на пороците.* (Сервантес, МВ)

2. За дрехи, обувки – който е по-малък от някаква мярка и е стегнат, неудобен. ***Тясна** обувка.* ↔ Който е по-голям от някаква мярка. ***Широки** чехли. Отслабнах и полата ми е станала **широка**.*

3. *Прен.* Който обхваща малък брой лица, проблеми. ***Тесен** кръг познати.* ↔ Който обхваща голям брой лица, предмети, проблеми. ***Широка** общественост. Я какъв **широк** щат от тесни специалисти!* (Х. Венеров)

4. *Прен.* Който е ограничен, в който липсва обхващане на много явления, възможности, причини и под. ***Тесен** светоглед. Актьор с **тясно** амплоа.* ↔ Който не е дребнав и тесногръд, не е ограничен, който обхваща нещата в цялата им пълнота и сложност. ***Широки** разбирания. **Широкият** свят му се виждаше **тесен** през ключалката на времето.* (Д. Пантелеев)

¤ тясно ↔ широко; теснота ↔ широта

ТИЛ ↔ ФРОНТ

Територия, разположена зад бойната зона, там, където няма активни военни действия. *Дълбок **тил.** Оставам в **тила**.* ↔ Предна бойна линия, където се водят военни действия. *Отивам на **фронта**. Конете на **фронта**, магаретата в **тила**!* (Р. Ралин)

¤ тилов ↔ фронтов

ТИПИЧЕН ↔ НЕТИПИЧЕН, АТИПИЧЕН

1. Вж. ***присъщ** ↔ **неприсъщ**; **свойствен** ↔ **несвойствен**; **характерен** ↔ **нехарактерен**. **Типични** симптоми на шарка. **Типичен** за южните земи климат. **Нетипична** атмосфера. **Атипични***

признаци на болест.

2. Който е най-разпространен и показателен за някого, нещо. ***Типичен** пример. **Типичен** образ на селянин.* ↔ Който не е често разпространен и не представя точно някого, нещо. ***Атипичен** случай. Наблюдава се и **типично**, и **нетипично** разположение на апендикса.*

¤ типично ↔ нетипично, атипично; типичност ↔ нетипичност, атипичност

ТИХ[1], БЕЗШУМЕН[1], НЕЧУТ (*поет.*) ↔ **ШУМЕН[1]**

1. Който не издава звук, не се чува или звукът му е съвсем слаб. *Плюй сега във свойта пазва / и върви със тях, **нечут**. / Колко истина да казва, / винаги го смятат шут.* (Д. Стойчев) ***Тих** вятър. **Тих** съсед. **Безшумен** двигател. **Нечути** стъпки.* ↔ Който създава шум, който е съпроводен с шум. ***Шумен** оркестър.*

2. Който е изпълнен със спокойствие. ***Тих** селски кът. **Безшумно** съществуване.* ↔ Който е изпълнен с оживление, забави и др. ***Шумен** светски живот.*

¤ тихо, безшумно, нечуто ↔ шумно

ТИХ[2], БЕЗМЪЛВЕН[2], БЕЗШУМЕН[2], МЪЛЧАЛИВ ↔ ШУМЕН[2]

1. Който е изпълнен или съпроводен с тишина, мълчание. *Сън е бил, сън е бил **тихият** двор, / сън са били белоцветните вишни.* (Д. Дебелянов) ***Безмълвно** село. **Безшумно** присъствие. **Мълчаливо** посрещане.* ↔ Който е изпълнен или съпроводен с шум, глъчка. ***Шумни** улици.*

2. *Прен.* Който е без значителна външна изява. *И унася се душата /в **тиха** сладостна тъга.* (К. Христов) ***Безмълвна** любов. **Безшумна** радост. **Мълчалив** отпор.* ↔ Който има ярка външна изява. ***Шумен** процес.*

¤ тихо, безмълвно, безшумно, мълчаливо ↔ шумно

ТИШИНА, БЕЗМЪЛВИЕ[2] (*книж.*), **МЪЛЧАНИЕ** (*прен. поет.*) ↔ **ШУМ**

1. Пълна липса на звукове, говор. *Но, озарен от бледата луна, / безшумно в тягостната **тишина** / отмина той.* (Хр. Смирненски) *Само шумоленето на окапалите листа под стъпките ни наруша-*

ваше ***безмълвието.*** (А. Каралийчев). *В* ***мълчанието*** *на нощта се чу песен.* ↔ Нестроен звук или звуци, издавани при работа, движение, говор и др. *Жътва е и в полето ехти весел* ***шум.***

2. *Прен.* Липса на оживено обсъждане, спорове, разговори около нещо, което е породило силен интерес. *Около избора цари пълна* ***тишина.*** *Отначало пресата посрещна събитието с* ***безмълвие.*** *Изненадвам се от* ***мълчанието*** *на премиера.* ↔ Оживено обсъждане, спорове, разговори около нещо, което предизвиква обществен интерес. *Не малко* ***шум*** *ставаше и около името на двамата юнаци.* (Ив. Вазов) *И борбата за* ***тишина*** *се води с голям* ***шум.*** (в. Стършел)

ТЛЕНЕН ↔ НЕТЛЕНЕН

1. Който подлежи на гниене, разлагане. ***Тленни*** *останки. Тялото е* ***тленно.*** ↔ Който не подлежи на разлагане, на изгниване. ***Нетленни*** *останки на светец.*

2. *Прен.* Вж. ***смъртен и безсмъртен. Тленно*** *съществуване на човек.* ***Нетленен*** *спомен.*

¤ тленност ↔ нетленност

ТОКСИЧЕН ↔ АТОКСИЧЕН

Който е вреден за организма и го убива. ***Токсичен*** *препарат.* ↔ Който не е вреден за организма, в който няма токсини, отрови. ***Атоксично*** *вещество.*

¤ токсичност ↔ атоксичност

ТОЛЕРАНТЕН ↔ НЕТОЛЕРАНТЕН

1. Който проявява търпимост към чуждо мнение, чужд характер, религия и др. ***Толерантен*** *опонент.* ***Толерантен*** *учител.* ↔ Който проявява нетърпимост към чуждото мнение, чуждия характер, чуждата религия и др. ***Нетолерантен*** *колега.* ***Нетолерантен*** *съпруг.*

2. Който е израз, проява на такава търпимост. ***Толерантно*** *изказване.* ↔ Който е израз, проява на такава нетолерантност. ***Нетолерантно*** *отношение към друговерците.*

¤ толерантно ↔ нетолерантно; толерантност ↔ нетолерантност

ТОПЪЛ ↔ СТУДЕН

1. Който има доста висока температура и изпуска, излъчва топлина. ***Топло*** *огнище.* ↔ Който има ниска температура. ***Студена*** *вода.* ***Студени*** *крака. Важно е постелята да е* ***топла,*** *яденето може и*

***студено** да е.* (Погов.)

// Който е затоплен добре. ***Топло** легло.* ↔ Който не е затоплен, стоплен или не може да се отопли добре. ***Студен** хол. **Хладна** стая.*

2\. За време – през който има високи температури. ***Топла** нощ. **Топъл** климат.* ↔ През който има ниска температура. ***Студен** есенен ден. **Хладно** лято.*

3\. За цвят, тон, багра – който се приближава към червения, оранжевия, жълтия. *Дамаска в **топли** цветове.* ↔ Който не е от гамата на червеното, оранжевото, жълтото. ***Студени** багри.*

4\. *Прен.* Вж. ***приветлив, приветен** ↔ **неприветлив, неприветен; радушен, сърдечен** ↔ **бездушен. Студени** думи. **Хладно** посрещане. **Топъл** поглед. На родната майка ръката е **топла**, на мащехата – **студена**.* (Погов.)

¤ топло ↔ студено, хладно; топлина ↔ студенина, хладина

ТОЧЕН ↔ НЕТОЧЕН

1\. Вж. ***верен**[2] ↔ **неверен. Точно** копие. **Точен** отговор. **Неточна** справка. **Неточни** данни.*

2\. Който изпълнява нещо навреме или така, както трябва, както се изисква. ***Точен** си като часовник. Винаги съм **точен** на срещи.* ↔ Който не изпълнява нещо навреме или не прави нещо тъй, както трябва, както се изисква. ***Неточен** часовник. Пак си **неточен**, закъсня с 20 минути.*

3\. Като *същ.* Човек, който идва навреме. ↔ Човек, който не идва навреме. ***Точните** винаги чакат **неточните**.* (А. Андреев)

¤ точно ↔ неточно; точност ↔ неточност

ТРАЕН ↔ МАЛОТРАЕН, НЕТРАЕН

1\. Който трае, устоява дълго време. ***Трайни** обувки. **Трайна** връзка.* ↔ Който няма такива качества. ***Малотрайно** примирие. **Нетраен** брак.*

2\. Който дълго време не губи качествата си. ***Трайна** боя.* ↔ Който бързо губи качествата си. ***Малотрайни** стоки. **Нетрайна** замазка.*

¤ трайно ↔ малотрайно, нетрайно; трайност ↔ малотрайност, нетрайност

ТРЕВЕН, ТРЕВИСТ ↔ БЕЗТРЕВЕН

По който има трева, който е обрасъл с трева. ***Тревна*** *площ.* ***Тревист*** *двор.* ↔ По който няма трева, не е обрасъл с трева. ***Безтревно*** *пространство.*

ТРЕПЕТЕН ↔ БЕЗТРЕПЕТЕН *поет.*

1. Който е обхванат от трепет, от силно вълнение. ***Трепетно*** *сърце. Очаквам* ***трепетен*** *срещата.* ↔ Който не е обхванат от трепет, вълнение. *Море, не ме замайват твоите бури ... /* ***безтрепетен*** *пред тебе аз стоя.* (К. Христов)

2. Който е изпълнен с трепет, вълнение. ***Трепетно*** *очакване.* ↔ Който не е изпълнен с трепет, вълнение. ***Безтрепетен*** *израз на очите.*

¤ трепетно ↔ безтрепетно

ТРУДОВ ↔ НЕТРУДОВ

Който е свързан с труд, работа. ***Трудови*** *доходи.* ↔ Който не е свързан с труд, работа. ***Нетрудов*** *приход. В стремежа си да развие своите* ***трудови*** *навици, разви и много* ***нетрудови****.* (К. Калинов)

ТРУДОСПОСОБЕН ↔ НЕТРУДОСПОСОБЕН

Вж. ***работоспособен ↔ неработоспособен. Трудоспособно*** *население.* ***Нетрудоспособен*** *пенсионер.*

¤ трудоспособност ↔ нетрудоспособност

ТРЪГВАМ[3] ↔ СПИРАМ I <СЕ>[3] (*непрех.*)

1. Започвам да действам, да функционирам. *Най-после моторът* ***тръгна****. Водата* ***тръгна****.* ↔ Преставам да действам. *Влакът* ***спря*** *точно пред гарата. Токът* ***спря****.*

2. *Прен.* За работа, дейност – започвам да се осъществявам, развивам, обикновено добре. *Търговията* ***тръгна*** *добре.* ↔ Преставам да се осъществявам, развивам. *Работата на строежа* ***спря****.*

¤ тръгване ↔ спиране

ТЪРПЕЛИВ ↔ НЕТЪРПЕЛИВ, ПРИПРЯН (*разг.*)

1. Който може спокойно, търпеливо да чака или върши нещо. ***Търпелив*** *мъж.* ↔ Който е бърз, нервен в действията си, не е склонен да чака нещо. ***Нетърпеливо*** *дете.* ***Припрян*** *пациент.*

2. Който съдържа, изразява търпение. ***Търпелива*** *подготовка.* ↔ Който съдържа, изразява нетърпение, нервност. ***Нетърпеливо*** *очак-*

*ване. **Припрян** жест.*

¤ търпеливо ↔ нетърпеливо, припряно; търпеливост ↔ нетърпеливост, припряност

ТЪРПЕНИЕ ↔ НЕТЪРПЕНИЕ

1. Способност да се понася нещо, да се търпи спокойно или безропотно. *Проявявам **търпение**.* ↔ Неспособност да се понася нещо, да се търпи безропотно. *Народът все повече проявява **нетърпение** и е готов за борба. **Търпението** е лекарство за всичко, но за **нетърпението** лекарство няма.* (Послов.)

2. Способност да се чака, изчаква дълго и спокойно. *Прояви необичайно **търпение** при подготовката на изпитите. С **търпение** и труд всичко се постига.* ↔ Неспособност да се чака, изчаква дълго и спокойно. *Сгреши задачата от **нетърпение** да свърши пръв. Обичайно детско **нетърпение**.*

ТЪРПИМ ↔ НЕТЪРПИМ

Вж. ***поносим*** ↔ ***непоносим***. ***Търпима** горещина. **Търпими** болки. **Нетърпим** гнет. **Нетърпимо** страдание. Всички точни науки са **търпими**, щом ни дават добри джобни резултати. **Нетърпими** стават духовните науки, когато разбъркват духовете.* (Р. Ралин)

¤ търпимост ↔ нетърпимост

ТЪРСЯ[2] (*несв.*), **ДИРЯ** (*несв.*) ↔ **НАМИРАМ**[2], **ОТКРИВАМ I, НАЙДА** (*св., поет.*)

1. Гледам или отивам на различни места, за да намеря нещо или някого, които са загубени, скрити. *Напразно **търсих** истина у тях, / създадени в лъжа и грях. / Напразно **дирих** и лъжата.* (П. К. Яворов) ↔ Виждам отново, попадам на нещо, някого, които са били загубени, скрити. *Полицията два пъти го **търси** горе и не можа да го **намери**.* (М. Грубешлиева) *Бяха дотичали от града жандармеристи и тътнеха ... по балкана да ги **дирят**. Но де можеха да ги **открият**?* (Ст. Ц. Даскалов)

2. Полагам усилия да открия, да срещна, да имам нещо, някого, които ми са нужни и за които знам, че съществуват. *Билки **дири** по баири.* (Погов.) ***Търся** място за строеж. **Търся** нужните думи.* ↔ Откривам, попадам на нещо, някого, които са ми нужни и ги търся.

*Аз **търсих** и не **найдох** красота. / И **дирих**, но не **найдох** грозота.* (П. К. Яворов) *Аз дойдох тук да **търся** слънце, а **найдох** мъгла и дъжд.* (Ив. Вазов) ***Намерих** пътеката, която **търсех**.*

3. Стремя се да постигна нещо нужно. ***Търся** нов метод за лечение. **Диря** щастието си.* ↔ Откривам, постигам това, към което се стремя. ***Открих** решението на проблема. Не **найде** утеха в манастира. Отначало хората се лутат, ... **търсят** си късмета, докато най-после го **намерят** в работата.* (К. Петканов)

4. Очаквам да получа, да срещна нещо, което заслужавам или което трябва да бъде. *Не съм **търсил** аз за нищо награда / и не чакам от никого пощада.* (П. Р. Славейков) ***Диря** си правата.* ↔ Постигам това, което заслужавам или което трябва да бъде. ***Намерих** добър прием. Не **найдох** съчувствие.*

¤ търсене, дирене ↔ намиране, откриване

У

УБЕДИТЕЛЕН ↔ НЕУБЕДИТЕЛЕН

Който може да убеждава в нещо. ***Убедителен** продавач. **Убедителна** реч.* ↔ Който не може да убеждава, уверява в нещо. ***Неубедителен** прокурор. **Неубедително** доказателство.*

¤ убедително ↔ неубедително; убедителност ↔ неубедителност

УБЕЖДАВАМ ↔ РАЗУБЕЖДАВАМ

С някакви доводи накарвам някого да се съгласи с нещо, да възприеме някаква мисъл, идея. ***Убеждаваха** ме да взема отпуск. **Убеждавам** колегите си в правилността на решението.* ↔ С някакви доводи накарвам някого да се откаже от нещо, от някакво намерение, действие или да не възприеме някаква мисъл, идея. ***Разубеждавам** я да не ходи на гости. **Разубеждавам** съдията относно вината на подсъдимия. Колкото беше трудно да го **убедят** в нещо, дваж по-трудно беше да го **разубедят**.* (Г. Караславов)

¤ убеждаване ↔ разубеждаване; убеждавам се ↔ разубеждавам се

УБИВАМ, УМЪРТВЯВАМ, ПОГУБВАМ (*поет.*), **УМОРЯВАМ** (*разг.*) ↔ **СЪЖИВЯВАМ**

Лишавам от живот. ***Убивам*** *звяр.* ***Умъртвявам*** *с един удар.* ***Погубвам*** *враг.* ***Уморявам*** *кокошките от глад.* ↔ Възвръщам към живот. *Лекарите го* ***съживиха*** *от клинична смърт.*

¤ убиване, умъртвяване, погубване, уморяване ↔ съживяване

УВАЖЕНИЕ ↔ НЕУВАЖЕНИЕ

Чувство или негов израз, породено от положителна нравствена оценка на някого или на нещо. *Изпитвам* ***уважение*** *към моята учителка. Оказвам* ***уважение.*** ↔ Липса на такова чувство или израз. *Изразявам* ***неуважение*** *към лектора. Възмути ме* ***неуважението,*** *което прояви към баба си.*

УВАЖИТЕЛЕН ↔ НЕУВАЖИТЕЛЕН

1. Вж. ***почтителен*** ↔ ***непочтителен*** (във 2. зн.).

2. Който може да се уважи, който може да бъде взет под внимание и да послужи за оправдание. ***Уважителни*** *причини.* ↔ Който не може да се уважи, да бъде взет под внимание и да послужи за оправдание. ***Неуважителни*** *причини.*

¤ уважително ↔ неуважително; уважителност ↔ неуважителност

УВЕЛИЧИТЕЛЕН ↔ УМАЛИТЕЛЕН

Който увеличава. ***Увеличително*** *стъкло.* ↔ Който умалява. ***Умалителна*** *леща.*

¤ увеличителност ↔ умалителност

УВЕРЕН ↔ НЕУВЕРЕН

Вж. ***сигурен*** ↔ ***несигурен*** (в 1. и 2. зн.). ***Уверени*** *стъпки.* ***Уверено*** *изказване.* ***Неуверено*** *предложение.* ***Неуверени*** *движения.*

¤ уверено ↔ неуверено; увереност ↔ неувереност

УВЕРТЮРА ↔ ФИНАЛ[2] *спец.*

1. *Муз.* Оркестрова пиеса – встъпление към опера, оперета или балет, което се изпълнява преди вдигането на завесата и предава в обобщен музикален вид идейния замисъл, главните мотиви или общия характер на произведението. ***Увертюра*** *към операта „Севилският бръснар".* ↔ Заключителна част, завършек на опера, оперета или друго музикално произведение. *Прозвуча* ***финалът*** *на опера-*

та „Вълшебната флейта".

2. Вж. ***начало*** ↔ ***край*** (в 1. зн.). ***Увертюра*** *към официална среща.* ***Финал*** *на преговори.*

УВЕРЯВАМ ↔ РАЗУВЕРЯВАМ

Увещавам някого да повярва в нещо. ***Уверявам*** *го, че е прав.* ***Уверявам*** *те, че нищо лошо няма да ти се случи.* ↔ Накарвам някого да загуби вярата си в нещо. *Съвестта ѝ я гризеше, че тя можеше да го* ***разувери****, да го успокои, а не стори това.* (Ив. Вазов)

¤ уверяване ↔ разуверяване

УВРЕДЕН ↔ НЕУВРЕДЕН

1. Който има увреждане, обикновено някакво заболяване. ***Увредено*** *здраве.* ***Увреден*** *слух.* ↔ Който е здрав, в добро състояние. ***Неувреден*** *кръвоносен съд.*

2. На който е нанесена вреда. ***Увредени*** *интереси.* ***Увредена*** *реколта.* ↔ Който не е пострадал, не е понесъл вреда. ***Неувредени*** *посеви.*

УГЛЕДЕН ↔ НЕУГЛЕДЕН

Който има хубав, приличен, приятен вид. ***Угледна*** *къща.* ***Угледни*** *дрехи.* ↔ Който няма такъв вид, който е грозен, неприветлив. ***Неугледен*** *двор.* ***Неугледен*** *външен вид.*

¤ угледност ↔ неугледност

УГОВОРЕН, УСЛОВЕН ↔ НЕУГОВОРЕН

Който е установен, приет чрез предварителен разговор, предварително споразумение. ***Уговорен*** *знак.* ***Условен*** *сигнал.* ***Условена*** *цена.* ↔ Който не е установен предварително. ***Неуговорена*** *заплата.* ***Неуговорен*** *параграф.*

¤ уговореност, условеност ↔ неуговореност

УДАЧЕН ↔ НЕУДАЧЕН *книж., нежел.*

Вж. ***сполучлив*** ↔ ***несполучлив; резултатен*** ↔ ***безрезултатен; успешен*** ↔ ***безуспешен, неуспешен.*** ***Удачен*** *опит.* ***Удачно*** *начало.* ***Неудачен*** *изпит.* ***Неудачен*** *експеримент.*

¤ удачно ↔ неудачно; удачност ↔ неудачност

УДОБЕН ↔ НЕУДОБЕН

1. За място, помещение и др. – в който, където човек се чувства добре, приятно при използването му или при работа там. ***Удобен***

*стол. **Удобна** квартира.* ↔ В който човек не се чувства приятно, който убива, в който не може да се осъществява някаква дейност. ***Неудобно** легло. **Неудобна** кухня.*

2. Който дава добри възможности за постигане на някаква цел, резултат от нещо. ***Удобна** позиция за стрелба. **Удобен** влак.* ↔ Който не дава добри възможности за постигане на нещо. ***Неудобен** транспорт. **Неудобна** поза.*

3. За време, случай – вж. ***благоприятен*** ↔ ***неблагоприятен; подходящ*** ↔ ***неподходящ; сгоден*** ↔ ***несгоден. Удобен** случай за разговор. **Неудобен** час за посещение. **Неудобно** време.*

¤ удобно ↔ неудобно

УДОБСТВО ↔ НЕУДОБСТВО

1. Обстоятелство, положение, което прави нещо по-леко, по-приятно. *Използвам за **удобство** най-близкия магазин.* ↔ Липса, недостиг на удобство. *Живея в **неудобство.***

2. Устройство, вещ, която прави нещо по-лесно и приятно. *Апартамент с всички **удобства**. Телефонът е **удобство**.* ↔ Нещо, което прави някаква работа или дейност по-неприятна и сложна. ***Неудобството** на къщата е, че няма парно отопление.*

УДОВЛЕТВОРЕН ↔ НЕУДОВЛЕТВОРЕН

Вж. ***задоволен*** ↔ ***незадоволен. Удовлетворен** съм от победата на отбора. **Удовлетворено** желание. **Неудовлетворен** съм от оценката си. **Неудовлетворени** амбиции.*

¤ удовлетвореност ↔ неудовлетвореност

УДОВЛЕТВОРИТЕЛЕН ↔ НЕУДОВЛЕТВОРИТЕЛЕН

Вж. ***задоволителен*** ↔ ***незадоволителен. Удовлетворителен** успех. **Удовлетворителна** печалба. **Неудовлетворителен** резултат от конкурса. **Неудовлетворително** поведение.*

¤ удовлетворително ↔ неудовлетворително; удовлетворителност ↔ неудовлетворителност

УДОВОЛСТВИЕ ↔ НЕУДОВОЛСТВИЕ

Чувство на радост, доволство от приятно усещане или преживяване. ***Удоволствие** от добрия прием. **Удоволствие** от вкусно ядене.* ↔ Липса на удоволствие. ***Неудоволствие** от забележката. **Неудоволствие** от лошата игра на футболистите.*

УДЪРЖИМ (*рядко*) ↔ **НЕУДЪРЖИМ** *книж.*

Който може да бъде спрян, овладян. ***Удържим*** *гняв. Трудно* ***удържим*** *кон.* ↔ Който не може да бъде удържан, спрян, овладян. ***Неудържим*** *устрем.* ***Неудържим*** *вик на ужас.*

¤ удържимост ↔ неудържимост

УКРЕПНАЛ ↔ НЕУКРЕПНАЛ

Който е достатъчно устойчив, издръжлив и годен за нещо. ***Укрепнал*** *организъм.* ***Укрепнали*** *мускули.* ↔ Който няма достатъчно сила, издръжливост и не е годен за нещо. ***Неукрепнало*** *здраве.* ***Неукрепнали*** *възможности.*

¤ укрепналост ↔ неукрепналост

УЛЕГНАЛ ↔ НЕУЛЕГНАЛ

1. За почва, пръст – който е сбит, плътен. ***Улегнала*** *земя.* ↔ Който е рохкав, мек, който още не е сбит, плътен. ***Неулегнал*** *гроб.*

2. *Прен.* Който има установен характер, който вече е зрял, разсъдлив и не изпада в крайности. ***Улегнал*** *и сериозен мъж.* ***Улегнал*** *характер.* ↔ Който няма установен характер, който още е неопитен, буен, емоционален, изпада в крайности. ***Неулегнал*** *младеж.*

¤ улегнало ↔ неулегнало; улегналост ↔ неулегналост

УЛОВИМ ↔ НЕУЛОВИМ *книж.*

Вж. ***доловим*** ↔ ***недоловим; забележим, явен*** ↔ ***незабележим.*** ***Уловими*** *очертания.* ***Уловима*** *нервност.* ***Неуловима*** *усмивка.* ***Неуловими*** *признаци на болест.*

¤ уловимо ↔ неуловимо; уловимост ↔ неуловимост

УМЕЛ ↔ НЕУМЕЛ

Вж. ***ловък*** ↔ ***неловък*** (в 1. и 2. зн.); ***похватен*** ↔ ***непохватен, сръчен*** ↔ ***несръчен.*** ***Умел*** *капитан.* ***Умела*** *политика.* ***Неумели*** *ръце.* ***Неумела*** *борба.*

¤ умело ↔ неумело; умелост ↔ неумелост; умение ↔ неумение

УМЕН ↔ БЕЗУМЕН, ГЛУПАВ

Който има или изразява ум, разсъдливост. ***Умно*** *дете.* ***Умен*** *поглед.* ↔ Който изразява липса на нормален ум, разсъдливост, обмисляне. ***Безумно*** *решение. Някои казват, че бил* ***глупав,*** *но той е много* ***умен.*** (Паралели, 2006) *Старата година / за нея никой не отрони дума. / Прехласнати по Новата в хвалби, / в наздравици и*

***умни**, и **безумни**, / забравихме я.* (Д. Дамянов)

¤ умно ↔ безумно, глупаво

УМЕРЕН ↔ КРАЕН, НЕУМЕРЕН, ПРЕКАЛЕН

1. Който не прекалява в нещо, който прави нещо в мярка. ***Умерен** пушач.* ↔ Който прекалява, който няма мярка в нещо. ***Краен** националист. **Прекален** скъперник. Бъди **умерен** в три неща: любовта, яденето и печеленето на пари; бъди **неумерен** в три неща: учението, сръчността и щедростта.* (Погов.)

2. Който съдържа мярка за нещо, който не е много голям, краен. ***Умерено** темпо. **Умерени** възгледи.* ↔ При който не се спазва нужната мярка. ***Крайни** убеждения. **Неумерено** пиене. **Прекалено** разточителство.*

¤ умерено ↔ крайно, неумерено, прекалено; умереност ↔ крайност, неумереност, прекаленост

УМЕСТЕН ↔ НЕУМЕСТЕН

Вж. ***подходящ** ↔ **неподходящ. Уместна** забележка. **Уместна** шега. **Неуместен** въпрос. **Неуместно** време.*

¤ уместно ↔ неуместно; уместност ↔ неуместност

УМИШЛЕН ↔ НЕУМИШЛЕН

Вж. ***преднамерен** ↔ **непреднамерен, спонтанен; предумишлен** ↔ **непредумишлен. Умишлено** убийство. **Неумишлен** удар.*

¤ умишлено ↔ неумишлено; умишленост ↔ неумишленост

УНИФОРМЕН, ФОРМЕН ↔ ЦИВИЛЕН[2]

1. Който носи униформа. ***Униформен** полицай, **формен** пазач.* ↔ Който не носи униформа. ***Цивилен** полицай.*

2. Който е част от някаква униформа. ***Униформени** дрехи, **формена** фуражка.* ↔ Който не е част от някаква униформа, а се употребява от всички. ***Цивилно** облекло.*

УПРАВА (*рядко*), **УПРАВИЯ** (*разг.*) ↔ **НЕУПРАВИЯ** (*разг.*)

Вж. ***ред** ↔ **безредие, хаос, какофония.** Има ли **управа** в тая къща? Не ми харесва тая **управия**. Във фирмата цари **неуправия**.*

УРАВНОВЕСЕН ↔ НЕУРАВНОВЕСЕН

Вж. ***улегнал** ↔ **неулегнал. Уравновесен** човек. **Уравновесен** жест. **Неуравновесено** поведение. **Неуравновесено** момиче.*

¤ уравновесено ↔ неуравновесено; уравновесеност ↔ неурав-

новесеност

УРЕДЕН ↔ НЕУРЕДЕН

В който има ред, порядък. ***Уредено*** *стопанство.* ***Уредени*** *отношения.* ↔ В който няма ред, който не е уреден. ***Неуредена*** *фирма.* ***Неуредени*** *сметки.*

УРОЖАЙ ↔ НЕУРОЖАЙ *нежел.*

Вж. ***плодородие, реколта, родитба*** ↔ ***безплодие, неплодородие.*** *Богат* ***урожай****. Събирам* ***урожай****. Небивал* ***неурожай****.*

¤ урожаен ↔ неурожаен

УСЛОВЕН ↔ БЕЗУСЛОВЕН

Който може да се извърши, да стане, да се разбере при някакви условия. ***Условен*** *рефлекс.* ***Условна*** *присъда.* ↔ Който не е свързан с някакви условия. ***Безусловен*** *рефлекс.* ***Безусловен*** *мир.*

¤ условно ↔ безусловно; условност ↔ безусловност

УСЛУЖЛИВ ↔ НЕУСЛУЖЛИВ

1. Който винаги е готов да направи услуга на някого. ***Услужлив*** *приятел.* ***Услужлива*** *съседка.* ↔ Който не е готов да направи услуга на някого. ***Неуслужлив*** *колега.* ***Неуслужлив*** *съквартирант.*

2. Който изразява такава готовност за услуга, помощ. ***Услужлив*** *жест.* ***Услужливо*** *внимание.* ↔ Който изразява липса на готовност за услуги. ***Неуслужлив*** *отказ.* ***Неуслужливо*** *поведение.*

¤ услужливо ↔ неуслужливо; услужливост ↔ неуслужливост

УСПЕХ ↔ НЕУСПЕХ

Вж. ***провал, несполука*** ↔ ***сполука****. Изтъквайте* ***успехите, неуспехите*** *се виждат и така.* (А. Андреев) *Който се главозамайва от* ***успехите,*** *той бързо се отчайва от* ***неуспехите.*** (П. Андреев)

УСПЕШЕН ↔ БЕЗУСПЕШЕН, НЕУСПЕШЕН

Вж. ***сполучлив*** ↔ ***несполучлив; резултатен*** ↔ ***безрезултатен; благополучен*** ↔ ***неблагополучен. Успешна*** *операция.* ***Безуспешно*** *лечение.* ***Неуспешен*** *полет.*

¤ успешно ↔ безуспешно, неуспешно; успешност ↔ безуспешност, неуспешност

УСПОРЕДЕН ↔ НЕУСПОРЕДЕН

1. Който е еднакво отдалечен от нещо друго по цялата си дължина и не може да се пресече с него. ***Успоредна*** *линия.* ***Успоредни***

страни на квадрат. ↔ Който не е еднакво отдалечен от друго нещо по цялата си дължина и може да се пресече в една точка. ***Неуспоредни*** *прави.* ***Неуспоредно*** *разположение на жп линии.*

2. Който става едновременно с нещо друго. ***Успоредни*** *постъпки за виза.* ↔ Който не става едновременно с нещо друго. ***Неуспоредни*** *събития.*

¤ успоредно ↔ неуспоредно

УСТАНОВЕН ↔ НЕУСТАНОВЕН

1. Който има точни, ясно определени особености, вид, начин за протичане и др. ***Установен*** *ред.* ***Установен*** *характер.* ↔ Който няма такива качества. ***Неустановен*** *почерк.* ***Неустановени*** *навици.*

2. Вж. ***известен*** ↔ ***неизвестен.*** ***Установени*** *причини.* ***Неустановен*** *причинител на болест.*

¤ установено ↔ неустановено; установеност ↔ неустановеност

УСТОЙЧИВ ↔ НЕУСТОЙЧИВ

1. Който се държи здраво, не се клати, не пада. ***Устойчив*** *стол.* ***Устойчиви*** *подпори.* ↔ Който няма такива качества и лесно може да падне. ***Неустойчив*** *зид.* ***Неустойчива*** *походка.*

2. Вж. ***издръжлив*** ↔ ***неиздръжлив.*** ***Устойчив*** *характер.* ***Устойчив*** *психически човек.* ***Неустойчив*** *на студ сорт ябълки.* ***Неустойчиво*** *здравословно състояние.*

3. Здраво, твърдо установен. ***Устойчиви*** *традиции.* ***Устойчива*** *валута.* ↔ Който не е установен трайно, който може лесно да се промени. ***Неустойчиви*** *температури.* ***Неустойчиво*** *равновесие.* *Едрата банкова система – ето истинската единица мярка за сила, ето единствената* ***устойчива*** *величина, доколкото изобщо може да има нещо* ***устойчиво*** *в тоя* ***неустойчив*** *свят.* (Б. Райнов)

¤ устойчиво ↔ неустойчиво; устойчивост ↔ неустойчивост

УТОЛИМ ↔ НЕУТОЛИМ

Който може да се утоли, насити. ***Утолим*** *глад.* ↔ Който не може да се утоли, насити. ***Неутолима*** *жажда.*

¤ утолимост ↔ неутолимост

УТРОБЕН, ВЪТРЕУТРОБЕН ↔ ИЗВЪНУТРОБЕН *спец.*

Който се извършва или протича в утробата на човек или живот-

но. ***Утробен*** *живот.* ***Вътреутробно*** *развитие.* ↔ Който се извършва или протича вън от утробата на човек или животно. ***Извънутробен*** *период на растеж.*

УЧАСТИЕ ↔ НЕУЧАСТИЕ

1. Включването някъде на някого за общо действие, съвместно изпълнение на някоя работа. ***Участие*** *в избори.* ***Участие*** *в концерт.* ↔ Отказ от участие в нещо, положение, когато някой не се включва някъде. ***Неучастие*** *в акция за кръводаряване.*

2. Активност, собствена изява на някого в някаква дейност, проява. *Вземам* ***участие*** *в клас.* ↔ Липса на активност, изява в нещо. *Постоянно* ***неучастие*** *при работата по урока.* ***Неучастие*** *в разговор.*

УЧЕБЕН ↔ ИЗВЪНУЧЕБЕН

Който се извършва, става в училището и е свързан с образователната програма. ***Учебен*** *материал.* ***Учебна*** *програма.* ↔ Който се извършва извън училището. ***Извънучебен*** *материал.* ***Извънучебни*** *занимания.*

УЧЕН ↔ НЕВЕЖ (НЕВЕЖА), НЕУК, ПРОСТ

1 Вж. ***образован*** ↔ ***необразован****;* ***просветен*** ↔ ***безпросветен****,* ***непросветен****.* ***Учен*** *приятел.* ***Невеж*** *родител. Останах* ***неук****.* ***Прост*** *човек, не знае да чете и пише.*

2. Като *същ.* Образован човек. ↔ Необразован човек. *За един* ***учен*** *двама* ***неуки*** *дават и пак не ги вземат.* (Погов.) *На* ***учения*** *съм роб, на* ***простия*** *– господар.* (Послов.) *Само истински* ***учените*** *продължават да се учат;* ***невежите*** *предпочитат да поучават.* (Послов.)

¤ ученост ↔ невежество, простотия

УЧИЛИЩЕН ↔ ИЗВЪНУЧИЛИЩЕН

Който се отнася до дейност в училището. ***Училищно*** *образование.* ***Училищни*** *занятия.* ↔ Който се отнася до дейност извън училището. ***Извънучилищна*** *дейност на учители и ученици.* ***Извънучилищни*** *срещи.*

УЧТИВ ↔ НЕУЧТИВ

Вж. ***вежлив*** ↔ ***невежлив****.* ***Учтив*** *лекар.* ***Учтив*** *поздрав.* ***Неучтив*** *човек.* ***Неучтива*** *забележка.*

¤ учтиво ↔ неучтиво; учтивост ↔ неучтивост

УЮТЕН ↔ НЕУЮТЕН

За място, обстановка и под. – който е удобен, приятен. ***Уютен*** *дом.* ***Уютно*** *кафене.* ↔ Който не е удобен и приятен. ***Неуютно*** *заведение.* ***Неуютна*** *атмосфера вкъщи.*

¤ уютно ↔ неуютно; уют, уютност ↔ неуютност

УЯЗВИМ ↔ НЕУЯЗВИМ

Който лесно може да се уязви, нарани, засегне с думи или дела. ***Уязвим*** *неприятел.* ***Уязвимо*** *самочувствие.* ↔ Който не може да се уязви, засегне. ***Неуязвими*** *позиции.* ***Неуязвимо*** *достойнство.*

¤ уязвимост ↔ неуязвимост

Ф

ФАБУЛЕН ↔ БЕЗФАБУЛЕН *спец.*

Вж. ***сюжетен*** ↔ ***безсюжетен***. ***Фабулна*** *постройка на роман.* ***Безфабулен*** *разказ.*

-ФИЛ ↔ -ФОБ

Втори съставни части на сложни думи със значение: (човек), който обича някого, нещо, например *русофил, англофил.* ↔ (Човек), който мрази някого, нещо, например *русофоб, англофоб.*

ФОРМАЛЕН ↔ НЕФОРМАЛЕН

1. Който съществува само по форма, външно, без истинска роля, функция. ***Формално*** *управление.* ***Формално*** *отношение.* ↔ Който има истинска роля, функция, а не е само привиден. ***Неформално*** *изпълнение.* ***Неформална*** *група. Лидерите в колектива биват* ***формални*** *и* ***неформални***, *и нахални.* (Й. Йорданов)

2. Който е без всякаква задълбоченост, сериозност. ***Формално*** *изпълнение на поставените задачи.* ↔ Който е сериозен, задълбочен. ***Неформално*** *изпълнение на работата.*

¤ формално ↔ неформално; формалност ↔ неформалност

ФОРМИРАМ ↔ РАЗФОРМИРОВАМ *книж.*

Образувам, създавам нещо ново с някаква цел. ***Формират*** *правителство* ↔ Разтурям, развалям нещо. ***Разформировам*** *ферма.*

Разформируват *полк.*

¤ формиране ↔ разформироване, разформируване

Х

ХАРАКТЕРЕН ↔ НЕХАРАКТЕРЕН

Вж. ***присъщ*** ↔ ***неприсъщ; свойствен*** ↔ ***несвойствен; типичен*** ↔ ***атипичен, нетипичен. Характерна*** *упоритост.* ***Характерни*** *черти.* ***Нехарактерна*** *за майка ми грубост.* ***Нехарактерна*** *пролет.*

¤ характерно ↔ нехарактерно; характерност ↔ нехарактерност

ХАРМОНИЧЕН ↔ НЕХАРМОНИЧЕН, ДИСХАРМОНИЧЕН

1. Вж. ***благозвучен, звучен*** ↔ ***неблагозвучен.*** *Благозвучието на един език,* ***хармоничната*** *разпоредба на звуковете в думите и на думите в израза е голямо преимущество.* (П. П. Славейков) ***Дисхармонични*** *тонове.* ***Нехармонично*** *съчетаване на гласове.*

2. Вж. ***съразмерен*** ↔ ***несъразмерен; пропорционален*** ↔ ***непропорционален, диспропорционален. Хармонични*** *линии на планина.* ***Дисхармонични*** *пропорции на тялото.* ***Нехармонични*** *форми на лице.*

¤ хармонично ↔ нехармонично, дисхармонично

ХАРМОНИЯ[1] ↔ ДИСХАРМОНИЯ[1], КАКОФОНИЯ

Вж. ***благозвучие, благозвучност*** ↔ ***неблагозвучие, неблагозвучност. Хармония*** *на оркестър.* ***Дисхармония*** *във втората част на концерта.* ***Какофония*** *от шумове на улицата.*

¤ хармоничен ↔ дисхармоничен, какофоничен; хармонически ↔ дисхармонически, какофонически

ХАРМОНИЯ[2] ↔ ДИСХАРМОНИЯ[2]

1. Стройна съгласуваност между частите на едно цяло. ***Хармония*** *на цветовете.* ***Хармония*** *на пропорциите.* ↔ Липса на такава съгласуваност. ***Дисхармония*** *на линиите.* ***Дисхармония*** *на формите.*

2. Вж. ***единодушие, едногласие*** ↔ ***разногласие.*** *Живеят в* ***хар-***

***мония**. **Дисхармония** в разбиранията.*

¤ хармонирам ↔ дисхармонирам; хармониране ↔ дисхармониране

ХИГИЕНИЧЕН ↔ НЕХИГИЕНИЧЕН

1. Който се отнася до хигиена, спазване на чистота. ***Хигиенични** навици.* ↔ Който се отнася до липса на хигиена, до неспазване на чистота. ***Нехигиенична** привичка. **Нехигиенично** помещение.*

2. Вж. ***здравословен ↔ нездравословен. Хигиеничен** живот. **Хигиенично** жилище. **Нехигиенично** работно облекло. **Нехигиенични** условия за работа.*

¤ хигиенично ↔ нехигиенично; хигиеничност ↔ нехигиеничност

ХИДРАТАЦИЯ ↔ ДЕХИДРАТАЦИЯ *спец.*

Присъединяване на вода към нещо, към някакво вещество, без то да се разлага. ***Хидратация** на атмосферата.* ↔ Отнемане на вода от молекулите на нещо. ***Дехидратация** на организма.*

ХЛОРОФИЛЕН ↔ БЕЗХЛОРОФИЛЕН *спец.*

За растение – който има хлорофил, който съдържа хлорофил (вещество, което обагря зелено растенията и чрез което те асимилират въглеродния диоксид от въздуха). ***Хлорофилна** флора.* ↔ Който няма, не съдържа хлорофил. *Гъбите са **безхлорофилни** растения.*

ХРАНИТЕЛЕН ↔ НЕХРАНИТЕЛЕН

1. Който служи за храна. ***Хранителен** продукт.* ↔ Който не служи за храна. ***Нехранителни** стоки.*

2. Който е свързан с храна, хранене. ***Хранително** отравяне. **Хранителни** навици.* ↔ Който не служи за храна. ***Нехранително** отравяне.*

ХУДОЖЕСТВЕН ↔ НЕХУДОЖЕСТВЕН, АНТИХУДОЖЕСТВЕН (*рядко*)

Който отговаря на изискванията на изкуството, на естетическия вкус и доставя наслада. ***Художествен** разказ. **Художествено** изпълнение.* ↔ Който не отговаря на изискванията на изкуството, който е лишен от художественост. ***Антихудожествен** образ. **Нехудожествена** пиеса.*

¤ художествено ↔ антихудожествено, нехудожествено; художе-

ственост ↔ антихудожественост, нехудожественост

ХУМАНЕН ↔ НЕХУМАНЕН, АНТИХУМАНЕН

Вж. ***човечен ↔ безчовечен, нечовешки.*** *Лекарската професия е* ***хуманна****. Но как да упражняваш* ***хуманна*** *професия в* ***нехуманна*** *среда?* (в. Труд). *Нарушаването на оптималните екологични взаимодействия има в крайна сметка и* ***антихуманен*** *характер, като саморазрушаване, самоунищожаване на човека.* (В. Проданов, Биоетика).

¤ хуманно ↔ нехуманно, антихуманно.

Ц

ЦВЕТЕН ↔ БЕЗЦВЕТЕН[1]

Който е с цвят, който е оцветен, обагрен. ***Цветна*** *хартия.* ***Цветно*** *стъкло.* ↔ Който е без цвят, който не е оцветен, обагрен. ***Безцветно*** *вещество.* ***Безцветна*** *течност. За габровци разказват, че продават* ***безцветна*** *лимонада в* ***цветни*** *бутилки.* (Ст. Фортунов и др.)

ЦВЕТИСТ, КОЛОРИТЕН ↔ БЕЗЦВЕТЕН[2], СУХ[6] (*прен.*)

За език, стил – който е богат с образи, епитети и е разнообразен, интересен. ***Колоритен*** *стил.* ***Цветиста*** *фраза.* ↔ Който е беден, еднообразен, отегчителен. ***Безцветно*** *изложение.* ***Сух*** *канцеларски език.*

¤ цветисто, колоритно ↔ безцветно, сухо

ЦЕЛЕСЪОБРАЗЕН ↔ НЕЦЕЛЕСЪОБРАЗЕН

Който отговаря на поставена цел. ***Целесъобразен*** *план.* ***Целесъобразно*** *използване на водата.* ↔ Който не е целесъобразен, който не съответства, не отговаря на поставена цел. ***Нецелесъобразна*** *постъпка.* ***Нецелесъобразно*** *използване на редовното време на мача.*

¤ целесъобразно ↔ нецелесъобразно; целесъобразност ↔ нецелесъобразност

ЦЕНЗУРЕН (*рядко*) **↔ НЕЦЕНЗУРЕН**

За думи, изрази и под. – вж. ***благоприличен ↔ неблагоприличен; приличен ↔ неприличен.*** ***Цензурни*** *изрази.* ***Нецензурни*** *сти-*

хове.

¤ цензурно ↔ нецензурно; цензурност ↔ нецензурност

ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ↔ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ *книж.*

Съсредоточаване на нещо на едно място, в един център. ***Централизация*** *на власт.* ***Централизация*** *на предприятия в столицата.* ↔ Разпределяне на нещо на повече места към други места, отдалечени от един център. ***Децентрализация*** *на учебни заведения.* ***Децентрализация*** *на властта.*

¤ централизирам ↔ децентрализирам; централизиране ↔ децентрализиране; централизиран ↔ децентрализиран

ЦИВИЛИЗОВАН ↔ НЕЦИВИЛИЗОВАН

1. Вж. ***културен*** **↔** ***некултурен.*** ***Цивилизовани*** *хора.* ***Цивилизована*** *страна.* ***Нецивилизован мъж.*** ***Нецивилизовано*** *отношение към околната среда.*

2. Като *същ.* Културен, цивилизован човек. ↔ Некултурен, нецивилизован човек. *Завистта е така ясно видна, без дефиниции, без формули…* ***Нецивилизованият*** *завижда нецивилизовано.* ***Цивилизованият*** *завижда агресивно, колонизаторски.* (Р. Ралин)

¤ цивилизовано ↔ нецивилизовано; цивилизованост ↔ нецивилизованост

ЦИКЛОН ↔ АНТИЦИКЛОН *спец.*

1. Област с ниско атмосферно налягане, облачно време с валежи, понякога със силен вятър и лоша видимост. *У нас се разви* ***циклон.*** ↔ Област с високо атмосферно налягане, със сравнително тихо време, без облаци, понякога и с валежи. *По време на* ***антициклон*** *през зимата е студено, а през лятото горещо.*

2. Силен вятър, вихър, насочен от периферията към центъра, в Европа обратно на часовниковата стрелка. ↔ Силен вятър, вихър, насочен от центъра към периферията, в Европа по посока на часовниковата стрелка. *За да се измени посоката на движението на мощните въздушни потоци в атмосферата, е необходима енергия, равна на енергията на* ***циклоните*** *и* ***антициклоните.*** (Х. Тилев)

ЦЪФВАМ, РАЗЦЪФВАМ, РАЗЦЪФТЯВАМ² ↔ ПРЕЦЪФТЯВАМ

1. За цвят, пъпка, растение – започвам да давам цветове, разтва-

рям се в цвят. *И всичко пак намирам / красиво, **разцъфтяло.*** (Ив. Вазов) *И цветя **разцъфват** бели, / бели момини сълзи.* (Н. Лилиев) ***Цъфват** акациите.* ↔ Преставам да давам цветове. *Черешите **прецъфтяха**.*

2. *Прен.* Вж. ***погрознявам** ↔ **разкрасявам се, разхубавявам се.*** *Станка, като стана булка, **разцъфтя**.* (Елин Пелин) *През лятото момичето **разцъфваше**. Красотата на лицето **прецъфтява** бързо.*

¤ цъфване, разцъфване, разцъфтяване ↔ прецъфтяване; цъфнал, разцъфнал, разцъфтял ↔ прецъфтял

ЦЪФТЯ ↔ ПРЕЦЪФТЯВАМ

Покривам се с цветя. ↔ Преставам да цъфтя, цветовете ми се свиват и окапват. *И цъфтят в суматохата кестени, / **прецъфтяват** и пак **цъфтят**.* (М. Башева)

¤ цъфтене ↔ прецъфтяване

Ч

ЧЕСТ II, ЧЕСТНОСТ ↔ БЕЗЧЕСТИЕ, ПОЗОР

1. Съвкупност от нравствени качества, на които човек дължи доброто си име в обществото. *Семейна **чест**.* ↔ Липса на нравственост и почтеност, поведение, което противоречи на моралните норми на обществото. *Трябваше да се повери напълно на този човек и да се остави на неговата **честност** или **безчестие**.* (Ив. Вазов) ***Честта** окриля, **безчестието** гнети.* (Послов.) *Но кой ще назове **честта** и кой **позора**?* (Ст. Иванова)

2. Целомъдрие, девственост на момиче. *Моминска **чест**.* ↔ Поругаване на моминска и женска чест. *И храмът ехтеше от моми, невести, / кат падаха в кръве или във **безчестие**.* (Ив. Вазов)

ЧЕСТЕН ↔ БЕЗЧЕСТЕН, НЕЧЕСТЕН

1. Вж. ***почтен** ↔ **непочтен, низък, долен.*** ***Честно** семейство. **Честни** очи. **Безчестен** живот. **Нечестни** занимания. По-добре **честна** сиромашия, отколкото **безчестно** богатство.* (М. Григоров) *Минава бавно. Кръст до кръст стърчи. / Еднакви! Пръст под тях – еднакво. / Кой **честен**, кой **нечестен**, не личи. Пръстта ги*

изравнила. (Д. Дамянов)

2. *Рядко.* За жена – девствена. ***Честна** мома.* ↔ Която не е девствена. ***Нечестна** мома.*

3. Като *същ.* Честен, почтен човек. ↔ Нечестен, непочтен човек. *Те атакуваха височината / на някакъв научен институт. **Нечестният** с интригата и леснината, / а **честният** чрез честния си труд.* (Хр. Радевски)

¤ честно ↔ безчестно, нечестно; честност ↔ безчестност, нечестност

ЧЕТЕН ↔ НЕЧЕТЕН

За число – който се дели на две без остатък. ***Четен** номер. **Четно** число.* ↔ Който не се дели на две без остатък. ***Нечетно** число. **Нечетен** брой ученици.*

¤ четност ↔ нечетност

ЧЕТЛИВ ↔ НЕЧЕТЛИВ

Който лесно се чете. ***Четлив** почерк. **Четливо** писмо.* ↔ Който трудно се чете. ***Нечетлив** документ. **Нечетлива** рецепта.*

¤ четливо ↔ нечетливо; четливост ↔ нечетливост

ЧИСТОПЛЪТЕН ↔ НЕЧИСТОПЛЪТЕН

За човек – който поддържа тялото си чисто, който се грижи за чистотата си. *Спретнато, **чистоплътно** момиче.* ↔ Който не поддържа тялото си чисто, който не се грижи за чистотата си. ***Нечистоплътно** дете.*

¤ чистоплътно ↔ нечистоплътно; чистоплътност ↔ нечистоплътност

ЧЛЕНУВАН ↔ НЕЧЛЕНУВАН

За име, местоимение и др. – който има граматичен член. ***Членувано** съществително. **Членувано** прилагателно.* ↔ Който няма граматичен член. ***Нечленувано** съществително. Каква е ролята на **нечленуваните** имена и каква на **членуваните**?*

¤ членуваност ↔ нечленуваност

ЧОВЕКОЛЮБЕЦ ↔ ЧОВЕКОМРАЗЕЦ, ЧОВЕКОНЕНАВИСТНИК (*книж.*)

Лице, което обича хората, изпитва любов към тях. ↔ Лице, което мрази, ненавижда хората.

¤ човеколюбив ↔ човекомразен, човеконенавистен; човеколюбие ↔ човеконенавистничество

ЧОВЕЧЕН ↔ БЕЗЧОВЕЧЕН, НЕЧОВЕШКИ

Вж. ***милостив, милосърден, състрадателен*** ↔ ***безмилостен, безпощаден, безсърдечен, жесток, жестокосърдечен, коравосърдечен, немилостив.*** *В очите му светна бащинско пламъче, което бе* ***човечно*** *и нежно.* (Д. Димов) ***Човечен*** *продавач.* ***Безчовечен*** *егоист.*

¤ човечно ↔ безчовечно; човечност ↔ безчовечност; човещина ↔ безчовещина

ЧОВЕШКИ ↔ НЕЧОВЕШКИ *прил.*

1. Който е присъщ за човек, а не за животно. ***Човешки*** *говор.* ***Човешки*** *ръце.* ↔ Който не е на човек, а на животно. ***Нечовешки*** *рев.* ***Нечовешки*** *стъпки.*

2. Който е в границата на обикновените сили на човека. ***Човешки*** *ум.* ***Човешки*** *сили.* ↔ Който надвишава възможностите на човека, който не е в границите на силите, способностите на човека. ***Нечовешки*** *усилия.* ***Нечовешка*** *мъка.*

¤ човешки ↔ нечовешки *нареч.*

ЧУВАМ ↔ НЕДОЧУВАМ

Имам добър слух, долавям добре звукове, глас, думи. ***Чувам*** *шум.* ***Чувам*** *добре.* ↔ Нямам добър слух, не долавям добре звук, глас, думи. *Старият ми баща вече* ***недочува****.*

¤ чуване ↔ недочуване

ЧУВСТВИТЕЛЕН[1] ↔ БЕЗЧУВСТВЕН, НЕЧУВСТВИТЕЛЕН

1. Който се поддава бързо и лесно на чувствата си. ***Чувствително*** *дете.* ***Чувствително*** *сърце.* ↔ Който не се поддава бързо и лесно на чувствата си. *Доста съм* ***безчувствен.*** ***Безчувствен*** *съпруг.* ***Нечувствителна*** *душа.*

2. За орган и части на тялото – който реагира рязко или болезнено на дразнение. ***Чувствителен*** *стомах.* ↔ Който не реагира на дразнение. ***Безчувствен*** *крак.* ***Нечувствителна*** *кожа.*

¤ чувствителност ↔ безчувственост, нечувствителност

ЧУВСТВИТЕЛЕН[2] **↔ НЕЧУВСТВИТЕЛЕН**

1. За апарати, уреди и под. – който отбелязва с голяма точност нужните данни. ***Чувствителен*** *механизъм.* ↔ Който няма такова качество. ***Нечувствителен*** *кантар.*

2. Вж. ***значителен*** ↔ ***незначителен. Чувствителна*** *промяна на времето.* ***Чувствително*** *покачване на температурите.* ***Нечувствително*** *изменение на нивото на водата.* ***Нечувствителна*** *загуба на тегло.*

¤ чувствително ↔ нечувствително; чувствителност ↔ нечувствителност

Щ

ЩАСТИЕ ↔ НЕЩАСТИЕ, ЗЛОЩАСТИЕ (*поет.*)

1. Пълно задоволство, удовлетвореност от голям успех, сполука в живота. ***Щастие*** *от голямата награда.* ↔ Чувство на болка от неудовлетвореност, липса на сполука. *Само бухалът не преставаше да буха с оня тайнствен и зловещ глас, който предвещава* ***злощастие.*** (Л. Стоянов) *Благородното сърце ще се откаже от* ***щастие,*** *изградено върху чуждо* ***нещастие.*** (Погов.) ***Нещастието*** *ни показва какво е* ***щастие.*** (Послов.)

2. Събитие, явление, което поражда чувство на удовлетвореност. *Пристигането на децата за мен е* ***щастие.*** ↔ Събитие или явление, начин на живот, които причиняват страдания. *Сполетя го* ***нещастие.*** *В* ***щастието*** *се бой, в* ***нещастието*** *се надявай.* (Погов.)

¤ щастливец ↔ нещастник, злощастник; щастливка ↔ нещастница, злощастница

ЩАСТЛИВ, ЧЕСТИТ (*поет.*) ↔ **НЕЩАСТЕН, ЗЛОЧЕСТ** (*поет.*), **ЗЛОЩАСТЕН** (*поет.*)

1. Който има добра участ, съдба, който се чувства щастлив. ***Щастлив*** *годеник.* ***Честит*** *съпруг.* ↔ Който има зла участ, лоша съдба, който се чувства нещастен. ***Нещастна*** *майка.* ***Злочеста*** *жена.* ***Злощастно*** *семейство.* ***Честити*** *съпрузи. Човек, който прави другите* ***щастливи,*** *не може да бъде* ***нещастен.*** (Послов.) *Колкото по-*

*големи възможности имат хората да бъдат **щастливи**, толкова са по-**нещастни**.* (П. Коелю)

2. Който е изпълнен с щастие, благополучие. ***Щастливи** времена. **Щастлив** случай. **Честити** дни. **Честити** старини.* ↔ Който е изпълнен със злини, беди, нещастия. ***Нещастна** участ. **Злочеста** съдба. **Злощастен** живот.*

¤ щастливо, честито ↔ нещастно, злочесто, злощастно

ЩАТЕН ↔ ИЗВЪНЩАТЕН, НЕЩАТЕН

Който става според определен щат, който е предвиден по щат. ***Щатен** сътрудник. **Щатна** заплата.* ↔ Който не е според щата, не е предвиден по щат. ***Извънщатен** сътрудник. **Нещатни** средства.*

Я

ЯДРЕН ↔ БЕЗЯДРЕН

В който има ядрено оръжие. ***Ядрена** държава.* ↔ В който няма ядрено оръжие. ***Безядрена** зона.*

ПОКАЗАЛЕЦ*

* Антонимите от речника в показалеца са подредени азбучно. Заглавните (първите) думи от антонимния ред са самостоятелни в показалеца. Следващите след тях в реда антоними чрез тире (–) са препратени към заглавната дума на реда, в който се срещат.

З

И

Л

М

Н

О

П

С

Т

Ц

Ч

Ш

Щ

Ю

Я

Специалният речник на антонимите е първи и единствен за българския език и бележи важна стъпка напред в българската лексикография.

Антонимите са основно езиково богатство – думи за противоположност, които означават двете крайни точки на едно по-общо понятие, напр. **голям – малък, топъл – студен, истински – фалшив, приятел – враг, любов – омраза**.

Такива словесни средства създават изразителни антитези в речта и са особено предпочитани от поети, писатели, оратори.

Кръвта се ядно в жили вълнува, / погледът мрачен, умът не види/ добро ли, зло ли насреща иде. (Хр. Ботев)

Ден денувам – кътища потайни, /нощ нощувам – пътища незнайни. (П. К. Яворов)

Интересните и сложни въпроси за противоположности като **истина и лъжа, добро и зло, щастие и нещастие,** назовани чрез антоними, вълнуват от древността философи и богослови, логици и естети, семиотици и лингвисти.

ISBN 978-954-02-0329-4

22 лв.